

Holy Bible

Aionian **Edition**®

Bible Gourmantche du Togo
Gourmantche Bible

Holy Bible Aionian Edition ®
Bible Gourmantche du Togo
Gourmantche Bible

CC Attribution ShareAlike 4.0, 2018-2024

Source text: eBible.org

Source version: 7/13/2024

Source copyright: CC Attribution ShareAlike 4.0

Door43 World Missions Community, 2020

Formatted by Speedata Publisher 4.19.18 (Pro) on 7/19/2024

100% Free to Copy and Print

TOR Anonymously

<https://AionianBible.org>

Published by Nainoia Inc

<https://Nainoia-Inc.signedon.net>

We pray for a modern public domain translation in every language

Report content and format concerns to Nainoia Inc

Volunteer help is welcome and appreciated!

Celebrate Jesus Christ's victory of grace!

Preface

Gourmanchéma at AionianBible.org/Preface

The *Holy Bible Aionian Edition* ® is the world's first Bible *un-translation*! What is an *un-translation*? Bibles are translated into each of our languages from the original Hebrew, Aramaic, and Koine Greek. Occasionally, the best word translation cannot be found and these words are transliterated letter by letter. Four well known transliterations are *Christ*, *baptism*, *angel*, and *apostle*. The meaning is then preserved more accurately through context and a dictionary. The Aionian Bible un-translates and instead transliterates eleven additional Aionian Glossary words to help us better understand God's love for individuals and all mankind, and the nature of afterlife destinies.

The first three words are *aiōn*, *aiōnios*, and *aiōdios*, typically translated as *eternal* and also *world* or *eon*. The Aionian Bible is named after an alternative spelling of *aiōnios*. Consider that researchers question if *aiōn* and *aiōnios* actually mean *eternal*. Translating *aiōn* as *eternal* in Matthew 28:20 makes no sense, as all agree. The Greek word for *eternal* is *aiōdios*, used in Romans 1:20 about God and in Jude 6 about demon imprisonment. Yet what about *aiōnios* in John 3:16? Certainly we do not question whether salvation is eternal! However, *aiōnios* means something much more wonderful than infinite time! Ancient Greeks used *aiōn* to mean *eon* or *age*. They also used the adjective *aiōnios* to mean *entirety*, such as *complete* or even *consummate*, but never infinite time. Read Dr. Heleen Keizer and Ramelli and Konstan for proofs. So *aiōnios* is the perfect description of God's Word which has *everything* we need for life and godliness! And the *aiōnios* life promised in John 3:16 is not simply a ticket to eternal life in the future, but the invitation through faith to the *consummate* life beginning now!

The next seven words are *Sheol*, *Hadēs*, *Geenna*, *Tartaroō*, *Abyssos*, and *Limnē Pyr*. These words are often translated as *Hell*, the place of eternal punishment. However, *Hell* is ill-defined when compared with the Hebrew and Greek. For example, *Sheol* is the abode of deceased believers and unbelievers and should never be translated as *Hell*. *Hadēs* is a temporary place of punishment, Revelation 20:13-14. *Geenna* is the Valley of Hinnom, Jerusalem's refuse dump, a temporal judgment for sin. *Tartaroō* is a prison for demons, mentioned once in 2 Peter 2:4. *Abyssos* is a temporary prison for the Beast and Satan. Translators are also inconsistent because *Hell* is used by the King James Version 54 times, the New International Version 14 times, and the World English Bible zero times. Finally, *Limnē Pyr* is the Lake of Fire, yet Matthew 25:41 explains that these fires are prepared for the Devil and his angels. So there is reason to review our conclusions about the destinies of redeemed mankind and fallen angels.

The eleventh word, *eleēsē*, reveals the grand conclusion of grace in Romans 11:32. Take the time to understand these eleven words. The original translation is unaltered and a note is added to 64 Old Testament and 200 New Testament verses. To help parallel study and Strong's Concordance use, apocryphal text is removed and most variant verse numbering is mapped to the English standard. We thank our sources at eBible.org, Crosswire.org, unbound.Biola.edu, Bible4u.net, and NHEB.net. The Aionian Bible is copyrighted with creativecommons.org/licenses/by-nd/4.0, allowing 100% freedom to copy and print, if respecting source copyrights. Check the Reader's Guide and read online at AionianBible.org, with Android, and TOR network. Why purple? King Jesus' Word is royal... and purple is the color of royalty!

History

Gourmanchéma at AionianBible.org/History

- 04/15/85 - Aionian Bible conceived as B. and J. pray.
- 12/18/13 - Aionian Bible announced as J. and J. pray.
- 06/21/15 - Aionian Bible birthed as G. and J. pray.
- 01/11/16 - AionianBible.org domain registered.
- 06/21/16 - 30 translations available in 12 languages.
- 12/07/16 - Nainoia Inc established as non-profit corporation.
- 01/01/17 - Creative Commons Attribution No Derivatives 4.0 license added.
- 01/16/17 - Aionian Bible Google Play Store App published.
- 07/01/17 - 'The Purple Bible' nickname begins.
- 07/30/17 - 42 translations now available in 22 languages.
- 02/01/18 - Holy Bible Aionian Edition® trademark registered.
- 03/06/18 - Aionian Bibles available in print at Amazon.com.
- 10/20/18 - 70 translations now available in 33 languages.
- 11/17/18 - 104 translations now available in 57 languages.
- 03/24/19 - 135 translations now available in 67 languages.
- 10/28/19 - Aionian Bible nursed as J. and J. pray.
- 10/31/19 - 174 translations now available in 74 languages.
- 02/22/20 - Aionian Bibles available in print at Lulu.com.
- 05/25/20 - Illustrations by Gustave Doré, La Grande Bible de Tours, Felix Just.
- 08/29/20 - Aionian Bibles now available in ePub format.
- 12/01/20 - Right to left and Hindic languages now available in PDF format.
- 03/31/21 - 214 translations now available in 99 languages.
- 11/17/21 - Aionian Bible Branded Leather Bible Covers now available.
- 12/20/21 - Social media presence on Facebook, Twitter, LinkedIn, YouTube, etc.
- 01/01/22 - 216 translations now available in 99 languages.
- 01/09/22 - StudyPack resources for Bible translation study.
- 02/14/22 - Strong's Concordance from Open Scriptures and STEP Bible.
- 02/14/23 - Aionian Bible published on the TOR Network.
- 12/04/23 - Eleēsē added to the Aionian Glossary.
- 02/04/24 - 352 translations now available in 135 languages.
- 05/01/24 - 371 translations now available in 151 languages.

Table of Contents

NEW TESTAMENT

Matiewo	1
Marka	27
Luka	44
Jan	70
Jesu Tondiba Tuona	90
Roma Yaaba	117
1 Korantien	128
2 Korentien	139
Galati	146
Efesia	150
Filipi	154
Kolosi	157
1 Tesalonika	160
2 Tesalonika	163
1 Timote	165
2 Timote	168
Tidi	170
Filimo	172
Eblenba	173
Jaki	182
1 Pieri	185
2 Pieri	188
1 Jan	190
2 Jan	193
3 Jan	194
Jude	195
Mi Dəgdima	196

APPENDIX

Reader's Guide

Glossary

Maps

Destiny

Illustrations, Doré

NEW TESTAMENT

Jesu bo jaandi: ... n baà, tieni sugli bi po, kelima bi ki bani ban tiendi yaali.

A minteela den tóni o tiadi, titia, ki bogdi bogdi.

Luka 23:34

Matiewo

1 Abalahama biga, jakobo biga, JESU kiristu yajanba yela n ne: **2** Abalahama mali Isaka; Isaka n mali Jakobo; Jakobo n mali Juda yeni o ninjaba; **3** Juda bo taa Tamaara, ki mali Fares yeni Saara; Fares n mali Esrom; Esrom n mali Aram; **4** Aram n mali Aminadab; Aminadab n mali Naason; Naason n mali Salmon; **5** Salmon n taa Rahab, ki mali Boas; Boas n taa Rut ki mali Obed; **6** Obed n mali Isayi; Isayi n mali Dafid; O badciamo Dafid n taa Uri denpua, ki mali Salomon; **7** Salomon n mali Robuam; Robuam n mali Abia; Abiya n mali Asa; **8** Asa n mali Josafat; Josafat n mali Joram; Joram n mali Osiyas; **9** Osiyas n mali Juatam; Juatam n mali Ahas; Ahas n mali Esekahas; **10** Esekahas n mali Manase; Manase n mali Amon; Amon n mali Josias; **11** Josias n mali Jekonias yeni o ninjaba, ban cuo ba ya yogu ki gede yeni ba Babiloni, ti yonbidi. **12** Babiloni yonbidi n pendi, ke Jekonias mali Salatiel; Salatiel n mali Sorobabel; **13** Sorobabel n mali Abiyud; Abiyud n mali Eliakim; Eliakim n mali Asar; **14** Asar n mali Sadok; Sadok n mali Akim; Akim n mali Eliyud. **15** Eliyud n mali Eleyasaar; Eleyasaar n mali Matan; Matan n mali Jakob; **16** Jakob n mali Josef, Maari calo, Maari, yua n mali Jesu, ban yi yua kiristu. **17** Lan wani, lan cili Abalahama, ki tuoni Dafiid, li tie piiga n nifiima na, lan taa Dafiid ki tuoni Babiloni yonbidi, li mo tie piiga n nifiima na, ki taa Babiloni yonbidi hali kiristu li mo tie piiga n nifiima na. **18** Jesu kiristu n mali maama n ne. Maari, o naa bo tie Josef cikpenga i, ki punbi U Tienu Forjanma paalu po, ke bi da ki taani yeni bi yaba (ki da ki kuni ti cikpendi) **19** O calo, Josef n bo tie nitegnka, kaa bua ke o fiagi o yeni, o den jagi ke wan wuoni, ki yie o jasiili nni. **20** Wan taa lan ya maalma yeni, O Diedo maleki n legdi o po ti dangdi nni, ki maadi o: Dafiid bijua Josef, da jie yeni gan kuani a denpua Maari kelima, wan punbi ya biga ne nani U Tienu Forjanma kani i. **21** O ba mali bonjaga, gan yini o Jesu; wani n ba faabi o buolu u tuonbiidi po. **22** Ne kuli tieni ke O Diedo n bo cedi ke bi sawalpuaba tuodi ki waani yaali n tieni ki dudi: **23** I ba la powandiali (ya jifaano da ki bani ja) ba punbi, ki mali bonjaga, ban yini o Emanuyel, li niima nni tie U Tienu ye yeni ti. **24** Josef n den findi, o den tieni nani O Diedo maleki n waani o

yaala, o den ga o denpua ke bi taani ki ye. **25** Ama, o den ki taani yeni o hali ke o ban mali bonjaga ke o yini o Jesu.

2 Jesu den mali Betelema, Jude dogu nni, ya yogu ke Herodi den tie badciamo; lanyogu ke ya badtieba n bani i gmaali cogma nani puoli, ki cua Jerusalema, **2** yedi: Jufinba badciamo, ban mali yua molane ye le? Kelima, ti la ke o gmaabiga pudi puoli, ke ti cua ki ba pugi o. **3** O badciamo Herodi n gbadi lanyaa maama, o yama n gmadi lan mugu Jerusalema yaaba kuli. **4** O badciamo n taani salga yidkaacianba yeni u dogu nn gbanbanda, ki buali ki bandi ban ba mali Kiristu naana. **5** Ban maadi o: li tie Betelema, Jude dogu nni; kelima o sawalpualo n diani yaali n ne: **6** Fini, Betelema, Juda tinga, fini ka nidi ki cie, Juda dogciami siiga, kelima bado ba na a niini, ki ya kpaan buolu Isirayeli. **7** Lanyapo, Herodi n wuoni, ki yini a gmaabila banda yeni, ki buali ki bandi ya yogu ke ki gmaabiga yeni den pudi ki nigdi. **8** Ki waani ba ke ban gedi Betelema, ki maadi ba: "Gedi mani ki ban ga ki bigi yeni laabaali bonjanla, I ya la o, yin guani ki maadi nni, mini mo n gedi ki pugi o. **9** Ban cengi o badciamo ki gbeni, ban na ki paani u sani. Ban den la ya gmaabiga puoli yeni n go legdi bi liiga, ki ya cuoni, ki ban pundi ki biga n ye waani, ki sedi. **10** Ban la ki gmaabiga, bi pala n mangi boncianla. **11** Ban kua li dieli nni, ki la ki biga yeni o naa Maari, ki gbaani ki pugi o, ki fiidi bi ligboga, ki nani wula, li nublili yeni ya tolade n yi miiri ki teni o bi paabu. **12** Bi den la ti dangdi nni, ke li ki buali ke ban guani ki tagni Herodi po, ke bi kogni santianu, ki lebdi ki kuni. **13** Puoli banda yeni n kuni, ke maleki legdi ti dangdi nni, ki maadi Jesefi: "Fii, ki taa ki biga yeni o naa, ki sani ki gedi Ejipti, ki ya ye lanpo hali min ba waani a ya yogu; kelima Herodi ba kpaani ya sani ke o ba biani ki biga ne miali. **14** Josefi n fii ku niagu ki taa ki biga yeni o naa, ki sani ki gedi Ejipti **15** Bi den ye Ejipti hali ke Herodi ti kpe. Li tieni yeni ke O Diedo n bo cedi ke sawalualo waani yaali yeni n tieni ki dudi: "N yini n bijua, ki nani o Ejipti tinga nni." **16** Herodi n diidi ki sua ke puoli gmaabanda yeni bondi o, ke o pali beni boncianla, ke soni ke ban kpa Betelema dogu nni yeni li tinkundogi kuli, ya bonjabila pia bina lie yeni yaaba n nagu bina lie nani wan den buali ki bi waani o ya yogu yeni, ke o jia ki

daghi ki biga yeni n̄ baa pia ya bina. **17** M̄la, o sawalpualo Jeremi n̄ den waani yaali tieni ki dudi: **18** Bi gbadi i yigni Roma dogu nni, li bubuuli i kuumoe yeni i fanfabinciami, Raciheli n̄ buudi o bila kuumoe, kaa bua ban baagi o, ki s̄ngi opali, kelima, bi ji ki ye. **19** Herodi n̄ kpe, ke maleki legdi ti dangdi nni Ejipti, ki maadi Josefi: **20** ki yedi: “Fii, ki taa ki biga yeni o naá ki gedi Israyeli dogu nni, kelima yaaba n den kpaani ke ban gbindi ki biga miali nan kpe o. **21** Josefi n̄ fii, ki taa ki biga yeni o naá, ki gedi Israyeli. **22** O den gbadi ke Arkelawus n ga o baa Herodi, ki kaa Jude badkpagli po, ke o jie yen wan gedi li dogu nni. O den la ti dangdi nni ke li buali ke wan gedi Galile, **23** ke o gedi ki kua ya dogu ke bi yi Nasareti, ke bi sawalpuaba n den waani yaali n̄ tieni ki dudi: “Bi baa yi o Nasaeti yua.”

3 Lanyogu, ke Jan bo legdi Jude tinkuonga nni, ki kpaandi ki wangi U Tienu maama **2** O den maadi: “Lebdi mani i pala kelima tanpoli diema nagi. **3** Jan tie o sawalpualo Esayi n̄ bo tuodi ki waani yua ya maama, ki tua: “Ne tie yua ya nialu n kpaandi ki tinkuonga nni ki tua: «Bobni mani O Diedo sanu, sondi mani o sanbulmu.” **4** Jan bo la ti yodyuokobdi liadgaalgu, ki n̄aagi o ciaga nni ku gbanñagdigu. O bo ḡmani ti naasuudi, ki mua li fuali nni siadi. **5** Jerusalema niba, yeni Jude yaaba kuli yeni Jurden tinkundogi yaaba den caa o kani. **6** Bi den tuodi ki d̄gdi ki wangi bi tuobiidi, ki cedi ke Jan batise ba Jurden kpenu nni. **7** Ama wan den la ke farisienba yeni saduseyenba boncianla kpendi o kani ki bua wan batise ba, ke o maadi ba: “Waalaba buoli, ḡma waani yi ke yin sani ya pabienli n kpendi. **8** Yin nan loni ya luana n dagdi yeni i tuubma. **9** Yin da daani i ala nni ki tua: “Ti pia Abalahama ke o tie ti baa! Kelima n kadi ki maadi yi ke a tana ne siiga nni, U Tienu ba fidi fiini ya bila n tie Abalahama puoljuani.” **10** Ku yalgu ji caa i tiidi jiina po i; ya tiiga n ki luoni luanḡana, bi ba pedi bu ki lu u mu nni. **11** Mini, n batise yeni mi n̄ima ki bua yin legdi ki waani i biidi ki lebdi i pala. Ama yua n ḡua n puoli ki ba cua pia u paaciamu ki cie nni, hali ke n kan fidi ki pili o taacaakpaga. Wani ba batise yi yeni U Tienu Foḡanma yeni u mu i. **12** O ji muubi li bonlendkaali o nuu nni i. O ba ḡanbi ki tigni u jalu, ki tini ki taani mi dibima, ki wodi ki kuodi li bunbuali nni, ki nan juu ku fengu ya mu n

ki pia gbindma nni. **13** Lanyognu ke Jesu n̄ani Galile ki cua Jurden kpenu nni, Jan kani ke wan batise o. **14** Ama ke Jan yie, ki yedi: Mini n bua ḡan batise nni, ke a mo nan cua n ya kani! **15** Ke Jesu jiini o: «Ji cedi lan tieni yeni kelima li buali ke tin tieni yeni i yaali n tiegi kuli n̄ tieni ki dudi. Jan ji den ki yie o maama. **16** Ban batise Jesu, ke o n̄ani mi n̄ima nni, ke tanpoli luodi, ke o la ke U Tienu Foḡanma jiidi nani ki kpaajiega yeni ki sedi o po. **17** Ke u nialu n̄ani tanpoli, ki yedi ya maama ne: «O ne tie n bijabuadga i, n pali mani o po hali boncianla.

4 Ki fuoḡanbi gedi yeni Jesu i tinkuongi n, ki sitaani bign o. **2** Ki Jesu loli bu n̄obu yentuna piina yeni n̄iadi piina, ki mi komi cuo gu. **3** Ki sitaani nagni ki maad o, ya tie U Tienu bijua cedi k a tana ne n kpandi jiedi. **4** Ki Jesu ḡmian o: li diani ki maadi, k ti jiedi po baba k a cedi k o nul pia li miali, ama ya maataana kuli n̄a U Tienu n̄obi n. **5** Ki sitaani tug o ki gedi yen o dingbanli ni, ki duon o jaandieciangu yuli po. **6** Ki maadi o: a ya tie U Tienu b̄jua, ḡan yugi ki jiidi, klima li diani ki maadi: U Tienu tonдикаaba ba tebni ki gaba, ba k a taali n da si tanli **7** Ki Jesu yedi o: li m̄o diani ka kan bigni a diedo U Tienu. **8** Ki sitaani guani ki tugi o ki gedi yeni o ya juali n kpedi paaa yuli po, ki waani o duliña munli kuli yeni li ḡanmu, **9** ki maadi o: n ba teni a lan kuli ne, li ya tie k a gbaani ki pugi nni. **10** Ki Jesu yedi o: sudi n kan ne, fin sitaani! klima a baa pugi a Diedo U Tienu baba i, ki go dondi wani baba i. **11** Ki li yogu sitaani siedi ki ḡagu. Li yogu, ki maleki nba nagni ki tieni o buama **12** Ki Jesu gbadi ki bi cuo San, k o n̄ani li kani ki gedi Galile. **13** O n̄ani Nasareti ki gedi kafarnahom ki li ki fagi yeni li m̄ogli, babiloni yeni Nepitaali tingn nni. **14** Ki lan fidi U Tienu tondu Esayi n bo maadi yaali n fidi ki tieni yeni i m̄oni. **15** Yabulon yeni Nepitaali dogi n yaabi, yeni yaabi n kua ki kpia li m̄ogli b̄npuoli po Juuridan dogu yeni Galiile yaabi bi nim̄onbi. **16** Li dogu n yaabi den ye b̄n̄onli nni, k te la ya yinyienbi n yabi; ki yaabi n den kali mi kuumaa b̄n̄onli po m̄o la ya yinyienbi n cua ki fandi. **17** Ki li yogu ki Jesu ji cili ki muandi ki maadi, ḡa mani i tuonbiidi ki lebdi i ba klima U Tienu diema nago. **18** Li bo tie yeni k o cuoni Galiile li m̄ogli kung, ki la o ninjabi bonbilie, Siim̄on, yua ki bi yiigu Piar yeni Andre ki bi lu bi janbaandi li m̄ogli nni ki kpaani i jami. **19** Jesu maadi ba:

ya ŋua man n ni, n bi cedi yin ya kpaani bi niba ki ji cedi li jancuoli. 20 Li yogunu, ki bi ŋa bi janbaandi, ki ji ŋuagu 21 Ki wan cuoni ki gedi liigi waami, k o la o ninjanbi bonbilie mō Jaak Sebede bidi yeni San o kpelo ki bi ye o ŋunbiagu nni ki ŋanbdi bi janbaandi. 22 K o yinbi, ki bi ŋa bi janbaandi yeni bi baà, ki ji ŋjod o. 23 O bo cuoni Galiile jandieciandi nni, ki muandi U Tienu diema maama, ki paagdi i yian buoli kuli. 24 Bi ji den taagi o yeli kaana kuli Siri dogun ni, ki bi cuoni o kani yeni yaabi n yia i yian buoli kuli: yaabi ka sanpola ŋuabi, yaabi n baali i ting yeni ti gbannankpiendi danb. 25 O nuwuligu ji den ŋua o: Galiile, Dekapol, Jerusalem, Jude yeni Jourdin puoli.

5 Wan la o niwulgu, k jesu don li juali po, k oyegntieb nagni ki kal o kani. 2 yeni wan yaadi o nobu, ki tundiba, ki maadi ba: 3 pamanli tie yaabi n jiindi bi ba, ki duu U Tienu po i. Ban n tie U Tienu diemani niba. 4 Pamanli ye, yeni yaabi n kaa yeni ti ninsiidi. 5 Pamanli ye, yaabi n pia li pañiili, klma U Tienu bo ti cabi bani i tinga. 6 Pamanli tie yaabi n buudi mi koma yeni o ŋuñuunu, i mōmōni sanu nni, klma bi ti ba di ki guo. 7 Pamanli bi ninbadama po, klma bi bo ti di li danbi mō ya po m ninñuma. 8 Pamanli tie yaabi n pia li papienli, ki dugni ban ba ti la U Tienu. 9 Pamanli tie yaabi n kpaani laafia yen m buama bi lieba po, ki dugni U Tienu ba ti yini bani o bidi. 10 Pamanli tie yaabi n tuagi i mōmōni sanu, ki bi nan wangi bi fala li po, kilima bani n tie U Tienu diema yabi. 11 Pamanli yen ŋanbi ki loli ki cuo, yayognu ki bi sugdi, ki maadi ti maa biidi, ki pua mi faama, ki tiendi li bonbiili ki dugni min ya po. 12 Ya ye mani li pamanli nni yeni i lalayien nni, ki dugni i ŋuadi ti ba yabi tapoli po, ki dugni yaabi cindi ki tie U Tienu tondikaaba, bi den cagni bi mō yeni. 13 I tie yaami i tinga ne po. Ama, li ya tie ki mi yaama manu gbeni, bi ba tugi be ki guani ki mang o? li ji ki pia buama. Li tie ki ban tugi ki wuli niin po, bi niba n ya ŋmaadi li po. 14 Yinbi n tie ŋanduna yinyiem, ya dogu n ye li juali po, bonli kan fidi ki legni o. 15 Yeni, bi ki congdi li fidli ki cubdili bobl nni. Ama bi yi cuon li fidli ki sien o naani ki li baa co ki yieni deni yaabi kuli po i. 16 I mō ya yinyienm n ya fandi bi niba ki ban fidi ki la i tuonŋanma, ki dondi i baa yua ye tapoli po. 17 Yin da maali, k n cua k min piini bi tondikaaba yikodi kaa, n cua k min piin

ka, ama n cua ki min waani lan buali yaali. 18 Klima n maadi yeni i mōni: tapoli yeni i tinga ya bua lan waagi nandi, ba lanbonli kan fidi ki piini yeni ya yognu k li kuli ne bo pundi. 19 Yua daani U Tienu maama nni, k ki colni, wan n bo te juodi U Tienu diema nni. Ama yua colni U Tienu diema maama kuli, ki wangi o lieba, k ban ya tie yeni, wani n baa tie nigbengl U Tienu diema nni. 20 Ki dugni, n maadi, i bontitiedi ya ki ŋani cie U Tienu kadaagu gbanbanda yen farisien nba, i kan kua U Tienu diema nni. 21 I gbadi ki bi bo maadi ti yaja nba: a kan kpaanulo, ki nulo ya kpaa o lielo, bi bo yi gedi yen o ti buudi danb kani. 22 Ama min maadi: yua beni o pali o ninja po, li buali ki ban gedi yen o ti buudi danbi kani. Nulo ya sugdi o ninja k o tie fanbi, bi bo gedi yen o suif nba buudi danbi kani. Nul ya maadi k o ninja tie yukpienli, bi ba lugu ya mu n kan jundi nni. (Geenna g1067) 23 A ya cua sala yid kanu, ki ba yid sala ki tiadi k a ninjua pia m maama yen a; 24 ŋan daani a sala yid kaanu, ki gedi k fin yeni a ninjua n mang yen lieb o, ŋan fidi ki guani ki yidi a sala. 25 ŋanbi k cuo a ba fin yeni a lielo ya pia maam; ki yegi ki ca buud daan o kani, ŋan tuodi yin gbadi i lieba maama ki sua ki da paa o san po, wan da ti gedi yen a bi buudi danbi kani, ki ti cedi ban luon a. 26 N maad a yeni i mōni: a kan ŋan lan kani, ka ki pani, hali ya yognu ka bi pa li kuli ki kan sieni ba kuuga. 27 I gbadi ki bi bo maadi: a kan dua yeni nuli den pua. 28 Ama min nan maadi: yua nuali o pua k o yanma kua li pua ni, o dua yen o o pali nni. 29 A nujienu ninbinli ya ye a po ki cedi ka tie biidi, ŋan ŋan o ki lu fagm ki dugni bonyenli ya ki ye a gbanandi po, lan n pia ti ŋuadi, yen ban ti taa ŋa ki lu a ya mu n kan bangi jundi nni. (Geenna g1067) 30 Li ya sua ka nujienu n kuand a ti biidi nni, jiagu ki lu fagma, ki dugni lan n su yeni a gbanandi kuli n ya ye ya mu kan bangi jundi nni. (Geenna g1067) 31 L den maadi ki yua ŋani o denpua, wan ten o ya til n wang i k o ŋan o. 32 Ama min n maadi, yua ŋani o denpua k li tie mi cuncuma po, li pua ya gedi ki dua yeni ja tian o, o kuani o denpua mi cuncuma nni. Yua kuani ya pua ki o calo ŋan o, o mō gō tieni mi cuncunmi. 33 I gō den kpeli ki gbadi ki bi maadi ti yaja nba: a kan maadi maama ki poli ki kandi U Tienu, ki bani ka fa faogu, a ya poli ka bo tieni yaali ŋan tieni. 34 Ama min, n maadi, da l polgi mani can yi i i. Da polgi mani tapoli po, ki dugni

tapoli tie naani k U Tienu kaa ki buu ti buudi. **35** Ba yin da polgi tingi klima li mo tie naani k o gmaadi o taali, daa polgi mani ba serusalem, ki dugni serusalem tie o bado U Tienu dogu i. **36** Da puoni a yuli ki poli, klima a kan fidi ki cedi baa a yuyengu n pendi bi ki bõndi. **37** I maama ni i bani ki yaali n tie mõni, yin maadi ki li tie mõni; yaali n tie faogu, ki li tie faogu i. Yaali n sieni kuli ña ti tuonbiidi kani. **38** I kpeli ki gbadi ki bi maadi: ki nulo ya pua ki pudi o lielo ninbinli, li ñan ki ban pua ki pudi o mo ya ninbinli; a pua ki fend a mo ya ñinli. **39** Ama min, n maadi: daa gaani man bi niba biadima. Nil ya pab a u jienu kpianu, cab o u ganu kpianu ki wan pabi. **40** Nulo ya bua bu yen a ki fie a liadi bigi, ñan cab o a liadi jali mo. **41** Nul ya niina ki ñan cuoni ki gedi ya banli fagi, ñan taa li banli fagnu bonbilie. **42** Teni yua miad a, da beli yua bua ki ñan kpend o. **43** Igbadi k bi bo maadi: ya bua mani i lieba, ki da bua mani i nandanba beba. **44** Ama min, n maadi: ya bua mani i nandanba, ya jaandi mani yaabi n solgi po, k nan ni; ya jaandi mani yaabi wangdi fala po. **45** yeni, ki ba fidi ki waani ki tie baá yua tagi poli po bidi. Kilima, wani n cedi k o yienu pudi bi nibiadma po yeni bi nimõnbi po, ki cedi ki taagi ba, bi nimõnba yeni ti nibiidi po. **46** I ya bua yaabi n bua yinbi beba, i laa ñuadi ki bo laa i? Bi dogdanbi mo ki kubi yen kaa? **47** I ya fuondi i naataani beba, i ji tie bee k li cie i liebi? Yaabi n ki ñua U Tienu maama, bi mo ki tie yen kaa? **48** Yin ji ya tie nimõnbi, ki da pia biidi k tie nani i baá yua ye tapoli n tie nimõn maami yeni.

6 Yin fangi mani i yula ki da wangi bi niba siigi ke ban la ke i tiegi. Yeni i ji kan baa ñuadi i Baa yua n ye tanpoli kani. **2** A ya ba tieni salga a luoda po, ñan da piebi a naatuna nani bi muyidanba ñ tiendi maama yiko bangma diena nni yeni a sanjala po, ke bi niba ñ kpiagi ba. N kadi ki maadi yi i mõmõni ke bani wani ba bi paabu n yeni. **3** Ama a ya bua tieni a luoda salga, a nuuganu ñ da bani a nuujienu ñ tieni yaali **4** Lan fidi ke a salga ñ tieni ñasiili nni, ke a Baa yua n nua bonli kuli ñasiili nni ñ ñmiani a a ñanma. **5** I ya jaandi, yin da tie nani bi muyidanba yeni, bani yaaba n maani ki se ti jaandiedi nni, yeni a sanjala po ki jaandi, ke bi niba ñ la ba. N maadi yi i mõmõni ke bani wani

la bi ñuadi o. **6** A ya ba jaani, ñan kua a dieli nni, ki luoni li ganli, ki jaandi a Baa yua n ye ñasiili kaanu; a Baa yua n nua ñasiili nni ba ñmiani a a ñanma. **7** I ya jaandi, yin ña mi maacianma nani bi nilanba ñ maali maama ke mi maacianma n ba cedi U Tienu ñ ga bi jaandi. **8** Da togdi mani bi tuada kelima i Baa bani yin bua yaali bá ke i dá ki cili i jaandi ki mia o. **9** Yin baa jaandi maama n ne o: Ti Baa yua n ye tanpoli! a yeli ñ gagdi ti gandi nni; **10** A diema ñ pundi; a buama ñ tieni tinga nni nani tanpoli yeni. **11** Puni ti dinne ti yentunjiema; **12** ñan tieni ti tuonbiadi po sugli nani ti mo ñ tiendi sugli yaaba biidi ti po yeni; **13** Da ña tin baa mi biigma nni, ama ñan fie ti o biado nui nni. Kelima mi diedma, u paaciamu yeni ti kpiagdi ti a yaali hali ya bina n ki pia gbenma. Ami! **14** I ya dini sugli yaaba n biidi i po, i Baa yua n ye tanpoli mo ba di sugli i po; **15** Ama i ya ki dini sugli ya niba n biidi i po, i Baa mo kan di sugli i tuonbiadi po. **16** I ya loli bu ñõbu, yin da biidi i pala nani bi muyidanba yeni, bani yaaba yen ñmidi ki nunga, ke ban waani bi niba ke bi loli bu ñõbu. N maadi i mõni, bani wani la bi ñuadi n yeni. **17** Ama a ya loli bu ñõbu, ñan jõgi a yuli tolade, ki faadi ki ñanbi a nunga. **18** Ki da waani bi niba ka ke a loli bu ñõbu ama a Baa yua n ye ñasiili nni. Ke a Baa yua n nua ñasiili nni ba ñmiani a a ñanma. **19** Da dogindi mani ki tinga ne ñalmani, naani ke ti bonlulugdi yeni i tontontanmõni ba biani, naani ke a suuda ba kua ki su. **20** Ama yin ya lingi ki dogindi ñalmani tanpoli naani ke ti lulugdi yeni i tontontanmõni kan biidi, ke a suuda mo kan kua ki su. **21** Kelima a ñalmani ñ ye naani, a pali mo ye lankani i. **22** Bu numbu n tie u gbanu fidsanga. A numbu ya ñani, a gbanu kuli baa yieni; **23** Ama a numbu ya ki ñani, a gbanu kuli baa ye li bõnbõnli nni i. Lanwani i, ya yenyenma n ye a niinni ya tua bõnbõnli, li ba tua a po biigcianli i! **24** Nilobá kuli kan fidi ki ya tuuni canbáanba bilie po. Kelima o baa nani yendo, ki nan bua o lielo; lani yaa ka wan ya taabi yendo ki nan fali o lielo. I kan fidi ki ya tuuni U Tienu po yeni ñalmani po. **25** Lani n cedi ke n maadi yi: «Da yagni mani i yama i miali o, yin ba di yaali lani yaa ka i gbanu po ti tialakaadi po. Li miali ki cie mi jiema aa, bii u gbanu n ki cie ti tialakaadi? **26** Diidi mani tanpoli bonyugda: ñaa buu, ñaa go yendi mo; ñaa nan go begindi bonjekaali bá kuli bunbuana nni; Ama i Baa yua n ye tanpoli

nan dindi ŋa. I ki pia fuoma ki cie ŋa aa? 27 I siiga nni, ŋma ba fidi o yanyagdi po, ki pugni bá nuukpandunyaeni o miali dana po? 28 Ke be n cedike i yagni i yama ti tialakaadi po? Diidi mani u kuanu nni ku muapuugu n tie maama: kuu tuuni kuu go pua gaali mo; 29 ama, n maadi yi ke bá Salomoŋn yeni o kpiagdi kuli, o nan ki fidi ki nandi yeni bá yengu n bobi maama. 30 U Tieniu ya bobindi u kuanu nni muagu yaagu ye dinne ke bi ba fandi ki kuuni gu u fanu nni, li ba ga ledi i, ke o kan bobni yinba ya niba n ki pia dudugdi boncianla. 31 Lanwani i yin da yagni mani i yama, ki tua: “Ti ba di be? Ti ba ñu be? Ti ba bobi be? 32 Keli ma lani ya bona kuli, bi nilanba n lingi lani. I Báa yua n ye tanpoli bani ke i bua lankuli. 33 Yin dá cindi ki lingi mi teginma yeni U Tieniu diema; I ba yuandi ki lani ya bona ki pugni. 34 Da yagni mani i yama saala po; kelima saala ba kubi li yuli. Daali kuli yeni li fala i.

7 Daa jaligi mani uba, k U Tiernu mɔ kan jaligi. 2 Ki dugin bu te bo jaligi i mɔ, ti buud daali. yin bigdi maami ki tieni yeni, bi te ba bigni yeni ki ten i mɔ. 3 Be cedi ka nɔ o muanu a ninjua ninbinli nni, k ji ki nɔ o kpadijengu yaali n paani a yali nni. 4 A ba tieni ledi ki maadi a ninjua ki wan ŋa k a ñani o muani o ninbinli nni, ki nan ki nua a ya kpadijengu. 5 Monafigi, ñan ya kpadijengu ye a ninbinli no, ki fidi nuali ki ñani o muanu a ninjua mɔ ya ninbinli nni. 6 Da tugdi mani yali n tie U Tieniu yaali ki tieni sangbanli, aya tieni yeni bu juni ni; go da tugdi mani ya laani ki bi tagi yeni wula ki luni i duoli nintuanl ni, i tieni yeni, b bu ŋmaa li po. 7 Mia mani, bi ba teni, kpaan maani, i ba la, pua mani li ganli, bi ba luodi i po. 8 Klima: b tieni yua miadi, ki yua kpaani mɔ laadi, ki luodi yua pua po. 9 I siign nni, ŋmaa n bu teni o bigi li tanli, li ya tie k o miagu kpanu? 10 bii waa li ya tie k o miagu o jam mii? 11 Yeni yin bia maami kuli, i bani ya bo ŋana ki ba teni i bidi, taalm ŋaa po i, ki i Diedo ba teni yaali kuli ki bua li ya tie ki miagu i. 12 Yin bua ki bi nibi n ya tiendi yaali kuli i po, i mɔ n ya tiendi yeni li nibi mɔ ya po, ti yikodi yeni U Tieu tondi kadaagu n maadi yaali yeni. 13 Kua mani ya diñɔbu ñidi, klima ya diñɔbu n yabi sanu caa mi tudmi nni, ki bi niba boncianli nan ŋanbi ki togi lan ya sɔnu. 14 Ama ya diñɔbu ñidi ya sɔnu tie makpangbendgu sɔnu, ki yaabi n togi lan kani nan ki yabi. 15

Fangi mani i yula yeni mi tofaama sawalpuaba, bi yi nagni i kani ki tie nani pañoe yeni, ama bi pala nni, ke bi bia nani i fuasangbanli yeni. 16 Bi luana n wangi ban tie yaaba. Bi ba fidi ki lali duudi konkonbu po oo? 17 Li go tie yeni i, tiijanbu kuli ba loni luanŋana i tiibiibu mo n luanbiidi. 18 Tiijanbu kan fidi ki loni luanbiigu, tiibiibu mo kan fidi ki loni luanŋanli. 19 Ya tibu n ki luoni luanŋana kuli, bi yi cua bu, ki lu u mu nni. 20 Lanwani ii, bi yi bandi ba bi luana kani i. 21 Li ki tie yua n yi nni “O Diedo, O Diedo” ka ba kua U Tieniu Diema nni, kase yaaba n tie n Báa yua n ye ŋaljanli nni buama baba. 22 Li daali ya pundi, bi niba boncianla ba maadi nni, “O Diedo, O Diedo”, ti den ki jaani ki miadi a yeli po ki bieli mu cicibiadmu uu? A yeli po ti ki tieni yaalidgu bona aa?” 23 N mo ba kadi ki maadi ba, N ki bani hali bada! Fuadi n kani, ti tuonbiidi daano ne! 24 Lanwani ii, yua n cengi n maama ki go colni li maama baa tie nani ya yanfodaano n maa o diegu ku tangu po yeni. 25 Ki taaga ba nii, ki tieni ku ñinkuagu, ku faagu n figi li diegu, ama ku kan baa, kelima bi maa gu ku tangu po i 26 Ama ya nilo n cengi n maama, ki naa colni ma, baa tie nani ya yanluodaano n maa o diegu mi tanbiima po yeni. 27 Ki taaga ba nii, ku ñinkuagu n tieni, ku faagu n figi, ki pua gu, kun baa ki mumudi yomyomi. 28 Jesu n maadi ki gbeni, wan tundi maama den sia bi niba pala. 29 Kelima o den tundi nani yua n pia ti yikodi yeni, kaa tie nani a gbanbanda yeni ka.

8 K JESU ñani li juali po, ki jiidi k o nuwuligu ŋɔd o. 2 K gbadl ba nagni o nuntuanli ki maadi: “yobdaan li ya tie k a bua a bu fidi ki paagi nni”. 3 Ki jesu tandi o nugu ki siigu ki maadi: “n bua, paagi” li yognu mono k o gbadimi gbeni, k o paagi. 4 Ki jesu yed o: “cua o ñɔbu ki da ŋa oba n gbadi ama gedi ki yaabi n yidi salgi n la ŋa, k ŋan ten o salgi yaali ki Moyiis bo maadi k i gbadli ya paagi wan ten yen, ki ban bandi k a paagi”. 5 Ki jesu kua kafarnawuum dogu nni, k puldi nba ciamo nagni ki band o 6 ki maadi o: “yombdaan n tuonsɔnlo yia ki dua deni, ki lebni ki kan fidi ki fii.” 7 ki Jesu maadi o: “n bu gedi ki ban paag o. 8 Ki pulisi nba ciamo ŋmiani o “canbaa n ki dagdi yeni ŋan kua n deni, maadi lanbonyenli baba, n tuonsɔnlo bu paagi. 9 N mɔ pia canbaa nba ki colinb, ki mɔ pia pulisi nba yaabi n cɔnln nni. N ya maadi yendo: gedi, wan gedi, ki maadi o lielo mɔ baa,

wan baa, ki maadi o yombo: tieni ne, wan tieni".

10 Jesu n gbadi o maami ki li ya ki lidi o k o maadi ya bu nua o ki tua: yeni i moni n maadi, n kpeli ki la o nulo ne Israel buolu nni k o dug n po nandi. **11** N maadi fa, bi niba boncianla bo n̄aa hali puoli yeni nintuali k baa ki kali ki taani ki dini yeni Abraham, Isaaki yeni Sakabi U Tienu deni. **12** Ama sitaani ya ya nibi, b ba te lubi naani k o mu co k kan jundi k bi n̄mani a n̄ina, k li bubuuli ye. **13** K Jesu maadi o jua ne: ya caa k lan tieni nani a dindanli n buali maami. Li yognu k o tuonsonbig ne paagi. **14** Jesu bo gedi Pial deni, ki la o cuaro k o dua yeni ti gbanantongdi. **15** K o taa o nugu maani o po, k li gbanantongdi yaadi ki n̄aagu, k o fii k i suani. **16** O yenjuogu, bi cua yeni yaabi n yia i yian buoli kuli jesu kani, k o bieli i cicinbiadmu o maam palu po, ki paagdi bi yianbi, **17** ki fidi k U Tienu tondo Isayi n maadi yaali lan fidi ki tieni: o tugi ti biidi yeni ti yian buoli kuli. **18** Jesu n diidi ki sua k o nuwuligu n̄uagu ki yabi, k o puodi bongbanlieli po. **19** K jua ba ne cua ki maadi: canba, n bu n̄od a n̄an caa naan kuli. **20** Jesu n̄miani o: i luali pia i fali, ki nuami pia ti tiadi; ama o nul bijua ki pia naani k o ba kpagni o yuli. **21** Bi n̄uankaaba siign yendi maadi: Yonbidaan, cabi k n da gedi ki pii n baá o. **22** Ama ki jesu n̄mian o: ya n̄uan ni ki n̄aa bi tinkpib n ya pii bi kuumi. **23** O guani ki doni o n̄unbiagun, wani yeni o n̄uankaabi. **24** Ban paani k o faalu kpid ki yil o n̄unbiagu, k a n̄unguona bigdi lan cubni o n̄unbiagu, li sua k jesu guandi. **25** O yegnkaabi nagni o kani ki findi o, ki maadi: Yonbidaan, faabi'ti, ti bu mi n̄um bu dii'ti! **26** K o maadi ba: bee n cedi ki jie, i dandanli ki yabi ba waami, lani k o fii ki tandi o faalu yeni li m̄ogli po, ki li kuli suoni. **27** K li yaakilidi bi kuli, o tie n̄maa i, ki bi buali bi baan ni, k mi n̄uma yeni o faalu kuli colm o? **28** Wan tuadi bongbanlieli po, Gadarenia dogun, k finfanda lie cua o ki gaa o liigi po, k li sonu bo nul bo ki t̄ogi o beba kilima li bo pia i jeje. **29** Ki bi tandi ki maadi: be e n ye tinbi yeni fin siign ni, Daviid bijua, a cua ne ki n̄an waan'ti fala yooo? **30** I duoli bo k ki fagi yeni ban ye naani, **31** k i cicinbiadmu yeni jaandi ki miadi jesu k o ya bu bel'b wan bel'b k kuan'b ti i duoli ne nni. **32** K o beli'b k kuan'bi i duoln, k li duoli san sani ki ban jiidi m̄ n̄unciamu nni ki bi bi kuli. **33** Wan bo yegi yeni yaabi, ki bi sani ki guani o dogun ki waani i cicinbiadmu n bo kubi

yaabi yeni n paagi maami. **34** K o nuwuligu n̄iani ki nua jesu, ban lagu ya yognu, ki bi maadi o, ki wan n̄aa bi dogun ni.

9 K Jesu kua o n̄adgu nni ki puodi li m̄ogli, ki lebdi ki kuni o dogu nni. **2** Ki bi cua yeni jua ba ne o kani k o yia, o nugi yen o taana kulki kpe k o dua i lian̄ po. Ki jesu n la ki bi duu o po boncianli k o maadi l ja: "n biga da jie lba, a biidi piin o". **3** Li yognu k U Tienu kadaagu gbanbanda ba ne ji maali: "yua ne sugdi U Tienu i". **4** Ki jesu bandi bi maalma, ki bual ba: "be cedi ki pia li maalbiidi? **5** Lanbona lie ne siigni, n diidi ya lanbonli maadma paa i, a biidi piini bii fii ki cuoni? **6** N bi waan i, ki yin bandi k o nisaalo bijua pia o paalu i tinga ne po, ki ba fidi ki piini bi niba biidi." Lan ya yognu, k o maadi yua k o nugi yen o taana bo kpe yeni: "fii ki taa a lian̄ ki ya kuni!" **7** K o fii ki kuni. **8** O nuwuligu n la yeni, k ti jaandi kua ba, ki bi pagi U Tienu yeni wan teni bi niba ya paalu ne. **9** Jesu den n̄iani lan kani, ki pendi ki la jua ba ne ki bi yi u Matieogu, k o kaa o tuonli nni, ban paa lonpo naani. Ki jesu yedi o: "ya n̄ua nni, k o fii ki n̄od o. **10** Li puoli po ki jesu yeni o n̄uankaaba bi kaa Matieog deni ki je, ki yaaba n bo gaani lonpo yeni bi biidi danba boncianli cua ki kali bi kani. **11** Li bo sua ki farisien nba m̄o ye lan kani, ban la yeni ki bi buali o n̄uankaaba: "i canbaa je(di) yeni yaabi ngaani lonpo yeni bi biidi danba, li n̄an nii?" **12** Jesu n gbadi li buali, k o yedi: "yaabi n pia laafia ka kpaani dogda, bi yianma n kpani o. **13** Gedi mani ki kpaani U Tienu maama ne niima nni, lan diani naani ki maadi: "n bua bi niba n ya jie bi lieba nin̄uma, mii bua ki ban ya yid ba salg kaa." Ki jesu ji guani ki yedi lani: "mii cua k min yini bi nim̄onba ka, ama bi biidi danba." **14** Lani ki San o n̄unwulka n̄uankaaba nagni ki buali jesu: "li tieni ledi k tinba yeni farisien nba pa ki lolgi bu n̄obu, k a n̄uankaaba nan ki lolgi i?" **15** Jesau n̄mian ba: "yaabi k bi yinba puobianli jaama, ba fidi ki ya kaa yeni li pabonli ya yognu k o puodaan o da ki ye yenba. Lan, bobni mani, klma, o yogu cuoni k o puopaan o calo te kan ya ye yenba, li yognu i, ki bi te ba loli bu n̄obu. **16** Nul te kan taa cabpanli, ki libi tiadudngu po. O ya tieni, li cabpanli yeni n bi cedi o tiadudngu yeni n padi ki pugni li lonli n yabdi ki cie cincinli yali po. **17** Bi ki tugdi mi daapaam ki n̄madi yeni mi daakpelima. Lan ya

ka mim daapaam ba buoni u manu i, ama bi ba piagi mi daapaam li bagpaanli nni, yeni, li baa ye yeni o manu i. **18** Jesu n yedi ba yeni, ki li nucingli cua ki gbaani o nuntualn ki maadi: “n jafaano da li kpe molanei, a ya cua ki taa a nugu ki maani o po, o ba guani ki fuodi.” **19** Ki jesu fii, wan yeni o njuankaaba ki nɔd o. **20** Ki li sua ki pua ba, laadi o faadi, ki laa kolgi piiga n bina lie n yeni. Jesu n caa, ki li pua nagni o puoli po ki sii o liadl nɔgbanli, **21** klima, o bo maali o paln nni k o ya sii ba o liadl k o bi paagi. **22** Ki jesu gbagi, ki lagu k maadi: “n bi puoga, a dindanli paag a”, ki li yognu mɔno, l pua paagi. **23** Jesu n pundi li nigbengli yua bo yin o yen deni, ki la a yelpieba yen o nuwuligu k bi nɔgi. **24** K o maadi ba: “ya n̄a mani, i jifanbiga ki kpe ka, o gɔa i.” k li nibi ji cili k laagu. **25** Ban beli ki n̄ani li nuwuligu, ki Jesu kua ki cuo i jifanbiga nugu k o fii. **26** Ki li laabaali yadi li dogun kuli **27** Jesu n n̄ani li kani ko paani o sɔnu ki caa, ki bi juanma bonbilie tandi ki yin o: “David bijua, a kan jie ti yeni mi nunnumaa?” **28** Jesu n pundi deni, ki bi juanbi yeni nagni o kani, k o buali ba: “i tama k n ba fidi ki nuali nni?” ki bi tuo ki maadi: “iin, ti diedo.” **29** Li yogunu ko sii bi ninbina ki maadi ba: “lan tieni nani yin maal maami yeni.” **30** ki bi ninbina luodi ki bi ji nua. Ki Jesu maadi ba k ban da cedi nul n bandi (gbandi). **31** Ama, ban n̄ani ya yogunu, ki bi ji cili ki maadi li laabaali kaana kuli po. **32** Ban n̄an ya yogunu, ki bi cua yeni muug ba jesu kani k a sanpola n̄ua o. **33** K o beli li sanpola, ki muugi ji cili ki maadi. K li ji cuo cila ya nuwuligu n bo ye li kani ki bi ji maadi: “tii kpeli ki la ne, Israel dogun ne. **34** Ki Farisien nba wan nan maadi k o kubbi sitaani ya paalu i, yua n tie a sanpola bado, ki yaandi a sanpola. **35** Jesu bo caa i dogciamu yeni a lon gbana nni, ki tundi bi niba b tantaan diedn ni, ki muandi U Tienu laabaamanli, ki gɔ tebi i yian buoli yeni bi ninbadanba. **36** Jesu bo yi la o nuwuligu mi ninnuma n cuo o, ki dugni bi pala bo wadi, ki bi tie nani ya pei ki pia pekpali yeni. **37** K o maadi o njuankaaba: “bu kpaabu yabi ama k a tuonsɔnla ki yabi. **38** Yeni, mia mani o kpadaani, k wan pugni a tuonsɔnla o kpaabun ni.

10 K jesu yiin i o nɔdikaabi piiga yeni bonmlie k teni'b u paalu k ban ya bieli a sanpola, k paagdi i kunkodbuoli kuli, yeni b cacagdaami. **2** Jesu n bo sɔni u nɔdikaabi piiga n bonmlie

yaab yela nne: cincinli yua n tie Simɔn, yua k ba yi'ug Piali, yeni o ninjua Andili; Sebede bid, lan tie Saaki yeni o ninjua Sani; **3** Filiipi yeni Batelemi; Tomayeni Matieog yua daa bo gaani lonpo; Alfe bijua Saak, yeni Tade; **4** Simoni yua bo kɔni o dogu po; yeni Suuda Iskariot yua bo kuadi Jesu. **5** Piigi n bonmlie yaabi k Jesu bo sɔmi n yeni k maadib'i k: «daa caa mani yaabi n k tie sufi - nba kani, k gɔ daa kua samaliteni - nba dogu n ni. **6** Yaa caa mani Isalaheli buolu n ni nibaa po ban tie nani i pei yaabi bodi yeni **7** I yaa caa yi ya kpaandi k u tienu bali nagi. **8** Yaa paagidi mani b kunkoddanmi, k yiedi b kpienma, k yaa paagdi a gbaada, yaa bieli mani a sanpola k yaandb'i n pun'i ni i k daa kaa, mɔn yaa puuni mani k daa gaan bonli. **9** Yin daa kubi wula, k bia n̄uuni ligi baa i bɔga n ni **10** Daa kubi mani bɔgli daa la mani liada lie daa kpaan mani cacaaɔgu; k gɔ da kubi lanbanli kilema tuonsɔnli kan luo u jiema. **11** I yaa pundi yaa dongbanbig n i bii yaa dongbanciangun i, yin buali k la b nimɔma deni, k gadi k yaa ye lan kani hali yeni yaa daali k i bu pendi. **12** I yaa kua l deni yi gaali l deni nuba i gaali n̄ani. **13** B yaa tie numɔma i n̄ogaalijani n yaa ye yen'm. B yaa tie numɔma i n̄ogaali n̄ guan i po. **14** B yaa gaa i, k gɔ k sogi i maama yi n̄a l deni lani yaa kaa l dogu n i, k pidi pidi i taana u tangungu. **15** Yeni i mɔni i maad'i u tienu n bo bu b nubi kuli yaa daali, sɔdɔm yeni Gomɔl yaab yaali baa yeni l dogun yaabi. **16** n̄anbi sogi mani; n sɔni nani pabidi yeni i yangbanli siiga n ni. yaa sogi mani e wae yeni, yaa tie suoo mani o lanjel yeni. **17** Cuo mani i baa yeni b nubi, k dugn i b bo gadi yeni t buud yudanm kani. ban cuo i k pua i yeni a naapuna b tantaadiena n i. **18** I yaa po i k b bo gadi b dogdanm kani, yeni b batiebi kani. Yin maadi i mɔni n po bani yeni yaaba k tie sufi -nba nunɔ n i. **19** Yaa yogu k b bu gedi yeni yin daa buali yin bo maadi mandi bii yin bo maadi yaali kaa, i kan luo yaali k i bo maadi l yogu mɔno. **20** K dugn i yim kaa bo maadi i baa u tienu mono n bu waani yaali k i bo maadi. **21** O nuli t bo kuadi u ninjua ban kpa'aɔg bibaa n kuadi u biga, a bila t bo fii k kɔni yeni b danmi k cedi ban kpab'i. **22** B kan yaa t bua i maam k dugn n po. Ama yua bo mind hali yeni l juogi u tieni bo fie wani **23** Yaa dogu n i k b waani fala, yin sani k gadi dogu tianu. Yeni i mɔni n maad'i i kan waa k gbeni Israheli dogi kuli k u nufosaal bijua k cua. **24** I

bani k yua bangi tuonli kan fidi cie o canbaa, o yomo mō kan fidi cie o yomdaani. **25** Yua bangi tuonli yaa tie mani u canbaa yeni, k o yonmo mō tie mani o yonmdaano yeni, laa dagidi. B nan yiin o diedaani Besebuul o b ji bo yiin i u deyaaba ledi? **26** Lani daa jie mani l nubi, k dugn i bonl k duagi, k t kan dōgdi, bonl gō kan yaa tie haasiili k nuli t kan bandi. **27** N yaa maadi yaali l biigl n i, yin maad'm o yensiin n i. N yaa bulmi k maadi yaali yin maad'm b nib kuli n sozi. **28** Daa jie mani yua bo kpa nuli k nan kan fidi kpa o nanligi. Jie mani u tienu wan bo fidi cedi o nuli nanligi yeni o gbanu kuli n bia u muu n i. (Geenna g1067) **29** Baa kuadi nuanbidi bonmlie k gaani i ligi waama ne ii? Ama i siign i baa yendi kan baa tingi n i, k l yaa tie k i baa u tienu buami yaa kaa. **30** Yinm wani u bani i yudi m ōno n dō nandi. **31** Lani daa jie mani bonli, k dugn i cie t nōnbidi kuli. **32** Yua maadi b nubi siign i k u tie n yua, n mō t bu maadi n baa yua ye tanpoli po nungn i k n ban'o. **33** Ama yua yie k waa tie n yua b nubi siign i, n mō t b yie'ug n baa yua ye poli po nunj n k mii ban'o. **34** Daa maali mani k baa yeni t mandi kaa b nubi siign i i tingi ne po. N k baa yeni mandi, n baa yeni l kōkōnli. **35** N baa k mi paadi i bijabigi yeni u baa i, i bipuoga yeni u naa i, u pua yeni u calnaa i. **36** O nuli nataanu mōno n t bo kpandi u ninnando. **37** Yua bua u baa bii u naa k cie n waa dagdi yeni wan tō n ŋuado. Yua bua u bijua bii u bisalo k cie n o mō k dagdi yeni wan tō n ŋuado. **38** Yua mō gō k tugi n dapōnponli k ŋodi'n u mō k dagdi yeni wan tō n ŋuado. **39** Yua kpaani k wan fie u miali u bu biani u miali. Ama yua luni u miali k dugn i n po u bu gua k la u miali. **40** Yua gaa'i u gaa mini, yua gaa n mō gaa yua sōn'n i. **41** Sogni ya baa k nuli gaa'o k dugn i u tie u tienu sogni u bua la u tienu sogni ŋuadi, numōni yaa baa k nuli gaa'o k dugn i u tie numōni, u bu la l numōno ŋuadi. **42** Yinm n ŋodikaabi, i k tie nugbenga kaa ama yua bu kabi baa ŋisōngnmi k teni i siign i yendi k dungn i u tie n ŋuado, n maadi i mōni, u kan luu u ŋuadi.

11 Jesu n gbeni o tunda yeni o ŋuankaaba, ko puodi ya longbanbimu sien ki tugni ki muandi U Tienu maama. **2** San bo ye o dansaldiegun ki gbia ya tuōŋana bo tie kuli, k o sōni o ŋuankaaba k bi bual o: **3** fin n tie yua k ti guu bii ti gō da ba guu tian i. **4** Jesu ŋmiani: ya ca mani ki ban waani San yin la yaali yeni

yin gbadi yaali: **5** bi juanbi nuni guani ki nuali, i wabbmu fii ki cuoni, a gbada nugri tandi, a tubkpaana cili ki gbia, k bi tikpiib fii t kuldn ki talgnba gbia li laabaamanli. **6** Li pamanli yabi yaabi n duu n po k bi dindanli cie. **7** Ban paani ki ca k jesu cili ki ji maadi San po o niwuligun nni, i gedi ki diidi bee i tinkuogn nni i? li galgunli yua ko faagu migni i? **8** ama i gedi ki ban la ŋmaa i? ya nilo ŋanbi ki lani k li ŋan nni? diidi mani yaabi n la ti tianjandi tie yabi n kua bad diegu. **9** I ji gedi ki ban la bee? U Tienu tondo o? n, i bi jiin n, o cie U Tienu tondo. **10** Kilima li tie yua k li bo diani ki maadi: diidi mani, n bi sōni n tondo k wan bobni i sōni ki guudi a cuama. **11** Yeni i mōni n mkaadi, bi puobi madn kuli, ti da ki la San ya lielo, li tie yeni ti Diedo diema nni i big n tie ciamo k cie bi kuli. **12** Lan cili San yognu ki pan pundi hali mōlane, ti Diedo diema ti mi tuami, ki bi gbanmandanbi kōni bi ŋmiali nni. **13** Kilima bi tondikaabi yeni ti yikod kadaagu bo maadi U Tienu maami yo, k San fidi ki yuandi cua. **14** Ki ya bua yin gbadi niimn ni, ban yi yua Elin bo bi cua. **15** Ki yua pia ti tubdi ki ba gbadi, wan gbadi. **16** Ki mōlane nibi ne, bi naani yeni bi lee? ya bila n kaa bi niba n paa ki tigli naani, k sieni, ki yi bi lieba, **17** ki maadi: ti piebi i naagbaamu (i yelmu), ama i ki jeli (ŋōni ciagi), k ti yini i kuuyani, i ki mōni kumōni (ku bubuuli). **18** Ki dugni, San cua k ki di, k ki ŋū (ki lolgi o ŋōbu), k bi yedi ki cicibiadmu ŋuagu. **19** Ki nufosaali bijua cua ki di, ki ŋū, ki bi yedi k o poli mani ki kandi, ka tie daŋuuli, k tie lonpogaala yeni bi bid danbi dōnli. Ama mi yanfuomi waani o tuona nni yaali ntie bonmōnli. **20** Li yognu k Jesu cili ki ji fu yeni ya nibi k bi dogin k bi tieni ti paldi boncianli, k bi tōgu nan ki lebdi. **21** Yubonli a po, koransen! yubonli a po betesayida! ki dugni ya yaalidgu bona tieni i siigni ya bo tieni Tiir yeni Sodōm, hali daal o mani bi tugi o kpalpiagu yeni mi fantanpiema ki tuoba o. **22** Li ya po i k n maadi: daa jijuog buud daali, Tiir yeni Sodōm b la sugli ki cie yi i. **23** Fin, Kafarnawuum, a mali k fin yeni a yabnu kuli a ba si tawlgbōngu i? N n, a ba jiidi hali o tinkpiigun, ki dugni ya yaalidgu bona tieni a siigni k a k lebdi ne ya bo tieni Sodōm i, mani o da sieni ki ye dinla daali. (Hadēs g86) **24** Li po n cedi k n maadi, k daa jijuogi daali sodōm buud baa suu yen ni. **25** Li yognu k Jesu gaa mi maama ki maadi: n dond a, ti Diedo, poli yeni tinga canbaa', yeni ŋan

wuoni bi yanfuodanbi yeni bi nunfandanbi ya bona ki nan tugi lani ki waani a bila. 26 N, n Baá, n dond a yeni njan bua ki lan ya tie yeni. 27 N Baá ten nni u paalu bonli kuli po, k nul k bani bijua, li ya ki tie Baá yaa ka, k nul ki bani Baá li ya ki tie o bijua yaa ka yeni yua k o bijua waani o 28 Cua mani n kani, yinbi yaabi n cogi, ki tugi k li kpiagi, k min teni mi fuoma. 29 Tugi man n fala ki cengi m maami, ki dugni n tie pasiaadaani ki go jiiind nba, ki bi la i nalimi fuoma. 30 Ki dugni, n tugli yua k ki kpiagi.

12 Li tie saba daali ki jesu pendi ya kpaabu nni ki i dii beni, ki mi kom cuo o nɔdikaaba, ki bi togidi ki nmani. 2 Ama Falisien nba n la li bona ke bi maadi jesu: diidi a nɔdikaaba ne, bi suani ya tuonli ke ti yiko ki cabi ke lan tieni saba daali. 3 Ama ke jesu nmaniani: yi k bangi ki gbandi DAfidi yeni o niba n bo tieni yaali ya yoginu ke mi koma cuo'ba aa? 4 Bi bo kua U Tienu jongun nni ki tugi saligi kpanu ke wan yeni o yegini nmani, ke li naa bo cabi ki wan yeni o nɔdikaaba ba yendo n nmani. U Tienu ya po li bontitiedi bo ki tie kuali ka. 5 Yi cogi Moyisi n den diani yaali o ku daagun nni ke bi saligi yidikaaba n yidi saligi laadi daali ke li ki tie biidi. 6 Ama n maadi, n cua yi kani, ke n maami moni ke cie i jaandielin yikodi, li ya po ya tunda ke n tieni mon i po ki cie yeni yi yanjanba n den waani yaali damiwoncil po. 7 Yi bo baa tiani li maama i diani nni;" n bo suni ke mi maadi yeni mi buama ke cie yeni min ya yidi saligi ki wangi. Li tie ki bo bani mi maadi yaali ninma nni, i bo kan maadi n nɔdikaaba ke ban tieni yaali ke tie bonbiili ka. 8 N tie o nilo bijua ki pia yiko yeni mi maadi bi niba yaali n tie bi tuonli laadi daali. 9 Ki jesu siedi bi kani ki ban kua bi jaadieciangun nni, 10 ko la nilo ko nugu kpe, ki falisien nba bualo, li cabi ki tin paagi yianmo laadi daali. Bi den maali ki jesu den maadi ki tudi ki ban pun'o i jaligi. 11 Ko nman'ba: yi siigan nni nmaa ya po i yo ko yangi ba baa u buugun nni laadi daali ko ba nja ke kan nãno ke wan niindi lien nni? Yi ya po li bontitiedi buali? Li ya po, o nisalo pia ti kpiagidi ki cie i yanga, lan li buali ki ban paagi yianmo laadi daali i? 13 Ki jesu maadi li nilo: tandi a nugu, ko tandi li yoginu mono ko nugu paagi. 14 Li yoginu ki Faliusien nba nani u jaandieciangun nni, ki ji kpaani ban ba loli maama ki biani jesu. 15 Jesu den bansdi

ki Falisien nba den kpaani ban bian'o, lani ko tugi o nɔdikaaba ki fagidi li kani, ke o niwuligu yeni bi yianma nja ko paagi'ba. 16 Li yoginu mono ko maadi'ba ke ban da nja ki nilo n bandi wan tie yua. 17 Wan maadi yeni ko tieni nani Isayi n bo maadi yaali. 18 Diidi mani n tuononlo yua ke n lugit'o ki bua'o, wani ki n du o po, n ba kuan'o mi funoma, ke wan fidi ki bu yabi n ki bani U Tienu. 19 Bi kan koni, bii kan tandi lani tie ban da gbadi bi maama kaana kuli. 20 O baa mani yeni taliginba, ke nilo yua nagi ba mi kuumi, o ba nualo, ama ki bi niba ya sanu n tuagi nni. 21 Li ya po yaabi n ki tie Iifi ba daani 'o. 22 Bi den cua yeni nilo jesu kani ko tie juamo ki goa tie muugi ki dujgini li daano den gbie yeni ti fuobiidi, ki jesu paago ko cili ki maadi ki goa nua. 23 O niwuligu n la li bona ki ya ki lidi ki bi buali, o ne n kilisiti, dfiidi bijua yua ke ti gu yeni? 24 Falisienba n gbadi li paligu tienu ki bi yedi: o ki tie U Tienu ka, Belisebuli, ti fuobiidi canba n tieno li paalu ke wan beli ti fuobiidi. 25 Ama ke jesu bandi bi maalima ke maadiba: ya buoli n yabi kani yen o niba caa ke wan biai, ki ya dogu bii ya diegu ke konkona yabidi kuli ba mudu. 26 Li tie yeni ki sitaani ya ba fidi ki beli o sitaan lieba, li tie ko guani ki koni yeni oba i. 27 Yaali n tie bonbiadili, sitaani ya tieni ya paalu ke min beli ti fuobiidi, ki yinbi i nɔdikaaba bi le n bieli'b bii? 28 Ama n ya bieli sitaani yeni U Tienu ya fuoanbi, yen wani u Tienu diema ba i po. 29 N ba waani yaali ya po k n pia ya paalu n bieli ti fuobiidi, nilo kan fidi ki kua paaldaano deni ke ko daano ne bo ki tuodi ki bani o pundima po, o ya tie o donli o ba yendi yeni o den kuli. 30 Yinbi yaabi n bani ki U Tienu fuoanma tien'n o paalu ki n bieli ti fuobiidi kuli tie n yibalinba. 31 I maadi ke li ki tie fuoanbi paalu po ka ke n bieli ti fuobiidi, lan n maadi ne: yabi n cagini ki go sugidi bi lieba ya mia U Tienu bi biidi sugili, o ba di sugili bi po, ama o kan di sugili yabi n sugidi ki maadi ti maabiidi o fuoanbi po. 32 U Tienu ba di sugili yaabi n kpagini mi maama po, min o nilo bijua, li yoginu, n maadi ko Tienu kan di sugili yaabi n maadi ti maabiidi ki sugidi o fuoanba lan tie molane yeni ya yoginu dua ki baadi kuli. (aiõn g165) 33 Tinjangi kuli luoni a luan njanma i, ko tibigu mo luoni ti luanbiidi, bi bandi i tinjangi o luana kani, 34 yinbi yabi n tie walaba buolu, nibiada, li ba tieni ledi yi mali ya maalinma nani i? kelima, yi pali n gbie yeni yaali yi nãbu mo

maadi lani. **35** O niŋanmo suani a tuonŋanma i tinga po ko nibiigu mo suani o tuonbiidi ki biligi i tinga po. **36** Ki n maadi ke ti buudi daali, bi niba ba dugini bi maabiidi yaali ke bi den maadi kuli. **37** I maama po ke bi ba buu'yi, i maama po ke bi ba biani. **38** Lan ka gbanbanda yeni Falisienba maadi jesu: canba tien paligu ke tin diidi, **39** ki jesu ŋmianba ki maadi: kangbada yeni concona buolu bua ban la u paligu, ama yi kan ji la paligu lan ŋani Jonasi n bo tieni ya paligu. **40** Nani Jonasi n bo tie daana ta yeni ŋiadi ta o janciangu tugini, li tie yeni ki o nilo bijua ba tieni daana ta yeni ŋiadi ta li tinpualin nni. **41** Ninif niba ba fii ki sedi yen nni U Tienu buudi daali kelima bi ŋaa bi tuonbiidi kuli ki cengi Jonasi, mɔlane n ji cua yi kani ki mɔni ki cie Jonasi, li ya po U Tienu ba buu'i. **42** U Tienu buudi daali yanbangu puobadi ba fii yeni o yoginu niba ki bian'ba kelima bi cengi Salomɔ, ke min nan cie Salomɔ **43** Fuobiigu ya ŋani nilo kani o yi gedi naani kuoni ki kpaani ya daano ko ba ye yen'o, **44** o ya ki la o yi maadi oba, n ba guani min ŋani naani po, o ya guani o yi la k U Tienu fuorjanba ki yeni li daano yenma, li daano yenma tie nani ya diegu ke bi ŋanbi ki tingini ki li ŋani. **45** lan wani o yi gedi ki ban kpaani ti fuobiidi bonbi lele ki pugini o po ban ba ki ya ye lan kani. li daano yinyienu ba ŋanbi ki biagi ki cie cincinli. li nan ba tua yeni ya niba gbadi mi maama li dajjuugi daali bi po. **46** Jesu n bo maadi yeni o niwuligan yeni i, ko naa yeni o ninjabi cua ki sedicincanli, soni nilo ki ban waani jesu ki bi ye. **47** Ko maado: diidi a naa yeni a ninjabi gu'ŋa, bi kpaani ban maadi yen'a **48** Ki jesu ŋmian'o ki maadi: ŋmaa n tie naa i? ŋmaa n tie n ninja i? **49** ko tandi o nugu o yeginkaaba po ki maadi: diidi mani yaabi n cengi ne, n naa yeni n ninjab n yeni. **50** Yaabi n tiendi n baa n bua yaali ban n tie n naa yeni ninjaba

13 Lan daali, jesu den ŋani o deni, ke kali, Galile ŋincianma jaali kunu ke bangiba, **2** Bi niba boncianla den taani o kani, o den kua ki kali o ŋadigu nni, ya niba n yabi yeni kuli den ye li jaali po. **3** Jesu den maadi'ba mi maama boncianla yeni mi kpanjama ke yediba: “o kpakuolo den ŋani ke ba pagi i bonbuoli. **4** Wan den pagini ya yoginu, li tiani den ba u sankunu, ke ti bonyugidi den cua ki dini yi. **5** I tiani mo den ba tancaga tingin, mi tama n ke

yabi naan kani, li den pudi tontoni, nani mi tama n ki yabi yeni. **6** Ama u yienu n den paagi li bonbuli kaala den mali ki kuodi, kelima laa den pia jiin moani **7** I tiani mo den ba i kokoni nni, i kokoni den fii ki dini yi. **8** Bonbuo tiani mo den ba ki tingŋana nni, ki den pudi ki loni, i ne den loni, kobiga kobiga, i tian mo piluoba luoba, i ne piitata. **9** Yua n pia atuba ki ba gbadi, wan cengi. **10** Bi ŋɔdikaaba den nagini jesu kani ke den yedo: “be ya po yo ka maadiba mi kpajam. **11** Jesu den guani ki yedi: “bi puni yinba wani n bandi tanpoli dienma nni bondoginikaali, ama laa tie bi ya po ka. **12** Kelima yua n pia bi ba pa o ki pugini wan ya pia boncianla, ama yua n ki pia wani bi gaa o kani ba wan pia yaali. **13** Li tie lani ya po yo ke maadiba mi kpanjam, kelima ba ke bi nua bi kan la liba, ba ki bi cengi mɔ, bi gbadi liba ki bandila. **14** Bi ya po li tieni ki gbeni, nani Isayi yua n sɔgini u tienu maama ki yedi: i ba cengi yeni i tuba ke kan gbadi liba, ke nonli yeni i nuni, ke kan liba kuli. **15** Li tie yeni bani ke Isayi masoginkaaba kua ki gbeni, wan den yediba yaali, i ba cengi ama i gbadi liba, i ba nonli ama i kan la liba, kelima bi naa niba pala juagi, bi gnali bi tuba kaa bua gbadi, bi tie yeni ki kaa bua ki ŋaa bi tuonbiidi ke min nonli'ba ki bua'b bii ki faabi'ba. **16** Li pamanli ye yeni yi, kelima i nuni nua, i tuba mɔ gba. **17** N waani yi mɔnmɔni, u tienu maama songinkaaba boncianla, yaabi n tiegi den bua ki la ya bonla ki nua ne, ama baa la, bi den bua ki gbadi yi gba yaali ne ama baa gbadi. **18** Lan wani yi cengi o kpakuoli kpanjama yeni li bundima. **19** Ya yoginu ko nilo cengi tanpoli dienmin maama ki naa gbadi lan bua ki yedi yaali, sitaan cua ki ŋani ban buli yaala o pali nni, wani n tie ya bonpagikaala n ba u sankunu. **20** Ya bonbuoli n ba i tancagi tinga nni mɔ tie yua n cengi mi maama ki gaanma tontoni yeni li pamanli. **21** Ama o kan fidi ki sedi ya yoginu ki mi yepaama cua o kani, bii bi niba ya wan'o fala ŋanduna nni, waa pia jiini, se wan gbali ki ba. **22** Yinba i konkoni tinga mɔ tie yaabi n kpaani ki tua piada, ba kpaagi bontiali po se i ligike tie yaali n dagidi bi po, bi sundi u tienu po, ba tiendi u tienu n buali, bi tie nani ya tinga gbie i konkoni yeni. (aiŋn g165) **23** Ya bonbuoli ba ki tingŋana nni, li tie yaaba n cengi mi maama ki gaa mi gbadima yeni mɔmɔni, li tie bani n luoni li bonluonkaali, kobiga kobiga, piiluoba luoba, yeni piitata. **24** Jesu go den pua'ba kpanjam tɔma

ki yedi; tanpoli dienm naani nani ya nibi nden buli o kuanu nni. **25** Wan den goa ya yoginu, ko yibali den cua buli i naniidi u kuanu nni, ki guani ki kuni. **26** Li bonbulkaali n den pudi ki loni ti muabiandi'ti yaali n tie naniidi yen mo ko den dogidi. **27** O kuadaano, tuonsomba den cua ki yedi'o, canba, haa den buli bonbuoanm ka a kuanu nni? Be ya po yo ki naniidi mo nan ji ye lien n? **28** O den guani ki yediba, li tie yibali n soni lan ya tuonli, lani ki bi naacenba nmiano: a bua tin gedi ki pan nabi bii? **29** Canba den guan'ba: yen ka, ya jie mani ke yi da te taani ki nabi i bonbuoanmi, **30** haa li kuli n ya kpedi hali li dipeli, lan yoginu n ba yedi a dipela, ban cindi nabi i naniidi (ti muabiadi) ki loli ki sia(ju) ama ki yi taani i dijanmi n bonbualin. **31** Jesu goa den pua'ba mi kpajatianma ki yedi: "tanpoli dienma naani nani ya bonbigu n wa (niidi) ki cie mi juobinm, ke o nilo den taa ki njuu o kuanu n. **32** Lan ya bonbii niidi bii wa ki cie i bonbii kuli, ama bu ya kpedi ya yoginu bu yen tua ticianbu ki cie o gogdigu naan kani ki ti bonyugidi ba fidi ki cua ki tieni bi tiadi bu beni nni. **33** Jesu go den togidiba kpanjatiali ki yedi: "tanpoli dienma goa tie nani li dabinli yeni, o pua den taa ki muani yeni yiemu taa ki sieni ki li kuli fii (k nabi) **34** Jesu den bangi li niwuligu ki maadi'ba laa bonli kuli yeni mi makpanjam, waa den maadi yenba ka ki pua kpanjam. **35** Li kuli ne den tie lan kuani u tienu nisongikaaba maam po man tieni, m maadi mi kpanjam, n ba maadi'ba mi kpanjam ki dogidi ya bona n den wuo hali nanduna cilima yoginu. **36** Jesu nden cabi lan ya niwuligu, o den kua o diegun nni, lan ya yoginu bi niodikaaba den nangini o kani ki **37** yedi'o: bundi ti po ya naniidi den ye o kuan nni kpanjam, ki jesu nmianma, yua buli i bonbuljanm tie mini o nisalo bijua. **38** O kuanu mo tie nanduna, ya bonbuoli nan mo tie u tienu n die ya niba, aljani nni bila, ti muabiidi tie ya niba n tiendi sitaani n yedi ban tieni yaali. **39** Yibali yua buli i naniidi tie sitaani, li adipela n ba pe i di ya yoginu tie nanduna juodima. Adipela mo tie malekinba. (aiōn g165) **40** Nani ban yi loli ti muabiidi ki loli maama ki ju o mu nni, li ba tie yeni li nandunli juodima yoginu. (aiōn g165) **41** O nisalo bijua ba soni o malekinba ba nani o diemin ne kuli, yaali tie bonbiili kuli yeni yaabi n tiendi mi biadima. **42** Ki luba o mu buogun nni naani kani n bia ke bi ba buudi ki nmani a niina. **43** Li yoginu, bi nitegingkaaba (bi

nimomba) ba yendi nani o yienu yinyienma yeni bi baa dienma nni. **44** Tanpolu dienma goa tien nani ya piama n wuo o kuanu yeni, ki o nilo laama (piidi) ki go guani ki wuonma, wan gbie yeni ya pamanli po ko den gedi ki ban kuadi wan pia yaali kuli ki guani ki daa u kuanu yeni. **45** Tanpoli dienma goa tie nani ya kpenkpendo den kpaani mi lanbima ki li nani boncianla. **46** Wan den laanma ki mi daagu n paa maama po, o den gedi ki ban kuadi wan pia yaali kuli ki da. **47** tanpoli dienma go tie nani, ti janbaandi ki bi taa ki lu mi niinciaman nni, bi yi cuo i janbuoli kuli, yaabi n nani yeni yaabi n ki nani, ti janbaandi ya gbie yeni i jam, bi jankpaanba yi dadi ki nani mi niinciaman jali po. **48** Bi yi gandi ya jami nani ki tieni ti bauodi nni, ama bi ba lu yaabi n ki nani wani. **49** Li ba tua yeni nanduna juodima, malekinba ba cua u tienu n ja ti buudi naani kani, ki paadi bi nibiadiba. (aiōn g165) **50** Bi ba lu'ba ya mu n bia nni, naani kani ki bi baa buudi yeni fala ki nmani bi niina. **51** Naani yi gbadi laa bonla kuli bonjanla a? Bi niodikaaba den guano. **52** Nn ti gbadi, lani ki jesu den yedi yeni u tienu maama gbanbanda siigan yua n tua tanpoli dienma n niodika, baa naani nani ya nilo n pia o dieli ki nangi o nialimankpelo nni yen wan pia ya nialmani paano. **53** Ya yoginu ki jesu den maadi'ba lan ya bonli kuli ki gbeni, o den taa o niodikaaba ki nani li kani. **54** Wan den pundi Nasaleti o den kua li bali maama bangima dieli nni ki bangi, li den lidi yaabi n den cengi o bangima kuli ki maadi. **55** O naa nilo ki tie nani tinbi yen kaa? o ba laa yanfunma m o lee? O tieni ledi yo o ki tiendi mi banciaanm? Waa tie o kpagikpielo bijua kaa? Maliyama ka tie o naa, Jaka, Josefi, Simono yeni Juda ka tie o waanmu (o ninjaba). **56** o ninsiabi mo kuli taani ki ye yen'ti ti dogun **57** Ya niba n ye li kani den yie kaa tuo ki gaa jesu nani u tie kilisiti, lan wani jeasu pali den biidi yeni ban tie maami po ko yedi'ba, bi kan fali u tienu nisonginka kaan togi se o dan dogun nni yeni o diegun nni. **58** Waa den tieni banciaanm boncianla laa kaanu, kelima bi pajuaga ya po.

14 Li yoginu Elodi yua den tie Galile dienma bado ki bi maadi jesu maama. **2** O den yedi obadibaanba: ban maadi o nilo yua ya maama yen tie Janbati. O fii bi tikpiiba sin siigan ni. Lani n cedi ko fidi ki suani o naa paalu, ki tiendi ciila bona boncianli. **3** Diidi yaali ya po n cedi

ki Elodi den maali yeni kelima Elodi den taa o walo Filipi denpua Elodiasa ko da ye. **4** Li po Jan den yedo: U Tienu bali maama ki cabi gan tieni laa bonli, li po Elodi den bua wan mangi Elodiasa pali, ki cedi ko sejenba cuo Jan, ki lolo, ki kuan'o li yonbidielin. **5** Ama, Elodi den bua wan kpa Jan ki nan jie o niwuligu maama, kelima o niwuligu den nua ki Jan tie sawali pualo yua maadi U Tienu maama. **6** Elodi madijam daali n den pundi ki Elodiasa bisalo den jel i ciaga li nintaanli canba sin siigin, ki mangi o badi pali. **7** Hali ko den poli, ki niani ko ba pun'o wan miagu yaali kuli. **8** Li ya po o jifaano den kua o naa kani, Elodiasa den buali wan ba mia yaali, o naa den guani ki yedi'o ban maadi ki a bua Janbatsi yuli, wan den gaa o naa tundi, o den guani ki yedi: teni nni, ne kanba Janbatsi yuli i tadigan nni. **9** O badi pali den biidi li po, ama wan den poli ki niani ko ba tieni wan miagu yaali o niwuligun yaba n kali ki lind'o kuli siigan, o den cabi ki bi ten'o. **10** O den soni ki bi ban jia Jan yuli li yonbidielin. **11** Bi den cuan li yuli ki li kpie li sanlin, ke teni o jafaano. O den gaa ki gedi ki ten'o naa. **12** Jan ḡodikaaba den cua ki taa o kpiemo ke ban pii, ki gedi ki ban waani jesu. **13** Jesu n den gbadi laa laabaali, o den kua o ḡinbiagun nni ki fuadi ki gedi Galile ḡinbianma po. Ya yoginu ki bi niba den bandi wan ye naani, bi den ḡani bi dogin nni ki balin mi ḡinbianm ki cuoni ki ḡod'o. **14** Jesu den cua mi ḡinbianma kunu bi kani, ya yoginu ko la o niwuligu ki bi ladi k ban caa, mi ninḡinma den cuo'o bi po, o den paagi yaaba n yia kuli bi siigan nni. **15** Dajuogu yoginu, o ḡodikaaba, den nagini o kani ki yedo: “tin ye naani ne tie fuali ki o yoginu mo bua gedi, cabi o niwuligu ki ban gedi o dogun nni, ki ban ba li bonjekaali.” **16** Ama jesu den yuani ki yediba, li ki buali ki ban fii ki gedi ki ba mi jiema, li buali ki yinbi mono n tenbi ki ba je. **17** O ḡodikaaba den yedi'o: ti sieni kpanu bona muu yeni jamilie baba ne, **18** Jesu den yediba: “cuani mani n kani na. Lan wani ki jesu den cedi ki o niwuligu kali ti muadi po, o den ta kpano bona muu yeni jamilie yeni ki yaadi o nuni tanpoli po ki pagi U Tienu ki pugni ki maadi o ḡodikaaba ki ban bogidi li niwuligu. **19** Li yoginu ki jesu maadi o niwuligu yeni ki ban kali ti muadi po, ko gaa kpaanu jena taa yeni jamilie yeni ki yadi ki di tanpoluki jaandi ki mia o baa. ki maadi ki ban tugi ki bogidiba **20** Bi kuli

den dini ki guo, lani ban den dini ki sieni ya bonjena ki bi den taani tie piiga n babuodlie. **21** Yabi n den dini den tie jabi tuuda muu, bi puobi yeni a bila den ki ye li c odili nni **22** Lan yoginu o den cedi ko ḡodikaaba kua o ḡinbiagun nni ki puodi ki gaa liigi ki gedi ne po ya jaali hali ko ban cabi o niwuligu ki ban ya kuni. **23** Wan den cabi o niwuligu o den siedi ki doni li juali po ki ban jaandi, u yenuogu den pundi ko ye li po o beba. **24** Ama o yeni, ḡinbiagu den cuoni ki ban pundi mi ḡima siiga nni a ḡunguona ye o faciangu den fii ki yili o po **25** li den sua ki b cuoni mi ḡinciamu po, li den tie ḡiagu ki caa i siḡafaani ki jesu den cuoni o ḡinḡbanu po ki togidi o ḡodikaaba ḡinbiagu. **26** Ya yoginu ko ḡodikaaba la ko cuoni o ḡinḡbano po ki nagidi bi kani, bi den bani nani ko tie cilingu, o jijiegu den kua'ba ki bi ji yigini yeni ti jawaandi, **27** li yoginu ki jesu yedi'ba: “Cuo mani yi ba, mini da jie mani, **28** pieli den guani ki yedo: “Li ya tie fini, cedi min cuoni mi ḡima po ki cua a kani. **29** Jesu guani ki ḡmiani: “cua na” pieli den ḡani u ḡinbiagun nni ki ji cuoni o ḡinḡbanu po ki caa jesu kani. **30** Ama ya yoginu ki pieli den jie u faalu yeni a ḡinguona, o jiwaaanbu den kua'o, ko den cili ki ba mii, ki yigini ḡanma ke yedi: yonbidaan gaa nni. **31** lan yoginu jesu den tandi o nugu ki cuo'o, ki yedo: a dandanli wa, be tieni ka tami ke n ba ḡaa'a nni? **32** Jesu yeni pieli n den guani ki kua o ḡinbiagun ya yoginu ko faalu sedi. **33** O ḡodikaabi kuli den baa ki gbani o nintualin nni ki maadi: I mon a ko li tie U Tienu bijua i. **34** Ya yoginu ki bi den puodi mi ḡinciamu, bi den pundi Genesalet ya dogun nni. **35** Lan dogun yabi den bandi jesu, bi den cili ki muandi ya longbana n sieni o laabaamanli ki bi cuoni yeni a yiama ko tebiba. **36** Yaabi n tie a miada den mia ke wan cabi ki ban sii o lietil beba, yaabi n den sii kuli den paagi

15 Farisiani -nba yeni li bali maama bangikaaba tianba bo ḡani Jerusalema ki cua Jesu kani ki yed'o: **2** be yaa po ke a ḡodikaaba miidi a bi nikpiaba bogda i? kelima b ya bua je kuli b kan nidi bi nii **3** Jesu bo guanyedi ba be yaa po ke yi miidi u Tienu balimaama ki bua ki kubi i ya bogida i? **4** Kelima u Tienu yedi: fangi báa yeni a naá. ki go yedi: Yua maadi o náa yeni o baá maabiigu o pundi ban kpa'o. **5** Ama yinba yi yedi. i báa lani yaa ka yi naá: min bo taa yaala ki todi'a yeni n taa lani ke li tie

u Tienu yaala 6 Yeni i buoni u Tienu maama ki naa kubi i bogida. 7 Yinba pala lie danba Isayi n bo saawalo yua i po bo tie monmoni. 8 Bi naa niba dondi n yeni bi ñokuuna i ke b pala fagi yeni nni. 9 Bi jaandi nni fanma fanma kelima bi bangi yaa bangima n tie bi nisaaliba ya maabilikaama babai. 10 Yesu bo yiini u niwuligu ki yedi ba: 11 cengi mani ki gbadi: laa tie yaala n kua u ñobu nni kaa jogidi o nisaalo, yaala n ña u ñobu nni n jogid'o. 12 Lani ke o ñodikaaba yedi'o: A banike Falisiani -nba gbadi a maama ke bi pala biidi i 13 O bo guani ki yedi ba: N baa yua ye tanpoli kaa buli ya tibu bi baa ñabi bu. 14 Cedi ba mani bi tie ya juama n dia a juama i. Juamo ya dadi juamo mo bani bi lie kuli baa ba u buogu nni. 15 Piali bo yedi o: a kan bundi ti po m kpanjama yeni? 16 Yesu bo yedi: yi mo ko yii pia yanfuoma yoo? 17 Yii bani ke yaala n kua u ñobu nni kuli caa ku tugu nni ki go baa ña kaa. 18 Ama yaala n ña u ñobu nni n tie yaala n bi yeni li pali nni lani n jogidi o nisaalo. 19 Kelima yanmaalibiadi yeni m kukpama yeni m conconma buoli kuli yeni u subu yeni m siedi faama yeni t sugidi kuli ña li pali nni 20 Lani n tie yaala n jogini o. Ama ki je kaa nii kan jogini nisaalo. 21 Yesu bo ñani lan kani ki gedi Tiri yeni Sidoni dogi nni. 22 Ke ya pua bo tie li kani maabiiga ki tie kaana yua bo cua o kani ki kpaani ki tua: o diedo David bijua gbadi n po m ninñinma ki cicibiadi ye n bisalo nni ki yagini oyama hali ke li bia 23 Yesu náa bo guani yedi o lieba kuli. O ñodikaaba bo nagini o kani ki yedi'o: A kan cabi o kelima o ñua ki kpaani ti puoli. 24 Jesu bo guani ki yedi; baa bo sɔni nitɔba po se Isalaheli buolu po bani yaaba n tie nani ya pee n yaadi ye po 25 Ama o pua yeni bo cua Jesu kani ki gbaani o nintuali nni ki yedi: o diedo todi nni. 26 Jesu bo guani ki yedi'o. Laa tiegi o nilo n taa a bil jiem ki lu a sangbanbila. 27 O pua bo yedi: o pua yeni bo yedi. Ama a sangbanbila je ya jejogidi n baali b danba saajekaanu kani. 28 Jesu bo guani ki yedi'o. O pua a dandanli yabi boncianli lan tieni nani ñan bua maama li yogunu ke o bisalo bo paagi. 29 Yesu bo ñani li kani ki gedi Galile m ñinciama kunu ki doni ki kali li jua li po. 30 U niwulugu bo cua o kani boncianla. Bi bo cua o kani yeni a diama, a juama, a muula, a tadima yeni yiantɔbi boncianla. Bi bo cua duani ba Yesu kani ke o paagi ba. 31 Ke u niwuligu bo la ke a muula maadi, ke a tadima paagi, ke a

diama cuoni ke a juama mo nuali, bi bo kpiagi Isaraheli Tienu. 32 Yesu bo yiinio ñodikaaba ki yedi: m ninñinma cuo nni bi niba po; baa pia ban baa je yaala. Mii bua min cabi ba ke baa jeni bonla ke u paalu n daa pan pɔdi ba u sanu i. 33 O ñodikaaba bo yedi 'o: t baa la le yaa jiema n baa dagidi ya niwuligu ne kuli li naa fuali nni 34 Yesu bo guani ki yedi ba: yi pia paanu bona ñaa yo? Bi bo guani ki yedi'o: bonalele yeni i janbimu. 35 Ke o cedi ke bi niba yeni kuli kali kali tinga nni. 36 O bo taa li paanu yeni li jami i ki tuondi u Tienu ki ñmijimidi ki taa teni o ñodikaaba; ke bi bogidi bi niba yeni kuli. 37 bi kuli bo dini ki guo kelima Yesu bo tieni u yaalidigu tuonli. Bi bo wodi ya boncaba n sieni ki gbieni bobuociandi lele 38 Yaaba bo dini bo tie jaba tudanaa, laa taani bi puoba yeni a bila 39 Ban dini ki gbieni ki Yesu bo cabi u niwuligu, ki kua u ñinbiagu ki gedi Magadani tinga nni.

16 Farisienba bo cua ki dia o ku maadiagu, ki buali o ke wan waani ya maalma tieni tanpoli kasiedi. 2 Ama, ke o jiini ki yedi ba, “ku yenjuogu ya cua, i yi yedi, “Li daali baa ñani kelima i la ke poli moni” 3 Ku siñaagu, yin yedi, “Ku taafaagu baa cua” kelima poli po moni ki go biigi.” I ba fidi ki waani poli po niima nni, ama, i kan fidi ki mi yema yogu maalma. 4 “Mi biadma yeni mi concoma nifiima lingi tanpoli maalma, ama bi kan la maalmabakuli kase Jonasi ya maalma.” Ke Jesu siedi ki ña ba. 5 Jesu ñodikaaba den puodi ki gedi bongbantɔli, ki sundi kaa taa kpanu. 6 Jesu den yedi ba, “yin fangi i yula yeni Farsienba yeni saduseyenba dabinli” 7 Bi ñodikaaba den gagi bi ñmiali nni ki tua, “Li tie tin ki taa kpanu yeni.” 8 Jesu ñ bandi, ki buali ba, “Yinba yaaba ya dudugdi ki yabi ne, be n cedi ke i yedi ke yin ki taa kpanu yeni yapo i, ke n pua li kpanjama? 9 I ki tiani ki go kpaagi ki gbadi kpanu muuda yeni niba tuda mu niima nni yeni yin den duo ya baabuodi ii? 10 bii, kpanu leleda yeni niba tuda na, yin den duo duo ya baabuodi ñ den dɔa maama aa? 11 Be n cedi ke yi ki bandi ke min yedi yi maama ki nua kpanu maama? Yin fangi mani i yula yeni Farsienba yeni saduseyenba dabinli” 12 Ke bi ji gbadi ke o ki maadi ya dabinli n fiindi kpanu ka, ama o maadi Farisienba yeni saduseyenba bangima i. 13 Jesu ñ pundi Sesare, Filipi dogu nni, ke o buali o ñodikaaba, “Bi niba tua ke o ja bijua tie ñma i?” 14 Bi tua ke Janbatsi, bi tɔba,

Eli, Tianba mə, Jeremi, bii bi sawalpuaba nni yendo.” 15 Ke o buali ba, Ke imo te, i yedi ke n tie ŋma i?” 16 Ke Simɔn Piari ga mi maama, ki jiini, “A tie Kiristo i, U Tienu yua n fuo Bijua.” 17 Ke Jesu jiini, ki maadi o, “A ye yeni mi yediŋanma, Jonasi bijua Simɔn, kelima, sɔma yeni gbannandi ka dɔgdi ki waani a, ama n Baa yua n ye Tanpoli i. 18 N go ba waani a ke a tie Piari (Tangu), ke li tangu po i ke n ba maa n jaandiegu. Bi tinkpiba diema bulŋɔbu kan luodi gu yapo. (Hadēs 986) 19 N ba mubni a nui nni ŋaljanli bulŋɔbu piemi. ŋan ba loli yaali tinga nni ne, li ba loli Tanpoli, A ya lodi yaali mo tinga nni ne, li ba lodi Tanpoli. 20 Ke Jesu kpa o ŋɔdkaaba ki yedi ba yeni li nunmɔnli, ke ban da waani nilo ke wani n tie Kiristo. 21 Lanyogu i, ke o ji cili ki maadi o ŋɔdkaaba, ke o ba gedi Jerusalema, ki la fala boncianla a cancannikpela, salga yidkaaba yudanba yeni a tidianla nui nni, ke bi ba kpa o, wan faadi li daataali daali. 22 Ke Piari yini o, ki piadi yeni o, ki funi yeni o, ki yedi o “O Diedo, ŋan yedi yaali yeni n fagdi yeni a. lani n da tieni a hali bada.” 23 Ama ke Jesu gbagi, ki yedi Piari, “Fuadi n puoli po, Setaani! A tie n tantuudkaali, kelima, a ki maali U Tienu bona po ka, a maali bi nisaalba bona po i. 24 Ke Jesu yedi o ŋɔdkaaba, Yua n bua wan ya ŋua nni, wan jiini o yuli, ki tugi o daapɔnɔnli ki ya ŋua nni. 25 Kelima, yua n lingi ke wan fie o miali, o ba biani li, yua mɔ n luni o miali mini yapo, o ba la li. 26 Kelima, be jaadi o nisaalo n ya pia ŋanduna kuli, ki nan biani omiali? O nisaalo ba fidi ki lebdi ki ga be i, ke li cie o miali i? 27 Kelima, o Nilo Bijua ba guani o Baa kpiagdi nni, yeni o malekinba. Ki pa yuakuli o panpaani nani wan sɔni maama. 28 N maadi yi i mɔmɔni, bi niba ye i siiga, ki kan leni mi kuuma hali yeni ban ba la O Nilo Bijua ke o kpendi ki kua o diema nni.

17 Dana luobi puoli po, ki jesu tugi: Jaka, Jan o ninja ki piadi yenbi ki doni li juali ki ba jaandi. 2 O nunga den lebidi ki ji ŋili ko tiadi pieni ke cie mi yinyiema. 3 ki li yoginu ki Moyisi yeni Eli cua bi kani ki pagi yenbi. 4 Piel n la ya yoginu ko gaa mi maama ki yedi jesu: canba li ŋani yeni tin ya ye ne, a ya bua, n ba maa a po jona taa, jonyenli n ya tie a yaali, lieli Moyisi ya jonli n sieni Eli mə ya yaali. 5 O bo maadi ki ke gbeni ke li ŋunli jidi ki ligini bi kuli ko o nialo maadi li ŋunlin: “o ne tie n bijua yua k

n bua'o, wani ke n duu o po, ya cengi mani o maama. 6 O ŋɔdikaaba n gbadi li maama ki bi ba ki gbaani yeni bi nuni kuli i tingan 7 nni, ki ti jarmaandi kua'ba. 8 yoginu ki jesu nagini ki sii'ba ki maadi'ba: fii mani yi da jie 9 Ban bo ji li juali po, ke jesu yedi'ba ki ban da cedi ki nilo n bandi yaali n tieni ne hali ya yoginu ko nul bijua ba fii ki ŋaa o tinkpiigun nni. 10 O ŋɔdikaaba den bualo ki yedi: li tieni ledi ka kadabanda maadi ki tua ki li buali k Eli n kpia bii k cindi ki pundi? 11 Ki jesu ŋmiani ki maadi'ba: “li tie mɔni k U Tienu bo puoni ke Eli n ba cindi ki ba ki bobini yua ba cua mi faabima po. 12 Ama n maadi,”Eli wan cua daal'o ama yinba n den ki bando, i den cagino ke tiendo yi bua yaali kuli, li tie yen mɔi ko nilo bijua ba cagini i nugin nni. 13 Yeni ki o ŋɔdikaaba bandi ko maadi Janbati 14 Ya yoginu ke o ŋɔdikaaba bonbitaa yen guani bi liebi yeni o niwuligu kani, ki jua ba ne cua jesu kani ba ki gbani o nungin nni 15 ki maadi: “jie n biga yeni mi ninŋinma ki teb'o kelima o baali i tinga ki laadi fala boncianli ki dugini li yianu po, o yogitianu o yi ba o muu nni bii mi ŋinma nni. 16 N den cua yeno a ŋɔdikaaba kani ama bi den ki fidi ki ba tebo. 17 Ki jesu ŋmiani ki maadi: kangbada buolu, ne yeni be yoinu ki ba gaa mi maama i? nagini man yeno na, 18 Ki jesu tiani ti fuobiidi yeni po, ke bi ŋani ki ji ŋaogu, ko paagi li yoginu mɔno. 19 Lan, ko ŋɔdikaaba nagini jesu kani ke piadi ki pagi yeno: li tien ledi ke tinba ki fidi ke beli li fuobiigu? 20 Ki jesu maadi'ba: ki dugini yi dandanli ki yabi U Tienu palu nni, n maadi yeni i mɔni, a dandanli ya yabi ki pundi nani mi juobinma yeni a ya maadi li juali ne fii lan kani, o ba cɔnlin a maama. 21 Bonli kan ya paa ki cie'yi. 22 Ya yoginu ki biŋɔdikaaba kuli den taani bi lieba Galile ya tinga nni, ki jesu maadi o ŋɔdikaaba: bi ba kuadi o nilo bijua bi niba n daogu. 23 bi ba kpaogu ama dana taa daali o ba yiedi, o ŋɔdikaaba n gbadi li maama ki ya ki lidiba boncianli ki bi ji tie suo. 24 Ban pundi kapanahom, ya niba n gaani lonpo li jaandielin nni den gedi ki la Piali ki maado: “yi canba paa lonpo yaa? 25 Ko ŋmiani: “nn, o paa, ya yoginu ki piali kua jesu den, ki jesu gaa mi maama yedi ki sua ki Piali da ki yedi bonli:'fin ya po Pial, ŋanduna baditieba, bi gaani bi lee lonpo? “B bila bii bi canbi? 26 Piali ŋmiani: “bi canbi” ki jesu jiini, li ya tie yeni bi bila ki ye lonpo nni. 27 ama ki fidi ke tin da cog li lonpo gaala, gedi ki

lu a janpiemu ki cuo ya jamo ba cindi ki nagini, a ya luodi o ñobu a bu la li ligibali, ñan tugi li ligibu ki paa min yeni fini kuli ya po lonpo.

18 Lanyognu, ke bi ñodkaaba nagni Jesu kani, ki buali o “ñma n yabi ki cie U Tienu Diema nni?” **2** Ke Jesu yini ki biñidga o kani, ki seni ga bi siiga, ki yedi, “N maadi yi i mōni, I yaa lebdi ki tua nani biwaaga yeni, i kan baa ya sanu ke i ba kua U Tienu Diema nni **4** Lanwani ii, yua n miini o yuli nani ki biwaaga ne, wani n yabi ki cie U Tienu Diema nni. **5** Yua n ga biwaaga nani kine yeni, n yeli po, o ga n ya cangu i. **6** Ama, yua n cedi ke biwaaga yua n dugi n po nani kine yeni, kua tuonbiadi nni, li bi baa tu o po, ke ban loli li naacianli o tulu nni, ki lu o wan mii mi ñincianma nni. **7** Mi yema ya paagi, janjanma ñanduna po! kelima li buali ke li yogu n pundi, ama, sola li yogu ñ ba tōgni yua ya kani, ki pundi! **8** A nugu bii a taali ya kuandi a mi tudma nni, ñan jia ki lu fagma. Li baa tu a po ñan kua U Tienu diema nni yeni taayenli bii nuuendu ki cei yeni ban lu ña ya mu n ki pia gbindma buogu nni yeni taana lie bii nugi lie. (aiōnios g166) **9** A nunbu n ya kuandi a mi tudma nni, ñan kpigdi bu, ki lu fagma. Kelima li baa tu a po ñan kua U Tienu Diema nni yeni nunfiagu ki cie ba lu ña ya mu n ki pia gbindma buogu nni yeni nuni lie kuli. (Geenna g1067) **10** Fangi mani i yuli, ki da ña a bila ne siiga, bá biyenga nunga ñ ñmidi. Kelima n maadi yi i mōni ke ñajanli nni, bi malekinba nua N Báa yua nye U Tienu diema nni. **11** ke lima, O Nilo Bijua cua ki bua faabi yaali n bodi i. **12** I maalma tie be i? Nilo ya pia yandi yiani, ke yanyenga bodi, o kan ña piyia n yandi yia yaadi n sieni, ki lingi ki yanbodkaaga aa? **13** O ya la ga, N maadi yi i mōmōni, o pali yi mangi li yanga po ki cie piyia n yandi yia yaadi n ki bodi. **14** Li tie yeni i, I báa yua n ye ñaljanli nni mo ki bua ke a bbila ne nni, bá biyenga ñ bia. **15** A kpiilo ya biidi a, ñan gedi ki waani o o biidi, fini yeni wani siiga, a ba maadi ki paadi a kpiilo i. **16** Ama, o ya ki cengi a, ñan la yendo bii bilie ki pugni a po, ban taani a yeni, kasiedinba bilie bii bitaa siiga, mi maama ba ñmagdi. **17** O ya yie kaa cengi yi, ñan gedi yeni li maama li nitaali nni. O ya yie kaa cengi li nitaanli, ñan ña o wan tua a po nani o nilamo bii o lonpogaalo yeni. **18** I mōmōni, N maadi yi, yin ba loli yaali tinga nni, li ba loli Tanpoli, yin ba lodi yaali ting nni,

li ba lodi Tanpoli. **19** N go maadi yi ke i siiga nni, bilie ya taani jagli ki mia bonli ki tinga nni ne, N Báa yua n ye Tanpoli ba cedi li bonli ñ tieni. **20** Kelima, bilie bii bitaa ya taani naani n yeli po, n baa ye bi siiga. **21** Ke Piari nagni ki buali Jesu, “O Diedo, n kpiilo ya biidi nni, n ba mia sugli taalma ña i? Hali taalma lele ee?” **22** Ke Jesu jiini o, “N ki yedi taalma lele ka, ama hali piilele taalma lele. **23** Lanwani ii, U Tienu Diema tie nani ya badciamo n den bua tieni li coli ki bandi o naacenba ñ kubi o piana maama i. **24** Wan cili mi diidma, o sua ke naacenyendo kua li panli nni hali ligdibala tuda piiga. **25** Nani wan den ki pia wan ba tieni maama ki pa yeni, ke canbaa niini ke ban kuadi o wani yeni o pua yeni o bila yeni wai yaali kuli, ki pa o panli. **26** Ke li naaciamo baá ki gbaani o nintuali, ki mia o sugli, “Canbaa, N bani li panli po, ke N ba pa likuli” **27** Nani li naaciamo canbaa ñ bo tie niñinpadi daano yeni, ke o ga o sugli, ki cabi o li panli. **28** Ama, li naacimo ñ ñani ki la o naacenlielo ke o pia o pia o panli kuukobga. Ke o gedi ki cegi o tulu, ki yedi o, “Pa nni n ligi. **29** Ke o naacenlielo baa ki gbaani, ki mia o sugli ki maadi, “Tieni n po juunli, n ba pa ña.” **30** Ama, ke o naaciamo yie, ki cuo o naacenlielo ki gedi ki luoni o li kpaadidieli nni, ke o yaa pani o panli, o kan ña. **31** Bi naacenlieba ñ la yaali n tieni, ke bi pali sia, ke bi kua ki togdi bi canbaa kaa dōgni o bápu. **32** Ke o naaciamo canbaa yini o, ki yedi o, “N cabi a ñan pia nni ya panli kuli, kelima a mia nni sugli. **33** Nani a naacenlielo ñ mia ña sugli yeni, fini bi kan fidi ki cabi o oo? **34** O canbaa pali den beni o po, ke o cuo o, ki mubni o a jakōnda nui nni ke bi waani o fala hali ke o pani o panli kuli. **35** N Báa yua n ye Tanpoli mo ba tieni yi yeni, li ya tie ke i siiga nilo pali ki siadi o lielo po.

19 Yesu n gbenio maama ke o ñani Galile ki gedi Sude. **2** Bi niba boncianli bo ñua'o ke o go paagi ba li kani. **3** Falisiani -nba bo ñodi ki bual'o yiko cabi ke je n ñani o denpua li ya sua ke b cuo biidi ba kuli po? **4** Ke Jesu ñmiani ki yedi: i ki cogi ke yua bo tagi ba ki ciligi po tagi bojal yeni bonñua. **5** ki gua maadi: Lani yaa po i ke o ja baa ña o báa yeni o naá kani ki gedi wani yeni o denpua n taani ki ya tie gbananyendi. **6** Bi ji kaa tie nibilie ama niyendo. Lan nilo n daa paadi u Tienu n taani yaala. **7** B yedi 'o: Be n cedi ke Moyisi cabike t tieni m yiema tili. **8** Ke o

yedi ba: i pala n juagi yeni ya po i ke Moyisi cabi i ke yi yadi yeni i puoba ama ki ciliga li bo tie yeni. **9** n maadi yi: yua beli o denpua ke laa tie conconma po ki taa puotiani tieni u subu ya ja gua taa pua yua ke bi bel'o mō gua tieni conconbu i. **10** Ke o ḡḡdikaaba maadi'o: Li ya tie n yeni opua yeni o ja kani laa ḡḡani yeni nilo n kua pua. **11** Ama ke Yesu maadi ba: Yua kuli kaa baa fidi tui li tundili, ama yaaba baba ke li cabi ke ban gbadi li niima nni. **12** kelima b tōbi ye ki mali kaa pia u maalu. ke b tiaba mō bi niba n beli bi t madi. ke niba go ye ke li tie ke bani mōno n beli bi ba t madi ki dugini u Tieniu diema po. Yua ba fidi ki gbadi li tundili ne wan gbadi. **13** Ke bi niba cua yeni a bila ke wan maani o nuugi bi po ki jaani. Ama ke o ḡḡdikaaba bo bieli li niba. **14** Ke Yesu yedi ba: ḡḡa mani a bila k daa beli ba ke ban cua n kani. Kelima yaaba n naani yeni a bila n die u Tieniu diema. **15** ke o maani o nuugi bi po ki siedi li kani. **16** Ke jka ba cua Yesu kani ki maadi: canbaa n baa tieni ki laa tuadiḡḡanli ki bāà ya miali ki pia gbenma i. (aiōnios g166) **17** ke Yesu maadi'o: Be cedi ke a buali'n i buali ḡḡanmi i? Bonyenli baba n ye. Ama a ya bua ḡḡan ya miali ki pia gbenma ḡḡan tuo u Tieniu ḡḡomaama. **18** Ke o ja yeni maadi 'o: ki laa ḡḡomaama po i? ke Yesu maadi: ḡḡan daa kpa nilo, ḡḡan daa dua yeni nutiani denpua, daa su, daa pua faama nilo ba po, **19** ḡḡan fangi a bāa yeni a naá, ḡḡan buadi a lielo nani fini a ba yeni. **20** Ke o ja yeni maadi 'o: n colini lan kuli. n gō baa tieni be i **21** Ke Yesu yedi: a ya bua ḡḡan tua ya nilo k pia biidi, kudi ḡḡan pia yaala kuli ki puni b taladidanba. Yeni a baa bāà ḡḡalimani tanpoli. ki ji cua ki ḡḡḡḡ n. **22** O ja yeni n bo gbadi Yesu n maadi yaala kuli ke o siedi ke o pali ki mangi. Kelima o tie yua pia ḡḡaliman bonciala. **23** Ke Yesu maadi o ḡḡdikaaba: i mōnmōni po i yedi yi: li paa yeni o ḡḡalimandaano n kua u Tieniu diema nni. **24** n go maadi yi: li kaa paa u yuoyuogu po ke wan kua u pundu bonli nani ama li kan ya tie yeni o ḡḡalimandaano po. **25** O ḡḡdikaaba n bo gbadi lio maama li bo cuo ba yaalidigu. ke bi maadi: ḡḡmaa ji baa fidi bāá m fuoma i? **26** Ke Jesu nuali ba ki maadi: Bi niba kani li kan fidi ama u Tieniu kani li baa fidi tieni. **27** Ke Piali jiin'o ki maadi: diidi t ḡḡaa t bona kuli ki ḡḡua ḡḡa; t mō baa bāà be i? **28** Ke Jesu yedi: Yeni i mōnmōni yinba yaaba n ḡḡḡḡ nni m yenpanma yogu ya yogu ke o nilo bijua baa t kaa li bali kpagili po yeni o

yudandi. i mō t baa kaa isaraheli cuga piiga n bona lie yeni nni ki bu li cuga piiga n bona lie. **29** Nilo yua kuli ḡḡaa o deni, o kpiiba, o baá yeni o naá, yeni o bila, bii o tinga n yeli po baa gaa m ḡḡanma taalm kobiga ki go bāà li miali yua k pia gbenma. (aiōnios g166) **30** Ama yaaba n bo tie nikpiialla mōla ne ji baa juodi ke yaaba n bo juodi n tua kpiiala.

20 U Tieniu Diema tie nani ya tindaano den yagdi ki ḡḡani ku siḡḡapaapangu, ki puogi bi tuonsōnba ke ban gedi ki sōni o daamōngu tiidi kuanu nni. **2** Ban boni ke li dagdi, ke o baa pa ba ligdibali daali nni, ke o sōni ba o kuanu nni. **3** Kudi taa ḡḡ pugni, ke o go ḡḡani ki gedi ki la tuonsontianba ke bi se ki daaga nni kaa tuuni libakuli. **4** Ke o yedi bi mo, “Gedi mani ki sōni n daamōngu tiidi kuanu nni, N ba pa yi lan buali maama.” Ke bi gedi ki tuuni. **5** Kudi luoba ḡḡ pugni, ke o go ḡḡani, kudi yia ḡḡ pugni, ke o go ḡḡani, ki tieni yeni. **6** kKi go guudi ke piiga n kuyengu pugni, ke o go ḡḡani, ki la tianba ke bi se kaa tuuni libakuli. Ke o buali ba “Be n cedi ke i se yentunmunli kaa tuuni libakuli?” **7** Ke bi yedi o, “Nilobakuli ki puogi ti tuonli.” Ke o yedi ba, “I mo ḡḡ gedi n daamōngu tiidi kuanu nni” **8** Ku yenjuogu yognu, ke o kuandaano yini o ḡḡalmankubilo, ki yedi o, “Yini bi tuonsōnba ki pa ba bi daali pani, ki cili yaaba juodi, ki ban juodi yaaba n cili. **9** Piiga n kuyengu ḡḡ pendi ke bi ga ya tuonsōnba ḡḡ nagni wan pa ba dibayenli yenli. **10** Ya tuonsōnba n cindi li tuonli ḡḡ nagni, ki maali ke banwani ba ga lan cie dibali, ama bi den li ga yuakuli dibali i. **11** Ban ga bi daali pani, ke bi ji fabni o tindaano kani. **12** Ki maadi, “Yaaba n juodi ki cua ke piiga n kuyengu pendi yeni wan sōni kuyengu baba i, ama a pani tikuli ke li dōa i, tinba yaaba n cindi li tuonli hali ku siḡḡaagu nni, ke u yienu kua ti. **13** Ama, ke o tindaano jiini bi siiga nni, yendo, “N dōnli, mii tudi ka. Tii boni ki dagdi ke n ba pa yi dibayenli kaa? **14** Ga yaali n tie a yaali, ki ya caa. Mini n bua, ki jagi ke min teni yaaba juodi nani yinba yeni. **15** N ki pia i mōni yeni min tieni min bua yaali yeni n bonceli ii? Bii min tieni ti ti bulcindi yeni i ke li kpii i nunbu uu? **16** Lanwani ii, Yaaba n juodi ba cindi, ke yaaba n cindi ḡḡ juodi. **17** Nani Jesu ḡḡ den do ki caa Jerusalema yeni, ke o piadi li piiga n bilidiba ki seni ba, ban caa ya yognu, ke o yedi ba, **18** “Diidi mani, ti caa Jerusalema n yeni, bi ba kuadi o Nilo bijua ki

mubni o salga yidkaaba yeni a gbanbanda nui nni. **19** Bi ba jia o ti buudi, ki cedi ban kpa o. Bi ba mubni o bi nilanba nui nni, ban laa o, ki sugi o, ki pua o a finfinba, ki kpa o li dapɔnɔnli po. Ama, li daataali daali o ba faadi.” **20** Ke Sebedenba nagni Jesu kani yeni o bijaba. Ki ñuani o nintuali, ki mia o bonli. **21** Ke Jesu buali o, “Amiabu tie be i?” Ke o jiini o, “Cedi n bijabane, ban ti kali a diema nni, yendo a jienu po, tiano, a ganu po.” **22** Ke Jesu jiini ki maadi, “A ki bani ñan miadi yaali. I ba fidi ki ñu min bobindi ki ba ñu ya bonñukaali nni ii?” ke bi yedi o “Ti ba fidi.” **23** Ke o maadi ba, “Li tie moni ke i ba ñu n bonñukaali nni, ama ki kali n jienu po bii n ganu po wani ii, li ki tie mini ka ba cabi lani, ama li tie n Báa n bobni li kaani yaaba ya po i. **24** ɔɔɔkaaba piiga yaaba n sieni n gbadi lany maama, ke bi pali biidi li naataanliedba po. **25** Ke Jesu yini ba, ke bi nagni, ke o yedi ba, I bani ke bi nilanba bado n die ba, ke a nigbenga wangi yaaba n sieni bi paalu n dagdi maama. **26** Ama, li kan ya tie yeni ka i yasiiga. Ama yua n bua wan tua yua n cie ikuli i siiga, wan tua i naaciemo. **27** Yua mo n bua wan tua liiga yua i siiga, wan tua i naaciemo. **28** Nani o Nilo Bijua n ki cua ke ban ya tuuni o po ka ama wani n ya tuuni bi niba po, ki go yidi o miali salga bi niba boncianli po. **29** Ban ñani, ki gedi Jeriko, ke bi niba boncianli ɔɔdi o. **30** Ke juuanba lie kaa u sankunu. Ban gbadi ke Jesu pendi bi kani, ke bi tandi ki maadi, “O Diedo, Dafidi Bijua, gbadi ti niñima, **31** Ke ku niwulgu funi yeni ba, ki niini ba ke ban suoni, ama, ke bi tandi paama ke li cie kpama, “O Diedo, Dafidi Bijua gbadi ti niñima.” **32** Ke Jesu sedi cenm, ki yini ba ki buali ba, “I bua min tieni i po be i?” **33** Ke bi jiini o, “O Diedo, ti bua ti ninbina n luodi i.” **34** Ke ti niñinpadi cuo Jesu, ke o sii bi ninbina. Lanyognu liga ke bi nuni luodi ke bi ji nua, ki ɔɔa Jesu

21 Jesu yeni o ɔɔɔkaaba n nagi Jerusalema, ki pundi Betifaje, Olifie tiidi juali gamu, Jesu n sɔni o ɔɔɔkaaba bilie, **2** ki maadi ba: «Gedi mani ki dogbiga yaaga ye i liiga ne; yin ba pundi ya yognu, i ba la ɔɔnɔa ke o luodi, yeni ki ɔɔnbiga; yin lodi ba ki cua yeni ba na **3** Nilo ya maadi yi bonli, yin jiini o: “O Diedo n bua ba. Lanyognu mɔno, o ba cabi, yin gedi yeni ba.” **4** Mola, ya bonli ne tieni ke o sawalpualo n den tuodi ki waani yaali n tieni ki dudi **5** Yedi mani

Siyon bisalo: «Lani n yeni, a bisalo kpendi a kani, ki dingi boncianla, ki jagi o ɔɔnbo, ɔɔnbiga, ɔɔnɔa ya biga.» **6** O ɔɔɔkaaba n gedi ki tieni Jesu n waani ba ki ban tieni yaali. **7** Ban guani yeni o ɔɔnbo yeni ki ɔɔnbiga, ki ladi bi po bi tialakaadi, ki cedi ke o jagi **8** Ku niwulgu siiga, bi niba boncianla den ladi bi tialakaadi u sanu nni; ke bi tianba padi i tiibensongi ki ladi u sanu nni. **9** Yaaba n den ye Jesu liiga yeni yaaba n den ɔɔa o den kpaandi ki maadi: “Osana, Daafiid Bijua! Mi yedɔanma yua n kpendi O Diedo yeni po! Osana hali tanpojoma. **10** Wan kua Jerusalema, lan yaa ki lidi yuakuli u dogciamu nni, ke bi ji maadi: One mo tie ɔɔma i? **11** Ke ku niwulgu tandi ku tua: “O tie Jesu i, o sawalpualo, ke o tie Galile nni Nasareti yua.” **12** Jesu n kua U Tieniu jaadiegu nni, wan beli ki ñani yaaba n den kuadi yeni yaaba n den daa ku jaadiegu nni kuli, ki tudi ki lu lu yaaba n den cendi i ligi taablinba yeni a kpajekuada kpaga, **13** ki yedi ba: li diani: «“N diegu baa yi jaandiegu” Ama ke yinba wani nan cedi ke gu tua suudjongu.» **14** Ke a juama yeni mu wabmu nagni o kani li jaandielu nni, ke o tebi ba. **15** Bi salga yidkacianba yeni a gbanbanda n la wan tieni ya yaalidgu tuona, ki gbadi ke a bila kpaandi ku jaandiegu nni, ki tua: “Osana Daafiid Bijua!”, ke bi pala beni. **16** Ban maadi o: “A gbadi ban maadi yaali ii? Jesu n jiini ba “Nn, i da ki kpeli ki cogi yaali diani ne ee?”: “A cedi ke a bila yeni ya canpandmu n da ɔɔani mi biima pagi a, ki dondi a.” **17** Ki ñani ki ɔɔa ba, ki lie u dogu, ki gedi Betani, ki ban duani li po. **18** Ku siɔaagu nni wan den goa ki lebi u dogu po, ke mi koma cuo o. **19** Ke o la bu kankanbu u sankunu, ke o nagni, waa la kankanli se kankanfaadi. K o yedi bu: “luanli n ji da ɔɔni a ya po palb.” Lanyognu mɔno, ke bu kankanbu yeni kuodi. (aiɔn g165) **20** Bi todkaaba n la lani, lan yaa ki lidi ba, ban maadi: “li tieni ledi i, ke bu kankanbu ne kuodi yenma? **21** Jesu n jiini ba: “N maadi yi i mɔni, i ya bi pia ti dudugdi ke tama ki ye, i bi kan tieni min tieni bu kankanbu yaali ne baba ka, ama i ya bi yedi li juali ne: “Figdi li kani ki gedi ban jiidi ki baa mi ñincianma nni.” Li bi ba tieni.” **22** I ya jaandi, ki mia yaali yeni ti dudugdi, i ba baa. **23** Jesu n gedi ku jaadiegu nni ki ban ya tundi; lanyognu, salga yidkaacianba yeni u dogu nni nikpela n cua ki buali o: “Aduu li laa yiko po i ki tie ya bona ne kuli, ɔɔma n cabi li yiko?” **24** Jesu n jiini ba: “N mo ba buali yi i buali, i ya jiini nni i, n

mo ba maadi yi ya yiko po ke duu, ki tie lan ya bona.” 25 Jan batisma, li den ñani le i? Tanpoli bii, bi niba kani i? Ama ban juogi bi ñmiali nni, ki taa ya maalma ne; ti ya maadi ke li ñani U Tienu kani, o ba buali ti: “Be n cedi ke i den ki tuo ki ga o maama? 26 Ti ke li ñani bi niba kani mo, ku niwulgu kan tuo ti po; kelima bikuli bani ke o tie sawalpualo i. 27 Lanwani i, ban jiini Jesu: “Tii bani” Jesu mo ñ guani ki jiini ba: “N mo ka maadi yi ya yiko po ke n tie ya bona ne.” 28 I pia mi laa maalma i? O ja bo ye, ki pia bijaba lie, ki yedi o bijakpelo: “Dinne n biga, ñan gedi ki ban sɔni n daamɔgu tiidi kuanu nni.” 29 Wan jiini: “Mii caa.” lan yani waamu, wan tuuba, ki lebdi o yama, k gedi, 30 Wan maadi yua n sieni mo yeni, lan ya biga mo ñ jiini: “Canbáa, n ba gedi. “Ama o naa gedi. 31 Bani bijaba lie yeni, ole po n tieni o báa buama? Ban jiini o: “O bijakpelo” Jesu ñ maadi ba: “N maadi yi i mɔni, lonpo gaala yeni a concona ba ga i liiga U Tienu diema nni. 32 Kelima Jan cua i kani mi teginma sani nni, ama, i naa tuo ki ga o maama. Ama, lompo gaala yeni a concona wani i, tuo ki ga o maama. Ke yinba yaaba n la lankuli, i ki tuuba, ki lebdi i pala ki ga o maama. 33 Cengi mani kpanjantɔma. O ja den ye, ki tie diedaano, ki pia ku daamɔngu tiidi kuanu, ki ñuu i tiidi ki kagni, ki lindi, ki lugdi ku tantiagu po ku buogu, ban baa to naani, ki ña ku daamɔngu, ki maa li pagli, ki pani, ki ji ga a tuonsɔnla ke bi guu lebli. O den fii, ki puodi li kpaali ki gedi dogtianu. 34 U kuanu bona ñ beni ke ku kpaangu yogu pundi, wan sɔni o naacenba bi kuaguudba kani ke ban ga o kuanu biinu na. 35 Bi kuaguudba ñ cuo bi naacenba, ki pua yendo, ki kpa o lielo, ki jaa o taalo a tana. 36 Wan sɔni naacentɔba, ke bi yabi ki cie kpiama yaaba, bi kuaguudba tieni bi mo yeni i. 37 Wan ji juodi ki sɔni o bijua, ki maadi o yama nni: “Bi ba cɔlni n bijua wani.” 38 Ama bi kuaguudba ñ la o bi cabáa bijua, ban juogi bi ñmiali nni maama ne: “O faadilo n yeni; cua mani tin taani, ki kpa o, ki diedi li faali. 39 Ke bi cuo o, ki dadi ki ñani o ki jondi yeni u kuanu, ki kpa o. 40 Mɔla o kuadaano ji ya cua, o ji ba tieni bi kuaguudba yeni ledi i? 41 Ke bi jiini: “O ba cedi ya cacagdanba ne ñ kpe mi cacagkuuma, wan ga tuonsɔntianba ban ya guu o kuanu, ki tieni o o kuanu biinu ku kpaangu yogu. 42 Jesu ñ maadi ba: “I ki kpeli ki cogi i diani nni ii: “A tanmaala ñ luni ya tanli yeni, lani n tua li tanpuukaali; lankuli ñani O Diedo kani i, ki tie

yaalidgu bona ti nunbu nni. 43 Lani n cedi ke n maadi yi: “Bi ba fie U Tienu diema i nui nni, ki teni ya nibuolu n ba fidi ki cedi man loni a luana.” 44 “Yua baá li tanli po ba jendi jendi, li tanli ñ baá yua ya po mo, o ba yodi yodi i.” 45 Salga yidkaacianba yeni farisienba ñ gbadi Jesu maakpanjama, ban bandi ke o maadi bani ya maama i. 46 Ban ji ya gbaa ke ban cuo o; ama ki nan jie ku niwulgu, kelima bi den bani ke o tie sawalpualo.

22 Jesu ga m maama, ki pua ya maakpanjanma ne: 2 Ti Diedo diema naani nani ya bado bo tieni o biga janma yeni. 3 O bo sɔni o tuonsɔnbila k ban gedi ki maadi yaabi k o yinba mi janma yeni ki bi gbeni mi jiema ki ban baa na ki je. Ama bi niba yen naa den bua ban cua. 4 Wan sɔni naacentɔba, ki yedi ba: “Ban maadi mani ba ke n bobni mi pocajjiema ki gbeni; n cedi ke bi kpaá n naakpanba yeni n yankpanba, likuli bobni ki gbeni, ji cua mani mi pocajjaanma. 5 Ama baa cengi li pocaaali jaanma po, yuakuli den toli wan bua naani, o ne, o kuanu po o tɔa mo o kpenkpendu po. 6 Yaaba n sieni ñ cuo bi naacenba ki pua, ki cagni bi ne, ki kpa bi tianba. 7 O badciamo pali ñ be, wan sɔni o jakɔnda ban biani a nibiada yeni miana, ki sia bi dogu. 8 Yeni k o maadi o o jietienbila: mi jiema tieni ki gbeni, ama yaabi n ba je ki dagdi yenli. 9 Yeni, gedi mani a sankaditaana nni, ki yini yin la yaabi kuli. 10 A tuonsɔnbila ne fii ki gedi a sanjala poki yini ban la yaabi kuli, a nibiada yeni a tadima, talgi nba kuliyeni, o jiediciagu gbie yeni bi niba yen kuli. 11 O badciamo ñ kua ki diidi yaaba n kaa, ki ba di mi jaanjiema, ki la yendo ke waa la o jaantiadi. 12 Wan buali o: “N dɔnli, a tieni ledi i ki kua ne ki naa lani a jaantiadi? Li nilo ñ ya ñmini 13 Lanwani i, o badciamo ñ maadi o naacenba: Loli mani o nui yeni o taana, ki lu o niinpo li biigli nni, li bubuuli yeni li ñinñmanli ñ ye naankani. 14 Kelima, ban yini yaaba yabi, ama ban gagdi ki lugdi yaaba wa ki cie. 15 lanyapo, farisienba ñ jɔndi ki juogi bi ñmiali nni, ki lingi ban ba tieni maama ki dali ki cuo Jesu o maama po. 16 Ban sɔni bi naacenba Jesu kani, ke bi yegi yeni Juufinba badciamo, Herodi niba, ban maadi: “Canbáa, ti bani ke a tie mɔmɔndaano, ki wangi U Tienu ñ bili ya sanu yeni i mɔni, ñaa jie nilobá kuli, kaa go pia lugdima bi niba siiga. 17 Maadi ti ñan pia ya maalma: Yiko cabi ke lan pa lompo

Sesaari po bii laa cabi i? **18** Ke Jesu bandi bi biadma po. Bi den guu ke wan maadi ya maama n ba sagni o yeni juufinba bii Roma yikodanba i. Ke o buali ba, yinba mu muyiidmu ne, be n cedi ke i dia nni ku maadiagu ki bua yin cuo nni? **19** “Waani mani nni yin kubi ya dibali ki pa lonpo”. Ke bi nagni o yeni li dibali. **20** Jesu n buali ba, “ɲma ya nannanli yeni ɲma ya yeli n ye li dibali ne po? **21** Ke bi jiini, “Sesari i” Ke Jesu yedi ba, “Teni mani Sesari yaali n tie Sesari yaali, ki teni U Tienu, yaali n tie U Tienu yaali.” **22** Ban gbadi lanyaa maama, ke li yaalidi ba, ke bi siedi ki ɲa o. **23** Li daali mɔno, sadiseyennba, yaaba n maali ke faadma ki ye mi kuuma puoli po, n cua Jesu kani, ki buali o. **24** Canbáa, Moyiisi maadi, ke nilo ya kpe kaa pia biga, o ninjua n taa o pakuali ki mali o kpiemo po puoli ɲuani. **25** To, ti siiga ninjaba lele den ye. o ciamo po n kuani o pua, ki kpe, waa pia biga. Nani wan den ki pia biga yeni i, o ninjawaaga n taa o pakuali, **26** Lan tua yeni mo lielo po, ki tuani o taalo, ki ya maa yeni ki ban biini o lelele. **27** Lani n pendu, o pua mo n kpe. **28** Mi faadma yogu, ɲma ba yendi o pua? Kelima bikuli na kuani o. **29** Jesu n jiini ba: “I ye mi tudma nni kelima yii gbia i diani niima nni, i naa go bani U Tienu paaciamu. **30** Kelima mi faadma yogu, jaba ji kan taa puoba, puoba mo kan ji kuni jaba, bi baa tie nani U Tienu malekinba yeni tanpoli po. **31** Yaali n nua mi faadma bi tinkpiba siiga, i ki cogi U Tienu n yedi yaali ii? **32** N tie Abalahama Tienu, Isaka Tienu yeni Jakobo Tienu? U Tienu ki tie bi kpienba ya tienu ka ama bi fuodba ya Tienu i. **33** Lan yaalidi ya niwulgu n bo ye li kani, ki cengi Jesu tunda. **34** Farisienba n gbadi ke o mubni sadiseyenba nɔbu, ban taani ki kali **35** yendo bi siiga, yua n tie yiko banciamo n buali o ya buali ne, ki bua bigni o: **36** “Canbáa, U Tienu maabilkaama nni, mi laa maama n cie mikuli? **37** Jesu n jiini o: “A baa bua O Diedo a Tienu yeni a pali kuli, yeni a naano kuli yeni a maalma kuli. **38** Mani n tie ya maabilkaama n lii ki cie mikuli. **39** Ya maabilkaama n tua, ki naani yeni cincinli yaama n ne: “A baa bua a lielo nani a bá yeni. **40** Yiko yeni bi sawalpuaba maama kuli maa lani maabilkaaliedma yeni po i. **41** Nani farisienba n den taani ki ye yeni i, Jesu den buali ba. **42** Ki yedi ba: “I maali be i, Kiristu po? o tie ɲma ya biga i? Ke bi jiini o: Dafiid bijua i. **43** Ke Jesu maadi ba: “Li ga ledi i ke Dafiid n gbie yeni Foɲanma ya yognu, ke o yini o O

Diedo, wan maadi ya yognu: **44** O Diedo maadi n Diedo: “Kali n jieniu ki guudi hali min ba cedi a yibalinba n tua a taanmaada?” **45** Dafiid ya yini Kiristu O Diedo, li ba ga ledi wan go ya tie o bijua? **46** Obákuli ki fidi ki jiini o bá lanbonli. Hali yeni li daali, nilobá kuli ki ji buali o buali.

23 Lani ki Jesu maadi yeni o nuwuligu yeni o juankaabi ki tua: **2** U Tienu kadabanda nba yeni farisien nba n kubi Moyiisi nomaama, **3** ya tie mani ki go cɔlni ban wangi yaali, ama yinbi n da nua ban tiendi yaali, kilima bi maadi ki naa tiendi. **4** Bi tungi bi niba ya tuga n kpiagi, yaali ki ban mɔno kan tuo ki taa bi nubila ki tugi. **5** Bi tie bi bona kuli ki bi niba n ya nɔbi (nuabi), yeni bi tila yia ya po ki bi diani U Tienu maama yi gbengi ki cie li liela kuli, ki bi tiadi nɔgbana pia. **6** Bani n go ɲanbi ki buadi a kinkaan cincina ti wondn ni yeni bi tintaandiena nni, **7** bi bua k bi ya cua bi niba nni, ban ya fuondiba ki yib canba nba. **8** Ama yinbi, da ɲaa mani ki bi yii canba nba, kilima i pia canba yendi, yua n ye tapoli po. **9** Yin go da yii nul i tinga ne po i baá, kilima i pia baá yendo, yua n ye tapoli po. **10** Da ɲaa mani k bi yii yonbidaan, kilima, yendo baba n tie i yudaano, lani n tie klisto. **11** Yua tie kpel i siign ni ba tua i tuonsɔnlo, **12** yua n dongi oba, b bu jiini o, ki yua jiindi oba ban doni o. **13** Yubɔnli i po, yinbi a gbanbanda yeni falisien munafigi danbi ne, kilima i pangi bi niba U Tienu diema nni kuama, yinbi mɔno, i ki bua ki kua, i go kan ɲaa yaabi n bua ban kua mɔ, ban kua. **14** Yubɔnli i po, yinbi a gbanbanda yeni falisien mɔnafiki danba, kilima, i gbendi a pakuana (kpepuol) pianmi, k fani ki jaandi ki nan maadi ti maayuyuodi; li po n cedi ki buudi te baa bia. **15** Fala tie i yaali yinbi a gbanbanda yeni falisien nba, ki dugni i caa ya longbana n fagn ki kpaani yaabi n bu kua i jaandi. I ya la nuyendi, o biidi go yi pugni ki kuan o o muu diegu. (Geenna g1067) **16** Yubɔnli i po yinbi yaabi n ki nɔ ki mɔ ji ɲmagdi i liebi, yinbi n maadi k nuli ya puoni o puoni u jaandidieciangu yeni po li ki biidi, ama nul ya puoni k li tie o jaandidieciangu wula po k k cɔlni li puoni, li kanɲaagu. **17** I ki pia yami ba waami, i tie juama paaa, le po n ji yabi ki cie o lieli, wula bii o jandidieciangu yia cedi wula yi ɲanbi U Tienu nugni ni? **18** Yinbi n go maadi ki nul ya poli salgbinbindli po l ki pia maami ama nul ya poli k li tie salgi yaali n maa l binbindli po k ki cɔln o maami li kan

ɲaagu. **19** I tie juama paaa, le n cie l lieli i, salgi bii li binbindli yia cedi k salgi yen mɔni U Tienu nugn ni? **20** Yua puoni bonli, altaro yeli po, o puoni yeni yaali n maa l po kuli. **21** Yua n' puoni bonli k taa u jaanddieciangu yeli, u ta yeni U Tienu yeli, wani U le yeni li jaandidieli. **22** Ki yua n gɔ puoni bonli tapoli po yeli po, wan bandi k o puoni U Tienu kankaanu yeli po i, o taani yeni U Tienu kuli. **23** Yubɔnli i po yinbi a gbanbanda yeni farisien nba munafiki danbi ne, kilkima i paa..... k ɲaan yaali n mɔni, lani n tie k n kuni i mɔni, sugli yeni ti ɲandi nni. **24** Yinbi bi juanbi mɔ u, ki ji b' dadi i lieba! Yinbi n yedi ki bua mi ɲunɲanbi, ki bi tindi ki ɲani i naasiigi ki nan sieni o taamo ki nali. **25** Fala tie i yali, yinbi a gbanbanda yeni ɲalacidanba, kilima i ɲanbd i jieditiadi yeni i ɲuɲubona puoli po i, ki ɲaa yaali n ye lien nni, k li gbieyeni ti naayignmi yeni o faagu. **26** Fini farisien juamo ne, cili ki ɲanbi a ɲuɲubonli nni yeni a jeditagdin no, ki li puoli po n mɔn fidi ki ya ɲani. **27** Yubɔnli i po yinbi a gbanbanda yeni farisien ɲalacidanbi ne, kilima i tie nani ya kakula (kula) k bi yi ɲanbi li puoli po lan bedi ama k li tingi po gbieyeni a kɲab bedma yeni i cincibiadmu buoli kuli. **28** I mɔ tie yeni, cincanli po i naan yen nimɔnbi yeni ama ki tukdn nan gbie yeni ɲalaci yeni biid. **29** Yubonli, i po yinba gbanbanda yeni farisienba ɲalacidanba, kelima, i maa bi sawalpuaba kakula ki ɲanbdi bi nimɔnba kakula. **30** I maadi: "Ti ya bo ye ti yaajanba yogu, ti bo kan kuani ti nuu yaaba wuli sawalpuaba sɔma. **31** Lanwani ii, i tuo ki tieni kasiedi ke i tie yaaba n wuli bi sawalpuaba sɔma bila i. **32** I moko gbie yeni i yaajanba tuonbiadi i. **33** Waalaba, walabiada buolu, i ba fidi ki ciadi ku mubuogu yeni li daajuodkaali buudi jama aa? (Geenna g1067) **34** Lanyapo i ke n ba sɔni i kani bi sawalpuaba, bi yanfodanba, yeni yiko gbanbanda. I ba kɲa bine, ki kɲaa tianba li daapɔnɔnli po, yaaba n sieni mo, yin pua ba a finfiba i yikodi cogdiena nni, ki beli ki ɲani ba i dogu nni. **35** Lan ba baa maama, li tie ke ban wuli ya nitegingkaaba soma ki tinga po, ki cili o nitegingka Abeli, ki ban juodi Berekia bijua Sakari, yin bo kɲa yua ku jaandiegu yeni li jaanbinbindli siiga baa maa i yula po i. **36** N maadi yi i mɔmɔni, ya bona ne kuli ba tieni ya nifiima ne ya yogu i. **37** Jerusalema, Jerusalema, fini yua n kɲa bi sawalpuaba, ki lugdi ban sɔni yaaba i kani a tana! bonmɲa i ke n bi sugni min taani a bila na ya koomado n yi taani o koobimu

o fiabi nni yeni, ama a naa pia li buama. **38** Diidi, a diegu ba tua diegbenli. **39** Kelima N maadi yi, i ji kan la nni, ki cili mola hali yeni yin yedi, "Mi yedinanma ye yeni yua kpendi o Diedo yeli po."

24 Jesu ɲani ojaanddiecioangu n ni k paani k caa k u ɲuadi kaabi nagn ni k maad 'o yen'o k waan'o l jaanddieciangu n diena n maa maam **2** k jesu ɲmianm i n tua i laa a? L kul t bu bedi k duani tingi sa -la -la -la k baa tan yeni kan sieni k yaa tua l lieli po **3** lani k jesu doni k kali oliif tiidi juali po. ku ɲuadikaabi baa k la'og, k bual'o k wan waani ya yogu k l bona bu tieni yeni ya bona bu waani k u baami yeni ɲanduna juodnmi ji ki fagi. (aiɔn g165) **4** k Jesu ɲmian'mi juo mani i baa k ban daa bɔndi i. **5** B nubi boncianli t bu baa k ya kubi n yeli k tua k bani tie kristo, b bu bɔndi b nubi boncianli ban tudi u sanu **6** I baa gbia k u tɔbu pua k bia gbia o tɔbi i yam n daa ɲmadi kaa l buali k l kuli ne n tieni yo ama ɲanduna juodigi daa kaa. **7** U buolu bo yi t fii k kɔni yeni buol tianu, dogu n fii k kɔni yeni dogutianu. M kom bu yi t baa a dongbanaa i boncianli, a dongbantiana mɔ tingi n jegi **8** L kuli ne daa tie u madu yianu cilgi. **9** B nubi bu kuad'i ban cuo 'i k waani fala, k kɲa'i, ɲanduna nubi kuli kan yaa bua i maam k dugn i n po. **10** I yogu nubi boncianli bu biani b dandanli, k kuadi b liebi k kan yaa bua b liebi nublu. **11** O faaugu dambi t bo fii k yedi k b tie u tienu sogni- nba, k bɔndi b nubi boncianli. **12** T biid boncianli t bo yabdi i tinga ne po, b nubi boncianli buami t bu wadi **13** Ama yua juuni caa yeni l juogi, u tienu bu fie wani **14** B bu muadi u tienu bal laabaamanli ɲanduna kuli, i buoli kuli n gbadi yo, ɲanduna n ji fidi k juodi. **15** I ya t la o bonbiiugu yua ɲmadi b nubi yam baa k kua o jaanddieciangu n i nani u tienu sogni Daniali n bo maad maam (yua cogi l lanbonli ne wan gbadi l niimn) **16** L yogu yaabi ye Suude dogu n i ban sani k kua a juana n i **17** Yua ye o dekanbuag po wan daa kua deni n k u bu tugi u tiadi. **18** Yua ye u kuan po n mɔ daa tua k u bu lebdi k taa u liadli. **19** L dana n i fala b u gbadi a puotunpunma yeni i canpandimu naa -nba i. **20** Ya jaandi mani k l nantaali daali n daa tu yeni bodilua yogu bii Saaba daali. **21** L dana n i b nubi bu cagn i yaa cacagnmi hal k baa ban k la ɲanduna n cil ya yogu yeni mɔlane. Nul bia ji kan ban k cagn i l cacagbuolu liemi **22** L bo yaa tie k l dana ba tie yeni k fagdi, nul

bo kan ciadi ama u tienu nigandikaabi po i k u bu wadi l dana. **23** Lani nul yaa t maad'i k kristo ye ne lan bii k u ye ne po, yi daa tuo k tie moni. **24** K dugn i u faaugu dami t bo fii k yedi k bani n tie Kristo, b tianb n yedi k ban tie u tienu sogni -nba i, bt bu tienu o yaalidigu tuona, lyaa bo tie k b bu fidi, ban bñdi u tienu nigannkaabi mōno. **25** N tuodi k waani n yeni. **26** Lani, nul yaa t maadi k wan ye i tinkuonŋ n i yi daa caa, bii ku ye deni po yi daa tuo k l tie mōni. **27** nani u tañigidu i yi ña puoli k gadi nutuali yeni u nufosaalo bijua mō t bo cua yeni **28** l bonkpieli n ye naani manyobil - nba mō tigi lan kani. **29** L cacagnm dana t baa pendi yeni k k u yenu bñdo, o ŋmaali mō kan ya pieni t ŋmaabidi bo ña tanpol po k baa baa. ya bona ye tanpol po kuli k pia u paal kul bu sag g ŋmadi yeni l lieli. **30** L yognuu k b bu la l bonli tanpol po yal wangi k u nufosaali bijua baami pundi ŋanduna buoli kul ji baa fabn i, b bu la u nufosaali bijua n n ña t tawalgbandi n i yeni u paacianmu yeni t yudandi yua yabi **31** U bo sōni u maleki -nba yeni a naatuna yaali n mō ban taani u nigandikaabi kuli yaab n bo ye puoli, nintuali yaangi yeni yanbangu, ŋanduna kaan kuli. **32** Gaa mani l tudli ne o kinkanm kani. Yaa yogu k u tō a bendimaana k u faadi cil k bundi, i bani k l kpañili nag. **33** Nani i mō ya t la l bona kuli, yi bandi k u nifosaali bijua nag i, k u ji ye i diñona n i. **34** Yeni i mōni n maadi l kuli ne b u tieni k sua mola nubi yaabi n ye ne k b tōbi daa kpe. **35** pol yeni i tingi b u pendi ama n maam wan kan ban k pendi. **36** Baa nul k bani l daal k bua ya yogu k l bona bu tieni. Maleki - nba ye pol k bani, u tienu bijua mōno k bani, n baa u tienu yaa kaa. **37** Nani lan bo tieni nandi nowe yogu yeni l bia t baa tie yeni u nufosaalo bijua baa yogu. **38** Ya dana n pend o k ñinm fidi yili ŋanduna kul yeni, b nubi bo di k ñu k kuandi b puobi k puuni b bidi b jabi, caa yeni yaa daali k Nowe kua u ŋadugu n i **39** k ŋaa'b k b l ye kaa pia uyanbani baa kuli, k ñinm t baa dinb'i. U nufosaali bijua mō ya baanm t baa tie yeni. **40** jabilie t baa ye u kpaabin i wan taa yedi k ŋa tiani **41** puobilie t baa naan i dii wan taa yendi k ŋaa tiani **42** Lani daa guandi mani, k dugn i i k bani yaa daali k i yonmdaano bu cua. **43** ŋanbi mani k sogi ne: U diedaano bo ya bani u suud n bo baa ya yogu u bo kan guani, u bo kan ŋaa u suud n kua u den **44** lani mō baan mani k yaa guu kelima o nufosaali bijua t bo yi

yaa maali k u bu yogubaa i. **45** Ya tuonsōlo k u canba guun'o u tuonsunliebi, k wan yaa tien'mi t m jiemi ban bua yaa yogu, **46** l tuonsōlo yaa sogi, g bia sogi u canbaa maami, k u t kpeni yaa daali g sua k u ŋanm k sōni u tuonli l pamanli baa tie l tuonsōnlo yaali **47** Yeni i mōni n maad'i u canbaa bu taa u piami kuli k guun wani. **48** Ama l yaa tie ya tuonsōlo k pia yaam, k maadi u pal n i k u canbaa daa kan kpen mōlane, **49** k ji cuo u lieb k pua, k di k ñu yeni a dañuula u canbaa t bo kpeni wan k guu yaa daali, yeni yaa yogu k waa bani, **51** k ñan'o, k taan'o yeni munafigidanmi naani k b baa buudi k ŋmani a ñina.

25 Lanwani tapoli po diema baa naani nani Jafa nba piiga yaaba n den ta bi fidisanmu ki bua cindi o po ja yeni. **2** Bi siiga bobinu den ki tie yandanba, ama bonbimu wani den pia mi yanma. **3** Bi yan pia danba taa bi bi fidisamu baa den tiadi ki taa mi kpama ki kubi. **4** Ama bi yandanba wani dentiadi ki tami kpama. **5** O poja nden waagi, kaapunditonma, mi guama den gulibikuliki bi guani. **6** Gu yogisiigu ke bi kpaadi kiyigini. O poja pundo. Fi mani tin tuogi o. **7** Bani Jafa nba piga yeni kulifiiki bobini bi fidisanmu. **8** Ke bi yanpiadanba maadi, biyandanba, puni ti mani ti mi kpama kelima ti fidisanmu gbindi. **9** Ama ke bi yandanma maadi, li kan fidityin tieni ti yaa fidisanmu nni yeni yi yaa yumu nni, gadi mani yaaba n kuadi kani ki da yi yali mo. **10** Ban gadi ki baa daa mi kpama, ke o poja pundi, ke bi yandanba kua yeni o li pogalikani, ke bi luoni li ganli. **11** Lan pugini waamu, ke bi pundi ki maadi: «canba, canba, luodi ti po li ganli tinkua.» **13** Ti yapo, yin daa gōa mani kelima yii bani li daali ki buali li yogunu. **14** Li baa tie yenmanani yaa jua n den ca o sanu, ki yini o tuosōnba ki teni ba o piama. **15** O den taa dibalamu kiteni cincinliyua, o lielo ligibalalie, o taalo ligibaliyenlo, o denteni yua kuli yeni o palu n dagidi maama. **16** Yua den gaa ligibalamuu dentaa ki sōni li tuonli ki ba ligibala muu ki pugini. **17** Yua go den gaalibalalie mo den sōni ki baa ligibalalie ki pugini. **18** Ama o taalo yua den gaa ligibalayenli, den gadi ki pan gbiidi yaa buogun yabi ki ta ocanba ligiki piini. **19** Li den waagi ke canba ti ñani u sanu ki kpeni ki yini bi kuli ki wan diidi yua kuli yaa tuonli n tie maama. **20** Yua n den gaa ligibalamu n nagini o canba kani ki yedi: «Canba n den gaa

ligibalamu ki sɔni ki baa ligibalamu ki pugini.» 21 O canba n yedi o: «li ɲani, a tie yaa tuonsɔnlo n mɔni, a den gaa waamu ki fidi ki kubi. N baa guuni a yaala n yabi. Cua ke yaa ye yeni nni li pamanli n deni.» 22 Yua den gaa ligibalalie n cua ki yedi: «canba, a den teni nni ligibalalie n sɔni ki baa ligibalalie kipugini. 23 O canba den yedi o, li ɲani a tie yaatuonsɔnlo n mɔni, a den gaa waamu ki fidi ki kubi, n baa guuni a yaala n yabi, cua ki yaa ye yeni nni li pamanli n deni. 24 Yua n den gaa ligibaliyenli n mɔ n cua ki yedi: «canba, n bani ke a tie yaa nilo n paa. A yendi ɲan ki buli nani kani ki wodi ɲan ki lendi naani. 25 N den jie ɲaa ki ta a ligitanli ki gbiidi ki piini, Diidi a ligitanli n yeni, gaa. 26 O canba den ɲmiani o a tie nibiado yo, ɲaa bua fala, a den bani ke n yendi min ki buli naani, ki wodi min kilindi naani 27 a den kan fidi ki ta nligitanli ki gadi ki bili liligidieli nni, halimin kpɛni i, li bo baa mali n po. 28 Gaa mani o ligitanyenli ki teni mani yua n pia ligitana piiga. 29 kelima yua n pia, bi baa pugini o wan yaa pia ke li yabi ama yua n ki pia baa wan pia yaala wamuu, bi baa gaa. 30 Lu mani o niinpo nani n biigi, li bubuuliyeni fala n baa ye naani. 31 Yaa yogunu ke oja bija baa guanni yeni o kpiagidi yeni o malekinba, o baa kali o badidiema po. 32 I nibuoli kuli baa taani okani wan paadi yua kuli yeni o kaanu nani o yankpaalo n yi paadi i ɲɔaɲe yeni a ɲɔatona maama. 33 O baa bili i ɲɔaɲe o jienu, a ɲɔatona o kaanu. 34 Yeni o badi baa yedi yaaba n ye o jienu po: «kua mani yinba yaaba ke nba yadi mi yediɲanma i po, kua mani mi badidiema nni yaama ke nba den bobini i po hali ɲanduna n cili yaa yogunu o. 35 kelima mi koma den pianni ki puni nni ti jiedi ke n dini, u ɲinɲunu den pia nni kipuni nni mi ɲinma ke n ɲuni. Min den tua caano, i den gaa nni i deni. 36 N den paa cankpalonli, ki den yie nni ti tiadi, min den ki pia laafia mɔ, i den dogidi nni, min den ye li yonmidielinni, i den cua ki fuondi nni. 37 Ke bi gua ɲmiani o; ti yonmidaano, li laa daali ke ti den laa ɲa ke n koma pia ɲa ke ti teni a ti jiedike a dini? bi ke o ɲinɲuuni pia ɲa ke ti tena mi ɲunma ke a ɲuni? 38 bii a den tua caano bi yaa daali ti dogu nni ke ti gaa ɲaa? bii ke o ɲinɲuuni pia ɲa ke ti puni a mi ɲunma ke a ɲunii? 39 bii li laa daali ke a den yia, bii ki ye li yonmidieli nni ke ti cua ki fuondi a? 40 ke o bado ɲmiani ba, yeni i momɔni maadi yua n den tieni bi kpiiba

ne siiga baa yua n tie biɲidiga tieni mini. 41 Li yaa puoli po u baa gadi ki yedi yaaba n ye u ganu po, fagidimani n kani, yin bia mani i kuli, gadi mani u fantanbuogu nni yagu n den ke n den tuodi ki bobini sitaani yeni o malekinba po. (aiɲnios g166) 42 kelima mi koma den cuo nni ke i teni nni ti jiedi ke n dini, o ɲinɲuuni mo den cuo nni, ke i teni mi ɲunma ke n ɲun. N go den tua caani i dogu nni, ke i gaani, n go den paa cankpalonli, ke i yieni nni, ke n go den yiagi li yonmidielinni, ke i cua ki fuondi nni. 44 Ke bi gua maadi: «ti yonmidaano, li laa yaa daali ke ti den laa ɲa ke mi koma pia ɲa, bii ɲinɲuuni pia ɲa, bii ke a tua caano, bii ke a tua caano, bii ke a paa cankpalonli, bii ke a yia bii ke a ye li yonmidieli nni? 45 ke o guani ki ɲmianba: N maadi i momɔni nni yaala ke de tieni yaaba ne siiga kuli, yua n tie i biga, i den tieni mini. 46 Bi kuli baa gadi mi fantanma buogu nni, yaaba n tiegi n baa yaa miala kan gbeni. (aiɲnios g166)

26 jesu den maadi laa maama kuli ki gbeni o den yedi o ɲoadikaaba. 2 yi bani ke pa sieni dana lie ke bi baa janbi ki cuo o nisaalo biga ki teni ban joano li dapoanpoanli po ki teni ban kpa o 3 sala yidikacianba yeni udogu ni kpela den taani Kayifa lojagu nni 4 bi den jagi ki baa cuo jesu ki teni ban kpa o. 5 bi den yedi ke landa tua mi jaanma yoginu ke bi niba n da ti fiini mi yiema. 6 jesu n den ye o gbaado Simoano deni. 7 nani ban den ye mijie ma kaanu o pua den cua ki kubi yaa badiga n yi alibate ki gbie yeni tulale ke o daagu pa o den wuli o jesu yuli po. 8 birjoadikaaba n den la lani bi pala den beni ki bi yedi: be yaa po yo ke yi biani yaa tulale n yene. 9 bi bi baa fidi ki kuai li tulale yaa ligin yabi ki pa aluoda. 10 jesu den bandilaa bonla ki yedi be yaa po yo ke yi jaligi yaa pua n tieni? o tieni boɲanle npo. 11 yi baa pia aluoda ke bi ye yeni yoginu kui, ama mini wan ka. 12 wan wuli n po laa tulale yeni otieni la ki baa ɲanbi nkuuma. 13 n maadi yi moamoni ban baa waani olabaaliɲamo naankani kuli ɲanduna nni bi baa togidi o pua ne n tieni yaala npo. 14 judasa bi piiga n ɲoadika liediba siiga yua den gedi bani utienu sala yidi kaaba kani. 15 ki yedi yi baa pa nni be n yaa janbo ki teni yi? bi den yedi o, ligi bidi pii ta. 16 ki cindi laa yoginu o den kpaani wan baa tieni maama ki janbo ki teni ba. 17 li dacincinli yaa paano n ki pia dabinli daali jesu ɲoadikaaba den maadi ki yedi

abua tin gedi le ki ban ŋanbi a po Paki jiema. 18 o den guani yedi ba gedi mani udogu nni o ne deni ki yedi o, canba yedi daa n yoginu nagini n bua n bua ki di Paki jiema yeni n ŋoadikaaba ayaa deni. 19 bi ŋoadikaaba den tieni jesu n den yedi ba yaala ki ŋanbi Paki jiema. 20 ku dajuagu n cua o den kali usajekaanu kani yeni o ŋoadikaaba. 21 ban den di yaa yoginu o den yedi ba imoamoani n waani yi siiga niyendo baa janbi nni 22 li den biidi bi pala ki yagi bi yama, ke bi siiga yua kuli den cindi ki bualo canba li tie mini yo? 23 o den goa ki ŋmiani ba yua n taani ki tuuni o nu ku saatiagu nni wani n baa janbi nni. 24 onisaalo biga caa nani lan diani idiani o po maama yeni, ama fala baa ye yeni yua n baa janbi o nisaalo bi li den baa ŋani ki cie lan daano po bi yaa den mali o. 25 judasa yua n den baa janbo den yedi o, li tie mini yo jesu den goa ŋmiano ayedi aba la. 26 ban den di yaa yoginu jesu den ta paano ki jaandi ki jendi ki tenba o ŋoadikaaba ki yedi ga mani ki ŋmani li ne n tie n gbanandi. 27 o go den ta ki tadi ŋokaaga ki jaandi ki mia utienu ŋanbili li po ki teni ba ki yedi yi kuli n ŋo mani. 28 kelima li ne n tie n soama yaa ma n wuli ti tuonbiidi sugili po. 29 n kan go ŋo bu duven tibbu bonluonkaala daama hali min go baa ti taani yeni ki ŋoma bon panma n Ba diema nni. 30 ban den yindi utienu yani bi den ŋani ki gedi olife tiidi juali po. 31 lani jesu den yedi ba ku dajuagu nne n baa tua yi po li tingbali bonla nani lan diani maama 32 n baa pua ki kpa o yankpaalo u pekulu mon n yadi ama n yaa ti fii bi bi kpienba siiga n baa ga yi liiga ki gedi Galile po. 33 Pieli den ta mi maama ki yedi o, ba bi kuli yaa sani ki ŋaa ŋa mini wani kan sani ki ŋaa ŋa. 34 jesu den goa ki ŋmiano n yedi a, i moamoani ba dinla ŋiagu hali ku kotongu daa mua a baa nia nni taalima ta. 35 Pieli den guano ba li yaa tie min taani ki kpe yena nkan nia ke mii bana yaa ŋoadikaaba n sieni moko den yedi yeni. 36 lanyoginu jesu den gedi wan leni o ŋoadikaaba yaa kaanu n yi Jetisamane o den yediba kali man ne ke min suagi liiga ki ban jaandi. 37 o den ta Pieli yeni Sebede bijaliediba o den cindi ki la ti yanyagiciandi yeni li paboanli o niin nni. 38 lani o den yediba li paboanli cuo nni hali ke naani nani n baa kpe yeni sedi man ne ki yaa jaandi yeni nni ki da guani. 39 o den foagidi yeni ba waamu ki den ba ki labini o nunga po, ki maadi n Ba li yaa baa tuo ŋan foagidi ki tadiŋokaaga ne n kani ama lan da tua mini ka n bua maama ama fine n bua maama. 40 o den guani bi ŋoadikaaba kani ki sua ke mi guama guli ba o den yedi Pieli yii fidi ki guudi nni ba yoginu waamu? 41 yaa guu mani ki jaandi ke yin da ti kua mi tulinma nni li yan tiali bua ama ti gbanandi nan tadi 42 O go den foagidi yeni ba mi ta liema po ki jaandi ki yedi nBa li yaa tie keli kan tuo ŋan foagidi laa tadiŋokaaga ke se min ŋo a yan buama n tieni 43 ogo den guani bi kani ki sua ke bi goa kelima mi guama den gbadi ba. 44 lani go den ŋani bi kani ki foagidi ki ban jaandi mi ta taama ki togidi o ma kpiama. 45 jesu den guani oŋoadikaaba kani ki sua ki bi baa goa ke o yedi ba yi baa goa ki fuo yo? diidi uyoginu pundi ke bi baa janbi o nisaalo biga ki teno ti tuonbiidi danba nuu nni. 46 fii mani tin fuadi mani ne yua n baa janbi nni nagini. 47 wan den maadi ba yaa yoginu bi piiga niliediba siiga nyua judasa den cua ki yegi yeni yaa niba n yabi, utienu sala yidi kaaba yeni a nikpela n den soani yaaba den taani ki pundi yeno ki kubi igbiani yeni mu jugimu. 48 wani yua n den baa janbi jesu den tuodi ki waan ba yaa banma n tieni ki yedi ba yua ke n baa bibo wani yeni yin cuo o mani. 49 lan yoginu o den cua jesu kani ki yedi n fuonda canba yeni o den bibi o, 50 jesu den guani ki ŋiano n danli tieni ŋan cua ki bua ki tieni yaala ton toni, lan wani bi den bibi ki cuo jesu nu ki cuo o. 51 diidi yaa niba n den yegi yeni jesu siiga nni niyendo den tandi o nugu ki noadi o juga ki pedi ki jia salayidika ciamo naacemo tubili 52 lani jsu den guani ki yedi o guani ki ŋuuni ajuga ki kaanu kelima yua n baa koani yeni mu jugimu baa bodi yeni mujugimu. 53 naani a ki bani ke n baa fidi ki mia n Ba wan soani n po piiga n toa caga lie. 54 ama li yaa tieni yeni idiani baa kua lede nani lan yedi maama idiani nni ke li tie ti ladi li kuli n tieni. 55 jesu den maadi yeni li niba yi cua n kaniki kubi igbiani yeni mujugimu nani yi kpaani o naa yigo yeni n den ye daali kuli utienu diegu nni ki bangi yii den cuo nni. 56 lanbonla kuli ne tieni ke lan kuani utienu nisoaginkaaba n den diani yaala ntieni lani bi ŋoadikaaba kuli den ŋa o ki sani. 57 yaaba n den cuo jesu yeni den gedi no salayidikaciamo deni naan kani ke utienu maama gban banda yeni anikpela den taani. 58 pieli den ŋoa hali puoli po ki ban kua salayikaciamo lojagu nni o den pundi ki kali yeni bi guudi kaaba ki baa

le lan baa cuoni maama. **59** sala yidi kacianba yeni anikpela den kpaani ban baa pua jesu po yaa faama ki ba ki kpa o **60** baa den la ban baa fidi ki tabo yeni yaala ba ke yaaba n den tiendi o po mi siedi faama den ye li kani ki yabi li den baa siedi n ba lie ki bi cua **61** ki yedi o naa joa den yedi n baa fidi ki mudi utienu diegu ki guani ki maagu dana ta. **62** salayidikaciamo den fii ki yedi o, a kan guani maama baa? yaa niba yene tiendi a po be siedi nyeni. **63** jesu den ηmiani salayidi kaciamo yeni den fii ki yedi o, n yedi a, ηan waani ti hali utienu yua n fo poa yaa tie kilisiti utienu bijua. **64** jesu den guani ki ηmiano fini a ba yedi la ama n yedi a, ke a baa le ke o nisaalo biga ka utienu jienu ki ηiani ki kpendi a tawala nni tanpolo po. **65** lan wani salayidikaciamba yudaano den cuo ki padi o tiadi ki yedi ti go bua siedin ba ki tieni be? yi gbadi ke o sugidi utienu po. **66** yi jagi be bi den guani ki yedi o li pundi wan kpe. **67** bi den sii ti ηiinsandi o nunga nni ki pabino yeni bi nugi. **68** ki maado ki tua soagini ti po utienu n yedi yaala a yaa tie kilisiti waani yua n pua ηa. **69** pieli den kaa niini ku lojagu nni yaa pua n den tuuni li kani den cua ki yedi o, a moko den taa ki ye yeni jesu Galile. **70** ama o den nia biniba kuli nintuali ki yedi mii bani ηan bua ki yedi yaala. **71** o den tagi ki ca bubuli ηoabu po ki baa ηa puo toa yua n go tuuni li kani den laa o, ki yedi yaaba n ye li kani ojoa ne moko den taa ki ye yeni jesu Nasaleti yua **72** o go den nia ki polini ki tua mii bani laa joa. **73** lan yen waamu yaaba n den ye li kani den nagini ki yedi pieli moamoane a moko li tie bi siiga nni yua yo kelima a maama doagidi ki waana. **74** lanwani o den cindi ki polini ki solini o yuli ki yedi mii bani laa joa lan yoginu ku kotongu den buudi **75** pieli den goa ki tiadi jesu n den yedi o, yaala hali ku kotongu daaa mua a baa nia nni taalima ta lani o den ca ki buudi yeni paboanli.

27 U siηaapanpangu ke sala yidikaaba cianba yeni u dogu nni nikpela juogi ke bi baa teni ban kpa Yesu. **2** Bi bo lol'o ki gedi yen'o ki pan ten'o Pilati yua bo tie dogu daano i. **3** Juda yua bo janbi Yesu n bo la ke b jia wani Yesu buudi ki kadi ke b baa kpa'o. O bo mua ke o yaa bi janbi 'o. Ke o taa a kujapiena piitaa yeni ki gedi ban ηmiani sala yidikaaba yudanba yeni bi nikpela. **4** Ki yedi n tieni t tuonbiadi ki kuadi yua naa pia tagili ba kuli. Bi bo guani ki yed'o lani mo naa

nua ti li ηua fine **5** O bo luni iligi yeni u Tieniu diegu nni ki ηiani ki gedi ban sadi o ba. **6** sala yidikaa yudaano n bo gandi gandi li ligi yeni ki yedi. Laa ηani ke laa ligi n kua u Tieniu ηanmani kpagu nni. **7** Ban bo juogi b bo taa laa ligi ki daa o tanmaalo kpagu ke la ya tie b canbaa **8** Lani ya po bi bo yini li kuanu m sowulikaama kuanu hali yeni dine. **9** Lanwani o saawalipualo Jeremi n bo maadi ya maama n bo tieni. B bi gaa kujala piitaa Isaraheli yaaba n dini u daagu maama n yeni o po. **10** Ki daa o tanmaalo kuanu nani o diedo n bo maadi maama yeni. **11** Yesu bo sedi t buudidaano nintuali nni ke o bual'o: a tie jufi-nba bado bii? Ke Yesu guani ki yed'o: fini n yedi yeni. **12** Ama sala yidikaa yudaano yeni a nikpela bo jaligi Yesu. O naa bo yedi bonli ba. **13** Lani yogunu Pilati bo yed'o: ηaa gbia ban jalig'a yaala aa? **14** Jesu naa bo ηmiani baa bonli ba. Li yaa po t buudi daano yama bo yaadi. **15** O dogudaano bo maani ka wan luodi yonmyendo yua ke bi niba bua'o i jufi -nba jaama. **16** Lan yogunu o yonbo bo ye ke b yi'o Balabasi. **17** U niwuligu bo taani ke Pilati buali ba: i bua min faabi i po ηmaa i? Balabasi bii Yesu ban yi yua Kirisi. **18** kelima n bo bani ke bi cuo Yesu li nunponbiadili po i li bujiali kani. **19** Wan daa bo kaa o bujiali kani o bo ke o denpua yini ki maadi'o. Daa kua o naa niteginkaa maama nni kelima ya ηiagu n pundi ne n la fala boncianli t dangidi nni kelima o ya po. **20** Sala yidikaa yudaano yeni a nikpela bo tundi bi niba ke ban cedi ban kpa Yesu ki lodi Barnabas. **21** O buujialo bo buali ba: min lodi ηmaa i po? Ke bi bo yigini Barnabas. **22** Pilati bo guani ki buali ba? Tin tieni be Jesu yua ke yi yi'o Kirisi? Bi bo yedi kpa'o. **23** Pilati bo yedi: O tieni baa biadima? Bi go bo tandi ke li paa cie ban jon'o li daapɔnɔnli po **24** Pilati bo bandi ke o ji kan fidi tieni bonli baa kuli ke u fuugu go pugini ke o taa m ηinma ki nidi bi niba kuli nintuali nni ki yedi: Mii pia tagili ba kuli o naa niteginkaa soma wulima nni. li li yinba i. **25** U niwuligu kuli bo guani ki yed'o: o soma n guani baa tinba yeni t bila po **26** Pilati bo lodi b po Barnabas i ki cedi ke b pua yesu a gbana. ki teni o nuu ke ban pan jon'o li daapɔnɔnli po. **27** Wani o buujialo mintela bo kuani Yesu t buujiali deili nni ki taani bi cagili kuli ki kaa ki lind'o. **28** b B bo landi o tiadi ki bobin'o u kpalimongu **29** B bo piani o badi feiligiga yeni i kunkoni ki yilin'o ki mubini o jienu li kankagili. Ki ji ki gbaandi

o nintuali nni ki tua: t fuond'a fini Jufi- nba bado. **30** Ke bi ji siini o po t ñinsandi ki yi taa li kankagili ki pua o yuli **31** Ban bo ñuañuadi'o ki gbeni bi bo bobidi o kpaliba ki guani lani'o o yaa tiadi ki gediki jon'o li daapɔnɔnli po. **32** Ban bo caa bi bo tuogi Silena dogu nni yua ke b yi'o Simoni ke b tien'i u paalu ke o bugi Yesu daapɔnɔnli. **33** Bi bo pundi ban yi yaa kaanu Gəligota lani tie t yukuodi kaanu. **34** Ke bi ten'o u daamɔngu yeni yaa ñɔgu to ke wan ñu. Ama wan bo leni waa bo ñuni. **35** Ban bo kpa'o bi bo taa o tiayiekaadi ki tɔni tiatia bobɔgidi. **36** Lani ki ji kaa guu. **37** Bi bo diani ban bo kpa'o yaali ya yuli ki maadi: O ne n tie Jufi-nba Bado. **38** Bi bo kpa'a nibiada lie ki taani yen'o. O yendo u jienu po o tɔ o ganu. **39** A sancenda bo sugid'o ki fegini a yula ki tua: **40** fini yua baa mudi u Tienu diegu ki guani maa dana taa, gaa a yuli naanla. A ya tie u Tienu bijua ñan jiidi li daapɔnɔnli po. **41** Sala yidikaaba yudanba yeni li bali maama banda mɔ bo ñuad'o ki tua: **42** o bo gaa nitoba ki nan ji kan fidi gaa o yuli. O yaa tie Isaraheli buolu yaaba bado mɔnmɔni wan jiidi li daapɔnɔnli po mola ne lanwani t baa tuo ki daan'o. **43** Odugi u Tienu po i u Tienu yaa bua o mɔnmɔni wan nan gaa'o mola kelima o bo yedi: «ntie u Tienu bijua yo.» **44** Ban bo taani kpa'a'ba yeni ya nubiyada mɔ bo sugid'o. **45** ki cili u yensiicocoli li biigili bo tieni ki tinga nni kuli yaa caa u hali u yenjuogu. **46** Li yenlibidili po Yesu bo yigini ki tiani ki maadi: Eli lamasabataani: Lan tie n Tienu n Tienu ba yaa po ke a ñaa nni. **47** Ya niba n bo ye li kani bi tianba bo gbadi ki yedi: o yi o saawalipualo Eli i. **48** Tontoni b siiga yeni n sani pan taa u ciesuogu ki pagini m ñinmigma nni ki fini li kankagili po ki yugidi ki ten'o ke wan ñu. **49** O lieba bo tua cedi mani t diidi Eli ya baa cua ki ga'o. **50** Yesu gɔ bo tiani ke paa ki cabi o naano ki kpe. **51** Lanyogunu u Tienu diegu nni kpalɔgikaabu bo padi siiga nni ki cili tanpoli ki ban jiini hali tinga nni ki bɔgidi kaani lie. Ki tinga bo digibi ke a tana yagidi **52** A kakula bo yaadi u Tienu nigagidiñanba yaaba bo kpe siiga boncianli bo fii bi tinkpiba siiga nni **53** Bi bo ñani a kakuli nni Yesu fiima bi tinkpiba siiga nni puoli. bi bo kua u dogagidiko nni ke bi niba boncianli la laa ba. **54** Miteeli -nba canbáa yeni miteeli nba yaaba bo guu la ke i tinga ninigini yeni yaa bona tieni kuli. ke ti jiwaandi cuo ba ke bi maadi. «li ko baa tie mɔni ke o ne tie u Tienu bijua. **55**

Bi puobi yaaba bo ñodi Jesu Galile ki pan baa guud'o bo se fagima ki nua **56** Lani tie Maali Magdala Maali jaka yeni Josefi naá yeni Zebede bila naá. **57** U yenjuogu ke ja ba tie Aimate yua ke b yi 'o Josefi o mo bo tie Yesu ñodikaa i ke o mo cua. **58** Ki nagini Palati kani ki mia ke wan taa Yesu gbannandi. Ke Pilati cabi ke bi taa Yesu gbannandi ki ten'o. **59** Ke Josefi taa Yesu gbannandi ki pɔbini li cincenpienli nni yaala ñani nni **60** Ki duan'o li kakupanli nni wan bo cedi ke gbiidi yaala u tantiagu po. **61** Magdala yua Maliyam yeni Maliyam tua bo ye li kani ki kaa ki tiegi li kuli. **62** Lan bo fii ki fa bi bo bobini saaba daali ki gbeni yo. ke sala yidkaaba ciamo yeni falisiani -nba gedi ki la o dogudaano Pilati **63** ki maadi'o. T bua tiad'a ke ki sua o daa fo o bo maadi ke dana taa daali n baa fii bi tinkpiaba siiga nni **64** Lani yaa po ñan cedi ban yaa guu li kakuli hali dana taa daali ke o ñodikaaba n daa cua ki su 'o. ki yedi bi niba ke o fii bi tinkpiba siiga nni laa bondiyuami ji baa cie li bo kpiali. **65** Pilati bo yedi ba: I minteeli -nba ye taa bi mani ban gedi guudi nani yi bua maama. **66** Ke bi gedi ki bobini ban bo guudi li kakuli maama; ki ñanbi biini li kakuli ki poli ki tieni m banma ki sieni soje-nba ke ban yaa guu.

28 Saba jaanma ñ pendi, li Laadi daacincinli siñaapanpangu, ke Magdala dogu Maari yeni Maari tiano gedi ki bua gondi li kakuli. **2** Bi sua ke ki tinga migi boncianla, kelima O Diedo maliki ñani tanpoli, ki jiidi, ki bigdi ku tanpabgu yu bi luoni li kakuli yeni, ki kali kupo. **3** O den tuudi nani i taanigdi yeni, ke o tialakaadi pieni ki cie ti kunkundi. **4** Ti jawaanciandi ñ kua li kakuli guudkaaba ban baa, ki pabi, ki tua nani kpiema yeni. **5** Ama maleki ñ ga mi maama ki maadi bi puoba: “Yinba wani ñ da jie; kelima n bani ke i lingi Jesu ban kpa'a yua li daapɔnɔnli po yeni. **6** O ji ki ye ne; o yiedi o, nani wan den tuodi ki maadi maama. Cua mani ki diidi wan den dua naani.” **7** Gedi mani tonma ki maadi o ñodkaaba ke o yiedi bi tinkpiba siiga. Maadi mani ba ke o liidi yi, ki gedi Galile; Lanpo i ke i baan la o. N maadi yi lani n yeni. **8** Bi puoba ñ ña li kakuli kani yeni ti jawaandi, ama ke bi pala nan mani boncianla, ki gedi tonma ki ban waani o ñodkaaba o laabaalñamo. **9** Jesu ñ tuogi ba u sanu nni, ki maadi: “N fuondi yi.” Ban nagni ki gbaani o nintuali, ki cuo o taana. **10** Lanwani i, Jesu ñ maadi ba: “Da jie mani; gedi

mani ki maadi naataani, ke ban gedi Galile, ke lankani ke bi ba la nni.” **11** Ban den paa u sanu ki caa, li kakuli guudkaaba bi tianba den kua u dogu nni, ki dugni salga yidkaacianba yaali n tieni kuli **12** Ban taani ki kali yeni u dogu nni nikpelba ki juogi ki bibni bi guudkaaba i ligi boncianla, **13** Ki maadi ba: Maadi mani: “O ṅɔdkaaba den cua ku ṅiagu nni ki ludi ti ke ti gɔa, ke bi suni ki ṅani o gbannandi. **14** Li ya tie ke Gufeneeli gbadi, ti ba maadi ki sɔngi o pali, ki maadi ki fie yi. **15** Bi guudkaaba ṅ ga i ligi, ki tieni nani ban maadi ba maama, Lani ya maama n ji yadi Jufinba siiga hali yeni mɔlane. **16** Li piiga n ṅɔdkaayendo ṅ gedi Galile, Jesu ṅ bi waani ba ya juali po yeni. **17** Ban la o, ban baa ki gbaani o nintuali. Ama tianba den ye yeni tama. **18** Jesu ṅ nagni ki maadi ba ne: “bi teni nni Tanpoli yeni ki tinga po paalu kuli. **19** Gedi mani i nibuoli kuli nni ki ban batise ba, Baa yeni Bijua yeni U Tienu Foṅanma yeli po, ban tua n ṅɔdkaaba. **20** Yin tundi ba ban cɔlni min waani yi yaali kuli. Lani n yeni, n ye yeni yi daali kuli hali ṅanduna juodma. (aiṅ g165)

Marka

1 U tienu bijua Jesu kirisi laabaanjanmo cilma
2 Nani lan diani nandi osawalipualo Isahi tili nni. Ya nua min sɔni ya tondo a kani. **3** O tie ya nnilo kpaandi li fuali nni ki maadi ke; njanbi mani t yonmdaano sani ke lan tua sansiedu. **4** San bo cua ki wuli bi niba m nima li fuali nni ki wangi'ba ke ban lebidi bi pala ki nja t tuonbiadi. Ke o Tienu n tieni b po sugili bi po. **5** Jude dogu nni yaaaba yeni Jelisalemi yaaba kuli bo cuoni Jan kani. B bo tuo ki waani bi tuonbiadi ke Jan wuli'ba Jude kpenu nni. **6** Jan bo laa li liadili ke b lugi yeni u yuoyuogu kobidi ki loli li gbanli o ciaga nni. T niankpandi yeni t siidi n bo tie o jiema. **7** Jan bo waan'ba ki yedi: o tiano go nua n puoli ki pia u paalu boncianli ki cie n i. Mini k pundi yua ba gbaani ki gbindi o taacaagbani **8** Mini wani wuli yeni m nima ama wani baa wul' i yeni fuonjanma i. **9** Lani ya daali ke Jesu bo niani Gaalile dogu nni Naasaleti nni ki cua Jan kani ki go wul'o Jude kpenu i **10** Jesu n bo niani mi ninma nni yaa yogu o bo la ke tanpoli luodi ke fuonjanma niani ki naani ki lanjjepeinga yeni ke baa jagini o po **11** Li yogu o nialu bo niani tanpoli po ki maadi: O ne tie n bijua n pia li pakonli o po boncianla. N taa n buama kuli ki teni na. **12** Ama fuonjanma bo tud'o ki gedi yen'o hali i tinkuonga nni. **13** O bo tieni danapiina ke Sitaani bigin'o, o bo ye yeni t muayandi ke maleki-ba ke u Tienu maleki -nba caan'o. **14** Ama ya yogu ke b bo cuo Jan batisi Jesu bo cua Gaalile ki wangi u Tienu laabaanjanmo. **15** O bo maadi «u yogu kuli pundi n yeni u Tienu diema mo nagi. Lebidi mani i yama ki tuo u Tienu laabaanjanmo. **16** Jesu bo baa Gaalile ninnciamia kani o bo la Siimo yeni o waaalo Andele. B bo lu bi janbuandi m ninma nni ki kpaani i jami kelimaa b kuli bo tie jankpaanla i. **17** Jesu bo yedi'ba: «cua mani ki nɔdi nni n baa cedi yi ya co bi niba i» **18** Li yogu li yogu b bo nja b janbuandi ki nɔdi. **19** Jesu n bo cuoni ki juandi waamu o bo la Zebede bila Saaki yeni o waaalo San o ninbiagu nni ki njanbidi bi janbuandi **20** Jesus bo yiin'ba ke bi siedi nja b baa Zebede u ninbiagu nni yeni b tuonsontiadi kuli ki nua Jesu. **21** Jesu yeni o nɔdikaaba bo pundi Kafarnawomi dogu nni saaba daali ki li jaandieli nni ki bangindi yaaba n ye lienn u Tienu nomaama **22** O bangima bo

yaalidi'bi, kelimaa o bo bangi yeni yikodi waa bo bangi 'ba nani li bali maama gbanbanda yeni kaa **23** Ke li sua ja ba ye li kani ke i cicili biadi nua'o ke o yigini ki maadi: **24** Nasaleti Yesutinba yeni fini be yaa po i? A cua ke njan biani 'ti yoo oo? N bani njan tie yua. A tie u Tienu ninjanmo i. **25** ke Jesu gaa t naajadi ke maadi: «suoni mani lan kani ki na o nini» **26** li yogunu o ja yeni bo jiidi ki baa ke t tagi biidi yeni bua na ki yigini ki kpandi o nialu. **27** Li bo yaa lidi ya niba bo ye li kani. Ke bi buali bi lieba ne mo tie be yo oo? I tundi paani ke o tundi yeni yikodi i. O cedi ke a pola mono colni o maama **28** Lan yognu mono ke Jesu yeli doni Gaalile dogu nni. **29** Ban niani jufi -nba tantaandieli nni ya yogu ke Jesu yen Saaki yeni San gedi Siimo nba deni. Ke li sua ke Simo cuado dua yeni u gbannantongu. **30** Li yogu mono ke b maadi wani Jesu li gbanmanbiedi maama **31** Ke Jesu bo cua ki cuo o nugu ki fiini ki sien'o ke ogbannandi songike o fii ki candi'ba. **32** li yenjuogu bi niba bo taa a yama kuli yeni yaaba ke a pola nua'bi ki gedi yen'ba Jesu kani **33** ke u dogu nni niba kuli taa ki ye u diɔnbu kani **34** Ke Jesu paagi yaaba kuli bo yia, ki go beli ki yaani i cicilibiadi. O bo ki cabi i cicilibiadi ke ban maadi mono ki dugini b bo bani wan tie yua. **35** Jesu yagidi ki fii ki gedi naani ke oba ki ye ki jaan i. **36** Ke Siimo yeni o lieba nua ki kpa'a'o. **37** ki la'o ki maad'o ke bi niba kuli kpaan'o. **38** ke o maad'ba ya cuoni mani tin gedi u kaantianu. I dingbanbinmu nni ke min pan muandi lan po mo, ki dugini lan po n cedi ke n baa **39** Lani ke Jesu tugini Gaalile digbana kuli nni ki maadi u Tienu laabaanjanmo jufi -nba tantaan diena nni. **40** o gbaado bo cua ki gbaani ki mia ki yedi: A ya bua a ba fidi ki paagi n i. **41** m ninninma bo cuo Jesu ke tandi o nuugu ki sii'o ki yedi: n bua a agbannu n njanbi. **42** Ke li yogunu o gbaado bo siedi ki sua o gbanu kuli njanbi. **43** Ke Jesu maadi ke wan tuodi ki siedi li kani ki kpa'a'o **44** ki maadi: cuo a nɔbu ki daa cedi oba n gbadi. Ama njan gedi ki pan waani sala yidikaaba. Ki tien'ba m njanbima paalu nani moyisi n bo bili maama ke lan tua bi sieda.» **45** ama oja yeni n niani ya yogu ke o kpaandi li maama kaan kuli. Lan po n bo cedi ke Jesu ji bo kam fidi kua u dogu nni ya yogu ke bi niba bo la'o. O bo yi ye u dogu kuni naan kan ki niana k ye.

2 Yesu bo tieni nani dana lie yeni ki guani Kaparnawomi dogu nni ke bi niba gbadi ke o ye deni. **2** ke bi tigidi ki gbie deni ke finfanm ji t ye baa o diñabu kani. Ke yesu tundi 'ba u Tienu maama. **3** Bi niba bo tugi o yiamo hali ke o Taana kuli kpe, ke bi cua yen'o Yesu kani **4** Bi niba bo yia i ke b kan fidi pundi yeni o yiamo Yesu kani Ama bi bo doni Yesu n ya dieli yuli po i ki cibi ki londi ki jiin'o Yesu kan ke dua li ganli po. **5** Yesu n bo la ke bi pia li dandanli yeni ke o bo yedi yua ya gbanu kpe yeni yeni ke: «n bijua a bàà a tuonbiadi sugili» **6** Ama li bali gbabanda dianba bo kaa li kani ki maadi bi pala nni ki tua: « **7** Li tieni ledi ke o ne wan maadi nanda i? O sugidi u Tienu i ηmaa ba fidi ki di o nisaalo tuonbiadi sugili li yaa tie u Tienu baba ya kaa. **8** Li yogunu mōno Yesu bo bandi b pala nni n maadi yaala. O bo yedi'ba be yaa po i ke i maali i pala nni n yeni? **9** Lan bona lie nni n diidi ya maama paa i? a bàà a tuonbiadi sugili fii taa a kakalugu ki ya cuoni. **10** Bandi mani ke o nilo bijua pia yiko ki tinga ne po ki baa fidi puni bi niba bi tuonbiadi sugili. O bo yedi o yiamo. **11** Fii ki taa a donduanu bonla k ya kuni. **12** Li yogunu o ja yeni bo fii ki taa o kakaligu ki pan caa. Ke bi niba kuli ji nua'o. Li bo lidi bi niba kuli ke bi ji yigini ki pagi u Tienu ki tua: tin daa kpeli ki la ya bonla ne buolu. **13** Yesu bo guani ñani ki gedi m ñinciama kunu ke u niwulugu cua o kani ke tundi'ba. **14** Jesu bo cuoni o bo la Alife bijua Levi. O bo kaa lonpo diegu kani ke o maadi'o «ya ŋua'n» ke o bo fii ki ηōdi Yesu. **15** Li ya puoli po Yesu bo kaa Levi deni ki baa je yeni t tuonbiadi danba yeni lonpo gaala yeni o ηōdikaaba. Li kani bi niba bo ηōdo ki yabidi **16** U Tienu tili banda yaaba bo tie gbanbanda n bo la ke Yesu jeni yeni a lonpogaala yeni t tuonbiadi danba yeni. Ke bi maadi o ηōdikaaba: laabaal ke o dini yeni a lonpogaala yeni t tuonbiadi danba. **17** Yesu bo gbadi ki maadi'ba: yaaba n pia laafia naa bua dogda se yaaba yia. Mii cua bua ya yi bi niñanba kaa, n cua bua ya yi t tuonbiadi danba i. **18** Jan ηōdikaaba yeni falisiani -nba bo loli u ñobu i. Bi niba bo cua Yesu kani, ki yedi'o: Be tieni ke Jan ηōdikaaba yeni Falisiani -nba ηōdikaaba loli u ñobu i? Be tieni ke fini yeni a ηōdikaaba naa loli? **19** Yesu bo buali 'ba: yua ke bi yiin'o li puokuanli jaanma ba fidi ya kaa konma ya yognu ke o puocaano calo ye b kani i? hali bani baa ye yeni yo lan waagi maama kuli b kan loli ñobu. **20** Ama adana cuoni ke bi

ba ñani o puocaano Calo. Lan dana nni ke b baa loligi u ñobu. **21** Nilo baa kan taa li cabipanli ki ŋali ki tugini yeni li liadikpeli. A ya tieni n yeni li cabipanli ba dadi ki padi a cabikpeli. a cabipaana n mō tolitolu ki findi. **22** Nilo ba mō ka taa m daakaama ki tieni ñinbobikpeli nni kelima o ya tieni n yeni m daakaama baa mō ki pudi li ñinbobili. m daama yaa n ye li ñinbobili n gō biidi. Ama a ya tieni m daama li ñinbobipanli nni. **23** Li bo tie saaba daali ke Jesu yeni o ηōdikaaba pendi u kuanu nni ki dogi i difiandi. **24** Falisiani -nba bo yedi: «Diidi mani be tieni ke b tiendi yaala n kua m fuodima daali.» **25** Yesu bo guani ki yedi'ba: «Yii kpeli cogi Davidi n tieni yaala wan bo luo m jiema aa? ke m koma cuo'o wani yeni ya niba bo ye kuli. **26** Li nan bo tieni ledi ke Davidi bo kua u Tienu diegu nni. ki taa sala ke wani yeni o ηōdikaaba ηmani. Ama ke li nan bo cabi ke u Tienu sala yidikaa baba i n ηmani li paanu. **27** Yesu bo yedi 'ba: «saaba ye bi niba po i; bi niba kaa ye saaba po. **28** Lani po n cedi ke saaba mōno ye o nisaalo bijua nuugu nni.

3 Yesu bo guani kua jufi -nba tantandielu nni. O ja bo ke o nuugu kpe. **2** Yaaba bo ye li kani bo kpaag'o ki ba diidi Yesu ya baa paagi'o m fuodima daali. Ke ban jalig'o. **3** Yesu bo yedi o ja yua ya nuugu bo kpe yeni: «fii gi sedi t siiga nni». **4** Lani ke Yesu yedi u niwulugu: «i tuo tin tieni li bonñanla bii u bonbiigu bi niba fuodima daali gi gaa o miali bii ki ŋaa wan bode» ama b bo ηmini suooo. **5** Yesu bo nuali'ba yeni li pabiili kelima b bo fiini b pala ke li juagi. Lani ke Yesu yedi o ja yeni «tandi a nuugu» ke o tandi o nuugu ke Yesu paag'o.» **6** Li yogunu mōno faalisiani -nba taani kali ki ji juogidi ban baa tieni maama ki cuo Yesu ki kpa'o. **7** Li po ke Jesu yeni o ηōdikaaba gedi m ñinciama kunu. U niwulugu boncianla bo ñani Galile ye Jude ki ŋua 'o. **8** Jelusalemi dogu, Idume bii juudeni yaa kandima yeni ya diema kpia Tiir yeni sidan. Li niwulugu bo cuoni Yesi kani kelimaa bi bo bani wan suani yaali. **9** O yedi o ηōdikaaba ke ban kpaani u ñinbiagu ke wan kua, kelima u niwulugu baa mad'o **10** Wan bo paagi bi niba boncianli yeni, yaaba bo ye li kani kuli ki yia ji bo tudi bi lieba ki gba ban si'o. **11** T tagibiidi danba ya la'o ya yogunu kuli bi yio gbaani o nituali nni ki ya tandi: «ki tua a tie u Tienu bijua» **12** Ama o bo yi yie ki maadi ke ban daa

cedi ban bandi wan tie yua. **13** Yesu bo doni li juali po ki yini wan bua yaaba ke bi cua o kani. **14** O bo lugidi piiga n nibilie ki yin'ba b tondiba. Ke bani n baa fidi ki ya ye yen'o, ke wan suan'ba ke ban ya caa ki wangi u Tieniu ñomaama **15** O bo pun'ba u paalu ke ban ya diali k ñangi t tɔgbiidi. **16** wan bo yini niba piiga n bonbilie yaaba yela nne simoni yua ke o bo pul'o Piali. **17** Saaki yen o yualo San Zebede bijaba. yaaba ke Yesu bo pul'ba. Boaner li niima n tie yua maadi nani i tatandi yeni. **18** Yeni Andre, Filipa, Bartelemi, Matio, Toma, Jak Alifebijua, Tadide Simo Zeloti. **19** Yeni Juda ISkariyoti yua bo t kuad'o. **20** Lan pugini waamu Jesu yeni o ñodikaaba bo kuni denpo. Ke o niwulugu go taani ban ye naani yeni ki yabi ke wani yeni o ñodikaaba t ki bàà yaama ki baa je. **21** K Jesu niba bo gbia ke b maadi ke ban taa'o kelima b bo tua ke o yanma nni n biidi.» **22** U Tieniu maama gbanbanda bo ñani Jerusalemi ki cua. b bo yedi «Belisebul yua tie o pola bado ke o kubi o ya paalu i ki bieli o pola» **23** Yesu bo yini'ba o kani kaalindima ki pu'a'bi m kpanjama: «Sitaani tieni ledi k guani beli sitaani i? **24** Ya dogu nni ke bi niba go ki kɔni yeni bi lieba laa dogu kan fidi ya se ke li ñani. **25** Ya diegu nni ke bi niba go ki kɔni b ñmiali nni li diegu kan fidi ya se ke li ñani. **26** Li tie ke sitaani ya guani kɔni yeni o bá li waani ke o paqalu bɔgidi n yeni, o kan fidi ye se o juodi n yeni. **27** Ama nilo ba kuli kan fidi kua o gbanmandaano deni ki fidi fie o piama. **28** Yesu bo yedi n baa maad'i i mɔnmɔni bi niba n tieni ya tuonbiidi bbi bàà sugili b tuonbiadi po, yeni ban sugi u Tieniu ya sugidi. **29** Ama yua sugi u Tieniu fuonjanba wani kan bàà sugili hali a bada. Ama lan daano kan fidi ya ye hali o hjuodima ki kan tieni tuonbiidi». (aiōn g165, aiōnios g166) **30** Yesu bo maadi li kuli ne agbanbanda kelimaa bi bo tua ke o pia o tɔgu biigu. **31** O naá yeni o waamu bo cua ki se cancanli ki sɔni o nilo ke wan yiin'o **32** Li sua ke o niwuligu kaa ki lind'o. Oja den yedi a naá yeni a waamu kaa cancanli ki kpaani ña **33** Yesu bo ñmiam' i ñmaa tie n naá yeni n waamu. **34** Lani ke o bo 35diidi yaaba kaa ki lindo yeni kuli ki yedi: n naá yeni n ninjanba n yeni. **35** Yua pia li dandanli n po ki tiedi n yanbuama lan nilo n tie n nijua yeni n nisalo yeni naá.

4 Yesu go bo ye yen'ba m ñinciama kunu ki bangib'ba. Ya niwuligu yabi bo kaani kim

lind'o. O bo kua ki kali u ñibiagu nni m ñinma po. Uniwuligu kuli bo se li gbangbanli po i. **2** O bo pua m kpanjama ki bangi'ba ya bona n yabi. Ki yed'ba m bangima yogu. **3** cengi mani o kpaalo n bo ñani ki bua yaa buu. **4** Ya yogu ke o buu bonbintiana bo baa u sankunu i. ke o bonyugida bo cua ki dini. **5** bonbintiana mo bo baa a tancagida po naan kani ke tanyoma ki ye. Li bo gbaa pani kelima li kani tandi ki ji. **6** Ama u yienu n bo doni li bo kuodi kelimaa li bo ki pani ki jiini mɔno. **7** Ya binbitiana mo bo baa t kunkondi ñaga yeni t kunkondi bo fii luoni ki laa fidi loni puu kuli. **8** Ya bonbitiana bo baa ki tinjanga yeni bo pani ki kpedi ki loni. bonbitiana bo loni piina ki ya caa ke tiana mo loni piiluob, ke tiani mo loni kobiga. **9** Lani ke Yesu bo maadi: yua daani ki pia atuba ki baa gbadi wan gbadi.» **10** Jesu n bo ye o baba o ñodikaaba piig n bonbilie yeni bo nagini o kani ki bual'o o kpanjama yeni niima nni **11** O Tieniu n puni yinb'ba ke i bandi o diema nni tuonli, ama yaaba ji ye ne kuli li tie min ya puab'ba m kpanjama i. **12** lan yeni b baa nua yeni bi nnuni ama bi kan la puu kuli bi baa gba yeni bi tuba i, yeni ba gbaa yala. Ama bi kan cengi puu kuli. Lani n tie ban da lebidi ki guani u Tieniu kanike wan tieni bi po sugili. **13** Yesu bo guani ki yedi'ba: i mo ki bani m kpanjama yeni bundimi yo oo? Li ya tie n yeni i baa tieni ledi ki fidi bandi ya kpanjama sieni i? **14** O kpaalo n pagi ya bonbii tie u Tieniu maama i. **15** Bi nitiaba tie nani ya bonbii baa u sakunu yeni. Bi ya gbadi u Tieniu maama ya yogu sitaani yi cua ki li yogu ki ñani li maama kuli b pala nni. **16** Bi nitanba mo tie nani ya bonbii baa a tancagida n yeni bi ya gbadi u Tieniu maama ya yogu bi tuoi toma toma yeni lipamanli. **17** Ama baa pia jiiimɔni b pala nn i bi kan fidi juuni sedi u yebiadu ya cua, bii bi niba ya wangi'ba fala Yesu maama po toma toma se ban lebidi ki baa. **18** Bi nitanba mo tie nani ya bonbii n baa t konkondi nni bani mo tie yaaba n gbadi u Tieniu maama i. **19** Ama n yema yanyandi yeni, ñaimanbuadi, yeni bonbuakaatiana li kuli yi taani ki di o Tieniu maama yeni li ji kan fidi sɔni tuonli. (aiōn g165) **20** Ama tianba mo tie nani ya bonbii n baa ki tinjanga yeni, ban wani tie yaaba tuo u Tieniu maama ki tuo ma ki luoni. bi nitanba loni bonbii yenli, piita taa, bitianba piiluoba luoba, b tianbi kobiga kobiga.» **21** Yesu bo guani yedi'ba: oba kan cuoni li fidilisanli ki

cibini l bobli nni ki ñogini li po. Bii ki gubini u gadogu nni. Bi yituanu u tuntuanakaanu i 22 Kelimaa li ba kuli k ye ki wuoni ke bi kan wuodi. lba kuli ki ye ki duagi ke b kan ðogidi. 24 O bo yedi 'ba: yi cuo i ba yeni yi gbadi ya maama. Yi gaa Tienu maama ki sɔni li tuonli maam, i paadi mɔ go baa t ðɔ n yeni ke li bonli go pugidi. 25 Lani ya po bi ba pugini yua daani wan ñanbi daani ama yua k daani b baa ñani wan pia yali. 26 Yesu go bo yedi: «U Tienu diema tie nana oo kpaalo n yi buli i bonbii ki tinga yeni. 27 Wan guani yeni wan nua u yienu yeni u ñiagu kuli, ya yogu kuli li bonbulikaala baa pa ki kpedi hali ñanma ke waa bani lan maama 28 Ki tinga n yi cedi i bonbii nm pa. Li cili a kinkaga i ki tuani ti fiandi ki juodi m bonbinma 29 i bonbii ya beni ya yogu b baa taa o guadgu kelima li yogu pundi. 30 Yesu go bo yedi: t baa nangi u Tienu diema yeni be i. lilaal kpanjama ke ti bo yi pua ke m bundima ye i. 31 U Tienu diema tie nani ya kpintiigu ke b yi' u mutardi yeni bii li baa ñidi ki cie ñanduna bonbii kuli. 32 Ama b ya buli ya yogu li paa t kpedi ki cie u gogidigu tiidi kuli gi go tɔ a bengbenga hali ke a bonyugida baadi tiendi b tedi li po. 33 O bo pua m kpanjama boncianli yaali naani yeni wan pua yaama. ki wangi bi niba o laabaaliñanmo nani bani nbaa fidi ki ji gbadi maama 34 O bo maadi yen'ba kaa pua kpanjama. Ama wani yeni o ñodikaaba yeni bo piadi ki ye b baba i. O yi bundi'ba li kuli. 35 Li daali yenjuogu Yesu bo yedi: tin puodi mani ne po ya boanjali. 36 Lani ke o ñodikaaba taa'o yeni ya ñinbiagu nni ke bi bo ye. ke bi kuli gedi ki ñaa u niwulugu li kani. ke bi tɔbi mo ñua'o yeni bi ñinbiadi 37 ke u faabiadigu ti fii fiindi a ñinguona ke u ñinbiagu bua pan gbie. 38 Le sua ke Yesu dua u ñinbiagu puoli po ki ki go. Ke b fiin'o ki yed'o: canbáa ñaa bani ke ti bua kpe yaa aa? 39 O bo fii ki yie u faagu po yeni li bali ki maadi: «cedi fuugu» ke u faagu yeni m ñinciama kuli duani suoo. 40 Yesu bo guani yedi'ba: «be cedi ki jie n yeni? i ki dugi n po yaa aa» 41 T jiwaandi bo kua'ba boncianli. Ke bi ji maadi yeni bi lieba: O ne wani tie ñmaa yo ke baa u faagu yeni m ñinciama kuli tuodi o maama i.

5 B bo pundi Galasenia diema yaaba kpenu jaali kani. 2 Yesu n bo ñani u ñinbiagu nni ya yogu. o tagibiigu n bo ye ya ja nni nbo ñani a kakula po, ki tuog'o. 3 O ja yeni bo li ye a

kakula nni oba kuli bo kan fidi lol'o baa yeni i kudi seseli. 4 bi bo kpeli ki kpa kpa ki loli o taana yeni i kuduseseli. O bo yi fidi ciecie li kuli ki dadi yaadi t kudi nilo ba kuli bo ki fid'o. 5 ya yogu kuli, u yensiinu yeni u ñiagu o bo yi ye a kakula nni lini yaa kaa a juana po ki kuudi kaa suondi. ki jaagi wani o bá ya taana a tana ki duoli 6 Wan bo la Yesu hali fagima. o bo sani ki cua ki gbaani o nintuali nni. 7 ki kpaandi ki maadi: «be n ye mini yeni fini siiga nni, Jesu u Tienu yua ye tanpolu bijua? U Tienu yeli po mia sugili k daa wangi'n fala. 8 O bo maadi yeni kelima o bo gbadi ke Yesu yedi: fini o tagibiigu ne ña o ja ne nni» 9 Yesu bo bual'o: «a yi ledi?» o bo ñmian'o n yi niwuligu kelima t yabi. 10 O bo mia yesu ke wan daa beli'ba ki ñani'ba u dogu yeni tinga nni. 11 Li bo sua ke i duoli ye li juali kani ki ñmani ti muadi. 12 Bi bo mia Yesu ki maadi: A ya beli 'ti ñan nan cedi tin ñodi i duoli 13 Yesu bo cabi u sanu ke bani t tagibiidi yeni ñani o ja yen nni ki sani ki pan kua i duoli nni. ke li duoli kuli ñani li juali po ki sani sani ki pan mñinciam nni ki bia b kuli. b bo pundi duoli tuda lie. 14 Yaaba bo kpaal li duoli yeni bo sani ki pan waani li laabaalo a longbana nni yeni li dogu bila kuli nni. Bi niba boncianli bo ñani ki gedi ki pan diidi yaala tieni. 15 Bi bo pundi Jesu kani ki la ya ja bo pia u tagibiigu yeni ke o kaa ki ñanbi lani ti tiadi ki kaa ke bonli ki pia'o ke t jiwaandi cuo'ba. 16 Yaaba bo la u tagibiigu n bo ye yua nni; bi bo togidi yaaba cua li kani lan tieni maama ke t tagibiidi ñani oja yeni kani ki kua i duoli nni 17 lan ya po ke bi bo mia Yesu ke wan ña bi tinga nni. 18 Yesu nbo bua kua u ñinbiagu ya yogu, t tagibiidi n bo ye yua yeni nni yeni bo mia ke wan cedi wan yegi yen'ba. 19 Ama Yesu bo ki tuo. Ama li yogu o bo yed'o: «Ya kuni a deni po a buolu po ki pan waanb'ba u Tienu n tieni a po yaala kuli, yeni wan tieni a po ya niinm n gbadima 20 O ja yeni bo gedi ki pan wangi dekapola dogunni Yesu n tieni o po ya tuonñanma yeni ya ciila bonla n yabi maama ke o yaalidigu cuo'ba. 21 Jesu bo guani kua u ñibiagu ki guani puodi ki gedi ne po ya kpenpuoli jaali kani ya niwuligu n bo taani o kani bo yabi, ke o fii se m ñinciama kunu. 22 ke juffi-nba tantaandielii nn canbáa yua ke b yi'o Sayirisi bo cua pundi Yesu kani ya yogu ki la'o yeni, o bo gbaani o taana kani. 23 Ki miad'o sugili hali boncianla ki yed'o ke o bisalo yia hali ki bua kpe. ke ñan li cua ki ban

maani a nuugu o po ke wan paagi ki ya ye. **24** Yesu n bo yegi ye'o ya niwuligu yabi bo nua ki miab'o **25** O pua mo bo ye li kani ke o soma ña hali piig n bina lie **26** O bo la fala boncianli yeni ya dogidiena yabi kani, ki biani o pima kuli; ama yeni li kuli li bo tu; li bo li biagidi ki pugidi. **27** o bo gbadi ke b maadi Yesu maama, o bo nagini o puoli u niwuligu nni ki sii o tiadi. **28** Kelima o bo yedi o pali nni n ya fidi sii ba o tiadi baba n baa paagi. **29** Ya yogu ke o bo sii 'o o soma yeni kuli bo kama sedi ke o gbanu kuli paagi. **30** li yogunu mɔno Yesu bo bandi ke u paalu ñani o niini. O bo ñmagidi ki buali u niwuligu ñmaa sii n liadili? **31** O ñdikaaba bo yed'o: a nua u niwuligu n miabi maama ke a nan gua yedi ñmaa sii'n i? **32** Ama Yesu bo diidi b kaalindima kaa bandi yua tieni lan bonla. **33** O jawaanbu bo cuo o pua yeni ke o digibi kelima o bani yaala n tieni nimni. O bo gedi gbaani Yesu nintuali nni ki waan'o i mɔnmɔni kuli. **34** o bo yed'o n bisalo a dandanli n tieni a po yaali n ñani. gedi yeni a yanduama a bàà laafia a yianu po. **35** Wan bo maadi yen'o ya yogu li bali maama bangima yudaani yeni bi niba bo ñani bi deno po, ki tuogi ki yed'o: A bisalo kpe'o be tieni ke a gɔ mabidi cabáa i? **36** Ama Yesu bo gbadi ban maadi yaalia; o bo yedi li bali maama dieli canbáa: ñan daa jie daani n n baba **37** O bo tuo ki baa yegi yen'o. li ya tie piali Jaka yeni o waalo Jan **38** Ban bo pundi li bali maama bangima dieli Yesu bo la ya niwuligu n yabi, ke bi tianba buudi ke bi tɔbi tiendi u fuugu ki tandi yeni u paalu. **39** Wan bo kua u diegu yeni nni o bo yedi'ba: Be tieni ki buudi buudi ki gɔ tiendi tiendi u yaalidigu nanda i? i biga naa kpe kaa o gɔa yo. **40** o ñuad'o ama o bo ñani bi kuli cancanli ki i biga báa yeni o naá yeni wan bo yegi ya naataani yeni ki kua yen'bi ki biga n dua naan kani **41** Yesu bo cuo ki biga nuu i ki yed'o «talita kumi» li bua yedi ke: i jifanbiga n yedi ña fii. **42** li yogu mɔno ke i biga fii ki gɔ cuoni, kelima li jifanbiga bopia piiga n bina lie i. U yaalidigu bi cuo'ba boncianla. **43** Yesu bo ten'ba li lanbonli k ban daa maadi nilo ba kuli. O go bo yed'ba ke ban ten'o li bonjekaali

6 Yesu bo ñani li kani ki guani o maadogu nni. O ñdikaaba n bo yegi yen'o. **2** M fuodima daali ke o pundi, o bo kua li bali maama bangima dieli nni ki bangi'ba. U Tienu maama niba boncianli bo cengi o maama ke li gɔ mangi'ba.

B bo yedi «o ne mo bàà m yanbanma ne le yo oo? ñmaa n ten'o ya yanfuoma na? «O tieni ledi ki fidi tieni ya banciama ne yeni o nuugu i? **3** li ki tie o kpagikpielo Mliyama bijua, yeni Jaka, Jose, Jude yeni Simoni kaa tie o waamu uu? O nisiaba gɔ ye ti sisiiga ne? Ban wani Jesu bo tie b yaa po biidi. **4** Jesu bo maadi yeni'ba: b kan fali sawalipualo yeli kaantianu se o danba dogu nni. yeni o niba siiga nni yeni o deni yaaba kani. **5** Waa bo fidi tiendi banciamtiam, li yaa tie wan maani o nuugu yianbi ba ya po ki paagi 'ba. **6** b gaafaama bo lidi'o li po. Yesu bo caa a dogibila nni ki ban wangi'ba. **7** Yesu gɔ bo yini o piiga n niba lie yeni ki sɔni'ba niba lie lie; ki puni'ba u paalu k ban ya paani t tagibiidi **8** O gɔ bo maad'ba ke ban daa taa bonli ba bi taacenli po. I gbiamu baba ki daa taa jiedi, gi daa taa bɔgili yeni ya gbanñadu pia liiga. **9** Ama yi pili yi pia ya caacaadi g da taa liadi yenli baba. **10** O bo yedi'ba «Yi ya cani yua ya deni kuli yi ya ye lankani, hali yi pan siedi laa dogu nni. **11** B yaa tuo ki gaa i candigu gaa cengi i maama naankani, yin yi ña laa dogu nni ki piini i taarjamaada ke la tieni sieda i po. **12** Bi bo ñani ki pan wangi buolu faagidi yen ti biidi tienima **13** B bo jaandi ki ñangidi t tagibiidi bi niba boncianla po, ki sɔgini m kpama yaaba yia po ke b paagidi. **14** O bado Herodi bo gaa li sawalo kelima Jesu yeli bo ñani kaankuli, nitanba bo tua: Janbati n guani ki fii bi tinkpiba siiga nni. Lani n cedi ke o pia u paalu ki suani ya yaalidigu bancianma ne. **15** b mo yi nmaadi ke «ke ELI YO» tianba mo n yedi li baa tie yoguba ya saawalipuala nikipela siiga nni yua bii? **16** Ama ya yogu ke Herodi bo cengi o maama o bo yedi: Li baa tie Jan min bo jia yua ya yuli yeni n fii bii? **17** Li bo sua yogunu ba Herodi bo cuo Jan ki lol'oki luon'o li yonmdieli nni kelima o bo fie o waalo Filipa ya denpua ke o tua o ya pua yeni po. **18** Jan bo maadi Herodi: laa dagidi yeni ñan kuani a waalo denpua. **19** Ama Herodisa pali bo biidi Jan po ke n bua ban kpa'o. Ama o bo kan fidi kpa'o. **20** Wani Herodi bo jie Jan kelima o bani ke o tie ya nilo mɔni ki tiegi; kaa pia tagili ba kuli, o ya bo gbadi Jan tundi ya yogu o yama bo yi ñmadi. Ama yeni li kuli o bo yi fidi cuo o ba ki ya ye yeni li pamanli. **21** Nani Herodi madijaanma daali n bo pundi. Ki cedi ke Herodiasì bàà u sanu ki ba tieni wan bua yaala. Herodi bo tieni t jaanjiedi ke li yabi ki yini a mintiela canbáa - nba, a mintielitotiebi

liiga yaaba kuli yeni Galile dogu nni liig yaaba kuli. **22** Herodiasa bisalo bo kua bi niba yeni siiga nni ki jeli i ciagi ke li mangi Herodi yeni jaanma tantaani tieba kuli pala. O bado bo yedi: rjan bua yaala kuli rjan mia n baa teni rja. **23** O go bo poli ki yedi: rjan mia yaala kuli n baa puni rja baa li ya tien dogu mōno n baa bōgidi ki teni rja. **24** O jifaano bo niani ki pan buali o naā: a bua min pan mia'o be i? O naā bo maad'o ke Jan batisi yuli. **25** Li yogu ke o jifaano guani hali o bado kani. ki mia'o ki yedi: n bua rjan tieni Jan batisi yuli ki tadiga nni ki pun'n. **26** O bado pali bo biidi paaa ama nani wan bo poli yeni bi nitaantieba n ye yeni o bo kan fidi yie **27** Lani ke o bado bo soni minteeli-nba cambāa yendo ya minteela n guu kan ke ban cua yeni Jan yuli na. Yaaba bo guu li yonmdieli kua ki cua jia li yuli **28** b bo kpeni li yuli yeni ki taditiligu nni ki cua yeli ki teni o jifaano, ke o jifaano mō ji teni o naā. **29** Jan rjodikaaba n bo gbadi ke li tie yeni bi bo cua ki taa o gbannandi ki pan bili o tanlogu nni. **30** Jesu tondiba bo guani ki taani o kani. B bo togidi ban bo tieni yaala yeni ban bo bangi bi niba yaala kuli. **31** O guani ki yedi'ba tin gedi mani n fanfama po bi niba n k yabi naan ki fuodi. Kelima ya niba bo kuni yeni yaaba bo cuoni kuli bo yabidi. b bo k bāā fuoma ki baa jiedi. **32** Li po bi bo kua u n̄inbiagu nni ki gedi pan ye b baba. **33** Ama ban bo siedi ki caa i dogi nni niba boncianli bo bandi pan caa naani gi siani bi taana po ki baa gbaa pundi yemba. **34** Ban bo niani u n̄inbiagu nni Jesu bo la ke u niwuligu yabi paaa ke m n̄inma cuo bi po kelima b bo tie nani ya pee k pia pekpaalo yeni. Li yogu o bo cili ki wangi'ba ya bona yabi. **35** U yienu n bo bua baa o rjodikaaba bo nagin'o ki yedi: u yogu pendi o ne mō tie fuali nni n̄ianli k kōbi. **36** cabi daa ke ban fidi yadi kua i dogbinmu nni ki baa yaala ke b baa je. **37** O bo rjmia'ba ki yedi ba: Yinba mōno n puni ba liba ban je. B bo maadi'o «a bua tin pan daa kuumukobilie ya paanu gi fidi dini ba? **38** Jesu bo yedi ba: yipia paanu bonjena bona rjaa yo? Gedi mani ki pan diidi? Ban bo bandi yeni b bo yedi: paanu bonjena mu yeni jami lie. **39** O bo yedi ba ke ban cedi bi niba n kali cagili cagili t muasuandi po **40** B bo kali cagili cagili kobiga kobiga yeni piimu mu i. **41** Wani Jesu bo taa paanu bonjemuuda yeni familie yeni ki yaadi ki diidi tanoli po, ki jaandi u Tieniu ki rjmiidi rjmiidi ki teni o rjodikaaba ban bōgidi u

niwuligu. O go bo bōgidi b kuli i janliedi yeni. **42** B kuli bo dini hali ki pan guo. **43** B bo wodi wodi ban rjmani rjmani ki sieni ya paanu yoli yola yeni ya janjena ki gbieni piig nbaabuodilie **44** Yaaba bo rjmani paanu yeni bo tie jaba tudamu. **45** Li yogu Jesu bo fiini o rjodikaaba ke b kua o n̄inbiagu ki ga o liiga ki baa duugi ki gedi ne po ya bōnpuoli Betisayi ya dogu po. hali baa ti cabi o niwuligu **46** Ban bo t yadi ki kuini o bo doni lijuali po ki pan bo jaandi. **47** U n̄iagu n bo bua baa o rjodikaaba bo ye u n̄inbiagu nni hali m n̄inciama siiga nni. ke Jesu li ye li jaali po o baba. **48** Obo la ke b kudi u n n̄inbiagu yeni fala kelima u faagu bo togid ba. Li bo bua pundi i kootonmuai fiindimna, Jesu bo cuoni u n̄inbiagu po ki caa b kani ki bua balini ki pendi ba. **49** Ama ban bo la'o ya yogu ke u cuoni u n̄ingbani po b bo maali ke li tie yigini ke b yigini **50** Kelima b kuli bo la'o ke i jieje bo kua'ba. Li yogunu mōno Jesu bo maadi'ba: ki yedi ba: paagi mani i pala mini le ge. daa jie mani. **51** O bo kua ki taani yen ba u n̄inbiagu nni ke faalu mō go sedi. Li bo yaalidi'ba hali canyiin. **52** B bo k fidi bangi wan bo taa paanu bonjena mu ki mia u Tieniu ki tieni maam, li niima nni kelima b pala bo jōgini. **53** Ban bo dugi m n̄inciama b bo pundi Senssareti ya tinga nni ki go sieni u n̄inbiagu **54** Ban niani u n̄inbiagu nni ya yogu bi niba bola'o ki band'o **55** B bo yadi a longbana nni ki siani taadi a yama yeni b duanduankaadi, b bo tugi'ba ki caa yen'ba ban gbadi ke o ye naankan kuli **56** Wan bo gedi n̄inciama kuli a longbana nni i dogciam i nni, b bo yi taani a yama ki cua yen ba bi niba n bo taandi bi lieba naani; ki rjanbi mia'o ke wan cabi ba ban sii ba o tiadi kun po baba, yaaba kuli bo yi sii bo yi paagi.

7 Farisiani -nba yeni li bali gbanbanda tianbi yaaba n n̄iani Jerusalemi bo taani ki cua Jesu kani. **2** B bo la bi rjodikaaba ke bi tianbi dini yeni i nuujogidi bii kaa nidi. **3** L i bo tie ki faalisiani -nba yeni ban yi yaaba Jufiiba kuli kan dii kaa rjanbi nidi. kelimaa b bo rja bi danba bogida i. **4** Faalisiani -nba yua bo niani li taanli ki kpeni o daa bo kan dii se wan gbagi ki m n̄inma ki rjanbi ki nidi ki rjanbi o ba ki niani li kual. B bo kubi b danba bogida bontiana yaali n yabi, lan tie i tadiñukaamau, a cuana yeni t kudimōndi tadimu, Osaadikaanu li kuli ya rjuudima. **5** Faalisiani -nba yeni li bali maama gbanbanda

bo buali Jesu: li tieni ledi ke a ḡdikaaba wan ki kubi t nikipela kuana i? ki di yeni i nuujögina i? **6** Ama Jesu bo guani ki ḡmiani ba: Yinba pala lie danba Isayi bo tuodi ki waani ki saaawali yeni ke li tie mōnmōni. Ya niba nye naan ki jigindi nni yeni bu ḡḡbu baba, ama b pala wani b fagi yeni nni. **7** Baa jaandi nnii yeni mkpiagidi baa kuli bi niinn. B ḡaa ki bangi bi nisaliba n diani ya bali maama bangima baba. **8** Yi ḡaa u Tienu bali maama ki nan ḡua bi nisaliba ya jaama bogida **9** O ḡo bo yedi ba: yi li luni u Tienu maabilikaama canyiin. ki waa ḡua yala n tie o bogida. **10** Kelimaa Moyisi bo yedi: colini a baa yeni a naaki yedi: fini yua maadi a baa bii a naa maabiigu a ba t kpe li po. **11** Ama yinba wan yedi: ke nilo ya yedi o baa bii o naa ke wan bo bua todi'o yaala yeni tie ya paabi n dagidi yeni u Tienu i **12** Li po i kan cab'o wan todi o baa lani yaa kaa o naa. **13** Lanwani yi piini u Tienu maabilikaama yeni i bogida yali ke i fuo lienn. i ḡo tiendi ya bona yabi ki naani yeni lani. **14** Jesu ḡo bo yiini ya niwuligu n bo nagini o kani bo yedi: Yinba kuli n songi mani yeni niinn ki ḡo gbadi. **15** lba kuli ke ye o nifosaali niin po ki cua o niinn ki jögin'o. **16** B yanfuodanba n ḡanbi gaa yi naa diani biga. Yua pia a tuba ku baa songi wan songi. **17** Ya yogu ke Jesu bo siedi ki kua o deni nni. O ḡdikaaba bo bual'o laa maama bundima. **18** Jesu bo yedi ba. Yinba mō daa pia yanfuonma yo oo? yinba gi nua ke yaala kua kua o nilo niinni kan fidi ki biid'o **19** Kelima yaala kua bu ḡḡbu nni nan kan jiidi kali o pali nni. ama li baa jiidi o tugu nni ki gedi pan ḡa o nigidi kaanu. Jesu bo yedi lan bonla ki waani ki jiema baa kuli kan jögini o nilo. **20** o ḡo yedi ba: yaala n ḡa o nilo nni lani n jögid'o. **21** kelima po nilo pal nni naa ti maalibiidi, lan tie m conconma buolu kuli u subu li nikipali **22** m conconma li ninponbiadili m biadima, i janbi i, m ḡalima. yi nanga, t tuonjögidi tiema, t japaadi, gi bua li konli. **23** Lan bonbiadili buolu kuli ḡa o nisaalo nni. ki jögid'o. **24** Wan bo siedi li kani, o ḡo bo gedi ya dogi yi Tyli yeni Sidōni ya tinmu nni. O bo cua o candiegu kaa bua nilo baa kuli n bandi ke o ye li kani. ama o bo fidi wuoni. **25** li yogu mōno o pua yua ya bisalo ke t tagibiidi bo ḡua 'o yeni bo gbadi ke b maadi ke o ye. O bo cua ki gbaani Jesu taana po i **26** Li pua bo ḡani Fenesi Siiri dogu nni. o bo mia ke Jesu n beli ki ḡani t tagibiidi o bisalo nni. **27** o bo yedi'o: tieni suo ki biga n dá di t

jiedi o. Kelima laa ḡani ban taa ki biga jiema ki luni i sangbanli. **28** Ama o pua yeni bo guani ki jiin'o: ki yedi ya sangbanbila laabi u saajekaanu kani je a saajöga i. **29** K e Jesu yedi'o: kelima ḡan maadi ya maama ne po fii ki kuni. ke i cicibidiga ḡani o niinni. **30** O pua yeni bo ḡani ki kuni o deni po i. Ke o pan sua ke i cicibidiga yeni ḡani o biga niinni ke o dua u duanu po. **31** Jesu bo fii Tiiri Tinga nni ki tögini Siddoni ki ḡo lindi ki tögini Dekapola diema n ki ḡani ki pan caa Gaalile ḡinciamu po. **32** Bi niba bo cua yeni li tuukpaali o kani ke m maama paa o po. B bo mia ke wan maani o nuugi o po. **33** bo taa'o ki fagidi yen'o o niwuligu ki taa o nuubila ki tuuni o tuba nni ki ḡo taa o ḡinsandi ki sii o lanbu po. **34** Lani o bo nuali tanpoli ki fuodi ki jiini ki yedi: «Efata» lani tie pigidi **35** lan yogunu li tuukpali tuba bo kpaadi u lanbu mo n tabidi wan ji ya maadi bonḡanla. **36** Jesu bo yedi ba ke ban daa maadi nilo ba lan bonla. Ama ke bi ḡanbi kpaandi ke bi niba gbadi wan tieni yaala. **37** Ke bi niba gbadi ke li yaalidi ba hali boncianla ke bi ji tua: o bontienkaala kuli ḡani. o cedi ke a tuukpaana gba ki a muula mo maadi.

8 Lani dana nni u niwuligu ḡo bo taani ki yaabi baa bo pia ban baa je yaala. Jesu bo yini o ḡdikaaba ki yedi ba: **2** U niwuligu ne bonli pia n po m ninḡima, kelima dana taa n yeni ke bi ye yen'n, bi naa ḡo pia ban baa je yaala. **3** N ya baa ḡaa ba yeni m koma ke ban yaa kuni, bi baa cuagui u sani nni kelima tianba deni fagi. paaa **4** O ḡdikaaba bo ḡmia'o ki yedi: T baa fidi ki baa le ya fuali ne yaa paanu ke u niwuligu nee n di lan dagidi ba. **5** Jesu bo guani buali ba: paanu bona ḡaa yo ke i pia? bi bo guani ḡmia'o: paanu bona lele. **6** Bi bo cedi ke u niwuligu kali tinga nni. O bo taa o paanu leleda yeni ki yadi ki tieni u Tienu balga ki jendi jendi ki teni o ḡdikaaba ke ban bili bili u niwuligu kani, ke bi bo bili bili u niniwuligu nintuali nni. **7** Janbimu ba mo bo ye waamu ke o ḡo bo tieni u Tienu baliga li mo ya po ki teni o ḡdikaaaba ke ban bögidi u niwuligu. **8** Bi kuli bo dini ki guo ke bi taani taani ban jeni ki iseni yaala ke li gbie baabuociandi lie. **9** Jesu n bo cabi yaa niba bo pundi jaba tuda na **10** li yogu mono wani yeni o ḡdikaaba bo fii kua u ḡinbiagu i ki pan gedi hali Dalimanuta ya diema nni. **11** Li ya puoli po Frisiani -nba bo cua ki bua bigin'o. ki maadi t bua ki mia ḡan tieni t po ciila yaala wani ke a

ñani tanpoli po. **12** Ke Yessu fuodi jiini ki yedi ba: Be tieni ki mola niba kpaani ciila baba i? n maadi i mɔnmɔni bi kan tieni ciila ba mola bi niba po **13** Li yogu mono Jesu bo siedi ñaa ba. Ki kua o ñinbiagu yeni ki dugi kigedi ne po kpenpuoli. **14** O ñodikaaba bo sundi kaa kubi paanu. baa bo pia jiema baa kuli u ñinbiagu nni, paanu yenli baba. **15** Yesu bo wuoni ba paanu yeni ki yedi ba: «cuo mani i ba ki lɔgidi Falisiani -nba yeni Herodi dabili. **16** o ñodikaaba bo maali bi ñmiali nni ki yedi: li tie tin k pia paanu yeni yaa po i. **17** Yesu bo bandi ki yedi ba: be yaa po i ke i maali nani yi ki pia kpanu yaa po i? Yi mo daa bandi lba yoo oo? yi daa gbadi yaa aa? Yi mo ya pala go daa juagi. **18** Yi pia a nubina ki naa nua yo, yi pia a tuba k naa gba yo, nani yi tiani li ba **19** min bo taa paanu bona muu i ki jedi jedi ki bɔgidi bɔgi nitudimuudiba yeni, yin bo taani ya bonjena yeni bo gbie baabuodi ñaa i? Bi bo guani yedi: «piigalie» **20** Min go bo taa paanu bona lele ki jendi jendi ki bɔgidi niba tudana yeni, yi bo taani ya bonjena n sieni baabuodi ñaa i? **21** Yesu bo yedi: yii go li kpaagi kaa bandi hali yeni mola? **22** Ban bo pundi Betasaida. Bi niba bo cua yeni o ja juamo Yesu kani ki mia ke wan sii'o. **23** Yesu bo cuo o juamo yeni o nnuugu ki dia'o ki pan ñan'o u dogu nni. Wan bo sii o nuni ki go maani o nuugi o po ya yogu o bo bual'o: «a nua bonli ba?» **24** O bo ligidi o nibina ki yedi: n nua bi niba ke bi tie nani i tiidi yeni ki cuoni. **25** O bo guani ki maani o nuugi o nini po, ke o ja yeni bo ligidi o nuni ki nuali ñanma, ki ji la ke o nualicanyiin **26** Yesu bo cian'o bi deni po ki yedi'o: ñan daa guani kua u dogu nni. **27** Yesu bo ñani yeni o ñodikaaba ki pan caa Filipiyeni Sesare dogibila nni. Ban bo ye u sanu nni o bo buali ba? Bi yedi ke n tie ñmaa yo? **28** Bi bo guani yed'o «tianba Janbatisi» tianba «Elia» ke bi tianba mo tua «ke bi saawalipuaba siiga nni yendo n fii» **29** Ama o bo buali bani ke bi mo ji ye ke o tie ñmaa yo? Piali bo ñmiani: A tie u Tienu n gandi yua i. **30** Yesu bo kpaaba li lanbonli ki yedi ba; yi cuo yi ba ki daa yedi nilo baa kuli kani min tie yua. **31** Yesu ji bo cili ki wangi ba ke li taladi o nilo bijua n la fala ke a nikipela yeni sala yidikaaba yudanba yeni li bali maama bangi kaaba gbanbanda n yie ki cedi ban kpaaba'o. Ama dana taa daali o baa fii bi tinkpiba siiga nni. **32** O bo kadi wani ba canyiin Piali n bo taa'o ki jodi waamu ki fuu yen'o. **33** Ama Yesu bo guani

o ñodikaaba kani. O bo funi yeni Piali ki yedi: «sitaani ña n puoli po» kelima a yaa maalima nan k taa yeni u Tienu ya yaali. li ti nisaliba ya yaa me. **34** Yesu go bo yini u niwuligu ke bi nagini o kani ki taani yeni o ñodikaaba ki yedi ba: Yua bua wan ya ñua n kuli se li daano ni jiini o ba. Ki taa n daapɔnɔnli ki bugi ki yaa ñua ni. **35** Kelima yua n bua wan gaa o miali o baa buon'li. Ama yua mo baa puni o miali mini yeni n laabaaliñanmo po o gua baa la 'li. **36** O nilo yua baa ki diedi ñanduna kuli ke o naano nan bodi li baa todi a mo be? **37** O nilo baa fidi puni be yo ki lebidi o miali? **38** Kelima yua jie n fe n po yeni n maama po bii naa niba, yaaba n conbi ki go tie t tuonbiidanba ye n siiga nni. O nilo bijua mo baa jie laa nilo po i fe, o ya t cua yeni o ba kpiagidi; ki ji yegi yeni maleki -nba yaaba n gagidi ñani hali ya yogu.

9 Yesu go bo yedi ba: Hali n yedi i mɔnmɔni yiba yaaba yeni kuli. i siiga nni tianbi kan kpe kaa la u Tienu diema cua yeni u paalu **2** dana luoba n bo pundi, Jesu bo taa Piali Jaka yeni Jan wani yeni bani baba ke bi doni li juali yuli po **3** O tiayiekaadi bo pendi payi payi ki ñiligi boncianla hali hali ke nilo baa kuli kan fidi ñuudi lan pendi yeni **4** Eli yeni Myisi bo cili ki dɔgidi bi kani ki cili ki maadi yeni Yeni Yesu. **5** Piali bo yedi Yesu: li baa ñan tin ji ya ye ne. a yaa tuo t baa pua jodi taa; fini yenli Moyisi yenli Eli mɔ yenli. **6** Piali bo bani wan baa maadi yaali. kelima i jeje bo cuo ba. **7** U tawaligu bo cua ki libibni bi po ke u nialu maadi u tawaligu yeni «o ne n tie n bibuadiga ya cengi mani o» **8** Ya yogu ke o ñodikaaba bo nuali ki lindo baa bo la ke nuli se se Jesu baba. **9** Ban bo ji li juali po Yesu bo maadi ba ke ban daa waani nilo ba kuli. ban la yaala hali yeni o nilo bijua n baa t fii bi tinkpiba siiga nni. **10** Bi bo tieni wan yedi yaala ama bi bo nia yeni bi yaaba bi tinkpiba fii n tie yaala. **11** Bi bo buali Yesu? Li tieni ledi ke li bali maama gbanbanda wan naa maadi ke li tie Eli yo n gbaa cua. **12** O bo guani maadi ba lan nan tie yeni ke Eli baa gba cua gi ñanbi li bonli kuli. Ama li nan tieni ledi ke li diani ke o nilo bijua baa la fala boncianla nani yua k pia kpiagidi yeni? **13** N baa yedi ke Eli cua mono, ama bi soni o nani lan bo bua maama yeni, nani lan bo diani o po maama yeni. **14** Ban bo guani bi ñodikalieba kani bi bo la u niwuligu ke bi yabi ki lindi ba ke li bali maama gbanbanda maadi

yeni ba. **15** Ya yogu ke u niwuligu kuli bo la Yesu li yoginu li bo yaa lidi ba. ke bi ji siani ki caa o kani ki ji fuond'o **16** Yesu bo buali o ḡodikaaba ban bo pagi ya panpagu. **17** U niwuligu sinsiiga nni yendo bo guani yed'o: N bo cua yeni n biga a kani o pia u tagibiigu ke li mabid'o ke waa fidi maadi. **18** Li ya fii o po li yi gul'o tinga nni. u ḡniansankpankpangu n ya ḡa u ḡḡobu nni ke o ḡmani a ḡḡina. n bo mia a ḡḡodikaaba n dli ki ḡḡani ga a niinni ke baa fidi. **19** Jesu bo guani kiyedi ba: yinba yaa niba k pia dandanli yeni; n go baa ye yeni ya caa beyogu i; n go ba baà sugili yi po caa yeni be daali. cua mani yeni li biga. **20** K e bi cua yen'o Yesu kani. i cicibiadi n bo la Yesu yaa yogu ke bi fuuni i biga lun'o tinga nni ke t ḡniansankpankpangu ḡa u ḡḡobu nni. **21** Yesu bo buali ki biga baa: u laa yogunu yo ke li bonla cil'o. ke yi biga baa guani ḡmian'o hali o bon waama. **22** U yogu tianu li baa lu'o u muu nni yeni m ḡnima nni ki ya bua buon'o. Li ya tie ke a baa fidi tieni bonli baa ki faaab'o ti po. ḡam gbadi ti po m niḡnima ki todi tinba. **23** Yesu bo guani ki yedi: li ya tie ke a baa fidi libonli. Lanbonli tie faala yua pia li dandanli po. **24** Li yogu ki biga baa bo kpaandi ki yedi. N pia li dandanli todi'n ke i dandanli n pugini. **25** Yesu n bo la ke bi niba siani ki taagi bi kani wan tandi yeni u paalu i cici biadi po ki maadi: fini u tagibiigu yua muugi ki wabini ne n yedi ḡa: ḡa ki biga ne nni ki daa faa guani o kani hali a bada. **26** U tagibiigu bo yigini ki digibi ki biga hali ḡanma ki ḡḡani o niinni ki ḡa'o. ki biga bo dua ki naani nani yua kpe yeni. Ke u niwuligu siiga nni tianba bo maadi ke o kpe mḡno o. **27** Ama Yesu bo cuo o nuugu ki fiin'o ke o jawaalo fii ki se. **28** Yesu n bo kua li dieli nni ya yogu yeni o ḡodikaaba baba, bi bo bual'o yeni u jiejiegu. «Be tieni ke tinba wani naa fidi beli ki ḡḡani naa tagibiiga? **29** O bo ḡmiani ba: ya tagibiiga ye ne kan tuo ḡa ke li yaa tie yeni jaandi yaa kaa. **30** Bi bo siedli li kani ki ḡḡini ki ḡḡani Galile. Yesu nan bo k bua bi niba n bandi ban ye naani **31** Kelima o bo wangi o ḡodikaaba ki yedi ba: bi baa janbi o nilo bijua ki ten'o bi nisaaliba nuugi nni ban kpa'o ama o kuuma dana taa daali o baa fii bi tinkpiba siiga nni. **32** O ḡodikaaba bo k gbadi li maama niima nni. Ama bi bo jie yeni ban bual'o li po. **33** Ban bo pundi ya dogu ke bi yi Kapeenawomi. Yesu n bo ye deni yeni ba o bo buali ba? Yi bo nia bee u sanu nni? **34** Ama bi bo ḡmimi silbi kelima u

sanu nni bi bo nia yeni bi lieba. ke ban bandi yua baa tie liiga yua. **35** Lanwani Yesu bo kali ki yini ban piiga n niba lie yeni ki maadi ba: Yua bua wan tua i liiga yua se wan tuo ke wani n njuodi yi siiga nni ki guani tuo ke o tie bi niba kuli naaciemo. **36** Lanwani o bo taa ki bonḡidiga ki sieni bi siiga nni, ki gua taa'o ki ḡmabi ki maadi ba: **37** Yua tuo candi a bila ne siigi nni ba yendo kelima n ya yeli po o candi mine. yua n candi ni waa candi mini baba kaa o candi yua n sḡni n mo i. **38** Jan bo yedi «canbáa t la ja baa ne ke o beli ki yaandi o sanpola a yeli po ke t yie o po kelima waa ḡua ti. **39** Ama Yesu bo guani ki yed'o. Daa tiedi mani o po kelima nilo baa ki ye ki tieni yaalidigu tuonli n yeli po. ki go guani ki maadi n po maabiigu. **40** ki kḡni yeni t kuli tie t yua i. **41** Yua teni yi m ḡnima kelima n yeli po kelima i ti Kirisi niba o luo o panpaani. **42** Ama yua ba tuulini ya bidi n daanni nni po ne ke baa yendo tudi u Tieniu sḡnu li baa ḡani ki cie li daano ban lan'o li naali ki lu 'o m ḡniamanni. **43** A nuugu ya cedi ke a tie t tuonbiidi ḡan jia'o. Aya kua u Tieniu deni ki pia nuuyendu (Geenna g1067) **44** Li baa ḡani a po ki cie yeni ḡan ya pia nuugi lie. ban lu ḡa u muubugu nni, ya muu kan gbidi nni. **45** A taali mo ya cedi ke a tie t tuonbiidi ḡan jia'o. (Geenna g1067) **46** Yua kua u Tieniu deni ki pia taayenli li baa ḡani o po ki cie ḡan ya pia taana lie ban lu ḡa u muubuogu nni. **47** A nuubila mo ya tie a po tingbali bonla ḡan lḡgidi ba. A ya pia nuubiyenli ki baa kua u Tieniu deni li baa ḡani a po ki cie ḡan ya pia nuubila lie ban nan la ḡa u muubuogu nni. (Geenna g1067) **48** Naani ke a bonfuoda lugi yogu kuli k kan kpe yeni u muu n co naani k kan gbindinni. **49** O muu n baa ḡḡini ki saali bi niba kuli naani nani n yaama yen. **50** M yaama mani ama o ya t luo u manu yi baa taa be yo ki gua mangi ma? Yaa ye mani ye i lieba yeni m yanduanma.

10 Jesu den siedli laa kaanu ki gadi Jude diena nni Jedena kpenu puoli po; bi niba go den taani o kani kuli boncianla. O den tundiba nani wani n li maani ki tiendi maama. **2** Falisi niba den cua o kani, bua dia u diagu yeni yaa baali n tie ne: «li cabi ke o ja n ḡḡani o den pua?» **3** Ke o ḡmiaba. «Moyisi den maadi be li po?» **4** Ke bi yedi: «Moyisi den maadi ke o ja yeni n teni o pua yaa tili waani ke o ḡḡani o ki cabi o.» **5** Li den tie i kangbadima po i Ke Moyisi bili i po laa maama.» **6** Ama n cilima nni yogunu,

U Tienu den tagi ja yeni o pua. 7 U Tienu den tagi ja yeni o pua. Li yaa po i, Ke o ja baa ña ki ja o na yeni o ba ki taani yeni o pua, 8 Ke ban taani ki tua gbannandi yendi, lanwani baa ji tie bilie kaa, bi ji tie yendo. 9 Yeni, U Tienu n taani yaala, nisaalo n daa paadi 10 Ban pundi deni, bi ñodikaaba den buali o laa maama nima nni. 11 Ke o maadi ba ne: «yua ñani o pua ki go ki taa potò tieni n conconma ki mani laa pua po. 12 O pua mɔ yaa ñani ki ña o calo, ki kuni ja tɔ, tieni n conconma i 13 Lanwani bi niba den cuoni yeni o kani ab Yeni li moni n maadi i, 14 u baculi kan ba kua U Tienu diema 15 Lanwani ke o gaa a bila o nuu nni ki maani o nuu bi po ki gaali bi ba ki yadi o yediñanma bi po. 16 Jesu den yedi o: «Be yaa po i ke a yeni nni mɔno? Nilo baa kuli ki ñani li yaa tie U T 17 wan den fii ki ba gadi liiga, ke o nilo sani ki cua o kani, ki gbaani o nintuali, ki bualo: «canba mɔno n baa tieni ledi ki baa ki kua U Tienu diema nni ki baa yaa miadi kan gbeni?» (aiōnios g166) 19 A bani U Tienu bali maama: “daa kpa a nilo, daa tiendi mi conconma, daa su, daa pua, i faama a lielo po, daa janmida a lielo yen taani ki tiendi yaala, ke yaa colini a ba yeni a na. 20 Ke o ja yeni: «canba, n colini li kuli daa tie naciema i.» 21 ke Jesu yedi o: «bonyenli n pɔdi a. Kuadi a piama kuli ki teni li ligi taliginba. Yeni, a baa baa ñalmani tanpoli po ki ñodi nni.» 22 Ama o pali den wadi yeni li maama ke o siedi ki 23 Jesu den nɔnli ki diidi o ñodikaaba: «Li paa o piado po yeni wan laa U Tienu diema» 24 ke li lidi o ñodikaaba. Ke Jesu go yedi ba! «N bila, U Tienu diema nni kuama paa hali boncianla!» 25 Li paa o ñalmandaano po ki cie u yodiyuogu n baa kua u kpalipiemu bonli nni. 26 ke li liidi bi ñodikaaba ke bi ji maadi yeni bi lieba. «ñmaa n baa fidi ki baa mi faamima?» 27 Jesu den diidi ba ki yedi: «li paa o nilo po i ama laa paa U Tienu po kelima bonli kuli tie faala U Tienu kani.» 28 Ke Pieri ji cili ki maadi yeni o: «diidi tinba ti ñaa tin pia yaala kuli ki ñodi a.» 29 Ke Jesu yedi o: «N maadi yeni i moni yua ñaa o deni; o ninjaba; o ninsiaba; o na nba; o ba nba; o bidi bii o tinga min yeni o labaalijama po. 30 kan baa baliga mɔla ne li yaa pan tie li ñanduni panli nni yaaka. (aiōn g165, aiōnios g166) 31 Ama yaaba n den liidi, bi tɔba baa juodi, ki yaaba n juodi n kua liiga. 32 Ban bo do Jelusalem, Ke Jesu kua liiga ke ti jawaandi kua yaaba n bo ñaa o puoli. Lanwani Jesu den paadi yeni o piiga n ñodikaaliediba ki

maadi ba yaala n cuoni o po. 33 «Cingi mani tin do Jelusalem, ne, bi baa kuadi o nilo biga saligidanba yeni li balimaama danba po ke ban cagini o ki kpa a u 34 Bi baa laa u, ki cidi o po ti ñansɔndi o po ki piagi o yeni a gbana ki cedi ban kpa a u ama danataa daali i o ba fii.» 35 Jaka yeni San sebede bila bo nangini ki yedi: «canba, ti bua ña. Tieni ti po tin baa mia yaala kuli.» 36 Ke Jesu yedi ba: «i bua min tieni i po be?» 37 Ke bi maadi o: «cabi ti tin taani ki kali yeni a a kpiagidi nni yendo a jienu poo lielo a ganu po.» 38 Ama Jesu den guani ki jiini ba: «i bani yin miadi yaala, i baa fidi ki ñu fala baliga ñinma yaala ke n baa ñu, bii i baa fidi ki wuli fala ñinma yaala ke baa wuli i?» 39 Ke bi maadi o: «ti dagidi yeni tin fidi.» Ke Jesu maadi ba: «Fala bagili ñinma i baa fidi ki ñu ki bia wuli. 40 Ama yaala n tie ki kali nujienu po bii nuganu po, la tie min kaa n teni i, ama li tie yaaba yapo ke lan kani den bogini.» 41 Bi ñodikaaba piga n gbadi, ke bi pali biidi Jaka yeni san po. 42 Ke Jesu yini bi kuli o kani ki maadi: i bani ke ban nua yaaba ke bi tie i buoli liiga yaaba yeni bi maadi ba, ke o paalu danba mo die ba. 43 Ama i yaa siiga, lan daa tie yeni. Yua n bua wan tua niciamo wan yaa tia i tuonsɔnlo. 44 Yua mɔ bua ki gaa liiga n tua i kuli yaa yonbo. 45 kelima o nisaalo bija ki cua ki bua ban yaa sɔni o po ka, ama ki wani mono n yaa suani tianba po, ki go puni o miali ki kpe ki da ki faabi bi niba bonciala.» 46 Jesu yeni u ñodikaaba pundi Jeliko dogu nni. Ban ba ña Jeliko yeni o ñodikaaba niba boncianla den ñodi o, Batime bija, den tie juanmo ki ka o sankunu ki miadi. 47 Wan den gbadi ke Nasaleti Jesu kpendi u sani po, ke kpandi ki yigini: «Jesu, Davidi, bijua gbadi n po mi ninñima!» 48 Niba boncianla den fu yeni o juanmo, ki maadi ke wan suoni. Ama ke o ñanmi ki kpaandi ki pugini: «Davidi bijua, gbadi n o mi ninñiima.» 49 Jesu den gbagi ki sedi ki yedi ke ban cua yeni o. Ke bi yeni o juanmo yeni ki yedi o, paagi a pali: «Fii ki sedi! o yi ña» 50 Ke o taa o liadi cianla ki lurni, ki fii yenma ki cua Jesu kani. 51 Ke Jesu ñmiani o ke yedi a bua mintieni a po be yo?» ke o juanmo yedi: «canba, n bua min guani ki nɔnli.» 52 ke Jesu maadi o: «yaa caa, a dandanli paagi a.» Li yogunu mɔno ke o nɔnli ki ji ñua Jesu.

11 Didi kile ban den nagii Jedusalem; kipundi betifase ya dogu kunga yeni betani, olive ya

jualipo, Jesu den soni o ñaadikaaba. B ombilie. 2 Ki yediba: «gedimaniya dogbiga nye yiliga na. I ya baa kua lienni ya yogunu, yi baa la ñunjapani ki nulo daa jago ki o luo. Yin lodo mani ki cuaniona. 3 Ya nilo n buali yii: be ya po i ki yi tie lani, yini ñmiano, ti yombedano n pia o buama «O baa cabi yi cuani o n kani» 4 Be den gedi ki ban la ki liñunjapanli yeni ki o luo niipo o bulinaa jabukani yabu n ku yeni li sanja ciali. Ki be lodo. 5 Ya niba nn den yelikani be siigini tiabaan nn bualiba: Yi tie be lani ki na lodi liñunjapanli. 6 Ki bi gua ki ñmiamba nani Jesu n den yedibi maama. Ki bi niba yeni ñaaba ki bi gedi. 7 Jesu ñaadikaliediba guaniyeni o ñumbo o kanikita bi lidigbagida ki tieni ligali ki Jesu jagi o. 8 Bi niba bociaala den taadi bi tiayiekaadi yeni ya kaadi faadikin. Bi den cua i kuani nni ki tedi o sɔnɔnni. 9 Yaba den ye o liga yeni yaba den ñaa o puoli den kpaadi kiyiniki tua: «Hosana! yombedano ñanbili nn ya ye yeni yua nn cuoni a yel po. 10 O tienu ñanbili n seligi ya bali ka dini na, tiyaja Dafidi den kpa ya bali nali nn ba ti kpiagidi nali tanpolijama!» 11 Jesu den pundi Jedusalema, ki kua lijandielii nni, ki diidi bolikuli ki gbeni li den sua ki o yeinu bua ki baa, ki o sua giki gedi betani yeni o pigañaadikaliedi. 12 Lan fii fandi ki o nani betani ki gaani, ki n koma cuo o. 13 O den nua yali fagima ki bukankanbu se yeni o faadi, ki o gedi bu kani ki bani ki o ba la liba bu po o, ama wa den la liba kuli bu po ki la tie o faadi, kilima la den tie ya yogunu ki yi baa loni. 14 Ki Jesu maadi bu kankanbu: A ba kuli kango ñmani a ya laana ki o ñaadikaaba gbadi wan yendi yaala. (aiɔn 9165) 15 Ban den pundi Jedusalema, ki o kua li jandielinni ki deli nani yaaba n den kuadi yeni yaaba n den da kuli lienni. Ki tudi ki l ni yaaba lebidi iligii kpagidi yeni a kpjekuada bokalikaala. 16 Wa den ñanilo o bakuliyuann denye lijandelinni ki kuadi kuadima kuli. 17 Jesu den tundiba kiyediba kine: «lidiani kiyedi: n diegu kan ya tie ya diegu ki bi yigu o tienu jandi dielii niibuoli kulipo kaa? ama yimba wani, ta ki tieni a Nayiga yuonu kanu.» 18 Bisalayidikaciaba yundamba yen o tienu bali maama tundikaaba n den gbadi lani, bi ji den diidi ban ba tieni maama ki kpao. Kidungini, bi den jie o kilima bi niba bociaala pali den mangi o tunda po. 19 Li dajoboanli, Jesu yeni o ñaadikaaba den nani o dagu nni. 20 Lan den fi ki fa o tiñaagu, bi den pa o sanu nni ki poa ki gaagi yeni bu kankanbu bi den laa ki

bu kankanbu cuodi yeni o jiina kuli. 21 Pieli den tiadi Jesu n den yedi yal ki maadi: «Llabi, dibal bu kankanbu yuugu ka solo yeni cuodi.» 22 Jesu den ñmiaba, «ya duu mani o tienu po. 23 N waani yi yeni e moani, yua n yedi lijaali ne: Fii ki ban baa minin ciaman nn, ka kubi maalimilie o palinni, ama ki duu wan yedi yala yeni o pali kuli li go ba tua yen n ne, kilima o tienu n ba tien nni. 24 Yene da, ki n maadi, yii jandi ki miadi yalikuli, ya dua mani ki yiiba likuli, ki li go baali tie yiyi yala. 25 Yin se ya yogunu ki jaandi, yi ya tiadi ña pia n maama yeni nulo kuli ña dii sugili o po, ki yi baa ya n ye tanpoli n puniyi mo sugili yituobiadi po. 26 Ama yi ya puni sugili yaaba n biidi po, yi baa yua n ye tanpolimo kan puni sugili yi biidi po. 27 Bi den pundi Jedusalema, Jesu n den goadi li jandidieli nni, bisalayidika aciaba. Bisalayidikaciaba, yeni o tienu bali maama tundikaaba, yeni a nikpela, den cua o kani. 28 Ki bualo: li laa bali ya po-i ki a tiendi ya boanla na? ñme n puni ña li bali ka tiendi l? 29 Jesu den yedi ba: «n ba buali yi boyenla; yiya ñmani nni n moko n ba waani yii ya bali yaapo ki n tiendi laa bonla. 30 Jan n den wuu binba o tienu nima yeni o tienu den puni o li bali bii. Bi niba den punio? ñmiani mani. 31 Bi den juogi bi siiga ke yedi: ti yedi, ki o den baali tanpoli, o ba yedi tii. Be ya po i ki yii na den tuo ki ga o maama? 32 Ama ti go yedi, bi niba komi, bi den jie bi niba yaba den tigidi yeni, kilima bi niba kuli den tua ki jan tie yu n songidi o tienu maama. 33 Ki bi ñmiani Jesu ki yedi: «tii bani.» ki Jesu ma maadiba: «n mako n kan wani i yi yua n yua n puni nni laa bali ki n tiendi laa bonla.»

12 Liya puoli Jesu den tundi ba ki pua n kpanjama. Ki maadi: «o nilo den ñu o damongu tiidi kuanu, ki kpaaki gogidi lindi o k kuanu, ki gbiidi o. Buogu naani kibi ba ñanbidi o damongu. Ki go maa lidieli ki tienili pagiliki guuni bi niba, ki fii ki gedi o sonu. 2 O yogunu pundi, ki o soani o tuosoanlo yendo bi kuaguba kani kiwan ga o tiidi luana. 3 Ki bi kuaguba cuo ki pua o ki lebino famma. 4 Ki o go soani o lielo ki bi pua o yal ki padi o yuli ki go fiago. 5 Ki o go soani o tiana ki bi cuo ki kpa o. Li ya puolipo bi soani n nacintaba nani bi kpiaba bi pua bi ne ki kpa bi tianba nani ban den kpia tieni cincinli yaba maama. 6 O kuadano go da den sieni ni yendo ki ba saani o, wani den tie o

biga yua ki o bua o yali bojanla. Wani n den tie wan juodi ki soani yuo. O den yedi diidi o tie n biga bi ba conlino. **7** Ama bi kuagaba den juogibi ηmioli nni ki yedi: One wani n ba diedi li faali cuamani, tin kpao ki diedi li faali. **8** Ki bi cego, ki kpao ki luno o kuanu kunu. **9** Moanla, o koandano mo baa tieni lede yeni o koanu? o baa cua ki deli yanni bi koanguba ki biambi kuli ki ta o koanu ki guuni tiamba. **10** Ida bani ki cogi ya diani n tie na bi? Li tanli yal ki atamaala den luni laa tanli nn tua lidieli tanpuli. **11** Lni ya bonla den nani o tienu kani ki ηjani ki dagidi bi niba po. **12** Bi denbigidi ban cuo Jesu ama bi den jie o niyuligu kilima bi baniki o den maadi laa. Maama kilima bani. Lan yaani ban siedi ki ηjao. **13** Lani n pendu bi den soani Jesu kani faliseninba yeni o bado clodo buakaaba bi tianba ki ban diao o maadiagu ki cuo o yeni bi maaman ni. **14** Bi den cua ki yedio: «canbaa ti baniki a tie maamaani daano ηjaa jie nba kuli, ηjaa gagidi o ba kilima bi niba n nua ki o tie maama po, u tundi bi niba o tienu. Sanjoandima yeni i moamoani mo. Li pia o sanu ki tin pa lonpo o badieciano sesa? tin pabi, tin da pa i? **15** Ama Jesu n den bani bi yubontuona po yeni ki o maadi: «be yaapoi ki yibigidini ki bua ki cuo nni? cuanimani lidibalina mi diidi.» **16** Kibi cuani Jesu po dibayenli. Ki maadi ba: «ηma yeli yeni ηma ya namangun ye lipo? **17** Ki Jesu maadi: «yim teni mani sesa wan n die yal ki teni o tienu mo o tienu n die yal.» ki li ya kilidiba yeni wan yedi yaala. **18** Sadisaniba yab den ki tuo bi kpianba yiedimapo, den kua Jesu kani. ki buab: **19** «Camba, Moisi den diani ti po, li ya sua ka ninjua kpe ki ηja o denpua. Ki o na malo biga, a ba Fiidi ki ta o denpua ki mali o po ti bidi. **20** Jabalele den ye, o nikipelo po den kuani o pua, ki kpe ka mali biga. **21** KI yua tua o po mota o pua yeni ki mo kpe ka mali biga. Li go den tua yene o talo moya po. **22** Bani bombalele yeni kuli den tao Ama o ba kuli yakani wa den sieni buolu, o pua yeni mo den kpe. **23** Bi kpieba yiedima, bi kuli ya ti guaniki ba lmiali, ηma ba diedi o pua? kilima bani jabalele yeni kuli kuano. **24** Jesu den guani ki yediba: «Laatie ipo moamoani ki bi kpieba yiedima po tie yala ki yii tudi, kilima yi bani i diani yedi yala, bi o tienu palu n doa maam n m? **25** Kilima, ya yogunu kibiti fii bi kpieba siiga, bi kankuani puoba, bi go kan punibi yuli lipokuali po, ama bi kuli ba ya tie nani malekinba yeni tanpoli diema nni.

26 Ama yala n nua bi kpianba yiedima po, i daa kpa ki cuogi Muiisi tili, naani n togidi o tisogu kani ya maama, o tienu n den maadi yeno ki yedo yala: Mini n tie Ablahama tienu, Isaka tienu, Jakoabo tienu? **27** Wa tie a kpiema tienu ka o tie yaaba foya tienu yo. Yi tudi bon cianla. **28** Lbalimaama tundikaaba yendo den gbadi ban nia yala; o den la ki Jesu jiino hali bojanla. Ki o bualo: «Libalimaama kuli nni, mile n tie li mayuli?» **29** Jesu den goa ki yedo: «Limaayulitie mine, Isalele yaaba ti yombidano o bado o tienu tie yendo. **30** A ba buo a yombidano a tienu yeni apali kuli, yeni a naano kuli, yen a maalima kuli, yeni a paalu kuli. **31** Diidi o bonlielo jua n tua nne: Abaa bua a lielo nani fini a ba yeni laa pia kuliya maama n cie libalimaama nni maani. **32** Ki lo maado: «Lijani, cambia! a maadi i moni ki o tienu tie yendo tienu ba kuli ki ye kaa tie wani. **33** O nilo n bua wani yeni o pali kuli, yeni o jantial kuli, yeni o paalu kuli, ki go bua anisaalilielo nani fini ηja bua a yuli maama yeni, lani n cie padi ya padujukana yeni ya sala ki bi yiidi kuli.» **34** Jesu n din la ki o giino ya giini n dagidi yeni nn yanfuoma, ki o yedo: «ηja fagi yeni o tienu diema.» lani ya po n pendu, nilo jiki tuo ki buali Jesu buali. **35** Jesu n den tundi bi niba o jan diegu nni, o den buali: «Litien nni lede ki sikilibi nnba maadi ki klisiti tie Dafiti bijua? **36** Dafiti wani o ba den gbie yeni o tienu fuonna yua ki yedi: «Yombidano maadi n yombidano, kali nugienyo po min kedi ηja ηma a nananda ting po.» **37** Dafidi mono den yii u «o yombidano», yeni li ba tieni lede o ga ka n tua Dafidi ya biga? ya nicianba n den taani kuli den gbadi wa maadi yal. **38** Jesu tunda nni, o den wani ki ban fangi bi yula yeni yaaba tundi o tienu maama ki bua ban ya goadi yeni a liadiciama, ki go bua bi niba n ya fuondiba ki kpiagidi ba i daamu nni. **39** Bi go bua liga kali kali a jandidiena nni yeni janciamma kani kuli. **40** Ki nan janbidi a kpepuona ki fiedi bi diedi ki jandi ya jandi. N faagi ki bua bi niba nn ya nua ba bi ya buudi ba yabiakicie. **41** Jesu den ka o tienu dieli nni ki tuoli iligitadiga ki nua bi niba n kpiedi i ligi maama. A piada den kpiendi i ligitadiga ki nua bi niba n kpiedi i ligi maama. A piada den kpiendi i ligi ki li yaba. **42** O kpepuoluolo mo den cuan ki kpieni suulo lie. **43** Jesu den yini o ηaadikaaba ki yedi ba: «n maadi i monmoni, o kpepuoluodo na puni ki ligie yaaba n kpieni i ligi i ligita diga nni kuli.» **44**

Kilima bani wani kuli kpieni bi ñalimano nni bi ligi bidi, ama wani, yeni o luoma kuli o nani wan pia yaala ki baa je kuli, kikipieni.

13 Jesu n den ña o jandieggunni ya yogunu, o ñoadikoaba siiga yendo den maadi o: «camba didi a tana na diegu n ñani maama!» ki o maadi: **2** «Jesu den yedi o: A laa ya tanciama naa? bi kon tija ba tanyenli n sieni ki ya maa lilieli po ki a kuli kan padi ki baa.» **3** Jesu den kali difie tiidi juali po ki tuoli o jandidiega, pieli, jaka, jan yeni ñandili den buali o ya buali na bi bebe kanu. **4** Waani ti laa bonla n ba ti cuaya yogunu? be ya nanangu n ba waani ki laa bonli kuli baa tieni? **5** Lani Jesu den yedi ba: Cuo mani yi yula ki niloba n da ti boundi yi. **6** Biniba boncianlaa baa ti cua n ya yeli p ki yedi: mini n tie kisiti. Ki boandi bi niba boncianla. **7** Yiya tigbadi ki bi maadi o toabu maama ki go togidi yi o toabu laabaalo, yin da yanginni mani yi yama, laa bonla kuli baa tieni ama li da kan cua nn juodima ka. **8** Kilima buolu baa ti fii ki tuogi buolu tianu. Diema mo n fii ki tuogi dietianma, n tindigima baa tieni yi kani boncianla, yeni n koncianma mo baa tieni. Laa bonla kuli daa tie nani o maditugukoanu yeni **9** Yin ñambi ki ya ban iiya yulipo ne, bi baa cuo ki gedinu yibi bujiaba kani ki cabi ban pua yii a jandiena nni. Bigo baa gedinu yi bi dogidamba yeni bi batieba kani nn ya po. **10** Ama bali ki juodima daa cua, li tie tiladi ki o tienu maama n kpa pundi i nibuoli kuli kani. **11** Bi yati cuo ki gedinu yi ti buudi damba kani ya yogunu, yin da yangi nni yi yama yenyinba maadi yala. Kilima liyogu monlo, o tienu fuonjama ba songi nni yi yin baa maadi yaala. **12** Kpelu yeni o waalo siga nni yendo ba cuo o lielo ki cabi ban kpa o, bibaanba ba cuo bi bila ki cabi ban kpa a bila mo ba fii ki sedi bi danba po. **13** Bi niba kuli baa nani yikilima po. Ama yuu n se kilipa kuli bali yeni n juodima kuli, baa ba n tindima. **14** Yiya ti laa ki ti cangindi bonla ki li wudi bi niba gbanu ki ye ti kaa bi ye naakani yua n cogini o tienu maama kuli n diidi o yulipo. Ki yaba ye yude kuli sani ki gedi a juana po. **15** Yua n ka o diegu yulipo n da jiidi ki kua deenni ko baa taa liba. **16** Yua n ye o kuanu mo da lebidi ki kun ni o den po ki baan taa o tiaykaadi. **17** Fala baa ye yeni ya puoba n punbi yeni yaaba n da ñaandi a bila laa dana nni. **18** Mia mani o tienu ke laa noama dana nni n tua fawaagu yogunu. **19** Kelema laa

dana nni fala baa ye bali boncianla, maama ki li fala. Buolu daa baa tien, halin n cilima o tienu n den tagi ñanduna ya yogunu kita pundi hali moala, o buolu kan go tienimo. **20** O Bado o tienu ya bi wadi laadana, niloba kuli kan bi sieni. Ama yeni wan luogidi o buolu siiga yaaba ya po, o ba wadi laa dana. **21** Laa yogunu, nilo ya yedi yi: Diidi o tienu n gandi yua ye ne! bi o ye Nepo yinda pia dandanli o maama po. **22** Kilima tuonanda n yedi ki bi tie o tienu n soniyaaba yeni bi songikaa. Faandanba baa fii ki ya tiendi banma kili tie bonlidikaala hali ke liya baa fidi bi baa boandi o tienu n gandi yaaba. **23** Yin kubimani yi yula! n tuodi ki waaniyi li kulio. **24** Ama laa dana nni fala yeniya pendi, o yienu baa biigi, o ñmaalo nno kan go yayieni. **25** A ñmabila ba na tanpoli ki boali, tanpoli paali kuli mo baa digibi. **26** Lawanibiba la ke o ja bigua yeti tawaligbandi nni, ki kpendi yeni o paacianu yenu o kpiagidi. **27** Yeni o baa saani o malekinba ñanduna kuli nni, ban tani wan gandi yaaba ki cili ñanduna bianu kiya caa hali o guoga. **28** Yin diidi mani o kankanbu kanjaman n waniyi yaala. O bena ya bundi, yibani ke o siagu nagidi. **29** Li go tie yene i yatila laa bona tiendi, yin bandi ki o ja bijua nagini o buliñoabu kani. **30** N wani yi imoamoani ke n naa nifiima kuli kan pendi kelaa bonla kuliki tieni. **31** Tanpoli yeni tinga kuli baa pendi, ama n maama kan pendi ba ya yogu. **32** Ama yaala n tie li daali yeni o yogu, o ba kuli ki bani, baa malekinba mono yaaba nye tanpoli, baa o bijua mono, ama ba bebe bani. **33** Yin ñanbi ke diidil kiya se kilipa kilima yiibani ya yogunu kilitie. **34** Li naani nani o nilo den bua ke gedi o saNu ki taa o deni ki guuni o tuo. Soanba, ki wani yua kuli yeni o tuoli. Ki cabi yua baa gu nba, n ñanbi ki ya nua ba. **35** Lanwani yin ñanbi keyese, kilima yi bani canba n baa kpeni ya yogu, li baa tie ñiagu, o yoagisigu, kotonmuaanga, bii siñaagu. **36** O ya ti li pundi ya yogunu kuli, wan dan cua ke yi dua ki goa. **37** Min n maadi yi yaala, n maadi yua kuli, n ya se kilipa.

14 Paki juanma yaama n ki den ñmadi yen dabinlin densieni dna lie saloyidikacianba yudanba yen u tienu maama g banbanda den kpaani yaa snu kibbaa jnbi Jesu ki cuo o k kpa o. **2** Bi den maadi yeni bi lieba: «lan tie mi jaanma yogunu, b den jie k biniba n dti fii yeni ku fuugu ki yie li po» **3** Yaa yogunu ke Jesu den ye o

gbaado simono deni, ban den di yaa yogunu, o pua den kua ki kubi omuu nni yaa bada ki biyiga alibate ke ki gbie yeni tulate, ke o dunga pa, ke bi yionadinjama. O denjobidi libadiga ki wuli o yuli po. **4** Li den coagi bi tianba ke bi maadi biɲnniali nni, ki tua: «be yaa po yo ke o biidi yaa tulale n yena. **5** Bi bibaa fidi ki kuudo yaa ligi n cie dubala kobita ki teni aluoda» Ke bi funi yeno lipo. **6** Ama Jesu den yedi: «ɲao mani yeni sua be yaa po yo ke yi biidi opali? o tieni n yaa po bonɲanle. **7** Yi pia a luoda yi siiga nni yaa yoginu kul yeni yin bua yaa yoginu kuli yi baa fidi ki tieni ba miɲanma, ama mini wani yi kan yaa pianni yaa yoginu kuliyi kan. **8** Wan wani tieni wan ba fidi ki tien yaala a wuli o wuli n gbanandi po kelima n piinma po. **9** Moamoan i maadi yi; ban baa waani o labaalinjamo ɲanduna nni naan kani kuli bi baa tiadi ki togidi o pua nan tieni n po yaala» **10** K sua juda Isakalielo bi piiga nni kediba siiga yua den gedibi sala yidi kacianba kani kelima o den bua ki kuado bi po. **11** Bi salayidi-ka cianba n den gbadi laa maama yaa yoginu, bi pala den mangi ki bi den jagi ban baa puna yaaligi, o den kpaan wan baa ba yaa sanu ki kuado bi po. **12** li dancincinli daali yaa paano n ki den ɲmadi yeni dabinli, ban yen taki pebiga ki yidi sala paki jaajiema po den bualo: «abua tin gedi le ki ban bobini a po paki jiema ɲan di.» **13** O den soani o goadi kaaba siiganni bonbi lie, ki yedi ba: «yin gedi u dociannu nni yi baa la o ja ke o bagi linin cuali yin ɲoado man. **14** Wan baan kua yaa diegu nni ɲoado mani ki maadi yeni laa diegu daano, canba buali: «min le yaa diel, ke n ba je paki jiema yeni n ɲaadikaaba. **15** Yeni o ba waani yi li die tual yaali n yabi ki ɲani, yin bobo nni man n po lan kani. **16** bi ɲaadi kaaba den fii kua u dogunni bi den la ke lali bonla kuli tie nani wan den maadi ba maama kebi bobini o po paki jiema. **17** Kuyen juogu n den pundi, o den cuu yeni o piiga n ɲoaka lie diba li kani. **18** ban den taani ki kali mi jiema kaanu ki di, ke Jesu yedi; «i mamooni n waani yi, yi siiga yendo yua n taani ki di l yeni nni baa janbi nni» **19** Bi kuli yaa yama den ɲmadi yeni bi siiga yua k uli ji den cili ki bualu laa tie mini bi yeni kaa? **20** Jesu den yediba: «li tie yinba bi piiga nni liediba siija yendo yua taani ki tuuni yeni nni kusatiagunni. **21** Kelima o ni saalo biga baa sieda ɲanduna niinni nani landiani o po diani maama ama li yuboanli baa

ye yeni yaa daan o nba janbi o ni saalo biga libi ɲani lan daano bi yaa bimalo.» **22** ban den di yaa yaa yogunu, Jesu den ta paana, ki tieni u tienu baliga, ki jenda. Ki tenba ki nnaadi: «yin ga nnan ne, li tie n gbanandi.» **23** o go denta ki tadi nukaaga, ki tieni u tien u baliga ki teniba, kebi kuli na. **24** O den yediba ki ne n tie n saama n kuani o ɲan taado, yaa saama n wulibi niba boncianla. **25** Yeni imaani n luuani yi, n kan go nu palipe duunt hali yaa daali ke n bao guanu u tienu diema nni. **26** ban den yini ba yanbu ki pendi, b den don o lite tiidi juali po. **27** Jesu den yedi ba: yikidi ba yadi kiɲa nni, kelima li diani nba pua ki kpa o pe kpaalo ti pebidi monyadi. **28** Yeni n yaa ti guani ki fii bi kpienba siiga nni, n baaga yi linga kigedi galile. **29** Pidi den yedo n li yaa tie ba ke n lieba sani mini wani kan sam pipe. **30** Jesu den yedo: «yeni i moani po n maada ba dinla niagu moni yeni o kokolo n ti buudi taalima lie po, a ba nia keɲaa bani na taalimata.» **31** ama pieli den yedo: «ba li yaa tie min taani ki kpe yema, n kan tieni lanwani palpe bi kuli den taani ki niani yeni. **32** likani kebi pundi yaa kaanu ke b yi u jetesemane ke Jesu maadi o ɲoadi kaaba kali man ne min gedi ki ban jaandi. **33** b den ta gidi, jaka yeni jan, lani li pa boanli den kua o ke o yama mo yagi. **34** Jesu den yediba: «li paboali cuo nni ha li kili naani nani kpe yen. Sedi mani ne kiya jandi.» **35** Jesu den suli ke fuadi bikani, ki ba kilabini tiipo ki jaandi k l yedi li yaa tie kiliba tuo u naayogunu n foagidi o kani. **36** o den yedi: «abba, n ba a fidi bonlikuli liya batuo ɲan foagini n kani ya fala tadinukaaga n tienama ama lan da tie mini n bua maama ka, ama a yanbuama n tieni.» **37** o denguanu ki cua bi kani kisua kebi goa ke oyedi pieli: «simono a goa yo? ɲaa fd fidi ke guodinni ba yogu waamu? **38** Fii moni ki ya jandi, ki yintiba nni tulimani. Lipali bua ama tigbannandi ki pia paalu.» **39** yeni ki o go guani ke lebidi ki ban jaandi kiyedi nani waa bi kpia ki maadiya lanbona. **40** O go den liguani ki sua ke bi goa, kilima n guama den ye bi nubina po, lan wani ba ji den fiidi ki ɲmiano liba. **41** yeni o den guani ki cua bi kani bombi ta po ke yendiba: «i da li goa ki fuodi halimoala? Lidagidi! oyogunu pundi, o nisaalo bija ji caa ke ban ban kuado ti biidi damba nugunni. **42** Fii-mani, tin gedimani, diidi yua n ba koadi nni, o nago.» **43** Wan den maadi ya yogunu, ke bi piigani liediba siiga, yendo yua kibi yii wa juda

nageni g pundi yeni bi niba bocijala yeni ti jatiadi ijuugimu a lambana lijandieli cambaaba yeni a gbamba nda yeni lijandieli nikpela soani yaba. **44** yua den ba kuaado den wani ba ya banma ke o ba tieni, ki kuaado bi po yua ki sani ki filo ki moadi moadi o tan kpina po «wni yenyin cuo-mani borjanla kigedi yeno.» **45** Juda n pundi ya yogu o li puadi ki noanli jesu, ki maadi a tankpina. **46** Laayogunu ke bi nagini ki cuo. **47** U ñoadikaaba siiga yendo n noadi i juuga ke cua ki nani bi salayidiciaaba siiga yendo ya tuubili. **48** Jesu den yedi ba: «i cua ke koni yeni nni nani n tie o nayigo yeni, yeniti jatiadi i juugimu a lambana ke la cuo nni? **49** min den ye yeni yii, ke tuundi yii daali kuli o jandiegu nni, yii den cua nni. Ama moanla o yogu pundi ki i dianni n den maadi yaala n tien nni.» **50** Lawani yaaba n den yeni jesu kuli n sannu ke ñao. **51** O jawaalo yendo den yua o wa, ki piini o, gbamnu po bu kpalibu bebe. Ya yogu ki nibi yeni mubino, **52** wan ñoanliba yeni o kpalibu ki sani yen cankpeloli. **53** Ban ta Jesu ki gediyeo o salayidi kaaciamo kani, nani ki lijandieli cambaaba yen lijandieli nikpela yeni o tienu maama tili gbambanda taani. **54** Pielu den yua hali fagima yeni bi salayidika ciaban cambaaba diegu kani, o den kali sejenba siga ki nagini omu kilima ti waadi den ye. **55** Lijandieli caabaaba yeni bi nikpe juogi kaaba den lingi ban-ba jaligi yaala Jesu ki fidi ke kpa o. Ama bi naa den la liba kuli o po; **56** Kilima niba bocijala den pua o po mifaama; ama yeni bi faama po kuli laa tua maani. **57** Bi nitianba n fike pua mi ki jaligi Jesu. Ki yedi: **58** «ti den gbadi ki o maadi: “n ba muadi li naa jandieli yaali ki bi maa yeni bi niba nu nuugii danata siiga, n ba guani ke ma ya jandieli ke nisaalo ya nugii ka maali, **59** ba yen la maama po kuli, ba la ban fidi kijaligo yaala ya po? **60** O salayidi ciamo den fii ki sedi bi siiga ke buali Jesu: «ña-pia ñan ba ñmiani yaala? **61** Ke o ka ki ñmini suo wa ñmiani liba. O salayidikaciamo go den bualo yeni ya lanboli n tien: «a tie kilisiti, u tienu n seligi o bijua yua yo?» **62** Ki Jesu ñmian: «n tie a ba la o nisalo bijua, ke o ka o paciaabu daano jienu po ya yogunu ki o paalu ñani tanpoli po ki jiidi u po nani nani o taawaligbamgou yeni.» **63** Ke o salayidi kaciamo cuo o tiadi ki dadi padi ke yedi: i go bua ki gbadi o laa sieda yo o po? **64** i gbadi wan suugi o tienu maama. I jagi ki tin tieni o be? bi kuli den taani ki yedi lidagidi wan

kpe. **65** bine kiili kiya ciidi o po ti nisoandi ki pibinio nunga yeni li cabili, ki pua o yi tanpabi ki maadi yeno: «bundi!» ki sejeba gedi yeno ki pua wa. **66** Lanwaninipielu den ye likani u diegu tiipo, janfanyendo den ye likani ki tuunni bi salayi kacajaaba po n cua o kani. **67** Wan den la pielu ki o se likani ki yie o mu. O den ñanbi ki noanlo ki, yedo: «a moko den li ye yeni sasaleti, Jesu.» **68** ama ki o nia, ki yedi: «mi bani ñan bua maadi yaalo.» liyogu o den ñani doujagu yeni nni (u kotongu den mua.) **69** Ama lan po moko, yaa jafaano n tuuni likani den la o ki go kili ke maadi yeni yaaba n ye li kani: «o ja ne mo bisiiga yendo! **70** ama o go den nia. Lan den pugini waan mu, ya niba n den se likani den yedi pielu: maamoni a li tie bisiiga yua yo; kilima a moan ñani galile yo.» **71** Lan wani o den cili ke poligi ki tua: «mibani yin maadi ya jua yeni ya maama.» **72** Laa yogunu u kotogu den mua mi liema. Pielu den guani ki tiadi Jesu n den yedo yaala: «hali ki u kotogu talimilie, a ba nia ki ñaa-bani nni talimata.» o den ñani ke ban buudi.

15 O tiña panpangu, li jandieli yeni juki n ba nikpe juocaaba den tani ki diidi ban jaligi maama ki loma guveneeli kani bi den cabi ki sejenba lolio ki bi jedi yeno pilata kani. **2** Pilata den buali Jesu: a tie jufi ba bado yo? Jesu den gua ñmiano: Fin moano n yedi. **3** bi salayidikaciaba canba den galigi yesu ki o tien di yaala ki ñani. **4** Pilata n bualo: ñaa pia liba ki ba maadi? agbadi ban jaliga ki maadi ka tien nni ya bobigu kuli. **5** ama Jesu den ki guano maama ba kuli. Pilata n den laa bola kuli, kili ya ki lido. **6** Li den tie bogidili ki binli kuliguveneeli, paki jaama dana siiga bi ba ñani niyendo dasaliga ki ña o. Bi den maani ki ña bi niba n mia ban kin ba ña yua. **7** Ki sua jua ba ye li dansalidieli ki bi yi u banasa yeni o lieba, bi den kpa bi ba niba bocian la ya yagu po ki den fi yie loma guvenneli bali maama. **8** Lan wani ki o niligu nagi nni pilata kani ki mia o ki wan ña niyen do nani ban tie n di maama bi damba bogida po yeni. **9** Pilata den bualiba: yi bi bua mi ña yi po yua ki yi maadi ki o tie yi bado. **10** O den maadi kilima o den bani salayidikaciaba n den bua ban tien no maam a, bi den jaligi di Jesu kilima bi den pia yi nanga o po ki dugi nni niba bocijala den tua o ñoadikaaba. **11** Ama bi salayidikaciaba den tudi linitingli ki ban maadi

pilata ki wan ŋa banabasa ki kpa Jesu. **12** Pilata go yedi ba: n ya ŋa yipo banabasa, yi bado yi bua mi tieno be yo? **13** Ban yiginni ki puginni: kpao mani. **14** Laa wani pilata n buali: be ya po? o bidi be yo? ama kibi kpaadi ki yiigi nni hali borjanla kpao mani. **15** Nani pilata n den tuo linitingili n bua maama, o den. ŋa banabasa, pilata sejenba n pua Jesu a gbana. Laa puolipo, pilata n madi o sejenba ki ban gedi yeno ki kpa o. **16** Ki sejenba ta Jesu ki gedi yeno bi cagiciaali kani ki tan nni bi tuo soanlieba kuli. **17** Sejenba n taanni ki gheni, ki bi ta liadifogidimoangu ki lan Jesu. Ki bi lugl konkoni ya fogiliga ki yilinnu, o yuli po. **18** Ki ji fuodo nani bayi fuodi o bado maama ki ŋuado, ti fuonda juf ba bado. **19** Bi den puu ya lanbana n yabi o yulipo ki si o po ti ŋoansoandi ki gbandi o nintuali, nani bi coan nni o yeni. **20** Ban den ŋoandi o ki gheni, ki bi landi o lindi fagidi moangu yali ki bi lan o yeni, ki yuadi ki ta o ya tiadi ki lano ki ŋano o dogu nni ki gedi yeno nanni ki bi ba kpali danpoanpoanli po. **21** Ama ya jua bi yi u simono ki o tie silindi ya dogu n yua, ki o ba tie alesaoilili yeni lufut ki bi cindo, bi sanu den ŋa likani ki bi yieno ki wan tugi Jesu dandanpoli. **22** Sejenba den jedi yedi no ya kanu bi yi goligolita. Laa yeli bundima bua ki yedi, ti yu kpabicuodi kani. **23** Bi den bua ki ŋumio ya duven n den ŋmadi yeni mili ama wa den ŋuni. Sejenba ta o tiadi. **24** Ki bi kpa o lidapoanpoanli po, ki ta o tiadi ki toanni titia. **25** Li den tie li dali kudi ta yogunu yeni, ya yoginu ki bi den kpa o lidanpoanpoan-li po. **26** Ki bi dian nni ki tabi nni yali ya po ki bi den kpa o li dapoanpoanli po. **27** Yi dian ni yeni nima nni den bua ki yedi: Jufi n ba bado, bi go den kpa bi bibiadalie ki pugini o po. **28** Yendo den ye o jienu po ki yendo moan ye ganu po. **29** A sanpeda den sugido ki tibidi biyula. Ki tua: ha! Fini yua n den maadi ka ba fidi ki mudi li jandieli danata daali ŋa gua maali, a ya ba fidi tie nni tin diidi, **30** Fie a yuli fini moanlo ŋan o dadu po ki giidi. **31** Bi salayikaciaba yeni u tienu maama gbanbanda moan den sugidi Jesu ke ŋoando. O den maadi bi ninba boncianla kani: o den fie ninba boanciaala ya yogunu kili damba den ye fala nni ama ka fidi fie o ya yuli. **32** O den maadi ki ne: n tie kilisiti; mini n tie ya bado ndie Isalele yaaba. Li ya tie ki o maama tie moan-moani, o bi ŋa li dapoanpoanpo ki jidi! yen wani ti kuli bi ba dani o ni nni bi niliediba yaaba ki bi den kpa o bi siiga moan den sugido.

33 Kudi luoba yogunu li biigili den ba yi tinga kulipo, li den tie yeni hali kuti yiayogunu. **34** Kudi yia po, Jesu den kpaadi ki yiginni ki yedi: eloi, eloi, lamasanbagitani? Lani n bua ki yedi n tienu, n tienu be ya po ka ŋani? **35** Ya niba n den ye likani n gbadi laa maama yogunu, «eloi» ban ki ŋanbi li maama nima nni, bi den yedi: cingi-mani o yi o sawali pualo «elia o!» **36** Bi siiga yendo n sani ki ban ta o ciesiobu ki ŋua li damiligilinni, babini li kankagili juoga ki niindi ki Jesu n ŋu. Ki bi maadi tin guudi mani ke le elia ya ba kua ki jiino lidapoanpoanli po! **37** Jesu n yigini yeni pauma, ku fuodi ki giini ki kpe. **38** Lanyogu o kpalibu yaa ba n den juami ki piigi lijaandidi bumbaba den cili tanpoli ki padi ki jiidi hal tinga. **39** A mintila canba yua n den se li kani n la Jesu kuma, o den yedi maamoani ya ja na go li tie o tienu biga! **40** Bi puoba mo de se foangima ki nua. Laa puoba siiga maliyema magidela dogu yua, yeni maliyema jaka na o die kpalo yeni jose. **41** Banin den yegi jeni Jesu ki gedi galile todi o tuolinni. **42** Laa daali den tie n libogili jufi n ba fuodima jama o yen juogu n dagidi. **43** Alimate dogu yua Josefi, yua den ye jufinba nikipela cegili kaaba siiga nni. O den gu tanpoli diema pundima. O den ba li papaali ki gedi pilata ki mia o ki wan casi wan ta Jesu gbanandi. **44** Li den lidi pilata yeni Jesu n tuodi ki kpe maama. Ke o yini amintela kobiga n yudano ki buali o gbadi i Jesu kpe na. **45** Wan bandi amintela kobiga yudaano kani ke o kpe ke o cabi JOsefi o gbanandi. **46** Josefi den daa u kpalipiemu ki jiini o li dap anponli po ki bobini o o kpalipienbu yeni ki gadi ki pan duani o yaa kakuli ke bi kpiedi u tangu po ki bindi li tanli ki biini. **47** Magidala Maliyama yeni Maliyama yose na den se ki nua ban duani o naani kani.

16 Mi fuodima daali n den pendi, Madagalapua yuan yi Maliyama den daa Alomata ki cua banmii Jesu gbanandipo. **2** Li den tie li dacincinli sijaogu panpangu ke li den gadi li kakuli. **3** Bi den yedi bi lieba: ŋma baa pan luodi ti po, yaa tangu n biigi li kakuli? **4** Yaa yogunu ke biyaa gi nonli li kakulipo, ki la nilo ba ke o bindi li kakuli tanciangu. **5** ban den kua li kakuli nn, bi den la o jawaalo ke o lani ti tiapiendi ki ka bi nu jienu po ke u jawaanbu cuoba. **6** O den yedi ba: da jie mani, yi kpaani Jesu Nasaleti yua ke bi kpagu yeni. O fii u, waa ki ye ne. Diidi mani ban den duani o naani. **7**

ama yi gadi ke pan yedi O ḡodikaaba yeni pie li ke o gaa liiga ki gadi Glile. Lani po kebi baa laani nani wan den yedi ba maama. **8** Bi den ḡani li kakuli nni, ki sani. Li den lidiba hali ki jegiba bi den ki maadi nilo liba kuli kelima bi den jie hali. **9** (note: The most reliable and earliest manuscripts do not include Mark 16:9-20.) Li dacincinli daali siḡaḡu panpani, wan den fii yaadaali yaa Maliyama ke o den beli ki ḡani o niini cilicilibiamu lele yen den kpia ki la o. **10** O pua yen den ban togidi yaaba den yeni o yaa yogunu ki den kpiini ki go buudi o po. **11** Ban den ḡbadi ke o guani ki fuo, ke o pua yen la o, ama bi den ki tuo daani. **12** Lan n den pendi, o den dogidi o ba niba lie kani yeni Manati tiadi ya yogunu ke bi den cuoni ki ḡani u dogu nni. **13** Laa niba n den gadi ke pan togidi yaa ḡodikaaba n sieni, ama bi mo den ki tuo ki daani. **14** Lan den pugini waamu, Jesu den dogidi o ba o ḡodikaaba piiga n yendo kani yaa yogunu ki den taani kikaa li kpagili po. O den maadi ba bi dandanli luoma yeni Pajuali, kelima baa den tuo ki daani yaba den yedi ba ke bi laa Jesu ke o fii bi tinkpiiba siiga nni. **15** O gua den yedi ba; Gadi mani ḡanduna munli kuli ki yaa wangi O Labaalirjanmo. **16** Yua n tuo ki daani, yin wuli U Tienu ḡiima o baa faadi, ama yua n ki tuo daani, bi baa jia o buudi. **17** Yaa ḡua mani yaa banciama n ba ḡua yaa ba tuo daani. N yeli nni, bi baa beli ti maalibiidibi baa maadi mi malanma. **18** Bi baa cuo i we yeni bi nuugi, bi go yaa ḡunba ḡogibugu mo li kan fidi ki tienu ba yaala n bia. Bi yaa maani bi nuugi a yiama po, se ban paagi. **19** Ti yonmidaano n den maadi ba ki ḡbeni o den yugi ki doni tanpoli po ki pankali U Tienu jienu. **20** O ḡodikaaba den siedi ke pan wangi o labaali kuli yaa yogunu ke ti yonmidaano den suani yeni ba, o den ta bi po i mḡmḡni yeni n bangiciama baoncianla den ḡuaba o maama nni.

Luka

1 Bi niba boncianla jagi ke ban diani, ki togdi ya bontienkaala n tieni ti siiga nni, 2 ti kpaagi yaaba n tie kasiednba leni bi nuni hali micilma, ki tua U Tienu maama tuonsola. **3** Lan wani, n mo kali, ki jagi, ki buali, ki bandi bonjanla yaali n tieni hali mi cilma, ki ba diani, ki togdi a leni mi kpaagma, fini, n buado leni n nicolnka Teofili. **4** Yeni, a ba bandi njan ga ya bangima momoni cain. **5** herodi n bo tie Jude badciamo ya yogu, salga yidka bo ye, ki yi Sakali, ki tie Abia salga yidkaaba cagli yua. O denpua bo tie Aron puolhuanu, ki yi Elisabeti **6** Bi kuli bo tie nitegnkaaba U Tienu nintuali; bi kuli bo colni U Tienu nomabona, leni o yobdaano bali maama kuli, kaa pia kpiadma. **7** Bi bo ki pia biga kelima Elisabeti bo tie njolga, ke bani bilie kuli ji bo podi o. **8** Dayeli, Sakali den yidi salga U Tienu dieli nni, li den tie bi cagli salga yidma yogu i; **9** bi den colni salga yidkaaba danbogda, ki lugdi o ke wan kua salga yidkaanu, ki njubni li njubli. **10** Li njubli salga yidma yognu, ku niwulgu kuli den se niipo, ki jaandi. **11** O diedo maleki den ludi o, ki legdi, ki sedi li njubli salga binbinli jienu po. **12** Sakali n la o, o yama n pudi, ti jawaandi n cuo o. **13** Ama, maleki n maadi o: “Da jie, Sakali, ki dugni, U Tienu gbadi a jaandi. A denpua Elisabeti ba punbi, ki mali a po bonjaga, njan yini o Jan. **14** O ba tua a po pamancianli, ke bi niba boncianla ba mangi bi pala o madi po. **15** O ba tua niamo O Diedo nintuali. O kan nu daamongu, ki nan buali daapaama. O ba ya gbie leni U Tienu fojanma, ki da njaani mi biima. **16** Isayeli yaaba boncianla ba guani O Diedo, bi tienu kani. **17** O ba soni o tuonli ki dudi U Tienu nunbu nni leni Elia fuoma leni o paaciamu, ki cedi bibaanba leni bi bila n guani ki mangi leni bi yaba, ki toti yaaba n ki tie nicolnkaaba, ban togdi bi nitegnkaaba maalma, ki ji bobni, ki tua ya nibuolu n ye U Tienu po. **18** Sakali n buali maleki: “Be n ba teni min bandi? Kelima mini nba n ciandi, ke n denpua mo podi boncianla”. **19** Maleki n guani ki jiini o: Mini n tie Gabiyeli, ki ye U Tienu kani, ki tuuni o po. Wani n soni nni ke min caa u tondu, ki pa nja ya laabaaljamone. **20** Lanwani, lan ba tieni maama n ne: A ba tua muulo, ki kan fidi ki maadi, hali ki tuoni ya daali ke min puni a ya laabaaljamone yogu ba pundi, lan tieni ki dudi. **21** Lan kuli n den

tie ya yognu, bi niba den guu Sakali, ke li pagiba leni wan waagi salga binbinli dieli nni. **22** Wan ji den nani, o ji den kan fidi ki maadi leni li nitaanli. Bi ji den bandi ke o la bonlegdikaali salga binbinli dieli nni. Wani ji den tua muulo, ki ji maadi leni o nui. **23** Wan gbeni o salga yidma dana, ke o guani, ki kuni o denpo. **24** Lan tieni danaba, o denpua Elisabeti n punbi, ki tieni njaali mu, ki ye deni, kaa na. O den maadi o pali nni, **25** “Ne tie O Diedo tuonli i. O diidi nni leni mi yanbuama, ki piini yaali n den tie n po fee, bi niba kuli siiga. **26** njaali luoba n pendi, Elisabeti tugpumbdi puoli, U Tienu n soni maleki Gabyeli Galile dociamu nni, ke bi yi li dogu Nasareti. **27** jifaano kani, ke o tie ja cikpenga, ke bi yi o Josefi, ke o tie o badciamo, Davidi puolhuanu. Li jifaano den yi Maari. **28** Maleki n kua o kani, ki yedi o: “Mangi a pali, fini yua ke U Tienu cabi a o njanbili; O Diedo ye leni a.” **29** Mari yama n yagi boncianla, li maama po; wan buali o pali nni lan ya fuodi niima nni. **30** Maleki n maadi o: Da jie, Maari, kelima U Tienu n cabi a o njanbili. **31** Yaali n ba tieni n ne: Li kan kandi dana, a ba punbi, ki mali bonjaga, ki yini o Jesu. **32** O ba tua niamo, ban yini o “Tanpojoma Tienu Bijua” O Diedo U Tienu ba teni o o yaja, o badciamo Dafidi badkpagli. **33** O ba diedi ya buolu n nani Jakobo kani hali ya yogu n ki pia juodma. (aiōn g165) **34** Maari n maadi maleki, li ba tieni ledi, kelima n tie powandiali i, n ki bani ja? **35** Maleki n guani ki jiini o, “U Tienu fojanma ba jiidi a po, ke Tanpojoma Tienu paaciamu n fibni a leni o junjungu. Lan ya po i, ke bi ba yini njan ba mali ya biga U Tienu Biga. **36** Diidi, a kpiilo Elisabeti mo punbi, ki guu bonjaga yeni wan ciandi maama kuli, ke bi tua ke o ji kan baa biga; o ji ye o njaaluobidi n yeni. **37** Kelima U Tienu ki pia wan gbali yaala. **38** Maari n maadi: “N tie O Diedo tuonsonlo i, njan yedi nni yaala n tieni ki dudi nani lan buali maama. Ke maleki nani ki nja o. **39** Li ki waagi ke Maari fii, ki nja tonma, ki gedi Jude juana dociamu nni. **40** Ki kua Sakali deni, ki fuondi Elisabeti. **41** Wan gbadi Maari fuondi ya yognu, ke o biga yugi ki ciidi o tugu nni, ke Elisabeti gbie leni U Tienu fojanma. **42** Ke o fiini u nialu, ki kpaandi, ki yedi: “A baa mi yedjanma bi puoba kuli siiga, ke a tugu nni biga mo gbie leni mi yedjanma. **43** Be n teni ke n dagdi yeni li seli, ke O Diedo naa cua n kani ki bua la nni. **44** Kelima diidi min gbadi ke a fuondi nni ya

yognu, ke n biga jeli leni li pamanli n tugu nni. **45** U yenyenjamu (mi yedɲama) ye leni fini yua n dugi ke U Tienu n̄ soni a po ya tondu ba tieni ki dudi” **46** Lan yognu, Ke Maari yedi: “N naano yiini O Diedo kpiagdi. **47** Ke n yantiali mangdi li pali, O Diedo U Tienu, n candaano po. **48** Kelima o tuo ki tibni ki diidi mini talga, o tuonsɔnlo. Lan ya po, lan fii lan faa, leni yogu kuli, bi ba yini nni o cabɲandaano. **49** Kelima U Tienu, U Paaciamu daano tieni n po yaali n yabi. **50** O ɲanma ba tandi nifiima n̄ tuu nifiima yaaba n cɔlni o po. **51** O tandi o nuu leni u paaciamu, ki yadi yaaba ya pala n gbie leni ti japaadi’ **52** O tudi ki jiini bi paadanba bi badkɲaga po. ki nan duoni talganba. **53** O gbieni a konkonba leni a bonɲana, ki nan deli ki yaani bi ɲalmandanba i nuukuomi. **54** Nn, O puni Isayeli, mi todma o pakɔnli kuli po, ki waani o ɲanma ya nibuolu n tie o tuonsɔnba po. **55** (Nani wan bo niani ti yajanba) Abalahama leni o puolɲuani hali ya yogu n ki pia gbenma. (aiɔn g165) **56** Maari kali leni Elisabeti nani ɲmaali taa yeni, ki guani ki kuni o denpo **57** Elisabeti madi ji bo nagɪ n yeni, ke o mali bonjaga. **58** O kuantalieba leni o kpiiba den bandi O Diedo n̄ tieni o po ya ɲanbli. ki tieni u badu leni o, ki waani bi pamanli n̄ dagdi maama. **59** O madi n̄ pendi daaniili daali, ban cua ki ba kuani ki canpandga ku kɔnciagu. Bi den bua ban yini ki biga “Sakali” nani o baa n̄ yi maama, **60** ama ke o naā jiini ki maadi, “N N, O baa yi Jan i.” **61** Ama ke bi maadi o, “Nilo ki ye i diegu nni ki gaani lan ya yeli” **62** Lan wani, ke bi buali bibaa mi muulma nni, wan bua yini ki biga maama. **63** O baa n̄ buali, ban teni o ki kpagdiankaaga (walga), wan diani ya lanbona ne, “O yeli tie Jan.” Lan tua bi kuli ya po pagili. **64** Lan yognu liga, o n̄ɔbu n̄ mubdi, o lanbu n̄ tabdi. Wan ji ya maadi, ki kpiagdi U Tienu. **65** Ti jawaandi den cuo yaaba n den gaani ki lindi ba. Li laabaali den yadi i kaani kuli, Jude juana dogi nni. **66** Yaaba n den gbadi li maama den maadi: “Ya biga ne ba tua be?” kelima U Tienu den ye leni o. **67** Sakali ki biga baa den gbie leni U Tienu foɲanma, ke o pua sawali, ki yedi: **68** Dondi mani O Diedo, Isayeli tienu, kelima, o todi o buolu, ki faabi u. **69** Ti ya po, o candaano yua n gbie leni u paaciamu mali o tuonsɔnlo, o badciamo Dafidi puolɲuani siiga. **70** Wan den sɔni o sawalpuaba yaaba n gbie leni U Tienu foɲanma, ke bi niani ti yajanba yaala hali mi cilma, tieni ki dudi. (aiɔn g165) **71** Ke o

ba faabi ti ti yibalinba nui nni, leni ti nantieba gbanmanu kani. **72** O tie bonli kuli ke li wangi o ɲancianma ti yajanba po, ki goa ki tiadi o n̄ɔnianu. **73** Wan den niani ti yaja, Abalahama yaali tieni ki dudi. **74** O poli ke o ya fie ti ti yibalinba nui nni, o ba cabi ti ki nunmanga, tin ya jaandi o kaa jie **75** Ki tuuni o tuona, ki tie o buolɲamu, ki tie nitegnkaaba o nintuali daali kuli ti yenyienu nni. **76** Nn, Ke fini, ki biɲiidga, bi ba yini a Tanpojoma sawalpualo, kelima, a ba ga sanliga, ki cuoni U Tienu nintuali, ki bobni o sanu **77** Ki teni o buolu n̄ bandi ke U Tienu puni u mi faabma, ki tieni u tuonbiidi po sugli. **78** Kelima ti tienu gbie leni ti niɲinɲadi leni mi ɲanma. Lanyapo, ku yenpuɲkaagu ba n̄a tanpoli, ki yendi ti po. **79** Ki yendi yaaba kuli n ye li biigli nni leni mi kuuma junjungu nni, ki pegdi ti taanɲaadi mi yanduanma (li yanɲaali) sanu po **80** Ki biga den yabdi, ke o yantiali mo paagdi ki pugdi. O den ti juodi ki ye ki tinkuonga nni i, hali yeni ya yogu ke o ti legdi ki waani o yuli Isayeli buolu po.

2 I yogu romi badcianmo Augusto bo diani k pua sawali o diema nni niba kuli cɔdili. o cincinli cɔdili bo tieni ya yogu ke kirisus bo tie badcianmo i siri diema n ni. **2** u cincinl cɔdli bo tieni ya yogu ke kirisus bo tie badcianmo i siri diema nni. **3** yua kuli bo ye gedi ban cɔdi wan n̄ani ya dogu n nni. **4** yeni k josefi bo n̄ani nasareti k doni galile ki togn nni jude, k pudi betelemi, david dogu, o bo tie David cugli yua i. **5** Josefi bo gedi lan kani wan yeni o cikpenga Maari ku pia o tugu. k b pan codi. **6** Ban den ye betelem i k maari t gbaani t maadi. **7** maari den mali bojaga o cincinmadi ki pin'o i kplaldi k duan'o ti yandi jeditiagu nni kelima bi canba dieli nni yiali den ki ye. **8** I kuanni bo kuu li kani ke a yankpaala dua ki guu bi yandi. **9** K u tienu maleki yendi cua bi kan ku tienu yudandi jiidi b po ke ti jiwaanndi cuo ba. **10** Maleki maadi ba. i daa pia mani jeje n bua pua'yi sawalmanli yu baa tie yua kul pamancianli. **11** ba fie ti mali dinla David dogu nni wan tie o candaano. **12** Ti bo band'o maama nne i ba la i canpandiga k o dua ti yandi jeditiagu nni ki piini i kpaldi. **13** Ke li yogunu mɔno ki bi la u tienu meleki nba k bi cua ki pugini i yua bo ye yeni po ki bi ji yiini ki dondi u tienu. **14** U Tienu yeli n yabdi tanpolu po, o pamangu n ya ye i tinga po nne yeni u nubuaakaab po **15** Ban yin ki gbieni ya

yognu k u tienu meleki nba lebidi tanpolu po ka yankpala mo boe yeni bi lieba. ti gedi manni Betelemi dogun nni yaal k diidi yaala cua, u Tienu n waani ti yaali. **16** K bi kagini ki gedi l yognu tonma k la yeni i moni Maari yeni Josefi yeni ki bipanga yua mali k b taa'ga k duan'ga ti yandi jeditiagu nni. **17** A yankpaala n gedi ki la'o, ki guani ki togdi yua kuli u Tienu meleki n den baa pua labaal maam e canpandigi yen po. **18** Yaba n den songi a yankpaala labaal kuli li de lidiba. **19** Ke maari yi guani ki tiadi o pal nni yala tieni kuli yeni ya maama madi kul. **20** A yankpaala den guani ki lebdi bi yankpaamuagu po i k yin k dondi u tienu yen ban de songi yaala ki go la yaala. U tienu meleki n den maad yaala den tie moni **21** Jesus n den mali l daaniin po k l tie ki ban gedi kond'o, ki bi kond'o ki pun o yel Jesus. Lan yeli k u tienu meleki bo lugdi u po. **22** Lan bo buali maam moyisi yikotili nni. L yognu ya pudil tie taladi ki ban kuani ki canpandiga u konciagu. Lan yognu n pendi ke bi taa Jesus ki gedi yen'o jerusalemi ke pan waan'o u Tienu. **23** dianni u tienu yikotili nni, ki cincinbiga kuli k o tie bonjaga tie u tienu yuu i. **24** B bo ye ba ki tieni u Tienu balga yen kpajiemulie i nanni lan bo bual maam u Tienu yikotili nni. **25** Ja bo ye Jerusalem dogu nni k u yeli tie Simeyon. O bu tie yua tiegi k go tie ya nulo tuagi u Tienu sonu. O den ye ki daani Israel fiema ki fonjanba ye yen o. **26** tienu fonjanba de dogd'o k u kan kpe ga la mesi u Tienu tondo. **27** Tienu fonjanba n jiidu u po wan gedi l jaandiel nni ki sua ke Jesus danba cua yen o, k ba tieni a bogda nanni simeyon yikotili nni lan bo buali maam. **28** Simeyon ga ki biga o nugi nni ki ji yiin i ki dondi u Tienu. **29** tienu ji ja a tuonsonlo wan ya caa yeni laafia. a colni a noniannu. **30** Nunbu la o candaano ka son'o. **31** Ki a pun'o li papaali ke wan todi janduna. U Tienu meleki. **32** tie muuyiema i ki ba yendi janduna. wan baa tie Isaraheli yudandi. **33** Yen o naa bo ye pamangou Simeyon n maad yaala Jesus po. **34** Simeyon yedi m yerjanma b po ki madi marri. Nan ya bani ke biga ne ye Isaraheli buolu kuli yaa po i. L bo fidi yaa tie ti po bibaaga bii m yedonma yu ki bi niba ba kpagi. **35** mola yaala den duagi bi niba maalima bo dogdi fin wani l baa ti tie nani b taa jugi ke muu pundi a pali yen. **36** Tienu tondo mo bo ye l kani ke tie puaki k u yeli tie. Ani k u tie Faniel biga ki tie Aser cugl yua. O bo tie puocianmo i. ko bina lile po n bo yeni wan

kuni o ja. **37** ti. ki ti kali ti pakuadi ke ye o baba ki pan pundi piniini yen bina naa. O na jandieli nni ki suani u tienu tuonli ki jaani ki go loligi o naoba yieni yen niagu. **38** li puocianmo mo pundi lan yogunu; ki yin k dondi u Tienu k maadi yaba kokul den guu Jerusalemi fiema o janjanbiigu nni. **39** Tieni k gbeni nani u Tienu nonaam n den buali maama. ki maari yeni Josefi go lebdi Galile k kun Nasareti b dogu nni. **40** Jesus ji kpedi tonm tonma ki o yanfunma caa liiga k u go tie u Tienu nulo **41** Kuli Jesus baa yeni o naa bo yi tun ki caa Jerusalemi paki jaanmi. **42** yognu ki Jesus den pia piiga n bina lie ko ji yi jodi o baa yeni o naa ban gedi Jerusalemi paki jaanmi nani lan den bual maama. **43** jaanmi n den gbeni ya yognu o baa yeni o naa den go cuo u sani k ji kuni ama k Jesus wani nindi Jerusalemi kelima bi den kpaan'o kaa la'o. **44** b tieni m maalma ko baa yegi yeni o lieba yaaba ki bi den taani ki cua yen. ki bi mo cuo l celi nani da yeli yeni. K b cil k kpaan'o o kpiiba yeni o bankaaba siiga. **45** Ama baa den la'o ki b go lebdi Jerusalemi k bu kpaan'o. **46** L dataa dali ki bi la'o l jaandiel nni ku kaa l balo maama banda siiga nni k songi ba k go buali ba i buali. **47** Yaaba bo song'o kuli den ye panmangu yeni wan pia ya nunfanbu o maama go jiima po. **48** L den pia o danba o yaalidigu yeni wan kaa naani. O naa den bual'o n biga be ced kaa son ti lani. Mi yeni a baa den ye ti jawaandi nni k kpaan ja kaan kuli. **49** K Jesus den jiin ba. Be po i ki den kpaani n. I ki bani ki ba soni n baa tuona a. **50** Ama bi den k gbadi o maama yeni niinma nni **51** K Jesus den cua ki jodi ba ki bi lebdi bi kuli Nasareti. O den coln o danba. K u naa den ta yal den tieni kuli k bili o pal nni. **52** Jesus den find tonma ko yantiali mo go caa liiga o Tienu yen b niba den bua'o boncianla

3 Tiberi badciamo n dini li bali, li piiga n bina mu po, Ponsi Piilaati den tie Suude bado, ke Herodi tie Gaalile bado, ke o ninjua Fiilipi tie Iture yeni Traconiiti bado, Lisaniasi tie Abilen bado. **2** Hani yeni Kayiifi n den tie bi Salyidcianba. Laa binli i ke U Tienu bo maadi leni Sakari bijua Jan mi fanpienna nni. **3** Jan bo gedi Surdan fuanli nni kuli. O bo yii bi niba ke ban cua ke ban wuli ba U Tienu nima, ke lan waani ke bi lebdi bi yama ke U Tienu dini sugli bi tuonbiadi po. **4** Yeni ke U Tienu Sawalpualo Esayi n bo diani yaala o tili nni tieni yeni moni:

Bi gbia o nulo nialu ke o kpaandi mi fanpienma ki tua: Bobni man o sani, **5** Baalɔdga kuli ba piini, Juali kuli yeni gbangbanli kuli ba sali, Ti sangolndi ba sonɔi, Ti sanbuodi kuli n̄ sali, **6** Ke bi niba kuli ba lá U Tienu ŋalbalgo. **7** Jan bo maadi ya niwulgu n bo cuoni ki bua ke wan wuli ba U Tienu ñima ki: A waalaba buoli! ŋma tundi yi ke yi sani U Tienu mutuoli yaali n cuoni? **8** Waani man i tuona nni ke i lebdi i yenyienu. Da kubi man i pala nni ke: «Ti tie Abrahamama yaabil!» kelima, diidi man a tana ne: N maadi yi ke U Tienu ba fidi ki cedi ke ŋan kpandi Abrahamama bila. **9** Tin faami! Bi bobni li yali ki ba cua ki guli i tiidi: Ya tubu kuli ki loni luanŋanli bi ba cua bu ki juu bu u muu. **10** Lani ke ku niwulgu buali o: Ti ba tieni ledi? **11** ke o ŋmiani ba: li ya tie ke yua pia liada lie, wan teni yua ki pia, liadyenli. Yua pia ti jiedi mɔ, wan bɔgdi ki teni yua ki pia. **12** A patendgaala (lonpogaala) mɔ bo cua ke wan wuli ba U Tienu ñima. Bi bo buali Jan: ... Canbaa, ti ba tieni ledi? **13** ... ke o ŋmiani ba, Da gaa man ti patendi (lonpo) ke ti cie Gobna n seni maama. **14** Sijenba mɔ den buali o: ... Ke tinba i, ti mɔ ba tieni ledi? ... O den ŋmiani ba, da fie man obá ligi, ki gɔ da fani ku faagu obá po: I pali n̄ ya mani i ŋmaapani po. **15** Bi niba den ye li dandanli nni paaa, ki ji den buali bi bá nni, bii Jan n baa tie O Candaano. **16** Ke Jan ŋmiani bi kuli: ... Min wan wuu yi mi ñima nni. Ama o nulo ba cua, ki pia u paalu ki cie nni. Mii dagdi yeni min lodi o taacagbanu. Wani, o ba wuli yi mi Foŋanma yeni U Tienu muu nni. **17** O kubi o dilendyetonga, ki ba lendi o dii, ki wodi i diŋami ki kuodi o bonbuali nni. Ku fengu wani, o ba lu gu ya muu n kan baa jundi (gbeni) nni. **18** Jan gɔ ŋanbi ki puuni bi niba U Tienu ñomaama n buali maama, muandi ba laabamanli. **19** Ama, o bo jalgi o bado Herodi yeni wan kuani Herodiati, o ninjawaalo denpua, ki gɔ tieni ya tuonbiadi n yabi. **20** Herodi gɔ bo cuo Jan ki luoni o dansalgi ki pugni o tuonbiadi po. **21** Bi niba kuli cua ke Jan n wuli ba U Tienu ñima. Ke Jan wuli Jesu mɔ U Tienu ñima. Ama, ya yogu ke Jesu den jaandi, ke Tanpoli po luodi. **22** Ke Mí Foŋanma jiidi o po, ki naani nani li lanjeli yeni, ke nialu bǎ ñani tanpoli po ki maadi: ... A tie n bibuadga. N pali mani a po boncianla. **23** Ya yogu ke Jesu bo cili o tuonli, o den pia bina piita i. Nani bi niba n bo maali (maadi) ke tie Sosefi bijua yeni, o yaajanba yela nne: Eli, **24** ke Eli mali Matati, ke Matati

mali Levi, ke Levi mɔ mali Melki, ke Melki mali Yannayi, ke Yannayi mɔ gɔ mali Sosefi, **25** ke Sosefi mali Matatiasi, ke Matatiasi mɔ mali Amɔsi, ke Amɔsi mali Nahumi, ke Nahumi mali Esli, ke Esli mali Naggayi, **26** ke Naggayi mali Maati, ke Maati mali Matatiasi, ke Matatiasi mali Semeyin, ke Semeyin mɔ mali Yode, ke Yode mɔ mali Yoda, **27** ke Yoda mali Yuanani, ke Yuanani mali Resa, ke Resa mali Sorobabeeli, ke Sorobabeeli mali Ceyaltieli, ke Ceyaltieli mali Neri, **28** ke Neri mali Melki, ke Melki mali Adi, ke Adi mɔ mali Kosami, ke Kosami Elmadami, ke Elmadami mali Eri, **29** ke Eri mali Jesu, ke Jesu mali Elieseri, ke Elieseri mali Yorimi, ke Yorimi mali Matati, ke Matati mali Levi, **30** ke Levi mali Simeyɔn, ke Simeyɔn mali Suda, ke Suda mali Sosefi, ke Sosefi mali Yonami, ke Yonami mɔ mali Eliakimi, **31** ke Eliakimi mɔ gɔ mali Meleya, ke Meleya mali Mena, ke Mena mali Matata, ke Matata mali Natan, ke Natan mali Dafiiɔi, **32** ke Dafiiɔi mali Isayi, ke Isayi mali Obeedi, ke Obeedi mali Boosi, ke Boosi mali Salmɔn, ke Salmon mali Nasɔn, **33** ke Nasɔn mɔ mali Aminadabi, ke Aminadebi mɔ gɔ mali Admin, ke Admin mali Arni, ke Arni mali Hetsirɔn, ke Hetsirɔn mali Pereti, ke Pereti mali Suda, **34** ke Suda mali Sakɔbi, ke Sakɔbi mali Isaki, ke Isaki mali Abrahami, ke Abrahami mali Tera, ke tera mali Nayɔri, **35** Ke Nayɔri mali Serugi, Serugi mali Reyu, ke Reyu mali Pelegi, ke Pelegi mali heberi, ke Heberi mali Cila, **36** ke Cila mali Kayinami, ke Kayinami mali Arfaksadi, ke Arfaksadi mali Semi, ke Semi mali Nowe, ke Nowe mali Lemeki, **37** Lemeki mali Matusalemi, ke Matusalemi mali Henoki, ke Henoki mali Yeredi, ke Yeredi mali Maleleeli, ke Maleleeli mali Kenami, **38** ke Kenami mali Enoki, ke Enoki mali Seti, ke Seti mali Adami, wani yua tie ya cincinnulo ke U Tienu bo cindi ki tagi o.

4 Jesus den gbie yeni m tagŋanmi, k u den ñani jurdeni bɔnga nni k l tagiŋanba tod'o k u gedi u fanfanpiegun nni. **2** Naani ke sitaani bign'o dan piina. U den ki dii l ba l dana. L yogu n pend i k m kom cu'o. **3** Sitaani maadi Jesus: l ya tie ka tie u tienu biga, cab k l tanli n kpandi m jiem. **4** Jesus ŋmian'o l diani u tienu kaddaaog nni k nul k fo m jiem po baba ka **5** den duon'o pol. K waan'o u tienu diema yala n tie g tinga ne k maad'o. **6** ba tena ya paalu baa tie u tienu diema piam kul yaal ntie l ŋandul kaan k

dugn l kul den ye n nugun yo k bua ten mi bua yua. 7 wani a ya tuo ki gbaani n nintuali ni l kul baa tie a yaal i. 8 Guani ki maad'o: ya dondi a yonmdaano u Tienu. Wan badba i ka b pug'o. 9 gedi yen'o hal Jerusalemi k duon'o u jaanddiegu tanpolu k maad'o: a ya tie u Tienu bijua yugi k ŋa a ba m fanfanma nni k dugn i l diani: 10 k u bu cabi meleki nba ban yaa guu ŋa. 11 l guan. b bu ŋa yeni b nugi k tanli kan gbebi ba tanyeli. 12 K Jesus ŋmia i: l gō diani. A kan niini k bigni o yonmdaano u Tienu. 13 Ya yognu k sitaan den gheni o bignma kuli k u sani k fagdi k ban bo bil ya yognu pudi. 14 Jesus bo ye yeni fuonjanba paalui k lebdi Galile ko yeli doni diema kuli nni. 15 K tundi u tienu ñomaama a jaandiena nni k b niba dond'o. 16 K gedi nasareti dogu nni ban bo ŋub 'o naani k kua l jaandielu saba daali. nani wan bo tug g tie maama. k fii k bo cogi tienu ñomaama tili. 17 K bi waan'o u tienu tondo isai tili wan pōbidi l tili ko la naan kani k b diani k: 18 M yomdano fomnjanb ye n po kelima u lugdn ki sogni kpanjanba k bo muadi o ñomaama i cacagi danba k gō paagi yaaba pala biidi k yaaba tie juanma n nuali, k fie b cacagdama. 19 k gō muadi u tienu ŋanba binl 20 K u pōbini l tili k teni o naacenba k gedi kali. U jaanddieogu nni k a nubina kuli fid o po. 21 Dinne mōno u bu cili yinm yaa song'o yeni kani u tienu tondo ñomaama tie mōni. 22 yaab den song'o kul lden cuo'b u yaalidigu. K b tōb maadi ki waa tie Josefi bijua kaa? 23 k jesu maadi bi: n bani ki bo puan i m makpanjama dogda dogd a ba ama e bia bomaadi maad'ti ŋan tienii yaala kaperinahumin dogu nni. ŋan gō tieni n yeni a dogun i k ti diidi. 24 K jesu pugn ama e mōni baa bani k pagi u tienu tuonsōnlo u dogu nni. 25 E mōni ke maadi yi a pakuana den yabi boncianli Isaraheli dogu nni Eli yogu. lan ya yogu i ke taagi bo ba binataa yen bōgidima. k m koncianma ba u dogu kuli nni. 26 ama den sōno'a ba pakua yedi kani k cedi b den t sōn'o yendi kani k u den ye Sarepta Sidon dogun nni. a i. 27 A gbaada den ye ki yabi Isaraheli dogu nni u tienu tuonsōnlo Eli yogu. Ama ki baa bo paagi baa yedi. B bo paagi Sirija i ku yeli tie Naamani 28 I yaabi den songi Jesus k ye l jaandielu n k kuli pala den biidi 29 b nubi kuli den fii k tudu Jesus k ñan'o hali l juali po l jaandielu n maa naan yeni k bi tud'o k lu'o tinga nni 30 Jesus n den ñan b siiga nni k paani k caa Jesus den tieni i tundi yeni u tebigu Kafarnahumi. 31 Den gedi

Kaperinahomi galile dogu nni ki tieni i tundi ba u tienu ñomaama po saba daali. 32 Yaaba den songi pala den mangi boncianli kelima u den yeni yikodi. 33 O ja den ye l jaandielu nni ki t tagbiid yeni mu cicibiadimu den cedi k o yign i yen paalu 34 O a bua tien 'ti be ne, a cua k ŋan bianti yaa? U tienu nurjanmo tondo. 35 Ama k Jesus tiani yeni pabeli k maadi suon i k ña o ja ne gbanu nni. k t cicibiid yeni fuun'o k lun'o tinga b niba siiga k waa janbi ama k ñani u po. 36 k l yogu k ti jawaandi kua b niba, k b maadi b lieba. Lan ñomaam tue be i k pia u paalu yen yikodi k yi beli i cicibiadi ban saa ña i! 37 ke Jesus yeli doni kaankul a dongbana nni. 38 Jesus n den ñani l jaandielu kan u den gedi Simo deni k sua k Simo juado ye yeni u gbanantogu, k b buali k b mia Jesus k wan tieni l bonli k paa'o 39 k Jesus tibn i o po k cedi ko yugbaagu ñani u po. k o fii l yogu k cil suani u tienu tuona. 40 O yienu n den baa ya yogu yaaba den pia b yianba b den po, b den ba yenmi Jesus kani k u yi e nui yua kul po wan paagi. 41 I cicibiadi den ña boncianli b ssiga nni, k yigini. A tie u tienu bijua i. Ama k Jesus yi tiani ban go suono kelima b den bandi k u tie Kristo. 42 Lden fandi ya yogu k Jesus ñani o deni k gedi u fanfanpiegu nni. k b niba cil k kpaan; o ban t la'o k gedi o kani kaa ji bua ko seedi ŋaab'a. 43 Ama k u maadi bi: l tie taladi min min muandi u tienu labanjanli dogban tiana nni. Kelima lan yaa po i k u tienu sōn n i. 44 k ji tundi u tienu labamanli Jude jaandiel nni.

5 Dayenli, ke Jesu bo ye Senesareti kpenkunu, ke ku niwulgu bo gobi ki lindi o, ki cengi U Tienu maama. 2 Ke o lá ñinbiadi lie u kpenkunu. A jankpaanla bo jiidi ki ŋanbdi bi jankpaantiadi. 3 ñinbiayengu den tie Simōn yaagu. Jesu den kua lienni ki maadi o, ke wan fagdi waama yeni u kpenkunu, ama o den ye gu niinni ki tundi ku niwulgu. 4 Wan tundi ki gbeni, ke o maadi Simōn: ... Sudi waama, ki jiidi naani n ñua, fini yeni a lieba n lu i jankpaantiadi. 5 ... Ke Simōn ŋmiani o, Canbaa, ti sōni ñiamungu ti ki cuo lbá, ama, ŋan buali ke min lu yeni, n ba lu. 6 Bi lu ki cuo i jami boncianla ke bi jankpaantiadi ji bo bua padi mōno. 7 Li yogu ke bi yini bi lieba ku ñinbiagu po ke ban baa ki todi ba. Ban baa ke bi cuo ki gbieni bi ñinbiadi, hali ke ti bua mii kelima ku kpiagu po. 8 Simōn Pieri n la lani, ke jiidi ki gbaani Jesu taana po

ki maadi: ... N diedo, fagdi n kan ne, kelima n tie tuonbiadaano. **9** Li yogu ke i jewaani kua ba yeni ban la ya ciila. **10** Li gɔ bo tieni yeni Simɔn tuonsɔnlieba, Saak yeni San, Sebede bila. Li yogu ke Jesu maadi Simɔn: ... Da jie! Lan cili mɔlane, a ji baa taandi bi niba n po. **11** Ban kpeni yeni bi jankpaantiadi, bi ɲaa ti kuli ki ji ɲua Jesu. **12** Daatɔli, ke Jesu den ye dogu bá nni, ke jua bá ti baa ke mi kpaadma kubi o. Wan lá Jesu, ke o gbaani o nintuali nni, ki jaandi ki maandi: ... N Diedo, a ya bua, a ba fidi ki paagi nni. **13** Ke Jesu tandi o nugu, ki sii o ki maadi: ... Nn, n bua, paagi. Li yogu mɔno, ke mi gbaadma siedi ki ɲaa o. **14** Ke o kpaani o, ki maadi «ke wan da maadi nulo yaali n baa o» Ama, ke o maadi o ke wan gedi o dandanciamo kani ki ji bili o paabu li jaanddiebinbindli po nani Moyisi n den maadi maama yeni. Li ji baa nani sieda i i po. **15** Jesu laabaali ji den yadi kaanakuli. Ku niwulgu ji den ɲua ki bua bi yiani n gbeni. **16** Ama, o den gedi naani n kuoni ki ba jaandi. **17** Daayenli, ke Jesu den tundi U Tienu laabamanli, Farisieninba yeni Yikotundkaaba den kaa ki cengi. Bi den ɲani Gaalile, Sude yeni Jerusalemi dingbankonkogi nni. Ti Yonbdaano paalu den ye yeni Jesu ke o paagdi bi yianba. **18** Nibbá ti baa yeni bi yiamo ke o taana kuli kpe. Bi den kpaani ke ban kua yeni o Jesu kani. **19** Ama, bi den ki fidi kelima ku niwulgu po. Li yogu ke bi doni ki cibi li dieli poli po ki jiini bi yiamo ki lianga po, ku niwulgu siiga Jesu kani **20** Wan lá ke bi jaba yeni pia li dandanli o niinni, ke Jesu yedi: «N dɔnli, a tuonbiadi piini o». **21** Yikodanba yeni Farisieninba ji buali ki maadi: ... O ja ne tie ɲma i ki maadi ti majɔgndi? ɲma ba fidi ki piini ti biidi, li ya ki tie U Tienu bábá yaa ka? **22** Ama, Jesu den bani bi maalma, ki maadi ba: «Be ya po n cedi ke i pia li maalma? **23** Be n tie faala? Maadi: «A tuonbiadi piini» bii «fii ki ya cuoni»? **24** Li ɲani! I ba bandi ke o nulo biga pia yiko ki tinga ne po yeni wan piini ti tuonbiadi. Ke o ji maadi o tuomo: ... N cabi: Fii, taa a lianga ki ya kuni. **25** Li yogu ku niwulgu nni, ke o ja yeni fii ki taa o lianga ki kuni ki dondi U Tienu. **26** Yaaba n den ye li kani kuli ke ti jawaandi cuo ba. Ke bi ji dondi U Tienu ki maadi: ... Ti lá dinne tin ki kpeli ki lá yaala! **27** Li puoli po, ke Jesu den pendu ki lá Patendi (Lonpo) Gaalo ke bi yii o, Lefi, ke o kaa o tuonli nni. Ke o yini o, ki maadi o: ... Ya ɲua nni! **28** Ke o ja yeni fii ki ɲaa li kuli ki ɲua Jesu. **29** Lefi bobni mi jaanma o

denpo ki bua gaa Jesu. Bi niba boncianla den dini yeni Jesu, bi siiga a patendi gaala den ye. **30** Farisieninba yeni Yikotundkaaba den ye bi bá ki yini Jesu Kpaaga. ... Be n tieni ke i ba di yeni a patendi gaala, ya febddenba ne? **31** Ke Jesu ɲmiani ba: ... Yaaba n pia laafia ki bua dogda, bi yianba n bua o. **32** Yaaba n tiegi po ka ke n cua, ama n cua ke min lebdi ti tuonbiadi danba yama. **33** Bi toba den buali o: ... Jan ɲodikaaba yeni Farisieninba wani yen loli bu ɲɔbu ki ya jaandi, ama Jesu ɲodikaaba wani yen di ki ɲu i. **34** ... Ke Jesu ɲmiani ba, i lá aa, li paa yeni o puodaano dɔnlinba n loli ɲɔbu ke o puodaano dá ye yeni ba. **35** O yogu cuoni, ke o ba siedi ki ɲaa ba, li yogu bi ba loli ɲɔbu. **36** Ki pua ba mi makpanjama ne: ... Nulo n da taa li cabpanli, ki libi li cabkpeli po. Lan yaa ka bi bua biidi li cabpanli. Ban jia ya cabli n mɔ n ki ɲani ki libi li cabkpeli. **37** Li tie yeni mɔ, nulo kan piagi mi daakaama a cuakpela nni, lan yaa ka mi daama ba fidi ki cedi ɲan pudi pudi, mi daama n wuli, a cuana mɔ biidi o. **38** Li buali, ke n ɲ piagi mi daapaanma a cuapaana nni. **39** Mɔmoni, ti ya ɲuni mi daakpelma, ti ji ki bua mi daapaanma; ti ji maadi: Mi bonkpelma n mani.

6 Saaba daali, ke Jesu pendu i dii kpaabu nni, ke o ɲodkaaba togdi i dii ki ɲmani. **2** Farisieninba buali ba: Be ya po i ke i tie yaala n kua saaba daali? **3** Jesu gaa mi maama ki ɲmiani ba: I ki cogi yaala n diani ya yogu mi koma bo cuo Daviid yeni o ɲodkaaba a? **4** O kua ku jaanddiegu nni ki taa U Tienu lalaagu ki ɲmani, ki teni o ɲodkaaba ke bi mɔ ɲmani. Ama ke li nan bo ki cabi ke ban ɲmani, bi salyidkaaba bábá yaa ka. **5** Ke Jesu pugni ki maadi: O nufosaalo bijua n tie saaba canbaa. **6** Saaba daatɔli ke Jesu kua ku jaanddiegu nni ki tundi U Tienu maama. Nulo bá bo ye ke o nujienu kpe. **7** Bi yikodanba yeni Farisieninba bo kpaani ke ban cuo Jesu. Bi bo kpaagi o ke ban diidi ki lia o ba tebi a yama saaba daali i: **8** Ama, Jesu n bo bani bi maalma yeni, ke o maadi o yiamo: ... Fii ki sedi asalasiiga! Ke o fii ki sedi. **9** Ke Jesu maadi yaaba n sieni: N pia ibuali ki ba buali yi: Li bo dagdi ke tin tieni li bonɲanli bii ke ku bonbiigu i saaba daali i? Li dagdi ke tin fie o nulo miali bii tin ɲaa wan kpe i? **10** Ke o ligdi o ninbina bi po ki maadi li naaciamo: Tandi a nugu! ke o tandi. Ke li nugu paagi” **11** Bi yikodanba yeni Farisieninba pala bo beni

paa, ke bi ji maadi bi ŋmiali nni ban ba taani ki tieni Jesu maama. **12** Lan daali, ke Jesu gɔ fuadi ki doni li juali po ki ba jaandi. Ke o jaandi U Tieniu ku ŋiamungu kuli. **13** lan ti fandi ya yogu, ke o yiini o ŋɔdkaaba, ki lugdi bi siiga piiga n bonblie ki yini ba o ŋɔdkaaba. **14** Simɔn yua ke o bo yini o Pieri, o ninjua Andre, Jaak, Jan, Fiilipi, Batelimi, **15** Matiog, Toma, Saaki, Alfe bijua, Simɔn yua pali kɔni u dogu po. **16** Jude, Jaaki bijua, yeni Juda Iskariyoti yua n ti ba juodi ki kuadi o. **17** Jesu n bo ŋani li juali po ki jiidi yeni ba, ke o sedi li gbangbanli po. o ŋɔdkaaba boncianla bo ye li kani, bi niba boncianla mɔ bo ye ki ŋani Jude kuli nni, yeni Jerisalemi yeni Tiri dingbana nni yeni Sidɔn dogu nni. **18** Bi kuli bo baa ke ban cengi o, ki wan gɔ paagi ba. Yaaba ke asanpola bo mabi ba mɔ bo paagi. **19** Yua bo kpaani ke wan sii o kelima ke u paalu bo ŋa o gbanu nni ki paagdi i yiani buoli kuli. **20** jesu bo gbagi ki diidi o ŋɔdkaaba ki maadi ba: Li pamanli tie yinba yaaba n tie talgnba yaali kelima yinba n ti baa ye U Tieniu Diema nni. **21** Li pamanli tie ynba yaaba ke mi koma pia yi mɔlane yaali, kelima i ti ba guo. Li pamanli tie yinba yaaba n buudi mɔlane kelima i ti baa laa i. **22** Bi niba ya ki bua yi, ki bieli yi, ki sugdi yi, ki biidi i yela kelima o nufosaalo bijua po, li pamanli baa tie i yaali. **23** Li bona ya ti baa yi, yin ya kpanbi leni li pamanli kelima i ŋuadi ti baa yabi U Tieniu deni. Bi yaajanba mɔ bo tieni U Tieniu tondkaaba yeni. **24** Ama, yinba a piada, li ti baa bia i po kelima i lɔ ŋuadi o. **25** Yinba yaaba n guo mɔlane, li ti baa bia i po kelima mi koma ti ba cuo yi. Yinba yaaba n laa mɔlane, li ti baa bia i po kelima i ti ba cagni, ki ya ye li pabɔncianla nni. **26** Yinba yaaba ke bi niba kuli pagi yi, li ti baa bia i po kelima bi yaajanba mɔ bo tie yeni leni ku faagu Tieniu tondkaaba. **27** Yinba yaaba n cengi nni ne kuli, n bua maadi yaala ne: Ya bua man i nannanda, ya tie man mi ŋanma yaaba n ki bua yi po; **28** ya jaandi man ki ya miadi mi yedŋanma n jiidi yaaba n polgi bu ŋɔbu po. Ya jaandi man yaaba n cagni po ya po. **29** Nulo ya pabi a tankpinyenli ŋan teni o tankpintɔli mɔ. Nulo ya taa a liadbiga ŋan cabi o a liadgbengli mɔ. **30** Yua mia ŋa ŋan teni o. Yua taa a bonla mɔ ŋan da buali o li po. **31** Ya tie man i lieba yin bua ke ban ya tie i po yaala. **32** I ya bua yaaba n bua yi bábá, i maali ke i ba lɔ ya paabu n ŋani i? Bi tuonbiaddanba mɔ bua bi dɔnlinba. **33** I tie mi ŋanma yaaba n mɔ tie

yi mi ŋanma, i gɔ ti ba baa ti laa ŋuadi i? Bi tuonbiaddanba mɔno ki tie mi ŋanma a? **34** I ya kpendi man ki daani ke bi ba guani ki ŋmiani yi, i gɔ ba lɔ ti bulcindi i? Bi tuonbiaddanba mɔ kpendi bi tuonbiaddanlieba ke ban guani ki ŋmiani ba. **35** Ama yinba, yin ya bua man i nannanda ki tie ba mi ŋanma, ya kpendi man ki da daani ke ban guani ki ŋmiani yi. I ya tie yeni i ŋuadi ti baa yabi, i ti baa tie O Bado U Tieniu bila kelima u ŋanbdi yaaba n ki tie mi ŋanma yeni bi tondanba. **36** I báa gbie yeni mi ŋanma. Mɔ ya tie man yeni. **37** Da bu a lieba, bi kan bu a mɔ, da biandi a lieba, bi kan biani a mɔ. Ya di man sugli i lieba po, U Tieniu ba di sugli i mɔ ya po. **38** Ya todi man i lieba U Tieniu mɔ ba todi yi. U den bibni ya golungu n yabi ki ŋagi ŋagi ke li gbie ki yadi ki wulgi n po, kelima yin bigni maama ki puuni i lieba, U Tieniu mɔ ti ba bigni yeni ki teni yi. **39** O pua ba mi makpanjama ki maadi ba: O juamo ba fidi ki dadi o juanlielo? Ban bonblie kan baa ku buogu nni? **40** Tuonbanglo ki cie o canbáa. Ama ya tuonbanglo n ŋanbi ki bangi ki gbeni, o baa tien nani o canbáa yeni. **41** Be n cedi ke a nua ya muanu n ye a ninjua ninbili nni, ama ki nan ki nua ya dajenli n ye a ya ninbinli nni? **42** A ba tieni ledi ki maadi a ninjua: «N ninjua tieni suo ke min ŋani u muanu yu n ye a ninbinli nni? ŋalacidaano! Dá pandi ya daagu n ye a ninbinli nni o, ki ŋanbi ki nuali ki fidi ki ŋani u muanu yu ye a ninjua ninbinli nni. **43** Ki tinjanga kan loni ti luanbiidi. Tibiigu mɔ kan loni luanŋana. Bi bani tibu kuli yeni bu luana i. **44** Bi ki puadi kankana konkontibu po, bi gɔ ki puadi cancanba konkonbɔngu po. **45** O numɔno n pia ya bonŋana o pali nni, o ŋangi lani. O nubiigu n mɔ pia yaala o pali nni, o mɔ ŋangi lani, kelima o nufosaalo pali nni n gbie yaala o ŋangi lani. **46** be n cedi ke i yii nni “Yonbdaano, Yonbidaano”! ki nan ki tie min maadi yaala? **47** N bua waani yi yua cuoni n kani ki cengi n maama, ki gɔ tie man buali maama, yenyieniu n naani yeni yaala. **48** O tie nani ya nulo maa ku diegu. o gbiidi ke li ŋuagi ki pan nandi ku tantiagu ki bili li fiagli. Ku bɔngu ya gbie ki yadi, mi ŋima yi yili li diegu, ki nan kan ki guli gu kelima bi maa gu ke ku paa. **49** Ama yua cengi n maama kaa tie man buali maama o tie nani yua maa ku diegu ti tandi po kaa bili li fiagli. Ke ku bɔngu ya gbie ki yadi, ke mi ŋima

yili li diegu, ku ba wobi ki baa li yogu mɔno ki kprandi ku langbengu.

7 Wan maadi ku niwulgu wan pia ya maama, Jesu kua Kapernaumi. **2** Sijenba canbáa bo pia o tuonsɔnlo, ke o yia, ki ji mi kuuma po. **3** Wan gbadi ke bi maadi Jesu maama, sije canbáa sɔni o kani nani Suifi yikodanba ŋa yeni, ke bi gedi ki fabni o kani ke wan cua ki paagi o tuonsɔnlo. **4** Bi cua ki lá Jesu ki mia o sugli boncianla ... Bi maadi o, o ja ne dagdi yeni ŋan ŋanbi o po. **5** Kelima, o bua ti buolu. Wani n maa ti po ti jaanddiegu. **6** Lani, ke Jesu yegi leni ba ki caa. Li ji bo ki fagi leni deni, ke sijegbengli yeni sɔni o dɔnlinba ke ban maadi o. Ti Yonbdaano, da mabndi a bá, kelima n ki dagdi leni min gaa n denpo. **7** Lan ya po n cedi, ke li bo ki dagdi yeni min cua n bá ki lá ŋa. Ama, maadi lanbonyenla ke n tuonsɔnlo n paagi. **8** Kelima, min mɔno tie sije yua n juadi, ama n pia bi naacenba n yikodi po, leni min sɔni yendo: “Gedi”, o baa caa i, n maadi tɔo: “Cua”, o baa cuoni i. N ya n tuonsɔnlo: “Tieni ne”, o baa tie i. **9** Jesu n gbadi li maama, ke li lidi o, ama ki mangi o. Ke o gbagi ki maadi ya niwulgu n ŋua o: “Mɔmɔni po, Israyeeli nni ne kuli, n ki baa lá ya nulo ke o pia ya dudugdi ne.” **10** Sije yeni tondkaaba lebdi deni ki sua ke o tuonsɔnlo paagi o. **11** Li kani ke Jesu kua Nayini dogu nni. O ŋɔdkaaba leni ku niwulgu boncianla ciandi o. **12** Wan cili ki kua u docamu nni, ki cendi ku niwulgu ke bi pii li pakuali biyendga. Bi dogtieba boncianla bo ŋua a kupiila. **13** T yonbdaano lá li pakuali ke mi ninñima cuo o, ke o maadi: ... Da buudi man! **14** Ke o nagni ki kulianga ki maani o nugu ki po, ke yaaba n tugi sedi.... Ke Jesu yedi, o naaciemo, n cabi a fii. **15** Ke mi kuuma fii ki kali ki maadi. Ke Jesu ŋmiani o o naá. **16** Ke bi niba kuli jie, ki ji dondi U Tienu ki maadi: U Tienu cua ki bua fie u niba. Ki gɔ pugni: U Tienu cua ki tebi o kpiemo! **17** Ya lanbona ke bi maadi Jesu po ne bo yadi Suude leni li dogkuni kuli. **18** Jan ŋɔdkaaba maadi o yaala n den tieni kuli, ke bi siiga, ke o yini bonbilie. **19** ki sɔni ba ti Yonbdaano kan ke ban buali o: ... Fini n den cuoni bii, tin gɔ dá guudi tɔo i? **20** Ke li danba sedi o nungi nni ki maadi o: ... Jan-Baptisti n sɔni ti. Yaala ke bo bua buali a nne: “Fini n den cuoni bii, tin dá guudi Tondtɔo i?” **21** Ya yogu ke o pundi li kani Jesu bo paagi ni niba boncianla, i yianbuolbuoli kuli, ki paagi yaaba n

den gbie leni mu cicibiadmu, ki nuali a juama boncianla. **22** Ke Jesu maadi ba: Guani man Jan kani ki dugni o yin lá yaala: Bi juanba nɔnli, a waba cuoni, a gbaada paagi, a tubkpaana gbadi, ke bi kprienba yiedi, ke talginba gaa li pamanli. **23** Pamanli lenli yua luni o dudugdi kelima n ya po. **24** Jan tondkaaba den lebdi yo, ke Jesu ji maadi leni ku niwulgu Jan po. ... I gedi ki lá be mi tinfanma nni? U faalu n liebi ya ñinmuagu ne. **25** I gedi ki lá ŋma i? Yua bobi ti tiadɔandi? Yaaba n bibi ti tiadgbengdi ki ye u manu nni kua bi badcianba diedi nni. **26** Ama i ji gedi ki lá ŋma i? U Tienu tondo? N maadi yi, o cie U Tienu tondo mɔno. **27** Kelima, o ya po i ke li diani: N ba sɔni n Tondo a nunga nni, wan bobni a sanu. **28** N maadi pua n mali yua kuli, ama yua n yabi ki cie Jan ki ye, yua n wa U Tienu diema nni n yabi ki cie o. **29** ... Ya niba n den cengi o kuli leni a lonpogaala den dugi U Tienu po mɔmɔni, ki tuo ki Jan n wulbi a U Tienu ñima. **30** Ama Farisieninba leni U Tienu bali maama tundkaaba yie ke o kan wulbi ba U Tienu ñima, bi luni U Tienu buama. **31** N ba nangi molane niba leni be i? Bi naani leni be? **32** Bi tie nani ya bila n kaa ki daaga nni, ki yii bi lieba ki tua: «Ti piebi yipo mu yelmu, ke yii jeli ki ciaga! Ya yogu ke ti gɔ yiini mi kuuma yani, yi gɔ ki buudi! **33** Lani, Jan-Baptisti cua, kaa ŋmani kpanu, kaa ñuni ku daamɔngu. Yi maadi be i? “O pia cicibiigu o niinni. **34** O nulo bijua cua ki di ki ñu, ki i yigni: “O ja ne maalma tie wan di ki ñu i, o tie a lonpogaala leni ti tuonsɔnbiaddanba dɔnlinba.” **35** Ama, U Tienu yanfuoma cua yaaba n tua ma po i. **36** Farisieni den yini Jesu ke wan je. Ke Jesu gedi ki kali ki di. **37** Ke puoconconli bá cua, ke yua kuli o u dogu nni, ke o ye ku yenyebiigu nni. Nani, wan bo gbandi ke Jesu cua Farisieni deni ki di yeni, ke o taa o tulaali konkonga. **38** Ki cua ki sedi o puoli po, kpiani o taana. Ki buudi ke o ninsiidi pan milgi Jesu taana; ke o taa o yudi ki fiadi fiadi, ki balgi Jesu taana po, ki tiendi tulaali. **39** Farisieni yua bo yini o yeni n lá lani, ke o maadi: O ja ne ya bo tie U Tienu tondo yeni mɔni, o bo ba bandi o pua yua siigi o ne n ye ya yenyienbiigu nni. **40** Jesu doni o nialu ki maadi: ... Simɔn n pia maama bá ki bua maadi ŋa. ... Ke Farisieni ŋmiani o: Nn, Canbáa, maadi. **41** ... Niblie n bo dini li panli bi pandaano kani. Nuyendo den ba pa dibala kobiimu, yua tua mɔ n pa dibala piimu. **42** Nani ban bonblie kuli, obá n bo ki pia

ki ba pa li panli yeni, ke o pandaano cabi ba ke ban da pa. A ya po, ban boblie siiga nma n ba njanbi ki bua o pandaano? **43** Simon nmaniani: ... N maali ke yua ya panli n njanbi ki yabi. ... Jesu maadi o ke o jiini li po n yeni. **44** Ki gbagi ki diidi o pua yeni ki go maadi: ... A la o pua ne i? To, min cua a deni, nja teni nni mi nima ke n ba njuudi n taana; ama, wan taa o ninsiidi ki njuudi n taana, ki fiadi a leni o yudi. **45** A ki loni nni ki waani nni a buama, ama, wani, hali min kua ne, o li longi n taana i. **46** A ki sogi n yuli po tulaali, ama wani, o wuli n taana po tulaali. **47** Lan ya po, n maadi a: O tuonbiadi kuli piini, li po n cedi ke o waani nni o buama kuli. Yua ke bi dini sugli o po waama nne, wangi o buama waama nne! **48** Ki ji maadi o pua: ... A tuonbiadi kuli piini. **49** Wan n den yini yaaba ki pugni o po ji maadi bi ba nni: "O ja ne tie nma i ki piindi bi niba tuonbiadi?" **50** Ama, ke Jesu maadi o pua: ... Kelima, a dugi n po, a baa mi faabma; ya caa leni li pamanli.

8 Lan den pugini waami, ke jesu gedi a longbanani yen i dogiciamani, k muadi U Tienu maama. **2** O Den ye yen o nuanakaaba piig n bonbilie, yen bi puobi yaaba kuli den bieli t cicibianda ke go paagidi bi yama: Mari, Magidala pua yua ko den paagu k cicibiada lele den kub bo. **3** Sann, chuza denpua, chuza den tie Herod tuonsonli, Suzann yeni o lieba kuli den todi jesu yeni o nuanakaaba yeni bi njalimanu **4** O nuwuligu den nan a longbana nni k cua o kani, k jesu pua ba ya maa kpanjama ne: **5** O kpakpaalo den nani, ke bi pagi o bonbi, wan den pagi yeni, ke mi bombima baa o sankuni, k bi nmaadi, ke ti bonyugiti dini. **6** Tianli baa a tana ni ke pani ke kpe, kelima i tinga den kuoni. **7** Li tianli mo baa ti konkondi ke pani, ama ti konkondi fii ki luoni li po. **8** Ke li liela baa i tinjanga po, ke pani ke loni a luana. Jesu pugini ke maadi: ... yua pia a tuba ke cengi, wan cengi **9** O nuanakaaba bual'o l maa kpanjama niima ni. **10** Ko maadi ba: yinba la li yumanli gbia U Tienu diema njasii, ama lieba po li tie maa kpanjama. Bi pia i nuni, ama bi naa nua; bi cengi, bi naa gbia. **11** Diidi mani li maa kpanjama niima ni: U Tienu maama, **12** "o sankuni" tie yaaba cengi mi maama, ama sitaan n cua ke kua bi pala ni ke bel'o, wan da daani li maama po ke la mi faabma. **13** A tana po tie: yaabi n cengi mi maam, ke tuo yeni li pamanli, ama ke kan nja lan

kpa jiina bi po. Bigili yogunu, wan sundi li kuli po. **14** "Mi bombima yaali baa ti konkondini" wangidi, yaaba cengi mi maama, ama ke nja mi maalima, mi piama yen li njanunli bona n cedi wan da loni luana. **15** "Mi bombima yaali baa i tinnnjanga ni" maadi ti, ya niba n cengi U Tienu maama ke biligidi bi pala ni ke suani yenli li tuonli, ke puni li juunli ke loni a luana. **16** ... Bi ki congidi fidili ki cubidi bobili ni bii k wuondi gadogu yagima nni, bi yi tuani naani ke bi niba ya kua, ban la mi yinyema. **17** Yaali wuo molane kuli, te bi juodi ke na mi yinyema nni yen ya bonli n tie njasiili, te ba dogidi li daa gbengili daali. **18** njanbi mani ki diidi i yula po, yin cengi maama, kelima, yua pia bi ba pugini wani; ama yua pia, ban gaa wan daani ke pia yaali. **19** Jesu naa yen o nuanakaaba cua ki lagu, ama bi bo ki fidi nagin'o ki dugini o nuwuligu po. **20** Ke bi maad'o: a naa yen a nuanakaaba ye cincanli ki kpaan'a. **21** ... N naa yen n nuanakaab tie yaaba n cengi U Tienu maama, ki go tugidi k suani li tuonli lan buali maama. **22** Daa yenli k jesu den kua o nin biaguni wan i yeni o ndakaaba. Yeni ko maadi ba: ... tin puodi mani bongbantianli po. K bi tugi o nin-gbanu. **23** Ban bo puodi ya yogunu, k jesu guandi. Ko faaciangu kpil k fidi o ninbonguni. Mi nima den bua cubini o ninbiagu. Li ji den paa bi po. **24** K jesu ndakaaba den nagini ki yigini ki fiin'o: canbaa, canbaa mi nima bu di ti naa. Ko findi k gaa mi jama o faalu yen a ninguona po, k li kuli sedi suoo. **25** Li puoli po ko maadi o ndakaaba: ... i dindanli ye le e? ti jawandi yeni o yaalidigu den kua ba, k bi maadi bi njialini: O ne tie nma i? diidi mani: o pia ti yikodi o faalu yeni a ninguona po, k bi colini o. **26** B ji bo kua Gerasa doguni, li bo ye Galile nuntuali. **27** Ya yogunu k jesu bo tugi o taali ki nmaa i tinga po, o doguni o nulo yua k ti cicibiadi bo kub'o yeni, bo sani ki cend'o. O den ki yie tiadi ki go ki kpendi deni, ama o den yi dua a kakula nni. **28** Ya yogunu ko la jesu, ko baa ki gbaani o taana po ki yigini yeni o paalu kuli. ... A bua be n po, jesu, U Tienu badicamo biga? N miad'a sugili, da wangidini fala. **29** O bo maadi yeni kelima jesu bo cedi k ti cicibiadi kuli siedi ki njagu. Yeni ban bo yi lol'o yeni i kudiseseli a taana yeni o nugi, o bo yi cie li kuli, ti cicibiadi n tug'o ke kua yen'o li fuoli nni. **30** Jesu bual'o: ... A yeli i? ... njian'o: ti yabi. Kelima ti fuobiidi boncianli den njagu. **31** Li fuobiidi den miadi jesu sugili k wan da kuan ba

naani tie fala kangbediguni. (Abyssos g12) 32 Li den sua ki duoli boncianli den kobi li kani k bi kpaab li juali po. K ti cicibiadi ne mia jesu sugili, k wan cabi ba, k ban gedi ki kua li duoli nni. Ko cabi ba. 33 K bi ŋaa li ja, ki ji kua li duoli nni. Ki li duoli ŋani li juali, k san sani ki baa mi ŋiima nni kpe. 34 A duogula n la yeni, ki bi sani k gedi ki pagi o dogu nni, yen i dogbanbimu nni 35 K bi niba ŋa, k caa ki diidi yaali bo tieni. Bi bo pundi jesu kani, k la o ja yua k ti fuobiidi bo siedi kani yeni, ko kaa jesu taana po. O den la ti tiadi, ki li ba kuli ji k kub, o. Ti jawandi den kua ba. 36 Yaabi bo la ya bona n bo tieni kuli lan kani, ki bi dugini maama ki ti fuobiidi yaadi k ŋaa li ja, ko ji la mi faabima. 37 Gerase dogu niba kuli, ti jawandi bo kua ba boncianli. K bi maadi jesu k wan ŋa bi dogu nni. Ko guani k kua o ŋinbiagu nni k lebedi 38 Ko ja yua ti fuobiidi bo ŋan o kani yeni, buali jesu k wan cian'o, ama jesu bo bel'o, k maad'o: kuni a deni k pan waan ba, yaali ko tienu tieni a po. 39 Ko kuni ki pagi yaali n tieni ne kuli. 40 Wan den guani galile, bi niba boncianli den gagu kelima bi den gu o baama. 41 Li yogunu ja ba cua jesu kani ko yeli tie jayiris, o den tie o jandieguni canbaa. Ko baa k gbaani jesu taana po ki miagu sugili k wan cua o deni. 42 O bonpuoyenga ko pia nani piiga yen bina lie yeni, k den mo yeni mi kuuma. K jesu fii k gedi o kani, ko nuwuligu tudi k mo ban nagini jesu kani. 43 Li kani pua ba den ye ki wuuli o faadi kli k koligidi, hali piiga yeni bina lie. O bo biani o ligi kuli dogida deni, ama o bo ki fidi ki tebi o ba. 44 Ko nagini jesu puoli po ki sii o liadili, ki li yogunu mono, ko faadi sedi. 45 K jesu buali: ... ŋma n sii nni? Nani bi kuli n bo tieni mi niama, k Pial maadi: ... canbaa, tin diidi mani, o nuwuligu lini ki maba. 46 Ama kop ŋmian'o: ... o nulo sii nni, kelima mi tuama o paalu ŋani n gbano nni. 47 Wan bo la li kuli k li k tie wuolin bonli, ko pua nagini, ki jegili, ki baa ki gbaani jesu taana po k cili ki dugidi yaali ya po ko siigu yeni wan paag'o maama toma. 48 K jesu maadi li pua: ... n bipuoga, a paagi ki dugini a dindanli yabi n po. Ya caa k laafia n cian'a 49 O da den k maadi ki gbeni, ko nulo ŋan li jandidieli nni canbaa deni, k maad'o: a jafaanu kpe o, ji da mabi canbaa. 50 Jesu den gbadi li maama, ko maadi Sayiris: ... da jie, ya duu n po baba, a jafaano ba paagi. 51 Wan pundi deni, o ki cabi ki nulo ba kua, lan ŋani: Pial, San, Sak yeni i biga naa yeni o baà. 52 Kaana kuli den tie:

bubuuli yeni i fanfabini. K Jesu maadi: da buudi mani, o ki kpe ka, ama o guandi. 53 Bi niba den ŋuadi laagu ki ban nani ko kpe i. 54 Yeni k jesu cuo i bonpuo biga nugu, k maadi yeni o paalu: ... n biga fii! 55 O den guani ki fuodi, k fii, k jesu maadi: k ban ten'o mi jiema wan je. 56 K li yaa ki lidi o dama. Jesu den kpaaba tiadiba, k ban da ŋa bi niba n bandi yaala n tieni.

9 jesu bo taan o kpaaga piig n bonblie, k ten'b o paalu yen t yiko k ban bel t fuobiid(staan) k go paagi b yiama. 2 L puol po ko sɔn'b k ban kpaandi o laabamanli i tinga kul po, k teb i yian buol kul. 3 Oden cegli ba: i da tugdi man lba k l nua i cenli po: lan tie lanbanli, bogli, ligii k bual jiedi po. da kpaani man ya tiadi ki ba lebedi. 4 Bi ya gaa yi ya diegun, yin ya ye hali ya daali ki ba siedi lan kani. 5 Nulo ya ki gaa yi naan kani, yin ŋa lan kani k pidi lan ya doguni tanbiini yaali n tabi i taana, lani baa tie yaali wangi i buama b po. 6 Yeni ko kpaaga fii k gedi. B den togdi a longbana nni. kaana kuli, b den maadi U Tienu maama k go tebi bi yiama. 7 O badciamo Herodi bo tie lan ya dogu nni yikodaano, wan bo gbadi ke tiama maadi ke sua: "San batiir" n yied bi tinkpiiba siign, 8 bi tɔba ya po "Eli n guani", bi tɔba mo goga ya po "I tie U Tienu tondi siigni yendi guani". 9 Ama k Herodi jiin; ... San? Min mono n cabi k bi jagdi o yul. To, o daano tie ŋmaa i k bi maadi o po ya yaalidgu bona ne kul? O bo kpaani ke bua wan band'o 10 Aposoronba bo guani ke dugni jesu ban bo tieni yaal kul. k Jesu tugi ba k piad waam, l bo ke fagi yen ya dogu k bi yi Bedsayida. 11 ama bi nibi n bandi ban ye naani, k bi fii k ŋua. Yesu gaaba k cili k maadi ba o laabamanli, k tebi yaaba n bo yia k suni k ban paagba. 12 O dajuogu n nagi ya yognu ko yienu cil m baama, k aposoronba piiga n bonba lie nagni jesu kan maadi yen'o: cabi k ban ged ya longbana kɔb yen ne, k baa o duankaanu yen l bonjekaali (mi jiema) klma tin ye naan tie fualin ni. 13 Ama k jesu maadi o kpaaga: yinbi mono n tenba m jiem ke ban je. Ama ko kpaaga ŋmian'o, tin pia yaal k cie kpanu bona mu yen i jami bona lie. k t ji bu tien ledi ba m jiem ya nib ne kul po i? 14 klma b tie nibi tuda mu i. Jesu maadi o kpaaga: tien man cagli kul nibi piimu k cedi ban kali. 15 B colni o maama k kaani b kuli. 16 K jesu tugi kpano bona mu yen i jami bona lie, k yaadi k diidi pol po k jaandi k yadi m yediŋanba, l puol po ko

jend jendi, ko kpaaga tugi k bɔgdiba k ban di. **17** K bi kuli dini k l sieni baabuodi piig n bona lie. **18** Dayenli k jesu piadi k ba jaandi, o den ye yen o kpaaga, k jesu bualiba... b nibi ne mali k n tie ηmaa i? **19** K b jiin'o Toba ya po a tie Sanbatiir, toba mɔ ya po Eli, toba mɔ gɔgi maadi k U Tienu tondi ya yognu po yendi n guani k yiedi b tinkpiiba siign. **20** K Jesu buali ba, i ya po, i tama k n tie ηmaa i? Piel gaa m maama k jiin: a tie Jesu, U Tienu n sɔn yua bijua. **21** da ηa man nulo n gbandi. **22** K Jesu pugni k maadi: l bual ko nulo bijua n la fala boncianli ko doguni yikodam yen l gbanbanda n cuon, k kpani, k min yiedi danata daal. **23** Yeni Jesu maadi yeni bi kuli, ya daano bua k wan ηɔdni, l bual k wan yie o ba, k tugi o dapɔnɔnli, daal n tu daali k ηɔdni. **24** Yen i mɔn, yua bua kuogi o miali, o ba buonga toma, ama, yua ya buoni o miali k dugni min ya po, wani ba la ya miali k pia gbema. **25** Nulo ya tugi li ηandunli bona kuli k li cie U Tienu, k nan ba kpe, o pia m laa ηuadi? **26** Nulo ya jien i fee k gɔ jie m maama mɔ i fee, o nulo bijua mɔ ya guanu daali o ba la n baa yudand yen o ninɔama kuli. **27** Yen i mɔni, i siigni b niba boncianli kan kpe k k la U Tienu diema **28** Dana niini puoli po, k Jesu tugi Piel, San, yen Sak, k bi doni li juali k ba jaandi. **29** Ban jaandi ya yognu, ko nunga lebdi, ko tiadi ji pien k cie ti kunkundi. **30** K b niba bonba lie pagi yen'o: Moyiisi yen Eli. **31** k se k ŋili k maadi yeni Jesu n ba kpe nanda Serusalem ni **32** Piel yen o lieba guandi ama k b fii k la Jesu se yen b niba bonba lie k ŋili. **33** Li niba n se ya yognu Jesu kani, k Piel maadi: ... canba, l ηan k tin ya ye ne. T bi maa jona taa i. Yenli n ya tie a yaal, o lielo Moyiisi yaal, o taalo mɔ Eli yaal. Yen lan ya kuli, piel ji bo k bani wan maadi yaal. **34** O maadi k da k juodi mɔno, k li tieni nani l ηunli yeni k jiidi k libini bi po, ti jiwaandi kua jesu ηuankaaba. **35** K bi gbadi o niali k li maadi li ηunli nmi k sua: ... o ne tien n biga yua k n buaga k lugdo, yin ya cengi man o. **36** Ban gbadi l nialo, k bi ji diidi k la jesu se obebe. Ama bi ηuankaabi den muubi bi ŋɔna k ki maadi oba kuli ban la yaali. **37** Lan den fandi k jesu ŋani li juali po k jiidi, k bi niba boncianli ηuagu k kpaani k ban diidi o. **38** O nuwuligu siigni, bi gbadi ja ba ko yedi: canbaa, ηan diidi n bijua npo. O tie n bonjayenyenga. **39** K cicibiadiga (fuobiidi) n fii o po, ko yigni k baali, ko siini ŋiinsankpinkpɔngu, ki jegli, ki ji nani mi kuuma.

40 N maadi a ηuankaaba k ban beli li cicibiadiga k bi gbali. **41** K Jesu tandi k maadi: be cedi ki dindanli pɔdi yeni yinbi kangbada buolu, u laa yogunu ki ba gbadi niimn ni. Yeni ko maadi li ja: cua yeni a biga na. **42** I biga n cuoni ya yogunu, k li cicibiadiga cedi ki biga baa k jegli. K Jesu maadi yeni mi tuama li cicibiadiga po ko sani k ŋani. Ko paagi li biga k tug'o k teni o baà. **43** K li yaagilidi bi kuli yeni U Tienu buama. Bi niba kuli pali den mani jesu palidi yeni o bulicidi po; ko maadi o ηuankaabi: **44** ηanbi mani ke luod i tuba k ya tiani mi baa yedi yaali ne: bi niba ba kuadi o ja bijua, bi nisaaba nuu nni. **45** Ama bi ηuankaaba bo ki gbia, li maakpanjami bo duagiba. Ti jawaandi po, ke bi bo ke buali jesu ke ba bandi niima nni. **46** Bi den kpaani ke ban bandi yua n tie ciamo bi siigani, mi niama ji fii. **47** Jesu bo bandi ban maliti yaali bi palti nni, ko tugi i biga ke sen'o. **48** ke maadi ba: "yua gaa i naa biga n ya yeli po, o gaa min mɔno'i, yua ya gaa min mɔ, o gaa yua sɔn nmi, kilima yua jiin o ba ke kpandi biga, bi ba kpiagidi wani wan to ciamo. **49** San gaa m maama ke yedi: canbaà t la o nulo ko deli mu cicinbiadimu a yeli nni, ama ti delo ke wan da fandi ke tieni li liema, kilima o ki ηua ηan. **50** Ke Jesu maadi, da deli mano, kilima ya nulo ki tie a nando i, lani ya nulo tie a donli. **51** Ya yogunu ke jesu bo jagi ke ba lebidi kuni o baa kani, ko fii kua Serusalem nni. **52** O bo sɔni o tondiba bonbi lie k bi kua liiga Samali longbanbigi nmi ke kpaani li dieli. **53** Ama ke Samali niba yie ke bel'o li dieli, ke dugini jesu bo maani ke caa Serusalema. **54** O tondiba n la ke li tie yeni, ke Sak yen San tandi ke maadi: ... canbaa, a bua ke tin cedi ko mu n ŋa poli ke biani b kuli fami ke ban tua fantama. **55** Ama ke jesu gbagi ke gaa ti jadi ke maadiba, i ke ban ki gbie yen fuoηanbi, ki maadi ya maabiidi ne? O nulo bijua ke cua ke wan biani li ηandunli ka, ama ke wan faabi bi niba ke tenbi ya miali k pia gbema. **56** ke bi siedi lan ya kani ke gedi longbantianu. **57** Ban bo paani o sanu, ke ja ba cendi ke maadi jesu: ... N baa ηua ηa ηan caa naani kuli. **58** K Jesu ηmiani l ja: 'l luali pia i fali, ti bonyugiti pia ti tiadi, ama o nulo bijua ke pia wan ba duani naani. **59** K Jesu maadi o tian o: ya ηuan! ... canbaa cabi ke min piini n baa o! **60** k Jesu ηmiani: "cedi bi tinkpiba n piini bi tinkpiiba"! ama fini, gedi ke kpaandi U Tienu maama kaana kuli **61** Ke o tiano mɔ gɔ maadi jesu. U Tienu n ba ηɔdi ηa, ama, cedi ke min

gedi ke cabi n denpo. 62 ke Jesu ηmian o: “ya daano ko yen naakuuli ke bia gbagidi ke diidi puoli, ke dagidi yen wan kua U Tienu deni.

10 Li puoli po, ke O Diedo go lugdi o ηɔɔkaaba piilele, ki sɔni ba bilie lie ke ban liidi o u dogu po leni ya dongbana ke wani o bá bi ba gedi. 2 Ki maadi ba, “u bontaadu yogu pundi. ku kpaangu yabi ama a tuonsɔnla ki yabi. Tin mia O Diedo yua n die u kuanu, wan sɔni a tuonsɔnla o kuanu nni. 3 Ya caa mani. N suani yi nani mu pabimu yeni i yangbanli siiga. 4 Yin da taa ligbɔgli, ki da kubi sancenbɔgli ki buali taacaadi, ki go da biandi yaama i fuondi po u sanu nni. 5 Ke yin ba kua ya diegu nni kuli, yin cindi ki yedi, “Mi yanduanma n̄ ya ye ku diegu ne nni”. 6 Mi yanduanma nilo ya ye li diegu nni, i yanduanma baa ye leni o, li ya ki tie yeni, mi ba guani i po. 7 Yin ya ye lan ya diegu nni, ki di ki go n̄u ban puni yaala, kelima o tuonsɔnlo dagdini o ηmapani. Yin da n̄a diegu ki tuadi diegu. 8 Yin kua ya dogu nni kuli, ke bi ga i cangu, yin di ban candi yi yaala, 9 ki paagdi yaaba n tie bi yiama. Yin yedi ba, “U Tienu diema naḡi i kani”. 10 Ama, yin ba kua ya dogu nni ke baa ga i cangu, yin n̄a ki cendi bi sanjala po, ki yedi, 11 “Ti pidi i dogu ne ya taatama n tabi ti taana, ki guani ki yadi i po, ke lan tua tiadma i po! Ama yin ya bani yaali ne, “U Tienu diema naḡini. 12 N maadi yi ke ti buudi daali, Sodoma buudi baa pia sugli ki cie lan ya dogu. 13 korasen, sola! Betsahida, sola! Ya yenmaaltuona n tieni i siiga ne ya bo tieni Tiiri leni Sidoni dogi nni, li dogi niba bo ba tuo ki lebdi bi pala hali ke li dá fagi, ki la ti yubontiadi, ki pugi bi bá mi fatanpienma. 14 Ama, ti buudi yogu, Tiiri leni Sidoni yaala baa pia sugli ki cie yinba. 15 Ke fini, Kapenawuma, a maali ke a ba duoni a yuli ηaljanli nni bii? N n bi ba jiini a hali ku tinkpibuogu nni. (Had̄es g86) 16 Yua n cengi yi, o cengi mini i, yua n ki ga i maama ki ga mini ya maama i, yua n yie n maama yie yua n sɔni nni maama i. 17 Li tondba piilele den guani leni li pamanli, ki maadi O Diedo, “Ti Diedo, ba’ mu cicibidmu mɔno cɔlni ti maama a yeli po.” 18 K Jesu maadi ba, “N den nua Setaani ke o n̄ani ηaljanli nni ki baa. 19 Cengi mani, N puni yi ti yikodi, ke yin ya ηmaadi i wee leni i nami leni yibali paaciamu po kuli. lan ba baa maama kuli, liba kuli kan fidi ki tieni yi yaala n bia. 20 Ama, yeni lankuli, yin da mangdi i pala

ke mu cicibiadmu cɔlni i maama baba po ka, ama yi pala n̄ ηanbi ki ya mani kelime i yela diani ηaljanli nni” 21 Lanyognu liga, ke o pali mangi boncianli U Tienu fojanma po, ke o yedi, “N dondi a, Báa, Tanpoli yini ki tinga Diedo, kelima a dɔgni lanyu bona bi yanfodanba leni bi nunfandanba po, ki nan dɔgdi a yaaba n ki pia yama nani mu biñidmu yeni po. Nn, Báa, kelima, li den ηɔdi a yanjaḡanli bonjanla.” 22 N Báa duu n po ki, kubni nni a bona kuli, ke obá kuli ki ban Bijua n̄ tie yua, lan n̄ani Báa baba, obá mo ki bani báa n̄ tie yua li nan ya ki tie Bijua yaa ka, yeni Bijua n̄ bua yua ki ba dɔgdi o po. 23 Ki guani ki gbagi o ηɔɔkaaba po, ki maadi ba ηasiili nni. “M̄i yedηanma yaaba n laadi yin laadi yaala. 24 N maadi yi, sawalpuaba bonianla yeni bi badcianba den suni ke ban la yin laadi yaala, ki nan ki la ηa, ke ban gbadi yin gbia yaala, ki nan ki gbadi ηa. 25 Diidi mani, jufinba yoko tundkaaba yendo n̄ fii, ki bua bigni Jesu, ki maadi, “Canbáa, N ba tieni ledi i, ki baa ya miali n ki pia gbenma? (aiōnios g166) 26 Jesu n̄ buali o, “Be diani yiko tili nni? A cogi be li tili nni?” 27 Wan jiini ki maadi, “A baa bua O Diedo, a Tienu leni a pali kuli, leni a naano kuli, leni a paalu kuli, leni a yantiali kuli, ki go ya bua a nisaalilielo nani abá yeni.” 28 Jesu n̄ maadi o, “A jiini bonjanla. Ya tie yeni, a baa ye ki fo. 29 Ama o tundka yeni den bua wan kuni obá i mɔni, ki buali Jesu, “ηma n tie lielo?” 30 Ke Jesu jiini, “Nilo den n̄ani Jerusalem̄a ki caa Jeriko, ki cendi bi sanjiaba, ke bi fie o tiadi kuli, ki pua ki janbi o, ke o nagni mi kuumu 31 Li sua ke salga yidka kubi li sanu, ki ji, wan la o ja yeni, ke o jadi ki lɔgdi o, ki ban caa. 32 Lan go tieni yeni, Levi yua mo n̄ ya pendi, o mo n̄ la o, wan jadi, ki balni, ki pendi. 33 Ama, Samari yua n den caa u sanu, ki pudi o kani, Wan la o, o pali n̄ sia yeni ti niñinpadi. 34 Wan nagni, ki fiadi fiadi o nala, ki tieni mi kpama leni ku daamɔngu. Ki jagni o o ya ηunbo po, ki ciani o ban gaani bi canba naani, ke bi kubi o lan buali maama. 35 Lan fandi, ke o n̄ani ligi lie ki teni o canguulo, ki maadi, “ηan ηanbi ki kubi lan buali maama. ligi ya podi, ke a pugni yii kuli, N ya guani, N ba pa ηa. 36 Bani bonbtaa siiga yeni, a maali ke ole n tie o ja yua baa bi sanjiaba sanu nni yeni nisaalilielo? 37 O tundka n̄ maadi, “Yua n gbadi o niñima yeni n tie o nisaalilielo.” Jesu n̄ maadi o, “Ya caa ki mo n ya tiendi yeni” 38 Ban paani u sanu ki caa, ke bi kua dogbiga bá ke li

kani pua, ke bi yi o Marita biali o, ki mia ke wan tuo ki cani o deni. 39 O den pia o ninsalo ke o yi Maari. Ke o kali Jesu taana kani, ki cengi o maama. 40 Ama ke Marita gbaa leni a tuona, ki bua tieni mi bonjiema, wan nagni ki maadi Jesu, “O Diedo, ɲaa la ke n waalo ɲali mini baba yeni a tuona aa? Lanwani, maadi o wan todi nni.” 41 Ama ke O Diedo jiini, ki maadi o “Marita, Marita a yagni a yama bona boncianli po, 42 Ama bonyenli baba n tie bonmɔnli, Mari lugdi yaali n ɲani ki cie, bi kan fidi ki fie la.”

11 Daa yenli ki jesu den jaandi ki gbeni, ko ɲodikaaba siigni yendo bual'o: ti Diedo, bangi ti i jaandi nani San n bangi o ɲodikaabi maama yeni. 2 O den ɲmian ba: i ya baa jaandi, yin maadi ne: n baà yua ye aljandini, a diema pundi. 3 Teni ti daali mi yentunjiema. 4 tieni sugli ti biidi po kuli nani tin tiendi sugli ti lieba po teni. K ya gu ti yeni li bigli yogunu. 5 K o pugni ki maadi: li tie nani ya nulo pia o donli ko baa o yogsiigu ki miagu: “kpendin kpano bona taa. 6 Kelima n donli ba ɲani u sani k ba ki can nni, ama n nan k pia ba li bonjekaali ko ba je. 7 Li ya sua k o donli ye jiin'o: “cedi k nfuodi, ki da mabi ni, n ganli luo, n k bidi mo duan'o. N kan fidi ki fii ki ten'a 8 n maadi, ba o ya kan fii ki ten'o ki li tie o donlugu po, o bi fii ki dugni li conli po ki ten'o. 9 Yeni k n maadi: mia mani, bi ba puni; kpaan mani, i bu la; pua mani li ganli, bi ba luodi yin kua. 10 Kelima, bi tieni yua miadi, ki yua kpaani laadi, ki bi luodi li ganli yua kuogi po. 11 Cegdi nba ye i siigni, ɲma ya po n kpeli ke teni o biga o waa ya yogunu k o buali o jamo? 12 Bii, o ya buali jenli po wan ten'o o namo? 13 Yinba bi biid dama, i ya bani yin teni i bidi a bonɲama, taalm ɲa i ki ti Diedo bi teni fuoɲanma yaabi n bual'o kuli? 14 Daa yenli, ki jesu deli i cicibiadiga ja ba kani k o tie muuga. Li cicibiadiga n ɲani li ja kani, k o ji cili maadi, ki li yaa ki lidi n niba. 15 K bonciali ji cili ke maadi: ... ne tie Belisebuul paalu po i, mu cicibiadimu canbaa, k o tugi ki bieli li cicibiadimu. 16 B tiama, ban den bua ban piugu ku diagu, ki bi bual'o ki wan tieni mi bama bii paligu k li ɲani polu po ki ban diidi. 17 Ama nani wan bo bani bi maalima k o jiin ba: o tɔbu n pua ya dogu, a diena yi baali, ki li ɲmadili ye. 18 I maal k n bieli mu cicibiadimu besebuul yeli po. Li ya tie yeni, mi bogidma bo ba tieni sitaani diema nni. O diema bo ba bia fanma. 19 Lan ni,

li ya tie k n bieli mu cicibiadimu belsebuul yeli po, ɲma nan tieni i niba o paalu ki bi paagdi bi yama. Li po n cedi k bi tie i po buud dama 20 Ama, li ya tie U Tieniu paalu po k bieli mu cicibiadimu, U Tieniu diema pundi i kani. 21 Ya nulo pia mi tuama ki go pia ti tɔb tiadi ki gu o deni, o ɲalimano kuli ye li wuoli nni. 22 Ama yua ya paa ki cie ya kɔni yen'o, o yi fie o tɔb tiadi kuli yen o ɲalimano ki bogdi 23 ya nulo ki tie n yua, tie n yibalo, k yua ki taagi yen nni, yadi yaali k n taan nni. 24 Ya yogunu k bi deli cicinbiadiga, o yi sani ki ban kua li fuali nni, ki kpaani naan kani ko ba fuodi, ama o ya ki la naani k o ba kua, o yi yedi o ba nni: nba guani naani k n bo ɲani. 25 O yi guani ki sua ki bi tingni lan ya kaano ki ɲanbi. 26 Li ya tieni yeni, o yi guani ki gedi ki ban kpaani o lieba bonbi lele, k bi bia ki ciegu k pugni o po, ban ji ya ye. Li nulo yinyienu ji ɲanbi ki pa k cie cincinli. 27 Yayogunu k o maadi yeni, k o pua ba yigni bi niba nni: pamanli ya pua mal'a ki ɲaan'a o biili 28 K Jesu ɲmian o: li pamanli ɲanbi ki ye yaabi n cengi m maama ki go coln ni li kuli. 29 Bi niba bo baadi ki pugdi, k o maadi: ti yogu ne niba tie nibiidi, bi o paligu po, ama bi ji kan la paligu ke li ya tie Jonas n bo tieni yaali ka. 30 Nani Jonas n bo tie bama Ninif nib po yen, o nulo bijua mo baa tie molane niba ne po bama i. 31 Daajjuogu daali, o yanbangu puo bado, bu fii ki koniyeni li yogunu niba, kelima o ba li ɲandunli ni ki bua cengi Salumo tundli yaali gbie yeni mi yanfuoma. Ama bonli nan ye ne cie salumo. 32 Li daajjuogu daali, Ninif niba bu fii ki kɔni yeni bi yogu yab. Kelima bi ɲa damiwoncili ki cengi jonas maama. Ama k bonli ye ki cie Jonas ne kanba. 33 Nul kan cuoni fidili ki wuon i lodign ni bii ki cunbni bobli. N n, bi yi tuani naani ki ya niba n kua gu diegu nni, n la mi yinyenma. 34 A nuni tie nani fidili yeni ki yendi a gbanu. A nuni ya ye laafia nni, a gbanu kuli ye mi yinyenma nni, ama a nuni ya ki pia laafia, a gbanu kuli ye li bonli nni. 35 Tien suoo ki ɲanbi ki diidi, ke a fidili n da cua yeni bonbonli a po. 36 A gbanu kuli ya ye mi yinyenma nni, ki ba bogdima ki ye bonbonli nni, l baa tie a po nani li fidili n tien a mi yinyenma. 37 Ban bo maadi ya yogunu yeni, ki farisien ba yin jesu k wan ba ki je o deni. Ki jesu kua li ja deni, ki cili ki ba je, 38 ke farisien bandi k o cili ki je, k ki ɲuudi o nugi. k li ya k lid'o. 39 K jesu jiin k maadi: yinb farisien nba, i yi ɲanbi ki wuli, ki caadi, ama ki

pala nni gbie yen o naayidbu yen mi biadima. 40 Yinbi, i ki bani k yua tagi niin po, wan tagi deni moa? 41 Teni mani U Tien yaali ye i pala nni kuli k o bu ŋanbi. 42 Ama yubonli i po, farisien nba, i di jodi boncianli bonli kuli nni, k k bua ki maadi i mōmōni, k gō sundi U Tienu buama po. Yin bo baa tien yaali, k da ŋa li ba kuli yeni. 43 Yubonli i po, farisien nba, kelima i maan a kankaan cincina ti jandiedi nni. I bua ki ban fuondi bi niba n yabi naani. 44 Yubonli i po, i naani yen ya kula ki naani yeni bonli, k bi togdi bii k cuoni li po k jeje k ye. 45 Wan maadi yeni, ki yiko tudka gaa ti jadi ki bual'o: ... canbaa, a maadi k ŋan sugd ti bi. 46 Jesu maadi: yubonli a po fin yiko daan'o ne. I tungi bi niba ya tuga kpiagi, ama, yinba mōno ki bua yin sii ba i nugi li ba kuli ya po. 47 Yubonli i po, kelima i t iendi ti bontitagdi ki nangi U Tienu tondi yaaba ki yajaanb bo kpaab. 48 I wangi yeni mōni i yaajaanba n bo sōni ya tuonbiidi kuli: bi kpa U Tienu tondi, ki mōa maa bi kula. 49 Li ya po k U Tienu, o yanfuoma nni bo maadi: “n te bi sōni ntondi yeni n ŋodikaaba; i ba kpa tiama, ki cagni yaaba n sieni”. 50 Li po n cedi ke ti yogunu yaaba te bi pa, U Tienu tondi yaaba ki bi kpabi kuli hali li ŋandunli cilima. 51 Ki cili Abel kuuma, ki pan gedi Zakali kuuma li jaandi binbindli po. N maadi, ti yogunu yaaba, te kan fidi ki buu bi buudi ki gbeni. 52 Yubonli i po, yinba yiko tundikaaba, i tugi mi banma k li cie bonli kuli. L k tie ki kan la U Tienu baba ka, ama i bi pani bi niba boncianli, ki bi kan fidi ki kua. 53 Jesu n bo ŋani gu diegu nni, ki yiko gbanbanda yeni farisien nba ji tudi o, ki bual'o i buali boncianli. 54 Bi ji den kpaani wan baa jiini yaali, lan cua yeni kōnli.

12 Ya yogu ke ku niwulgu den taani ki pundi a tuda, ke bi niba ji ŋmaadi bi lieba, ke o cili ki dá maadi leni o ŋodkaaba, “Fangi mani i yuli leni farisienba nōbli, bani yaaba n pia mi muyima. 2 Ama bonlibá ki ye ki duagi, ki kan dōgdi, bonli ki ye ki wuo, ke bi kan bandi. 3 Lanwani i, yin maadi yaali li biigli nni, bi ba gbadi li mi yenyenna nni, ke yin sobi ki maadi yaali li dieli nni, ke a gana luo, bi ba kpaandi la li dieli binbinli po. 4 N donlinba, n yedi yi, da jie mani yaaba n ba kpa ti gbannandi, ki ji kan fidi ki tieni libá kuli ki pugní. 5 Ama, n ba tuodi ki waani yi yin ba ya jie yua. Yin jie yua kpa, ki go pia ya paalu n ba lu ŋa ku mubuogu

nni. Nn, n maadi yi, jie mani o. (Geenna g1067) 6 bi ki kuadi nuanmu mu mu ka kuumu lie e? Leni lani kuli, U Tienu nunga nni, bi kan sundi mu siiga nni bá yenga po. 7 Ama yinba wani, bá i yudi, bi cōdi ki bani ti dugli. Da jie mani pu, i pia muyuli ki cie ya nuankuli n yabi. 8 N yedi yi, ya nilo kuli n tuo ke o bani nni, bi niba siiga, o 'Ja Bijua' mo ba tuo ke n bani o U Tienu malekinba kani. 9 Ama yua nia bi niba siiga ke waa tie n yua, bi ba sundi o po U Tienu malekinba kani. 10 Yua n maadi mabiadma o 'Ja Bijua' po, ba baa sugli, ama yua n maadi ki sugi U Tienu Foŋanma, o kan baa sugli. 11 Bi ya dia yi, ki caa leni yi ti jaandiedi nni, ti buudi danba kani leni yikodanba kani ti buudi po, yin da yagi i yama leni yin ba maadi yaala ki fie i yuli, bii yin ba yedi yaala. 12 Kelima lanyogno liga, U Tienu Foŋanma ba tundi yin ba yedi yaala. 13 Ke niyendo yedi o ku niwulgu siiga “Canbaa, maadi n kpelo wan bōgdi ti báa ŋ sieni ti ya faali, ki teni nni. 14 Jesu ŋ yedi o, “O ja, ŋma n kaani nni ke min ya tie i buudidaano bii i ke min tua i kōnpaadilo li faali bōgdima po? 15 Ki yedi ba, “Fangi mani yibá lini mi ŋalmanbuacianma, kelima nilo miali ki ŋua o ŋalmani yabmu ka. 16 Lani ke Jesu pua ba ya kpanjama ne, “Piado bá den koni ki baa boncianla, 17 ke o kali, ki jagi, ki yedi o pali nni, “N ji ba tieni ledi i, kelima mii ji pia kaanu ki ba bili n kpaandi ne kuli? 18 ki yedi, “Min ba tieni maama n ne. N ba mumudi n bunbuana, ki guani ki ma yia n tiani, ki bili lien nni n bondikaali leni n bonpiakaali kuli. 19 Lani, n ji ba pagi n yuli “Mini, min bili ya piama kandi, ki ba tuoni nni ya bina n yabi. Ya kaa, ki fuo, ki di, ki ŋu, ki mangdi a pali. 20 Ama, ke U Tienu yedi o “O yanluodaano ne, dinne ŋiagu liga i, ke n ba ŋani a naano, ki ŋa a. ŋan bili yaali kuli ba tua ŋma ya yaali i? 21 Li tie nani yua n taagi mi piama o yuli po, ki nan ki pia pu U Tienu kani.” 22 Jesu yedi o ŋodkaaba, “lanwani i, yin da buali i miali po, yin ba di yaali bii, i gbanu po, li bonlakaali po 23 Kelima, li miali gie ti jiedi, ke u gbanu mo cie ti tialakaadi. 24 Diidi mani a bonyugda, baa buu, baa yendi, baa pia bilkaanu, baa pia bonbuana, ama U Tienu nan dingi a. yinba, i pia mayuli ki cie ti bonyugditi! 25 I siiga, ŋma ba fidi ki fagni o miali bá a dana waamu? 26 I ya ya bani ke i kan fidi ki tieni yaali n waa ki cie ne, be ya po i ke i maali yaali n sieni kuli po o? 27 Diidi mani ti puudi ŋ tie maama, tii tuuni, tii pia gaalu mo,

ama bá o badciamò Salomòn leni o kpiagdi, waa pundi bi siiga bá yengu ní bobì maama. 28 U Tienu ya bobindi u kuanu nni muadi yeni, tini yaadi ye dinne ke bi ba faa ki taa ti, ki kuuni u fanu nni, ki cuoni umu, li ki pia tama ke o ba bobni yi mo, oo yinba yaaba ya dudugdi n ki pia fuoma! 29 Da buali mani yin ba di yaali leni yin ba ñu yaali po, ki go da yagni i yama. 30 Kelima ñanduna dogi kuli lingi lanyà bona i, ke i Báa moko bani ke i bua li bona. 31 Ama yin lingi mani o diema, i ba baa lanyà bona ki pugni 32 Da jie mani ba waamu, kelima i Báa pali mani ke wan puni yi o diema. 33 Kuadi mani i piama, ki puni a luoda li ligi. ñali mani i po ya ligbògli n kan cadi, ñaljanli nni ya ñalmani yaali n ki pia gbenma. 34 Kelima a ñalmani ní ye naani, a pali mo ye lankani i. 35 Nagni mani i liadfadga u gbanñagdu, i fidsanmu ní ya tundi ki co; 36 Yin ya tie nani ya niba n guu bi canbáa ní ba ña mi pocaajaama po, ki kpeni yeni, o ya pua li ganli ya yognu, ban kagni ki luodi o po. 37 Ya tuonsónba, ke bi canbáa ba pundi ki sua ke bi dá nua, bani baa mi yedñanma n yeni. I mòmòni, n maadi yi, o ba ñagni o gaaligu u gbanñagdu, ki cedi ban kali u jedikaanu, wan tieni ba mi jiema ban je. 38 Canbàa ya pundi yògsiigu bii sijaafaani, ki sua ke bi cegni ki guu o, lan ya tuonsónba baa mi yedñanma n yeni. 39 Ama, min ba pugni yaali n ne, yin ya bani ke o diedaano ya bi bani ya yognu ke o suuro ba kua o deni ki suu o, o bi kan ña ban kua o deni ki su o, 40 Yin egni iba, ki ya guu kelimaa i ki bani O Ja bijua ní ba guaniya yognu. 41 Pieri ní buali: «O Diedo, a pua lan ya kpanjama tinba baba ya po bii, li tie yuakuli ya po í?» 42 O Diedo ní yedi: «O laa tuonsónlo i, ke o canbáa ba guuni ke wan ya diidi o tuonsónlieba tuona, ki puuni ba bi daali jiema lan buali ya yognu, 43 o canbáa ya kpeni ki sua ke o tuuni lan buali maama, lanyà tuonsónlo baa mi yedñanma n yeni. 44 I mòmòni n maadi yi, canbáa ba taa o piama kuli ki piani lanyà tonsónlo. 45 Ama li tuonsónlo ya maadi o pali nni: «N canbáa kpenma dá ba fagdi», ki ji cili ki pua o tuonsónlieba, bi jaba yeni bi puoba kuli, ki go cili ki di ki go ñu wan bua maama, ke mi daama ga o. 46 O ya tie yeni, o canbáa ba ti ludi ki kpeni wan ki guu o ya yognu, ki cedi ban pua ki duoli o kaani kuli, ki beli ki ñani o, ki kuani o bi tuonsónbiadba danba siiga nni. 47 Nani li tuonsónlo ní den bani o canbáa ní bili o ya tuonli yeni i, ki nan ki soni lan buali maama yeni i, o

canbáa ba cedi ban pua o ya lanbana n yabi. 48 Ama, ya tuonsónlo n ki tuodi ki bani, ki soni ya tuonli n buali ke lan dadi o tubli ii, bi ba pua o lanbana waaamu. Ban teni yua ke li yabi, bi ba buali o yaali n yabi. Ban piani yua yaali n cie, bi ba buali o yaali n cie. 49 «N cua ki tinga po ke min sia mu i. N sugni ke li mu ji co i. 50 N pia mi ñinwulma, ke bi ba wuli nni. I ki bani min bua tonma maama, ke li kuli ní tieni ki tii. 51 I tama ke n cua ki tinga po yeni mi yanduanma yo oo? N n! I mòmòni, n maadi yi, n cua yeni mi paadma i. 52 Kelimaa, lan cili mólane, dieyengu nni, niba mu ba paadi, niba lie ní koni yeni niba taa; niba taa mo ní koni yeni niba lie. 53 Bi ba paadi bibáa ní koni yeni o bijaba, a bila mo ní koni yeni bibáa. Binaá ba koni yeni o bisiaaba, a bisala mo ní koni yeni binaá. Calnaá ba koni yeni o biyuaga, ki biyuaga ní koni yeni calnaá.» 54 Jesu go den maadi ku niwulgu yaali ne: «I ya la taayinbónu puoli, i yi maadi: “Ki taaga ba nii!” Lan go tieni yeni. 55 Mi faawaama ya fii nintuali, i yi maadi: “Ku wulgu ba tieni!” Lan go tua yeni. 56 Yinba i muyiidmu ne! I fidi ki diidi ki tinga maalma yeni tanpoli maalma, ki bandi a bona. Li nan tieni ledi i, ke yi ki fidi ki bandi U tienu n’ bobindi yaali mólane? 57 Li tieni ledi i, ke yi kan fidi ki tuodi ki cegni yaali n tiegi i po mólane? 58 A ya caa ti buudi yeni a yibali, ñan mòndi ki mangi yeni o u sanu nni, wan da ti cedi ti buudi yudanba ní buu ki cuo a, ban mubni a bi paatieba nni nni, ban luoni a li kpaadidieli nni. 59 N maadi a, a kan ña li kpaadidieli nni, kaa pani a pana kuli ki gbeni.»

13 Bi nub yab n den ye li kan den mad yesu, li yogunu gog yal n den cua galileb yaab ki pilat den kpab ki tan ye sagl. 2 O ñiab: Edaan ki lan galile nub n tie bid danb ki cie yaa galile n sien nni, kelma wan kpab yeni? 3 kai, n maad e, e yaa lebd e yeyienu, e kul ba kpe nan ban yene. 4 lan yaá ka, a piga n nuniida yab ki silo diegu baa kpaab yen, e daan ki ban n tieni ti bid ki cie galile yaabaa? 5 Kai n yed yi, ki yi moko yaa lebd yi yam yi kul baa bod yene. 6 Lan, yesu den pua n naa kpanjam ki yed: O jaa den ñuu o kankanbu o dumontiibu kuan nni. O den cua ki ling a kankana waa laa. 7 Lan wan o den yed o kuanguulo: diid bina taa kin cuon ki ling o kankanb ne po a kankana, mii laad. Ped o be yaa po k o kub n fanfanm fanm fanm? 8 O kuan guulo den ñian o k yed: canbaa ced wan bind

dun gog. n baa gbiidk lind o k tien o t yan biind. 9 daal ba ya bin n nua oba lo yaalan njan ped o. 10 Dan yenl n fuodm daal, yesu den tund b nub li daal maam bangm diel nni. 11 o pua den ye lienni k pia t tag bid, yal n den ced k o yia hal piig n bena niin, k o tiib. k gunb k kan fid k yaal k sed. 12 Yesu den laao, k maad an yed: o pua ne, a paag a yianun po. 13 O den maam o po o nugi. lanyogunu leg, o pua yen den yaab k sed, k kpiagd o tienu. 14 Ama li bal maam bangm tiel cambia pal b den biid yesu n paag o nulo m fuodm daal. 15 Yom daan den guan k yed o: yinb palalie danb, li naan m fuodm daal yi siign yua kul k yi lod o nua, lan yaa ka o njanbo ki nian o li yandiel nni k banñun o? 16 O pua yua n tie abalaham yabl k staan lol o hal piig n bena niin, laa pund min faab o n fuodm daalii? 17 Wan den maad yaa yogunu, efe den cuo o nanda kul. ama onuwunngu pal den mang yen wan tund yaa banm kel pia t kpiagd kul. 18 Yesu go den yed: o tienu diem naan yen be? n ba nangm yen be? 19 O tie nan ya tub ya bobim n wa k cie e tiid kul, k o nulo bulo o kuanu nni, k o pud k kped k tua tub. A bonyugda den ted t ted di o bena po. 20 O go den yed: Nba mang o tienu diem yen be? 21 O naan yen ya dabinkl k o pua taa tien bignm taan, k sien hal k li kul ga. 22 Yesu den suag liig, ki muand e dog ciam yen a dogibla nni, ban ca jelusalem. 23 O nulo den yed o: ti yomdano lan wan ya nulb n ba ciad kaa yab? Yesu den guan ki yed yab n ye li kan. 24 Moand man ki kua yaa buluñoabu n miab kan, kelma n tuod ki wan yi ki bi nub boncianl ba te moa ban kua li kan ki nan kan fid. 25 O diedaano ya fi ki luon o duñuabu, ki bi tua: canba luod ti po. O ba guan ki yed yi: Mii ban yin nian naan. 26 lan wan yi ba guan ki yed o: tiTi den din ki ba nñun a go den ban g ti e dog san nni moko. 27 O go ba guan ki yed yi: N yed yi, mii ban yi nian naan, fuad nan n kan, yinb yab n tiend ti biad. 28 Lan yogunu yi ya la abalaham, isaak jakob yen bi sawalpuab kulki bi ye otien diem nni, ki yinb wan ba ya ye niinpo, yi ba ya buud ki cegn yi nina. 29 bi nub ba ti nia nintual, yen puol po, nuganu yen nujienu po ki taan ki kal o tienu diem o sa dikanu kan. 30 diid, bi tianb yab n tie puol yab moala, ba tua liig yab mo ba tua puol yab. 31 lan yogunu fadisieninba bi tab den cua o kan ki yed o: nia ne kelma hedod bua ki kpanj 32 Oden guan ki yed ba yed ban, yed man li njaago, ki n diel ki

nand ti tag biad bi nub niinni, ki go paabd bi nub din ne yen saala, li dataal daal n ba soan ki juod 33 li tie doole min suag liig din yen ya daal n nua, kelma laa dagd sawalpualo n kpe ki laa tie jedusalem. 34 jedusalem, jedusalem, fini yua kpa bi sawalpuab, ki luud o tienu n soan a kan yab a tana, tualmi nja ke n den bua ki gogd taani a nuba n kan nani o kokolo n li wuug o koobila o fiabi nni maam, ama yii den tuo. 35 Lan yaa ka, yi diegu baatua dingbengu. N maad yi, yi kan go lan hal yin ba yed ya yogunu: O tienjanm nu n ba yad o yed yab, n cuon wan ti yomdan yen nni.

14 U Tienu fuodma daali, ke Farisieninba yudanba siiga yendo den yini Jesu o denpo, ke ban je: 2 Yaaba n den cua ki ba je, den kpaagi Jesu. Yiamo bá mō den kaa o nintuali po, ke o gbanu kuli tie a mōla bábá. 3 Jesu den maadi yeni U Tienu bali maama tundkaaba yeni yikodanba tundkaaba yeni Farisieninba. Ki buali ba: Li cabi ke ban paagi o yiamo saaba daali bii laa cabi i? 4 Bi ki njiiani o lbá. Lan wn ii, ke Jesu cuo o yimo, ki paagi o, ki maadi o, ke wan ya kuni o denpo. 5 Lani ke o gō buali ba: ... I siiga nja i ke li ya tie o biga lan yaa ka o nua n baa li caali nni ke o kan tuodi ki nian o? 6 Baa den fidi ki njiiani o lala maama po lbá. 7 Wan den bandi ke yaaba n cua mi jaanma kuli den lingi ke ban kali liiga kankaani po, ke o pua ba mi makpanjama ne: 8 Li ya tie ke o nulo yini u puokuanu jaanma, da gedi ki kali liiga. Li ba fidi tuu ke o yini o nulo ke cie nja, 9 ke wan yua yini yi kuli ba cua ki maadi nja: “Fii ki teni o ne u kankaanu, a ji fii yeni i fee i ki gedi ki pan kali puoli. 10 Ama, bi ya yini a mi jaanma, njan gedi ki kali puoli po. Yua yini a yeni ya ti cua, o ba maadi: “N dōnli, ti bobni n kankaanjanu a po, cua ki kali liiga!” Li baa tie a po ti yudandi i yaaba ke bi yini ba yeni kuli nunga nni. 11 Lan wan ii, yua doni o bá bi ba jiini o, ke yua jiini o bá bi ba doni o. 12 Ke Jesu maadi yua n yini o: A ya bobni mi jaanma u yensiinu lan yaa ka ku yen yenjuogu, njan da yini a dōnlinba, a ninjanba, a naataani lan yaa ka a kuantaalieba yaaba n tie bi njalmandanba, kelima, bi mō ti ba yini a ki njiiani nja li njanma. 13 Ama, a ya bobni mi jaanma, njan yini a luoda, a juama, a tuoma, talginba. 14 Lan wan ii U Tienu ba njanbi a po kelima ban wan kan fifi ki njiiani a njanma. U Tienu ba guani ki njiiani a njanma ya

yogu ke o ba fiini bi kpienjanba. **15** Yaaba n den ye mi jaanma kani siiga yendo n den gbadi laa maama, ke o maadi Jesu: Li pamanli ye yeni yua n ba baa ki je U Tienu diema nni. **16** Jesu den go maadi o: O nulo den jagi ke o tieni mi jaancianma, ki yini bi niba boncianla. **17** Mi jiema yogu n n pundi, o den soni o naaciemo ke wan gedi ki maadi wan yini yaaba: Cua man na kelima li bonla kuli njanbi ki gbeni o. **18** Ama bikuli yendo yendo den mia sugli nani bi taani n̄obu yeni. O nikpialo den yedi o naaciemo: N daa u kuanu, kali min gedi ki pan lá u, njan pan mia n po sugli. **19** One mo den yedi: N daa naakpakuoda piiga, n caa ki bua pan biigi a, njan pan mia o sugli n po. **20** T̄oa momko den yedi: N dá kuani o pocaano molane, lan ya po n kan fidi ki gedi. **21** O naaciemo den lebdi ki guani o canbáa kani, ki waani o li kuli. Lani, o diedaano yeni pali den beni, ke o yedi o naaciemo: Kua u dogu siiga nni yeni i sani nni tontoni ki cua yeni a luoda, a tadma, a juama yeni a waba na. **22** Lan tien waamu, o naaciemo den guani ki yedi: Canbáa n tieni njan bo puogi nni yaala, u kaanu go sieni. **23** Lani ke Canbáa den go yedi o, ke wan n̄a u dogu nni ki diidi a sanbila nni yeni a naga balinma ki tigdi bi niba, ke ban cua na n diegu n gbie. **24** N yedi ke min den kpia ki yini yaaba yeni, bi siia bá yendo kan leni n jaanjiema. **25** Ku niwulgu den yegi yeni Jesu u sanciamu nni. O jigdi ki yedi ba. **26** Yua cua n kani ki bua ki n̄odi nni yaa yie o báa, yeni o naá, yeni o pua, yeni o bila, o kpeliba, yeni o waamu, bá o yuceli m̄o, o kan tua n n̄odka. **27** Yua n ki bugi o dap̄on̄onli ki n̄ua nni kan fidi ki ya tie n n̄odka. **28** Yi siiga nni n̄ma baa bua maa li diecianli ki dá kan kali ki bandi wan ba biani yaala, ki lia o ya pia ya ligi n ba dagdi wan gbeni. **29** O ya ki tieni yeni, ki pu li tanpuuli ki naa fidi ki juodi, yaaba n ba pendi li kani kuli baa n̄uadi o, ki yedi. **30** O ja ne cili li diemaali ki naa fidi ki juodi. **31** Bii o laa badciamo n baa ye ki bua ki tuogi bu t̄obu yeni o badciantoo, ki nan pia bi t̄atieba tuda piiga, nani o dá kan kali ki biigi o ya ba fidi ki tuogi bu t̄obu yeni yua n cuoni o kani ki pia t̄atieba tuda piilie? **32** O ya sua ke o kan fidi, o ba soni o tondiba hali ke o yibali dá ye fagma, ki mia o wan waani o wan bua yaala ban mangi yeni bi lieba. **33** Li tie yeni i siiga, yua n ki luni wan pia yaala kuli, kan tua n n̄odka. **34** Mi yaama mani, ama mi ya ti luo mi manu, bi ba taa be ki go mangi ma? **35**

Maa pia mayuli ban pagi ma u kuanu nni, maa pia ban taa ma ki kali leni ti baadi man ti tua dulma, hali ban lu ma bábá. yua n pia a tuba ki ba gbadi wan gbadi.

15 Lani, ke a lonpo gaala leni ya tuonbiiddanba n sieni den kpendi Jesu kani, ki cengi o maama. **2** Ke farisieninba leni ti yikodi tundkaaba ji bulni bulni, ki tua “O nilo ne gaani ti biidi danba hali ki di leni ba.” **3** Ke Jesu pua ba ya makpanjama ne, ki maadi ba **4** “O laa nilo i siiga nni n baa pia pee kobga, ki biani payendo, ki kan n̄a piyia n pee yia yeni, ku muagu nni, ki guani ki kpaani ya pia n bodi hali ki ban la o. **5** O ya la o, o ba bugi o o buapiadi po, ki mangi o pali boncianla.” **6** O ya pundi denpo, ba yini o donlinba leni o kuantalieba ki maadi ba, “Mangi mani i pala leni nni, kelima n la n pia yua bi bodi. **7** Lanyapo, N yedi yi, ke li pamanli baa ye tanpoli kelima biiddanyendo lebdi o pali ki cie niteginkaaba piyia n biyia yaaba n ki buali pali lebdima. **8** Bii, o laa pua n baa pia dibala piiga, ki biani dibayenli, ki kan cuoni ki fidsanga, ki tigni li dieli ki fiidi bonjanla hali ki ban la li? **9** O ya la la, o ba yini o donlinba leni o kuantalieba, ki maadi ba, “Mangi mani i pala leni nni, kelima n la n dibali yaali bi bodi.” **10** N yedi yi, biiddanyendo ya lebdi o pali, li tie pamancianli i, U Tienu malekinba po.” **11** Ke Jesu maadi, “Nilo den pia bijaba lie, **12** o bonwaalo po den yedi o báa, “N Báa, bogdi n faali biinu ki teni nni molane” Ke o bogdi ba o piama. **13** Lan tieni dana waamu, ke o waalo po baani o bonkubkaali ki gedi hali ya dogu n fagi, lan dogu po i, ke o biidi o ligi, ki daa yaali n ki tie o po bonbuakaali mono, ki biidi o ligi mi bibiadyema nni. **14** Wan dini o ligi ki gbeni, mi konbiadma n̄ baa li dogu nni, mi koma n̄ gbadi o. **15** Ke o gedi ki mia li tuonli li dogtielo bá kani, ke o kaani o o kuanu nni ke wan ya guu i duoli. **16** O den ya baa ti duojiedi, o den ba di leni li pamanli, ama obá nan den ki puni o sanu. **17** Ama ki bonjaga yeni yama n̄ den guani, ke o maadi o pali nni, “N báa pia naacenba binja i, ke bi di ke jiema ki muani ba, ke mini nan ba kpe leni mi koma nekanba! **18** “N ba siedi ne, ki guani ki kuni n báa po, ki ban maadi o, “N Báa, n biidi U Tienu po leni a nunga nni. **19** N ji ki dagdi min ya tie a biga, ga nni min tua a naacenba nni yendo. **20** Ke ki bonjaga yeni siedi ki kuni o báa po. Wan dá den paa hali fagma, o

báa den la o, ke ti niñipadi cuo o, ke o sani ki wobi o, ki muadi o tankpina po. **21** Ke ki biga maadi o, “N Báa, n biidi U Tienu po leni a nunga nni. N ji ki dagdi ñan yini nni a biga. **22** Bibáa n maadi o naacenba, “Cua mani leni liadjanli, ki lani o, ki pilini o li nubiñinli leni ti taacaadi. **23** Diidi mani natonbikpanbili, ki kpa, ke tin tieni mi jaanma, ki mangi ti pala. **24** Kelima, n biga den kpe, ki ji pia li miali, o den bodi, ke n guani ki la o. Ke bi ji cili mi jaanma. **25** Li sua ke o kpelo bi ye u kuanu po. Wan kpendi, ki nagi deni, ke o gbadi ki ciaga yani leni ku jeligu. **26** Wan yini naacenyendo ki buali lanyanya bona niima nni. **27** O naaciamo n maadi o, “A waalo n kpeni, ke a báa kpaá li nakpanbili ki tieni mi jaanma kelima o guani ki kpeni leni laafia.” **28** ki bikpelga pali n be, wan yie ke o kan kua deni, o báa n ña ki baagi o. **29** Ama o kpelo n jiini ki maadi o báa, “Diidi, bina ña n yeni, ke n tuuni a po a tuona, n nan ki kpeli ki tudi a nunga nni, Ama a nan ki kpeli ki puni nni bá ñotonpanli, ke min tieni mi jaanma leni n dñlinba, **30** Ama A bijua yua n biidi a ñalmani yeni a poconcona n kpeni, ke a nan kpaá o po naatonkpanbili. **31** O báa n maadi o, “N bijua, fini li ye leni nni daali kuli, ke min die yaali kuli tie a yaali i. **32** Ama, li bi dagdi leni tin tieni mi jaanma, ki mangi ti pala, kelima a waalo ne den kpe, ki ji pia li miali mola, O den bodi ke ti guani ki la o.

16 Ke Jesu go maadi o ñodkaaba, “piado bá den ye, ki pia o ñanlmankublo, ke bi ti cua ki tuali o ke o ñalmankublo yeni biandi o piama. **2** ke o piado yini o ki maadi o “Be n teni ke min gbia apo ya maama ki ñani? Tieni nni a ñalmankubli coli, kelima a ji kan ya tie n ñalmankublo.” **3** K o ñalmankublo maadi o pali nni “N ji ba tie ni ledi i, n cab áa n ji bua beli nni li tuonli ne? N ji ki pia paalu ki ko, ke n ya miadi mo, li pia i fee **4** N bani min ba tieni yaala ke bi ya beli nni n ligkubli tuonli mi ba cani ya niba n tuo ki ga n cangu” **5** Yeni, ke o yini o canbaa pandanba yendo yendo, ki buali yua n kpia ki cua “A pia n canbaa panli yija i? **6** Ke o maadi, mi kpama golindi kobga.” K o maadi o, “Ga a pantili ki kali tonma ki diani golindi piimu **7** Ke o ñalmankublo buali tiano, “ke fini mo, a pia n canbaa panli yija i? Ke o mo maadi “Mi ñalkaama kpalpiadi kobga” Ke o maadi o “Ga a pantili ki diani kpapiadi piiniin **8** Canbaa den pagi ya ñalmankublo n den ki tiegi

yeni kelima o den tieni bu nunfanbu. Kelima ñanduna ne bila fani yeni bi lieba ki cie mi yenyenma nni ya bila (aiñ g165) **9** N maadi yi, Taa mani i ñanduna janbi ñalmani ki kpaani danlinba, li ya ti gben, yin baa yaaba n ba ga i cangu naani ke li ki pia gbenma. (aiñios g166) **10** Yua n tiegi yaala n wa nni, ba ya tiegi yaala n yabi nni mo. Ke yua n ki tiegi yaala n wa nni kan ya tiegi yaala n yabi nni mo. **11** A ya ki fidi ki kubi i janbi ñalmani, ñma ba dugi apo, ki pianu a o ñalmani yaali n mōni i? **12** Bi ya ki dugi a po ñan kubi nitoba ligi, maama, ñma ba teni a a ligceli? **13** Naaciamo bá kan fidi ki ya pia canbaanba bilie. Kelima, o ba fidi ki ya nani yendo ki nan bua o lielo, lan yaa ka wan colni canbaa kpialo ki nan fali canbaalielo. A kan fidi ki ya ñua U Tienu leni ñalmani **14** Farisienba n gbadi li maama yeni, ke bi ji ñuadi o. **15** Ke o maadi ba. “I ba maadi ki baa i mōni, bi niba kani, ama U Tienu bani i pala. Bi niba n nua yaali ke li tie kpiagdi yeni, U Tienu wani ya nunga nni ke li tie cancagndi i. **16** Yikodi maama yeni bi sawalpuaba n den kubi, ki ñmagdi u dogu yo hali ke Janbati ti cua. Lan cili lanyogu, bi wangi U Tienu diema laabaalñamo, nilo kuli tiendi ania ki kpaani wan kua lien nni **17** Ama tanpoli leni ki tinga pendima ki paa ki cie li bali maama nni lanbyenli n bodi ki kan tieni. **18** Ya nilo n ñani o denpua ki kuani potiano conbi, yua n kuani ya pua n ñani o calo kani mo conbi. **19** Cengi mani, ñalmandaano bá den ye ki la ti tiakpiagdi, ki di ti jiemandi, ki ye u yenyienjamu nni daali kuli, ke o pali mani boncianla o piama po. **20** O luodo mo den ye, ke bi yi o Lasari, ke o dua o piado bulñajabu kani, ki pia a nala o gbanu po kuli. **21** O den suni ke wan baa ya jieñagdi n baali o piado jedikaanu, bá i sangbanli den lagdi o nala i. **22** Ke o luodo tikpe, ke malekinba tugi o, ki duoni o Abalahama kani. O piado mo n kpe, ban pii o, **23** Wan den ye o mubuogu nni ki laadi fala, ki ti yaadi ki diidi, ki la Abalahama hali fagma ke o wobi Lasari ki tabni o pali. (Hadēs g86) **24** Ke o yigni paama ki maadi, “Ti Báa Abalahama, diidi nni leni mi niñima, ki soni Lasari wan tuu mi ñima leni o nubili, ki maani n lanbu po, bun songi, kelima n ye leni mi cacagma i ku mubuogu nni. **25** Ama ke Abalahama maadi “N biga ya tiani ke a yenyien nni, a den baa yaala n ñani boncianla a po ke Lasari mo den laadi fala boncianla. Ama molane, o ji ye ne,

u yenyenjamu nni, ke a mo falaciamu nni 26 Li ya ñani lankani i, buociangu ye siiga nni, ki paadi tinba yen yinba, ke nilo kan fidi ki ña ti kani ki gedi i kani, obá mo kan fidi ki ña i kani ki cua ti kani. 27 O ñalmandaano n maadi “N Báa Abalahama, mia sugli ki sɔni o n báa diegu nni. 28 Kelima n pia naataanjaba mu, wan tuodi ki tiadi ba. N jie ke bi mo n da ti pundi ya falacimu nni ke n ye ne. 29 Ama ke Abalahama maadi, “Bi pia Moyiisi leni bi sawalpuaba maama; ban cengi mani “ 30 O piado n guani ki maadi, “li kan tuo, ti Báa Abalahama, ama nilo ya ñani bi kprienba kani, ki gedi ki maadi ba, bi ba lebdi bi yama” 31 Ama ke Abalahama maadi, “Bi ya ki cengi Moyiisi leni bi sawalpuaba maama, bá nilo ya yiedi bi tinkpiba siiga, bi kan cengi o.”

17 Jesus maadi o ñodikaaba: L kan fidi b nibaa n ya ye k kan tieni biidi. Ama yubɔnli yua tulmi o lielo. 2 l bo baa tu l daano po yen wan la l naatanli k ya kagi u ñibougu nni yen wan bo t bidi ne siiga yendi 3 lani wan yi cuo i baa a kpiilo ya tieni biidi, go tao'o u ya lebdi, ñan mia sugli o po. 4 O ya tuo ku tieni t biidi daaln i taalmi m lile, k cua k maadi ña ñan mia u po sugili u po. 5 B tondikaaba maadi u tienu: Pugni ti dudugdii 6 U tienu n go maadi bi l ya den tie ki pia t dudugdii, ba k l waa k cie m jonbima yeni, i den bo fidi k niini o tibu nne: “k ye figdi a jiina i tinga ne nni k gad pan sedi m ñiciama nni” wan coln i. 7 L ya tie ki siiga yendi pia o tuonsɔnlo k u ko u kpaabu bii ku kpaat yandi. i ya la'o ku ñani u kuannu po, k kpeni, i bo tuo yedi, “cua kali k je e” 8 l kan maadi k wan tieni m dajojiem, k wan lebdi u tiadi k nagni m jiema ki yaa je k gbeni k go ñuni k gbeni yo o mo cua je k bia ñuu. 9 Canbaa bo jaandi u tuonsɔlo kelima u cedi ku tieni wan bua yaal i l kan yaa tie yeni. 10 yeni i mo ya kani. ya yogu ki sɔni ban buali yaal kuli. yin yi maadi: tinm tie ya tuonsɔma k ñua ñmaapani ama t sɔni ti tuonli. 11 Ya yogu ku den bua gedi Jerualemi, Jesus den cuoni Samari yeni Galile kpaal l po i 12 wan ti kua dogu baan ne nni. k kpaada piig tuog'o; k sdi fagnma 13 k baln i Jesus yeni paama: Jesus t canbaa jie ti m ninñima! 14 k Jesus la ba ki madibi: gedi mani k la salgi yidikaaba! ban caa ya yognu k bi paagi. 15 k b siiga yedi n bandi ku paagi, wan guani k ya yini k dondi u tienu yeni paama 16 k baa gbaani Jesus taana kan tibni u yuli k tuu i tingi k tieni Jesus balgi, k n nulo nan

botie samariteni. 17 k Jesus maadi: B tie bani bonm piiga k paagi bonm yiani yabi sieni wan ye le i? 18 Nul tɔ ji ki ye k l tie k o caani guani k dondi u tienu? 19 k maadi Samariteni jua yeni go fii kelima a pia ti dudugdi n po, a ciadi. 20 K farisieni nba bual'o be daali k u tienu diema baa cua i? K Jesus ñmiiianba: U tienu diema k baadi. Utienu diema ya bo cua nul kaa nua'o. 21 b kan maadi cua mani u ye nebi o ye ne po. Yin ñanbi k ya tiani. U tienu diema ye i siiga nni. 22 Guani k maadi o ñodikaaba: Oyogu t bo cua ki baa niani k yi ya y yeni u nulo bijua l ya tie baa daayeli i kan fid. 23 Ama b bo ti maadi “Kristo ye ne” yi daa caa, i daa jegli 24 l tañigdi yi pudi kaanyedi t tawaligbandi nni k cil ki fandii kaan yenu ki ya ya caa tiali po. L ti baa ti tie yeni u nul bijua daali. 25 L buali k wan guo fala paaa yo ti ye yogu ne niba n yie'o 26 Ya daali k o nulo bijua bo guan i, a bona bo tieni nani Noe: 27 B niba den di, k ñu, k kuandio b puobi k bia puu'bi, hal yeni ya daali k Noe kua o ñibiagu. l yogu k u togu ji biidi ki kpa bi kuli. 28 yaali mo go bo cua Loti yogu n yeni: b niba den di k ñu k daa, k kuadi, k ñuundi, k maa. 29 Ama ya daali k Loti ñani Sodome k tacianga yeni i tatintandi yeni i tañigdi baa k kpa b kuli. 30 Lbaa ti tie yeni ya daali ko nulo bijua bo legidi. 31 L Daaali ya pundi nul ya ye ldepil po bii k se deni po wan daa jiidi k tugd o bona yali k u ña. L bia baa tie yeni, yua ya ye kuaan po wan daa kpeni u deni. 32 Gua tiadi mani yaali baa Loti denpua 33 Yua kpaani k wan fie o miali u ba bia ama yua luni u miali bo lamfiema 34 Ldaali ñiaɔgu, n maadi, nibi lie bo duani gadogu yedi po, yeli bo cua ama tianli n ñindi 35 Puoblie bo taani k bindi u naakpiagu: yeli n bo cua k tianli ñindi. 36 nibi lie den baa ye o kuaan po yendi n kpeni tɔ n ñindi. 37 K Jesus ñodikaaba bual'o: Lboli bo ti tieni le kani ti yudaano? K u jii'n'bi: n kuum nti baa ye naani lan kani k nanyobli nba bu taani.

18 Ki fiddi ki waani ki jaandi tie bonmonli, k tin ya jaandi ki da wadi ti pala, jesu pua o ñodikaaba mi maa kpanjama: 2 O dogu nni den pia buud daano ba, ko k jie U Tienu k go cengi nulo. 3 K li dogu nni go bo pia pakuali pokuuli ba ko tundi ki ñua'gu k wan kun'o i mɔni o yibali kani. 4 Ti buudi daan'o ne bo ki ceng'o hali k li pan waagi. Ama ko ji te kali ki maal ki sua: “yeni i mɔni k n ki jie U Tienu, k tie lieba mi bua yaali. 5 Li paakuali ne mabi nni

boncianli, n bi jia o buudi k wan ŋaa nni mi fuodi. **6** U Tienu pugini maadi: cengi mani, o buudi daano, faagu daano ne, n maadi yaali. **7** Ki li ya tie yeni, i ki bani ku Tienu ba kōni o bid po, yaabi ko lugdi ba k bi dongi bi niali o po, yienu yen ŋiagu, ko kan todi ba? **8** Min n maadi ti ko bi kōn bi po, ya tie ko nulo bija ya te guani, o gō bi la li dindanli i tinga ne po. **9** O gō den pua ya maa kpanjam ne ke li nua yaab n yi bi ba nimōma, ki nan ji nundi bi lieba: **10** Nib lie bo gedi o jandiegu nni ki bi jaandi: yendi bo tie farisien ko lielo tie lonpo gaalo. **11** Farisien bo se ki jaandi o pali nni: U Tienu, n tiend'a balgi yen min ki kpiini, k k pua faagu, k k conmi nani nlieba yeni, nan o lonpo gaalo ne yeni. **12** N co u ŋōbu taalm lie dana lele siigin ni, n tien taal piiga po mu ŋalimanu talgi nba. **13** O lonpo gaalo ne wani bo se fagma ki taabi, k kan tuo ki yaadi ba o yuli tapoli po. Ama, o bo fabini o pali ni ke maadi: n Tienu diidi yen mi nuñima kelima n tie biidi daano **14** N maadi, U Tienu tuo ki gaali o lonpo daano ki cie farisien. Kelima, yua dongi o ba, bi bu jiin'o, yua jiindi o ba, bi baa dongi wani. **15** B niba bo baadi yeni bi bidi jesu kani, k wan yadi mi yediŋanma bi po. Ama ko ŋodikaabi bieli ba. **16** K jesu yinba ki maadi ba: yin cedi mani ban cua n kani, da bieli'b mani, kelima yaabi n yeni U Tienu deni tie nani ban yeni. **17** I mōni po n maadi: yua k ga u Tienu diema nani i biga ne yeni, o kan bangi kua U Tienu diema nni. **18** Yeni k Kpaagl ba tieni i buali: ... canbaa mōn, mi baa tieni ledi k la ya miali ki pia gbema? (aiōnios g166) **19** K jesu ŋmiani o: be cedi ka yin nni canbaa mōn nni? Nul ki mōni li ya ki U Tienu baba yaa ka. **20** A bani U Tienu ŋōmaama: a kan conmi, a kan kpa nulo, akan su, ŋan cedi janmi buudi, ki cōnlini a nāa yeni a baà. **21** Ki li ja ŋmiani: n cōnlini lio kuli k da tie biga. **22** Yeni jesu maadi: a gō da sieni bonyenli: kuadi ŋan pia yaali kuli, k tugi li ligi kuli ki bōgdī talgi nba, li puoli po ŋan ya ŋuan nni. **23** Wan gbadi yeni ko pali kuli wadi kelima li ja bo tie ŋaliman daani **24** Jesu den la ko pali wadi ko maadi: li pa boncianli yen ŋalman daano n kua U Tienu diema nni **25** li ki pa ku yuoyuogu n kua kpalipimu bonli, k cie yen ŋalma daano n kua U Tienu diema n **26** Ki bi niba yen kuli taani ki buali: ŋmaa nan b la li maa kan gbedigu? **27** K jesu ŋmian o: yaali n pa bi niba po, k pa U Tienu po **28** Yeni k Pieri buali: k tinba i? ti ŋa tin pia yaali kuli k ŋua ŋa **29** K

jesu maadi ba: ... i mōn po n maadi ki yua ŋa o deni, o pua, o ninjaba, o bidi, o naataani kuli k dugni U Tienu diema po. **30** O bu la ti ŋuadi yaali n yabi, mōlane yen ya dana baadi, ya miali ki pia gbema. (aiōn g165, aiōnios g166) **31** Jesu bo tugi o ŋodikaaba piig n bonbilie k piadi yenba ki maadi ba: diidi mani, t do Serusalem n yen, ko Tienu tondi n bo dian yaali o nulo bijua po kuli ji bu tieni. **32** Bi bu cuogu ki mubin'o yaabi ki bani U Tienu nuguni, ban laagu, k sugd'o, k sii ti ŋōsōndi o po. **33** Bi ba puagu, ki kpaagu. Dana ta daali o bu yiedi **34** O ŋodikaaba bo ki gbadi li maama niima nni, kelima li pa bi po yen ban gbadi li maama. Bi ji bo ki bani jesu n bua maadi yaali li po **35** Jesu n bo nagi seriko, o juamo bo kaa o sankuni ki miadi. **36** Wan gbadi li ŋōgli o sanu po, ko buali yaali tieni. **37** Ki bi ŋmian'o ki jesu n pedi. **38** Yeni ko cili ki yigni yeni o paalu: ... jesu, Dafiid bijua, diidn yen nunbaagu. **39** Yaabi bo ye liiga bo maad'o, k wan suoni, ama ko ŋanbi k yigni: Dafiid bijua diidn yen nunbaagu. **40** Ki jesu cedi k bi ba yen'o o kani, wan pundi ya yogunu, ki jesu bual'o: **41** A bua k min tieni be k ten'a i? ko juamo ŋmian'o: n diedo, cedi ki mi nuali. **42** A bu fidi ki nuali, kelima a dindanli paag'a. **43** L yogunu ko nuali, ki ji ŋua jesu ki dondi U Tienu. Ban la yaali n tieni ne, ko nuwuligu kuli mō ji dondi U Tienu.

19 Jesus bo pendi Jerico dogu nni. **2** Lsua jua baa ne mō ye l dogu nni yi'u Saase ku tie ŋanman daano k dungn o tie lonpo gaala canbaa i. **3** Wan gbadi k Jesus pa k pendi. **4** K u sani. K ga liiga k pan doni tibu bá ne po k b yi u Sikomar k wan la Jesus k dungn o tie jinjega i. **5** Jesus n pundi l kan ya yognu, k u yaad la'o bu tibu po k maad'o: **6** Saase jiidi tonma dinne n bo cani a deni. K u jiidi tonma ki ga'o yen pamanli. **7** B niba n gbadi yeni k b ji bulnbulni k diidi wan caa bua cani o nubiigu **8** Ama k Saase sedi k maadi k o bogdi o ŋalmani ki teni b cacagidama. K l gō ya sua k u den kubi nuli panli o bua guani ki ŋmiani l daano tabual m taa. **9** L yogu k Jesus k u la m fiema o deni yeni k dugni o mō tie Abrahama yabili. **10** K dugni o nifossalo bijua baa k wan guan k kpeni k bia faabi yaaaba den bodi **11** B niba n bo songi Jesus tundi yeni k sua k u paa k nagidi Jerusalemi. B nubi ji maal k u bua kaani u tienu diema n yeni. **12** L yogu k u maadi k jua baa ne n den tie nigbengli g fii gedi dogbanbanfaqli k pan

di labaali k guani k kpeni. **13** K kpeni k kubi o dogu. k yiini o naaceb bonm piig g bɔgdiba wula dibala k yua kul n̄ mɔnd k lan nob. **14** Wan gedi ku dogni yaaba diani l tili k ten'o k maad'o k bi bo'a bi dogu nni. **15** Ku yedi ba ku kan kpeni, wan pan dini l bal k kpen wan ji yiin u naaceb k yua kul nagni ki waani wan sɔ maama yeni e ligi yeni. **16** Cincin yua n baa k nagni k maadi: canbaa n̄an den teni l ligi yal yeni mi sɔ k dibala piig pugni l po. **17** U canbaa n̄ maad: n faa n naaciemo a tie tuosɔnli. A bo gaa dingbana piig canbaaandi. **18** Tɔ n mɔ cua k maadi canbaa n mɔ soni yeni i ligi yeni k baa dibala k pugni l po. **19** U canba n maad'o a bo gaa dingbana mu canbaandi. **20** Tiani n mɔ cua yua juodi k maadi canba n den taa a ligi yeni k pɔbni k begini n tiadi nni. **21** N den jie n̄a ka tie canbabiadi. k taa min k bil naani k bia yendi min k bul naani **22** K u canbaa maad'o: a tie naacenbiadi a bani k tie canbabiado i k taa min k bili yaala k gɔ yend min k bul naani. **23** A den bo kan taa n ligi k billi banki i n ya ti kpeni ya daal mi ga yeni t n̄uadi. **24** K maad yaaba den ye likan k ban fie o liyendiga yeni k ten i yua pia pia bona piig **25** K b niba maad canba wɔ nan pia bona piiga! **26** K canbaa maad ki b bo pugni yua pia i ama yua k pia ban bia fie wan pia yaali yeni. **27** K maad k ban baa yeni o yibala yaab den yedi k u kan yendi'b yeni k kpa ba o nintual nni. **28** Jesus n maad ki gbeni k u taa o niba yaab n̄ua'o k ye liiga k b doni Jerusalemi. **29** Ban nagdi Betefaje yeni Betani k k fag yeni olife jua kan, k u sɔni o naacenb bonmilie k madi ba **30** Gadi mani o dogu yala n ye i liiga po ne i bo i n̄unbiga k nil ku luol yin lod'o na. **31** Nul ya buali yaali n cedi ki lodo yin maad k u yomndaano n bua **32** Ban sɔni yaaba gedi ki guani k li tie nani Jesus n bo maad maama. **33** Ban bo lodi o n̄uumo ya yogu k b bondanb buali ba k be ced k lod o n̄uum i? **34** K b maad'b ku yomndaano n bua. **35** K bi guani yen'o Jesus kani k bmaani bi tiadi i n̄unbiga po k jagni Jesus **36** Wan pend ya yognu b nib bo yi land b tiadi k bil o sani po. **37** Ban bo n̄ani Olife jua po k ji k nagdi Jerusalemi ku n̄odikaaba kul ji yiini k dondi u tienu yen ban bo la ya yaaligu kuli. **38** K tua m yedinanma n ya ya o bado yua cuon u tienu yel po t yomdaano, laafia n ya ye tanpol po k ti kpiagidi n ya kaan kul **39** L yogu k falisian nba yab bo ye b niba nni maad Jesus: maad a n̄odikaaba ki ban suoni **40** K Jesus k baa b ya suoni, a tana n baa yiini k dondi u tienu.

41 Wan pundi Jerusalemi dogu nni k u gbel k caani l bubuuli k maadi **42** K maadi a ya bo ban k diine daali ne tie a yomdaano daali ama keto l duagi ninbina po i. **43** A danaa cuoni a po k kan ya n̄an, k a yibalaa ti bu kaalida kaana kul k pib a k luon a kaan kuli. **44** B bu biani fin yeni a dogo niba kul pil pil k kan sieni baa dikpiyenli k l se, k dugn i a den k bandi a Tienu can'a ya daal i. **45** Jesus kua ou jaanddiegu nni k beli a kpinkpenda k maad'b: **46** Ldiani k maadi k den baa tie jaanddiegu, k yinma tug k l tɔ a n̄oyiga cend kaanu. **47** Jesus bo tundi b niba daal kul u jaanddiegu niin po i. Ama k b tondanb ye yeni yikodanba kpaani k ban kpa'o **48** Ama b bo bani ban bu didal maama k dugn i yua kuli bo songi o maama

20 Dayenli, ke jesu den tundi bi niba ku jaanddiegu cancanli ki muandi ba li laabamanli, ke ku jaanddiegu liiga yaaba cua yeni bi yikodanba yeni u dogu yudanba, **2** ke bi buali Jesu ya buali ne: ... Maadi ti, a kubi n̄maa yiko ki tuuni, lan yaa ka, n̄ma n teni li yiko? **3** Jesu maadi: ... N mɔ pia i buali ke bi buali yi, n̄miani man nni: **4** Jan den kubi n̄maa yiko i, ki wuu bi niba U Tienu n̄ima? Li den tie U Tienu yiko bii bi niba yiko i? **5** Ke bi ji buni bulni bi siiga: Ti ya maadi: “Ke U Tienu yiko” o ba buali ti: “Be cedi ke i den ki dugi o po”? **6** Ama ti ya n̄miani: “Ke bi niba”, ku niwulgu ne ba luudi ti a tana ki kpa ti, kelima bi niba ne kuli dugi ke Jan bo tie U Tienu tondo i. **7** Ke bi maadi ke bi ki bani Jan n bo kubi yua yiko ki tuuni. **8** ... Jesu n̄miani ba, ke o mɔ ki bani wan kubi yua ya yiko ki tuuni. **9** Ke o pua bi niba ya makpanjama ne: ... Ja bá den n̄uu ku damɔngu diidi, ki ggni bi niba ki gedi naani n fagi ki ba waagi. **10** Mi cuama yogu ke o sɔni o tuonsɔnlo, ke wan gedi ki gaa bu kpaabu ligi, ke kpaguula pua ki beli o, baa teni o lbá. **11** Ke o bondaano gɔ sɔni tuonsɔntɔlo. Ke bi gɔ pua o, ki beli o, baa teni o lbá. **12** Canbáa gɔ sɔni tuonsɔntɔlo bonbta po. Ke bi pua ki duoli o mɔ ki beli o. **13** Ke o kpadaano maadi: N tieni ledi? N ba sɔni n biga yaaga ke n n̄anbi ki bua ga. Bi ba fidi ki colni wani. **14** A tuonsɔnla n lá ga ya yogu, ke bi juogi bi n̄miali nni, ki maadi: “Yua n ti ba di li faali n yeni. Tin kpa o man, ki diedi li faali.” **15** Ke bi cuo o ki fili o, ki n̄ani o bu kpaabu nni, ki kpa o. O kpadaano ba tieni a tuonsɔnla yeni ledi? **16** O ba gedi ki biani a tuonsɔnla yeni, ki

taa bu kpaabu ki guuni nitoba. Li maama po ke bi maadi: “U Tieni n wuoni mani”. 17 Ke Jesu nonli ba suoo ki maadi: “I gbia U Tieniu lanbona yia diani li tili nni ne ledi? Ya tanli ke a tanmaala bo yie ki luni yeni, laa tanli n ti guani ki tua ku diegu fiagli tanjali. 18 Yua n li baa li tanli po, o ba koni koni. Li tanli ya baa yua ya po mo, li nandi o i yomi yomi. 19 Ke U Tieniu maama tundkaaba yeni bi salyidkacianba bandi ke li makpanjama nua bani, ke bi ji lingi ke ban cuo Jesu li yogu mono, ki jie bi niba. 20 Li po ke bi kpaagi Jesu, ki sɔni bi niba ke bi yini bi bá nimonba. Bi bo ba lá i jalgi Jesu maama nni. Yeni, bi bo ba fidi ki cuo o, ki kubni o Romi bado yiko yiko yeni o yudandi nni. 21 Lani ke bi niba yeni ji nagni o: ... Canbáa, ti bani ke a maadi i momoni, ki go tundi bi niba lan buali maama. A ki jie bi yikodanba, ama a wangi bi niba U Tieniu sanu yeni moni. 22 To, maadi ti, li buali ke tin ya pa Sesari ti patendi (lonpo) bii laa cabi i? 23 Jesu bani bi janbi maama, ki nmiani ba: 24 ... Waani nni man bu lugbu dibayenli! nma ya nannangu yeni nma ya yeli n ye li po? ... Ke bi niba jiini ke Sesari. 25 ... To! ke o maadi ba, teni man Sesari yaala n tie Sesari yaali, ki teni U Tieniu yaala n tie U Tieniu yaala. 26 Bi bo ki fidi ki jalgi Jesu o maama nni bi niba siiga. Ke o nmiani bo lidi ba, ke bi bo luoo ban ba maadi yaala. 27 Sadusehannba, ban yaaba n bo ki tuo ke bi kpienba ti ba fii ku kaagu nni, bi siiga ke bi toba nagni Jesu, ki buali o ya buali ne: 28 ... Canbáa, Moyisi diani nni o bo diani yiko ne ki teni ti: Li ya tie ke o nulo kuani o pua, ki kpe ki ki pia biga, o ninjua n taa o pakuali ki mali o a bila. 29 To, jablile n den ye ki tie kpiiba, o ciamo po kuani o pua, ki kpe kaa pia biga. 30 Bilie po yua yeni bita po yua yeni yaaba n sieni taa li pua, 31 Ke bi kuli kpe kaa pia biga” 32 O pua yeni mo ti yuandi ki kpe. 33 To, bi kpienba n ba fii ya daali ku kaagu nni, nma n ji ba diedi o pua i? kelima bi kuli kuani o. 34 Jesu nmiani ba: ... Tin dá ye ya nanduna ne nni, bi jaba kuandi bi puoba ki bi puoba kuni bi jaba. (aiɔn g165) 35 Ama yaaba ke U Tieniu diidi ki sua ke bi nani ki dagdi yeni ban fii ku kaagu nni ki kua li nandunpanli nni wan kan kuani bi puoba ki go kan kuni bi jaba. (aiɔn g165) 36 Bi kan fidi ki kpe, kelima bi baa tie nani Menekinba yeni, ki tie U Tieniu bila, kelima bi ba fii bi kpienba siiga. 37 Ke bi kpinba n fii ku kaagu nni, Moyisi mono, bo diani li ya yogu ke o lá ku tuntuugu co u muu: Lan wan ii,

o yeli n tie yonbdaano Abrahami Tieniu, Isaaki Tieniu yeni Jakobi Tieniu. 38 Ama, U Tieniu ki tie bi kpienba Tieniu ka, ama fuodba Tieniu; lan wan ii, o ya po, li tie momoni ke yaajanba ta yeni fo. 39 Li po, a yikobanda gaa mi maama ki maadi: ... Canbáa, a njanbi ki nmiani li po. 40 Kelima, bi ji bo jie yeni ban buali i buali. 41 Ke Jesu mo ji buali ba: ... Li tieni ledi ke bi maadi ke O Tondo ba na Dafiidi yaabila siiga? 42 Kelima Dafiidi mono maadi I Yani tili nni: Yonbdaano maadi n Yonbdaano: Cua ki kali n jienu, 43 Ya caa yeni ya yogu ke n ba cedi a yibalinba n tua a taanmaakaanu. 44 Dafiidi yeni U Tieniu Tondo ke o Yonbdaano: Li ba tieni ledi i o tondo yeni n ya tie o yaabili. 45 Ke ku niwulgu den cengi o, ke omaadi o godkaaba: 46 ... Diidi U Tieniu yikobanda yaaba n bua a bogda tiadi lama, ki njanbi ki bua ku niwulgu nni, ti jaanddiedi nni yeni ti wondi nni ban ya kaa liiga. 47 Bi fiedi a pakuana ligi i, ki nan yen sedi ki jaandi lan waagi nani bi tie bi nimonba yeni. Bi ya tubnmaglu n ti baa bia.

21 Jesu nonli ya nmandanba n kpieni i ligi ku jaanaddiegu nni, 2 ke o lá pakuatalgi mo ke o cua ki kpieni i ligi dibala lie. 3 Lani, ke o maadi: ... Momoni po, n maadi yi, pakuatagi ne n kpieni ya ligi yabi ki cie yua kuli, 4 kelima bi kuli ne kpieni ban ki bua yi i. Ama, wan gbegdi o piama kuli i, ki kpieni. 5 Bi toba den maadi ku jaanddiegu po: “Tinba n den maa gu leni a tanjana, ki teni i ligi ke bi maa gu. Lani n tie bonncianla” Jesu maadi ba: 6 U yogu cuoni na, yin nua yaala ne kuli ba bolni; tanli bá ti kan ya maa li lieli po. 7 ... Lani, ke bi bo buali o, Canbáa, u laa yogu i ke li bona ba tieni? Be n ti ba waani ti, ke li bona ba tieni i? 8 Jesu maadi ba: ... Yin faami, yin da cedi ban kuani yi mi tudma nni. Kelima, bonncianla ba cua n yeli po, ki maadi: “Mini n tie O Tondo!” lan yaa ka: “U yogu pundi o!” Yin da cegi ba! 9 Yi ya ti gbadi ke tobu pua, ke a konkona koni, yin da jie. Kelima li bona kuli dá ba cindi ki cua yo nanduna gbenma n fidi ki cua. 10 Lani ke o go bo maadi: ... U dogu ti ba fii ki pua dogtɔu bu tobu. Diema mo n fii ki pua dietoma bu tobu. 11 Ki tinga ti ba migi i dogi nni; mi koma leni i yiani ba baa i dogi nni; ya bona n pia ti jawaandi leni ku yaalidgu ba tieni tanpoli po. 12 Yeni li kuli ne n ti fidi ki tieni, bi ba cuo yi ki waani yi fala, ki gedi leni yi ki teni suifinba jaanddiedi

yikodanba kani ke ban luoni yi dansalgi. n ya bi ba gedi yi bi badba kani leni leni dogdanba kani. 13 Li bona ti ba cua yi, ke yin kuni i mòmōni n po. 14 Lan wan ii, yin ya pia ti dudugdi paaa: Yinb ka ba kōni yibá po. 15 Ama, mini puni mi mabanma yi maadi ki paadi i yibalinba, ki gō puni ya yanfuoma ke obá kan fidi yi. 16 Yi danba, yi ninjanba, yi kpīiba leni yi dōnlinba mōno ba cedi ban cuo yi, ki kpa bitōba i siiga. 17 Obá ti kan ya bua i nublu kelima n ya po. 18 Ama, i yuli po bá yuyengu kan bia. 19 I ya pia li mindli, i ba baa U Tienu ḡalbalgo. 20 ... Ya yogu ke i ba lá yibalinba sijenba ke bi kaalindi Jerisalemi, yin ya bani o mudma nagi. 21 Lan wan ii, Jude dotieba n̄ sani ki do a juana nni, yaaba n y Jerusalemi dogu nni n̄ bobni tonma ki n̄a. Yaaba ye i kuani nni n̄ da kpeni u dogu nni! 22 Kelima, li dana tie U Tienu mutuoli dana yia nni ke i diani n yedi yaala ba tieni. 23 Li dana nni, fala ba gbadi a potunpunba leni bi pomadinba! Kelima U Tienu mutuoli ba lagi li niba po. 24 Bi ba kpa li dogu nni niba leni li kadmanli lan yaa ka ki taa bitōba ki puodi leni ba i doglami po, ki bi nilanba yaaba ki bani U Tienu n̄ diedi Jerusalemi ya caa leni ya yogu ke bi paalu po ba pendi. 25 ... Ku yaalidgu bona ba tieni u yienu nni, o ḡmaalo nni leni a ḡmaabila nni. Ki tinga po, li mōgli ba do leni ti jadi, bi niba n jie ki tadi. 26 Ti jawaandi ba kpa bi niba gbanu, bi ya maali ya yubōnli n ba cua ḡanduna munli po. Kelima yaala n ye tanpoli po kuli ki pia paalu ba jegi. 27 Lani, ke bi ba lá O nusaalo bijua ke o ye ti tawalgbandi nni ki cuoni leni o paacianu leni ti yudandi. 28 Ya yogu ke li bona cindi ki tiendi, yin yaadi i yuli, ki ya pia li juunli kelima i faabu dana ji ki fagi. 29 Ke o pugni ya manannangu ne: ... Diidi man bu kankanbu, lan yaa ka titōbu. 30 Ti ya lá ke bu puugu cindi ki pudi, ti nani ke ku siagu nagi. 31 Yeni mō i, i ya lá ke li bona ti tiendi, yin bandi nani ke U Tienu diema nagi. 32 Mòmōni po, n maadi lan kuli ne ba tieni ke mōlane niba yaaba n ye ne, ke nitōba da ki kpe. 33 Ki tinga leni tanpoli ba pendi, ama n n̄ōbona ki pia pendma. 34 Cuo man yibá, da taa man yi yula kuni mi jiema leni mi daama, ki gō da cagni yibá ḡanduna ne yenyienu po. Lan yaa ka li daagbengli ba cua ki cii yi. 35 Kelima, li ba baa nani ku jabaangu yeni ḡanduna niba kuli po. 36 Yin da gōa man, ki ya jaandi yogu kuli ke U Tienu n puni yi u paalu ke yin fidi ki n̄a ya yubōnli n cuoni nni, ki sedi

o nufosaalo bijua nunga nni. 37 Jesu bo taa o yentuna kuli tundi bi niba ku jaanddiegu nni; ku n̄iagu wan gedi ki duani Oliifi tiidi juali po. 38 Ku sirjaapanpangu kuli, bi bo yen tigdi ku jaanddiegu nni ki ya cengi o

22 Tin den ye k l sieni nani dan ḡa yeni yeni “kpanu yaali ki pia dabina jaam” jaam yaali k b tua paki yeni. 2 K salikiyikaaba canbaa nba yeni b yikodamba pkaani ya sani k ban kpa Jesus. Ama bi den jie k n̄ōgli bo tieni. 3 Yeni k sitaani kua Juda pal nni k b ji yi'o Ikariyoti piiga bolie siiga yeni yedi. 4 Juda den gedi k la salikiyidkaab canbaa yeni u jaanddiegu nni nikipelo k ban taan n̄ōb ki ban ban bo tieni maama k kuadi Jesus k b niba n daa bandi. 5 K bi kuli pali mangi k b cuo ki ban ten'o i ligi. 6 k u tuo l yogu m̄dno k ji kpaanii ya sani k u bo kuadi Jesus k niba n daa bandi. 7 Kpanu yaali k pia dabina jaami daali yua k nil kul bo b kpa paki pebiga n pundi 8 K Jesus sōni Sani yeni Piaali ki maadi ba. gedi manni k tien man ti paki jiem. 9 k b guani bual'o a bua ti tieni l jiem le kani? 10 E ya pan bua kua o dogu nni i bo tuogi o nul k o tug l n̄uncuali. Yi ḡōd'o hali wan pan b kua ya deni. 11 Yin bo maadi yeni o diedaani maama nne: “Canbaa ye ki ti bual ḡa: k i laa dieli nni k bu je paki jaanjiema yeni o ḡōdikaaba.” 12 Yeni o bo waani o dietuadugu po ya u dieciangu k ḡnb lien nni ki bo bobni. 13 k b gedi, k la yaal kuli k l tie nani Jesus n bo maadi maama K bobn nni paki jaama jiem. 14 O yogu n pund: k Jesus ji kali k bo di yeni o ḡōdikaabi. 15 K u maadi ba: N den ḡanbi bua min jaani yeni paki jaam yo k fidi ki la fala. 16 N maadi n ji kan bani ki di yeni ya caa yeni ya daal k li t bu la l niima u tienu diema nni. 17 ku taa u sōma ki jaan k maadi ga mani k bōgdi i ḡmiali nni 18 Kelima n maadi, n ji kan bani n̄u u damōngu ne yaa caa yeni ya yogu k u tienu b u kani o bali k gbeni. 19 K gō tugi kpanu mō k tieni u Tienu balkk jendi jendi k teni u naaceb k maadi bi: ne tie m ḡbannandi k taa teni ya tie mani yeni k ya tiani m po 20 Ban dini ki gbeni ya yogu ku gō taa u somi ki k madi: ne tieu tienu b niba dōnlpaangu sōmi k bu wuli i po. 21 Ama yua bu kuadi n i ye nekama k kaa yeni ti 22 Mōni o nifosaalo bijua ji caa i nani u Tienu n bo cabi maama, ama fala i yua kuadi ye po. 23 K Jesus ḡōdkaab ji buali b ḡmali nni k b siiga ne ḡmaa bo fidi k tiel'i. 24 K Jesus ḡōdikaab ji

polidi yeni b lieba yua baa tie liiga yua. 25 K Jesus maadi: u dogu batieba n paa b niba k yabi tuuni yiko tuonli mō k bi yib'i b "ḡanbteba". 26 Yi daa maadi yeni. Ama yua b tō diedo i siiga n tō biga, k yua baa die mō n tō tuonsōnli o liebi kani 27 I ya kani ḡmaa die? Yua kaa di bii yua tuuni? i ya po yua kaa di kaa? Mi yua ye i siiga nne n tie nani o tuonsōnli. 28 I den ye yeni n momōni m bigma kul yogu 29 nani n baa n den teni m diema n mō teni, 30 I ji ba yi di k gō ḡnu m diema nni, k bia kali l bal kpagili po ki ya diedi Isaraheli buoli piga n bomlie. 31 Siimō Siimō cuo a ba: sitaan bua wan kuani i guudiga nni k tindi, nani ban yi ledi i dii k ḡnani u fegu yeni. 32 Ama n jaani a po k ḡan daa luo dudugidi ka mō ya daali ka bo guani ḡan mō paagi a kpiiba pala. 33 N yomdaano m maadi ḡa l ya tie ba m kua danalgi bii ki kpe n tuo 34 K jjesus jiin pieri m maadi ḡa i mōni dinla mōno k sua k o kokol daa buudi a nia bomtaa po ki ḡaa ban n i. 35 Min sōni k ligi k ye, k bōgli k ye k tacaagu k ye i bonli podi i 36 Moda i ya pia ligi yi taa, iya pia bōgli yi gō taa, i yaa pia jugpiega yi kuadi l liadli k daa. 37 Kelima yaali bo diani u tienu ḡōmaam tili nni, l tie k lan tienu i. l bu diani maama ne i. B den taa'o a nubiaada siiga. k ban bo maadi yali ji tienu. Mōni ban bo diani yaali n po n ji bo tienu. 38 k b maad t yomdaano jugpiemu lie ye. K ḡmian bi, l dagdi. 39 Ko ḡnani k toli Olife juali po nan wan yi tun g tie maama k u ḡodikaaba ḡōd'o 40 Wan ya yogu k u maadi ya jaan mani k daa kua bbida nni bigili nni. 41 K u siedi k fagidi k pan cie k gbaani o duna po k jaan 42 N baa fuadi n kani ya fala ne. ama lan da tie n ya buama, lan tienu nan ḡan bua maama. 43 K u tienu meleki ḡan tanpol po k ten'o u paalu 44 K l pawadli kua 'o k u jaandi bonḡanla, ka tuntonjena ti cieni o po nani sōm yeni k baal tinga nni. 45 l puol po ko fii ki nagni o ḡōdkabi kani k sua k b gō k o pal biidi. 46 ku maadi bi: be cedi ki guandi? fii mani ki ya jaani k da ba l bignli nni. 47 Jesus da den k jaan k ḡben, k u nuwugu pundi kJesus ḡōdkaab piig n bonmlie yeni siiga yedi ye liig k b yi'u juda yeni ye b liiga wan nangni Jesus wan muadi u tankpili 48 wan maad'o: Tankpinmuadli kaa bu kuadi o nul bijua. 49 Jesus ḡōdkaab n bo nō yaal bo cua yeni k b bual'o t yomdaano t mō nōdi ti jugpiemi k cua bii? 50 k l yogu b siiga yendi cua k jia salkiyidkaa kul canba tuonsōnlo jienu tubli. 51 Jesus maadi ba: "ḡaabi mani" k guani

sii o tuonsōnlo ye tubli k l paagi. 52 K Jesus maadi salgi yidkaab canba yeni o jaandiegu nni sije nba yeni o dogu n nikpela ban yaab bo bua ban cuo'o; "n tie bibiadli ya ki cuon i k kubi i jugpiemu yeni i ḡbiami? 53 n den ye yeni daal kuli o jaandiegu nni k nul k cuo ni; ama mōda ji tie i yiognu k l bunbōnli ji tie u paalu". 54 K b cuo'o k gedi yen'o hal salki yidkaab kul canbaa kan. K Piali ye hal puoli k ḡua 55 B den cuon i o muu o lujōga nni k i nib taani ki kaa k pol mō ye b siiga ni. 56 K tuonsōcaano baa ne den la'o ko kaa o muyiegu kan k diid'o k maadi: "u ne den yi ye yen'o" 57 K Piali nia k maadi: Mi k ban'o. 58 k gō sudi yamu k tiani go la Piali k maadi l tie mōni a mō yi ye yen'o ku madi mi ki ye yen'o. 59 k gō tienu nan kudi yengu yeni nutiani n maadi: mōni u ne mōden ye yen'o u gō tie Galile yu i 60 k Pial maadi yeni paama min ki bani ḡan bua maadi yaala. L yogu g sua k u da maadi k ḡbeni ku kotogu buudi. 61 K ti yomdaano ji ḡbegi g nuali Piali k Pial ji tiadi wan den maado yaali. K sua ku kotogu daa buudi a bo nia ka k ban n i 62 K o ḡnani cancanli k buudi nisipiedi. 63 Yaab den guu Jesus den laa'o k bia puag'o. 64 K pibn i o nuga k bual'o: a de ye ka tie u tienu tondo kaa maadi yua pua ḡa. 65 K ji sugd'o sugbuoli kuli 66 Lan den fandi k u dogu nikpela yeni salki yidkaab canba nba yen a ḡbanbanda bo tani ki ba yen i Jesus b buudi dam kani 67 K b cil i buali: "A ya tie kristu ḡan maadi ti. K Jesus ḡmia'bi: N ya jiin i kan ya pia n po dandanli, 68 K ya buali i buali ki kan jiin i. 69 Ama moda o nul bijua b kali o baa yua tie diedo jienu po. 70 K b kul ji yigini a tie u tienu bijua yoo! ko jiim'a yima n ye k tie u tienu bijua. 71 k yabi ye ting po ji yigni, i gō bua la kasieda i. T songi u ḡōba nni mōlane.

23 O nuwuligu kuli den fii ki gedi yeni jesu gufeneeli Pilat kani. 2 Bi ji den kpaani ki ban jalg'o: ... ti la o nulo ne k o baadi yeni li ḡmadli ti niba siign. O deli ki ban da pa o badiciamo cesa lonpo, ki gō sua k o tie U Tienu n gandi yua, o bado. 3 Lani ki Pilat bual'o: ... a tie Suf nba bado yaa? ... K Jesu jiin: fini yedi. 4 K Pilat maadi o jaandiegun nikpela: n ki la ya tagili n dagdi yeni k tin kpa o ja ne. 5 Ama ki bi kuli niini maadi: o cili hali Galile yo, k tōgni Sude ki ji pundi ne. 6 Pilat n ḡbadi ki bi yini Galile, k o buali ki bua bandi o ya bo ḡan Galile. 7 Wan den bandi k o tie Erod diema yua, k o

cedi ki bi gedi yen'o. Laa dana kuli Erodi den ye Serusalem nni. **8** Erodi pali den mangi yeni wan la jesu, kelima li waagi k o den kpaani ki wan bandi o, kelima o den gbadi ki bi maadi o maama. O den sundi ki wan la ya paligu k o tie. **9** O den tieni buali boncianli, ama jesu den ki jiini lba. **10** L yogunu k o jaandiegu nikpela yen yiko tundikaaba se ki maadi yeni paama kaa jie. **11** Yeni ki Erodi den taani yeni o mintielinba ki fali'o, bi den lan'o li badliedli. Erodi den cedi ki bi guani yen'o Pilat kani. **12** Laa ya yogunu, li konli den ye Erodi yen Pilat siiga, lan ya daali, ki bi guani ki mangi. **13** Pilat den yin liiga yabi, a nikpela yen bi niba. O den maadi ba: **14** I baa yeni o nulo ne k o wangi ti buolu mi tudma sanu. Ama, n bual'o i kuli siiga, n la tagli ba yaali ki maadi ne kuli o po. **15** Erodi mo go ki la lba o po ki dugni, o cedi k bi guani yen'o. O nulo ki biid pu kuli k li dagdi yeni wan kpe. **16** N cedi ban pua'o, ki na'o. **17** [Mi pendima jaanma kuli, a yi luodi dansalyenga.] **18** Ki bi niba yen kuli tandi maadi: ... kpa man'o, ki luodi Barabasa! **19** Bi den luoni Barabasa kelima o den baadi yeni li nmadli o dogun i, k go kpa o nulo. **20** Ama Pilat den kpaani wan na jesu k o buali bi niba **21** yabi se ki yigni yeni: ban kpa o, ban kpa o. **22** K o guani ki bual o, o tien be ki li dagdi yen ban kpa o? N k la tagiliba k li dagdi yeni ban kpa o, n bi cedi ban pua o, k na o. **23** Yeni, ki bi kuli tandi ki sua k ban kpa o, ban kpa o, ki bi tantandi biid Pilat pali boncianli **24** Pilat ji den te juodi ki cabi, ki tieni bi buama. **25** Pilat den cedi ki bi luodi o nikpali Barabasa, ki tugi yesu ki ten ba ban kpaani yua. **26** Ban bo caa yen o, ki bi cendi Simo siren ja, k o nani o kpaabu po, k bi niin o ki wan taani jesu ki wan bugi o daponponli. **27** Bi niba boncianli bo nua o. Ki bi puobi fabni ki buudi o po. **28** K o gbagi ki maadi ba: ... jerusalem puoba, da buudi mani n po, ya mua mani i yula po yeni i bila. **29** Kelima a dana baadi, k tie pamanli ya puoba ki pia bid, k tie nalmi, k kpeli ki naani biga po. **30** Li yogunu bi ba maadi a juaciam: "baa mani ti po", ki go maadi a juabila "legni mani po." **31** Kelima bi ya tiendi dasongu mama ne, bi ji ba tieni dakuogu ledi? **32** Bi bo ba yeni bibiadmu lie, k bo bi taani k kpa ba yen o. **33** Ban bo pundi ya kaano, ki bi yi li: "yukpabgu", bi kpa jesu li daponponli po, wan yeni i bibiadmu lie yeni, yendi o ganga po, o lielo o jienu po. **34** Jesu bo jaandi: ... n baà, tieni sugli bi po, kelima bi ki bani ban tiendi

yaali. A minteela den toni o tiadi, titia, ki bogdi bogdi. **35** O nuwuligu den se ki nua li kuli. k cedi o dogu yudanba den nuadi k sua: ... wan ka den fabi bi niba, wan ji fabi oba, o ki yedi k o tie U Tienu n lugdi yua kaa! **36** A minteela mo den se ki la o. B den nagni ki ten o, li damilma, **37** ki maadi: . a ya bani k a tie suifinba bado, fabi a yuli! **38** Bi den diani ki tabni o yuli po k sua: "o ne tie Suifinba bado." **39** I bibiadmu siiga, o yendi den sugdi jesu ki maadi a ki tie U Tienu tondo kaa? (U Tienu n lugdi yua) **40** O lielo den nman o: . a ki jie U Tienu? **41** tinba wan dagdi yenli: ti pa, ti biid panli, ama, o nulo ne ki pia tagiliba kuli. **42** K o pugni ki maadi: ... jesu, ya tiani n po, ya yogunu k a do a baa kani **43** Ki jesu maadi o: ... yen i moni, dine mono, a baa ye yen n aljada n, **44** Li den tie yensiinu nni, k u dogu kuli gaa ki bondi, li bonbonli den waagi nani kudi ta yeni. **45** O Yienu ji dee nua, k o jaandiegu cabciangu padi siiga nni. **46** Yeni ki jesu yigni: ... n baa, n kubndi n naano a nugu nni. Wan maadi ki gbeni k o kpe. **47** Rom minteelkpeli n la li kuli k o dondi U Tienu k maadi: ... yeni i moni, o ja ne bo tie U Tienu biga. **48** Ban den la yaali n tieni kuli, o nuwuligu den lebdi ki kuni ki pua bi pala po. **49** Jesu donlinba yen bi pua yaabi n den nua jesu hali Galile den se fagma ki diidi li kuli. **50** Ja ba den ye ki bi yi u Sosef, o bo tie suifinba taanli yua, o den ki pia tagiliba kuli, **51** o den ki cengi bii ki tie Suifinba n suani yaali kuli. O den maani ki caa Arimate yen Sude dogun ki gu U Tienu baama. **52** O den gedi ki mia Pilat jesu gbanu(o kpiemo). **53** Wan den jiin o li daponponli po, k o finfin o a caba, ki duan o li kuli nni. Naani k ba baa ki pi kpiemo daan. **54** Li den tie naljuma, ki sua k saba da ki cindi. **55** Bi puoba yaabi den nua jesu hali Galile, bo ciani Sosef, bi den diidi li kuli, ki la ban pi jesu maama. **56** Li puoli po ki lebdi ki kuni, ki pan bobni, ya kpanma nulu mani yeni tolali. Bi den gu Saba daali nani yiko n buali maama.

24 Laadi daacincinli ku siyapanpangu, ke bi puoba bobni ya tulali nuulu n mani, ki gedini li kakuli kani. **2** Ki diidi ki sua ke ya tangu n bi luoni li kakuli bulnabu bindi ki na u tanfalu ke u yaa. **3** ke bi kua li kuli nni, ama baa la O Diedo Jesu, gbannandi. **4** Ban ji ye see, kaa bani ban ba maali yaala, jaba lie n ludi ba, ki sedi bi kani, ki la ya tiadi n nigli **5** Keti jiwaandi cuo bi puoba yen kuli K b kul tibni a ke ji maad

K be n cedi ke i kpaani yua yaab n fuo siign? 6 O ji ki ye ne; o yiedi o ya tiani wan den maadi yaal ya yogu ke o den ye Galile 7 Li buali ke nilo biga n'kua tbiid danba nu i nn, k ban kpa'a o ke wan fidi ki yiedi dana taa daali. 8 ke bi ji tiadi Jesu maama. 9 Ke bi ñani li kuli; kani ki sani ki ban b waani bi piiga n yendo 10 Li den tie Mari magdala, Jaan, Mari, Jak naa potoba den pugdi ki waani o ñodkaaba 11 Ama, bi den ki ga li puoba maama, kelma li puoba maama den ki pia ma yul 12 Lan yog'nu Piar sani ki gedi li kuli kani ki duandi ki sua ke kadinga bili liba. Ke li lidi o bon cianla yen yaala n tieni. 13 Li daali, ke yegni bilie ged ya dogu ke bi yi Emaus piiga n kilo lie, sedusalema dogu nni. 14 Bi den kali ki diidi yaala n tieni kuli 15 Ban cili ki boe, ki buali bi siiga nni yaala n tieni, ke Jesu nagni bi kani, ki yegi yeni ba 16 Ama, bi nuni den kan fidi ki la o, ki bandi 17 Jesu ñ maadi ba, yinba bilie ne cuoni ki maadi be ya maama i? Ban sedi yeni li pabonli 18 Bi siiga nni, yua ke bi yi Keleyopasi ñ jiini o, "Fini a baba n ye Jerusalema ne, kaa bani ya bona n tieni nekanba a dana ne?" 19 Jesu ñ buali o "Be ya bona" ban jiini o "Li bona nua Nasleti yua, Jesu, yua n den tie ya sawalpualo n pia u paaciamu, U Tienu kani leni bi niba kani, o tuona nni leni o maama nni. 20 Ke salga yidkaaba yudanba leni ti yikodi cuo o ki cabi ke ban buu, ki cuo o, ki kpa o, ki kpa'a o li daapɔnɔnli po. 21 Ama ti bi daani ke wani n bi ba faabi Isayeli. Nn, Lani baba ka, li bona ñ tieni dantaali n yeni. 22 Ama, yaali n pugdi, ti cagli nni ya puoba n gedi li kakuli po ku sirapanpangu n kuani ti ku yaalidgu 23 Ban ki la ti gbannandi, ke bi guani ki maadi ke malekinba dogdi bi kani, ki maadi ke o pia li miali 24 Ya jaba n bi ye leni ti gedi li kakuli po, ki sua ke li tie nani bi puoba ñ maadi maama yeni. Ama bi ki la o." 25 Jesu ñ yedi ba "hain, bi yanluodanba yaaba ya pala n ki kagi leni mi dugi o sawalpualo ñ yedi yaala ya po 26 Li den ki buali ke kirisiti ñ la fala, lan ya bona po ka ki fidi ki kua o kpiagdi nni i? 27 Ki cili hali Moyiisi, ki tuadi bi sawalpuaba, ki sognu ba ya bona n nua wani o bá i diani nni kuli. 28 Ban den nagi ban caa ya dogbiga nni, ke Jesu tieni nani o bua suagi liiga yeni. 29 Ke bi niidi o ki maadi o "Cani ti kelima li ji ñmani yenjuogu i, li daali juodi n yeni." Ke Jesu kua ki ye leni ba. 30 Wan kali yeni ba, ki bua ki bua di, ke o taa kpanu, ki yadi mi yedñanma li po, ki ñmiidi,

ki teni ba. 31 lanyogu ke bi nuni ji luodi, ke bi bandi o, ke o bodi bi nunga nni. 32 Ke bi ji maadi bi ñmiali nni, "Wan bi maadi leni ti u sanu nni, ki luodi ti nuni i diani po yeni, ti pala bi ki co nani u mu yeni ka aa?" 33 lanyognu, ke bi fii, ki gedi Jerusalema ki la ke piiga n yendo yeni ke bi taani, ki ye leni bi lieba, 34 ki maadi, "O Diedo fii bi tinkpiba siiga, mòmòni liga. O dogdi o yuli ki waani Siimòn " 35 lanyognu ke bi tondkaliedba dugni ba yaali n tieni u sanu nni ban bo yegi, yeni Jesu ñ waani o bá maama, wan ñmiidi kpanu ya yognu ke bi bandi o. 36 Ban den maadi li bona maama ya yognu, ke Jesu wani liga legdi ki sedi bi siiga nni, ki maadi ba, "Mi yanduanma ñ ya ye leni yi. 37 Ama, bi yama ñ ñmadi, ti jawaandi ñ kua ba, ke li tie nani bi la fanfandgu yeni. 38 Jesu ñ yedi ba "la tieni ledi i ke i yama ñmadi? Be ya po i ke i buali i pala nni? 39 Diidi mani n nui leni n taana, li tie mini ligi i. Sii mani nni ki diidi. Kelima ciciiga ki pia nandi ki buali kpaba nani yin la ke mini pia maama. 40 Wan maadi yeni, ke o waani o nui leni o taana 41 Ban dá den tie yaaba n ki pia dudugdi yeni, ke li pamanli ñmadi yeni tama, bi den ki daani, Jesu ñ maadi ba, "yii pia jiema bá aa?" 42 Ban teni o janñaadjenli. 43 Jesu ñ ga, ki ñmani bi nunga nni. 44 Ki yedi ba, "Min den ye leni yi n den maadi yi ke ban diani yaali Moyiisi yikodi maama leni bi sawalpuaba maama leni pisoma nni kuli buali ke lan tieni ki dudi i." 45 Ki ji pibdi bi yama, ke li buali ke ban cengi i diani. 46 Ki maadi ba, "Yeni ke li diani ke li buali ke Kirisiti ñ la fala, ki kpe, ki yiedi bi tinkpiba siiga li daataali daali 47 Ke o yeli po, bi ba kpaandi o laabaalijamo, ki cili Jerusalema, ki gedi i nibuoli kuli po, ke ban lebdi bi pala ki baa bi tuonbiidi sugli. 48 Yinba n tie kasiedinba lanyu bona po. 49 Diidi mani, n sòni n Báa ñonianu i po. Ama, yin guudi u dogu nni, hali ya daali ke u paalu ba ña tanpoli ki jiidi i po. 50 Ke Jesu ñani ba ki gedi leni ba hali naani n nagni Betaani. Ke o duoni o nui, ki yadi mi yedñanma bi po. 51 Wan den yadi mi yedñanma bi po ya yognu, ke o siedi bi kani, ke bi duoni o tanpoli. 52 Lani ke bi dondi o, ki guani ki lebdi Jerusalema leni li pamancianli. 53 Bi ji den li ye li jaandieli nni ki kpiagdi U Tienu yeli

Jan

1 U cilyogu, mi maam n bo ye, mi maama bo ye yeni U Tienu, mi maama bo tie U Tienu **2** Mi bo ye u cilyogu yeni U Tienu. **3** Bi tieni bonli kuli yeni mani i. Ke ban tieni yaali kuli, liba ki tieni ke maa ye. **4** Li miali bo ye mani nni i, ke li miali bo tie bi niba yenyenma **5** Mi yenyenma yendi li bonbonli nni, ke li bonbonli ki tuo ki ga ma. **6** Ke U Tienu sɔni nilo, o tondo, ke bi yi o Jan. **7** Ke o cua, ki tua kasiedi ki ba kadi ki maadi mi yenyenma nni, ke yua kuli n fidi ki dugi o maama po **8** O bo ki tie mi yenyenma, ama o dagdi ke wan saa i mɔni mi yenyenma po **9** Li yenyenma bo tie yenyenmɔnma, ki cua ɲanduna nni, ki yendi bi niba kuli po. **10** Mi bo ye ɲanduna nni, mani n tagi ɲanduna, ama ɲanduna ki bandi ma **11** Mi bo cua mi yaaba siiga, ama mi yaaba naa bo tuo ki ga ma. **12** Ama, yaaba n ga ma po yeni yaaba n dugi mi po, mi cabi ba u paalu ke ban tua U Tienu bila **13** Bi mali ke li naa tie mi sɔma po, li naa go tie ti gbannandi buama po ki nan buali o nisaalo buama po; ama U tienu po. **14** Ke mi maama tua nisaalo, ki cua ki ye ti siiga, ki gbie yeni li ɲanbli yeni i mɔmɔni; ke ti la, ki ɲuadi o kpiagdi, ya kpiagdi n tie ki bonjayenga yua n ɲani Ba po ya kpiagdi. **15** Jan saa i mɔni o po, ki kpaandi, ki maadi: N maadi o ya maama i, ki tua “Yua n ɲua n puoli po, bo liidi nni, kelima o bo ye ke n dá ki ye. **16** O ɲanbli yeni o ɲalmani yaali n ki pia gbenma po, o cabi ti li ɲanbili yeni mi yedɲanma, **17** Kelima Moyiis den teni yiko, ke li ɲanbli yeni i mɔmɔni ɲani Jesu kiristo kani i **18** Nilobá kuli ki kpeli ki la U Tienu; Ki bonjayenga yua n ye leni Ba, wani n cedi k bi bandi o. **19** Jan kasiedi n ne: Jufɲba bo sɔni Jerusalema salga yidkaaba yeni yiko gbanbanda, ke bi cua ki buali o: “Fini, a tie ɲma i?” **20** Ke o kadi ki yedi, kaa nia; o bo yedi ba ke wani ka tie Kiristu. **21** Ke bi buali o: Li nan ga ledi i? A tie Eli yo oo? Ke o yedi: mii tie o. Atie sawalpualo yo oo? Ke o jiini: N n. **22** Lanwani i, ban maadi o: A tie ɲma i? A ba yedi be a yeceli po? lan todi ti tin caa yaaba sɔni ti u tondu **23** Wan maadi: mini n tie yua ya nialu n kpaandi ki tinkuonga nni ki tua: «Naadi mani, ki sali O Diedo sanu, nani o sawalpualo Esayi n yedi maama.» **24** Farisienba n sɔni ya tonda n buali o: **25** Be n cedi ke a batise bi niba, ki naa tie Kiristo, kaa tie Eli, ki

naa go tie sawalpualo? **26** Jan n jiini ba: «Mini, N batise yeni mi ɲima. Ama ti siiga nni, nilo ye, ke i ki bani o, ke o ba cua n puoli po **27** N ki dagdi yeni min lodi o taacaɲui.» **28** Ya bona ne kuli den tieni Betani dogu nni, Jurden kpenjaali po, naani ke Jan bo batise bi niba. **29** Lan fandi, wan la Jesu, ke o kpendi o kani, wan maadi: Diidi mani, U Tienu pabiga n yeni yua n piindi ɲanduna biidi. **30** N maadi wani ya maama i, ki tua: «Nilo ɲua n puoli po, ki nan lii nni, kelima o den ye ke n dá ki ye. **31** N den ki bani o, ama li tie ke lan tua bonwaankaali Isayeli po, ke n cua ki batise yeni mi ɲima. **32** Jan tieni ya kasiedi ne, ki waani: «N la ke mi foɲanma ɲani tanpoli nani ki kpajiega yeni, ki jiidi ki sedi o po. **33** N den ki bani o; ama yua sɔni nni ke n batise yeni mi ɲima yeni, wani n maadi nni: «ɲan ba la mi foɲanma ke mi jiidi ki sedi yua ya po yeni, wani n batise yeni U tienu Foɲanma.» **34** Ke n la, ki tieni kasiedi, ki waani, ke wani n tie U Tienu Bijua. **35** Lan fandi, ke Jan go ye likani yeni o ɲodkaaba bilie, **36** wan la Jesu ke o pendi, ke o maadi: «Diidi mani U Tienu Pebiga n yeni.» **37** Li ɲodkaliedba n gbadi Jan maama, ban ɲodi Jesu. **38** Jesu n gbagi ki la ke bi ɲua o, wan maadi ba: «I kpaani be? Ban jiini o: Rabbi (li niima nni tie Canbáa - o tundka - A ye le i? **39** Cua mani, ki diidi. Ban ɲodi, ki la wan ye naani, ki tundi yeni o lan daali. Li den tie nani kudi piiga po yeni. **40** Siimɔn ninjua Andere den tie yaaba n gbadi Jan maama, ki ɲodi Jesu yeni siiga nni, yendo. **41** Wani n kpia ki cendi o ninjua Siimɔn, ki maadi o: «Ti la Mesi» (lani n tie Kiristu) **42** Ki ciani o Jesu kani, Jesu n nuali o, ke o maadi: «A tie Siimɔn i, Jonas bijua; bi ji ba yini a Sefas (li niima nni n tie Tangu) **43** Lan fandi ke Jesu bua gedi Galile, ki la Filip, ki maadi o: Ya ɲua nni. **44** Filip bo tie Betsayida yua i, Andere yeni Pieri dogu. **45** Filip n cendi Natanayel, ki maadi o: «Ti la Moyiis n diani yua ya po yiko tili nni, ke bi sawalpuaba maadi o maama yeni, Josef bijua, Jesu, Nasaret yua.» **46** Natanayel n yedi o: «Bonɲanli ba fidi ki ɲa Nasareti dogu nni ii? Filip n jiini o: Cua ki diidi. **47** Jesu n la ke Natanayel kpendi o kani, wan maadi o po ya maama ne: Diidi mani, o ne tie Isarayeli yua i cain, laa pia tudma! **48** Natanayel n buali o: A bandi nni le i? Jesu n jiini o: «Hali ke Filip dá ki yini a ɲan bi ye bu kankanbu kani, n bi la ɲa.» **49** Natanayel n jiini ki yedi o: Rabbi, a tie U Tienu bijua i, a tie Isarayeli Badciamo i. **50** Jesu

ń guani ki jiini o: «Min maadi a ke n la ńa bu kankanbu ńiali n cedi ke a dugi; a ba la ya bona n yabi ki cie ne. 51 Ki maadi o: «I mòmòni, n maadi yi, u yogu kpendi, ke i ba la ke tanpoli luodi ke U Tieniu malekinba do ki go ji o nisaalo Bijua po.»

2 Dana taa ń pendi, ke li pocaali tieni Kana dogu nni, Galile diema nni. Jesu naá den ye li kani, **2** Bi den yini Jesu yeni o ńodkaaba mo li pocaajaanma po. **3** Ku daamõngu ń ti pòdi, Jesu naá ń maadi: “Bi ji ki pia daamõngu. **4** Jesu ń jiini o: «Pua, be n ye mini yeni fini siiga? N yognu dá ki pundi.» **5** O naá ń maadi o tuosõnba: “O ya maadi yaali kuli, yin tieni.” **6** Li sua ke cunbobciandi luoba ye li kani ki tie tana yaadi, ke yengu kuli ba fidi ki ga boba lie bii a taa ńima. bi den sieni ti juufinba ńincuoma bogda po i. **7** Jesu ń maadi ba: «Gbieni mani ti cunbobdi ne yeni mi ńima.» Ban luuni mi ńima ki gbieni ti hali i ńòmiani. **8** To, kabi mani ki gedi ki teni mi pocaajiema yudaano. Ban kabi ki gedi ki teni mi jiema yudaano. **9** Mi pocaajijama yudaano ń leni ya ńima n kpandi mi daama, ki nan ki bani man ńani naani, ama ke Jesu tuosõnba yaaba n luuni mi ńima yeni wani nan bani, wan yini o pocaano calo. **10** Ki maadi o: “Yua n bobni mi jaanma kuli yen cili ki ńani ya daama n mani, o canba ya ńuni ki guo, wan ji ńani ya daama n ki ńanbi ki mani. Fini wani nan guuni mi daamanma hali yeni mólane. **11** Lani n tie Jesu ń cili ki tieni ya yaalidgu bonli Kana, Galile diema nni. Lani n dõgdi ki waani Jesu yudandi, ke o ńodkaaba tuo ki dugi o po. **12** Lani ń pendi, ke o jiidi, ki gedi Kapernawuma yeni o naá, o ninjaba yeni o ńodkaaba, ke bi tieni li kani a dana waamu. **13** Juufinba paki jaanma den nagí, ke Jesu guani ki doni ki gedi Jerusalema. **14** Ki gedi ku jaandiegu nni, ki la ke yaaba n cendi i ligi yeni a yankpenkpenda kaa lienni, ki kuadi i nee, i pee yeni i kpaajiemu. **15** Ke o taa baabu, ki gbabi ke bu tua finfibli, ke o pua ki beli ki ńani ba ku jaandiegu nni, ki ńani ti yandi, ki tudi ki yayadi bi ligurebdiiba ligi, ki tudi ki luluni bi kaga yeni bi taablinba. **16** ki maadi a kpajekuada: «Nani mani ne kuli ki fuadi, da cedi mani n Báa diegu ń kpandi kpenkpendidiegu. **17** O ńodkaaba ń tiadi ke li diani ki waani: “A diegu yankuatuoonli siagi n pali boncianla.” **18** Juufinba ń ga mi maama ki buali o: “A ba waani li laa yaalidgu bonli i, ki

tuadi nanda? **19** Jesu ń guani ki jiini ba: «Pua ki mudi mani ku jaandiegu ne, dana taa baba ba dagdi min guani ki maa ki fiini gu. **20** Juufinba ń maadi: “Ti tieni piina n bina luoba i, ki maa ku juodi ku jaandiegu ne; ke fini wani tua ke aba guani ki fiini gu dana taa baba! **21** Ama o den maadi o gbannandi ya jaandieli i. **22** Lani n cedi, wan yiedi bi tinkpiba siiga nni, o ńodkaaba tiadi ke o den maadi li maama, lani n den cedi ke bi dugi i diani po yeni Jesu ń den maadi ya maama kuli po. **23** Jesu ń den ye Jerusalema Paki jaanma dana nni, bi niba boncianla den la o yaalidgu tuona, ki tuo ki dugi o yeli po. **24** Ama Jesu wani den ki dugi bi po kelima o den bani bikuli. **25** O den ki bua ke bi tieni kasiedi nilobá po kuli kelima wani o bá den bani yaali n ye o nisaalo nni.

3 Ama o nilo den ye Farisienba siiga nni, ke bi yii o Nikodema, ke o tie Juufinba bado, **2** O den cua Jesu kani ku ńiagu, ki maadi o: “Rabbi (Canbáa), ti bani ke a tie banciaimo i, ki ńani U Tieniu kani; kelima obá kuli kan fidi ki tieni ńan tie ya yaalidgu bona ne li ya ki tie ke U Tieniu ye yeni o. **3** Jesu ń jiini o: «I mòmòni, i mòmòni, n maadi a, nilo ya ki guani ki mali ki pandi o bá, o kan la U Tieniu diema. **4** Nikodema ń buali: “O nilo ba tieni ledi i, ki guani ki mali, ki nan kpelgi o? O ba fidi ki guani ki kua o naá tugu nni ki go mali ii? **5** Jesu ń jiini o: «I mòmòni, i mòmòni, n maadi a, nilo ya ki mali yeni mi ńima yeni mi fojanma, o kan kua U Tieniu diema nni. **6** Ti gbannandi ń mali yaali tie gbannandi, Mi Fojanma ń mali yaali mo tie Fojanma. **7** Lan da lidi a ke n maadi a: «Li buali ke ńan guani ki mali, ki pandi a bá.» **8** U faalu figi un bua naani i, ke a gbia u fuugu, ama a nan ki bani un ńani naani, ki caa naani. Li go tie yeni i, ya nilo ke mi fojanma mali o. **9** Nikodema ń buali o: “Li ba tieni ledi i? **10** Jesu ń jiini o: «A tie Israyeli banciaimo i, ki nan ki bani ya bona ne ee? **11** «I mòmòni, i mòmòni, n maadi a, ti maadi tin bani yaali, ki tiendi kasiedi ki kadi ki maadi tin la yaali; ke yinba wani nan ki tuo ki ga ti kasiedi maama. **12** N ya maadi tinga n ne maama ke maa pia o po dudugdi, a ba tieni ledi i, ki ya dugi min ba maadi a tanpoli bona po? **13** Nilo bá kuli ki doni tanpoli, li nan ya ki tie yua n ńanu tanpoli ki jiidi yaa ka, O nisaalo Bijua yua n ye tanpoli. **14** Nani Moyiis ń den fiini ki sieni o waa ki tinkuonga nni yeni, li buali ke ban fiini

ki sieni o nisaalo Bijua mo yeni i, **15** lan fidi ke yua n dugi o po n̄ baa ya miali n ki pia gbenma. (aiōnios g166) **16** Kelima U Tienu buadi n̄anduna hali ki teni o bijayendga, lan fidi ke yua n dugi o po wan da kpe ka, ama wan baa ya miali n ki pia gbenma (aiōnios g166) **17** Yin ya bani ke U Tienu ki s̄oni o Bijua n̄anduna nni ke wan jia ti buudi yeni n̄anduna ka, ama ke o po, n̄anduna n̄ baa mi faabma. **18** Yua n dugi o po, bi ji kan jia o buudi; ama yua n ki dugi o po, bi tuodi ki jia o buodi o, kelima o nan ki tuo ki dugi U Tienu bijayenyenga yeli po. **19** Lanya buudi tie be i, mi yenyenma cua n̄anduna nni, ke bi niba faadi li b̄onb̄onli ki cie mi yenyenma, kelima bi tuona den tie tuonbiadi **20** Kelima yua n tie ti biidi ki bua yenyenma maama, o kan gedi mi yenyenma nni, kelima mi ba pibdi ki waani o tuonbiidi. **21** Ama yua n tuuni yeni i m̄oni lingi mi yenyenma n̄ ye naana, keli ma mi ba pibdi ki waani ke o tuona dagdi yeni U Tienu n̄ bili maama. **22** Lani n̄ pendi, Jesu den yegi yeni o n̄odkaaba ki gedi Jude tinga nni. O ji den ye li kani yeni o n̄odkaaba ki batise bi niba. **23** Jan mo den ye En̄on, ki batise bi niba, kelima mi n̄ima den yabi li kani, ke bi niba mo kpendi boncianla ki bua wan batise ba. **24** Lanyogu Jan dá den ki kua dansalga (li kpaadidieli nni) **25** Li sua ke Jan n̄odkaaba den gagi yeni Juufi yendo, ke li nua mu cicibiadmu beliga jaandi po. **26** Ke bi cua ki la Jan ki maadi o: Rabbi, n̄an den ye yeni yua Juurden kpenpuoli yeni, n̄an den tieni kasiedi yua ya po yeni, o mo ji batise bi niba, ke bi kuli ji caa o ya kani i. **27** Jan n̄ jiini ba: “Nilo kan fidi ki baa yaali n kandi ban puni o yaali tanpoli. **28** Yinba mono tie n kasiedinba, ke n maadi: “N ki tie Kiristu, ama bi s̄oni nni o liiga i.” **29** Yua n yeni o pocaano tie o calo i; ama o calo donli yua n kuu ba, ki cengi o poja maama pali mani boncianla yeni wan cengi o ja nialu: lanyu pamanli tie n mo ya pamanli i, ki tie bonnancianli. **30** Li buali ke wani n̄ ya kpedi ki pugdi, ke mini wadi. **31** Yua n n̄ani tanpoli yabi ki cie bonli kuli; yua n tie ki tinga yua li tie tinga yua i, o maadi nani ki tinga yua yeni i. Yua n n̄ani tanpoli n cie bi niba kuli. **32** O tiedi kasiedi, ki kadi ki maadi wan la yaali yeni wan gbadi yaali, ama obá kuli naa cengi o kasiedi maama. **33** Yua n tuo ki ga o kaseidi maama kadi ki maadi, ki waani ke U Tienu tiegi, ki tie m̄om̄ondaano. **34** Kelima U Tienu n̄ s̄oni yua maadi U Tienu maama, kelima U Tienu n̄ teni o

ya fonanma ki pia biginma. **35** Báa bua Bijua, ki mubni bonli kuli o nui nni. **36** Yua dugi Bijua po baa pia ya miali n ki pia gbenma; yua n ki dugi Bijua po kan la miali, ama U Tienu pabienli n baa maa o yuli po. (aiōnios g166)

4 Farisien nba n gbadi ki ti yonbdaano laadi bi niba ki wuulibi U Tienu n̄ima ki cie San. **2** I m̄oni Jesu ka bi wulibi, o n̄uantieba n bi wulibi, **3** ko n̄ani Jude ki guani ki lebdi Galile **4** Li den tie mabili k wan t̄ogni Samari, **5** k o caa ki te pundi Samari dogbigi ba ki bi yiil Sisaari, lii bo fagi yeni Jakobi n den teni o bijua Sosiaf ya tingi yeni kani. **6** Ki jakobi caali bo ye li kani, ki Jesu cuon cuoni ki te c̄ogi, ki ji kaa li caali kani, li den tie nani kudi lie yeni. **7** Ki Samari pua ba cua ki bua luuni mi n̄ima ki n̄u. **8** Kilima o yegni den gedi o dogun, ki bua lingi li bonjekaali **9** Ki Samari dogun pua ne maadi o: ledi ki fin Juufi buali min Samari pua mi n̄ima po i? kilima juufi nba yeni Samari yabi bo ki mani. **10** Ki Jesu guani ki n̄miani o: a ya bani U Tienu paabi, ki bani yua n miadi mi n̄ima ki bua n̄u ne, fini mono bo bi miagu mi n̄ima, ki wan ten a mi n̄injanbi. **11** K ol pua ne maadi, ti yonbidaano n̄aa pia bonli ki bi luuni, ki li caalio m̄o go n̄ua, a bua la le i li n̄injanbi? **12** fin n cie ti baa jakobi yua n den teni ti li caali? li caali ki wani yeni o bila yeni o bonkobdi kuli n̄u. **13** Ki Jesu n̄miani o: ya nibi kuli n̄uni mi n̄imi ne, o n̄uñuni go ba cuobi. **14** Ama yua n n̄u ya n̄ima k n ba teni, n̄uñuni kan bamgi cuogu, k min ba teni ya n̄ima baa tie o po nani n̄unbunbungi yeni ya mialiki pia gbemi n̄ima bundi lien nni. (aiōn g165, aiōnios g166) **15** O pua yeni n maadi o: ti yonbidaano ten nni li n̄ima, ki n̄uñuun n ji da baa ki cuon, ki min ji da baa cua ne ki luuni mi n̄uma. **16** Ki Jesu maadi o, ki wan gedi ki pan yiini o calo n cua na. **17** O pua yeni jiini, mii pia ja. Ki Jesu yedi o, a maadi m̄oni ki n̄aa pia ja i. **18** Kilima, a pia jabi mui, ki n̄an go ye yeni yua m̄olane m̄o ki tie a calo ka. A li yedi i m̄oni. **19** O pua yeni jiini, ti Diedo, n bani k a tie U Tienu tondu i. **20** Ti baa nba den dondi U Tienu li juali ne po i; ki yinbi ji yedi ki jerusalem n pia naan kani ki baa dondi U Tienu. **21** Ki Jesu n̄miani o pua yeni, n̄anbi ki cengi n maami, o yogu baadi ki ji te kan gedi li juali po ki buali jerusalem ka, ki bua dondi ti diedo (baa U Tienu). **22** Yinbi wani dondi yin ki bani yua i, ki tinbi dondi tin bani yua, kilima gaapo n̄ani juufi nba kani. **23**

Ama o yogu cuoni, li yogu pundi mōno, yaabi n dondi ti baa U Tienu yeni bi pali, i mōmōni nni, kilima ti baa U Tienu kpaani yaabi n baa pug o i. **24** U Tienu tie fuorjanbi ki ya dondo yeni i mōmōni. **25** K o pua yeni maad o: N bani k U Tienu tondu bi cua (yua ki bi yigu krisu) o ti ya cua, o bi waani a bona kuli. **26** Jesu n maad o: min mōno, min yua maadi yen a ne. **27** Li yognu ki jesu yegni guani, ki li yaakilidib yeni ban lagu k o pagi yeni Samari pua. Ama oba naa tuo ki buali wan kpaani bii wan pagi yen o yaali ya po. **28** Ko pua yeni ji ŋaa o cuali, ki lebdi o dogun ki pan maadi bi niba. **29** Cua mani ki diidi ya ja n maadi n min sōni yaali kuli, wan ka baa tie krisui? **30** Ki bi nibi ŋani o dogun ki cua jesu kani. **31** Ki li yognu, k o yegni balimo k wan di, ki tua Rabi ya di. **32** Ama ki Jesu maadi ba: min pia ya jiem ki ba je yeni, i ki ban li. **33** K o yegni ji maadi bi ŋmiali nni: ki nul n baa ten o mi jiema k o jen biii? **34** Ki jesu yedi bi: n jiedi tie ki min sōni yua n sōni nni n bua yaali, ki sōni o tuona kuli ki juodi. **35** Yi maadi ki bontutugu yogu sieni ŋmaali na kaa i? Diidi mani, n maadi; yaadi mani ki diidi o kpaabi, li ji pieni fuaa, o bonyendi yogu pundo. **36** Yua pedi i dii, wan ga o paagu, o ji taandi li bona ki ŋuundi ya miali ki pia gbemi bualin, ki lan fidi ki yua den buli yeni yua n pedi n ya ye li pamanli nni. (aiōnios g166) **37** Kilima ban maadi yaali tie i mōni, yua buli ye oba i, ki yua pedi mō ye oba. **38** N suani ki yin gedi ki pedi ya kpaabu ki dee koni; bi tobi n den koni li kpaabu ki la fala, ki yinbi ji bi je bi fala ŋuadi. **39** Samari dogu n nibi boncianli bi tuo jesu, kilima o pua yeni bi bi maadiba: o maadn min baa suani yaali kuli n yenyienu n. **40** Samari yaabi cua ki la jesu, ki bi balimo ki wan cua k ya ye yenbi, k o tieni bi kani daa lie. **41** Ki bi niba boncianli duu o po, ki dugni o maami po. **42** Ki bi maadi o pua yeni: laa tie ki ŋan yedi ti yaali ka cedi ki ti du o po; tinbi mōno den tuodi gbadi yeni i mōni k wan n tie ŋanduna gaapo. **43** Li dana lie n pendi, ki jesu ŋani li dogun ni ki gedi Gaaliile. **44** Kilima wan mōno bi maadi k U Tienu tondikaabi kan la li coligu bi dogun yaabi kani. **45** Wan pundi Gaaliile, k li dogun yaabi ŋanbi ki gaagu, ki bi den la wan den tieni yaali Jerusalem m jaam yogu, k li ma bi mō den gedi k b di li jaami. **46** K o guani ki lebdi Kaana, Gaaliile dogun ni, naani k o bi cedi k mi ŋim kpandi o damōngu. L sua ki yiko daano ba ye Kafarnawum k o bigi yia. **47** Wan gbadi ki jesu

ŋani Jude ki cua Gaaliile, k o nagni o kani ki miagu sugli ki wan mōndi ki jiidi Kafarnawum k tebi o bijua, li sua ki li bigi nuud mi kuumo. **48** Ki jesu maadi o: i ya la ti palidi yeni yaalidigu bona, i kan baa ki duu n po. **49** K li yiko daano maadi o: ti yonbidaano cua tin gedi ki sua ki bigi da ki kpe. **50** Ki jesu maadi o: ya kuni, a bijua paag o. K o gaa jesu n yedi o ya laabaali ki ji kuni. **51** O den paa o san po i, k o tuonsonla tuog o ki maad o, a bijua paago. **52** K o bualib ya yognu po k o won paagi, ki bi maadi o: k wonli kudlele yognu k o gbanu won songi **53** K bi baa tiadi k li yognu k jesu won maad o k o bigi paag o. Li daali ki wani yeni o deni yaabi kuani bi dindanli jesu nni. **54** Ki jesu ŋan Jude ki guani Gaaliile guani ki tieni yaalidigu bona taalm lie po.

5 Lani n pendi, Juufinba den pia mi jaanma, ke jesu gedi Jerusalema. **2** Jeruselema yeni, den pia ŋunpindbuogu ke ku yi Jesu danba maama nni, Betesda, ke gu kuu yeni li paloli buliōbu, ki pia ciadi mu. **3** bi yianba bonciala den dua li ciadi nni kuli: a juama, a diama, mu wabmu, yeni ti gbannankpiendi danba, ke bi kaa ki guu mi ŋima lengdima; **4** Kelima li den pia ya yognu ke maleki den yi jiidi ki gbidi mi ŋima; yua den kpia ki jiidi mi ŋima n gbidi ya yognu, o den yi paagi; hali wan yia ya yianu kuli. **5** O yiamo den ye likani, ki yiagi hali piitaa n bina niin n yeni. **6** Jesu n la o ke o dua, ki bandi ke wan yiagi li waagi, ke o buali o: «A bua ŋan paagi ii?» **7** O yiamo n ŋmiani o «N Diedo, n ki pia yua n ba todi nni min jiidi ku ŋinbuogu nni mi ŋima n lengdi ya yognu. N ya nagni, n ba sua ke nitiano kpia ki jiidi ki ŋa nni. **8** Jesu den yedi o: «Fii ki taa a duakaagu ki ya cuoni.» **9** Lanyognu liga, o yiamo n paagi, wan taa o duankaagu ki ya cuoni. **10** Li den tie mi fuodma daali i, Juufinba n buali yua n paagi yeni; «Dinne tie fuodma daali, li ki buali ke ŋan taa a duankaagu. **11** Wan guan ki ŋmiani ba: «Yua n paagi nni maadi nni ke min taa n duankaagu ki ya cuoni.» **12** Ban buali o: «ŋma yedi a ke ŋan taa a duankaagu ki ya cuoni?» **13** Ama yua n den paagi den ki bani yua n paagi o; kelima Jusu den kua ku nilgu nni ke waa ji bandi o. **14** Lan pugni waamu ke Jesu guani ki cendi o li jaandielu nni, ki maadi o: Mola, a paagi; ji da tieni tuonbiadi ke yaali n cie a yianu ne n ji da cuo ŋa. **15** Yua n paagi yeni n gedi ki maadi Juufinba ke Jesu n paagi o. **16**

Lani n cedi ke Juufinba den rɗa Jesu yeni mi yibalma, kelima o tieni lan ya bona mi fuodma daali. 17 Ama ke Jesu guani ki ŋmiani ba: «N baa li tuuni hali yeni mɔlane, N mo tuuni i. 18 Lanyapo, ke Juufinba ji den lingi ke ban biani o miali, kelima li ki tie wan ki cɔlni mi fuodma daali baba ka, ama ke o yi U Tieniu o báacelo, ki sengi o yuli U Tieniu sensienu. 19 Lanwani i, Jesu n guani ki ga mi maama, ki yedi ba: «I mɔmɔni, i mɔmɔni, n maadi yi, Bijua kan fidi ki tieni libá kuli o yuli po, o tiendi wan nua ke Báa tiendi yaali i; ke Báa n tiendi yaali, Bijua mo tieni lani i, paadma bá kuli ki ye. 20 Kelima Báa bua Bijua, ki wangi o wan tiendi yaali kuli; o go ba waani o ya bona n cie yin nua yaali ne, lan yaa ki lidi yi. 21 Kelima, nani Báa n yiedi bi kprienba, ki puuni li miali yeni, Bijua mo puuni wan bua yua li miali. 22 Báa ki jiagi nilo buudi, ama o cabi Bijua i, li buujiali kuli. 23 Li tieni yeni, ke yuakuli n kpiagi Bijua yeli nani ban kpiagdi Báa yeli maama. Yua n ki kpiagdi Bijua yeli, o ki kpiagdi Báa yua n sɔni o. 24 «I mɔmɔni, i mɔmɔni, n maadi yi, yua n cengi n maama, ki dugi yua n sɔni nni po, pia ya miali n kan gbeni. Bi kan jia o ya buudi, ama o ŋani mi kuuma nni, ki kua li miali nni. (aiōnios g166) 25 «I mɔmɔni, i mɔmɔni, n maadi yi, u yogu kpendi, u pundi mɔno, ke bi kprienba baa gbia U Tieniu Bijua nialu; yaaba n ba gbadi lan ya nialu baa fo. 26 kelima nani Báa n kubi li miali o niinni yeni, Bijua mo kubi li miali o niinni yeni i, o cedi ke Bijua mo pia li miali o niinni yeni i. 27 O puni o yikodi, ke wan ya jiagi ti buudi, kelima o tie o nisaalo bijua i. 28 Li bona n da lidi yi ka. Kelima u yogu kpendi, ke yaaba n ye a kakula nni ba gbadi o maama ki ŋa bi kakula nni. 29 Yaaba n tieni mi ŋanma ba yiedi ki ya pia li miali, ama yaaba n tieni ti tuonbiadi ba yiedi ban jia bi buudi. 30 N kan fidi ki tieni libá kuli n yuli po; nani min gbia maama yeni, n jiagi ti buudi ke li tiegi, kelima n ki lingi n ya yanbuama ka, ama yua n sɔni nni ya yanbuama. 31 Mini n ya tieni kasiedi n yuceli po, n kasiedi ki tie mɔni. 32 Nitiano ye, ki tiendi kasiedi n po, n bani ke wan tiendi ya kasiedi n po tie mɔmɔni i. 33 I sɔni bi niba Jan po ke o tieni kasiedi i mɔmɔni po. 34 Mini ya po, nisaalo ka ba tieni kasiedi n po, ama n maadi lani ke yin baa mi faabma i. 35 Jan den tie ya fidsanga n co, ki tuudi, ke i den bua yin mangi i pala yeni o yenyenma waamu. 36 Min wani, n pia ya kasiedi n yabi ki

cie Jan kasiedi; kelima, Báa n bili nni ke min sɔni ya tuona, min tuuni ya tuona mɔno tiendi kasiedi n po ke Báa n sɔni nni. 37 Ke wani Báa yua n sɔni nni mono tieni kasiedi n po; i ki kpeli ki gbadi o nialu, i ki kpeli ki la o nunga. 38 O maama ki ye i niinni, kelima i ki dugi wan sɔni yua ya po. 39 I cogi ki kpaagi i diani nni, kelima i tama ke yini n ba puni yi ya miali n kan gbeni: yini n tiendi kasiedi n po. (aiōnios g166) 40 I nan ki bua yin ŋodi nni ki baa li miali. 41 N yudandi ki ŋani bi niba kani ka. 42 Ama n bani ke i ki kubi U Tieniu buama i niinni. 43 N jiidi ki cua n Báa yeli po i, ke i ki ga n cangu; tiano ya cua o yeceli po, i nan ba ga o. 44 I nan ba tieni ledi i, ki dugi n po, yinba yaaba lingi ti yudandi i lieba kani, ki nan ki lingi ya yudandi n ŋani U Tieniu baba ya kani. 45 Da maali mani ke min ba jalgi yi Báa kani; yua n ba jalgi yi tie Moyiisi, wani ya po i, ke i pia li dandanli. 46 Kelima i ya bi daani Moyiisi nni, i bi baa dugi n po mo; kelima o diani ki maadi n ya maama i. 47 Ama i ya ki pia dandanli o diani po, li ba ga ledi, yin ya pia li dandanli n maama po?

6 Lani n pendi, ke Jesu gedi Galile ŋincianma jaalieli ke bi go yi li Tiberiyadi. 2 ku niwulgu den rɗa o boncianla kelima bi den la wan tieni ya yaalidgu bona bi yianba po. 3 Jesu n do li juali po, ki ban kali yeni o ŋodkaaba. 4 Li den sua ke Paaki, juufinba jaanma nagi. 5 Jesu n yaadi li yuli, kil a ke bi niba boncianla kpendi o kani, ke o maadi Filipi: «Ti ba da le i kpanu ya niba ne kuli n baa ki di? 6 O den maadi yeni, ki bua wan bigni o i, kelima o den bani wan ba tieni maama. 7 Filipi n jiini o, “Ti ya daá bá dibala kobilie kpanu, li kan dagdi bá juakuli n baa bonjenga jenga. 8 O ŋodkaaba siiga nni, yendo, Siimon Pieri ninjua n maadi o: 9 “Naacenyendo ye ne ki pia kpanu amu yeni jami lie; lani ba fidi ki tieni be yeni ya nicianba ne? 10 Jesu n maadi: «Cedi mani ban kali. Likani den pia ku muagu boncianla. Bi den ki luo niba tuda mu, ban cedi ban kali. 11 Jesu n ga kpanu, ki yadi yedŋanma li po ki go tieni yeni i jami mo ya po, ki cedi ban bɔgdi ba, yuakuli n ga wan bua maama. 12 Ban ŋmani ki guo, ke Jesu maadi o ŋodkaaba ke ban duo ban ŋmani ki sieni yaali ki da ŋa llibá n bia. 13 O ŋodkaaba n duo ban ŋmani a kpanu muuda ki sieni ya bonjena, ki gbieni baabuodi piiga n tilie. 14 Li niba n la ke Jesu n tieni ya yaalidgu tuonli, ban maadi: “One

n tie yeni i moni ya sawalpualo n bo ba cua ɗanduna ne.” 15 Jesu n bandi ke bi ba cua ki cuo o ki dini o li balcianli, ke o yaadi bi kani, ki kua li juali nni wani obaba. 16 Ku jenjuogu n pundi, ke o ɗodkaaba jiidi mi nincianma jaali po. 17 ki kua ku ɗadgu ki ba puodi li mɔgli, ki gedi Kaperinawuma. Ku n̄iagu den bii, ke Jesu da ki guani bi kani. 18 U faaciangu n̄ fii, ki fiini a n̄inguona. 19 ban kudi ku ɗadgu ki fagdi waamu, ban la Jesu ke o cuoni u n̄ingbanu po, ki nagdi bikani, ban jie. 20 Ama ke Jesu maadi ba: «Mini i, da jie manii!” 21 Bi den bua bantaa o ku ɗadgu nni, ama ke ku toli ban caa naapo 22 Ya niwulgu n den se li mɔgli kunga den bani ke ɗadyengu baba n ye, ama Jesu nan den ki kua li ɗadgu nni yeni o ɗodkaaba, bi den gedi bi baba i. 23 Lan den fandi ke ɗadtiandi den n̄ani Tiberiyadi ki cua naani ke Jesu den yadi mi yedjanma kpanu yeni i jami po ki teni ba ke bi ɗmani yeni, 24 Li niba n̄ diidi ki sua ke Jesu yeni o ɗodkaaba, obá kuli ki ye li kani, ke bi kua ti ɗaditi, ki gedi Kapernaawuma ki baan lingi Jesu. 25 Ban puodi li mɔgli, ki la o nepo ya jaali, ke bi buali o: “Rabbi, be yognu i ke a cua ne?” 26 Ke Jesu jiini ba: «i m̄m̄m̄ni, i m̄m̄m̄ni, n maadi yi, i lingi nni li nan ki tie min tieni ya yaalidgu bona ke i la ka, ama yin den baa kpanu ki ɗmani ki guo yeni i. 27 Ya tuuni mani ki da lingi ya jiema n ba dudi ka ama yin ya lingi ya jiema n kan dudi, ki baa tundi ki ye hali ya miali n ki pia gbenma. O nisaalo Bijua n ba teni yi lanyaa jiema; kelima wani ya po i, ke Báa U Tienu jaa o tanp̄n ki tieni mi banma. (aiōnios g166) 28 Ban buali o: “Ti ba tieni ledi i, ki s̄ni U Tienu tuonli? 29 Jesu n̄ jiini ba: «U Tienu tuonli tie ke yin ya dugi wan s̄ni yua ya po i.» 30 Ban buali o: “A ba tieni o laa yaalidgu bonli i, tin ki bandi, ki dugi a po? A ba tieni be i? 31 Ti yaajanba bo dini maani, ki tinkuonga nni, nani lan diani maama: “Ke o teni ba ki tinga kpanu ke bi ɗmani.” 32 Jesu n̄ maadi ba: «i m̄m̄m̄ni, i m̄m̄m̄ni, n maadi yi, Moyiis ka bo teni yi tanpoli kpanu; ama n Báa tieni yi tanpoli kpanu m̄nli. 33 Kelima U Tienu kpanu tie ya kpanu n n̄ani tanpoli ki jiidi, ki tieni ɗanduna li miali. 34 Ban maadi o: “Ti Diedo, ya tundi ki puuni ti lan ya kpanu.” 35 Jesu n̄ maadi ba: «Mini n tie li miali kpanu. Yua n cua n kani, koma ji kan cuo o, yua n dugi n po mo, n̄uunu ji kan cuo o. 36 Ama n maadi yi, i la nni, ama i naa dugi n po. 37 N Báa n̄ teni nni yaaba kuli ba cua n kani, yua n

cua n kani mo, n kan n̄ani o niinpo. 38 Kelima n n̄ani tanoli ki jiidi ke min tieni yaali n ki tie n yanbuama ka ama yua n s̄ni nni ya yanbuama i. 39 To yua n s̄ni nni yanbuama tie ke min da buoni wan teni nni yaali libá kuli, ama ke min guani ki yiedi la li daajuodidaali. 40 N Báa buama tie ke yua n la Bijua, ki dugi o po n̄ baa ya miali n ki pia gbenma, ke n go ba yiedi o li daajuodidaali. (aiōnios g166) 41 Juufinba den bulni bulni bi ɗmiali nni, kelima o maadi ke o tie ya kpanu n n̄ani tanpoli ki jiidi. 42 Ki maadi: “One ki tie Jesu ka aa? waa tie Josefi bijua kaa? tin bani yua ya naá yeni o báa kaa? Li ba ga ledi i, wan maadi: “N n̄ani tanpoli ki jiidi?” 43 Jesu n̄ jiini ba: «Da bulni mani i ɗmiali nni. 44 Obá kuli kan fidi ki cua n kani, li nan yaa tie n Báa yua n s̄ni nni yaa ka dadi o; n go ba yiedi o li daajuodikaali. 45 Li diani bi sawalpuaba tili nni: “Bi ba tundi bi kuli, ki waani ba U Tienu n̄ tie yau. Lanwani i, yua n gbadi Báa maama, ki ga o tundli ba cua n kani. 46 Li bua waani ke obá kuli ki la Báa, li nan yaa tie yua n n̄ani U tienu kani yaa ka; wan wani i, la Báa. 47 I m̄m̄m̄ni, i m̄m̄m̄ni, n maadi yi, yua n dugi n po ba ya miali n ki pia gbenma. (aiōnios g166) 48 Mini n tie li miali kpanu. 49 I yaajanba den dini maana ki tinkuonga nni, ama bi nan den kpe. 50 Ne tie ya kpanu n n̄ani tanpoli ki jiidi, yua n ɗmani lan ya kpanu ji kan kpe. 51 N tie ya kpanu n pia li miali, ki n̄ani tanpoli ki jiidi. Yua n ɗmani lan ya kpanu, o baa tundi ki pia ya miali n ki pia gbenma; ke min ba teni a kpanu tie n gbannandi, ke n ba teni ɗanduna kuli miali po. (aiōn g165) 52 Wan maadi lani i, ke juufinba ji gagi bi ɗmiali nni, ki maadi: O ba ga ledi i, ki teni ti o gbannandi tin ɗmani ii? 53 Jesu n̄ maadi ba: «I m̄m̄m̄ni, i m̄m̄m̄ni, n maadi yi; i ya ki ɗmani o nisaalo Bijua gbannandi, ki go ki n̄uni o s̄ma, i kan ya pia miali i niinni. 54 Yua n ɗmani n gbannandi ki go n̄uni n s̄ma baa bia ya miali n ki pia gbenma, n go ba yiedi o li daajuodikaali. (aiōnios g166) 55 Kelima n gbannandi tie jiem̄ndi ke n s̄ma mo tie bon̄ukaali. 56 Yua n ɗmani n gbannandi ki go n̄uni n s̄ma baa ye n niinni, ke n mo ye o niinni. 57 Nani Báa yua n fo n̄ s̄ni nni yeni, ke wani Báa po i, ke n pia li miali, lanwani i, yua n ɗmani nni mo baa pia li miali n ya po. 58 Ne tie ya kpanu n n̄ani tanpoli ki jiidi. li ki tie nana i yaajanba n̄ bo ɗmani maana, ki nan kpe yeni ka: yua n ɗmani ya kpanu ne ba baa ya miali n ki pia gbenma. (aiōn g165) 59

Jesu den maadi la ya bona ti jaandiedi nni ki wangi Kapernawuma yaaba. **60** Jesu ḡḡḡkaaba siiga nni, boncianli den gbadi ya maama ne ki maadi: “Ya maama ne paa mi gbadm; ḡḡma ba fidi ki cengi ya maama ne? **61** Jesu den bandi ke o ḡḡḡkaaba sɔbni ki maadi o ya maama po i, ke o buali ba: «Ya maama ne jiendi yi bii? **62** I ji ya la ke o nusaalo Bijua, ke o guni ki doni wan den kpia ki ye naani te? ... **63** Mi Fɔŋanma n puuni li miali; ti gbannandi ki pia fuoma. Min maadi yi ya maama tie fuoma yeni miali. **64** Ama i siiga nni, bi tianba ye ki ji pia dudugdi. Kelima Jesu den bani hali mi cilma yaaba n den ki dugi o po yeni yua n ba te janbi. **65** Ki go pugni: «Lani ya po i, ke n maadi yi ke obá kuli kan fidi ki cua n kani, li nan yaa tie ke Báa n puni o li paabu. **66** Ki cili lanyognu, o ḡḡḡkaaba boncianla den fuadi ki ḡḡa o, kaa ji yegdi yeni o. **67** Jesu n buali o piiga n ḡḡḡkaaliedba: «Ke yinba i, i kan sani ki ḡḡa nni ii? **68** Siimɔn Pieri n jiini o: “Ti Diedo, ti ba sani ki ḡḡḡḡ ḡḡma i? Fini n pia ya miali n ki pia ghenma maama. (aiḡḡnios ḡ166) **69** Ti dugi a po ki go bandi ke fini n tie Kiristu, U Tienu nigagdiḡamo. **70** Jesu n jiini ba: «Mini ka lugdi yi yinba piiga n biliediba aa? I siiga nni, yendo tie cicibiadga i. **71** O den maadi Siimɔn bijua, Juda Isikariyoti i; kelima wani n den ba janbi o, ki teni yibalinba, wani yua den tie piiga n biliedba yeni nni, yendo.

7 Li po n pendi, k jesu gedi Galile, o bo ki waagi Jude. Jufi nba bado bo kpaani k ban kpagu **2**. Jufi nba jaam yaali ki yii jondi jaami bo nagi. **3** Lani ki jesu ninjab maad o, ḡḡa ne ki gedi Suude. K a ḡḡuantieba n fidi la a tuona yaali k a suani. **4** Nilo k wuo wan suani ya tuonli: a ya suani lan tuonli kuli, mɔndi ḡḡanduna nib kuli n band a. **5** O ninjabi bo ki pia o po li dandanli. **6** Jesu maadi ba: n yogu da ki pundi ḡḡama yinbi wan ya yogu peli yogkuli. **7** ḡḡanduna kan fidi ki kuad i, min, o kuadn, ki dugni n tie o siedo yua n wang o k o tuona ki ḡḡani. **8** Do mani, yinbi, li jaam po, min wani da kan do ki dugni n yogu da ki pundi. **9** Wan maadi ba k ghen, k o ḡḡiendi Galile **10** O ninjab n doni mi jaam po, li puoli po k o ḡḡḡḡḡḡ li wuolin k bi niba k lagu. **11** Mi jaam yogu, k jufinba kpaan o ki maadi: o ye leee? **12** O niwuligun nni bi maadi o po ki tua: o tie nimɔni (ḡḡantaadi daani), bi tianbi mɔ ya po: n n, o bɔndi bi niba(o tiendi ti belbɔndi). **13** Bi nibi den jie yeni ban maadi jesu po jufinba

gbadi. **14** Mi jaam ji mangi ki kua siinga yo ki jesu kua o jandiegu nni ki cili ki cogni U Tienu maama. **15** Ki li ya k lidi jufinba k bi maadi: o tieni ledi ki bani mi cogma ki nan ki kua o cogu(kalaatu). **16** K Jesu ḡḡmianba: n yikod k tie n yali ka, ama yua n sɔn nni yali **17** Yua bua tie o buam, o b bandi ki lia n yikod ḡḡaa U Tienu kani bii n palu po. **18** Yua maadi o yuli po, kpaani o ḡḡuadi baba i, ama, yua kpaani yua n sɔn o ya ḡḡuadi, tie yua mɔni k k bua jodi ki maadi i mɔmɔni o ba nni. **19** Moyiis den ki teni li yikodi? Ama siign nul ki colnil li yikod. Be ya po i ki kpaani ki yin kpa nni? **20** K o niwuligu guani ji jiin o: ti cicibiadm ḡḡua a. Bi le n kpaani ki ban kpa a ni? **21** K i Jesu yediba: tuonyenli baba k n tieni ki li yaa ki lidi i kuli ne. **22** Moyiis bo teni yin ba colni, l bo ki ḡḡani Moyiis kan ka, li bo cili yajaanba kani ki ti kɔndi bo cili, k a kɔndi saaba daali **23** Nil ya gaa ti kɔndi saaba daali k nan colni Moyiis yikodi, be ya po i ki kɔn yen n k paagi o yiamo saaba daali? **24** Da bu mani yeni lugdm ama ya bu mani yeni i mɔmɔni **25** Jerusalema yaaba siiga, b tianba n yedi, “Ban lingi yua ki bua kpa ka ne ee?” **26** Diidi, wani n maadi wan bua maama yeni, ke bi nan ki maadi o libakuli. Daalinba yikodanba ki bani ke wani n tie Kiristo, bii laa tie yeni ii? **27** Ama ti bani li nilo n ḡḡani naankani wani.” **28** Ke Jesu tandi ku jaandiegu nni, ki tundi, ki tua, “I bani nni, ki go bani min ḡḡani naani. N ki cua n yuli po ka, Yua n sɔni nni yeni tie o mɔmɔndaano i, i ki bani o. **29** N bani o, kelima n nani o kani i, wani n sɔni nni. **30** Bi den bigni ke ban cuo o, ama, obakuli den ki maani o nuu o po, kelima, o yogu dá den ki pundi. **31** Ama ku niwulgu nni, boncianli den tuo ki dugi o po, ki tua, “Kiristo n ba ti cua ya yogu, o ba fidi ki tieni yaali n cie ya bancianma yeni ya yaalidgu n tie ne ee?” **32** Farisienba den gbadi ke ku niwulgu sɔbni ki maadi li Jesu maama, ke salga yidkaaba yeni Farisienba sɔni a jakɔnda yudanba, ke ban cuo o. **33** Ke Jesu yedi, “N dá ye yeni yi u you waamu, ki ba ti yuandi ki guani yua n sɔni nni po. **34** I ba lingi nni, ama, i kan la nni; min caa naani, i kan fidi ki cua likani.” **35** Ke juufinba ji maadi bi ḡḡmiali nni, Ya nilo ne caa le i, ke ti ba lingi o kikan la o oo? O bua gedi yaaba n yadi ki kua bi nilanba siiga ki ban ya tundi ba bii? **36** Wan maadi ya maama ne mɔ tie be i, 'I ba lingi nni, i kan la nni; min caa naankani, i kan fidi ki pundi likani?'" **37** Mi jaanma damiidi ligi i, li

daacianli daali, Jesu den tandi, ki maadi, ki tua, “U ñuñuunu ya pia yua, wan cua n kani ki ñu. 38 Nani i diani nni, lan yedi yaali maama, “Yua n dugi n po, li miali kpenu ñima ba puubi o niinni. 39 O den maadi Fojanma maama, yaama ke yaaba n dugi o po ba baa; bi dá ki puuni Fojanma, kelima, Jesu dá ki la o kpiagdi. 40 Ku niwulgu nni, nitianba n gbadi lanyaa maama, ke bi yedi, “O li tie sawalpualo i yeni i mōni.” 41 Ke nitianba yedi, “Kiristo n yeni.” Ama ke nitianba mo yedi, “Kiristo ñani Galile yo oo? 42 I diani nni, bi ki yedi ke Kiristo ba ña Dafidi cugli nni ka aa, ki tie Betehema, Dafidi dongbanli nni ka aa?” 43 Lanwani ii, ke mi paadma tieni bi siiga nni o po. 44 Nitianba den bua ban cuo o, ama obakuli den i maani o nuu o po. 45 Ke sejenba yudanba guani ki la salga yidkaaba yeni farisienba, ke bi buali ba, “Li tieni ledi i, ke yii guani yeni o?” 46 Ke sejenba yudanba jiini, “Tii kpeli ki la ya nilo n maadi nani wani yeni.” 47 Ke farisienba buali ba, “i mō bodi n yeni ii? 48 Yikodanba bii farisien bi ye lienni, ki tuo ki dugi o po oo? 49 Ama ya niwulgu n ki bani yiko ne, sola bi po.” 50 Nikodema, (ya farisien n den tuodi ki dugi o po) yedi ba, 51 Ti yiko cabi ke ban jia nilo ti buudi kaa cengi o ki bandi wan tieni yaali ii? 52 Ke bi jiini, ki yedi o, “A mō ñani Galile yua yo oo? Kpaagi i diani nni, ki lia sawalpualo ya ye, ki ñani Galile,” 53 Bi den yadi ke yuakuli kuni o denpo.

8 Jesu den gedi olifi tiidi juali po. 2 Ku sijaapanpangu nni, ke o go guani ku jaandiegu nni, ke bi niba kuli cua o kani, ke o tundi ba. 3 Yiko gbanbanda yeni farisienba n cua yeni ya pua ke bi ludi o, ke o conbi. 4 Ban seni o pua yeni, bi niba kuli siiga, ki maadi Jusu: “Canbáa, ti ludi o pua ne ke o conbi, ke ti cuo o. 5 Moyiisi yedi o yiko tili nni ke li dagdi ke ban lugdi ya puoba n tieni yeni a tana: ke fini mo, a yedi be? 6 Bi den maadi yeni, ki bua ban bigni o, ki fidi ki jalgi o. Ama Jesu den tibni, ki dangi yeni o nubili tinga nni. 7 Ban den li ñua ki buali o yeni i, ke o yaadi ki sedi, ki yedi ba: «I siiga, yua n ki pia tuonbiadi n kpia ki lugdi o li tanli. 8 Ki guani ki tibni, ki dangi tinga nni. 9 Ban gbadi Jesu maama, bi yantiali den jalgi ba, ban ji ya yadi yendo yendo, ki cili bi nikipelo ki ban yadi ki gbeni; Jesu ji den ye o baba i, yeni o pua, ke o se wan bi se naani. 10 Jesu n yaadi ki sedi, o ji ki la bá niyendo, kase o pua yeni baba,

wan buali o: «Pua, yaaba n bi jalgi a yeni ye le i? Obá ki buni ki cuo ña, aa? 11 O den jiini: “N Diedo, obá kuli.” Jesu n maadi o: «N mo ki buni ki cuo ña; ya caa, ki ji da sōni tuonbiadi.» 12 Jesu go den maadi bi niba, ki yedi: «Mini n tie ñanduna yenyenma; yua n ñua nni kan cuoni biigli nni, ama o ba baa li miali yenyenma. 13 Lanyapo, farisienba n yedi o: “A tiendi kasiedi a yuceli po; a kasiedi ki tie kasiedi mōno. 14 Jesu den guani ki jiini ba: «Bá n n ya tiendi n yuli po kasiedi, n kasiedi tie mōmōni, kelima n bani min ñani naani ki caa naani; ama yinba ki bani min ñani naani, ki buali min caa naani. 15 Yinba jiagi ti buudi yeni ti gbannandi maalma i; mini nan ki jiagi nilobá buudi. 16 N ya jia buudi mo, n bujiali tiegi, kelima mii ye n baba, ama Báa yua n sōni nni, ye yeni nni. 17 Bi diani i yiko tili nni, ke niba lie kasiedi tie mōmōni; 18 N tiendi n po kasiedi, ke n Báa yua n sōni nni mo tiendi n po kasiedi. 19 Ban buali o: “A báa ye le? Jesu n jiini: «I ki bani nni ki buali n Báa. I ya bi bani nni, i bi baa bani n Báa mo. 20 Jesu den maadi lanyaa maama, ki tundi ba ku jaandiegu nni, ban den bilgi naani bi ñalmani, ama obá naa den cuo o, kelima o yognu daa den pundi. 21 Jesu go den yedi ba: «N caa n yeni, i ba lingi nni, i ba kpe i tuonbiadi nni, i kan fidi ki cua min caa naani. 22 Lanyapo, juufinba n maadi: “O bua kpa o bá yo oo, nani wan yedi: «I kan fidi ki cua min caa naani?” 23 Wan maadi ba: «I tie tinga yaaba i, mini tie tanpoli yua i. yinba tie ñanduna ne yaaba i, mini ki tie ñanduna ne yua ka. 24 Lanyapo i ke n maadi yi ke i ba kpe yeni i tuonbiadi; kelima i ya ki dugi min tie yua po, i ba kpe yeni i tuonbiadi. 25 Ban buali o: “A tie ñma i? “Jesu n jiini ba: «Min yedi yaama hali mi cilma yeni.» 26 N pia a bona boncianli ki ba maadi i po, ki go jia ti buudi yeni yi li po. ama yua n sōni nni tie mōmōndaano, ke min maadi ya maama ñanduna nni ne tie min gbadi o kani ya maama i.” 27 Bi naa den gbadi ke o maadi Báa (U Tienu) ya maama i. 28 Lanwani i, Jesu n maadi ba: «I ya ti fiini ki seni o nisaalo Bijua, lanyognu i ba bandi min tie yua, ke n ki tie libá kuli n yuceli po, ama n maadi ki dugni n Báa n tundi nni maama i.” 29 Yua n sōni nni ye yeni nni; waa ña nni n baba, kelima yognu kuli, n tie yaali n mani o po. 30 Nani Jesu n den maadi lan ya maama yeni, bi niba boncianla den dugi o po. 31 Wan yedi Juufinba yaaba n den dugi o po yeni: «I ya tuo ki ñua n maama,

i tie n ηodkaaba yeni i mōni; **32** I ba bandi i mōmōni, i mōmōni n faabi yi. **33** Bi den guani ki jiini o: “Ti tie Abalahama puoljuani i, hali tin ye, ti naa tua nilo yonbi; li ba ga ledi ηan maadi ke ti bi ba faabi ti?” **34** Jesu n guani ki jiini ba: «I mōmōni, i mōmōni n maadi yi ya nilo n tiendi ti tuonbiadi kuli tie ti tuonbiadi yonbo **35** I bani ke yonbo ki tie yua n baa tundi ki ye ku diegu nni ka; ama ku diegu nni bijua wani tie ku diegu nni yua i, hali yognu kuli. (aiōn g165) **36** Lanwani i, Bijua ya faabi yi, i ba baa mi fuoma (i ba yali i bá) yeni i mōni. **37** N bani ke i tie Abalahama puoli ηuani; ama i lingi ke yin kpa nni kelima min maadi ya maama naa kua i pala nni. **38** N maadi min la yaali n Báa kani i; ama yinba tie yin gbadi yaali i mo ya báa kani i. **39** Ban jiini o: “Ti báa tie Abalahama.” Jesu n yedi ba: «I ya bi tie Abalahama bila, i bi baa tuuni Abalahama tuona i.» **40** Mōlane, i lingi ke yin kpa nni, mini yua n maadi yi i mōni, ke n gbadi U Tienu kani i, Abalahama naa den tieni yeni. **41** I tuuni i báa tuona i. Ban jiini o: “Tii tie conconbila ka; ti pia báa yendo i, U Tienu.” **42** Jesu n maadi ba: «U Tienu ya bi tie i Báa, i bi baa bua nni, kelima n niani U Tienu kani i, ki cua; n ki cua n yuceli po ka, ama wani n sōni nni.» **43** Li tieni ledi i, ke i ki gbia n maama? Kelima i kan fidi ki cengi n maama. **44** I báa n tie setaani, ke i lingi ke yin tieni i báa yanbuama. O tie nikipalo hali mi cilma, o naa ηua i mōmōni sanu, kelima i mōmōni ki ye o niinni. O ya pua mi tofaama, o maadi yeni o yantiali; kelima o tie tofaadaano, ki go tie mi tofaama báa. **45** Nani min maadi i mōmōni yeni, i naa dugi n po. **46** I siiga nni, ηma ba fidi ki waani n tuonbiadi? To. n ya maadi i mōmōni i, be nan cedi ke i ki dugi n po? **47** Yua n niani U Tienu kani, cengi U Tienu maama. I ki cengi, kelima i ki niani U Tienu kani ka. **48** Juufinba n jiini ki maadi o: “Tii pia i mōni yeni tin maadi ke a tie Samari yua aa, ke ki cicibiadga ηua ηa aa?” **49** Jesu n jiini: «Cicibiadga ki ηua mini; min kpiagdi n Báa yeli, ke yinba nan fanbdi nni. **50** N ki lingi n yuli po kpiagdi ka, yua n ye ki lingi n kpiagdi, wani n go jagi ti buudi. **51** I mōmōni, i mōmōni, n maadi yi, yua n ηua n maama, o kan kpe palbu. (aiōn g165) **52** Juufinba n maadi o: “Mōla wani i, ti ji bandi ke ki cicibiadga ηua ηa. Abalahama kpe, bi sawalpuaba mo kpe, ke fini nan yedi ke yua ga a maama kan kpe palbu. (aiōn g165) **53** A cie ti báa Abalahama yua n kpe yo oo?

Bi sawalpuaba moko kpe. A tama ke a tie ηma i? **54** Jesu n jiini: «N ya kpiagdi n yuli, n yudandi tie fanma. N Báa n kpiagdi nni, yin maadi yua ke o tie i tienu yeni, **55** ama ke i nan ki bani o. Min wani bani o; n ya bi maadi ke n ki bani o, n bi baa tie nani yinba, tofaadaano. Ama n bani o, ki kubi o maama. **56** I báa Abalahama den mangi o pali yeni wan ba la n daali dōgdima; o la li, ke li tua o po pamancianli. **57** Juufinba n maadi o: “A dá ki pundi bina piimu, ki nan la Abalahama bi!” **58** Jesu n maadi ba: «I mōmōni, i mōmōni, n maadi yi, hali ke Abalahama daa bo ye, n bo ye. **59** Lanya maama po, bi den taa a tana ki ba lugdi o; ama Jesu den wuoni ki niani ku jaandiegu nni.

9 Jesu b pa o sōnu po, ki te la jua ba k o tie juamo hali ya yognu ki bi mal o. **2** K o yegntieba bual o: Rabi, o jua ne biidi be, bii o danbi n biidi, ki bi mal o ko tie juamo o? **3** Jesu guani ki ηmian bi: laa tie ki wani bii o danbi biid ka, ama U Tienu n bua waani o buama maami o po. **4** Li buali ki lan tieni, ya yognu ki li faa kuli, yua suani ya tuona; gu niaagu ya cua, nul kan fidi ki sōni tuonli ba kuli. **5** Hali ya yognu k n ye li ηandunli nni, n tie yinyiemi li ηandunli nni. **6** Wan yedi yeni, k o sii ti nōsōndi tingi, ki buuni ti tandi yeni o nōsōndi, ki ji taa li tandi ki faani o juamo ninbina. **7** Ki ji maadi o; ya caa ki ban faadi Silowe (ya yeli niima tie sōnηa) nincili. k o gadi ki pan wuli ki nuali. **8** O lieba yeni yaabi den yi ban o, ko miadi yeni ji maadi: yua den yi kaa ki miadiyeni kaa a? **9** Tianbi den yedi: wani. Bi tōba mō den maadi ki wan ka, ki bi naani. Ki wani oba ji den yedi: “min ni” **10** Ki bi ji bual o: a tieni ledi k a ninbina nualii? **11** K o guani ki ηmiani: ya ja ki bi yii u jesu yeni n den buuni ti tandi ki faani n ninbina ki go maadi ni, k min gedi ki ban faadi Silowe nincinli nni ki go wuli, k n gedi ki pan wuli, ki ji nuali. **12** Ki bi bual o: li ja ye lee? k o guani ki maadi ba: mii bani. **13** Ki bi taa o ja yeni, ki gedi yeni o faalisien kani. **14** Jesu n bo buuni ti tandi ki faani o juamo nungi ko ji nuali ya daali bo tie saaba daali. **15** Lani ya po n cedi ki farisien nba buali o wan tieni maama ki te guani ki nual o, k o yedi ba: o buuni ti tandi waami ki faani n nungi po, k n ji faadi, ki nuali. **16** Ke Farisienba tianba yedi, “Ya nilo ne ki niani U Tienu kani ka, kelima, waa colni mi fuodma daali.” Ke tianba yedi, “Li ba ga ledi i, tuonbiadi daano n tieni ya

yaalidgu bona aa?" Ke mi paadma tieni bi siiga, 17 Ke bi go buali ojuamo, "A yedi be i, o ja ne po, nani wan luoodi a nuni yeni?" Ke o juamo yedi, "O tie sawalpualo i." 18 Juufinba dá bo ki li tuo ke o ja ne den tie juamo i, ke o cedi ke o nʌnli, ki cedi ke bi yini o danba, ke bi cua ki sua ke o nua. 19 Ke bi buali o danba, "One tie i biga ke i mali o ke o tie juamo oo? Li nan ga ledi i, ke o ji nua mʌlane?" 20 Ke o danba jiini ba, "Ti bani ke ti biga i, ke o mali, ki tie juamo. 21 Li tieni ledi, ke o ji nua mʌlane, ti ki bani lani i, ti go ki bani yua luodi o nuni. Buali o mani, o ji ki tie biga ka, o ba fidi ki maadi obá." 22 O danba den maadi yeni, kelima, bi jie jufinba i. Kelima, Jufinba juogi ki jagi ke yua ba tuo ke o tie Jesu, bi ba deli ki nʌni o bi jaandieggu nni i. 23 Lanyapo i ke o danba yedi "O tie cegdinka i, buali o mani." 24 Ke bi yini yua n den tie juamo, ki yedi o, "ɲan jaandi ki kpiagi U Tienu, Ti bani ke ya ja ne tie tuonbiadi daano i." 25 Ke o ja ne jiini, "N ki bani o ya tie nibiadi. Min bani yaali n tie ke N den tie juamo, ki ji nua mʌlane," 26 ke bi buali o, "O tieni a be i? O tieni ledi i, ki luodi a nuni?" 27 Ke o jiini, "N waani yi, ke yii bua yin cengi nni! Be n cedi ke i go bua gbadi be i? Bii i mʌ bua yin tua o ɲɔdkaaba i, bii laa tie yeni ii?" 28 ke bi sugi o, ki yedi o, "Fini n tie o ɲɔdka, tinba wani tie Moyiisi ɲɔdkaaba i. 29 Ti bani ke U Tienu maadi yeni Moyiisi, ama ti ki bani yuane n nʌni naankani. 30 Ke o ja yeni jiini, ki yedi ba, "Li pia yaalidgu ke yii bani wan nʌni naana, ama, ke o nan luodi n nuni. 31 Ti bani ke U Tienu ki cengi biidi daano, ama, yua n cengi o maama, ki tie o buama, o cengi o ya maama i. 32 Hali ɲanduna cilma, tii kpeli ki gbadi ke bi luodi yua n mali ki tie juamo nuni. (aiɔn g165) 33 Li nilo ya bi ki nʌni U Tienu kani, o bi kan fidi ki tieni libakuli. 34 Ke bi jiini ki yedi o, "A den li mali ti tuonbiadi nni i, ki ji bua ɲan tundi ti ii?" Ki deli ki nʌni o. 35 Jesu n gbadi ke bi deli ki nʌni o bi jaandielu nni, ke o cendi o, ki buali o, "A daani O Nilo Bijua nni ii?" 36 Ke o jiini, ki yedi, O Diedo, o tie ɲma i, ke N ba dugi o po?" 37 Jesu n maadi o, "A la o, wani n maadi yeni a ne." 38 Ke oja ne maadi, "O Diedo, N daani", ki gbaani ki pugi o. 39 Jesu n maadi, "N cua ti buudi jama po i, ke yaaba n tie juama n nʌnli, ke yaaba n yedi ke bi nua n juani." 40 Ke Farisienba yaaba n den ye likani, gbadi li maama, ki buali o, "Timɔ tie juama yo oo?" 41 Jesu n yedi ba, "I ya bi tie

juama, i bi kan ya pia biidibakuli, ama, i yedi mola, 'Ti nua,' lanwani ii, i bii ye ti biidi nni i."

10 mʌni n maadi ke yua bua kua l yandeli n i kaa tɔgn i diɲɔbi kaa k nan yugi guoli, o tie suudi, o tie bibiadgi 2 yua tɔgni l yandeli diɲɔbi k kua n tie yankpaalo. 3 yua yi guu o diɲɔb yi luodi l ganli, wan kua i pei n gbadi o lantɔgu. yaaba n tie u yii wan yiini yangi kuli k taa o yeli k nʌ yemi niin po. U ya nʌn yeni b kuli niin po, wan gaa liigi ban yaa ɲua o puoli po. kelima b bani o lantɔgu 5 B kan tuo ɲɔdi caani. b bo sani mʌno k fagdi o kani k dugni baa bani o lantɔgu. 6 Jesu bo pua'b l makpanjama i ama b nan bo gbadi l niimn i 7 Jesu bo guani k maadi lani «yeni i mʌni n maad'i mi tie l yandeli diɲɔbi 8 yaabi kpia baa yeni kuli tie suuda yeni bibiadnmi ama i pei naa sogi b maama. 9 Mi tie o diɲɔbi yua kua n kani kuli, u faabi u ba n yeni. u baa fidi k ya kua k go nʌ k laadi u jiema k di 10 Suudi wan baadi k wan su i, k kodi k go biidi; mini wan baa k ban baa l miali yeni i mʌni k go yaa ye t mandu n i. 11 Min tie u yankpaamʌni. U yankpaamʌn yi taa u miali k lu i u pei po i. 12 ama ya nukpalo k tie yankpaali, kaa die yandi, ya la k o yangbanli baadi, u bo nʌli i pei k sani u yangbanl n baa kua i pei siign i k yaam bi 13 u yi sani k dungn i u tuuni l ligi po i. i pei k tie bonli u kani. 14 Min tie yankpaamʌni n bani i pei k pei mʌ go ban'ni 15 Nani n baa n ban'n i k mʌ go bani n baa yeni, n bo luni n miali k fie n pei 16 n go pia pe tɔbi k baa tie n yandeli n i yaabi l waani k min kpaa b ban mʌyi, b mʌ bo sogi m maam k ban kuli n ji taani k yaaa tie yandeyendu n pei k yaa pia yankpaa yendi. 17 N baa buam n i k u lugd'n, n bo lu n mial k go guani k gaa l miali 18 Nul kaa bo fie n mial, n yantiali k bo lu n mial, n go pia yiko yua k bo fid fidi guan k gaa l miali. n baa n maadi k min tuni yaali n yeni. 19 Jesu n maadi yeni k l cua yeni u nʌniagu sufi nba yudamba siiga n i. 20 B siiga n i boncianli bo yedi k pola n ɲua'ug, k u tie gaadi. k be yaa po i k sogi u maam i? 21 K b tɔbi yedi k a pola n ɲua yua k maadi nandi ne kaa, k sanpol bo fidi cedi juama n nuaal ii? 22 Sufi nba bo dini jaama yua k b yi guani tiadi o jaanddeciangu ɲanma po yeni l bo tie o fawaapiegu yognu i 23 k Jesu ye o jaanddeciangu n i, Salomʌni ciagu n i. k cuoni k caa k go k lebi. 24 K jufi nba yudama gobi k kaalind'o k bual'o o yaa caa yeni be yaa daali k go

bo cedi tin maal mlele i a po i? A yaa tie kristo nan kadi maadi 'ti 25 K Jesu ŋmiam 'i «m maadi no k i k tuo? M tuuni o yaalidigu tuona yaali n baa yeli po, l wangi min tie yua. 26 Ama yim k tuo k l tie mōni kelima i k tie n yandel n pei. 27 N pei gbia n lantəgu: n banm' i k b mō go ban'n 28 ; N tenm'i yaa miali k pia gbenma; b kan baa kpe, nul bia kan fidi ŋanb'i n nuugi n i. (aiōn g165, aiōnios g166) 29 N baa n tugi'bi k teni 'n, u cie bonli kuli o baa kan fidi fie bonli n baa nuugi n i 30 Min yeni n baa taani k tie nuyendi i 31 K sufi nba yudanma go gandi a tanaa k bo jaa'og. 32 Lani k Jesu maadb'i «n tuuni a tuonjanma boncianli yeni n baa paalu k i la, lan yaa po k i go bua jaan 'n a tanaa. 33 K sufi -nba yudanma ŋmian'o: t k bua jaa 'a a tanaa tuonjanli baa po kaa, ama k dugn i ŋan sugi u tienu ya po i. A tie nufosaali k nan ji yiin i a ba u tienu. 34 K Jesu maadi: la k diani i nōmaama yikotili nn i k maadi k i tie i tieni? 35 I yaa tie k yiko tili n i k b yiin i tieni yim yaabi k u tienu nōmaam nō'i. yua kuli bani k u tienu tili k pia piinmi. 36 yua k u baa yidi i yenjanm k sōn'o ŋanduna n i k yedi k sugi u tienu! kilema n maadi k tie u tienu bijua. 37 Nyaa tuni n baa n yedi k min tuni yaali yi daa gaa n maam. 38 Ama n yaa tuni n baa tuona, ki k gaa n maam mōno yin nan tuo k l tuona niani u kani, k fidi bandi k n baa ye ye'n k mō ye n baa n 39 K sufi nba yudanma go ji kpaani k ban cuo'og ku febi k yaadi. 40 K Jesu suani k lebdi suurdeni kpenu puol po naani k sani bon cindi wuuli b nibi yeni k ji ye lan po. 41 K b nubi boncianli ji baadi u kani k tua Sani bo k tuni baa tuonyeli k l tie yaalidgu bonli. Ama wan bo yedi o ja ne po yaal kuli bo tie mōni. 42 Lan kani k nubi boncianli tuo k gaa Jesu.

11 Jua ba bo ye Betani, k bi yigu Lasaar, li longbanli bo tie Maari yeni o ninsalo Mart dogu i. 2 Lan Maari n bo jogi i tolaali Jesu ki go tugi o yudi ki fiali jesu taana, o ninjua n bo yia k yi Lasaar. 3 O ninsiabi bo sōni ki ban waani jesu k o dōnli buado naa paa. 4 Jesu n gbadi li maami k o jiini: o yianu naa tie mi kuumi yaali ka, ama, ti Diedo diema nni, ki fidi, k o nul bijua n la ti yudandi. 5 Yeni lan ya kuli, Jesu bo buadi Marti yeni o ninsalo yeni Lasaar. 6 Ya yognu k o gbadi ki Lasaar gbanu ki dagdi, o go da bo ki luo ki tieni daana lie naani k o bo ye yeni. 7 Yeni k o maadi o yegnkaabi, tin lebdi mani Jude. 8 K o yegnkaabi maadi o: canba, mōlane

k sufi nba bo kpaani ban ja ŋa a tana, k a go yedi k tin lebdi Jude i! 9 Ki Jesu ŋmiani: t ki pia piiga n kudi lie ka yienu nni i? nul ya cuoni yienu, k o maadi bonli ki dugni o nua ŋanduna ne yinyiemi. 10 Ama, nul ya cuoni bonbonli nni, o maadi ki dugni o ki yegi yeni yinyiemi ba kuli. 11 Wan pua bi li maakpanjami ki gbeni, k o maadi: Lasaar, ti dōnli, guandi, ama n ba find o. 12 K o yegnkaabi maadi o: yonbidaan, o ya guandi, o bi paagi. 13 Jesu bo bua yedi ba k o kpe i, ama k ban maal k o maadi guamōnbi. 14 Yeni ki Jesu maadi a sala siigni: Lasaar kpe o. 15 I ya po, k fidi k yin tuo yeni i mōni, li tie n po pamanli yeni min bo ki ye. Ama tin gedi mani o den po. 16 Be ya po i k Toma, yua bo tami k yesu yiedi bo maadi o liebi, tin ŋodi mani ki mō kpe yeno. 17 Jesu den pundi ki sua ki Lasaar kpe o ki bedi hali dana naa. 18 Nani Betani n bo ki fagi yeni Serusalemi yeni, 19 Sufi nba boncianli bo gadi ki bua tieni Marti yeni Mari i kuufuondi. 20 Lan ya yognu ki Marti gbadi ki jesu pundi, k o hedi o liigi bo, l bo sua ki Mari kaa o bulŋōbu nni 21 Marti maadi Jesu: yonbidaan a ya bo ye ne, n ninjua bo kan kpe. 22 Ama, yeni lan ya kuli, n bani k a ya buali yaali ti Diedo, ti Diedo ba teni a. 23 Jesu ŋmiani o: a ninjua bu yiedi. 24 N bani, Marti ŋmianio, o bu yiedi li daajjuugi daali. 25 Jesu maadi: min tie o yiedo, ki tie li miali. Yua pia li dandanli ki duu n po bu la li miali, ba o ya kpe; 26 yua fuo ki dug n po, kan bangi ki kpe. A dug li po i? (aiōn g165) 27 Ke o maadi o: Nn, yonbidaano, n bani ke a tie Kiristo, U Tienu bijua, yua ba cua li ŋandunli nni. 28 Wan yedi lani, ke o siedi ki gedi ki ban yini o ninsalo Maari suoo. Ki yedi o, “Canbáa cua, ki yi a.” 29 Wan gbadi lani, ke o kudi ki fii, ki gedi o kani. 30 Li yognu, ke Jesu da ki pundi u dogu nni, ki da li ye Marta n tuogi o naankani yeni. 31 Juufinba yaaba n bi ye yeni o li dieli nni, ki baagi o yeni n la ke o kudi ki fii, ki niani yeni, ke bi ŋodi o, ki maali ke o caa li kakuli kani ki baa buudi i. 32 Maari n cua Jesu n ye naani, ki la o, ke o baa ki gbaani o taana po, ki yedi o, “O Diedo, a ya bi ye ne i, n ninjua bi kan kpe.” 33 Jesu n la ke Maari buudi ke juufinba mo buudi, ke mi maalma kua o, ke o yama ŋmadi; 34 Ke o maadi, “I piini o le i?, ke bi maadi o, “O Diedo, cua na ki diidi.” 35 Jesu bo buudi. 36 Ke juufinba yedi, “Diidi mani wan den bua Lasaari maama!” 37 Ama ke nitianba maadi, “Ya nilo n luodi yua n mali juamo yeni,

bi kan fidi ki cedi o nilo ná da kpe ee?” 38 Ke li bonli kua Jesu, ke o gbanu dá li n̄a, ke o gedi li kuli kani. Li den tie tanfalu i, ke ku tangu bii bu bulñòbu. 39 Ke Marta, o kpiemo ninsalo yedi Jesu, O Diedo, ya yognu ne o nuugi o, tin pii o, dana na n yeni. 40 Ke Jesu yedi o, “N ki yedi a ke a ya dugi n po, a ba la U Tienu kpiagdi ii?” 41 Ke bi biidi ku tangu, Ke Jesu yaadi ki diidi poli, ki yedi, “N Báa, N tiendi a balga yeni n̄an cengi n maama. 42 N bani ke a li cengi n maama yogu kuli, ama, li tie ku niwulgu yugu n taani ki lindi nni ne penio i ke n maadi yeni, ke ban la ki dugi ke fini n s̄oni nni.” 43 Wan yedi lani, ke o tandi ki maadi, “Lasaari, Fii ki ña na!” 44 Ke o kpiemo fii, ki ñani; ke o nui yeni o taana fiini a caba, ke li cabli bobni o nunga. Ke Jesu yedi ba, “findi findi mani o, ki n̄a wan ya caa.” 45 Lani ke juufinba boncianli yaaba n bo cua Maari kani, ki la Jesu n̄ bo tieni yaali, ji bo dugi o po. 46 Ama, nitianba guani ki lebdi farisienba kani, ki togdi ba Jesu n̄ tieni yaali. 47 Lanyapo i ke salga yidkaaba yudanba yeni farisienba taani yikodanba tantaanli, ki yedi, “Ti ba tieni ledi i? O nilo ne tiendi yaalidgu bona boncianla 48 Ti ya n̄a o yeni, ke o tie wan bua yaali, bi niba kuli baa dugi o po i; Roma yaaba ba cua ki fie ti tinfanma yeni ti dogtieba i.” 49 Ama, ke nilo ye bi siiga ki yi Kayifa, ki tie lanyognu salga yidkaaba yudaano, yedi ba, “Yi ki bani libakuli. 50 I ki bani ke niyendo ya kpe bi dogtieba kuli po, li baa tu yeni ban buoni u dogu kui ii. 51 Ama, saman obá ka bo maadi li maama. Wan den tie salga yidkaaba yudaano yeni, bi den pua o sawali ke Jesu ba kpe ki fie bi niba miali. 52 Li ki tie bi dogtieba baba po ka, ama, o kuuma ba cedi U Tienu bila yaaba n yayadi n̄anduna nni yeni n̄ guani ki taani kaanyendu. 53 Lanwani ii, li daali ligi i, ke bi cili ki bobindi ban ba tieni maama, ki kpa Jesu. 54 Lanyapo i ke Jesu ji den ki wangi o yuli jufinba nitaanli nni, ama, o den fuadi ki gedi ku tinpiengu po, ya dogu nni ke bi yi Efrayimi. O ji den ye lanpo i, yeni o n̄odkaaba. 55 Juufinba pendima jaanma ji den nagdi, ki juufinba boncianla den ña dogtiani, ki do ki caa Jerusalema, ki ba n̄uudi ki n̄anbi bi yula. 56 Bi den nua Jesu, ki maadi bi n̄miali nni, ban den ye ku jaandiegu nni ya yognu, “I maalma tie be i? Ke o kan cua mi jaanma?” 57 Ke salga yidkaaba yudanba yeni Farisienba teni bu ñòbu, ke nilo ya la Jesu naani, wan tuali ba, ban cuo o.

12 Pak (Mi Pendma) jaamna n̄ sieni dana luoba, Jesu n̄ pundi Betani, Lasaar n̄ bo ye naani ke o yiedi o bi tinkpiba siiga yeni. 2 Ban tieni o mi daajuojiema li kani Marta den den tieni ba mi jiema ke Lasar kaa yeni o u jedikaanu. 3 Maari n̄ taa tolaade k̄onk̄onli yaal ya nuulu n mani ke li dunga yabi, ki wuli Jesu taana po, ki gbaani ki fiadi fiadi yeni o yudi; Tolaade nuulu n̄ ga ki yendi ku diegu. 4 O n̄odkaaba siiga yendi, Siim̄on bijua Suuda Isikariyot, yua n ba ti janbi o n̄ maadi: 5 Be n cedi ke ti kan bi kuadi li tolaade ki ga ligi dibala kobi taa ki todi a luoda a? 6 O den ki maadi yeni ke wan juogi a luoda ka, ama, o den tie suudo i; wan den kubi bi ligb̄ogli yeni, o den su ki jobdi ban kpiendi ya ligi yin tua o ligceli. 7 Ama ke Jesu maadi: n̄a wan ya kubi li tulaade, ki guuni n kupiima daali. 8 I ye yeni a luoda daali kuli; ama i kan ya tundi ki ye yeni nni. 9 Bi niba boncianli n̄ gbadi ke Jesu ye Betani ban cua, laa tie Jesu baba po ka ke bi cua, ama bi go den bua ban la Lasaar, Jesu n̄ den yiedi yua bi tinkpiba siiga yeni. 10 Salga yidkaaba cianba n̄ kali ki jagi ke ban kpa Lasaar mo. 11 Kelima jufnba boncianli den yiedi ba Lasaar yiedma po, ki ji n̄ua ki dugi Jesu po. 12 Lan fandi, ke bi niba boncianli yaaba n cua mi jaanma gbadi ke bi maadi ke Jesu caa Jerusalem, 13 Ban padi ti kaadbens̄ngdi (ti biadi) ki tuogi o, ki ya yigni: “Osana” Ti kpiagdi U Tienu yeli, mi yedn̄anma yua n cua O Diedo yeli po, Israyeli Badciamo! 14 Jesu den baa n̄unbiga, ki jagi nani lan bo diani maama, 15 Ji da jie Siyon bisalo; diidi, a badciamo kpendi, ki jagi ki n̄unsiaga. 16 O n̄odkaaba dá den ki gbadi li bona niima nni; ama Jesu n̄ baa ti kpiagdi, ke bi ji tiadi ke li bona den diani o ya po i, Ke li den tie ke ban tieni yeni i, o po, lan tieni ki dudi. 17 Yaaba n den ye yeni o ya daali ke o den yini Lasaar li kakuli nni, ki yiedi o bi tinkpiba siiga yeni, den saagi i m̄oni, ki tiendi o po kasiedi. 18 Ku niwulgu den tuogi o, kelima bi den gbadi ke o tieni lan ya yaalidgu bona. 19 Ke farisienba ji maadi bi n̄miali nni: I la ke i ji kan fidi libá kuli, i gbali o; diidi mani, n̄anduna niba kuli n̄odi o. 20 Greknba siiga nni yaaba n den doni, ki cua ki ba pugi U Tienu mi jaanma yogu, 21 Ke bi maadi Filiip, Betsayida, Galile diema nni yua, ki yedi yeni mi niidma: Canbáa, ti bua la Jesu. 22 Filiip n̄ gedi ki maadi Andre bani bilie n̄ maadi Jesu. 23 Jesu n̄ jiini ba: «U yogu pundi ke o nisaalo

bijua n̄ baa ti kpiagdi. **24** «I m̄m̄oni i m̄m̄oni, n maadi yi, dibima ya baá tinga nni, kaa kpe, mi baa ye mi baba i; ama mi ya kpe, mi ba loni boncianla.» **25** Yua n bua o miali ba biani li, ke yua n luni li ḡanduna ne nni baa tundi ki kubi li hali ya yogu n ki pia gbenma. (aiōnios g166) **26** Yua n tuuni n tuonli, ba ya ḡua nni i; n ya ye naani n tuonsonlo mo baa ye lankani i. Yua n tuuni n tuonli, Báa ba selini o. **27** M̄olane n yama ji ḡmadi. N ba maadi be? ... Ba, faabi nni ya yogu ne ... Ama lani ya po i ke n pundi hali ya yogu ne. **28** Báa, kpiagi a yeli! Ke nialu ḡani tanpoli ki maadi: N kpiagi li, ki go ba kpiagi li. **29** Ya niwulgu n bi ye likani, ki gbadi, maadi ke li tie taatantandi. Ke tianba yedi ke maleki n maadi yeni o **30** Ke Jesu maadi: Mini ya po ka ke i gbadi ya nialu ne, yinba ya po i. **31** M̄olane, ke bi jiagi ḡanduna ne buudi; M̄olane, bi ba tudi ki ḡani ḡanduna ne naabiḡki niipo. **32** Mini, bi ya fiini nni, ki tinga ne po, ki duoni nni, n ba dadi bi niba kuli n kani. **33** O den maadi yeni ki wangi wan ba kpe maama i. **34** Ku niwulgu n̄ maadi: Ti gbadi ke yiko maadi ke Kiristo wani baa tundi ki ye hali ya yogu n ki pia gbenma; li ga ledi i, ke fini wani nan yedi ke: «Li buali ke ban fiini ki duoni o nisaalo bijua? ḡma n tie li nisaalo bijua?» (aiōn g165) **35** Jesu n̄ maadi ba: «Mi yenyenma dá ba tieni u yogu waamu i siiga. Ya cuoni mani ke mi yenyenma dá ye i po, ke li b̄n̄b̄n̄li n̄ da ti ludi yi. Yua n cuoni b̄n̄b̄n̄li nni ki bani wan caa naani. **36** Mi yenyenma n̄ dá ye yi po yeni, yin ya dugi mani mi yenyenma po, ki fidi ki ya tie mi yenyenma bila.» Jesu n̄ yedi lan ya bona, wan fuadi fagma, ki ban wuoni kaatiani. **37** Hali yeni wan tieni ya yaalidgu bona boncianla bi nunbu nni, bi den ki dugi o po **38** Ki fidi ke o sawalpualo Esayi n̄maama n̄ tieni ki dudi: «O Diedo, ḡma gbadi tin tuodi ki waani ya tunda? O Diedi nuu nan dogdi ḡma ya po i?» **39** Yaali n pugdi, bi den kan fidi ki ya dugi kelima Esayi go maadi: **40** «O juani bi ninbina; ki juagi bi pala ke ban da fidi ki ya nua yeni bi ninbina ki da gbadi yeni bi pala; ke ban da lebdi bi pala, min tebi ba. **41** Esayi maadi lan ya bona ya yogu ke o la o kpiagdi, ki maadi o maama **42** Ama, bá bi badtieba siiga boncianla den dugi o po, ama Farisienba po, bi den kan kadi ki maadi ke ban da ti beli ba ki ḡani ba yiko bangma diena nni. **43** Kelima bi den bua ban ya dondi bi niba ki cie yeni ban ya dondi U Tienu. **44** Ki nan sua ke Jesu bo kpaandi ki maadi: «Yua dugi n po ki dugi

mini ya po ka ama yua n soni nni ya po i. **45** Ke yua n nua nni nua yua n soni nni. **46** N cua nani yenyenma yeni ḡanduna nni ke yua n dugi n po n da ye b̄n̄b̄n̄li nni. **47** Nilo ya gbadi n maama, kaa taa ma ki bili o pali nni, mini ka ba jia o buudi; kelima mii cua ki ba jia ḡanduna buudi ka ama ke min faabi ḡanduna i. **48** Yua n yie nni kaa ga n maama pia yua n ba jia o buudi; min yaadi ki maadi ya maama, mani n ba jia o buudi li daajuodkaali. **49** Kelima, mii maadi n yeli po ka ama Báa yua n soni nni ya yeli po; wani o bá tuodi ki waani nni min ba maadi yaala yeni min ba pua ya sawali. **50** N go bani ke o yikodi maama tie ya miali n ki pia gbenma. Lan ya po i ke min maadi ya bona kuli, n maadi nani Báa n̄ maadi nni maama i. (aiōnios g166)

13 Ke paki jaanma daa ki pundi, Jesu den bani ke o yogu pundi ke o baa guani o ba po yeni yaa buanma ke o pia o niba po yeni li juodima. **2** M̄ola Sitaani kua Suda Isikariyoti Simo bijua yua baa kuadi Jesu. **3** Jesu den bani ke o ba mubini o bonli kuli ke wan mo den baa U Tienu po i ke go den baa guani o kani. **4** Wan yeni ki gbeni, o landi o liadili ki taa li cabili ki bugi. **5** ki nuudi o ḡuadikaaba taana ki fiadi yeni li cabli yia ke o bugi yeni. **6** Wan pundi Simo pieri kani, ke o maadi o: «Yonmidaano, a bua ḡuudi n taana yaaa?» **7** ke Jesu ḡmiani o: «I kan gbadi min tieni yaala ne niima nni, yoguba yaa kaa.» **8** Pieri madi o: «A kan ḡuudi n taana paliba.» ke Jesu yedi o: N yaa ki ḡuudi a taana, a ki pia n kani libakuli.» (aiōn g165) **9** Sim̄on Pieri maadi o: «yonmidaano, daa ḡuudi n taani o baba ka, ḡuudi n yuli yeni n nui m̄» **10** Jesu ḡmiani o: «Yudi ki ḡuudi a taana ji kpaani ban ḡuudi o ki pugini kaa wan fidiki ḡanbi ke yaa ḡani, yi yan, ama yi kuli kaa» **11** Jesu den bani yua bi kudi o, laa po n cedike oden maadi: «yi kuli kaa ḡani» **12** Jesu n ḡuudi bi taana ki gbeni, ki gadi ki kali yeni o tiadi, ki maadi ba: «yi bani min tieni yaala? **13** I yin yonmidaano yen canbaa. **14** Li yaa sua min canba yeni yonmidaano n ḡuudi i taana, i m̄ n ya yaa ḡuudi i lieba taana. **15** kelima binbiḡuken teni ike lan fidi ke m̄ n yaa tie nani min tieni yeni. **16** I m̄ni yeni i moni, n maadi i: tuonsonlo ki cie o canba; yeni m̄ ke o tandi o kicie yua soni o. **17** I yaa bani lan ki colni a, baliga tie i yaa le. **18** N ki maadi i kuli kaa, kelima n pia min gandi yaaba i. **19** N maadi ki sua ke li bona daa ki tieni ke yin fidi ki bandi

min tie yua. 20 I mōni po i mōni po n maadi; yua n gaani ga n tondo yua n gaani ga yua sōni nni. 21 Jesu bo maadi li maami kelima li ḡmadiyaama lani ke o maadi: «I mōn po i mōni n maadi, i siga nni yendo baa kuadi nni. 22 O ḡuantiba ji dennua bi lieba ki buali bi ḡmiali nni wan maadi yua. 23 wan den bua yua den dua opo. 24 Ke Simōn Pieri sōbi sōbi o tubili nni ki yedi o «Jesu maadi ḡmai i?» 25 ke o nangini Jesu kani ki buoli o, «Yonmidaano, ḡmai?» 26 Li yogunu ke Jesu yedi o: «Min ba teni yua kpanu» ki taa ki teni Juda, Simōn Kanati biga. 27 kpanu po n pendi, ke sitaani kua o; ke Jesu yedi o «ḡan bua tieni yaali yeni tieni toni. 28 Jesu n deni maadi, bani yaabi n deni kaa nulo baa kuli die bani li niima nni. 29 Bi tōba de maali ke Suda n kubi i ligikpōgu yeni ke Jesu den maadi o, «Daa mi janma tiadi» Bi tōba maalima den tie ke u baa baa libaa ki teni talga nba i yedi» 30 Suda n gaa kpanu, ke o ḡnani toni ki sua ke li bondi o. 31 Suda n ḡnani ke Jesu yedi: «Mōla o nilo bija laa ti yudandi, ke U Tienu mō laa ti yudandi. 32 U Tienu yaa laa ti yudandi ki dugini o bija po, wani U Tienu mō waani u yudandi u bija nni. 33 N biidi n jikan yaa ye yeni lan waagi. I baa kpaani n. N ji maadi i mōni nani min den maadi Sufa nba yudamba yaala. I kan fidi ki cua min caa naani. 34 N bu teni lanbonpanli; yaa bua mani i lieba nani min den ba i maama yeni. 35 Li po bi niba bu bandi ki tieni ḡdikaaba, ke li yaa tie ki pia mi buama i lieba po. 36 Ke Simōn Pieri yedi o: «N yonmidaano, a caa le i?» ke Jesu yedi o: «A kan fidi ḡdidi min caa naani, yogu baa yaa kaa» 37 ke Pieri ḡmiani o: «N yonmidaano be n cedi ke n kan fidi ki ḡdidi a mōla ne? Li yaa buali ke min kpe a po, n ye. 38 ke Jesu ḡmiani o: «A baa kpe n po? I mōni yeni i mōni min maadi a; a ba nia taalimataa kaa ki bani nni ke-kokolo daa ki buudi.

14 Ke Jesu yedi: Daa ḡmadi mani yanmaka, i ya dugi u tienu po yin ya dugi n mō po. 2 N baa deni pia li yiali boncianla, li ya bo ki tie mōni n bo kan yedi kin b gadi k ban cegni li yiali i po. 3 K guani ki tugī ki lan fidi mini nye naani, i mō n ya ye li kani. 4 I bani ya sōnu ki n caa. 5 Ki Toma yed'o; “yomdaano, tiki bani ḡjani caa naani; ledi ki ti bu bandi u sanu?” 6 ki Jesu yed'o: “N tie u sōnu, i mōni, limiali, nulo kan fidi ki baa baa kani kiki tōgini n kani. 7 I ya ban nn, i bani n Baa mō, mōla mō i band'o ki

goa la'o. 8 Ke Filipi yed'o: “Yomdaano, waant'i Baa, ki lan dagidi ti “. 9 Ke Jesu yed'o: Filipi, min waagi yeni maama yeni ki a goa sua ki a ki bandin nni? 10 Da maali mani ke n ye n Baa nni ke n Baa mō ye n nni ka? Mi maama yua ke n maadi ne ki tie mi buana ka, ama Baa yua yenni yeni'n sua o tuona. 11 Daa mani nni ke n ye Baa nni, ke Baa mō ye nni, bii ya du mani n po kitōgini; n tuona po. 12 I mōni yeni'i mōni, n maadi, yua du n po, b tieni ya tuona n gbengi ki cie min tie yaali nne kelima n caa n Baa po. 13 yaali kuliki bu mia n yeli po, n bu tieni kilan fidi binuba n bandi ke tienu bijuan o biju nn. 14 I ya mian nni yaali kuli n yeli po, n bu tieni. 15 I ya buan ni, yin colni n lanbona. 16 N bu mia Baa, ki wan te ni todikaa bieno, yua baa tundi ki ye yeni, (aiōn g165) 17 mi tagima yeni i mōni. ḡanduna kan fidi gao kelima o ki nua'o, k goa ki ban'o. 18 N kan ḡjani i baba kaa, n t b guan ni. 19 Li ya suli waamu, ḡanduna niba ji kani la'n. Ama yimba wani bu la'n, kelima min baa fo yeni, i mō baa fo. 20 Li daali ke i bu bandi ke i ye n Baam, ki yen nni, ki mō ye i nni. 21 Yua tuo ke goa mi maama ki colni, wani n bua'n. N Baa baa bua li daano, ki n mō buali daano. N bu legdi ki waano min tie yua. 22 Lani ke suda bual'o (li ki tie Suda Iskariyoti kaa?). Be ya po i ke a bu legdi ki waani a baa, timba n la'a, ke a nan ji kan waani a baa ḡanduna yaba? 23 Ke Jesu guani ki ḡmian'o: Yua bua'n, u baa kubi mi maama. N Baa baa bua'o. Min yeni n Baa u kani ke yaa yen'o. 24 yua ki bua'n, u kani kubi mi maama. Min yedi yaali ne ki tien yuli po maama ka. N Baa yua sōn'nni yaali. 25 N yed'i li kuli ne ka daa ye yeni. 26 M tag yama yua tie i todika, ke n Baa bua sōno n yeli po n t an bu waani bonlikuli niimn. 27 N bu cabi yin ya ye laafia. N ki tieni nani ḡanduna yaabi n tieni yeni kaa. Daa ḡmadi mani i yama, da jie mani pu. 28 N tua i gbaadi min maad'i kin caa yeni ama ki goa bu guan nni i kanaa? li ya bosua ki buanni, min yedi ki n caa n Baa kani, i bo baa ye li pamanlinni kelima n Baa yabi ki cie nni. 29 N tuad'i ki yedi mōlane kili bona daa k tieni, ki li ya t tieni yin tuo ki gaa yeni i mōni 30 N ji kan maadi maacianma yeni yi kelima, ḡanduna ne yikodaano ba pundi, waa pia paalu n po, 31 Ama, ki fidi ḡanduna n bandi ke n bua Báa, n tieni nani Báa n bili ke min tieni maama i. Cedi mani tin fii ki siedi ne.”

15 Mini n tie ku daamõngu tiimõnbu, ke n Baa tie o kuandaano. **2** O pedi ya benli n tuugi yeni nni, kaa luoni kuli, ki gbadi ki ñanbdi ya benli n luoni, lan fidi ki ñanbi ki loni. **3** I ji ki pia jõgindi kelima min maadi yi ya maama po. **4** Ya ye mani yeni nni ke n mõ ye yeni yi. Nani benli baba ñ kan fidi ki loni, kaa tuugi yeni tibu, lanwani ii, i mõ kan fidi ki loni, kase ke i ye yeni nni. **5** Mini n tie ku daamõgu tibu ke i tie a bena. Yua n ye yeni nni, ke n mõ ye yeni o ba loni boncianla, kelima N yaa ye, i kan fidi ki tieni libakuli. **6** nilo yaa ye yeni nni, bi baa lu o nani li benli yeni, wan kuodi, bi baa gandi a bena, ke lu o muu nni, ñan cuo. **7** I ya ye yeni nni, ke n maama mo ye yeni yi, mia mani yin bua yaali kuli yi ba laa. **8** I ya luoni boncianla n Baa ba baa ti kpiagidi lan waani ke i tie n ñõdikaaba. **9** Nani ti Baa n buadi nni maama nmo buadi yi. Ya ye mani n buama nni. **10** I ya kubi n maabilkaama, yi ba ye n buama nni nani min kubi n Baa maabilkaama, ki ye o buama nni yeni i. **11** N Maadi yi ya bona ne kuli, ke n pamanli n ya ye i niinni, ke i pamanli ñ gbie ki dudi. **12** N maabilkaama tie, ke yin ya bua i lieba nani min bua yi maama yeni. **13** Nilo ki pia buacianma ki cie ke wan lu a miali o ðõnlinba po. **14** I ya tie a bona nani min bili yi maama, i baa tie n ðõnlinba. **15** N ji kan ya yi yi n naacenba, kelima o naaciamo ki bani o canbãa ñ tie yaali. N yini yi n ðõnlinba kelima, min gbadi yaali n Baa kani, n cedi ke i bandi. **16** Yinba ka lugdi nni, ama mini n lugdi yi, ki soni yi, ke, ke yin gedi ki loni a luana, ke li luana ñ ya bii ye. Ke yin ba mia yaali kuli n Baa kani, n yeli po, o ba teni yi. **17** Min bili ke yin ya tiendi ya bona tie, ke yin ya bua i lieba. **18** ñanduna ya nani yi, yin ya bani ke bi tuodi ki nandi mini yo, ki fidi ki nandi yi. **19** I ya bi tie ñanduna yaaba, ñanduna bi ba buadi lanbuali maama. Ama yin ki tie ñanduna yaaba yeni, ke mini n lugdi yi ñanduna nni yeni, lanyapo i ke ñanduna nani yi. **20** Ya tiani mani min maadi yi ya maama, 'Naaciamo ki cie o canbaa.' Bi ya waani nni fala, bi ba waani imo fala; bi ya colni n maama, bi ba colni i yaama mo. **21** Bi ba tieni yi lanyã bona kuli, n ya yeli po, kelima baa bani yua n sõi nni. **22** N ya bo ki cua ki maadi ba, bi bo kan ya pia biidi, ama, mõlane, bi ji kan baa sugli bi biidi po. **23** Yua n nani nni, nani n Baa mõ i. **24** N yaa bo sõi ya tuona ke obakuli kan fidi ki sõi bi siiga, bi kan ya bo pia biidi, ama mola, bi la

likuli, ki nandi mini yeni n Baa kuli. **25** Bi tieni yeni, ke yaali n diani bi yikodi nni ñ tieni ki dudi i, 'Bi nani nni fanfanma i.' **26** O candaano, min ba sõi yua wan ñã Baa kani, wani n tie ya mõmõni Forjanma yaama n ñã Baa kani ya cua, o ba tieni kasiedi n po. **27** I mõ tiendi kasiedi n po, kelima i bo ye yeni nni hali mi cilma.

16 n wangi laa bona kuili ke lan ti tua yi po tan tuodi kaali. **2** bi ba ti ñani libalimaama bangima diena nni uyogu kpendi ke yua n baa kpa yi baa nua ke o tuuni tuonjanli UTienu po. **3** o baa tiendi lanbona kuli kelima waan bani Ba bi mini mo **4** n maadi yi lanbona, ke li yoginu yaa ti cua yin tiadi ki den tuodi waani yi li kuli. den ki yidi yi cincinli yogu kelima n den ye yni yi. **5** n ca yua n den sõi nni kane ama yi niini nni ba yendo ki buali nni a caa le? **6** yi pala gbie yeni li pabiidili kelima n waani la. **7** li sieni waamu n baa yedi imõmõni: "li baa ñani yi po yeni mini gedi, kelima n yaa gedi oTodika kan cua yi kani ama n yaa gedi n baa suano yi kani. **8** yua n ba fiali ti nunsidi yeni yaa cua yaa yoginu li baa tie yaalidigu ñanduna yaaba po. ti tuonbiadi po, mi teginma po, yeni ti buudi po, **9** yaala n tie ti buudi po, kelima bi ki daani nni, **10** yaala ntie miteginma po, kelima n ca Ba po ki kaa go laadi nni **11** yaala n tie tibuudi po kelima n jia ñanduna bado ti buudi. **12** n pia mi maama boncianla ki bua ki maadi yi, ama yi kan fidi ki gbadima moala ne. **13** yaa yoginu ki moamoani fuama yua baa cua o baa ñmagidi yi imoamoani bonla kuli nni. kelima o kan yaa maadi oyuli po maama ama wan gbadi yaali kuli o baa yedi yi libona kul; i ki go waani yi yaa bona n baa cua. **14** o ba kpiagi n yeli kelima o ba ta yaa bonla ki n pia yeni kuli ki yaa wangi yi. **15** nBa n pia yaala kuli tie n yaale. n yedi ki fuorjanma baa cua ki ga lin bonla kuli ke lan yaa tie n yali ke o wangi yi. **16** li yaa pugini waamu, yi kan la nni, li go yaa pugini waamu yi ba la nni. **17** o ñõdikaaba tianba den yedi bilieba, wan yedi ti yaala yeni li tie be. li yaa pugini waamu yi kan la nni li go yaa pugini waamu yi baa la nni kelima n ca nBa po? **18** lanwani bi den yedi omaadi be yaa maame ki yedi li pugini waamu? tinba ki bani wan maadi yaala. **19** Jesu den nua ki bi pia i buali ki bua bualo. ke o yediba yi bua buali nni min yedi yaala, li yaa pugini waamu yi kan la nni li yaa go pugini waamu yi ba la ni? **20** i moamoani yeni i moani n maadi yi. yi

buudi ki go fabini ama ḡanduna wani yaa po li baa tie pamanle yi baa laadi li paboanli ama yi paboanli baa lebidi ki tua pamanli bonla. **21** li tie nani yaa pua n ye fala nni omadi yoginu yaa pundi ama wan laa yaa fala yeni o mali yaa yoginu o kan go tiadi o fala yeni po. yeni wan mali ki bipanga ḡanduna nni. **22** yinba mo yi pala boandi ḡanduna po ama yi ba guani ki la nni yi pala mo baa ye li pamanli nni, nilo ba kan fidi ki fie laa pamanli. **23** laa daali yi kan buali nni buali ba kuli imoamoani yedi li yaa tie yi mia n Ba yaala kuli n yeli nni tieni la. **24** hali lan yoginu yi daa mia li ba kuli nyeli nni, mia mani yi baa ba ke yi pala n mangi. **25** n maadi yi lan kuli yeni mikpanjama ama uyogu cuoni n kan maadi yeni mi kpanjama ama n baa maadi yeni cain hali ki li yienu nani n Ba n waani maama. **26** Li daali yi ba mia yaali kuli n yeli po, mii yedi ke n ba jaandi ti Ba yi po; **27** Kelima Ba wan bua'i kelima yi bua nni. kelima i daani k n ḡani Ba kani ki cua. **28** N ḡani Ba po ki cua ḡanduna n ni; ke go ba ḡa ḡanduna nni ki guani n Ba po. **29** Bi ḡodikaaba den maadi: mōla a maadi ke li yendi ti po, naa go maadi k li pia galima. **30** Mōla ti bandi ka bani bonli kuli ke ḡaa go bua buali ba kuli lan bonli po, ti daan ke a ḡan UTienu kani ki cua. **31** Jesu de guani ki yediba: i daan mōlaa? **32** Diidi o yoginu pundi, nn li pundi ki gbeni mō ko, i ba yayadi ki kuni yua kuli o den po, i ba ḡaa n ni n bebe ama mii ye n bebe kelima Ba ye yen nni. **33** N maadi laa bonla ki yi fidi ki ba mi yanduanma n ya po. Li ḡandunli nni, i ba pia a maba ama yin paagi yi ba: n paadi li ḡandunli.

17 jesu n den maadi lan bonli kuli yaa puoli po, o den yaadi ki noanli tanpoli ki yedi: «Nba uyoginu pundi kpiagi ABijua ki Abiga mo n kpiaga **2** ki kuli tie nani ḡan puni nni li bali bini saaliba kuli po maama ke min pa ḡan puni nni yaaba kulu yaa miali n kan gbeni. (aiōnios g166) **3** yaa miali n kan gbeni tie ke ban bandi fini yua bebe yua tie UTienu moamoani, yeni ḡan soani yua Jesu kilisiti (aiōnios g166) **4** n kpiagi a, ki tinga po, n gbeni ḡan den puogi nni yaa tuonli. **5** moala n Ba ke min fidi ki ba yaa kpiagidi ke n den cindi ki pia hali ke ḡanduna daa tagi. **6** n teni ke ḡan den ḡani yaaba ḡanduna nni ki puni nni yeni bandi Ayeli, bi den tie a yaa yaaba ke a den puni nni ba bi kubi amaama. **7** bi bandi moala ke ḡan puni nni yaala kuli ḡani akani. n

teni ba amaama yaama ke a teni nni, bi gaama ki daani ke bani ki ḡani a yaa kani ki cua, ke fini mo n den soani nni. **9** n miadi a, ḡan puni nni yaaba po, laa tie ḡanduna yaaba po ka ke n miadi a, kelima bine tie ayaa yaaba. **10** yaala kuli n ye niini nni ye amo yaa niin nni, ḡan pia yaala kuli mo tie nyaa yaale n pali mani li po. **11** mini kan yaa ye ḡanduna niini nni, ama, bani wani baa ye ḡanduna nni kelima n kpendi a kani, Ba yua n gagidi ki ḡani, kubi ba Ayeli po. yaa yeli ke a puni nni ke ban tua yendo. nani mini yeni fini, n tie yendo maama **12** Min den yenba ya yoginu, n den kubiba ḡan den pun nni ya yeli yeni, den kubiba ba ki bi siigin nni yendo ki bodi, li ya ki tie ya biga ba bodi yaa ka, ke lan gbieni i diani n den maadi yaali. **13** Mōla n kpendi a kani, ama n den yedi lani, yali ki da ye yenba, ki min fidi ki paa'ba n pamanli kuli. **14** N pun'bi a maama, ḡanduna niba nanba kelima bi tie ḡanduna yaabi. Nani n mō n go ki tie ḡaḡanduna yua maama **15** Mii miadi'ḡa ki ḡa ḡanba ḡanduna ne ka, ama ki ḡan kubiba yibalo kani. **16** Nani min ki tie ḡanduna yua maami, ba mō ko ki tie ḡanduna yaabi yen. **17** Gagidi ki ḡanbiba i mōmōni nni kelima a maama tie mōmōni. **18** Nani ḡan den sōni nni ḡanduna ne maama, n mō ko suani'ba yeni. **19** N gagidi(n kuogi) n yuli kelima bi ya po, ke ban mō ko n gagidi bi ba i mōmōni nni. **20** M ii jaandi ban beba ya po ka, ama yeni yaabi kuli ba te tuo ki daani nni kelima bi ya maama po. **21** Ki bi kuli n fidi ki tua yendo nani fin n baa n ye n nni maama, ke n mō ye a n nni. N miadi'ḡa ki ban mō ko n ya ye ti n nni, ke ḡanduna yaaba n gaa ki fini n suan nni **22** N punba ḡan den pun nni ya kpiagidi, ki ban fidi ki tua yendo nani fin yeni mini n tie yendo maam. **23** Min ya ye bi ni nni, ka ye n ni nni, ki ban fidi ki tua yendo i mōni. ke li ḡandunli n bandi ka den sōn nni ka bua'ba ya buanma buolu kan bua nni. **24** N baa, ḡan pun nni yaabi yeni, n bua ban ya ye min ye naani kani. ki ban fidi ki ya nua n kpiagidi yaali ka den pun nni. Kelima a den bua nni hali ki ḡanduna da ke ye. **25** Baa yua tiegi, ḡanduna ki bani'na, ama min wani n ban'na yeni yaabi kuli n bani ka sōn nni. **26** N cedi ki bi bandi a yeli, n go baa tiendi yeni ki ḡan pia n po ya buanma n ya mi nni, ki min ya ye bi ni nni.

18 Li puoli po ki jesu guani ki lebidi sedlon naani ko bo kuo o goligun nni yeni o

2 Jiida yua bo ba kuado, bo bani lan kani, kelima jesu den m, aani ki kua lan kani yeni o ɗodikaaba. 3 Jiida bo yeggi yeni, sijenba yeni bi canba nba yabi den kpa bi niba ki pugini Falisien nba, ke bi kubi a fida, togisi nba yeni ti tondaadi. 4 Nani jesu n bani ya bona ba tieni yeni ko nagini ki maadi: yi kpaani ɗmaa i? 5 Ki bi ɗmiani: Nasalete jesu, ki jesu yedi'ba: min n ye" jida yua bo kuadi jesu bo ye sejem nba. 6 ko ɗmian'ba "mini n yeni" ki bi kuli lebidi ki ba puoli po tinga nni. 7 ko pugini ki buali'ba: "i kpaani ɗmaa i?" ki bi ɗmiani: Nasaleti jesu" 8 Ki jesu ɗmianbiba: "n tuodi ki maadi ki mini, lani, yi cabi yaabi ne ki ban ya caa, li ya tieen ki kpaani mini. 9 Ne kuli den tieni ki lan fidi o maama n sɔni li tuonli. ɗaa ten nni ya niba, ba yendo ki bia bi siiga nni. 10 Lani ki simo piali ɗani o jugi o tuagun ki cua ki jia o dindacianmo tuonsɔnlo tubili jienu po, Bi bo yi li tuonɔnlo Malkist. 11 Lani ki jesu maadi piali: "guani ki ɗuuni a jugi o tuagun nni, n ki dagidi yeni min la n ba n ten nni ya fala ya?" 12 Lani ki Jifnba liiga yabi yeni sijem nba cuo jesu ki lol'o. 13 Bi bo gadi yeno Ann yua bo tie Kaifi cuado kani, li binli kaifi den tie yua kpa bi niba. 14 Li den tie ki wan n den yedi jufnba ki li ba ɗani ke nido n kpe bi niba kuli po. 15 Simono piali den ɗua jesu, yeni ɗodika tianu. O den tie ya ɗodika ko padicianmo bado bano, o den kua yeni jesu o padicianmo bado lojagu nni, 16 Ama Simono piali den se niin ni buliɗobu kani. Lani ke ya ɗodika ke ko badicianmo yudaano den ɗani ke maadi yeni ya pua den gu o buliɗobu teni piali kua. 17 Lan wani ya pua n den gu o buliɗobu yeni den yedi piali: "naani a mo goa tie o jua ne ɗodika kaa? "ko guani ki yedi: "mii tie'o". 18 Bi puobi yabi den gu den taani ki se ki yel o mu li kani, bi den ta ti daadi ki cuon o mu ki yel kelima ti wadi den ye. Pial mo ko den ye yenba ki se ki yel yen bani. 19 O kopadicianmo yudaano den buali jesu yaali n tie o ɗodikaabi po yeni o banginma po. 20 Jesu den ɗmiano: "den maadi asala nni ke laa tie wuolin nni ka. N den bangi daali kuli li balimaama bangima diena nni yeni li jaandielin nni jufnba yen taagi naan kani. Mii den maadi wuolin nni. 21 Be ya po i ki buali nni lan ya buali i? Yi buali yaabi n gbadi n maama". 22 Jesu n den yedi lan ya bonla i, mintiel yudaano yendo yua n den se yeni den pua'o ". Bi ɗmiandi yeni o padicianmo?" 23 Ke jesu den guani ki ɗmiano: "li ya tie ki maadi ki

24 Anna den dedi ki bi gedi yeni jesu o padicianmo bado Kaifa kani. 25 Piali den ye li kani ki yeli o mu, lani ki bi bualo: "a mo ko ki tie bi ɗodikaaba siigin ne yua kaa?" Ko nia ki yedi: "laki tie yeni." 26 O kopadicianba bado naciemo siigin ni yendo, yua n den tie ninja yeni piali n den jia yua ya tubili yeni den yedi: "mii bo la'ɗa o gogidigu yen'o?" 27 Piali goa den nia ki pugini ki li yoginu ko kotogou buudi. 28 Bi den gedi yeni jesu Kaifa deni o bujia kaanu. Li tie o siɗapanpangu, bani bi ba kan den kua o bujia kaanu kani ki ban da jogini bi ba ki ban fidi ki je Paki jiema. 29 Lani ke Pilat den ɗani ki den buali'ba; 'o jua ne maam tie bee ki kub'o?" 30 Bi den guani ki ɗani'o: "o naa jua yaa bo den nibiadi ti kan bi cuo'o." 31 Pilat den ɗmianba: "ta'o mani yinbi yanba ki juagu ti buudi ke ɗodi nani li balimaama n tie maama." Bi den yedi Pilata: "ti balimaami ki cabi tin cuo nilo ki jua o buudi ki cuo ki kpagu." 32 Bi den yedi yeni ke jesu maayedikaanma n kua, nani wan den waani ko ba kpe ya kuumi. 33 Lani ki Pilati den guani ki kua o bujia kaano kani, ki den yini jesu ki bualo: "fin n tie jufnba badicianmo? 34 Jesu den ɗmian'o: "a buali laa bualo a yuceli po bii li tie ki ban mia'ɗa ki ɗan buali yeni?" 35 Pilata den bualo: "n mo tie jufi yo" A buolu yaaba yeni bikopadicianma n cuo'ɗa ki cua ten nni. A tieni bee? 36 Jesu den guani ki ɗmiano: "n dienma ki tie ɗanduna ne yaali ka, li ya bo tie yeni n naacenba bo ban kɔni ki gaa nni jufnba kani. Mɔmɔni n dienma ki tie ɗanduna ne yaanma ka." Pilata den bualo: «lanwani a tie badiciamo yo?» o den guano fini aba yedi ke n tie badiciamo li tie lani yaa po yo ke n cua ki mali: "li ya sanu nni k n cua ɗanduna nni ke min fidi ki tieni sieda i mɔmɔni po, ki yaabi kuli n tie i mɔmɔn yaaba n cengi n nialo." 38 Pilata den yed'o: "be n tie i mɔmɔn?" wan den yedi lani, o den ɗani ki gedi jufnba kani: "ki yedi, mii la o ja n tieni yaali ki li bia. 39 Kelima li tie bogidili ke ɗan luodi dansaligi yendo ke ten'ti Pak jaanm ne. Lan wani yi nan bua ke min faabi yi po jufnba bado bii?" 40 Ke bi go taandi ki maadi: "laa tie lan jua, ama Banabasa" Ke sua banabasa den tie nikipalo.

19 lanwani Pilata den ta Jesu ki teni Sojenba ki bi pua o agbana. 2 Sojenba den ta i

konkoni ki piani ke li tie nani OBado fogilga yeni
 ki yilini Jesu yuli po, ki go lano gaali moangu. **3**
 bi den cuoni o kani ki tua ti fuonda fini jufinba
 Bado, bi go den pabino. **4** li yaa po, Pilata den
 guani ki ñano ku niwuligu kani ki yedi ba yi
 laa n baa guani yi nilo yeni yi baa bandi ke
 mii la ke o, pia tagili ba kuli. **5** Jesu den cua
 bi kani ki yili i konkoni fogiliga ki go la ku
 gaali moangu, Pilata den yedi ba noanli mani o
 joa nna” **6** bi salayidka cianba yu danba yeni
 Aminteela yudanba n den la Jesu bi den tiani
 kpaai ki tabino lidapoanpoanli kpaai ki tabino li
 da poanpoanli po kelima mini wan ki la wan
 tieni yaa biidi yaala n pundi ban cuo o. **7** Jufinba
 den guani ki yedi o, tin wai pia li bali maama ye
 ma laa balimaama mo yaa po, ki li bili li pundi
 wan kpe, kelimao yedi ke o tie UTienu bijua.
8 Pilata n den gbadi lan bonla ku je jiegu den
 pugini. **9** o den guani ki kua u bujia kaakaanu
 kani, li yoginu Jesu naa den ñmiano maama
 ba kuli. **10** lane kei Pilata guani ki bualo a kan
 ñmiani nni li ba bii? ñaa bani ke n pia yaa bali
 ki fidi ki gaa ña bi ki teni ban kpa ki tabina?
11 ki Jesu den guani ki ñmiano ñaa pia bali ba
 n po li yaa den tie ke li cabi tanpoli po. li tie
 lani yaa po yo ke yua n cuo nni ki tena tieni ti
 tuonbiadi gi cie ña. **12** wan den guani ki ñmiano
 laa maama po, Pilata den kpaani wan ña o, ama
 Jufinba den tiani tiani ki yedi o, li yaa tie ke
 ña onilo na ñaa tie Sesa doanli” **13** Pila n den
 gbadi laa maama o den ñani Jesu niin po u
 bujakaanu kani ki kali o kpali po ban yii yaa
 kaanu Pave, ama Ebilu nni bi yi u Gabata **14**
 li den tie ya daali ki bi baa bogini mi faabima
 jaanma daali, ki bua ki pundi kudi piiiga yoginu
 Pilata den yediba diidi mani yi bado yeni” **15** ki
 bi tiani hali foagima foagima, kpaai ki tabino,
 Pilata den yedi ba: yinba yi ba n kpaai ki tabi yi
 bado? bi kopadicianba canbaan ba den guani
 ki ñmiano tinba wani naa pia badi tiano se
 Sesa yaa ka **16** lanwani Pilata den cabiba ke
 ban ban kpaai ki tabino li dapoanpoanli po. **17**
 lane ki bi taa Jesu ki ñano cancanli ki bugino
 li dapoanpoanli ki teli ban yi naani (crame)
 Ebilu maama nni ki yi goligota. **18** bi den kpaai
 ki tabino lidapoanpoanli po, yeni nibilie yendo
 o jieniu o tiano mo o ganu po. **19** Pilata mo
 den diani idiani ki tabini li dapoanpoanli po
 ki yedi one n tie Nasaledi, jsu Jufinba bado. **20**
 yaa Jufinba n den pendi ki cogi idiani yeni bi
 den yabi kelima ban den kpaai ki tabini Jesu
 lidapoanpoanli po naankani ki den foagi yeni
 udogu nni, bi den diani li diani Ebilu, Laten,
 yeni Gileki. **21** bi kopadicianba yudanba yeni
 Jufinba den yedi Pilata, da diani ki jufinba bado
 ka ama ñan diani o den yedi mini n tie jufinba
 bado. **22** pilata den guani ki ñmiani ba mini n
 diani yaala n diani lane. **23** Aminteela n den
 kpaai ki tabini Jesu lidapoanpoanli po, bi den ta
 o tiadi ki boagidi kaani na, ke toatielo kuli ga
 kaan yendu, yeni o gaaligu yaagu n tie cabiyenli
 ki lugi yeni igaali otanpolo yeni gu tinga kuli.
24 li ñamu po Aminteela den yedi bi lieba tin da
 padigu ama tin toa tiatia ki bandi yua n baa di.
 li kuli tieni ki baa gbieni yi diani n den maadi
 yaala kuli, bi boagidi n tiadi bi ñmiali nni ki
 toani tiatia nliadiciangu po. **25** Bi toatieba den
 tini lan bonla kuli, Jesu na Maliyama yeni o
 naa waali kilopa yua nden tie pua Maliyama
 yeni Magidala yua maliyama laa puoba den se
 Jesu dapoanpoanli kani. **26** yaa yoginu ke Jesu
 den la ona yeni wan bua yaa ñoadika ke o, se
 yeno o den yedi opua na noanli abijua nna. **27** o
 den yedi ñoadika yeni noanli anaa, li yoginu
 o ñoadika yeni den ta ki kuno o denpo. **28** li
 puoli po Jesu den bandi ki libonla kuli tieni ki
 dudi moala nani idiani n den yedi yaala Jesu
 den yedi ba n bua ki ñu. **29** o ñin bogu den se ki
 gbie yeni mi ñinmiligima ki nagii li kani bi den
 ta ucietuogu tuuni ku lanba foagidigu ki ñua
 min ñinmiligima nni ki duoni o ñoabu kani ke
 wan ñu. **30** Jesu n den leni mi ñinmiligima o den
 yedi li gbieni o den tibini o yuli ki cabi o naano
 ki kpe. **31** li den tie li bogidili daali ki baa fandi
 mi fuodima daali ki Jufinba ki den bua ki bi
 tinkpiba n yaa kpaai ki taabi adapoanpoana po
 mi fuodima daali yaala n moani bi po, jufinba
 den gedi ki ban mia Pilata ke ban kuakua ban
 kpaai ki tabini yaaba adapoanpoana po taana ki
 ban kpe ban jiini bi gbanandi. **32** A minteela den
 cua ki pua ki koani cincili yua, taana ki tuani
 o lielo mo yaa taana bani yaaba nden kpaai ki
 taani yeni Jesu **33** ban den pundi Jesu kani bi
 den sua ke o kpe ki li waagi baa den koani o yaa
 taana. **34** li yoginu minteeli yendo den coagi
 Jesu logili li kpaanli mi soama yeni mi ñiima den
 ñana li kani. **35** yua n den la yeni n wangi sieđa
 o sieđa yeni tie moamoani ki ban fidi ki mo
 daano. **36** lan bonla kuli den cua ki diani n den
 yedi yaala kuli n tieni ki dudi o kpabili ba yenli
 kan kua. **37** idiani tiami go yedi bi baa la ban
 den mu yua yaa logili. **38** lan bonla kuli n den

pendi Josefi yua n den tie Alimate dogu nilo ki tie Jesu ñoadika ña siili nni ama ki nan jie jufinba den gedi ki mia Pilata wan punba ban taa Jesu gbanandi Pilata den cabo Josefi den cua ki ta o gbanandi. **39** Nikodema yua n den cua Jesu kani ku ñiagu mo den cua Josefi kani ki kubi mili tulale badiga ki li ñmadi yeni Alowe ki li kpiagu baa yaa tie nani kobiga. **40** ban den ta Jesu gbanandi ki yieno mi kuuma tiadi ki ñanbi ki fino nani Jufinba bogida n den buali maama bi ku piili po. **41** ban den kpaa ki tabino naani ku gogidigu den kuu li kani li gogidigu den pia li ka kuli yaali n daa piini kpiemo. **42** kelma lan de tie jufinba bogidili daali ki li ka kuonli mo den koabi li kani bi denta bi den ta Jesu ki duano lien nni.

20 Laadi o dacincinli daali o sirjapanpangu ki sua ki li da biigi, Maliyama Makidala yua den gedi li kakuli po, bi den la ki li tanli biid li kakuli ñõbu kani. **2** Yeni ke bi san ki gedi Simõ piali po yeni ya ñodika ki jesu buo'o yeni, o den yediba: “bi ñani ti yonbidaano li kuli nni, ti bani ban bil'o naani. **3** Piali yeni o ñodika lielo den ñani ki gedi li kakuli po. **4** Bi kuli den taani ki sani, ama ko ñodika lielo den siani ki cie Pial ke kpia ki9 pundi li kakuli kani. **5** O den guani ki diidi lien nni, o den la kadinga ki li bili tingin, ama waa den kua lien nni. **6** Simõ piali den yuandi ki cua o puoli, o den kua li kakulin nni. ko la kadinga ki li bili tii po. **7** Yeni ya cabili n den fini o yuli, laa ya cabili ki den ta yeni kadinga ama li den pabi ki bili kaan tianu. **8** Yeni ko ñodika lielo mo den kua, wan yua n den kpia ki pundi li kakuli kani. O den la ki daan. **9** Kelima hali yeni ti ye ya yoginu baa den ba ki bandi i diani n yedi yaali jesu po ko ba fii bi tikpiiba siigin. **10** Bi ñodikaaba den guani bi diedi po. **11** Lan ya yoginu, Maliyama se niin ni li kakuli kani ki buudi; wan den buudi ya yoginu, o den tibini ki diidi li kakulin nni. **12** Ko la Meleki bonbilie ke bi la ti tiapiendi ki ka, yendo li yuli po o lielo m o a taana po naani ki jesu gbanandi den dua. **13** Bi den yedo: “o pua, bee ntieni ka buudi i?” Ko ñmian'ba: “kelima bi ñani bi yonbidaano, mii bani ban bilo naani. **14** Wan den yedi la ya bonla, ko ñmagidi ki la jesu ko se li kani, ama waa den bani ki li tie jesu. **15** Jesu den yedo: “o pua be cedi ka buudi? a kpaani be? “O den mali ki li tie o gogidigu daano, lani ko yedo:

“canba li ya tie ki fini n ta'o, wan nni naani ka duan'o min gedi ki tug'o.” **16** Jesu ñmian'o: “maliyama “ko ñmagidi ki maad'o Eblu maama nni ki yedi: “Adabbuni” li niinmin tie “canba” **17** Jesu maadi: “da si nni kelima n da ki doni n ba po, ama gedi n ninjaba po ki ban yedi'ba ke n ba do ki gedi n ba po yeni yua n tie yi mo ya ba. N baa leni imo ya baa. **18** Magidala Maliyama den cua ki waani ko la o yonbidaan, ki wani nyedo la ya lanbona. **19** Li daali yenjuogu i, li daacincinli laado nni, ya yoginu ka buliñona kuli den luo bi ñodikaaba n den ye naani kani kelima bi den jie jufinba, jesu den cua ki sedi bi siigan nni ki yedi'ba: “mi yanduanma n ya ye yeni” **20** wan den yedi laa bonla, o den waani ba o niiyeni ologili yaa yoginu ke o ñodikaaba den la ti yonbidaano bi pala den mangi. **21** Jesu go den yediba: “mi yanduanma n yaa ye yeni yi, nani n Ba n soni yeni n moko suani yeni. **22** Jesu n maadi ba ki gbeni kwe o piebi po ki maadi ba, gaali mani fuoñanma. **23** yaa daano kuli ki baa di sugili o biidi po o biidi ba biini, yaa daano mo ke kan di sugili o biidi po biidi mo kan piini. **24** ke Jesu go pugini ki maadi “ke mi yanduanma n yaa ye yeni yi, nani nBa n soni nni n moko suani yene.” **25** Jesu n maadi ki gbeni, kee o piebi bi po kimaadiba gaali mani fuoñanma, yaa daano ke yi baa di sugili o biidi po o biidi baa piini ya daano mo ke kan di sugili o biidi po o biidi mo kan piini. **26** dana nii puoli po oñodikaaba den ye deni nni ke Toma ye yeni ba: li yoginu ke agana kuli lo, ke Jesu ba ki sedi bi siiga nni ki maadi: “mi yanduanma n yaa ye yeni yi.” **27** ki pugini ki maadi Toma nagini yeni a nubili, ki diidi n nii, ki nagini yeni anubili ki sii n logili, da tami nnpõ ya daani nni.” **28** Toma den ñmiano ki maadi: “n yonbidaano tie n Tienu”. **29** ke Jesu maado kelima alaa nni ki daani nni, li pamanli ye yeni yaaba daani kki laa nni. **30** ke Jesu go tieni mi banma boncianla oñodikaaba siiga yaa banma n ki diani yaa tili ne niini nni. **31** ama li bona den diani ke yin fidi ki tuo ke Jesu tie Kilisiti, UTienu Bijua, yeni yi daani yi baa pia li miali o yaa yeli po.

21 Lani ñ pendu, Jesu go legdi ki waani o bá o ñodkaaba Tiberiyad mogle kunga. Wan den waani o bá maama n ne. **2** Siimõn Pieri, Toma, ban yi yua Didim Natanayel, Galile nni Kaana yua, Sebede bijaba yeni Jesu ñodkaaba bilie den taani ki ye **3** Siimõn Pieri ñ maadi

ba: “N ba gedi u jankpaanu.” Ban yedi o: “Ti mo ba yegi yeni a ki gedi.” Ban ñ ki kua ku ñadgu. Li daali, ñiamungu baa cuo pu. 4 Lan fandi, ke Jesu ye gbangbanli li jaali po; ama ke bi ñodkaaba ki bani ke li tie wani Jesu i. 5 Jesu ñ maadi ba: «A bila, i ki pia bonjekaali i? Ban jiini o: “n n “ 6 Wan maadi ba: «Lu mani i taalu ku ñadgu jienu po, i ba cuo.» Ban lu nani wan maadi maama, ki ji gbali mi dadima, kelima i jami den yabdi. 7 Jesu ñ den ñanbi ki bua ya ñodkaa ñ maadi Pieri: O Diedo i! Siimɔn Pieri ñ bandi ke li tie O Diedo, wan la o liadli, ki ñagni gbanñagdigu, kelima o den ye benbili i, ki baa mi ñiama nni 8 Ya ñodkaaba n sieni ñ nagni yeni ku ñadgu, ki dadi u taalu ke u gbie yeni i jami, kelima bani yeni li gbangbanli ji den tie nani nuukpanduna kobilie yeni. 9 Ban ñani ki doni gbangbanli, ke bi la ke a mukuana co, ke i jami ye o mu nni yeni kpanu. 10 Jesu ñ yedi ba: «Cua mani yeni yin cuo ya jami waamu na 11 Siimɔn Pieri ñ kua ku ñadgu nni, ki dadi ki duoni u taalu gbangbanli ke u gbie yeni kobga n piimu n jangbenga taa. Bá yeni i jami ñ yabi maama kuli, u taalu naa den padi. 12 Jesu ñ maadi ba: «Cua mani, ya di mani» Bá ñodkaayendo ki paani o pali ki buali: “A tie ñma i? “Ki nan bani ke li tie O Diedo i. 13 Jesu ñ nagni, ki taa kpanu, ki teni ba; ki go teni ba i jami mo. 14 Li ji den tie mi taama n yeni, ke Jesu ñodgdí o ñodkaaba kani, ki waani o bá hali wan yiedi bi tinkpiba siiga. 15 Ban ñani ki gbeni, Jesu ñ buali Siimɔn Pieri: «Jonaas bijua Siimɔn, a bua nni ki cie bi ne i? Wan jiini o: “Nn n Diedo, a bani ke n bua ña. “Jesu ñ yedi o: «Ya kpaan n pebidi.» 16 Wan go yedi o mi liema: Jonaas bijua Siimɔn, a bua nni i? Pieri ñ go jiini o: “Nn n Diedo, a bani ke n bua ña.” Jesu ñ yedi o: «Ya kpaan n paño.» 17 Wan go buali o mi taama: Jonaas bijua Siimɔn, a bua nni i? Lan biidi Pieri pali yeni wan buali o taalma taa: “Abua nni i? Wan jiini o: “N Diedo, a bani bonli kuli, a bani ke n bua ña. Jesu ñ yedi o: «Ya kpaan n paño, » 18 «N maadi a i mòmɔni, ñan dá den tie naaciemo, a den yen ñagni a bá, u gbanñagdu, ki gedi ñan bua naani. A ya ti ciandi, a ba ti tandi a nui, nitiano ñ ñagni a, ki gedi yeni a, ñan ki bua ke a gedi naani.» 19 Jesu den maadi lani, ki bua wan waani Pieri ñ ba ti kpe ya kuubuolu i, ki kpiagi U Tienu. Wan maadi yeni ki gbeni, ke o yedi o: «Ya ñua nni, » 20 Pieri ñ gbagi, ki sua ke Jesu ñ bua ya ñodkaa yeni, mi yenjojiema di yogu, yua n den kpagni

ki buali Jesu: “ñma ba (kuadi) janbi a?” yeni ke o ñua ba; 21 Wan la o, wan buali Jesu: “N Diedo, one mo te, o ba juodi ledi i?” 22 Jesu ñ yedi o: «N ya bua wan ya ye hali mi ba guani, li nan la ña le? Fini ñ ya ñua nni. 23 Lanyapo, laabaali den yadi li naataanli nni ke lanya ñodkaa wani kan kpe. Ama Jesu den ki maadi ke o kan kpe ka; ama: “N ya bua wan ya ye hali mi ba guani te, li la ña le i? 24 Lan ya ñodkaa n tie kasiedi ki wangi yi li bona po ne, o diani li bona. Ti bani ke o kasiedi tie mòmɔni, 25 Jesu go tieni bontola boncianla. Li ya bi tie ke ti ba diani likuli, n ki tama ke ñanduna kuli ba dagdi ki ga lan ya diani kuli.

Jesu Tondiba Tuona

1 Teofili li cincintili yua ke diani maadi yesu n cindi ki tieni yeni wan tundi yaala; **2** Hali yeni ya daali k o bo doni poli pon **3** Li puoli po yo k o bo teni wan bo lugidi yaaba a tuonsɔnba k o bo legidi bi nungi po o fala puolo po fuonjanba paalu. Dana piina o tundi legidi bi nungi nni ki maadi u Tienu diema maama. **4** B den ya cendi liebi o den yi yedi'b ki ban da fagidi yeni Jerusalemi ama ki nan da guudi baa puoni u, nani wan bo maadi «i gbadi n maama ke» **5** San bo wuuli hali yeni dinne yeni mi n̄nma i ama yinba ba ti wuli yeni fuonjanba li dana kan fagidi» **6** Ban bo taani ya yogu ke bi bual'o: «badiciamo li yognu i ke a ba sieni Israheli diema aa?» **7** K o maadi'bi «laa tie yin'bi ka bi bandi li yogu bii li tinbuali yua ke u Tienu baa cuo yeni u paaceli. **8** Ama i ba gaã u paaciamu ya yogu ke fuonjanma ti ba cua yim n ba tua mini yeni Jerusalemi sieda siedanba, Jude yeni sanmaali kuli dogu nni yeni ki tinga n pan juodi naankani kuli. **9** Yagu ke Jesu bo maadi'bi li bona kuli ki gbeni nani wan bo nua tanpoli yeni, k o doni k u tawaligbangu baa ki legini bi nunbina. **10** Ban go bo da nua tanpoli ya yogu, ki nibilie nagini bi kani ki lani tiapiena. **11** Bi bo maadi: «Yimi galile yaaba be cedi ki se lan kani ki nua tanpoli» **12** Lani ki bi bo guani Jerusalemi Olife juali po yua kɔbi yeni Jerusalemi nani ban cuoni ya banli Sabbat daali. **13** Ban bo pundi ke bi doni gu dietuagu po, ban bo tundi ki ye naani. li bo tie Piaali, San, Saaki, Andili, Filipi, Tuoma, Baatelemi, Maatio, Saaki Alife bijua, Siimo o jakagidiga, yeni Jude Saaki bijua. **14** B bo taani tie nani nuyendo yeni ki taani jaani, yeni bi puobi, Maali Jesu naã yeni o waali. **15** Li dani k Piaali bo fii o naataani siiga nni, bi bo tie nani 120, maadi. **16** N naataani li bo tie buama yaali k u Tienu maama n tieni ki tii, nani fuonjanma n bo yedi Daavidi n̄oba nni Juda po, yua bo waani jesu ke b cuo, o. **17** Kelima o bo tie ti yua ke go bo baadi ti n̄uadi li yaalidugu po. **18** Dinne li nulo daa u kuanu yeni obiadm paadi, lan kani k o jiiidi baa ke li yuli liidi, k o gbanandi yodi k o tugu nni bona kuli yadi. **19** Jerusalemi niba kuli bo njanbi bani li bonli ke b ji puni li kuanu li yeli bi danba maama nni “Hakeldama”, li niima n tie mi sɔma kuanu. **20** Lan cedi ki li diani pisoma tila nni,”n̄aa mani k o kuanu n kpandi

pabonli ke nulo n daa kua li kani. ke nutiani n gaa u yudandi sienu. **21** Li tie buami yaali ke bi niba yaabi bo ciani ti o badiciamo Jesu n bo ye ya yoguti siiga nni **22** Lan cili San n̄inwulima ya caa ya daali k o bo n̄ani ti siiga nni yaabi bo tua siedanba o yiedima po yeni timi. **23** Ke bi tieni nibalie liiga, Josefi ke yi'o Barsabas, k go yi'o Justus yeni Maatiasi. **24** B bo jaandi ki maadi «fini o badiciamo yua bani yua kuli yantugu njan waani ti nibalie ne njan lugidi yua. **25** Ke wan gaa li yiali u yaalidigu yeni u tienu tuonli ke Juda kan colini ki nan n̄odi u cancelu. **26** Ke bi t̄oni tia tia ki lugidi Maatiasi k b ji bo cad'o ki pugni tuonsɔnba piigi n yendi yeni po.

2 Pantekoti daali n̄ pundi, bi kuli dentaani ki kaanyendu i. **2** Bi ti ludi ki gbadi ke fuugu n̄ani tanpoli ki nani faaciangu yeni, ki gbie ban bi ye ya dieli nni yeni kuli. **3** Ban la ke i landi tie nani mu yeni ki dogdi bi po, ki bogdi bogdi ki maani yuakuli po. **4** Bikuli n̄ gbie yeni mi fonjanma, ki ji cili ki ya maadi mi maalanma nani fonjanma n̄ puni ba ke ban maadi maama. **5** Layognu, Juufinba yaaba daani U Tienu nni den n̄ani n̄anduna dogi nni kuli, ki cua ki dá ye Jerusalema. **6** Ban gbadi ku fuugu, ban taani ki sani ki cua, lan lidi ba yeni yuakuli n̄ gbia ke bi maadi o danba maama nni. **7** Bi den ye ku yaalidgu yeni li pamancianli nni; bi den maadi: “Ti ya ba maadi i m̄oni, bani yaaba n maadi ne kuli ki tie Galile yaaba ka aa? **8** Li nan tieni ledi i, ke ti gbia bi maama yuakuli danba maama nni? **9** Persi yaaba, Medesi yaaba yeni Elamiti yaaba yeni yaaba n kua Mesopotami, Jude diema nni, yeni Kapadosi, Pon yeni Asi, **10** Friji yeni Panfili, Ejipti nni yeni Libi dogi yia n ye Sireni po, yeni ya canba n n̄ani Roma ki cua, **11** Juufinba yeni Proselitinba, Kretan yeni Arabi yaaba, ti den gbia ke bi maadi ti danba maama nni U Tienu paaciamu tuonli” **12** Bi den ye li pamancianli nni kaa bani ban ba tieni yaali kuli; bi den maadi bi n̄miali nni: “Ne mo ya niima nni nan ji tie be i?” **13** Ama bi tianba den n̄uadi ba ki maadi, “Bikuli n̄uni mi daamonpaanma i ke li ga ba.” **14** Ama Pieri den fii wani yeni li piiga n yendo, ki duoni u nialu, ki yedi ba, “Jude niba yeni yinba yaaba n kua Jrusalema nni, li n̄ani yin bandi yaali ne yin njanbi ki cengi n lanbona. **15** Kelima, ya niba ne ki n̄uni daama ki guo nani yin maali maama ka, kelima ti dá ye siɔgaagu, kudi taa yognu i. **16** Li tie o sawalpualo Joweli n̄

den waani ya maama i: 17 “A daajuodidana ya pundi,” U Tienu n yedi yaali n ne, “N ba yadi n fojanma gbannandi kuli po. I bijaba yeni i bisiaba ba tua sawapuaba, i naacenba yeni i jifanba ba la mi dɔgdima, i nikpelba n ya laadi a bona ti dangdi nni. 18 Li baa tie yeni i, n tuonsɔnba, bi puoba yeni bi jaba po li dana nni N ba yadi n fojanma bi po, ban ya pua sawali. 19 N ba cedi yaalidgu bona n tieni tanpoli po, ki tieni li pagli maalma ki tinga po, mi sɔma, u mu yeni i muɲii walgu. 20 u yienu ba kpandi bɔnbɔnli, o nmaalo n kpandi sɔma ki sua ya daacianli ke i ba la ki bandi O Diedo guanma pundi. 21 Li ba tieni ke yua n jaandi U Tienu O Diedo yeli po ba baa mi faabma. 22 Israyeli yaaba, cengi mani ya lanbona ne: Nasreti Jesu, U Tienu n tieni yua ya po kasiedi i kuli ya nunbu nni yaali n nua o yaalidgu tuonɲama, U Tienu n cedi ke o tieni ya bancianma yeni ya maalma ke ikuli bani, 23 Nani U tienu n bobni maama, ke li nua o bancianma, bi kuadi o, ki cuo o ki mubni yaaba n fali yiko nui nni, ke bi kpa a o li daaponponli po, ki kpa o. 24 U Tienu yiedi o, ki faabi o yeni mi kuuma fala, kelima, li bo ke buali ke wan ya ye mi kuuma nuu nni. 25 Kelima Dafidi yedi yaali ne o po: “N den tundi ki nua O Diedo ke o ye n liiga, kelima o ye n nuujienu po ke mii ji pia begma. 26 Lanwani ii, n ye li pamancianli nni, ki mangidi n pali yeni n lanbu. Yaali n pugdi, n gbannandi baa ye li dandanli nni. 27 Kelima a kan noli ki nja n naano bi kpienba diema nni, a go kan nja a nijamo gbannandi n bedi. (Hadēs 986) 28 A dɔgdi li mi yema sani, ki waani nni, a ba cedi min gbie yeni a yema. 29 N kpiiba, n ba maadi yeni yi li dandanli nni ti yaaja Dafidi maama: o den kpe, ke bi pii o, ke o kakuli ye ti siiga nni hali yeni mɔlane. 30 Nani wan den tie sawalpualo, ki bani ke U Tienu bo loli yni o ku dɔnligu, ki niani o ke o ba cedi o puolinuani nni, yendo n kali o badigbandi po yeni. 31 o bo tuodi ki bandi, ki maadi Jesu yiedma po, “Bi den ki noli ki nja o bi kpienba tinga nni, ke o gbannandi mo ki bandi bedma. (Hadēs 986) 32 Lan ya Jesu, U Tienu duoni o yeli, tikuli tie li kesiedinba. 33 Ama, nani wan doni, ki kali U Tienu jienu yeni, o baa Baa n den niani o ya fojanma, o yadi lan ya fojanma i ti po ke i la ki go gbadi ne. 34 Kelima, Dafidi naa den doni tanpoli, ama, o den maadi, “O Diedo yedi N Diedo, «Kali n jienu, 35 hali min ba cedi a yibalimba n tua taanmaakaanu» 36 Lanyapo i,

ke li buali ke Israyeli diegu kuli n bandi yeni i mɔni ke yin kpa a ya Jesu li daaponponli po yeni, U Tienu cedi ke o tua Diedo yeni Kiristi» 37 Ban gbadi lanyama maama, ki mi sia bi pala, ke bi buali Pieri yeni ya tondba n sieni, “Ti kpiiba, ti ji ba tieni ledi i?” 38 Ke Pieri guani ki jiini ba, “Yuakuli n biidi o pali o tuonbiadi po, ki tieni mi ninwulma bogdili Jesu Kiristi yeli po, ke wan di sugli o biidi po, i ba baa U Tienu Fojanma paabu, 39 Kelima li nɔnianu tie yinba yeni i bila yaama i yeni yaaba n ye fagma, hali ban yabi maama kuli, ke U Tienu ba yini.” 40 O den maadi mi maama boncianla, ki kadi ki waani ba, ki paani bi pala; O den maadi ne, “Yin fangi j yula yeni ya nifiima n kua mi tudma nni ne. 41 Lanwani ii, bi den tuo ki ga o maama, ke bi tieni ba mi ninwulma bogdili, ke li daali mɔno, yaaba n den pugni bi nɔdkaaba po den kiluo niba tuda taa. 42 Bi den tugni bi tuona ki tundi yaali n tie mi yennɔdma, ki bogdi kpanu bi nmiiali nni, ki tie bi jaandi. 43 Ti jawaandi n cuo naano kuli, ku yaalidgu yeni mi bancianma maalma boncianla n tieni bi nɔdkaaba dandanli po. 44 Yaaba n den tie dugkaaba kuli den taani ki ye kaanyendu, ke ban den pia yaali kuli den tie tantaanbona i. 45 Bi den kuadi bi piama yeni bi bonkubkaali ki bogi bi nmiiali nni, yuakuli yeni wan dagdi yeni yaali. 46 Li den tie yeni i daali n tuu daali bi den ye li jaandieli nni, ki taa payianyendu, ki nmiidi kpanu, ki bogi bi nmiiali nni, ki taandi ki di yeni li pamanli yeni li pali yumiinli, 47 Bi den pugu U Tienu, ke bi niba taa bi po, ki selni ba. Daali n tuu daali, O Diedo den pugdi bi po yaaba n den baa mi faabma.

3 Yeni ke Pieri yen i Jan den caa ku jaandieggu nni, i jaandi yogu, nani kudi yia yogu yeni 2 Bi den yi maani ki tugi nilo, ke bi mali o ke o tie wabo ki caa ki kaandi o ku jaandieggu bulnɔcianbu, ban yi yaabu bu bulnɔnganbu yeni kani, ke o miadi yaaba n pendi ki kua ku jaandieggu nni. 3 Wan la Pieri yeni Jan ke bi pendi ki kua ku jaandieggu nni, ke o mia ba li todli 4 Pieri n sedi ki nuali o tiini, wani yeni Jan, ki yedi o: «Diidi ti». 5 O wabo n nuali ba, ki ya daani ke o ba baa paabu bi kani i. 6 Pieri n maadi: «N ki pia wula ki buali ligi, ama min pia yaali, n ba teni a. Nasleti Jesu Kiristi yeli po, cuoni!» 7 Pieri n cuo o nuujienu, ki yogi ki fiini o, lannyoggu mɔno, o taana n todli, o taagbina n paagi. 8 Yugyenma, o wabo n fii, ki

ya cuoni, ki kua ku jaandiegu nni, wani yeni Pieri yeni Jan, ke o cuoni, ki yugi, ki dondi U Tienu. **9** Bi niba kuli n la o ke o cuoni ki dondi U Tienu. **10** Ban bandi ke li tie ya nilo n yi miadi ku jaandiegu bulñanbu kani yeni i; ku yaalidgu yeni li pamancianli n cuo ba yeni yaali n tieni o ne. **11** Nani wanden li ye yeni Pieri yeni Jan yeni ii, bi niba kuli den sani ki nagni ba Salomøn ciagu nni yeni li li pamancianli **12** Pieri n la kunilgu, wan buali ba: «Isarayeli niba, be n cedi ke i pala mani boncianla? Be n cedi ke i cini i nuni ti po nani tinba mæno ya paalu bii ti papienli po i, ke o nilo ne cuoni yeni ii? **13** Abrahamama, Isaka T yeni Jakobo Tienu, ti yaajanba Tienu n kpiagi o tuonsønlo Jesu yeli, yin den nia ke yii bani yua Pilati nintuali, wan den jagi ke wan faabi o ya yognu yeni. **14** I den yie o niñamo yua n tie niteginka maama, ki cedi ke bi luodi ki ña o nikipalo. **15** I cedike bi kpaá li miali naabiiga, U Tienu n yiedi (faadi) yua bi kpienba siiga ke tinba n tie li kasiedinba. **16** Mølane, yaaba n daani o yeli po - yin nua ya nilo, ki go bani o ne - lanya yeli n paagi o. Wan pia ya dandanli Jesu nni n cedi ke o paagi cain ikuli ya nunbu nni. **17** N kpiiba, n bani ke yii bani i, ki sœni yanbøntuonli i nani i yikodanba yeni. **18** Ama, U Tienu n cedi ke o sawalpuaba kuli pua ya sawali, ke li buali ke o wan lugdi ya bibuadga n la fala yeni, tieni ki tii. **19** Lanwani ii, yin biidi i pala i tuonbiadi po, ki lebdi ki ñodi u sanñamu, i biidi n piini, ti Diedo yema n cuo yeni li pasœngli jamaano; **20** wan yuandi ki sœni wan lugdi ya Kiristi i po, Jesu. **21** O tie yua ke tanpojoma ba ga hali yeni ya yogu ke U Tienu n tuodi ki cedi ke o sawalpuanba yaadi ki waani ya bona kuli n ba tieni ki dudi. (aiñon g165) **22** Moyiisi maadi lani n yeni: “O Diedo U Tienu lugdi ki dœgdi sawalpualo nani mini yeni i kpiiba siiga. Yin cengi wan ba maadi yi yaali kuli. **23** Li ya sua ke niloba ki cengi li sawalpualo maama, bi ba biani (bolini) o cain bi niba siiga.” **24** Nn, bi sawalpuaba kuli yaaba n pendi, ki maadi li maama, ki cili hali Samiali yeni yaaba n yuandi o puoli po kuli waani lanyana. **25** I tie bi sawalpuaba yeni ya ñœnianu ke U Tienu loli yeni ti yaajanba bila i, nani wan yedi Abrahamama maama: “Ki tinga po dansani kuli ba baa mi yedñanma a ya puolñuani po.” **26** U Tienu n duoni o tuonsønlo, o dá cindi ki sœni o i siiga nni i, ke wan fidi ki yadi mi yedñanma

yaaba n ba lebdi bi yama, ki ña bi tuonbiadi sanu ki ñodi u sanñamu»

4 Pieri yeni Jan n da den maadi yeni bi niba, bi kodipadicianba yeni, U Tienu diegu gudikaaba yudaano yeni sadisa yaaba den cua li kani. **2** B pala den beni kelima Pieri yeni Jan den bangi bi niba ki wangi ba ke bi tinkpiba baa fii kelima Jesu den fii bi tinkpiba siiga nni. **3** Bi den cuo bad ki kuani ba li kpaadidieli nni hali ke li pan fandi kelima li den tie yenjuogu jigi. **4** Yeni moko, yaaba n den cengi bi maama siiga boncianla den daani Jesu, ke bi colì den bua pundi niba tudamuu. **5** Lan den fandi, jufinba yudaano yeni a nikipela yeni li balmaama bangkaaba den taani Jerusalema. **6** Bi kodipadicianba bado Ana yeni kayifa yeni Jan yeni Alesanda yeni yaaba n sieni ki tie bi kopadicianba yudaano kuli. **7** Bi den cedi ke Pieri yeni Jan sedi bi siiga, ke bi buali ba: «U laa paalu ya po, bi ñme yeli nni ke i tieni yeni?» **8** Lani U Tienu fuoma yua n gbieni pieri ke o den yedi ba: **9** «yinba bi paatieba yeni isayelee nikipela, i buali dinne ya tuonñanli n tieni ya wabo ne po yeni lan gaa maama ke o paagi. **10** To, Yinba yaaba n ye kuli yeni Isayelee yaaba yaaba n sieni kuli, yin bandi ke li tie Nasareti yua Jesu Krisiti yeli po, yin den jœni yua li dapønponli po, ke U Tienu ffini o bi tinkpiiba siiga, ke yaa ja n tie na paagi cain ki se i nutuali. **11** Jesu tie: yaa tanli ke i den luni, ke nan tie tanmaala. Lani n tua li tanpuuli tanjali. **12** Mi faabma ki ye nito kuli kani kelima yetoli kuli ki ye ñanduna nni tin baa faabi kelima yaali yapo taladi». **13** Bi cancannikipela yeni n den laa Pieri yeni Jan n pia yaa paapali, bi den pagi ba kelima bi banni ke bi tie taliginba kaa kua cogu. Bi den bandi ke bi tie yaaba n den ki ye yeni Jesu. **14** Ban den nua ke ya ja n paagi yeni se Pieri yeni Jan kani, baa den fidi ñmiani ba libakuli. **15** Bi den cedi ke bi ñani bi cancannikpeliba taanli nni, ke bi juogi. Bi den yedi: **16** Ti baa tieni bi naa jaba lede? kelima Jerusalema yaaba kuli bani ke bi tieni mi bancianma, ti moko nan kan fidi ki nia. **17** Ama ki fidi ke laa maama n daa yadi bi niba siiga, tin fuu yeni ba ki yie bipo ke ban da go maadi oba kuli laa yeli nni». **18** Lani, bi den go ki yini ba ki yie bipo cain ke ban da go maadi ki bangi bi niba Jesu yeli nni. **19** Pieri yeni Jan den gua ki yedi ba: «Biigi mani ki lie li ya tiegi U Tienu po ke tin tuo i ya

maama ki cedi wani U Tienu yaama. **20** Kelima ti kan fidi ke kan yedi tin la ke go gbadi yaala». **21** Bi cancannikpeliba bia den funi yeni ba ki yuandi ki ŋa ba. Baa den laa ban baa cuo ba yaali yapo, kelima bi niba kuli den kpiagdi U Tienu kelima yaala n den tieni po. **22** Kelima ban den tieni ya ja po mi bancianma ke o paagi den kpeligi ki cie bina piinaa. **23** Pieri yeni Jan n den ñani, bi den gadi bi lieba po ki pan wani ba bi kopadicianba yudanba yeni bi nikipelba n yedi ba yaala kuli. **24** Ban den gbadi lani, bi den taani yanyenma ki jandi ki mia U Tienu ki yedi: «Ti Diedo, fini n den tagi tapoli, ki tinga, mi ñincianma yeni yaala n ye mi niinni kuli. **25** A den maadi ke U Tienu fuoma yua cedi ke ti yaja Dafidi a naaciemo sogni a maama ki yedi: «be n cedi ke bi nilanba fii ki tiendi o fuugu? ke i nibuoli mo pia laa yantiabiada? **26** ki tinga badiba kuli fii ki sedi. Bi badijaba mo taani ki tuu ñoyenbu ki fii ki sedi O Diedo yeni wan gandi yua po. **27** Mòmōni o bado Elodo gufeneri Ponisa Pilata den taani yanyenma yeni yaaba n kaa tie Isabele yaaba kuli u naa dogu nni ki juogi ban baa tieni maama ki cuo fini U Tieni ya nacengagidiŋamo Jesu, ŋan gandi yua. **28** Ban den taani yeni, bi den tieni ŋan tuodi ki bili yaala kelima a paciamu yeni a yanjagili po. **29** Mōla o Diedo, cengi ban funi leni timaama, ki paagi tinba a naacenba tin yaa wangi a maama yeni li pamanli. **30** Tandi a nuu ke tin ya taagi a naacengagidiŋamo Jesu yeli ki paagdi bi niba sinankeeninba yeni mi bancianma». **31** Ban den jaandi yeni, ban taani naakani den digdi. Bi den gbie yeni u Tienu fuoma yua ki bi wangi U Tienu maama yeni li papaali. **32** Yaaba n den daani kuli den pia yenyenma yeni yanjagidiyenli. Oba kuli naa den yeni ke wan pia yaala tie wani baba n baa die yaala, nilo kuli den tuo ke o pima tua o lieba kuli yaala. **33** Jesu tondibila den tieni siedi wani o Diedo Jesu fiima bi tinkpiba siiga po yeni u paaciamu. U Tieni sela mo den ye yeni bikuli. **34** Bii siiga luodo ki den ye kelima yaaba n den pia i kuani ki kpendinni li ligi **35** ki biliti Jesu tondiba taana kani. Bi den yen ñandi lienni ki bogdi ki tendi yua kuli nani o luoma n tie maama. **36** Josefi, Jesu tondiba n den ciliyua yaa yeli Barnabasa, lani n tie yua pagidi bi niba pala. O den tie Lefiti buolu yua ki ñani Sipila diema nni. **37** O moko den pia u kuanu, ki kuadi ki cua yeni li ligi ki bili Jesu tondiba taana kani.

5 Ama niyendo, ban yi yua Ananiasa yeni den ye. Oja yeni den kuadi o kpaabu, **2** ki juogi yeni o pua ki kubi i ligi bogdima. O den cua yeni yaala n sieni ki bili Jesu tondiba taana kani. **3** Ama ke Piali madi: “be cedi ke a ŋa sitaan k o kua a pali ki gbie k a pan pua fuonŋanma faama i ki ŋuuni u kpaabu ligi bogdnma i? **4** Lan bo ki kuadi, li bo li ki tie a kpacelu kaa? lan bo ti kuadi l go bo li ki tie a yaala kaa? A tieni led i ki ti maali li bonla a pali nni. A ki pua niba kaa faama a pua u Tienu i faama.” **5** Ananiasa n gbadi li maam wan cie ki gbaani ki fuodi ki jiini. **6** Ke ti jiwaandi cuo yaaba kuli bo gbadi lan bonla. ke bi jawaaba kadigi o ki bo piini. **7** Kudi puoli po k o denpua pundi kaa bani yaala bi tieni. **8** Piali ka maadi o: «maadi n li ya tie ki kuadi u kpaabu ne nani yin waani i ligi maama.» K o jiini: «li ligi n yeni» **9** Ke Piali maadi o: «i tieni led i ki taani bigni o yonmdaano tagnmi i. Yaaba n pii a calo n yeni.» **10** Ko baa li yogu ki jiini, ke bi jawaaba guani sua o kpe o. **11** Ke ti jiwaanciandi cuo yaaba ye li jaandieli kuli yeni yaaba bo gbadi li bonla. **12** Ti bonninandi yeni u yaalidgu bo tieni u niwulgu siiga nni bi tuonsɔnba nui po. Bi bo tani ye Salomɔn jaanli kani. **13** Ama ke ba yendo boo pia papaali yeni wan taani bi po ke bi niba nan bo bua bi maama. **14** Bi niba yaaba bo pia li dandanli ti yonmdaano nni bo pugdi bi jaba yeni bi puoba. **15** Bi bo yi cendi yeni a yama u sanu po i ki duani ba ti gadogdi yeni i diduani po i, ki fidi yaala ke Piali ya ti pendu ya yogu u junjungu n fidiki legini bi tianba. **16** Niba boncianli yaaba bo ña Jerusalemi kaalindnma mo bo baadi yeni a yama yeni yaaba ke i cicibiadi kubi ba ke bi paagdi. **17** Ama k o yikacianmo fii ya niba kuli bo ye yeni o siiga nni (ki tie Sadusiani jaandi niba); bi bo ye yeni pabɔnli. **18** Ke bi cuo bi tuonsɔnba ki kuani ba gobna dansalgi dieli nni ki luoni ba. **19** Ama u ñuagu u Tienu meleki bo ki luodi li ganli ki ñani ba ki maadi ba: **20** «Pan sedi mani li jaandieli nni ki waani bi niba li miali maama» **21** Ban bo gbadi lani ki fii ki kua li jaandieli nni gu siŋaagu nni ki tundi bi niba. Ama k oyikacianmo cua yeni yaaba bo ye yeni o ki yini mi taankalima ki sɔni ke bi gedi ñani bi tuonsɔnba dansalgi. **22** Ama ya soje gbenga bo gedi boo la ba dansaldieli nni, ke bi guani maadi ne: **23** «Ti la k u dansaldieli luoi kpakpab ke sojenba yaaba guu se u bulñɔbu nni; Ama tin luodi ya yogu tii obo deni nni.» **24** Li jaandieli

nni soje cianma yeni o yidkacianmo n gbadi yeni ke li cuo ba i jeje yeni yaala ba fidi ki cua li puoli po. **25** Ke o nulo cua ki maadi ba: «ya niba ki luomi dansalgi ye li jaandielu nni ki tundi u nuwulgu.» **26** Ke o sojecianmo yeni sojenba gedi ki guani yenba suoo kaa tieni ba paalu bonli, kelima bi bo jie ke bi niba bo lugdi ba a tana. **27** Ban guani yenba bi sieni ba bi ceglaaba kani ke o yidikacianmo buali ba **28** ke maadi: «ti kuani ke yi daa tieni i tundi o nulo ne yeli po ke i nan tieni li tundi ki gbieni Jerusalemi kuli ke li ja soma ba wuli po. **29** Piali yeni o tuonsomba bo gma ba ki yedi ti bi colni u Tieniu ya maama ki cie bi niba maama. **30** Ti yaja nba Tieniu fiini Jesu bi tinkpiiba siiga nni yua ke i bo cono o bu tibu po ki kpa o. **31** U Tieniu duoni wani ki kaani o u nuuienu ke wan tua o bado bijua ti candaano, ki daa nua Isaraheli yaaba biidi ki go mia sugli b biidi po. **32** Ti tie iesd nba li bona po yeni fuonjanma go yua ke u Tieniu puni tinba yaaba n colni o.» **33** Bi ceglaaba n bo gbadi bi pala bo biidi ke bi bua ban kpa ba bi tuonsomba **34** Ama falisiani yua ke bi bo yi o Galmali ki tie bil maama bangika kuli siiga nni yua pia ti kpiagidi ke bi colni o bi niba kani bo yi nani Yesu tuonsomba lan nii po lan waaagi. **35** Lani k o bo uansi yedi «Yinba Isaraheli yaaba yeni yi bua ki tieni bi niba yaala ne. **36** Kelima Todasi bo fii ki sedi yognu ba ki u niwulgu bo ndi o ki pundi nani niba kobina bi bo kpa'og ke yaaba bo nya'o sani ki yadi. **37** Li puoli Juda Galile mo bo fii li cadli yogu ki dadi niba waamu. K o kpe ke yaaba bo nya o kuli sani ki yadi. **38** Mola n ji maadi yi fagdi mani ke na ba suoo li ya tie ke li tuadnma nani bi niba kani li kan tuo. **39** Ama li nani u Tieniu ya kani yinkan fidi paadi ba yi ti bo bandi mono ki koni yeni u Tieniu i.» Ke bi gbadi niinma nni. **40** Li puoli po ke yi nni bi tuonsomba ki puabi ba, ki kuami ba ke ban da faa maadi Yesu maama ke naa ba ke bi kuni. **41** Bi bo nani i nikpeli tundi kani kani ke bi pala mangi yeni u Tieniu n bua ke bani n la fala o ya yeli o. **42** Faadima fandi kuli u Tieniu tuonsomba bo yi cua li jaandielu nni yeni bi niba deni ke wangi ke Yesu tie u Tieniu n gandi yua i.

6 Laa dana siiga Jesu ndikaaba bo pugdi pugdi, k Heleniti jufinba bo fii k yie Eliba yaaba po, pakuano bo ki laadi mi jiema. **2** Jesu tuonsomba piiga n bonmilie yeni bo yini bi ndikaaba ki yedi bi: «laa dagdi ti na u Tieniu maama ke ya

bagdi mi yema. **3** N naataani lugdi mani i siiga nni niba lele yaaba pia ti kpiagdi ki go gbie yeni mi yanfuonma ke ti ba fidi ki teni ba li tuonli. **4** tima wani ti ba guani ki tugni ki ya jaandi yeni u Tieniu ndomaama.» **5** Bi laabaalo bo mangi yaaba n bo taani kuli po. Yeni ke b bo lugdi Etieni o ja yua gbi yeni tu dugdi yeni mi yanfuonma, yeni Filipi, Prokori, Nikanori, Timon, Parmenasi, yeni Nikola yua lebidi bi niba pala Antiosi. **6** Yaaba gaa u tienu ndomaama bo kua yeni li niba jesu ndikaaba kani ke bi jaani ki go maani i nui b po. **7** Yeni u Tieniu maama bo yadi kaan kuli ke bi ndikaaba bo pugni Jerusalemi diema nni. **8** Etieni bo gbie yeni nalbaligi yeni u paaciamu ki tiendi mi banciamu boncianla ke li pia mi yaalidma bi niba siiga nni. **9** Ama ya niba n bo tie Sinagag nni yaaba ke b yi bi Sirenian yeni Alesandrian nba yaaba pia mi yaama yeni Silisi yeni Azi bo fii. Li niba bo pagi yeni Etieni. **10** Ama b bo kan fidi ki sedi Etieni nunga nni yua gbie yeni u Tieniu paalu ki maadi mi yanfuomaama. **11** Li puoli po ke b wuoni lebidi b niba pala ke bi maadi: «ti gbadi ke Etieni nani a ndobona ki sugi u Tieniu yeni Myiisi. **12** ke suadi b niba, a nikpela yeni a gbandianla ke b cendi Etieni ki cuo o ki gedi yeni o b ceglikaaba kani. **13** B bo baa yenu faagu siedanba ke b maadi: «O ja ne li maadi ki sugdi u kaanjanmo ne yeni yikodi. **14** Kelima ti gbadi k yedi ke naazareti jesu ba mudi u kaanjanmo ne k go lebdi balmaama tunda. **15** Ke ya niba kuli bo kali i celi tema bo cini a nubina o po i ki la k o nunga tie nani meleki yeni.

7 Salga yikaaba ciamo n maadi: «ya bona ne tie monmoni yoo?» **2** Etieniu n jiini n kpiiba yeni n banba cengi mani nni: Ti yudandi Tieniu n dogdi ti yaja Abrahama wan den ye Mosopotami karan den yedi o. **3** ki na a dogu yeni a kpiiba, ki gedi min ba waani na naani» **4** Lawani o den nani Kalide yaaba dogu, ki gedi ki kali kaaran. O baa n den kpe k o nani lan kani, ki gedi ki kali yi ji ye ya dogu nni mlane. **5** O den k puni o o tifancelu; ba naani k e o ba nmaa o taali. Ama o den niano (ya yogu ke Abalahama da den k pia biga) ke o cabi lan ya dogu wun tua o dogu celu wani yeni o puoli nuani o kuumu puoli. **6** U Tieniu den yedi o yaali ne, ke o puoli nuani bo kali doglamu nni nani bina ba, li dogu niba ba cedi ban tua yonbi hali bina kobina (400) **7**

Mini n ba jioa ti buudi yeni ya nibuolu n cuo ba ti yonbdi yeni. U Tienu n yedi yaali n yeni, lani ya pendu, bi ba ña li dogu ki ya pugi nni lan kani.» **8** O den teni Habrahami ti kōndi ke ti tie dōnlilolma bi siiga nni. Yeni ke Abrhami bo tua Isaka bāa ki kōndi o li daaniidaali; isaka ka mō tua Jakobo bāa, Jakobo mō n tua piiga n bilalie yaaba n ba tua piiga n buoli lie n ikpeliba cuga. **9** A cuga n i kpeliba bo nani Josefi ki cuo'o ki kaadi o ke bi gedi yeni o Ejipti, ama u Tienu bo ye yeni o **10** O bo nanli o ki faabi o o fala kuli nni ki puni o li yanbili yeni mi yanfuoma ki sua ke Farawōni n tie Ejipti Badciamo, ke Farawōni dini o o kpaagli yua n todi o u dogu kubma nni. **11** Li yogu kmi koma yeni mi cacagma baa Ejipti yeni kaana dogi nni. Ti yaajanba, ji bo ki pia bonjekaali. **12** Ama jakobo n gbadi ke i fee(ɲalkama) ye Ejipti, ke o cindi ki sōni ti yajanba ke bi gedi ki baa. **13** Mi gediliema ke Josefi waani o yuli o kpiiba (naataani), ki cedi ke farawōni bandi Josefi diegu yaaba. **14** Josefi n nagini o yuatieba ke ban maadi o bāa wan tugi u diegu nni yaaba kuli n cua Ejipti dogu nni. Bi kuli bo taani niba piilele n niba mu **15** Lan tieni maama ke Jakobo jiidi ki kali Ejipti dogu nni n yeni. Lan tieni a bina waamu ke o kpe wan yeni ti bāanba. **16** Ke b tugi o gbanandi ki gedi ki pii Sisama, Abrahama n bo cōdi i ligi ki daa ya kakuli Hamori bijaba kani. **17** U Tienu n bo ñani Abrahama yaali nni bo pundiya yogu, Jakobo buolu n bo pōli ki yabdi ki pugni Ejipti dogunni **18** Hali ke badciantiano ti kali Ejipti Farawōn gbandi po. wani nan bo k bani Josefi. **19** Lan ya badciamo n bo bōndi ti buolu yaaba, ki kuani ba mi cacagma nni hali ke b lu bi. **20** Lan yognu i ke Moyiisi mali o bo ɲani u Tienu nunga nni, ke bi ɲaani o o bāa diegu nni ɲmaali taa **21** Ban luni Moyiisi k o badciamo jifaano gandi o, ki wubi o nani o bimadiga yeni. **22** Moyiisi kua u cogu ki ga Ejipti tunda yeni u nunfanbu kuli. Obo pia u paaciamu o maama nni yeni o tuada nni. **23** Wan pundi bina piina ke o jagi ke wan gedi ki fuondi o kpiiba Isarayeli yaaba. **24** Wan la ke b kubi Isarayeli nulo ki cagni ke Moyiisi nanli o, ki tuu li panli, ki kpaai Ejipti yua. **25** O bo maali k u Tienu bo tagni o nuu po i ki faabi ba, ama bi nan boo gbadi yeni. **26** Lan fii fandi, ke o cua ki sua ke Isarayeli yaaba kōni. Wan bigni ke ba taani ba ki paadi li kōnli; ki maadi: canbanba mia mani sugli, i tie kpiiba i. li kpiili ye i siigs nni be cedi ki manbiidi i lieba yama nanda? **27** Ama yua n mabni o lielo yeni n gaa o po ti jadi ki yedi “ɲa dini ɲa li bali ki puni a u sanu ke ɲan jia ti buudi? **28** A buajan kpaai n nani ɲan won kpaai Ejipti jua maama yo oo? **29** Moyiisi n gbadi yeni, wan sani ki gedi u cangu Mandian dogu nni wan mali naani bila lie **30** Wan pendu bina piina, meneki n dōgdi o po ki tinkuoga Sinayi juali p0, k u tutuugu yugu n ye siiga nni. co u muu pienu **31** Moyiisi n la u mu, lan nan lidi o yeni lan ya dōgdima; wan nagni ki bua diidi wan gbadi u diedo nialu, k u maadi ne: **32** N tie a yajanba tienu, Abalahami, Isaka yeni Jakobo Tienu i. Ti jawaandi n cuo Myiisi, o gbanu n ɲōa wan bo baa ya papaali k o ba tibni ki diidi yua maadi. **33** Odiedo n yedi o “pidi a taacaadi kelima ɲan ye naani ne tie tinɲanga i. **34** Mōnmōni, n la n buolu n laadi ya fala Ejipti dogu nni. N gbadi ke bi buudi, ki fabni, ke jiidi ke mi faabi ba. Mōlane ne gedi mini n sōni a Ejipti dogu nni. ya caa. **35** Ban bo yie ya Moyiisi maama, ki buali o: “ɲma dini a bado bii buudi yudaano yeni?” wani k u Tienu sōni nani bado yeni candaano. U Tienu cedi ke meleki nuu dōgdi o po u tutuugu nni. **36** Moyiisi n bo ñani ba Ejipti dogu nni. O bo tieni yaalidigu **37** Wani li moyiisi n maadi Isaraheli yaaba “u Tienu lugdi ki dōgdi i po o sawalopualo i kpiibasiiga nni sawalipualo nani mini yeni.” **38** Lan ya nilo n bo ye li nitaali siiga ki tinkuoga nni yua bo yua bo maadi sinayi juali po yeni. Ya nilo bo ye yeni ti bāanba ya nilo n ga li miali maama ke wan sōgni ti **39** Lan ya nilo i ke ti yajanba yie kaa colni. Bi yie o maama, ke bi pala guani ki kua Ejipti tuona nni. **40** Lan yognu b bo maadi haron “tagi ti po ya tagbuoli ke ti baa ɲua ki pugi. Ama ya Moyiisi n ñani ti Ejipti dogu nni, yeni tii bani lan tieni maama. **41** Lanwani i b bo tugi naabiga ki pugi ki po, ki padi b pada, ke bi pali mani bi nui bontagikaali po **42** Ama k u tienu lebdi bi yama ki cedi ke bi pugi tanpoli ɲmabidi ɲmabidi nani lan diani maama bi sawalipuaba tili nni yeni ki tinkuoga po nni “Isaraheli diegu, bina piina n yeni ki tinkuoga nni i puni nni i yankodike e ki padi n po a pada aa? **43** I tuo ki pugi Mōlōki u tienu yeni Renfan tienu ɲmabiga. yi go tagi ya bulo ki pugi yeni yia po, n ba cedi ban cuo yi ti yobdi, ki gedi yeni yi hali Babilōnipendma. **44** U Tienu mabilkaama kpagu po ti yaajaba la kasiedi ki tinkuoga nni nani u tienu n bo maadi o bali maama yeni Moyiisi maama yeni ke o cedi lan

dogdi o po nani wan bo la maamasina yi juali po yeni 45 Lan ya felijongu i ke ti yajaanba tugi bi cenli nni, ki yegi yeni Jesue ki cua. lani i tieni ban pundi ya tinga po ki sua u Tienu bo beli yaaba bo cindi ki kaa ki po ke ti yaajanba daa ki pundi yogo (daali) 46 Wani yua baa u Tienu ḡanbili ki bo jagi ke ban maa dieli Jakobo Tienu po. 47 Ama saalomōn n maa u Tienu po diegu 48 Ama u Tienu naa kua ya dieli nni ke bi niba nui maa; nani o swalipualo n yedi maama 49 Tanpoli po ntie n badiikpagli ke ki tinga tie n taaymakaanu. ke u laa diegu ke i ba fidi ki maa n po? o diedo maama n yeni. mi ba kali le i ki fuodi i? 50 n ya nuu ka tagi lan ya bona kuli i? 51 Nisaalo fini yua ya tulu se bontantanli ke i pala yeni i tuba ki pia maalima ba kuli ku kōnciagu po ki sedi ki pani mi fuoḡanma u sanu; I li tie nani i yaajanba n tieni maama yeni i 52 O laa o sawalipualo i, ke i yaajanba ki waani fala, ki cagni o? Bi bo kpaay sawalipualo bo liidi ki cua ki sua ki yua tie niteginka daa pundi; mōlane yinba n mō kuadi o ki nikipalo po. 53 yinba yaaba n ga malekinba n bili ya mabilikaama, ki naa taa ma ki bili i yula nniyeni. 54 Saliga yidkaaba nitaali n ḡbadi lan ya maama ke mi duolo bi pala, ke bi ḡmani a nina Etieni po. 55 Nani wani n bo ḡbie yeni mi fuoḡanma yeni, k o yaadi ki nua tanpoli cenmm, ki la u Tienu yudandi ke Jesu se uTienu nujienu po. 56 Etieni n yedi: «diidi mani, n la ke tanpoli luodi, k o ja bijua se u Tienu nujienu po. 57 Ama li nantaali n taani ki yigni o po, ki pii bi niba ki sani ki wolo o. 58 Ki pua ki peli ki ḡnani o bi dogu nni, ki lugdi o tana: yaaba n bo kasiedinba bo bili tialakaadi naaciemo bá kani, ke b yii o Soli. 59 Ban bo lu Etieni a tana ya yogu, o jaadi o Tienu ki maadi: «O diedo Jesu gaa mi fuoma» 60 Ki baa ki ḡbaani, ki yignio paama ki maadi: «daa tugni ya biidi ne (tuobiadi) ne bi ya yula po. Wan yedi lani ki ḡbeni ke o jiidi.»

8 Landaali bi niba den cili ki wangi Krisiti n yini yaaba, yaaba n ye Jerusalema o falabiado. Jesu tondiba yaaka, yaaba n sieni kuli den yayadi Jude diema nni. 2 Yaa niba n den fangi U Tienu den piini Etiena ki mua opo i kumoe boncianla. 3 Solo den moandi ki baa bolini Krisiti n yini yaaba. O den kua ti diedi nni ki co bi jaba yeni bi puoba kuli, ki kuandi ba li kpaadieli nni. 4 Yaaba n den yayadi yeni, den caa i kaani boncianla ki wangi U Tienu Laabaalḡamo. 5 Filipiden jiidi ki

gadi ya dogu n ye Samali diema nni ki wangi laa niba U Tienu n Gandi yua maama fuuli. 6 Bi niba n den ḡbadi Filipi n yedi yaala ki laa wan tieni ya bancaḡma, bi den cengi o maama bonḡanla. 7 I cicibiadimi den tangi ki nā ban ye yaaba ya niinni. Yaaba ya ḡbanandi n ffaani yeni a waba boncianla moko den paagi. 8 Li pamanli den tieni boncianla laa dogu nni. 9 Li den sua ke o nilo ye u dogu yeni niinni ke li waagi, ki yi Simono. O den tiendi ti belbondi ke li paki Samali yaaba, ki jigini o yuli ke o tie niamo. 10 Bi niba kuli, a bila yeni a nikipela, den ga o maama boncianla ki tua: «One n tie U Tienu paalu, ban yi yu u paaciamu». 11 Bi den cengi o maama kelima wan n tiendi ya belbondi den paki ba hali ke li waagi. 12 Ama Flipi n den wangi ba U Tienu diema Laabaalḡamo yeni Jesu Krisiti yeli, bi den daani o maama ke o wali ba U Tienu nḡnma, bani bi jaba yeni bi puoba kuli. 13 Simono wani oba den daani Filipi ki nua wan tiendi ya sinankeeninba yeni ya bancianma ke li paki o. 14 Jesu tondiba yaaba n sieni Jerusalema n den ḡbadi ke Samali yaaba ga U Tienu maama, bi den sōni bikani Pieri yeni Jan. 15 Ban den pundi likani, bi den jaandi yaaba n daani po ke ban baa U Tienu Fuoma yua. 16 U Tienu Fuoma yua daa den jiidi bi siiga oba kuli po. Bi da den wali o Diedo Jesu Krisiti yeli nni baba. 17 Lane Pieri yeni Jan den maani bipo bi nui ke bi baa U Tienu Fuoma yua. 18 Simono n den laa ke bi baa U Tienu Fuoma yua kelima bi tondiba maani bipo bi nui, o den cuani bipo i ligi ki yedi: 19 «Pa mani mini moko laa paalu, ke min maani n nui yua ya po, wan baa U Tienu Fuoma yua.» 20 Pieri den yedi o: «Fini yeni a ligi kuli n bodi, kelima a tama ke a baa pa i ligi ki baa U Tienu paalu. 21 ḡaa pia biinu yeni ḡantaadoba kuli li naa tuondi nni, kelima a pali naa tiegi U Tienu nintuali. 22 Lani ya po ḡan biidi a pali a yanjagibidli po ki ḡa li ki mia o Diedo li ya baa tuo wan pa ḡa sugli ḡan pia ya yanmaalma po. 23 kelima n den nua ke li nunponbiadli ḡbie n niinni, ti tuonbiadi go lola a mo.» 24 Simono den gua ki yedi: «mia n po mani o Diedo ke yin yedi yaala kuli n da cua n kani.» 25 Pieri yeni Jan n den tiendi siedi o Diedo ki go wani o maama b den go Jerusalema ki wangi Samali dogi boncianla nni, o laabaalḡamo. 26 O diedo maleki den maadi yeni filipi ki yedi o: «Fii ki gadi u ganu po, ki pundi ya sōnu n niani Jerusalema po ki caa Gaza po. Ki ḡodi ya sōnu

n pondi mi fanpiema yeni nni.» 27 Filipi den fii ki gadi. Li den sua ke Etiopi diema nilo yua n tie mɔlga, Kadasi Etiopi pobado, yua n ki o ligkublo, den gadi Jerusalema ki ban kpiagi U Tienu. 28 Wan den lebdi ke baa guani o denpo, o den ka i taami tolgu nni ki cogi o Sawalpualo Isayi tili. 29 U tienu Fuoma den yedi Filipi: «Gadi ki nagni ya tantolgu ne ki yegi yeni gu.» 30 Filipi den sani ki nagni gu ki gbadi ke Etiopi yua cogi o Sawalpualo Esayi tili nni. O den buali o: «A ga ŋan cogi yaala n bua ki yedi yaala bi?» 31 O den gua ki yedi o: «N baa gaa ledi ki bandi, nito yaa bundi npo i?» Lani, o den mia Filipi wan do ki kali yeni o u tantolgu nni ban yegi. 32 Wan den cogi iDiani nni naankani n den maadi ya maama ne: «B den dia o nani o pia yeni ki caa yeni o u yankodikaanu po. Nani i pabiga n ŋmimi yua n mɔgidi o kobidi kani maama. Waa den yaadi o ŋobu. 33 Bi den miidi o, ki jia opo ya buudi n ki tiegi. ŋma baa fidi ki togdi o buolu maama? Kelima bi ŋani o miali ŋanduna nni.» 34 I mɔliga den yedi Filipi: «N bua ŋan wani nni, Sawaalpualo maadi ŋma ya maama i? O maadi o yuli maama bi nito yaama yo? 35 Filipi den cili yeni laa dianu ki wani o Jesu laabaalŋamo. 36 Ban den ŋua b sani keli suagi liiga, B den pundi mi ŋinma kani. I mɔliga den yedi: «Diidi mi ŋinma nna. Be n yie npo ke min da wali?» 37 Filipi den gua ki yedi o: «A ya daani yeni a pali kuli, li baa fidi.» Ke i mɔliga den gua ki yedi: «N daani ke Jesu Krisiti tie U Tienu Bijua.» 38 O den wani yua n gobdi u tantolgu wan sieni gu. Filipi yeni i mɔliga den jiidi ki kua mi ŋima nni ke o wali o. 39 Ban den ŋani mi ŋima nni, o Diedo Fuoma den taa Filipi ke ki mɔliga den suagi liiga yeni o sancenli ke o pali mani. 40 Filipi den sua ke o ye Asota dogu nni. O den ŋani Asota ki caa Sesale, ki wangi o Laabaalŋamo wan tagini ya dogi kuli hali ki pan pundi.

9 Ama Soli bo li k ŋa ki dieli o yomdaano ŋɔdikaaba ki wangi bi fala, ki gedi a sala yikaciamo deni 2 O den yi gedi ki gaa ya tila cabi o ke wan gedi jufinba jaandidɔngu nni Damasi. O ya la b siiga yua, jaba bii puobi wan loli'bi ki kuani yemi Jerusalemi. 3 Soli n bo pa u sanu po ki nagdi Damasi dogu ke mi yiema ti cua ki kaani ki lindi o; 4 k o baa tinga nni ke gbadi u nialu ke li maad o: «Soli Soli be be cedi k a yonbidi n?» 5 ke Soli jiini o «A tie ŋma i n yonmdaano?» k o yonmdaano guani jiini

o: n tie jesu yua ke wangi o fala i; 6 «Ama fii ki kua u dogu nni b ba maadi ŋa yaali k a ba tieni yaala.» 7 Ke yaaba bo paa u sanu yeni Sloi ji se ki ŋmini; b gbadi u nialu ki naa la nulo. 8 Sol bo fii, wan yaadi ki bo nuali o bo kan fidi la lba. ke b cuo u nuu ki dadibi o ki gedi yeni o hali Damasi. 9 K o tieni daa taa kaa nuali o bo ki ŋuni ki go ki jeni. 10 Jesu ŋɔdika bo ye Damasi ke b yi o Ananiasi. Oyonmdaano bo maadi yeni o mi dɔgdima nni: «Ananias.» Ke o maadi «mini yen i n yonmdaano» 11 Ke o yonmdaano maadi o: «Fii ki gedi u sanu po yua ke b yi u jienu, juda deni, buali ya nulo ŋani Tarsi, yua ke b yi o Soli kelima o jaani. 12 K o la mi dɔgdima nni o nulo ke b yi o Ananias k o kua ki mani o nui o po ki fidi wan nuali.» 13 Ama ke Ananias jiini: “yonmdaano n gbadi ke bi niba maadi o ja ne po, Wan waani a niŋanma fala maama Jerusalemi. 14 O bo pia ti yikodi a yedikaciamama kani ke fidi ki cuo nulo yua jaandi a yeli po”. 15 Ama o yonmdaano maadi o: «gedi o tie tuonsotiagu ke n lugdi o ke wan waani n yeli Isaraheli badciamama yeni b bila yaaba k dugi n po; 16 N ba waani o wan ba gaa fala kuli maama ki n yeli po» 17 Yeni ke Ananias gedi ki kua o deni. ki tani i nui o po, ki maadi: «n naataanu Soli, o yonmdaano yua legdi a nunga po u sanu po ŋan bo baadi, n sɔni n ki ŋan fidi ki nuali ke fuoŋanma n gbie a nni.» 18 Li yogu ke li tie nani ti nipuudi yeni ki ŋani o nubina nni ki baa k o go nuali. 19 K o ji dini ki baa mi tuama. O bo ye yeni Damasi ŋɔdikaaba ki tieni dana. 20 Li yogu ko ji wangi a jaadiena nni ki maadi k o tie u Tienu bijua i. 21 Yaaba bo gbadi kuli bo ye u yaalidgu nni ki maadi: «waa tie ya nulo bo biidi yaaba kuli bo jaandi Jesu yeli kaa? O bo kua ne ke pan cuo b ŋɔdikaaba ki gedi yemba bi salyidikacianba kani.» 22 Ama Soli bo baa o paaciamu ke li pugdi, ke yagi jufinba yaaba bo ye Damasi yama ki wangi ke u Tienu bijua tie Jesu Kristi. 23 Lan tieni dana ke jufi nba jougi ki bo kpaa o. 24 Ama k o bandi bi juogli. B bo suli a gana kuli yieni yeni ŋiagu i ki fidi ban ŋani o miali. 25 Ama ke ŋiayengu ke bi ŋani o li guoli u baabuogu nni. 26 Wan bo pundi Jerusalemi, Soli bo bigni ke wan ŋɔdi b ŋɔdikaaba, ama b kuli bo jie o kaa bani k o tie o ŋɔdika i. 27 Ama ke Barnabasi taa o ki yeni o b tuonsɔnba kani. Ki dugdi bi Soli n bo la ti yonmdaano nandi u sanu po. ke o yonmdaano maadi o yeni wan bo wani nandi jesu yeli po.

28 Ke o tuogi bi ki sua k o bo kua Jerusalemi ki go ki ña i. O bo maadi yeni i mōnmoni ti yonmdaano jesu po. 29 Ki go pagi yeni jufi Greki nba; ama ban wani bo tundi kpaani ke ban ñani o miali. 30 O naataani n gbadi ban taa o ki gedi yeni o Sesare ki pedi yeni o hali Tarsi. 31 Yeni ke u jaandidōngu bo ye ye mi yalma nni Jude dogu kuli nni, Galile yeni Samari, bo fii ki sedi ti yonmdaano jijiegu nni yeni fuonjanma paalu pugnma nni kristi yaaba bo pugdi k yabi. 32 lan ji legdi ke Piaali bo waa diema kuli nni, o bo gedi yaaba gaa u Tienu maama kani hali Lide. 33 Li kani k bo la ja bá ne ke b yi o Ene ko bo wabi ki duani bina nii o gadugu po. 34 Piaali k a maadi o: «Ene, Jesu kristi paagdi ña. Fii ki ñanbi a gadogu» li yogu k o fii. 35 Yeni ke Lidi yeni Sarōn yaaba bo la o ki ledbi bi pala ki ke ti yonmdaano kristi nni 36 Jope nni bo pia ñōka bá ke bi yi o Tabita, li niima n tie «Dorka» li pua bo gbie i a tuadinjanma po i ki tie suglidaano bi cacagidanba po. 37 ke li bo ti tuu k o yia ki kpe; ban bo wuli o bi bo duani o u dietuadigu po i. 38 Nani Lidi n bo kōbi yeni Jope ke bi ñodikaaba bandi ke piaali ye li kani, ke bi sōni nibalie ke ban baani o: «cua yeni tinba mōlane» 39 ke Piaali fii ke bi gedi. Ban bo pundi bi bo doni yeni o u dietuadugu po i. Ke a pakuana kuli ji se o kani ki buudi, ki wangi o ya tiadi ke Dorkasi bo ñali wan bo ye yenba. 40 Ke Piaali cedi ke bi ñani bi niba kuli deni nni k o baa ki gbaani ki jaani; ki gbagi ki diidi mi kuuma ki maadi: «Tabita, fii» Wan ñubidi o nubina, wan la Piaali wan fii ki kali. 41 Piaali ka tandi o u nuu ki fiini seni o. Wan yini a pakuana yeni yesu ñodikaaba ya yogu bi sua o fuo. 42 Lan maama bo yadi Jope dogu kuli nni ke bi niba boncianli tuo ki daani yonmdaano nni. 43 Li bo tuu ki Piaali bo waagi Jope ja bá ne kani ke bi yi o Simo k o tie gbanjabilo.

10 O ja den ye Sesale dogu nni ke b yi o Koneya. O den tie Itali minteela kobiga yudaano. 2 O ja yeni den ñua U Tienu ki fangi o, wani yeni u diegu nni yaaba kuli. O den todì Jufinba boncianli ki gua jaandi U Tienu yogu kuli. 3 Dayenli, u siñaogu kudiyanu yogu, ke u laa U Tieni maleki kua o kani ki yedi o: «Koneya.» 4 O den nonli maleki ke ti jawaandi cuo o ke o yedi o: «N Daano, a yedi be.» Maleki den gua ki yedi o: «A jaandi yeni a ñanma a luoda po pundi U Tienu kani ke waa sundi lipo.

5 Mōla ñan sōni bi jaba ban gadi Jafa ki ban yini Simono, ban gua yeni yua Pieri, wan cua a kani. 6 O cani o jabdo Simono, yua yaa diegu n baali mi ñinciana.» 7 Maleki n den ñani o kani, o den yini o naacēba siiga niba lie, yeni yaa mintela n gugu siiga yendo ke o mo jaandi ki tie o naciemo. 8 Kornela n maadi ba yaala n bo tieni kuli, ki sōni ba Jafa dogu nni. 9 Lan den fii ki faa u siñaogu kudi luoba gogu, bi jaba yeni den ye u sōn nni ki nagdi Jafa, Pieri mo den doni u diegu yuli po ki baa jaandi. 10 Mi komi den cuo o ke o bua je. Ban den ñanbdi mi jiema ya yogu, ke o laa o dōgdi. 11 O den laa ke tanpoli luodi, ke yaa bonla n tie nani bu kpalcianbu yeni ñani tanpoli po ke bi muubi bu ñōkunaadi kuli ki jiiñihali tingi po, 12 ke ki tinga yandi buoli kuli yeni bonbalinkaana buoli kuli yeni bonyugdi buoli kuli ye bu kpalicianbu yeni niinni. 13 U nialu den yedi o: «Pieri, fii ki kpa ki ñmani.» 14 Pieri den yedi: «O Diedo, n kan tieni lani, kelima n daa ñmani yaala n tie kualo yeni yaala n jōgni baa yenma.» 15 U nialu yeni gua den maadi mi liema ki yedi o: «U Tienu ya yedi ke yaala n ñani ñan da nua la ke li jōgni.» 16 Liden tieni yeni taalma taa. Lan yogu li den go ki doni tanpoli. 17 Pieri n da den mali ki bua ke ban bandi Simono diegu n ye naakani, ki sedi bu bulñōjabu kani. 18 Bi den kpaani ki buali Simono ban gua yi yua Pieri ya cani lankane. 19 Laa yogu, Pieri n da bungì li dōgidli yeni n bua yedi yaala, U Tienu Fuoma den yedi o: «Cengi, niba taa cua ki lingi a. 20 Fii ki jiiidi, ki yegi yeni ba ki da bangi liba, kelima mini n sōni ba.» 21 Pieri den jiiidi, ki yedi bi jaba yeni: «Mini n tie yin lingi yua. Be cuani yi ne?» 22 Bi den yedi o: «A minteela kobiga yudaano Koneya n sōni ti a kani. O tie nitegingka ki gua fangi U Tienu. Jufinba nibuolu yaaba kuli tieni opo ya siedì n ñani. U Tienu sōni maleki o kani ki waani ke o wan gbadi ñan baa yedi yaala.» 23 Pieri den kuani ba li dieli nni ki ga bi cangu. Lan den fii ki fa o den fii ki yegi yeni ba. Bi kpiiba yaaba n ye Jafa siiga bi tianba den ciani o. 24 Li dalieli daali b den pundi Sesale. Li sua ke Koneya den yini o kpiiba yeni o buakaaba ke b taani ki cua. 25 Pieri n den kua ya yogu, Koney den tuogi o ki bialo ki gbaani o taana kani. 26 Pieri den fiini o ki yedi o: «Fii n moko tie nisaalo.» 27 Pieri yeni Koneya n den boe ki kua o dieli nni, Pieri den laa k b niba taani boncianla. 28 Oden yedi ba: «I bani k li kua ke

Jufi ñ taani yeni onilamo, yaaka ki kua o dieli nni. Ama U Tienu ðogdi npo ke min da gua nua oba kuli ke o jogni U Tienu po. 29 Lani n cedi ke yin den soni ke b yini nni ya yogu, n den fii ki cua ka bangi liba. Lanwani n buali yi, be ya po ke yi soni ki yini nni?» 30 Koneya den gua ki yedi: «Dinne dana taa, li yenlebidli yogu, n den ye n dieli nni ki jaandi. Lanyogu ya ja n laa ya tiadi n ñiligi den ðogdi o yuli n kani ki yedi nni: 31 «Koneya, U Tienu gbadi a jaandi ki gua tiani todma a luoda po. 32 ñan soni Jafa po, ban ban yini Simonu ban gua yi yua Pieri. O cani o jabido Simonu, yua yaa diegu n kuu yeni mi ñincianma. 33 Lanyogu n den soni ke ban yini a. A ñanbi yeni ñan cua. Mola tikuli ye U Tienu nituali ki bua ki gbadi wani o Diedo n yedi yaala kuli.» 34 Pieri den yaadi ki yedi: «mòmòni n bandi mola ke U Tienu ki gagdi b niba yeni b lieba. 35 Yua n fangi o ki tiendi yaala n ñani, wan tie nibuolu kuli, o ba fidi ki cua o kani. 36 U Tienu den soni u tondu Isalele yaaba po ki waani ba mi yanduanma Laabaaljamo, kelima Jesu Krisiti ya po, wani yua n tie b niba kuli Diedo. 37 Yi bani ke Jan den wangi b niba ban lebdì b yama ke wan wuli ba U Tienu ñima. Yi gua bani yaala n den cili ki tieni laa yogu Galile nni ki yuadi ki tieni Jude kuli nni. 38 U Tienu den cedi ke U Tienu Fuoma yua jiiidi Nsaleti yua Jsuo po ki gbie o niinni maama, ki puni o u paalu. Yi gua bani ke o den caa i kaani kuli ki ñanbdi b niba po, ki faabdi Sutaani n den miabi yaaba kuli ki paagdi ba kelima U Tienu den ye yeni o. 39 Ti tie siedinba wan den tieniyaala Jufinba diema nni yeni Jerusalema nni kuli. B den jonio u dagu po ki kpa u. 40 Ama li dataali daali U Tienu den fiini o b tin kpiiba siiga ki cedi ke o ðogdi o yuli t po. 41 Waa den ðogdi o yuli Jufinba kuli po ka, kali U Tienu n den tuodi ki gandi ya siedinba po, tinba yaaba n den taani ki di ki gua ñu yeni o wan den fii b tinkpiiba siiga ya yogu. 42 Wani Jesu ñ den puogi ti ke tin ya wangi b niba o Laabaaljamo, ki ya tiendi siedì ke U Tienu dini wani Jesu li bai ke wan ya tie o bujialo ya niba n fo yeni b tinkpiiba kuli po. 43 B sawalpuaba kuli maadi o maama ki yedi ke yua n tuo ki daani o kuli baa baa sugli o tuonbiadi po kelima o yaa yeli po.» 44 Pieri n da den maadi yaa yogu, U Tienu Fuoma yua den jiiidi yaaba n cengi o maama kuli po. 45 Li den paki yaaba n den daani ki tie Jufinba ki yegi leni Pieri kuli, ban laa ke U Tienu puni b nilaba

o paalu yua ñ tie U Tienu Fuoma yua, ke o jiiidi bipo. 46 B den bandi ke U Tienu puni ba o paalu yeni kelima b dengba ke b maadi mi malanma ki kpiagdi U Tienu. 47 Lani Pieri den yedi: «Ya niba n tie na baa U Tienu Fuoma yua nani ti moko n den baa maama. ñme baa fidi ki yie bipo ke tin da woli ba?» 48 Oden teni li ñobonli ke ban woli ba Jesu Krisiti yeli nni. B den mia o wan sedi yeni ba danaba.

11 Jesu tuonsomba yeni i nataani yaaba bo ye Jude bo gbadi ke yabi ki dugi Jesu po mo gaa uTienu ñomaama. 2 Piaali n bo doni Jerusalemi a kɔnjakpela bo kpag'o ki maadi: 3 «a taani kali yeni a jola ki dini» 4 Ama ke Piaali waani li maama tuago tuago. O bo maadi 5 «N bo jaani Jope dogu nni ki la u ðogiduguki li naani u kpaliibu ki ñani tanpoli po kaana kuli po. Li bo ji k tuoli nni 6 ke n ñuadil 'li ki diid'li ki la ti muayandi, a bonbalikaana yeni tanpoli po bonyugida» 7 Ke n gbadi u lantogu ke li maadi'n: Piaali fii ki kpa ki ñmani!» ke n jii: 8 N badiciamo n yie jogni yeni bonbiidi k baa kua n ñobu nni» 9 Ama k u lantogu yeni guani maadi tanpoli po. U Tienu n yedi ki yaali k tie jogni daa taal'li lan tua jogni» 10 L i bo tieni taalimi taa ki guani lebedi tanpoli po. 11 Nibataa n bo se n deni ti bo kua naani, b bo ñani Sesare i ke b sɔnbi n kani. 12 Mi tagima maadi n ke n yegi yemi ki gedi ke paadinma n daa ye. A naataanbila bonlie yen mini n bo taani gedi k kua o ja yeni deni 13 O bo maadi ti wan la u tienu meneki k o se o deni ki maadi: «Soni bi niba Jope ki baa yeni Siimo yua ke b go yi'o Piaali. 14 O ba teni ña sawali yali ba gaa ña fini yeni a diegu. 15 N bo cili ki maadi'b ya yogu ke fuonjanma bo jiiidi b po nani lan bo jiiidi ti po ciligi yeni. 16 N bo tiadi'i u tienu ñomaama yua yedi k: «San bo wuli yeni mi ñinma yimi ba wuli yeni fuonjanma i. 17 L i ya tie k u Tienu teb'bi u paabu nani timi yaabi dugi Jesu Krisiti nni n baa tie ñma ki yie u Tienu po i. 18 Ban bgadi li bona b bo ñmini ki ji dondi u Tienu ki maadi «u Tienu n ña yaabi ki dugi o po biidi ke ban baa li miali» 19 Yaaba ke ti yonmidi po ke bo beli'b Jerusalemi lan bo cili yeni Etiani kuumi b bo gedi Fenesi Cipili yeni Antiosi. B bo maadi jufinba baba i u Tienu ñomaama. 20 Ama b siiga nni b tianbi yaabi bo ñani Cipili yeni Sireni baa Antiosi ki waani Grekinba u Tienu ñomaama. 21 U Tienu nuu bo ye yemi ke bi niba boncianli la li

dandanli ki ji dugi u Tienu po. **22** Laabaal yua bo nua'b bo baa b tuba nni Jerusalemi jaandidögu kani, ke b söni Barnabasi hali Antiosi. **23** Wan bo pundi o bo la u Tienu ñanbidi, o pali bo mani k o paani b pala kuli ki kuni u Tienu. **24** Kelima o bo tie ya nulo ke fuonjanma ti dugidi ye yen'o i k niba boncianli bo taani o tienu po. **25** Ke Barna basi gedi Tarisi ki pan ba kpaani Soli. **26** Wan bo pan la'oo bo gedi yen'o hali Antiosi. Binmuli ke b taani b lieba u jaaididögu kani ki tundi b niba boncianli, Antiosi ke b cili ki yii'b Jesu ñodikaaba. **27** Li yogo bi tondikaaba bo ñani Jerusalemi ki jiidi Antiosi **28** B siiga nni yedi bo ye ke b yi'o Agabusi k o fii yeni o tagnmi ki maadi ke mi koma ba cua ñanduna nni boncianli. Ke li bo ti cua Klodi yogu i. **29** Ke Jesu ñodikaaba cuo ke b bo todi b naataani yaaba ye Jude **30** B bo tieni li todli b bo söni Barnabasi yeniSoli yeni i ligi ki teni b nikipela.

12 Lan yogu o baddciamo Herodi bo cuo u Tienu niba ke wangi ba fala. **2** O kpaä Saaki San nijua yeni ki jugsiega i. **3** Wan bo la ke li mangi Jufinba wan dedi ban cuo Piali mō. Li bo tie jaama dan nni, ya jaama ke bi ñmani kpanu yaali ki dabinli. **4** Wan bo cuo o, o bo kuani o ti yonmdi dieli nni o bo puogi sojenba caga na ke guudi o. O bo bua pagi jaama po n pendu yo wan sieni o bi niba siiga nni ki buni o. **5** Piali bo luo li yonmdieli nni ama u Tienuniba taanli bi jaandi o po. **6** Ya daali ke Herodi maali wan ba tieni o maama, Piali bo dua sojenba bonmlie siiga nni ki göa. ki luagi i kudisisele ke soje bonlis se u bulñöbu po ki guu li yonmdieli. **7** U Tienu maleki bo kua ki sedi li yonmdieli ke mi yenyenma yendi, k o pua piali ki fiini o ke maadi: «fii tonma» ke i kudisisele ñani o nugu nni ki baa. **8** Ke maleki maadi o; «la a tiadi ki taa a taacaadi» ke Piali tieni. k o guani maadi o: La a gbadli ke ñödi. **9** Ke Piali ñödi maleki ki ñani. O ba bani ke maleki n tie yaala tie möni. o bo maali ke li tie dangdi **10** Ya yognu ke bi pendu cincinli ya guudika yeni liolo kani; bi ji bo pundi u bulñöbu kani yaali tieni yeni ti kudi ki caa u dogu nni. ke li luodi li bá bi nunga nni, ke bi jiidi u sanu po ke maleki ji ña Paili. **11** Piali n bo ti guani o kani ya yogu k o maadi: «N nuake yeni i mönmöni ke u tienu söni omaleki k o baa ñani n Herodi nui nni yeni jufunba n bo guu yaala.» **12** Wan bo tieni li, o bo gedi Mali deni, San yua ke bi bo yi o Marki naá. Yaaba bo pia li

dandanli bo taani li kani ki jaani. **13** Wan bo pua li ganli ya yognu o jifaano bá ke bi yi o Rodi n cua ke ba luodi **14** Wan bandi Piali nialu ya yognu o pali mangi k o sundi kaa luodi li ganli ki sani ki pan maadi yaaba ye deni nni ke Piali u bulñöbujabu kani. **15** Bi bo yedi o: «a gaadi yoo» Ama ke gö maadi ke li tie mönmöni. Ke bi maadi: «o maleki i» **16** Ama ke Piali gö li tun ki pua li ganli ya yognu ke bi ti luodi li ganli ke bi la' o ke li yaalidi ba. **17** Ke Piali ka waani u nuu ke ban ya ñmini ke maadi ba u Tienu n tieni maama ki ñani o ti yonbidi dieli nni. Ke o maad: «waani mani li bona Saaki yeni o naataani.» Lan puoli po yo k o gedi u kaantianu. **18** Lan bo fandi ya yogu u yangmadigu bo ye soje nba siiga nni kelima baa bo bani yaala tieni Piali. **19** Herodi n bo kpaani o kaa la'o, buali sojenba, ki cabi ke ban kpaä'o. K o jiidi jude Sesare nni ki ye li kani. **20** Horodi pali bo beni Tiri yeni Sidoni niba po. ke bi tani cua o kani. Ki waani Blasi o baddciamo baanlo ke wan todi ba ban donli yeni o bado kelima bi jiema kuli bo ña lan bado ya dogu. **21** Herodi bo bili dayenli ki lani o baddtiadi ki kali o bali kalikanu po, o bo maadi ki maadi ba mi maama. **22** ke bi niwulgu yigni: ne tie u Tienu nialu laa tie nulo yaali ka!» **23** Li yognu k o yonmdaano meleki cua ki pua 'o kelima o bo k teni u Tienu ti kpiagidi. Asidibila n bo pundi o po ke kpaä o. **24** Ama u Tienu maama bo yadbidi ki pugni. **25** Barnabasi yeni Soli bo gbeni bi tuonli Jerusalemi. Bi bo ñani li po ki tugi San yua ke biyi o Marc.

13 Krisiti nitaanli yaaba n ye Antiosa siiga den pia bi sawalpuaba yeni bi bangikaaba. Bi yela den tie Banabasa, Simeyono ke b gua yi u o nijeli yeni silena yua Lusiyusa yeni Manayema yua k bi bo taani ki wubi o yeni Herodi yeni Suoli. **2** Ban bo loli u ñöbu ki jaandi ya yogu, U Tieni fuonjanma ñ yedi: «Tugi mani Barnabasa yeni Sawuli ki piari ki seni ba bibá, ban ya tuuni min yini ba ya tuonli po.» **3** Lane, ban gua den loli u ñöbu ki jaandi ki mia U Tienu, b den maani b nui bi jaba yeni po ki cabi ba ke bi gadi. **4** U Tienu Fuoma yua den söni Barnabasa yeni Solo yeni ke bi gadi Selusi dogu nni ki kua ku ñinbiagu nni ki duodi ki gadi Sipila kpendigili po. **5** Ban den pundi Salamina dogu nni, b den muandi U Tienu maama li balmaama bangma diena nni, Jufinba n den taagi naakani. Jan marika den tie b todka. **6** Ban den gogögdki ke

pan puodi li kpendigli yeni nni kuli hali ke pan pundi Pafoso dogu nni. Lankani, b den laa o lingdi o yua n tie Jufi ke b yi o Bali Jesu yua n tie o Sawolpuadaano. 7 O den ye gufeneeli ban yi yua Sejijyusa Polusa kani. Gufeneeli yeni den tie yanfodaano. O den yini Barnabasa yen Solo kelima o bua gbadi U Tieniu maama. 8 O lingdo yeni ban gua yi yua E limasa den yie bipo ki muandi ke Gufeneeli n da tuo li dandanli. 9 Lane Solo, Ban gua yi yua Polo k u gbie yeni U Tieniu Fuogjanma diidi o nangdi ki maadi o: 10 «Fini Satana big, a gbie yeni u nunfanma yeni mi biadma, a tie mòmòmnaado kuli ya yibali, a kan ŋa ki da ŋmaadi ti Diedo sɔni nni? 11 Mɔlane diidi, o Diedo nu ma a po n yeni, a bu juani mɔlane mono ki ji kan ya nua hali lan waagi. Li ŋunli yeni li bɔnbɔnli n jiidi Elymas po, wan juani ki ji kpaani yua n ba ŋmagidi o. 12 Lan yogu canba Sergusa n la yaala tieni yeni, wan dugi U Tieniu po g dugni u gbadi U Tieniu maama ke li ya ki lidi o. 13 Paul yeni o yeglieba n ŋaa halpaphos n ŋinma po ki pan puodi Perisi dogu nni lan tie Panphylie ya diema. Ama Jan wan n ŋaaba ki lebdi Jerusalema. 14 Paul yeni o lieba ŋani Perisi ke ban pundi Antiosa, Pisidi diema nni. Lan kani ban kua u jaandiogu nni SSba dualgi kaali. 15 Ban cogi U Tieniu bali yeni a Sawalpuala maama ki gbeni ya yogu, u jaandieogu nni canba n cua ki maadi ba: «N ninjaba, li ya sua ke i pia maama yaala n bu paani bi niba pala yin maadi.» 16 Pɔli n fii ki doni u nu ki maadi: «Yim yaaba n tie Israyeli yaaba yim yaaba n dondi U Tieniu kuli n cengi ne: 17 U Tieniu bo lugdi Israyeli buolu ki cedi k b poli Egipti dogu nni yeni u paalu po ke ti ŋanmi li dogu, 18 ki juuni yeni ba mi fanpiema nni ke li bua pundi bina piinaa. 19 Lani ya puoli, o den buoni nilanbuoli lele kanana diema nni ki puni o nibuolu ke o diedi bi diema. 20 Lani ya bina kuli cuali den bua pundi bina kobina n bina piimu. La ya puoli, U Tieniu den lugdi a bujjala hali ke pan pundi o Sawalpuolo Samuel Yogu. 21 Lani ya yogu ke u dɔngni yaaba mia k b bua u bad, ke U Tieniu teni ba Kis bijua Solo ke u tie Binjamini ya cugln yua ke u kali li kpaali po bina piina. 22 ke U Tieniu bo fiini o k go kaani Davidi k u tie b bado. Li bo tie wan Davidi po i ke U Tieniu bo tuodi ki maadi: «N la Davidi, Esayi bijua, ke u tie n pali nni big ke u tie min bua yaali kuli.» 23 Wan ya yajanguni i ke Jesu mali nani U Tieniu n bo puoni maama yeni. 24 Li

cili ya yogu ke Jan bo cili ki tundi b niba yaala n tie ti biidi gbiandma ke Jesu daa cua. 25 Jan sɔni u tuonli ki gbeni ya yogu, ke o buali ba: «I mali ke n tie ŋma i? N ki tie wani ka ama n puoli po, o nulo baadi ke n ki dagdi min lodi o tacagbani. 26 N ninjaba, Abrahamama ya buona yen yaaba n ye siigi nni ki dɔndi U Tieniu ne, b teni ti u paabu ya Laabaamanli. 27 Kelima yaaba n kua Jerusalema yeni b yudaano kuli ki bandi o, b bo tieni ki yedi yaala ke b cogi nni a jaandiena nni ki go jaligi o. 28 Yeni ban bo li ki la yaala ke b baa jalgo kuli, ama mia pilati ke wan kpagu. 29 Ban pan tieni ki dugi yaala n bo li diani kuli, k b jiini o li dapɔnponli po, g jiidi ki piigu li kakuli nni. 30 Ama yeni lani kuli, U Tieniu yiedi o b kpienma siiga nni. 31 Yaaba n bo ŋani Galile yeni ki doni Jerusalema, laa u dana ŋa kuli wan yiedi. Ban n ji tie siedanba b niba nungi nni. 32 Tim wani, ti ji baadi yeni ya Laabaamanli ke o bo puoni ti yajanba. 33 U Tieniu colni u puoni tim yaaba n tie b bidi yen po, ki yiedi Jesu bi kpienma siiga nni. Lani n cedi ke li Diani i biayeli tili nni dianjali a lie po ki maadi: «A tie n biga dinla, min n ji tie a ba.» 34 Wan gua yiedi o b kpiema siiga nni ke u gbanu n da bedi yeni i ke u ji maadi: «N ba teni Davidi yedŋanma yaala n ŋani. 35 Lan yapo n cedi ke li gua den diani biayeli kadatiŋgu kani ki yedi«A kan cedi a nuŋamo n bedi.» 36 Kelima Davidi n bo sɔni U Tieniu buama ki gbeni, o den kpe ke bi pii u o ba kani, ke u bedi. 37 Ama U Tieniu n bo yiedi yua wan bo ki bedi. 38 Lan wan yin bandi n ninjaba ke li tɔgni li jua kani k b muandi ti biidi piima. 39 Lan tɔgni u kani yeni, yua n dugi kuli ji tie yua n tiegi bonli kuli nni, yaala ke li bu kan fidi ki tieni yeni Moyisi yikodi kadaaogu. 40 Lan wan yin ŋanmi ki diidi i yula po, ke a Sawalpuala n yedi yaala yeni n daa tieni ki dudi. 41 «Diidi mani, yim yaaba n nundi lan yagidi, yin bia, kelima n suani yeni dana le, ya tuonli ke b a nulo ya yedi ke li kan tuo ke li tie mòmɔni.» 42 Paul yeni Barnabasa n maadi ke b gbeni ke ji kuni i, b niba n miaba sugli ki maadi ba, ke ban guani ya Saaba daali n ŋua ki gua tieni i tundi. 43 Li tintaanli po n gbeni u jaandielii nni, b niba boncianli n naagi Pɔl yen Barnabasa kani, ban ŋanmi ke paani b pala ke maadi ba ke ban ŋanmi ki kuba U Tieniu ŋalibalga. 44 Saaba daali yal ji den tuani i, b niba boncianli ji den naagni ki cengi U Tieniu Laabaali. 45 Jufinba wan n ji la ke nuwulugi

tigdi yeni, ban ji fii ki yedi ki naagni ke ji maadi ti mabiidi Pól n tundi yaala yeni po, ke go sugidi o. **46** Ama pól yeni Barnabasa n ñanmi ki maadi ba: «Ke li nan bu buali bani n kpia ki gbadi U Tienu maama t la ki yie, ke gua diidi ki sua ke li ki dagdi yeni ya midn kan ban k gbeni eni, molawani, t ba ñmagdi b canma po i. (aiōnios g166) **47** ki dugi U Tienu bo maadi t niini nni: «N siena ke ñan ya tie yaaba k bani U Tienu ya yinyenma, k gadi yeni u faabu hali ki tinga juogi.» **48** Yaaba n ki ban U Tienu n gbadi li maama ya yogu, k b pala mangi, k ji tieni U Tienu maama baliga. Boncianli yaaba n bo dagdi yeni ban kua U Tienu diema nni kuli daan ki dugi li maama po. (aiōnios g166) **49** U Tienu ñomaama ji den yadi li dingbana kuli nni. **50** Ama Jufinba bōndi b jaba yeni b puoba yaaba n bo tie numōnkuli, k b fii ki siedi Pól yen Barnabasa po tud ki ñam b dogu nni. **51** Ama ke Pól yeni Barnabasa piidi piidi b dogu nni tanbiini n taana po. Lan yo ki gadi Icone dogu nni. **52** ke b ñodkaaba pala ji bo mani k b gbie yeni U Tienu Fuonjanma.

14 O bo pundi Ikone ke Poli yeni Barnabasi taani kua jufinba n bangi u Tienu maama naani ki maadi k jufi Greki boncianla gaa bi maama. **2** Ama Jufinba yaaba bo k pia kangbadma tagma nani bi nilanba yeni, bo fiini u tonu bi nijanba po i. **3** Poli yeni Barnabasi bo waagi ki li kani, ki maadi yeni li papaali u Tienu paalu po, ki tiendi siedo o ñanbili tondo Jesu kristi nni. bi bo tien li ke ti bonninnadi yeni u yaaligdu n yaa tie Poli yeni Barnabasi nuu po i. **4** Ama i dogi boncianla niba bo paadi; Tianba bo ye jufinba po bi tōba mō u Tienu tuonsōnba po. **5** Ya yognu ke yaaba bo jaandi yeni jufinba bo juogi yeni bi yudanba ke ban pua Poli yeni Barnabasi ki lugdi ba a tana ki kpaabi. **6** Poli yeni Barnabasi n bo bandi li bonla bi bo sani kua Listri yeni Derbe yeni ya dogi kpia. **7** lan kani ke bi bo wangi o labanjanmo. **8** Listri dogu nni ja bá bo ye ki mali ki tie wabi kaa bo bani cuoni. **9** Li ja bo cengi Poli k o maadi. Ke Poli maani o nubina o po ki nuali sua o pia ti dugidi yeni wan paagi. **10** lani k o maadi o yeni paama: «fii a sedi a taana po» k o ja yugi ki cuoni. **11** U nuwulgu n bo la Poli ntieni yaala ke bi doni i niali ki maadi Liakonian maama nni: «i tieni jiidi ti po nani bi naba yeni. **12** ke bi bo yini Barnabasi «zesi» Poli «merikiri», kelima bi bo tie mamaadi jala i. **13** Zesi yika yua k

o jaandidieli bo ye u dogu bulñōbu kani bo cua yeni i nee yeni u diñōbu caba wani yeni u nuwulgu bo bua ban yidi salaa i. **14** Ama bi tuonsōnba Poli yeni Barnabasi n gbadi lani bi bo padi bi tiadi ki peli kua u nuwulgu ki yigni **15** ki maadi «bi jaba be n cedi ki tie lani.» ti mō nufosaalba i nani yenba yeni mi buama nai yenba. Ti cua yeni o labanjanmo yali ke yin cedi ti bonyuodi tienme ki uTienu yua fuo po ki tagi ki tinga yeni tanpoli, mi ñiñciamaa yeni yaala ye leni kuli. **16** Ya yogu po o bo cabi ke dongbali kuli ncuoni u sanu nni. **17** Ba yeni wan ki ña ki tie kasieda wan tie yua ki tie mi ñanma, ki tieni yi tanpoli taaga yeni a kpaññana ki je ki li pamanli nni. **18** Yeni lan maama kuli Poli yeni Barnabasi fidi cedi ke baa tieni bi salaa. **19** Antiosi yeni Ikoni Jufi tianba bo baa ki maadi u nuwulgu ke gbadi niima nni. kee bi lugdi poli a tana ki fili o ki ñani o u dogu nni, ki maali k o kpe i. **20** Ama u Tienu ñodikaaba n bo kaani lidi o ya yogu, k o fii ki kua u dogu nni. Ya daali ñodi k o gedi Derbe yeni Barnabasi. **21** Ban bo tundi u Tienu ñomaama ke bi ñodikaaba ti ñani li dogu nni ke bi guani Listri, Ikoni yeni Antiosi. **22** Bi bo cōgdi yeni ya pugdi bi ñodikaaba tagnm ki gō paandi bi pala ke ban ya ye ti dudugdi nni ki maadi. «ti bo la fala boncianla yo ki fidi kua u tienu diema nni» **23** Ban bo kaani a nikipela a jaandiena caga nni, li puoli po ke bi jaani ki loli bu ñōbu, bi bo taa ba ki piani u Tienu i ban dugi yua nni. **24** ke bi puodi Pisidi ki pundi Panfili. **25** Bi bo muandi u tienu laabaali Atali. **26** ki ñani lan kani ke bi cuo Antiosi sanu naani kani k u Tienu ñanbidi bo ye yenba ke ban sōni bi tuona ki tii. **27** Ban bo pundi Antiosi bi bo yini a jaandien nni caga yaaba kuli, ki togdi ba ya bona kuli ku Tienu bo tieni yenba yaala kuli yeni wan bo findi bi nilanba dandanli nandi. **28** Bi bo ye yeni bi ñodkaaba ke li waagi.

15 nitianba bo ñani jude ki jiidi ki tundu i naataani ki maadi: «a yaa kōndi nani lan buali maama Moyiisi bal tili nni a kan baa gaa po.» **2** Poli yeni Barnabasi n bo cendi ba ke ki tieni li buoli yenba, i naataani bo bo cuo ke yeni Barnabasi n do bi tuonsōnba yeni a nikipela kani Jerualemi a ki kali li laabaalo po. **3** Nani ban bo tie li jaandieli tondi yeni ban tōgni Fenisi yeni ki wangi bi nilanba ke ban tuo ki gaa Jesu maama. Bi bo cua yeni li pamanli i naataani kuli po. **4** ban pundi Jerualemi li jaandieli nni tuonsōnba,

yeni li nikipela n gaa ba ban togdi ba u Tienu n tieni yaali kuli yenba. **5** Lan yognu nitianba bo ye Falisian nba cagli nni ke mō bo tuo gaa, bo fii ki maadi: «Li bo ḡani ki dagdi ke ti kōndi ba ki cedi ban ya ḡua moyiisi bali maama» (moyiisi yikodi maama) **6** Bi tuonsōnba yeni li jaandieli nikipela bo taani kali ki ba diidi li maama po. **7** Bi bo dadi li maama po ki li waagi Piaali n fii ki sedi ki maadi bi. «I bani k u tienu bo tieni mi lugdima i siiga nni li waagi boncianla, ke n ḡobu po bi lanba n gbadi u Tienu laabanamo ki gō tuo ki dugi n po. **8** Ke u Tienu bani yua kuli ya yantugu, tieni ba kasieda ki tem ba mi fuoḡanma nani wan tieni ti po maama. **9** Yeni ke waa tieni paadnma tinba yeni bani siiga nni ki ḡuudi bi pala li dandanli nni. **10** Mōla be ya po i ke i kpaani u Tienu mi maama ki taadi ya tuga kpiagi ki bua ki tuni bi ḡodikaaba ya tuga ke ti bāa, mōno bo ki fidi tugi? **11** Ama ti pia li dandanli ke ti ba baa gaa po ti yonmdaano Jesu ḡanbidi po nani bani yeni.» **12** Ku nuwulugu kuli ḡmini ki gba Poli yeni Barnabasi ke b maadi u Tienu n bo teni ke bi tieni ya bonninandi yeni ya yaalidma bi nilanba siig nni. **13** Ban bo maadi ki gbeni, Saaki bo gaa mi maama ki maadi: “n naataani songi mani n maama. **14** Simo bo togdi lan bo tieni maama k u Tienu todi yeni o ḡanbidi ke bi nilanba ḡ mō fidi ki lugdi bi siiga bi niba ban doni o yeli. **15** O sawalipualo laabaalo taani yeni lan bo dianiki yedi yaala. **16** Lan bona puoli po yo ke n ba ti guani ki gō sieni Davidi diegu yugu n bo ba. Nba ḡmagdigu ki ḡanbi siegu. **17** Yeni ya niba sieni ba kpaani o yonmdaano, yeni ya nilanba gaa o yeli. **18** Oyonmdaano yua bo tieni a bona ke bi bandi ti ya yogu nni n maadi yaala n yeni. (aiōn g165) **19** Lan cedi ke n maalima tie ke ti kan ya ḡmadi bi nilanba yaaba ya pala ḡmagdi u Tienu po. **20** Ama ti diani ba ke ban da jōgni bi ba yeni i buli jiema, ki cuo bi ba yeni mi cunconma buali kuli k gō daa di mi soma. **21** Ya bina bo pendi, bi niba bo dogu kuli nni ki cogi moyiisi balmaama ki gō wangi u Tienu laabaalo a jaandiena nni saba daali. **22** Li bo naani li ḡani bi ḡodikaaba yeni u jaadidōngu nikipela po, yeni u jaadidōngu po ke ban lugdi Jude yua ke b yi o Barsabasi yeni Slasi, u jaandidōngu yudanba, ki sōni ba Atiosi yeni Poli yeni Barnabasi. **23** Bi bo diani nanda i: «bi tuonsōnba, a nikipela yeni i naataani, n diani i naataani yaba tie nilanba Antiosi, Siri yeni Slisi, ti fuondi i. **24** Ti gbadi ke bi niba ḡani

ti siiga nni ki gedi i kani ke ti naa puni ba sanu, ki ḡmadi i yama yeni bi tunda. **25** Li bo baa ḡani ti kuli po ke ye cabi ti ti lugdi bi niba ki sōni ba i kani bani Barnasi yeni Poli, **26** Yaaba bo taa bi miali ki cabi ti yonmdaano Jesu Kristi po. **27** Ti gō sōni Jude yeni Silasi ke bi ba maadi yi a bona. **28** Lani li ḡani ki dagdi fuoḡanma po yeni tinba mō ya po ke ti daa tuni bonli ke laa ḡani. **29** Lani n tie ki kubi i yula yeni n padjiema yi gō daa ḡmani mi soma yeni ya bona ke bi padi i buli, yi kubi iyula yeni mi cumconma buali kuli. i ya kubi i yula yeni lani bona li baa ḡani i po. n cabdi i n yeni.» **30** Lani ke bi guani sōni ba, ban bo pundi Antiosi ki taani u niwulgu ki teni ba li tili. **31** Ban bo cogi li ya yogu ke bi la li papaali. **32** Judeyeni Slasi bo mō bo tie sawalpuali ki fiidi i naataani yeni u Tienu ḡōmaama ki gō paagi bi pala. **33** Ban bo tieni dana li po i naataani bo guani teni ba li lanbonmanli ke bi mō ḡ guani kuni yeni laafia ki pan teni yaaba sōni ba. **34** Li bo mani Silasi po ke wan ya ye. **35** Ama Poli yeni Barnabasi bo ye Antiosi yeni nitianba boncianli bi bo wangi ki gō tundi ti yonmdaano ḡōmaama. **36** Lan tieni dana ke Poli maadi Barnabasi: «ti guani i diidi inaataani ya dogi nni ke ti waani ti yonmdaano ḡōmaama ki diidi ban ye maama.» **37** Barnabasi bo bua wan gedi yeni San yua ke bi yi o Maarki. **38** Ama ke Poli diidi sua ke laa dagdi yeni wan gedi. Wani ji bo ḡaa ba hali Panfili dogu nni kaa ji bo todi ba bi tuonli nni. **39** Ke mi paadma tieni bi siiga nni ke bi yadi lieba. Ke Barnabai taaa Marrki ke bi ji bo gedi Cipri. **40** Ama Poli bo lugdi Sllasi ke wan yegi yeni o, ke o naataantieba mia ke ti yonmdaano ḡanbidi n ya ye yeni owan caa naan kani. **41** O bo puodi ki gedi Siri yeni Silisi ki paagidi li jaandieli yaaba pa.

16 Pōli ḡ pundi Derbi yeni Listri mo, ki sua ke Jesu ḡodka ke bi yi o Timote, ke o ye likani, Juufipua yua n daani U Tienu nni ya bijua, ke o bāa tie Gresu yua. **2** Ya kpiiba n den ye Listri yeni Ikoni den tieni o po kasiedi ḡamo **3** Pōli den bua wan yegi yeni o ki gedi u sanu; lanwani ii, ke o ga o ki kuani o ku ciagu, kelima Juufinba den ye li dogi nni, ki bani ke o bāa tie Gresu yua. **4** Ban den caa ya dogi nni kuli, bi den caagu u tondu ti jaandiedi nni ke ban cōlni Jesu ḡodkaaba yeni Jerusalema nikipelba ḡ den diani ki bili ya yikodi. **5** U Tienu nitaanli dudugdi den pugni, ki go yabdi ki pugdi daali kuli. **6** Pōli yeni o yegni

den tɔgni ki ñani Friji yeni Galatia diema nni, ki sua ke fojanma den kuani ba ke ban da gedi Asi diema nni ki kpaandi, ki tundi mi maama. **7** Ban nagi Misia, ban bigni ke ban gedi Bitinia nni, ama Jesu fojanma den ki puni ba u sanu. **8** Ban pendi ki balni Misia, ki jiidi Truasi dogu nni. **9** Li bonlegdikaali ñ legdi Pɔli po ku ñiagu nni: Maseduani jua den se likani, ki yi o ki tua: “Cua Maseduani ki todi ti.” **10** Li bonli ñ legdi Pɔli po, ke ti jagi li yogu ke ti bobni ki fii ki gedi Maseduani kelima U Tienu yi ti ke ti tundi ki waani o laabaaljamo bi ya po i. **11** Tin fii Truasi, ti taa u sansieru ki gedi Samotrasi, li daalieli tin pundi Neyapoli. **12** Tin ñani li kani, ti gedi Filipi yu n tien Maseduani ya dociamu, ki tie ya dogu n yabi ki cie, li diema nni ki den ñua Roma bali, tin kali li kani dana **13** Saba (mi fuodma daali ñ pundi, tin ña ki fagdi yeni bu bulñocianbu, ki gedi bɔngu bá kani naani ke ti maali ke tin kadi jaandieli (jaandi yaali). Ti den kali ki maadi yeni ya puoba n taani ki cua likani. **14** Bi siiga nni ban yi ya pua Lidia, ke o tie Tiyatira pua, ki pugi U tienu den cengi ti. O Diedo ñ luodi o pali ke wan ya fiini Pɔli ñ maadi ya maama. **15** Ban tieni o mi ñinwulma bogdili, ki yadi mi yedjanma o diegu po, ke o mia ti ki yedi, «I ya diidi ki sua ke n duu U Tienu po, yin cua n deni, ki ya ye.» Ke ti tuo o maama **16** Li sua ke ti caa i jaandi, pua ke o bu ti baadi ñ cendi ti. O den kuandi o yonbdanba ñalmani li baabuli po. **17** Li pua den ñua tinba yeni Pɔli ki kpaandi ki tua, “Ya niba ne ti Mi tanpojoma Tienu tuonsɔnba i, bi tundi ki wangi yi mi faabma sanu i.” **18** O tieni yeni ke laa luo dana bá. Ama Pɔli pali ñ beni o po, wan gbagi ki yedi ki cicibiadga, “N maadi a Jesu Kiristi yeli po, ña o niinni” Ke ki ñani ki yaadi ki ña o. **19** O canbàanba ñ la ke bi ñalmani dandanli bodi, ke bi cuo Pɔli yeni Silasi ki gedi yeni ba bi paatieba kani. **20** Ban kuani ba ti buudi yudaano kani, ki maadi, “Ya niba ne kuandi li ñmadli ti dogu nni. Bi tie Juufinba i, **21** Bi tundi ya bona ke Roma yikodi ki tuo ke lan ga bii lan cɔlni.” **22** Bi dogtieba den taani ki fii, ki yie Pɔli yeni Silasi po, ke ti buudi danba biidi bi pala, ki landi bi tiadi, ki papadi, ki cabi bu ñɔbu ke ban pua ba a gbana. **23** Ban pua ba ki gbeni, ki cuo ba ki ban luoni li kpaadidieli nni, ki puogi li kpaadidieli guudka ke wanya guu bonjanla. **24** Wan gbadi ban bili o ya tuonli, ke o kuani ba liiga po kpaadidieli nni ki pilni bi taana i kudseseli. **25** ku yɔgsiigu ñ

yogdi, ke Pɔli yeni Silasi yiini i yani ki dondi U Tienu, ki jaandi, ke ya kpaada n sieni cengi ba. **26** Li ludli nni, mi tindigbima ñ tieni, ki migi li kpaadidieli fiaghi, lanyognu, a bulñona kuli ñ luodi, yuakuli ya kudseseli ñ cie ki baa. **27** Li kpaadidieli guudka ñ findi mi guama nni ki sua ke a gana kuli yaa, wan nɔdi o jugsiega ke o ba muu ki kpa o yuli, kelima o bi tama ke a kpaada kuli sani ki ciadi i. **28** Ama Pɔli ñ tiani paama ki maadi, “Da tieni a yuli bonbiigu keli maa tikuli ye nekanba i. **29** Li kpaadidieli guudka den mia ke bi yendi u kaanu, ke o sani ki kua ki digbi yeni ti jawaandi ki baa ki gbaani Pɔli yeni Silasi nintuali. **30** ki ñani ba, ki maadi “N Diedi n ba tieni ledi i ki baa mi faabma?” **31** Ban jiini o “Ya duu O Diedo Jesu Kiristi po, a ba baa mi faabma fini yeni a dansanu kuli.” **32** Ban maadi o O Diedo maama, wani yeni odiegu nni yaaba. **33** Lanyognu, li kpaadidieli guudka ñ taa ba li ñiagu mɔno, ki gedi yeni ba o deni, ki ñuudi ñuudi bi nala, wani yeni o deni yaaba kuli ñ tuo ban tieni ba mi ñinwulma bogdili yenma. **34** Wan kuani Pɔli yeni Silasi o dieli nni, ki seni ba mi jiema, wani yeni o diegu nni yaaba kuli pala ñ mangi yeni wan tuo ki ga U Tienu maama. **35** Lan fandi, ti buudi yudanba ñ sɔni u tondu ban maadi li kpaadidieli guudka ke wan luodi ki ña bi niba yeni ban ña. **36** O guudka ñ caa Pɔli u tondu, ki maadi, “Ti buudi danba sɔni u tondu ke ban maadi ñni min luodi ki ña yi yin ña: mɔlane, i ba fidi ki ña yeni mi yanduanma. **37** Ama Pɔli ñ maadi ba, “Bi pua ti asala siiga, ki naa buni ti, yeni tin tie Roma yaaba kuli - ki luoni ti li kpaadidieli nni. Bi jibua ban luodiki ña ti li wuoli nni bii? N, n! Ban cua bibá ki luodi ti” **38** O guudka ñ caa ti buudi yudanba u tondu, ban gbadi ke Pɔli yeni Silasi tie Roma yaaba, ti jawaandi ñ cuo ba. **39** Ti buudi yudanba ñ cua ki mia ba sugli, ki luodi ki ñani ba, ki maadi ba ke ban ña ki fagdi yeni bi dogu. **40** Pɔli yeni Silasi ñ ña li kpaadidieli nni ki cua Lidia deni. Pɔli yeni Silasi ñ la bi kpiiba, ban paani bi pala, ki fidi ki ña li dogu nni.

17 Ban bo tɔgni pendi Afipoli yeni Apoloni ya dogu nni ban pundi teslonika ya dogu nni Jufinba bo pia li jaandieli. **2** Nani Poli n bo limaani ki tiendi maama, o bo kua taani yenba mi fuodma dan taa nni, o bo maadi yenba yaala tie i diani bundma. **3** Poli bo pɔbdi li tili ki cogi ki ñanbi wan ba ke li tie buama yaala ke

Kristi la fala ke go fii bi tinkpiiba kani. o bo yedi: «Jesu yua ke n yedi n tie Krisit» 4 Jufinba siiga nni bi tianba bo tuo ki taani Poli yeni Silasa po. yeni greki nba yeni bi puoba yaaba tie gmadkaaba yeni u niwulgu. 5 Ama Jufinba yaaba n pia kangbadima yeni ki nanga bo a nibiada ki daaga po, ki taani o niwulgu ki fiini ti fuudi u dogu nni. Bi bo gedi ki pigni Jason ki bua cuo Poli ki gedi yeni o o niwulgu nni. 6 Ama Ban boo la'og, bi bo fili Jason yeni o kpiiba i ki caa yenba u dogu nni bujiala kani ki yigni: «Ya niba n gmadi u dogu mo pundi ne kanba» 7 Joson bo n ga ya niba o deni po bo yiedi sesari bali maama ki yedi: ke baditiano ye ki yi Jesu. 8 o niwulgu yenu u dogu banda n gbadi li maam li bo yagi bi yama. 9 Bi bo ti pani Josoi yeni o lieba po ke bi nani ba ki na. 10 Li daali niagu ke bi taa Poli yeni silasi ki gedi yenba Bele ban bo pundi bi bo kua Jufinba bangima dieli nni. 11 Ya Jufinba bo ye lan dogu nni bo tie nimonba ki cie Tesalonik nba bi bo kuani bi yama yeni i monmoni u Tienu maama bangima nni ki nanbi diidi daali kuli u Tienu maama diani n maadi yaala ya tie monmoni. 12 Lan bo cedi ke bi siiga nni bi niba bo dugi, yeni Greki nba puoba yeni bi jaba yaaba. 13 Ama Tesaloni Jufi nba n bo gbadi ke Poli maadi u Tienu maama Bere ke bi gedi ki gua fiini o nuwulgu. 14 Li yognu ke Poli kpiiba gba ki soni o mi ninciamu po; Ama ke Silasi yeni Timote wani ye lan kani. 15 Yaaba bo ciani Poli bo gedi yeni o hali Ateni. Ban bo na o lan kani ke bi maadi ba Silasi yeni Timote po ke wan tuodi cua bi kani. 16 Poli n bo guu ba Ateni o tagnuma bo yagi kelima o dogu yeni kuli bi gbie yeni i buli 17 Yeni ke poli kua li jaandieli nni ki maadi yeni Jufi nba yeni ya niba bo jaani u Tienu. yeni yaaaba ko bo laadi ba daali kuli bi niba tantaankaanu kani. 18 Ama Epikiriani yeni Stihisiani nba gbanda bo kpagi'o. ke bi tianbi yedi: «o maciandaano bua maadi be i?» ke bi tianba tua ke: «li naani o kelima o bo wangi ba yesu yeni mi bi tinkpienba findnma. 19 Ke bi taa Poli ki gedi yeni o Aleopasa kani ke yedi: a ba fidi ki wani ti ke gbadi nan bangi ya bangiciana yeni? 20 Kelima a maadi a boncana ti tuba nni, lan ya po ke ti bua bandi nan maadi ya bonla yeni niima nni.» 21 Ama Atenasa dogtieba yeni ya canba n bo ye li kani biani bi yaama ki ya cengi aboncana. 22 Lani ke Poli bo fii ki sedi Alopaja nitali nni li yedi: «yinba Ateni yaaba n la ki kuni i yama i jaandi. 23 Kelima min togni i

dogi nni naan kuli n la yi tagi tagi yaala ki dondi ki la yi ban jaan naani ke bi diani: Ya Tienu ke yi bani yi». Lanwani i jaani mi yanbonma nni min yei yi yaala n yeni. 24 U Tienu yua tagi nanduna yeni ya bona ye len nni kuli ki tie tanpoli yeni ki tinga kuli yomdaano yekaanu kan ya tie bi niba n taa bi nugi ki maa ya bonla ki yi jaandieli ka. 25 Waa luo bonli ba kuli ki bua bi nisaalo nugu n soni o po, kelima wan mono n teni bi niba li miali yeni mi fuoma yeni yaali ye kuli. 26 UTienu bo tagi jayedo baba i k o mali ya niba yeni ya mabuoli ye ki tinga ne kuli po. O bo tuodi ki bili bi po u siagu yognu yeni i yeyienkaani bianu. 27 Bi niba bo baa kpaani u Tienu i. Ki nanbi kpaani o ki la 'o. kelima waa fagi yeni ti. 28 Ama wani ya po i ke ti cuoni ki fuo, yeni ti yema kuli, Yeni ke yi ssiiga nni o lonpualo yedi. ti mo tie o ya yaabila i. 29 Lan ya po nani ti tie uTienu bila yeni li buali, tin daa maali nani wani u Tienu naani nani wula yeni. bii ligi lan yaa ka tanli yua ke o kpekpiedo kpiedi ke li tie o nisaalo maalma. 30 Ti bi ki bani puu ya yognu k u Tienu bo codi ti biidi, ama mola u Tienu wangi bi niba kaana kuli ke ban lebdi bi yama. 31 UTienu bili ya daali ki go gandi o nitegika k o ba bu nanduna i monmoni. U Tienu bo teni lan nilo i monmoni bignma k o fii bin tinkpiiba siiga nni. 32 Atanasi yaaba n bo gbadi ke Poli maadi bi tinkpienba fiima yeni bi tianba bo nuadi o ama ke bi toba mo bo yedi: «ti daa ba faa cengi o maama datoli.» 33 Li po n pendu ke Poli yaadi ki naa ba. 34 ke nitoba cua bi kani ki dugi li maama po yeni Denis, Aheropajiti, pua ba ke bi bo yi o Damaris yeni bi toba.

18 Lanya bona n pendu, Poli n na Ateni, ki gedi Korenti. 2 Likani, wan cendi Juufi ke bi yi o Akila, ke bi mali o Panti, ke o da nani Itali ki pundi, wani yeni o denpua Prisila, kelima Kulodi den nani bu li nbonli ke Juufinba kuli ke ban na Roma dogu nni. Poli n tuogi ba. 3 Kelima bi den taa kpenkpendtuonli i, wan kali yeni ba ban ya tuuni, kelima bi den caandi ti jondi i ki kuadi. 4 Poli den wangi mi maama li jaandieli nni mi fuodma daali. O den maadi ke Grekinba yeni Juufinba tuo ki ga o maama. 5 Ama Silasi yeni Timote n nani Maseduani, ki jiidi ki cua, Forjanma n niini Poli wan kadi ki waani yeni i moni ke Jesu n tie Kiristi. 6 Juufinba n yie, ki sugdi o, Poli n yogi o tialakaadi bi po,

ki maadi ba, “I sōma n guani ki wuli i yucela po; Mini naa pia tagliba kuli. Lan cili molane ki ji ya caa, n ba gedi bi nilanba kani i” 7 Ke o niani lankani, ki gedi Titiyusi Justusi, ya ja n pugi U Tienu deni. O deni den ki fagi yeni li jaandieli, 8 Krispus, li jaandieli yudaano den taani ki daani O Diedo nni wani yeni yaaba n ye o deni kuli; ke Korenti niba yaaba n gbadi li maama kuli den tuo ki duu U Kiristi nni yeni mi n̄inwulma bogdili. 9 Ke O Diedo legdi Pōli po ti dangdi nni ku n̄iagu ki maadi, “Da jie, ama ya maadi ki da n̄mini. 10 Kelima, N ye yeni a, ke obakuli kan bigni ke wan tieni a yaali n bia, kelima n pia bi niba ke bi yabi u dociamu ne nni” 11 Pōli den tieni li kani binli yeni bina luoba, ki tundi ba, ki wangi ba U Tienu maama. 12 Ama Galio n̄ tua Asihaya gufeneri, Juufinba n̄ fiini ki nanga Pōli po, ki gedi yeni o ti buudi danba kani, 13 ki maadi, “Ya nilo ne bōndi bi niba ke bi pugi U Tienu, ama ti yikodi naa cabi yeni” 14 Lanyognu, Pōli n̄ ya bua ga mi maama, Galio n̄ maadi Juufinba, “Yinba, Juufinba, li ya bi tie jodi bii tuonbiadi maama, li bi baa pia u sanu ke min maadi yeni yi. 15 Ama nani lan tie lanbona yeni yela maama yeni i maabilkacema yeni ii, yinba mōno n̄ n̄anbi ma i n̄miali nni. N ki bua lan ya maama buudi daano.” 16 Galio n̄ beli ba ki n̄iani ba ti buudi diegu nni. 17 Lanwani ii, bikuli n̄ taani ki cuo Sosteni, yua den tie li jaandieli yudaano, puapua o ti buudi diegu cancanli. Ama Galio nan den ki songi ban tie yaali. 18 Pōli den waagi li kani waamu yeni o kpiiba, ki ti fii ki cabi ba ku kua ku n̄inbiagu ki gedi Siri wani yeni Prisila yeni Akila. Wan ba fii li n̄inbiayaali kani, o den cedi ke bi kuo o Sankreya dogu nni kelima o den niani U Tienu ke o baa n̄ua Nasaleti n̄ōmaama i. 19 Ban pundi Efesa, Pōli n̄ cabi Prisila yeni Akila lankani, ki gedi obá li jaadieli nni ki ban ya tundi Juufinba. 20 Bi den mia ke wan kali bi kani waamu, wan yie. 21 O den cabi ba, ki yedi ba, “N ba guani i kani li ya tie U Tienu buama.” ki fii Efesa. 22 Pōli n̄ pundi Sesare, wan do, ki fuondi Jerusalema Kiristi nitaanli, ki n̄iani lankani, ki jiidi ki gedi Antiyosi. 23 Wan kali likani waamu, wan fii likani ki toli Galatia yeni Prijia diema nni ki ya paandi Kiristi n̄ōkaaba kuli. 24 Juufi ja, ke bi yi o Apolōsi ke bi mali o Aleksandri n̄ cua Efesa. O den bani mi maama, ki go paa mi dianma nni. 25 Bi den kuani o O Diedo maama tundma cogu. O yantiali den tiegi yeni U Tienu maama,

o den maadi ki go maali ki li tuagi yeni Jesu maama. Ama o den bani Jan n̄inwulma bogdili baba i. 26 Apolōsi den fuoni o yama, ki maadi li jaandieli nni. Ama Prisila yeni Akila n̄ cengi o maama, ban piadi yeni o ki n̄anbi ki waani o O Diedo sanu. 27 Wan den bua wan pendi ki gedi Acihayia, o kpiiba den paani o pali, ki diani li tili, ki teni Acihayia Kiristi n̄ōkaaba ki waani ba ke ban ga o cangu. Wan pundi likani, o den toti U Tienu n̄anbli n̄ cedi ke yaaba duu Jesu po. 28 Apolōsi den yaadi Juufinba asala siiga nni, ki nia yeni ba, ki taadi i diani banma ki wangi ba ke Jesu n tie Kiristi.

19 Li sua ke Apolo n̄ bo ye Korenti, Pōli den tōgni ya dogi n ye a juana nni kuli, ki ban pundi Efesi dogciamu nni, ki kadi yeni Jesu n̄ōkaaba siiga tianba. 2 Pōli n̄ yedi ba: «Yin dugi U Tienu po yeni, i baa mi Fojanma aa?» Ban n̄miani o: «N n, tii gbadi ke bi maadi Fojanma maama mōno» 3 Pōli n̄ buali ba: «To bi nan tieni yi mi n̄inwulma bogdili yeni be i?» Ban jiini: “O Ninwulka Jan yaama” 4 Lanwani ii, Pōli n̄ jiini ba: «Jan den tieni ti tuonbiadi sugli ya n̄inwulma bogdili i. O den waani bi niba ke ban ya daani yua n ba n̄ōdi o puoli wani n tie Jesu.» 5 Bi niba n̄ gbadi lan ya maama, ke bi tuo ki ga mi n̄inwulma bogdili O Diedo Jesu yeli po. 6 Pōli n̄ maani o nui bi po, ke Fojanma jiidi bi po, ke bi ji maadi mi maalanma nni ki pua sawali. 7 Bi den tie nani jaba piiga n bilie i. 8 Pōli den kua yikodi tundma dieli nni, ki maadi yeni li papaali, nani n̄maali taa yeni, ki tie ania ke ban gbadi U Tienu diema niima nni. 9 Ama, Juufinba bi tianba den juagi bi pala kaa tuo ki colni Jesu san̄ōdma, ki go maadi ki biidi Jesu yeli asala siiga. Lanyapo, Pōli den yaadi ki n̄a ba, ki taa bi n̄ōkaaba, ki piadi ki ban tundi ba daali kuli Tiranusi cogdieli nni. 10 Pōli den li kubi yeni i hali bina lie, ke yaaba ye Asi kuli, Juufinba yeni Gilekinba kuli, gbadi O Diedo maama. 11 U Tienu den tie Yaalidgu tuada yeni Pōli nui, 12 Lanyapo, ya yianba den fidi ki sii Pōli n̄infiancabli bii o tiayiekaagu den yi baa laafia, mu cicibiadmu mo den n̄ ki n̄aani yiantianba mo. 13 Ama Juufinba, n̄antaadi danba mo den ye li diema nni, ki bieli ki n̄angi mu cicibiadmu mun ye yaaba niimni O Diedo Jesu yeli po. Bi den yi yedi: “Jesu, Pōli n̄ wangi yua ya maama yeli po, n yedi yi yeni li niinli ke yin n̄a ki n̄a bi niba ne” 14 Yaaba n den tiendi lani den tie Juufi

salga yidkacianba siiga yendo, ke bi yii o Sefa ya bijalelediba i. **15** Cicibiyenga n̄ jiini ba “N bani Jesu, N go bani P̄li mo; Ke yinba mo tie bile i? **16** Ki cicibiyenga yaaga n ye o nilo nni yeni n̄ bibi n̄antaadi tofaadanba, kiloli ba ki puapua ki duoli ba ban n̄a li dieli nni ki sani mubili yeni ti yiadi. **17** Ya niba n ye Efesi kuli, Juufinba yeni gilekinba n̄ gbadi li maama, ki bandi. Ti jawaandi n̄ kua ba, ban kpiagi O Diedo Jesu yeli. **18** Yaaba n den daani Jesu nni mo den nagdi ki wangi ban tieni ya tuonbiadi, ki miadi sugli ti po **19** Bi n̄ogdanba yeni ti bulb̄ondi danba den cua yeni bi tila ke bi juu ke a buodi u mu nni asala siiga. Li tila kuli dunga den pundi ligdibala tuda piimu **20** Lanyapo, O Diedo maama den yadi i kaankuli yeni u paaciamu. **21** P̄li n̄ s̄oni o tuonli ki gbeni Efesi dogu nni, Forjanma den kuani li jagli ke wan t̄ogni Maseduani yeni Acihayi po, ki gedi Jerusalem; O den maadi “Min kali nekanba yeni, li buali ke min pundi Roma po mo.” **22** P̄li den s̄oni o todkaaba bilie Maseduani, lani n tie Timote yeni Erasitusi yaaba n den tie o naacenba. Ama wani ob̄a go den tieni Asi diema nni waamu. **23** Lanyognu, bi den fiini mi janjancianma Efesi dogu nni, ki mi nua Jesu san̄j̄odma. **24** Wula maano den ye ki yii Demetriyusi, o den duadi Diyana jaandieli bonnanana ki kuandi o tuons̄onba po li baali boncianla **25** Lanwani ii, o den yini li tuons̄onba yeni ya maaba sieni, ki taani ba ki yedi ba, “Canb̄aanba, i kuli bani ke ku maagu ne tuonli kuandi ti li baali boncianla. **26** I la ki go gbadi, li ki tie Efesi ne baba ka ama Asi nni kuli, ke ban yii yua P̄li b̄ondi ki lebdi bi niba maalma ke bi n̄jodi o. O yedi ba ke ban tagi ya buli yeni i nui ki tie tienu. **27** Li ba fidi bi niba n̄ fali ti kpenkpendu tuonli ne; lani baba ka, bi go ba fidi ki fanbi ti pobulo Diyana yua n dagdi yeni ti kpiagdi yeni budieli. Wani yua ke Asi kuli yeni n̄anduna kuli bugi ba buoni o kpiagdi.” **28** Ban gbadi lanyaa maama, ke bi fii yeni li pabienli ki yigni ki tua “Efesi yaaba Diyana ye yeni ti kpiagdi!” **29** Ke li n̄madli tieni u dogu nni kuli, ke bi niba taani ku kua u badu guagu nni, ki cuo p̄li yegni yaaba n den n̄ani Maseduani ki cua, Gayusi yeni Arisitarkusi. **30** P̄li den bua kua ku niwulgu siiga, ama bi n̄jodkaaba den pani o. **31** Asi diema nni yikodanba yaaba n den tie d̄onlinba den s̄oni u tondu ki waani o ke wanda kua ku guagu nni. **32** Bi niba den yigni ki maadi maayenma, ke tianba mo maat̄oma, kelima bi

den ye ti yanyagdi nni ke bi siiga boncianli ki bani ban taani yaali ya po. **33** Juufinba n̄ dadi Aleksandro ki n̄ani bi niba siiga, ki seni o liiga Aleksandro n̄ cili ki ya gangi o nui, ki bua wan waani li nitaanli li bonli niima nni. **34** Ama, ban bandi ke o tie Juufi, ban taani ki tandi ki maadi maayenma lan waagi kudilie ki tua, “Efesi yaaba Artemisa ye yeni ti kpiagdi.” **35** yiko tuons̄onlo n̄ m̄ondi ki jiini ku niwulgu yama, ke o maadi, “Yinba Efesi yaaba, o laa nilo n ye ne, kaa bani ke Efesi dogciamu n tie ti pobulciamu Diyana budieli guudka, ya nannanli n n̄ani tanpoli ki baa? **36** Yin bani ke lanyaa bonli ki pia niama yeni ii, i ba dingi i yama ki da jegibi ki s̄oni tuonkaadi. **37** Kelima yin cua yeni ya niba ti buudi ne ki tie jaandieli suuda, baa go tie yaaba n fanbi tin jaandi ya bulo mo. **38** Lanwani ii, Demetriyuusi yeni bi maaba yaaba n ye yeni o ya pia tagli yeni nilob̄a, ti buudi diena ye, ke ti buudi yudanba mo ye; bi ba fidi ki jia bi maama yeni biyaba. **39** Ama i ya pia maat̄oma li buali li maama jama n̄ colni li nitaali sanu i. **40** Kelima, lanyapo, bi ba fidi ki jalgi ti ke ti yie yiko i ki fiini li n̄madli dinne ki naa bani yaali ya po, ti go kan fidi ki waani li niima nni mo. **41** Wan maadi lanyaa maama ki gbeni, ke o cabi li nitaanli.

20 Ku fuugu po n̄ pendi, P̄li n̄ s̄oni ki yini bi n̄jodkaaba, ki paani bi pala, ki ji cabi ba, ki fii ki gedi Maseduani. **2** Wan pendi li diema nni, o den maadi n yabi, ki paani bi pala, ke o cua Gres̄i. **3** Wan tieni li dogu nni n̄maali taa, Juufinba n̄ tidi loli ki sedi o po yeni i janbi, lan sua ke o bua kua ku n̄inbiagu ki gedi Siri, wan jagi, ki guani ki lebdi Maseduani. **4** Yaaba n den ba ciani o Asi po n tie, Sopateri, Piirusi bijua, ke o n̄ani Bere; Aristarki yeni Sek̄ondi, ke bikuli n̄ani Tesaloniki ki tie dugikaaba; Gaayusi, ke o n̄ani Derbi, Timote, Ticiki yeni Trofimi, ke bi tie Asi yaaba. **5** Ama lanyaa niba den ga ti liiga ki ba guudi ti Trowa. **6** Ya kpanu n ki pia dibinli daana n̄ pendi, ke Ti kua ku n̄inbiagu Filipi, ki tieni dana mu, ki pundi bi kani Trowa, ki kali likani dana lele. **7** Laadi daacincinli daali, tin taanni ki bua n̄miidi kpanu, P̄li n̄ maadi yeni bi dugikaaba. O den bobni ki bua li ya fiifandi, wan fii i, lanwani ii, o den maadi ke ku ȳogsiigu ti ȳogdi. **8** Mu fidsanmu den yabi poli dieli nni, tin den taani naana. **9** O naaciemmo den kaa li takobonli kani ke bi yi o Etikusi, mi guama den

paadi o. Nani Pöli n den maadi boncianli yeni ii, li naaciemo mi guama n paadi li naaciemo, wan lagdi li dietuaditaali po ki baa ki kpe **10** Ama Pöli n jiiidi, ki duani ki labni o po, ki wobi o. K yedi, “Da wadi mani i pala ka, kelima o fo.” **11** Wan guani ki do, ki nmiidi kpanu, ki nmani. Wan maadi yeni ba ki pugni hali i siñafaani, wan cabi ki fii. **12** Ban guani yeni o naaciemo ke o fuo, lan songi bi pala. **13** Tinba wani den kua ku nñibiagu, ki ga Pöli liiga, ki gedi Aso, tin den ba guudi naani ki taa Pöli ku nñibiagu nni. Wani mōno den bua yeni i, kelima, o dā den jagi ke wan tagni u sanu i. **14** Wan cendi ti Aso yeni, ke ti kuani o ku nñibiagu ki gedi Mitileni. **15** Tin fii lankani, ti tieni dayenli i, ki pundi Cihyo kpendegli kani, li daalieli ke ti pundi Smo kpendegli, li daataali daali, tin pundi Mileti dogu nni. **16** Nani Pöli n den jagi ke wan tagni Efesa po, o den ki bua wan biani mi yaama Asi diema nni, kelima o den peli ki bua o ya ba fidi, wan pundi Jrusalema pantekoti daali i. **17** Wan pundi Mileti, Wan soni bi niba Efesa, ban yini o po Kiristi nitaanli nikpelba. **18** Ban pundi o kani, wan maadi ba, “Yinba mōno bani ibā ke hali min nmaa n taali Asi ne, min ye maama yeni yi yognu kuli. **19** N li nua ki tuuni U Tienu tuonli yeni li pali nni yumiinli, yeni ti ninsiidi yeni Juufinba n loli ki sedi n po yeni ya janbi kuli. **20** Yinba mōno bani ke mii dogni yi libakuli ke li nua yaali n tie bonmōnli i po, yeni min tundi yi maama asala siiga, ki go caa i dansani nni maama. **21** I bani min tuodi ki waani Juufinba yeni gilekinba ke ban biidi bi pala bi tuonbiadi po, ki lebdi bi yama ki nadi U Tienu, ki dugi ti Diedo Jesu po. **22** Mōlane, Foñanma tigi nni, ki caa yeni nni Jrusalema, n naa bani yaali n ba tieni nni lanpo, **23** Ama Foñanma tuodi ki waani nni ke i kudseseli yeni falaciamu guu nni. **24** Ama mii tama ke n miali tie bonmōnli n po, ki ba pani nni min dudi n nōnma banlu yaali n pia n po mayuli po, lani n tie ke min soni O Diedo n puogi nni ya tuonli, ki tieni kasiedi U Tienu njanbli laabaaljamu po. **25** Diidi mani mōlane, n bani ke yinba yaaba ya siiga ke n kpaandi ki waani U Tienu diema laabaali ne, i kan la n nunga jiga. **26** Kelima n kadi ki maadi yi i mōni dinne, ke mii pia tagliba kuli ke li nua nisaaloba kuli sōma. **27** Kelima, min waani yi U Tienu yanbuama, mii dogni yi libakuli. **28** Lanwani ii, yin fangi i yula ki cegni ibā, ki guudi U Tienu Foñanma n guuni ya yankulu ke yin

ya tie yankpaaba/ gobdikaaba. Yin ya faami, yin gobdi ya yognu U Tienu nitaanli, wan baa yaaba ki taani o kani yeni o socema. **29** Nani ke n ya fii, ki siedi ki nja yi, yaaba n tie nani i fuasangbanbiadi yeni ba kua i siiga, ki kan taa ki cabi u yankulu. **30** N bani ke bi niba ba kua i siiga, ki bōndi yi yeni bi nufantunda ke yin tua nōdkaaba. **31** Lanwani ii, yin sedi taajalalie, ki guudi. Yin ya tiani ke bina taa n yeni, ke n tundi yi yienu yeni nñiagu kaa cedi. **32** Mōlane, n mubni yi U Tienu yeni o njanbli nōmaama nui nni, yaama n ba fidi ki cedi yin paagi ki cie, ki go baa u biinu wan bili ya njanmani o nigagdijanba po. **33** N naa kuani n yama niloba kuli ligi bii o wula lanyaaaka o tialakaadi nni. **34** Yinba mōno bani ke n ya nui ne kuani n yuli po buama yeni yaaba n ye yeni nni ya buama i. **35** Lan tie yaali kuli, n tieni nannanli ki waani yi yin ba todi a tadma maama yeni i tuona, yeni yin baa tiani O Diedo Jesu n yedi ya maama, wan yaadi kiyedi yaama obā: «Mi yedñanma ye njan teni po ki cie njan ga.» **36** Wan maadi yeni, ki gbeni i, ke o gbaani ki jaandi yeni bikuli. **37** Bikuli den buudi boncianla, ki cuo Pöli tulu nni ki wobi o. **38** Bikuli den ye yeni li pabonli kelima ban den gbadi ke o maadi ke bi kan ji guani ki la o nunga, lani n pendi i, ke bi ciani o ku nñibiagu kani.

21 Tin cabi ba ki fii, ki kua ku nñibiagu, ti taa sansiedu ki gedi Kosi dogu nni, lan fiifandi, ke ti pundi Rodesi dogu nni, ki pendi lankani ki pundi Patara. **2** Ti den la nñibiagu ke ku caa fenesi po, ke ti kua gu. **3** Tin den nagi Cihpri kpendegli, ti den balni ki nja li ti ganu po, ki toli Siri po, ki gedi ki sedi Tiiri, ke bi tugdi ku nñibiagu tuga. **4** Ti den la jesu nōdkaaba, ki tieni lankani dana lele. Foñanma den fandi ba ke bi waani Pöli ke wan da gedi Erusalema. **5** Ti cangu n den juodi likani, ke ti cabi ba, ki tugni ti sanu, ke bani yeni bi puoba yeni bi bila piadi ti hali ki nani ti u dogu nni. Ke ti gbaani ki jaandi u ninkunu. **6** Ti den cabi ba ki kua ku nñibiagu, ke bi guaniki kuni bi denpo. **7** Tin den pendi Tiri, tiden suagi ki gedi Pitolemayisi. Lankani, ti den fuondi tikpiiba, ki juadi yeni ba dayenli. **8** Lan fiifandi, ke ti fii ki gedi Sesare, ki kua Filipi yua n tie ban den gandi ya nileledba o laabaaljamu tundma po yen yendo deni, ki ye yeni o **9** Li nilo den pia bonpola taa, ke bi tie powandina, ki pua sawali. **10** Tin tieni likani dana waamu,

sawalpualo bá den ñani Jude, ki jiidi ki cua, ke bi yii o Agabusí, 11 O den nagni tikani ki taa Póli gbanñagdu, ki loli o ya taana yeni o nui, ki yedi ne: “Foñanma n yedi yaali n ne, 'Maama ne i, ke Juufinba ba loli yua yeni ya gbanñagdu ne, ki mubni o bi nilanba nui nni'.” 12 Tin gbadi lan ya maama, tinba yeni ya niba n ye likani kuli n taani ki maadi Póli ke wan da gedi Jerusalema. 13 Ke Póli jiini, “Be yapo i, ke i buudi ki yagni n yama? Kelima, N bobni ki gbeni o, Li ki tie ke ban loli nni baba ka, ama ki go ke Jerusalema nni, O Diedo Jesu yeli po” 14 Nani Póli n den ki bua ke o cengi ti cegli yeni i, ti ji den ki ñua ki niidi o, ti den yedi, “O Diedo yanbuama n tienti lan buali maama” 15 Lanya dana n pendi, ke ti baani ti tuga ki doni ki gedi Jerusalema. 16 Bi ñodkaaba den ñani Sesare, ki ñodi ti lipo. Bi den yegi yeni nilo ke bi yii o Minasón, ke o tie Cihipri yua, ki den tie ñodkaa, tin baa ye yeni yua. 17 Tin pundi Jerusalema, ti kpiiba den ga ti cangu yeni li pamanli. 18 Lan fiifandi, ke Póli gedi yeni ti Jaka kani, Kiristi nitaanli nikipelba kuli den ye likani. 19 Wan fuondi ba ki gbeni, ke o dugni ba U Tienu n tienti yaali kuli bi nilanba siiga o tuonli sanu po. 20 Ban gbadi lani, ke bi dondi U Tienu, ki maadi o, “Ti kpiilo, a la ya niba n tuo ki dugi Jesu po Juufinba siiga ki luo tuda tuda. Bi kuli sedi taajala lie i, ki baa colni li bali yikodi. 21 Be maadi ba a maama, ke a tundi Juufinba yaaba n ye bi nilanba siigi, ki waani ba ke ban ña Moyiisi maama, ke ban da kondi bi bila, ki go da ñua bi yaajamba bogda mo. 22 Ti ji ba tienti ledi i? Li naa pia tama ke bi kan gbadi ke a cua ne. 23 Lanwani ii, ñan tienti tin ba waani a yaali. Niba na ye ne ki niani U Tienu bi ñonianu. 24 Taa li niba, fini yeni bani n wuli ki ñani li kuali, ñan pa bipo, ban kuo bi yudi. Lanwani ii, bi niba ba bandi ke ban maadi a po ya maama kuli tie tofaama. Bi ba bandi ke fini mako ñua li bali yikodi. 25 Ama yaali n nua bi nilanba yaaba tuo ki ga Jesu sanñodma po, ti diani ba li tisonkaali, ki waani ba ke ban cuo bi yula yani i buli padjiema, yeni mi soma, yeni mu yansodkamu nandi yeni mi conconma.” 26 Ke Póli taa li niba, ke li fiifandi ke o wuli yeni ba, ki ñani li kuali yeni ba, ki kua ku jaandiegu nni ki waani ban ba tienti ya dana yeni yukuli n ba padi ya padli bi ñanbma po. 27 Ban den bili ya danleleda n nagí gbenma, ke Juufinba ñani Asi ki, ki la Póli ku jaandiegu nni, ke bi maadi ki fiini bi niba pala, ki cuo Póli. 28 Bi den tandi ki

tua “Israyeli niba, todi mani ti. Ya nilo n kpaagi ki tundi bi niba i kaankuli ya bona n ki colni ti buolu, ti yikodi yeni tin kua naani ne. Lani baba ka; o go kuani bi nilanba ti jaandiegu nni, ki jogni lanya kaangagdiñanmónu.” 29 Kelima bi den kpia ki la ke wani yeni Efesi yua Trofima, ke bi yegi u dogu nni, ke bi maali ke o den kuani o ku jaandiegu nni i. 30 Li ñogli den tienti u dogu nni kuli, ke bi niba sani ki taani, ki cuo Póli. Bi den dadi ki ñani ku jaandiegu nni, ki luoni a bulñona kuli. 31 Ban jagi ke ban kpa o, ke li maama kua sejenba yudaano tubli nni ke Jerusalema kuli ye li ñmadli nni i. 32 Lanyognu ke o taa sejenba ki sani ki jiidi ki pundi li ñogli kani. Bi niba n sejenba yeni bi yudaano ke bi ña Póli yeni ti puadi. 33 Ke sejenba yudaano nagni ki cedi ke bi cuo Póli, ki cedi ke bi loli o yeni i kudseseli. Ke o buali wan tie yua yeni wan tienti yaali. 34 Bi niba den tandi ki maadi maayenma, ke tianba mo maadi maatoma. Nani seje yudaano n kan den fidi ki maadi libakuli kelima ku fuugu po yeni, o den cedi ke bi gedi yeni Póli li kpaadidiepaali nni. 35 Ban den pundi a ñmaada kani i, bi den tugi Póli kelima bi niba jadi den yabdi. 36 Kelima ku niwulgu den ñua puoli ki yigni ki tua, “Ban gbeni o maama!” 37 Ban den bua kuani Póli li kpaadidiepaali nni ya yognu, ke o maadi seje yudaano, “N ba fidi ki maadi bonli i?” Seje yudaano n buali o, “A maadi Gileki maama? 38 Lanwani ñaa tie Ejipti jua yua n den fiini mi janjanma ki kuani jakonda tuda na mi fanpienma nni ka aa? 39 Póli n yedi, “N tie Juufi, ki ñani Tarsi dociamu, Silisi diema nni. N tie dogcianmónu dotielo i. N mia ke ñan cabi nni u sanu min maadi yeni ku niwulgu. 40 Seje yudaano n cabi o u sanu, ke Póli sedi a ñmaada po ki duoni o nuu, ki gaani ki toli ku nilgu. Bi kuli n suoni silbi, ke maadi ba Ebrewu maama nni ki yedi,

22 «N ninjaba yeni n baanba, cengi mani min pia ya maama ki bua ki maadi yi, ke yin ga ma». 2 O niwulgu n den gbadi ke Póli maadi Hebilu maabuolu nni, bikuli den suoni Silibi. Póli den yedi: 3 «N tie Jufi ki mali taasa Cilisi ya yogu ama den kua Gamali cogu o naa dogu nni. O den bangi ti yaajamba maama cain, n den kuani yama kuli U Tienu po nani i kuli n bua wan maama dinne. 4 N den wangi yaaba n ñua laa fala paa, n den loli b jaba yeni b puoba kuli ki kuani ba li yonmidielei nni. 5 Ba sala yidikaaba

cianba yeni b ni kpe juogi kaaba ba fidi ki tieni siedi ke ban den teni li tili ke min gadi Damasa ke pan teni ti ninjaba yaaba tie Jufinba min den gadi naa po ke loli yaaba n ḡḡa o sɔnu ki cuani ba Jelusaema ki ban pua ba. 6 Li den bua ki pundi naani o yie sinu yeni mini den pa u Sɔnu ki caa Damasa nni den nagı. La yo o yen ciangu den ḡiliti ki ḡani tanpoli po ki ba Lidini. 7 N den jiidi ba tinga ki gbadi o nialu ka li maadi Solo Laabaali ki wangi fala. 8 N den den gua buali o a tie ḡmaa yonbidaano i? o den ḡmiani nni Jesu Nasaleti yua ki wang fala. 9 Min yen yaaba n den yegi bi den la n yenyenma ama bi den gbadi yua maadi yeni min ya nialu. 10 N den yed: N ba tieni lede n yonbidaano? N yonbdaano den yedi: Fii ki pundi Damasa, lan kani bi ba wani a ḡa ba tieni yala kuli. 11 N den nua kelima yenyenma ciangu n yen n po, n yegi lieba n den dadi nni ki pundi Damasa. 12 Lan kani ke n den bandi ban yi yua Ananiasa, oja yen tie nimono U Tienu bali maama po, ya Jufinba ye Damasa kuli tiedi o po sieda ḡaamo. 13 Wan Ananiasa den cua min ye naani, ki nagı ni kani ke yedi: N ninjua Solo, ḡoli, li yogu ki la o. 14 O den yedi: ti ya yaaba ke U Tienu lugdi ba ka bani o yama buama ki ya tiegi, ki gu wan ba maadi ya maama o ya ḡɔbu nni. 15 A ba tua o siedi b niba yaja nintuali nni ḡan laa yaala yeni ḡan badi yaala yeni ḡa gbadi galo. 16 Mɔla a kaa gu be? Fii ki ḡani a biidi, kelima bi jaandi Jesu ya yeli po. 17 Min den guani Jerusalema, ya yogu ki den ye li jaandieli nni ki jandi U Tienu, li den cua n po nani ba yeni. 18 N den u yonbdaano ki yedi: Fii ki ḡaa Jerusalema tonma tonma kelima bi kan gua ḡaaba ban tieni a po ya sieda kuli. 19 N den yedi: «N yonbdaano, ban mɔlo ba ki cuo yaaba ḡ den ḡua a ki kuani ba a yonbi diena nni, ki kpa tianba a jaandiena nni. 20 N den tie sieda yi po ya daali k b den wuli Etina sɔnma, n den taa yi yapo mɔmɔni, k guudi yaaba n den ye tiadi.» 21 Ama n yonbdaano den yedi: «Ti ki gadi kelima n nua ke n ya gadi hali fagma bi nilanba yapo.» 22 O niwulgu den ḡmini ke maadi ki den pundi hali li kani ke bi ji yigniki yedi: «kpa mani ya nibuolu nan ki nano yeni ki tingi, kelima la ḡa ya nilo na ya pia li miali. 23 ya yogu ki bi tandi kin landi li liada ki yadi ti tandi, 24 a mintiela yudaano den cua kua yeni o paalu ki cuo Pɔli. O den seni o niwulgu kuli ki buali Pɔli n tieni yaala bi ya nintuali nni, ki bandi yaala n tieni ki bi taandi ya tantaani buoli na. 25 Ya yogu ke bi

loli Pɔli i baabi i, o den yedi a mintiela kobga yudaano yua n den se o kani: «Li cabi ke yin pua ya nilo n tie Loma ki daa buni yeni o?» 26 A mintiela kobga yudaano n gbadi yeni, o den gadi a mintiela yudaanciamo kani ke yedi: «a mɔ la ke tin tieni lede? kelima o nilo yeni tie Loma yua cain.» 27 A mintiela ciamo den gadi ki yedi: «bi maadi a ya linani Loma cain» Pɔli den ḡmini. 28 A mintiela ciamo den guani ke yedi o «Li en tie faala ka ki tua Loma yua cain ama yen ya liigi kpiagi.» 29 Lan yogu yaaba den puo wan Pɔli den siedi, ti ja waandi den cuo li mintiela yudaano kelima waa gbadi ki Pɔli tie Loma yua yi cain ke den lolo yi baabi yeni. 30 Li daa taa daali, a mintiela yudaano den bua ki bandi i mɔmɔni yaala ya po ke Jufinba kɔni yeni Pɔli, o den lodi yi baabi Pɔli nungi nni, ki yiini li jandieli yudanba yeni bi nikpela ki taani ba. O den jiini Pɔli ki sieni o bi kuli ya siiga nni.

23 Pɔli den nuali salga yidkaaba taancianli, ki maadi, “N kpiiba n den ye U Tienu nintuali yeni li yantiananli hali yeni ya daali ne.” 2 Salga yidkaciamo Ananiası ḡ yedi yaaba n den se o kani ke ban pua o ḡɔbu po. 3 Pɔli ḡ maadi o, “U Tienu ba pua a mo, diidi mani li guonpienli ne. A kaa ki bua maani a nuu li bali maama po ki bu n ya buudi yo oo, ki nan kandi yiko po ki cabi ke ban pua nni.” 4 Yaaba n den se o kani ḡ maadi, “A ba sugi U Tienu salga yidciamo yeni yo oo?” 5 Pɔli ḡ maadi, “N kpiiba, n bi ki bani ke o tie salga yidciamo. Kelima li diani, A kan maadi maabiigu a dogu yikodaano po.” 6 Pɔli ḡ bandi ke li nitaanli nni, cagyenli tie Farisienba ke li caglieli tie Saduseyenba, wan doni o nialu ki tandi ki maadi li ni taanli nni, “N kpiiba, N tie Farisien, ki tie Farisien bijua. Min daani mi yiedma bi kpienba siiga nni po i, ke bi bua jia nni ti buudi ne.” 7 Wan yedi lani, mi niama ḡ fii Farisienba yeni Saduseyenba siiga, mi paadma ḡ tieni ku nilgu siiga. 8 Kelima Saduseyenba yedi ke faadma ki ya, maleki ki ye ki buali forjanma, ama Farisienba wani bani ke likuli ne ye ki tie mɔni. 9 Lanyapo, ban fiini ku fuugu, ki ya sugdi biyaba. Farisienba gbanbanda bi tianba ḡ fii ki cili ku ḡɔniagu, ki yedi, “Ti nan ki la ya nilo ne ḡ pia ya tagli. ḡma bani maleki bii Forjanma yaa maadi yeni o?” 10 Ku ḡɔniagu ḡ fii ki pugni, o sejeciamo ḡ jie ke bi ba ti pua ki papadi Pɔli, wan sɔni u tondu, ke o sejenba ḡ jiidi ki fie o li nitaanli nui nni yeni u paalu ki

cua ki kuani o li kpaadidieli liiga po diepaali nni. **11** Ku ñiagu í bii, O Diedo í cua ki sedi o kani, ki yedi, “Da jie, kelima nani ñan maadi ki tieni n po kasiedi Jerusalema yeni, a go ba tieni li kasiedi Roma nni mo.” **12** Lan fandi, Juufinba siiga, bi tianba í poli, ki niani ke bi kan di libakuli bi go kan ñu libakuli hali yeni ban ba kpa Pöli. **13** Yaaba n den taani ki jagi li janbi ñólolma den ki luo niba piina. **14** Ban gedi salga yidkaciamo yeni a nikipela kani ki maadi, “Ti poli ki niani ke ti kan di ti go kan ñu libakuli hali yeni tin ba kpa Pöli. **15** Lanwani ii, ñan cedi ban maadi o sejeciamo ke ban jiini o i kani na, yin ñanbi ki kpaagi o maama nni. Tinba wani tuodi ki bobni o po, ki ba kpa o ke bi dá ki pundi yeni o i kani. **16** Ama, Pöli ninsalo bijua í gbadi ke bi loli ki sedi ki ba guudi ki kpa o, wan kua li kpaadidiepaali nni, ki tuali Pöli. **17** Pöli í yini seje kobgo ciamo ki maadi o, “Taa o naaciamo ne, ki ciani o o sejeciamo kani, kelima o pia maama ki bua maadi o.” **18** Lanwani ii, seje kobga yudaano í taa o naaciamo ki ciani o o sejeciamo kani, ki maadi, “Pöli yini nni, ke n kua o kani, ke o maadi nni ke min ciani o naciemo ne a kani. O pia maama ki bua maadi a.” **19** O sejeciamo í cuo o naaciamo nuu, ki piadi yeni o, ki buali o, “A pia be ya maama i ki bua maadi nni?” **20** O naaciamo í maadi, “Juufinba taani ki loli ki ba mia ñan cedi ban won jiini Pöli bi nitaanli nni, nani bi bua ñanbi ki kpaagi o maama nni yeni. **21** Ama, ñan da cengi bi maama, kelima, bi ki luo niba piina, ki poli, ki niani ke bi kan di, bi go kan ñu libakuli hali yeni ban ba kpa Pöli. Bi bobni ki gbeni o, bi ji guu ñan ba jagi ki cuo yaali i.” **22** O sejeciamo í cabi o naaciamo wan ña, ki nan tuodi ki kpa o, ki maadi, “Da cedi niloba kuli í bandi ñan maadi nni yaali ne”. **23** Ke o yini seje kobga cianba bilie, ki myedi ba, “Yin bobni sejenba kobilie yaaba n ba gedi Sesare, yeni tanpuala piilele, yeni bi kpandanba kobilie. I ba fii ku ñiagu, kudi taa yognu, ki gedi Sesare. **24** O go den yedi ba ke ban bobni ti yanjagkaadi, Pöli í ba jagi yaadi, ki taa o mi yanduanma nni, ki gedi ki mubni o gobna Feliksi nuu nni. **25** Ke o diani ya tili ne: “Kolodi Lisiasi n diani ya tili ne, gobna ciamo Feliksi po, N fuondi a. **27** O ja ne, Juufinba n cuo o, ki bobni ke ban kpa o, ke n gbadi ke o tie Roma yua i, ke n ñodi ba yeni sejenba, ki fie o bi nuu nni. **28** N den lingi min bandi ban jalgi o yaali ya po, ke n cedi ke bi

jiini o bi nitaanli nni. **29** Bi waani nni ke bi jalgi o ya maama n nua bi bali maama i, ama ke waa pia ya tagli n buali kuuma bii ban luoni o. **30** N go gbadi ke bi loli ki sedi o po yeni i janbi, lani n cedi ke n kagni ki taa o ki soni ke ban cua yeni o a kani, ki yedi yaaba n jalgi o ke ban bobni yaali n tie o tagli kuli, ki cua ki waani ke ye ki gbia. Ya gaani n cabdi.” **31** Sejenba í colni o tondu. Bi den taa Pöli ki gedi yeni o Antipatri ku ñiagu yeni. **32** Lan fiifandi, sejenba boncianli den cedi ke a tanpuala n ciani o, ke bani bibá guani ki lebdi li kpaadidieli po. **33** A tanpuala í pundi Sesare, ki teni gobna li tisonkaali, bi go den taa Pöli ki waani o. **34** Gobna í cogi li tili, o buali Pöli wan tie ya diema yua. Ki bandi ke o tie Silisia yua i. **35** Wan maadi, Yaaba n kpaani ke ban bu a buudi ya pundi, n ba cengi a maama kuli ki gbeni. O den cedi ke bi kubi o Herodi badidieciangu nni.

24 Dana mu bo pendi ke salayidkaaba cianmo Ananasi yeni bi nikpejuogikaaba, yeni mi mabanma liiga yua, yua ke bi yi o Tetule lan niba n bo ciani Poli o dogdaano kani kelima bi bi pia yenba ti buudi. **2** Ya yognu ke Poli bo sedi o dogdaano nitali nni, Omabando Tetule bo cili mi maama ke bua wan jaligi o ki yedi: «o dogdaano ya ñalibalgi po i ke ti kuli ye yeni mi yanduanma yeni a maalñama mo ya po i ke ti dogu kuli lebdi ki ñanbi **3** Li tie ñalbalgi boncianli a po ti pala nni yeni ñan tieni yaala kuli; ti jaandi ña hali boncianla Felisi. **4** ki fidi, min da biandi a yaama, n ba mia a ñan cengi nni bonñanla yeni mi yanfuomama. **5** Kelima ti diidi ki sua ke o ja ne tie ya nibiada n ba fidi ki fiini ñanduna nni juufinba pala ki cedi ban fiini mi yiema. O tie Nasareti jaantieba liiga yua i. **6** O jagi ki ba fanbi ku jaandiegu i ke ti cuo o. **7** Ama, Lisia o seje ciamo mondi ki fie o ti nui nni yeni u paalu, ki gedi yeni o. **8** A ya buali pöli li maama po, a ba gbadi i mómöni tin jalgi o yaali ya po. **9** Ke juufinba todi ki jalgi Pöli ki yedi ke ke ban jalgi o yaali ya po tie mómöni i. **10** Ama gobna n’ teni Pöli mi maama ke wan maadi, Pöli í jiini, “N gbadi ke a tie ti buudi yudaano u dogu ne li tieni bina, ke n pali mani yeni mi ba yaadi mini nba, ki waani i mómöni. **11** A ba fidi ki kpaagi ki bandi ke piiga n dana lie n yeni, mi gedi Jerusalema ki ba pugí U Tienu. **12** Ban la nni ku jaandiegu nni, n ki bo gagi yeni nilo, n bi ki fiindi bi niba

pala yiko cogdieli kani yeni u dogu nni. **13** Bi kan fidi ki teni kasiedi ban jalgi nni yaali ya po. **14** Ama n tuo a nintuali nni ke ban yi yaali jaanbuofanu yeni, n li nua mani i ki pugi ti yaajanba Tieniu, N dugi ki go cōlni yaali n ye yiko tili nni yeni sawalpuaba n diani yaali kuli. **15** N pia li dandanli U Tieniu nni nani ya niba ne yeni, ke mi faadma ba tieni bi nitenginkaaba yeni bi nibiadbā po kuli. **16** Lanyapo i ke n tie ania ke min ya pia ya yantiananli n ki pia tagli U Tieniu yeni bi niba po. **17** Li tieni bina ke mii ye ne, n cua yeni li todli n dogu yaaba po yeni i ligi bu paabu po. **18** Min tieni lani, juufinba yaaba n nani Asi den la nni ku jaandiegu nni ke n tie mi wulijanbima bogda, laa den tie niwulgu nni bii nmadli n ye naani. **19** Bi niba ne ya pia maamaba, bi ji ba fidi ki nagni a nintuali ki waani ban jalgi nni yaali ya po. **20** Lanyaaka li niba ba fidi ki waani juufinba yiko danba nintuali ban la yaali n po ke laa tiegi. **21** Li nan yaa tie min den ye bi siiga nni ki tandi ki maadi yaama ke yuakuli gbadi yaa ka, “Bi kpienba faadma po ya buudi ke bi bua jia nni a nintuali nni dinne.” **22** Feliksi yua n den bani li maama fuuli den yedi ke juufinba n juuni, ki yedi, “Komanda Lisiya ya nani Jerusalema ki kpeni, n ba jia i buudi.” **23** ki puogi seje kobga yudaano ke wan ya guu Pōli bonjanla, libakuli n da pōdi o, ki da nja o nitaanli nni bā niyendo n da cua o kani yeni bonli ke o bua todli o. **24** Lan tieni danaba, Feliksi den guani poli kani yeni o denpua Drusila, ke o tie juufi, ki cedi ke bi yini Pōli ke o ba cengi o yaali n tie ti dudugdi Jesu Kiristo nni. **25** Ama nani Pōli n den kubi mi maama mi teginma po, mi yanduanma po yeni ya buudi n ba juodi ki cua po yeni, ti jawaandi den cuo Feliksi, ke o yedi: «Dá guani ki lebdi o, ama n ya baa u sanu ya yogu, n ba sōni ki yini a.» **26** Lan yognu goga, o den daani ke poli ba suu o i ligi, lanyapo, ke o den suani ki yi o ki boe yeni o. **27** Ama bina lie n pendu, ke Porsiwusi Festusi ga Feliksi ki tua gobna, Ama nani Feliksi den bua juufinba ninmanga yeni, ke o cedi ke Pōli li luo li kpaadidieli nni.

25 Festusi n pundi diema nni, lan tieni dana taa, wan nā Cesare, ki gedi Jerusalema. **2** juufi salga yidciamo yeni bi yikodanba n cua o kani ki waani o ke bi pia mi maama yeni Pōli, ki bua ban jia ti buudi yeni o. ki mōndi ki niidi Festusi ke wan cengi bi maama. **3** Bi den mia o u

sanu ke wan tuo ban janbi Pōli; ke wan cedi ban taa o ki gedi yeni o Jerusalema, yeni bi ba fidi ki kpa o u sanu po. **4** Ama Festusi den nmiiani ba ke Pōli tie kpaadli i ki ye Sesare kpaadidieli nni, ke wani mōko ba gani lipo. **5** Ke lanwani ii, yaaba n bua ba fidi ki nōdi o ban gedi lipo. Ke li ya tie ke bi pia jalgi bā Pōli po, bi ba fidi ki waani o tagli. **6** Festusi ki tieni likani ke li pendu dana niin bii piiga, ki fii ki jiidi kigedi Sesare, wan pundi ke li fandi, ke o kali ti buudi diegu nni, ki cedi ke bi taa Pōli ki cua yeni o. **7** Pōli n pundi, Jerusalema Juufinba yaaba n ye likani n jalgi o boncianla, ki waani wan pia yatagli ama ke kasiedi naa ye. **8** Pōli n maadi ki fie o yuli ki yedi, “N naa tieni yaali n bia Juufinba yiko po, bii ku jaandiegu po lanyaaka Sesari po.” **9** Ama Festusi den bua wan mangi Juufinba pali, ki buali Pōli, “A ba fidi ki do ki gedi Jerusalema ban buu a maama ne lipo n nintuali?” **10** Pōli n yedi, “N ye o badciamo Sesari buudieli kani, ki guu ke ban buu nni lankani i. Mii pia tagli bakuli Juufinba po nani fini aba n bani maama bonjanla. **11** Ama li ya tie ke n tudi, bā ki tieni yaali ke li buali n kuuma, N naa jie min kpe. Ama ban jalgi nni yaali ya po ya ki tuagi sanu, nilo bakuli kan taa nni ki mubni bi nuu nni. N suagi n buudi Sesari po i.” **12** Festusi den kali ki juogi yeni o juogikaaba li maama po, ki jiini Pōli, ki yedi, “A yedi ke a suagi a buudi Sesari kani, bi ba buu a lankani i!” **13** Lan tieni dana waamu, ke o bado Agripa yeni Berenisi cua Sesare ki bua cani Festusi. **14** Ban tieni dana waamu, ke Festusi taa Pōli maama ki waani o bado, ki maadi, “Feliksi den cedi ke bi taa niloba ki cua yeni o ne ke o tie kpaadli. **15** Min den gedi Jerusalema, Juufinba salga yidkaaba yeni bi cancannikpelba den jalgi li nilo boncianla, ki mia ke ban buu ki cuo o, ki kpa o. **16** Ke n mo jiini ba ke laa puni sanu ke Roma yaaba n taa nilo ki mubni o o yibala nui nni ke baa buni o ki puni o u sanu ke o ba maadi ki fie o yuli ti buudi kani. **17** Ama ban taani ki cua ne, mii guudi dana, li fiifandi ke n cedi ke bi taa o ki cua yeni o ti buudi kaanu. **18** Ban den fii ki jalgi o, ki waani wan pia ya tagli kuli, maamonma bakuli naa den ye. **19** Ban nia ya maama po tie bi jaandi sanu maama i, yeni niloba ke bi yii o Jesu, ke o den kpe, ama ke Pōli wani nan yedi ke o fo. **20** Mii den bani min ba kpaagi lanyama maama, ke n buali o o ya ba tuo ki gedi Jerusalema ban buu o maama lanpo. **21** Ama

Pöli n den yedi ke o baa ye li kpaadidieli nni, ke o suagi o maama o badciamo Sesari buudi kaanu, n den yedi o ke wan ya ye likani ki guu hali min ba taa o ki soni o Sesari kani. **22** Agripa den yedi Festusi, “N moko bua min cengi li nilo maama.” Festusi n jiini o “cedi saala” “Aba cengi o maama.” **23** Lanwani ii, lan fandi, Agripa yeni Berenisi den bobi bi tiakpiagdi ki cua ti buudi kaanu yeni sejenba yeni u dogu yikodanba. Festusi den cedi ke bi taa Pöli ki cua yeni o bikani. **24** Festusi den yedi, “O Bado Agripa yeni yinba ya nikpiaga n ye yeni ti ne, I la ya nilo ne ee; Jerusalema Juufinba yeni nekanba yaaba la nni ki yigni ki tua ke waa dagdi wan go ya pia miali. **25** N diidi ki sua ke waa tieni yaali n dagdi yeni mi kuuma; ama wani mono n suagi o maama O Badciamo kani yeni, n ba taa o ki mubni o o badciamo nui nni. **26** Ama mii bani min ba diani yaali cima li tisonkaali nni, ki teni o badciamo, lani n cedi ke n cedi ke bi cua yeni o i kani o bado Agripa, ke njan todi nni min fidi ki diani yaali n tiegi li maama po **27** Kelima laa tuagi sanu ke min soni kpaadli kaa diani ki waani ban jalgi o ya maama po fuuli.

26 Lanwani ii, Agripa den yedi Pöli, “Maadi ki fie a yuli.” Ke Pöli duoni o nuu, ki saa i mōni ki yedi. **2** O badciamo Agripa, n ye li pamanli nni yeni min ga mi maama a nintuali ki ba maadi ki fie n yuli juufinba yaaba n jalgi nni nuui nni; **3** Kelima a tie bancianma daano yaali n nua juufinba yema yeni bi bogda po. Lanyapo i ke n mia nja ke njan pa juunli ki cengi nni. **4** Ti ya ba maadi i mōni, juufinba kuli bani min ye maama hali n jawaama nni n dogu nni yeni Jerusalema po. **5** Bi bani nni hali mi cilma, ki ba tuo ki saa i mōni ke n den colni farisienba yema, ya jaanbuolu n colni mi teginma sanu. **6** Mōlane n ji se ne ke bi jiagi nni ti buudi kelima n lingi ya nōnianu ke U Tienu den niani ti yaajanba **7** Kelima li tie ya nōnianu ke ti piiga n cuglieda den pugi U Tienu yeni ti colindi yienu yeni niagu ki daani ke ban baa i. O badciamo Agripa, li dandanli po i, ke juufinba jalgi nni. **8** Beyapo i ke i siiga nni bá niyendo ki maali ke U Tienu ba fidi ki faadi bi tinkpiba. **9** Yoguba, n den maali ke mi tieni bona boncianli ki kōni yeni yaaba n taagi Nasareti Jesu yeli. **10** N tieni li bona Jerusalema dogu nni. Salga yidkaaba ciamo n den puni nni ya yiko po cedi ke n luoni bi dugikaaba boncianli a kpaadidiena nni, n den

solgi ban den kpa yaaba. **11** N den nmalgi bi tuba yognu kuli ti yikodi codiena nni ki niidi ba ke bi sugdi U Tienu. N den fiindi n pabienli bi po, ki wangi ba falaciamo bá i doglami nni mono. **12** Min den tuuni lanyu tuona, n den caa Damasi ke li tie salga yidkaaba ciamo yikodi sanu nni; **13** O badciamo, li sanu po, u yensiinu, n den ya yenma n n̄ilgi ki tuudi ki cie u yienu, ke mi n̄iani njanlanli nni ki yendi ki lindi mini yeni n yegni. **14** Ti kuli n lagdi ki baá, n den gbadi ke u nialu maadi yeni nni ebrewu maama nni, “Soli, Soli, be n cedi ki a wangi nni ya falaciamo ne? li paa a po yeni njan taa a taali ki pua li bonmuukaali.” **15** Ke n buali “A tie n̄ma i, O Diedo? Ke o diedo jiini N tie Jesu, njan falgi yua i. **16** Mōla, fii ki sedi a taana po; lanyapo i ke n dogdi a po, ki lugdi a ke njan tua n tuonsōnlo yeni n kasiedi yaali nua njan bani nni mōlane yaali ya po yeni min ba yuandi ki waani a ya bona; **17** N go ba faabi a min suani a ya dogtieba yeni ya nilanba siiga nui nni. **18** Ke njan luodi bi nuni, ki n̄iani ba li biigli yeni Setaani paaciamu nui nni, ki n̄magdi ba mi yenma yeni U Tienu po, ke ban fidi ki baa U Tienu sugli bi tuonbiadi po, ki di min gagdi ki njanbi yaaba faali kelima ban pia ya dudugdi n po. **19** O badciamo Agripa, lanwani ii, n ki fali njanlanli nni bonlakaali; **20** Ama, cincinli, Damasa yaaba po, ki tuani Jerusalema po, yeni Jude dogu nni yaaba kuli yeni bi bi nilanba po, n teni ba u tondu ke ban biidi bi pala bi tuonbiadi po, ki lebdi bi tōgu, ki guani U Tienu kani ki ya tuuni ya tuonjana n dagdi yeni ti tuonbiadi sugli. **21** Lanyapo i ke juufinba cuo nni ku jaandiegu nni ki bigni ke ban kpa nni. **22** Hali yeni mōla kuli, U Tienu todi nni, kelima n se ki saagi i mōni bi niba kuli yeni a n̄ibenga siiga ke yii nua bontōli kase bi sawalpuaba yeni Moyiisi n̄ waani ke yaali n ba tieni ke laa pia tama; **23** Ke li buali ke Kirito n̄ la fala, ki tua yua n ba kpia ki faadi bi tinkpiba siiga, ki fii ki kpaandi ki waani juufinba buolu yeni bi nilanba mi yenma.” **24** Pöli n maadi o mōmōnsaali ki dudi, ke Festusi tandi ki yedi, “Pöli a tie gaado i, a bancianma n cedi ke a gaadi.” **25** Ama ke pōli maadi, “O nicōlinka Festusi, mii tie gaado ka, ama n paani n pali i, ki n̄iani i mōmōni lanbona ki maadi yeni li yumiinli **26** Kelima o badciamo bani lanyu bona kuli po, lani n cedi ke n fuoni n yama ki maadi o, kelima n bani ke bonli ki ye li maama po ki duagi o; kelima libakuli ki tieeni wuoli nni. **27** O badciamo Agripa, a dugi

bi sawalpuaba po oo? N bani ke a dugi bi po” 28 Agripa n maadi poli, “A bua li y pugni waamu jan maadi kuani n yama min tuo ki tua Kirito godka yo oo? 29 Poli n yedi, “N jaandi ki miadi U Tienu ke lan tie mola ne yo oo, lan ba waagi yo oo, lan da tie fini baba ka ama yaaba cengi n maama dinne ne n tua nani mini yeni, ama lan da tie li kpadidieli kudseseli ya po ka.” 30 Ke o badciamo fii, ke gobna yeni Bernisi yeni yaaba n bo taani ki kaa yeni ba kuli fii; 31 ban niani ku dieciangu neni ke bi maadi yeni bi lieba ki tua, “Ya nilo ne ki tieni ya bonli n pundi kuuma bii cuoma.” 32 Agripa n yedi Festusi, “Bi bi ba fidi ki luodi o nilo ne ki nja o li ya bi ki tie ke o pendi yeni mi maama Sesaari kani.”

27 Ban jagi ke ti ba kua ku niniabiagu ki gedi Itali, ke bi taa Poli yeni ya kpaada n sieni ki mubni Ogusti sejenba kobga yudaano nui nni, ke bi yii o Juliwusi. 2 Ti den kua ya niniabiagu n niani Adramiti ki ba balni Asi ninkunu. yeni ke ti den kua mi nincianma nni. Aristarki, Maseduani diema nni Tesaloniki jua den yegi yeni ti. 3 Lan fiifandi, ti den sedi Sidon dociamu nni, lankani, Juliwusi den kubi Poli yeni mi yanduanma, hali ki cabi o ke o gedi ki ban ga o kpiiba cangu. 4 Tin niani lankani, ti den suagi liiga mi nincianma nni ki sedi Cihipri kpendegli kani, naani n legni ti yeni u faalu, kelima u faalu den togdi ti. 5 tin pendi ki nagi Sisili yeni Panfili ninkunu, ke ti sedi Miira, Lusi diema nni. 6 Lankani i ke sejenba kobga yudaano la niniabiagu ke ku niani Aleksandri ki caa Itali, Ke o kuani ti ku niinni. 7 Tin fii ki cuoni waamu waamu nani dana ba, ki mondi ki pundi Kinidi, u faalu ki tuo ke tin tin cuoni, lanwani ii, ti den kpibi u sanu ki toli ki balni Kreti ninkunu naani n liegi ki toli Salmoni. 8 Ti den cuoni yeni fala ki balni u ninkunu hali ki ban pundi kaanu ba ke bi yii Feri Hafensi ki u kuu yeni Laseya dociamu. 9 Ti den sedi likani ke li waagi waamu, kelima Juufinba nololma mo den pendi o, li cenli ti sanu po ji den bia, lanyapo, Poli den tuodi ki waani ba, 10 ki maadi, “N yegni, N la ke tin bua fii ya sanu ne baa pia mi janjanma, ti go ba biani a bona boncianli, laa tie a tuga yeni ku niniabiagu baba ka, ama, ti miana mo.” 11 Ama sejenba kobga yudaano den cengi o niniabiakudlo yeni o bondaano maama i, o den ki cengi Poli maama. 12 Kelima li den ki jani ku faawaagu n cua ki naa ti li niniabiyaali kani a ninbiakudla boncianla den cegli ba ke

ban fii likani, biya ba mondi ki pundi Foniksi, ku faawaagu n naa ba lanpo. Foniksi tie Kreti niniabiyaali ki ye yaanga nintuali yeni yanbangu nintuali sanu po. 13 Yanbangu faalu n cili ki figi suo suo, bi den bani ke ban bua maama n yeni, ke bi yugdi ti kudkpiagdi, ki fii, ki balni Kreti ninkunu, kaa fagi yeni li jaali. 14 Ama lan yeni waamu, ku faaciangu yu n figi yeni u paalu ke bi yii u Erakilon niani li kpendegli po, ki figi boncianla. 15 Ku niniabiagu den ki fidi ki ba tuogi ku faaciangu; nani kun den ki tuo pegdima yeni ii, bi ji den nja ke ku faaciangu tugi ku niniabiagu ki caa yeni gu kun bua naani. 16 Ti den togni ki balni naani ke Kawuda kpendegli legni ti; ti den la fala paaa ki ti fidi ki seni ki niniabiagu yaaga n ba faabi ti. 17 Ban fidi ki yugdi ki niniabiagu ki kuani, ke bi taa u baabu, ki loli ki tabni ku niniabiangu. Bi den jie ke ku niniabiagu n da ti gedi ki tuoni Sirti tanbiilenli, lanwani ii, bi den gbabi ki jiini a niniabiaca ki ji nja ke ku faagu tudi ku niniabiagu. 18 ku taafaagu den figi ki pua ti hali boncianla, lanwani ii, bi den cili ki nangi ku niniabiagu tuga ki lu mi nima nni. 19 Li daataali daali ku niniabiagu tuonsomba den taa bi tuonsontiadi ki luni mi nima nni. 20 Nani lan den tieni dana ke u yienu yeni a nimaaba den ki niani, ke ku taafaagu mo pua ti yeni, ti naa ji den daani ke ti ba baa faabma bakuli. 21 Ban den tieni lanyana dana kaa dini liba yeni, ke Poli sedi ku niniabiagu tuonsomba siiga ki yedi ba, “N yegni, i den ya cengi n gadi, i den kan fii ki cua Kreti tin kua ya janjanma nni ke ti ye ne yeni tin biani yaali ne kuli. 22 N ji tigni yi ke yin paani i pala, kelima ti siiga nni nilo ji kan biani o miali, li ya ki tie ku niniabiagu yaagu n ba bia yaa ka. 23 Kelima, ku niagu nni, min colni yua ya sanjodma ki go pugi ya tienu maleki won legdi n po. 24 ki yedi nni, “Da jie Poli, a ba pundi Sesari nintuali, go diidi, U Tienu nancianma po, o guuni a yaaba n yegi yeni a ne ke obakuli kan biani o miali. 25 Lanwani ii, yin paanii pala kelima n bani ke li ba tieni wan waani nni maama i. 26 Ama ti ba gedi ki tuoni kpendegli jaali i.” 27 Tin pundi piiga n niataagu, ke ti li kubi ti sanu Adriatiki nincianma po yeni, ku yagsiigu, a niniabiakudla tama ke ti nagdi gbangbanli i. 28 Ban bigni mi nima nuamu, ki la miada piina (m 40); lan gedi waamu ban biigi ki la miada piitaa (m 30) 29 Bi den jie ke ti ba tuoni tangbaagu i, lani n den cedi ke bi jiini ku niniabiagu kugkpiaga na, ki ji

jaandi ke lan fandi tonma. **30** A ñinbiakudla den bua ban ña ki ña ku ñinbiagu, ki jiini mi faabma ñinbiabiga mi ñima nni, ki ji tie nani bi bua jiini liiga ya kudkpiagdi yeni, **31** Ama Pöli den yedi seje yudaano yeni sejenba, “Bi niba ne yaa ye ku ñinbiagu nni, i kan baa faabma.” **32** Lanwani ii, sejenba den jia ki ñinbiabiga baabi ki ña ke ki gedi fagma. **33** Lan cili ki fandi, ke Pöli paani bi pala ke ban la mi jiema ki di. O den maadi, “Dinne tie li piiga n danaali n yeni ke i guu kaa di liba kuli; jiema ki kua i ñöbu nni. **34** Lanwani ii, n paandi i pala ke yin kali ki bögdü mi jiema ki taani ki di, kelima li ba todi yin baa mi faabma. I siiga bá niyendo kan biani o yudi bá yuyengu.” **35** Wan maadi lani, ke o taa kpanu, ki jaandi U Tienu bi kuli ya nunbu nni. Ki ñmiidi kpanu, ki cili ki ñmani. **36** Ke bikuli la li papaali ki dini. **37** Ti den tie niba 276 ku ñinbiagu nni. **38** Ban dini ki guo, ke bi luni ban tugi ya ñalkaama (kpanu tiibima) mi ñima nni, ki bua ban yuagi ku ñinbiagu. **39** Lan den fandi i, bi den ki bandi ban nanli ya tinga, Ama bi den la ñinlaagu ke ku jaali tie tanbiinbenli. Bi den maali ke ban gedi ki sieni ku ñinbiagu lankani i. **40** Bi den jia ti kudkpiagdi ki ña ke ti mii mi ñima nni, layognu ke bi pöbdi ki duoni a ñinbiacaba ke u faalu pienen ku ñinbiagu ki gedi yeni gu li jaali po. **41** Bi den sedi faali lie ñ cendi naani i, ke ku ñinbiagu gedi ki felu ku tanbiingu nni. Liiga den felu ki cedi ke ku ñinbiagu se kaanyendu kaa migni. Ama a ñinguona den pua paama, ki mudu ku ñinbiagu puoli. **42** Sejenba den jagi ke ban kpa a kpaada, ban da ti dugi ki ciadi. **43** Ama sejeyudaano den bua wan faabi Pöli, lani n den cedi ke o yie bi jagli. O den yedi ke yaaba n ba fidi ki dugi mi ñima ñ dugi ki pundi li jaali po. **44** Ya niba n sieni den ñödi bi tiaba i a taaba po yaaba n sieni ban baa yaali ku ñinbiagu nni, ke li ba todi ban dugi ki pundi li jaali. Li den tieni yeni i, ke tikuli baa mi faabma ki pundi li jaali (ki tinga) po.

28 Tin den ciadi, ke bi gedi yeni ti li jaali po, ke ti bandi ke li kpendegli yii Malti. **2** Bi dogtieba den ki ga ti cangu baba ka, ama bi den cuoni u mu ti po kelima ki taaga yeni ti waadi po. **3** Ama Pöli ñ baani ti baadi ki tieni u mu nni, ke ku muwalgu tuogi li waalabli ke li finfini o nuu. **4** Bi dogtieba ñ la ke li waalabli juani Pöli nuu, ke bi ji maadi bi ñmiali nni k tua. “Ya nilo ne baa tie nikpalo i, ke sani ki ciadi

mi ñima nni, ama yeni wan ciadi mi ñima nni kuli, U Tienu teginma naa tuo ke wan ya pia miali.” **5** Ama, o den yogi ki luni o waa o mu nni, ke bonliba ki tieni o. **6** Bi den guu ke u yukönu ñ cedi wan möli, bii wan ti cii ki baa ki kpe i. Ama ban den li kpaagi o ke li waagi ke liba kuli ki pia o, bi den lebdi bi maalma ki yedi ke o baa tie bulo i. **7** Mi tinfanma den ye kaa fagi yeni likani, ki tie li kpendegli yudaano ke o yii Pubiliyusi ya tinga. O den ga ti cangu bonñanla hali dana taa. **8** Li sua ke u yukönu yeni ki canbuonga cuo Pubiliyusi báa. Pöli ñ gedi o kani, ki jaandi, ki maani o nui o po, ki tebi o. **9** Lani ñ pendi, ya niba n den yia li kpendegli po kuli den cua Pöli kani ke o jaandi ke bi paagi. **10** Bi dogtieba mo den colni ti, ki tieni ti li seli. Tin den bobindi ki bua fii ki cabi ba, bi den teni ti yaali n tie ti bonbuakaana. **11** Lan tieni ñmaali taa, ke ti kua ya ñinbiagu n den ye li kpendegli kani ku faawaagu yognu, Aleksandri ñinbiagu ke “A bulileba” nannanli ya ku po **12** Lan pendi, ti den sedi Sirakusi, ki tieni dana taa. **13** Tin ñani likani, ti fii ki gedi Rejiyo dociamu nni. Tin tieni dayenli, ke ku faagu ñani yanbangu ki luodi, dana lie siiga ke ti pundi Pusolesi dociamu nni. **14** Likani, ti den kadi yeni ti kpiiba ke bi ga ti cangu dana lele. Ti den kubi yeni i ki ban pundi Roma. **15** Lankani ke ti kpiiba den gbadi ti maama, ki tuogi ti hali ke ti da ye Apiwu daaga nni yeni A Candietaada kani. Pöli ñ la ti kpiiba, ke o jaandi U Tienu ki ba li papaali. **16** Tin pundi Roma, bi den cabi Pöli ke o ye o baba i wani yeni seje yua n guu o. **17** Lan tieni dana taa ke Pöli yini Juufinba yudanba ki taani. Ban pundi, ke o maadi ba, “N kpiiba, bake mii tieni tudma bakuli, ke mi nua ti buolu, bii ti bogda bii ti jaajanba, bi cuo nni nani kpaadli yeni Jerusalema, ki mubni nni Roma yaaba nui nni. **18** Ban den buali nni ibuali, bi den jagi ke ban cabi nni, kelima, baa den la min tieni yaali ke li dagdi yeni mi kuuma cuonu. **19** Ama Juufinba ñ den yie bi maama, li den tua n po taladi ke mi suagi n maama o badciamo Sesari kani, Li naa tie ke n pia jalgi bakuli n buolu po. **20** Kelima min suagi ti buudi ne yeni i, ke n mia ke min kali yeni yi, ki maadi yi min pia ya maama. Kelima Israyeli dandanli po ke n ye yeni i kudseseli ne.” **21** Ke bi yedi o, “Ti ki kpeliki ga tisonkaali, ke li ñani Jude, ki maadi a maama, ti kpiiba siiga nni mo obakuli ki kpelu togdi a maama ki maadi a po bonbiigu.

22 Ama ti bua tin cengi fini aba kani i, ŋan pia ya maalma u jaanbuolu yeni po, kelima ti bani ke i kaani kuli, baa pia maalŋanma bakuli li jaanbuolu po.” 23 Ban bili o ya daali, bi niba boncianla den cua o kani, wan ye naani. Ke o waani ba o maama, ki tieni kasiedi, ki waani U Tienu diema. O den cili siŋaagu hali yeni ku yenjuogu, ki taa sani lie kuli ki ba lebdi bi yama, ban tuo ki ga ke Jesu maama tie maamɔnma, yini n tie Moyiisi yiko tili yeni bi sawalpuaba maama. 24 Bi niba bi siiga den tuo ke wan maadi ya maama tie momoni, ama bi tianba den ki dugi o maama po. 25 Nani bi maama n den ki cendi yeni, bi den yadi ki kuni ya yogu ke Pɔli maadi ba ya lanbona ne, “Mi Forŋanma den pia i mɔni man kadi ki waani i yaajanba o sawalpualo Esayi maama nni. 26 O den yedi, 'Gedi ya nibuolu ne kani, ki maadi ba, “I cengi yeni i tuba, i naa gbia; ki nua yeni i nuni, ama i naa gbia niima nni. 27 Kelima ya nibuolu ne pali tadi ki juagi, baa gbia bonŋanli yeni bi tuba, ki jubni bi nuni. Bi jie ke ban la yeni bi nuni, ki gbadi yeni bi tuba, ki go gbadi niima nni yeni bi pali, ki da ti lebdi bi pala, min tebi ba.” 28 “Lanwani ii, yin ya bani ke bi sɔni ki waani bi nilanba U Tienu ŋanbli, ke bi tuo ki ba cengi, ki ba ga li.” 29 Wan maadi lan ya maama, ke bi yadi, ki gagi bi ŋmiali nni boncianla. 30 Pɔli den tieni binnuna lie i wan den haya ya diegu nni, ki gaani yaaba n caa o kani kuli. 31 O den wangi U Tienu Diema maama, ki go tundi ba yaali n nua O Diedo Jesu Kiristi po yeni li papaali. Nilobakuli den ki pani o o tuona po.

Roma Yaaba

1 Mini Pöli, Jesu Kiristu tuonsönlo, ke bi yini nni ke min tua ya tondo ke o gagdi ki baa wangi U Tienu laabaalɔamo, **2** U Tienu bo tuodi ki niani, ki cedi ke bi sawalpuaba diani a tilɔama dianɔami nni, ke li ba tua yeni, **3** Ke li nua o Bijua yua n mali, ki tie Dafiiidi puolɔuanu, yaa tie ti gbannandi po. **4** Ke li dögdi yeni U Tienu Foɔnɔma paaciamu, ki waani ke o tie U Tienu Bijua ki dugni o iedma bi kpienba siiga, wani yua n tie Jesu Kiristu, T Diedo. **5** Wani ya po ke ti baa li ɔanbli, ki tua o tondba ki ba cedi o yeli po bi nilanba n tuo ki ya colni, ki go dugi o po. **6** Yinba yaaba ke Jesu Kiristu yini ne, i mo ye li nibuoli siiga nni. **7** N diani li tili ne yinba yaaba n ye Roma, ki tie U Tienu buakaaba, ke o gagdi ki yini yi ke yin tua niɔanba: U Tienu ti Baa yeni ti Diedo Jesu Kiristu n puni yi li ɔanbli yeni mi yanduanma! **8** N dá ba tieni U Tienu balga Jesu Kiristu yeli po yinba ya po, kelima ɔanduna kuli bani i dudugdi n caa ki se naani. **9** U Tienu, min tuuni yua ya po, ke li nua o Bijua laabaalɔamo, tie n kasiedi, ke n maadi i maama daali kuli kaa cedi. **10** N miadi n jaandi nni kaa cedi, ke li ya tie o yanbuama po, min baa u sanu yeni li pamanli ki cua yiani. **11** Kelima n bua min la yi, ki bogdi yeni yi U Tienu Foɔnɔma paabu, yin fidi ki ya se taajala lie ke li paa. **12** Lani yaa ka, n ya cua i siiga, ti kuli n taani ki baa li papaali kelima yinba yeni mini n taani ki pia ya dandanli po. **13** N naataani, mii bua min wuoni yi ke n yen kali, ki jagi ke min cua i kani, ki la yi, ki cie ya luana n ye i siiga yeni ya nibuoli n sieni; ama hali yeni mola kuli, n dá ki ba sanu. **14** Li tie n po panli i, ke min gedi ki la Girekinba yeni bi yanɔndanba, ki gedi ki la a gbanbanda yeni yaaba n ki kua cogu kuli. **15** Lanyapo, li tie n po buamɔnma i, ke min kpaandi ki waani yinba yaaba n ye Roma po, o laabaalɔamo. **16** Kelima mii ji jie fee yeni min waani o laabaalɔamo: li tie U Tienu paaciamu faabma i, yua n daani kulipo; ki cili juufinba ki tuadi Gilekinba **17** Li laabaalɔamo n dögdi ki wangi U Tienu teginma yaama n ɔua li dandanli, ki go tie li dandanli po, nani lan diani maama: “O niteginka baa fo o dandanli po. **18** U tienu panbienli nani tanpoli ki ddögdi, ki yie bi niba tuonbiadi kuli po yeni yaali n ki tuagi i mɔmoni sanu po bani yaaba n cedi ke bi tuonbiadi dogni i mɔmoni. **19** Kelima

lan buali ke ban ya bani U Tienu po yaali ki duagi ba bá waamu; U Tienu wani o bá n waani ba. **20** Lanyapo, U Tienu ɔandi yaadi n ki pia bianu, O paaciamu yuu n ki pia gbenma yeni o yenyema ki duagi ba; bi nua likuli yeni bi nuni, hali ɔanduna tagma. Ti ya diidi wan tagi yaali kuli, bi niba ki pia ban ba yedi yaali ki faabi bi yula. (aĩdios g126) **21** Kelima, ban bandi U Tienu, bi naa kpiagi o nani o tie U Tienu; baa tieni o balga yeni o tuonɔama; ama bi maalbiidi biani ba ke bi luoni bi pala ki ki kua li biigli nni. **22** Bi tie ti japaadi ki mala ke bi tie yanfodanba i, ki na tie gaada. **23** Bi lebdi U Tienu yua n ki pia juodma yudandi ki nan ɔua ya bonnannandi tie o nisaalo yua n ba kpe, lani yaa ka ti bonyugditi, ti yandi yeni a bonbalinkaana. **24** Lani ya po i ke U Tienu tulni ba ti tuonɔgindi po, ke ban ya tiendi bi pala n faadi yaali; ke bi ji tie bi ɔmiali nni, yaali n pia i fee, hali ki biidi bi gbanu. **25** Bani yaaba n lebdi ki ɔa U Tienu mɔmoni, ki nan ɔua mi tofaama, bani yaaba n kpiagdi U Tienu tagma ki nan ɔa wani o tagdo yua dagdi yeni ya kpiagdi n ki pia gbenma. Amil (aĩon g165) **26** Lanyapo i, ke U Tienu tulni ba ke bi faadi ti tuonɔgindi yeni i fee tuona: Kelima bi puoba ɔa U Tienu n tagi ba yaali ya po ki ɔodi ti cancagindi tuona. **27** Bi jaba moko, lani n yeni, bi ɔa ban tagi o pua yaali ya po, ki fiindi bi gbanu, ki ɔua b jalieba ki cagni bi yula ki fiagdi bi bá. Bi ba baa bi gaadyema n dagdi yeni ya pani. **28** Nani ban den ki maali ke ban bandi U Tienu yeni, U Tienu mo ɔmagdi ba bi pala n bua ya tuonɔgindi po i, ke ban ya tie ya bona n ki pia mayuli. **29** Bi pala gbie yeni yaali n ki tiegi kuli, mi biadma, mi ɔaanma, bu nunfanbiadbu, ki nanga, mi kuukpama, li kɔnkɔnli, mi niama, ku tugtongu, **30** Bi tie dokpala, jonjondanba, yenyiekaaba, japaadanba, maciandanba, tuonbiididanba, danyiekaaba yeni yanluodanba. **31** Bi tie yanpiidanba, ɔanwaadanba, bi yama ki siadi bi nisaallielo po, baa pia niɔingbadma mo. **32** Bá ke bi bani U Tienu buudi po, ki bani ke yaaba n tie lan ya bona dagdi yeni mi kuuma; baa tie li bona baba ka, ama bi go taa yaaba n tie li bona po, ki go puuni ba i mɔni.

2 Yeni ke fini yua jiagi a lieba buudi ke a mo yaa tieni li bona ke bi baa jaliga kelima fini n buu ki go tiendi ti biidi. **2** Ama ti bani ke u Tienu biidi jiama nua yaaba n jiindi i mɔni po.

3 Ama fini yua jaligi a lieba, ke nan tie li bona a maali ke a bu ñaa ti buudi nni i? 4 Bii a yini U Tienu bua cianla, o sugli yeni o pasongili kuli fanmi a? 5 Kelima maa a kangbadima po n cedi ke U Tienu pali biidi yaa daali ke o jiaji ti biidi. 6 Wan yua bigindi yua kuli yeni o tuona, 7 ki caa liiga ki kpaani U Tienu kpiagili yeni yaa miali n kan gbeni. (aiñnios g166) 8 Ama bi japadanba yeni kanmaadi mōni nba, a kangbada yeni bi mutuodanba, 9 yaalidigu yeni li ñmadili bu cua yaa nalinga n tieni bonbiilikuli po, cincinli Sufinba yeni yaaba n ki tie Sufinba. 10 Ama li pamanli yeni ti ñandi n yaa ye yaaba n tiendi yaala n ñani, cincinli Sufinba yeni yaaba ki tie ba, 11 kelima U Tienu ki pia bōgili. 12 Li yapo yaaba ke yikodi baa cuo ba yeni yaaba n yie ti yikodi kuli kpe le nni. 13 Kelima yaaba n cindi ti yikodi kaa tie yaaba n mōni U Tienu po, ama yaaba n suani yeni laa. 14 Kelima yaaba n ki bani U Tienu yaa kpagi ti yikodi, bi tieni li po yeni kelima ban mōno bu tua yikodi i. 15 Li po, wangi yiko tuona yanjagili tie sieda, 16 maalima wangi yaa daali ke U Tienu baa bu bi niba ki tōgini Jesu Krisiti labamaanli po. 17 A yaa yii sufa, a ye ti yikodi ki kpanmi yeni U Tienu, 18 ki bani o buama yeni li bona yia ke yikodi bo cabi, 19 A yaa tie a juama yeni li bonbonli nni ñmagidi ka, 20 ki yendi bi yanbondanba, ki tundi bi tōba, daa maali ke a mi banma yeni i mōni kaa. 21 Li yaa tie ke a tundi bi niba, be n cedi ke a ki tundi a baa i? A tundiki ban daa su, a ki suu? 22 Fini yua tundi ke ban daa conmi a ki conmi i? Fini yua yie a pada a ki su ti jandie nni i? 23 A wangi a baa ke U Tienu teni fini o maama ke go ji kuandi o i fe kelima a ki colni nni o maama. 24 Kelima bi nundi U Tienu ki dugini a yaa po i nani lan diani yeni. 25 Ti kōndi ñani li ya sua ke a colini ti yikodi, li ya sua ke a yie, a kōndi bu tua fanma i. 26 Li yaa sua ke jelo colini yikodi, o gua tie jeli yaa? 27 Jeli yaa colni nni yikodi, o ki pia mabili nani fini yua bani o ki yie yeni? 28 Li yapo sufa mōno tie yua ledbi o pali, li ki tie o gbanandi po kaa. 29 kelima ti kōndi tie li pali nni, i diani po kaa. O nilo donda ki ñaa o kani kaa, U Tienu kani.

3 Roma yaaba pia be ke li cie ya nibuoli n sieni, ku kōnciagu ñuadi tie be? 2 Lan tieni maama kuli, li mōni boncianla kelima, U Tienu kpia ki mubni bani i, o ñōmaama. 3 Be ya po i! Bi siiga nni, tianba yaa dugi, bi yenyiema ba fidi

ki buoni U Tienu ñ niani ba yaala i? 4 Lani waa ye! bá bi niba kuli ya tie tonandanba, U Tienu wani li tie mōmōndaano i, nani lan diani maama yeni: «KI fidi ban bandi a maama nni ke a tiegi, a ya buni yeni bi niba mo, ñan paadi ba.» 5 Ti biadma ya dōgdi U Tienu teginma, ti ba maadi be? U Tienu ya waani o pabienli ti biadma po, waa ji tiegi ii? (N maadi nani bi nisaalba ñ maali maama i) 6 yeni ka! U Tienu ya ki tiegi o ba bu ñanduna ledi i? 7 N tofaama ya dōgdi U Tienu mōmōni, ki waani o kpiagdi, li ba ga ledi i, ban bu nni nani n tie biidi daano yeni i? 8 Nani nitianba ñ tabi ku tuotabgu ki tua ke ti maadi maama: «Be n cedi ke ti kan ya tiendi mi biadma, man yuandi ki cua yeni li bonñanli?» U Tienu ba bu, ki cuo ba lan buali maama. 9 Lanwani i, i maali ke ti tie nimōnba yo oo? kalam! Kelima ti bontitiedi waani ke tikuli Jufinba yeni ya nibuoli n sieni kuli ti tuonbiadi n yendi ti. 10 Nani lan diani maama: «Niteginka ji ki ye bá niyendo.» 11 nilobá kuli ki pia yanfuoma. obá ki lingi U Tienu, bikuli bodi, bikuli tua yanpiidanba; 12 Bá niyendo ki ye, ki tiendi yaali n ñani, bá niyendo. 13 Bi kodgu tie kakuyaani. Bi kubi bi lanbu ki pua mi tofaama, bi ñōgbana gbie yeni ti waalōbdi. 14 Bi ñōna gbie yeni ti solindi yeni ku tugtongu. 15 Bi taana yua mi sōma wulma po. 16 U ñmanbiidi yeni li yubōnli n ye bi sanu po. 17 Bani ki bani mi yanduanma sanu; 18 Bi nuni ki bani U Tienu fangli. 19 To mōla, ti bani ke yiko ñ bili ya ñōmaama, o bili ma yaaba n colni li yiko po i, ke yuakuli ñ fidi ki mubni o ñōbu, ke ñanduna kuli ñ bandi o biidi U Tienu nintuali. 20 Kelima, obá kuli kan fidi ki maadi ki faabi o bá U Tienu nintuali ki dugni o colni yiko ñ bili yaali. Kelima yiko n cedi ke o nilo bandi ti biidi. 21 Ama, mōlane, yiko baba ka; U Tienu go dōgdi o mōmōni ke bi bandi, ke yiko yeni bi sawalpuaba tieni kasiedi. 22 U Tienu saa i mōmōni yaaba n dugi Jesu Kiritu po ki pia li dandanli. Paadma bá kuli ji ki ye. 23 Kelima yuakuli tieni ti tuonbiidi kaa ji dagdi yeni U Tienu kpiagdi. 24 Ama U Tienu ñanbli po, ke bi faabi ba Jesu Kiritu daafaabma sanu po. 25 Kelima U Tienu bo tuodi ki lugdi wani Jesu Kiristu, ke o ba tua ti candandi yaaba n dugi o sōma po, ki fidi ki waani o teginma, kelima, yogu bá, o bo ña kaa buni ki cuo bi niba bi tuonbiadi po, ke wan waani o juunli. 26 ki waani o teginma mōlane, ke bi niba ñ bandi ke o

teginma po, o ba faabi yua n dugi Jesu Kiristu po. 27 Be ya po i, ke o nisaalo baa kpiagdi o yuli? Laa tuo. Ti laa yikodi i? A tuonjana yikodi bii? N n, ti dudugdi yikodi po. 28 Kelima ti maali ke o nisaalo ba mi faabima ti dudugdi po i, ama yiko colindi tuona po ka. 29 Bii U Tienu tie Jufinba tienu baba i? Waa tie bi nilanba mo ya tienu yo oo? Nn o tie bi nilanba mo ya tienu. 30 Kelima tienyendu baba n ye, ki ba faabi yaaba n kua ku konciagu yeni yaaba n ki kua ku konciagu. 31 Ti ji fanbi yiko, ki nua ti dudugdi yoo? Kalam! Ti dogdi ki waani yiko n pia ya mayuli i.

4 ti baa yedi ledde ti yaaja Abalahanma po o den ba laa panpaani ti gba nandi po? 2 li yaa den tie k Abalahanma tuonjanma po ki den yia o o ni moano n den baa fidi ki kpiagi wani o ba, ama utienu yaa nin tuali ka 3 lani yaa po ki diani yedi? Abalahanma den daani utienu keli po teni ke o yino niteginka. 4 moala po yua n soani li tuonli baa ba o panpaani o kanbaa ki yaa nua ke li tie paabu ka ama ke li tie panpaani. 5 li tie yene yua n ki soani tuonli ki nan daani yua n tiendi mi teginma po o biidi daano po ba coadi o mo yaa dandanli ki li tiegi 6 yene ke Dafidi mo gaali ki njalibaliga ye yaa nilo ke utienu n ki coadi yua yaa teginma kelima o tuona po ki nan yedi, 7 li pamanli ye yeni yaaba n ba sugili bi bi biadima po yeni utienu n piini yaaba yaa tuonbiidi, 8 li panmanli ye yeni ti yonbidaano n kan go tiadi yua yaa tuonbidi pon 9 nani laa pamanli baa tie yaaba n kua ku koanciagu bebe yaa po yo? kelima li yedi k Abalahama den daani utienu ke utienu nualo ke o tie niteginka 10 o den tie lede ke o den nuali o teginma? yaa yoginu ke Abalahama den kua ku koanciagu bi ke o daa den kua gu? yaa yoginu ke o daa den kua ama ki tie jelo. 11 Abalahama den ba ku koanciagu nannanli ke li tie li dandanli teginma pengu, yaa yoginu ba ke daa tie jelo ki wan tua ba yaaba n daani kuli po ke wan nuali bi mo ki nunmanga ki bi tiegi 12 ki wanga yaaba n tie junga yaa ba ki laa tie ti coanli bebe kaa, ama ke li tie yaaba n cuoni li dandanli nni yaa tana, nani ti baa Abalahama yaa dandanli yeni, hali ke o daa den kua o koanciaguu. 13 Li naa tie li bali maama yaapo ka ke u Tienu den niani Abalahama yeni o puoli nuani kuli ko ba cabi ban diedi nanduna. Ama ki li tie li dandanli teginma po. 14 li yaa tie li bali maama yaa kubima ke ti baa tie o faaajielo

lanwaani li dandanli tie fanfanma u noanianu mammo baa bodi 15 kelima li balimaama baa cuani UTienu pabienli ama li bali maama yaa ye naani libali maama miidima moko ki ye. 16 li yaa po ki yaaba n ba ba onnoanianu ba kelima li dandanli yeni o njanbili po, ke lan tindi yaaba n tie Abalahama puolinuani ba yaaba n ki da tie yaaba n tuo li bali maama bebe ka ama yaaba n pia abalahama yaa dandanli (yua n tie ti kuli yaa ba) 17 nani lan diani maama n cabi ki tua yi nibuoli yeni mi diecianma kuli yaa ba ki go tie yaaba n daani utienu kuli yaa ba yua n tiendi li miali yaaba n kpe, ki go cedi yaa bonla n ki ye n tua yaaba n ye. 18 yeni yaa maama n den ye o po kuli Abalahama dandanli utienu nni kili pia wan guu yaala yeni wan baa tua mi diecianma kuli yaa ba nani wan den yedi o, maama, li kuli baa tua o yaa puoli nuani nni. 19 Abalahama dandanli ki den jiidi ba ke o den pia bina kobiga, ke o gbanandi tadi yeni o pua Sala bina den pendi ti madi. 20 ama o den kpiagidi utienu ki daano ke o baa tieni opo o noaniani kuli o ki den tie pajuagili daano. 21 o den njanbi ki daani ki go bani cain ke utienu n niano yaa noaniani kuli o baa tieni la. 22 li yaa po utienu den njanbi opo ke o tie yua n tiegi. 23 laa tie Abalahama bebe yaa po ka, ama o den diani ki bua wan njanbi li kuli. 24 utienu den guani ki diani ke li tie ti moko yaa po wan baa nuali yaaba ke ti tiegi tinba yaaba n daani ti yonbi daano Jesu kilisiti yua nden fii bi tinkpiba siiga nni. 25 naan kani ke o den gaa ti tuon biidi ki kpe, ki gua ki fiini ti ke ti tiegi.

5 Tin dugi Jesu po n cedike ti laa u faabu, kiguani ki mangi yeni UTienu. 2 o njalibaliga po n cedi ke ti dugi o po yeni, ti mo pia ti nuadi o kani. 3 Tin ji yaa mangidi ti pali fala nni ki nan bandi ke fala n baadi yeniania. 4 Ania n baadi yenili dandanli. 5 Li dandanli mo kan bondi nilo kelima U Tienu fuonjanmi nteni U Tienu buama ti pala nni. 6 K i dugini, yaa yogunu ke ti daa bo pia paalu, Krisiti bo kpe yaaba n bo yeti biidi nni po. 7 Yaa yogunu ke nilo ba kpenli o monkundaano po; laa kandi u bo kpenli numono po i. 8 Ama U Tienu wan n tie o buama kelima Jesu bo kpe ti po, yaa yogunu ke tidaa bo tie biidikanba i. 9 Mola po u soma n cedike ti ji tie monkundanba yeni i, tijibaa ciadi yeni U Tienu mutuoli. 10 ke dugini, yaa yogunu pendi, ti bu tie u yibala i, ke jiti guani ki mangi yeni

U Tienu ki tögini u biga kuuma nni po, ke o miali n fie ti. **11** Laa ki gheni, tin mangi ti pala ki tienu U Tienu baligi, ti Diedo Jesu Krisiti po, yua n cedi ki ti guani ki kang'i yeni U Tienu. **12** Nani ti biidi n tögini nifosaalo yendo po ki kuani b niba kuli ti biidi nni ke li baa yendi bi kuuma yeni, ke yua n ji biidi kuli wan kpe. **13** kelima halin lan ciliti yikodi yogunu i ke ti biidi kua dulña nni. **14** Ama mi kuuma cili hali Adama yogunu ke pan pundi Moyisi yogunu, ki gadi liiga yaaba n bobiiidi ki naa naani Adama yua n bo baadi. **15** Faala paabi ki naani nani ti biidi yaala. Niyendo yaa biidi po n cedi ke boncianla bo kpe, Jesu Krisiti ñalibaliga yeniu paabu jiiidi niba boncianla po. **16** O nuyendo yua n biidi n baa yen yaala ki taa yeniu paabu. ke nuyendo biidi puolu po mō cedi ke ti buudi baa yeni kutubñmaali, ke faala paabu yali baa yeni ti mōnkundi mō ti biidi boncianla puoli lipo. **17** Niyendo baba yaa biidi yo baa yeni mi kuuma, boncianla mō baa gaa ñalibaliga bonciala yeni ti monkundi fala paabu Jesu Krisito baba kani. **18** Lan wani, nani niyendo baba yaa biidi n cedi ke yuakuli n kpaadi biidaano lani gō cedi ke niyendo mōnkuntuonli po mō cedi ke u paabu teni li mialibi niba kuli. **19** Nani niyendo kan cōlini po n cedi ke yuakulijitie biididaano, to, niyendo mō yaa cōlini po ba cedi nilo kuli n kpandi mōnkundaano. **20** To ti yikodi mō nan baa ke ti biidi n ñanmi ki yabidi i. Ama t biidi n yabi naani, ñalibaliga ñam ki gbie la kani. **21** Lan kuli ne tieni, nani ti biidi n ba yeni n kuumi n yeni, ñalibaliga n tögini ti mōnkundi lan baa yeni yaa miali n ki pia gbema ti Diodo Jesu Krisiti kani. (aiōnios g166)

6 Ti baa yedi be? Tin ki ye ti tuonbiadi nni ke U Tienu ñanbili ye ti po ki pugidi? **2** Kelima; tim yaaba n kpe ti tuonbiadi po, li baa gaa ledi i tin gō yaa fuo ti tuonbiadi nni? **3** I bani yaa yogunu ke bi den wuli i U Tienu ñinma Jesu Krisiti nni, ke o kuuma po i ke i den wuli i? **4** Lanwani, tin den wuli yeni, bi dentaani ki piini ti yeni o o kuuma nni lan fidi ke o baa n baa ti kpiagidi, li tie u paalu n den teni ke Krisiti fii bi tinkpiiba siiga maama, ti moko baa yaa ye yeni li miapanli yeni. **5** Kelima ti den taani ki yeni o, ti gō baa yiedi yeni o. **6** Ti bani ke tin den tie yaa niba kpiama, ke ti ji ki tie bani ka kelima bi den taani kipiini ti yeni Jesu lan fidi ke tin gbannandi yia pia ti tuonbiadi n bodi ke

tin daa ji daa tie ti tuonbiadi yonbi. **7** Kelima yua n kpe fuodi yeni ti tuonbiadi. **8** Li yaa tie ke den kpe yeni Krisiti, ti gō baa yaa daani ke ti baa ye ki fuo yeni o. **9** Ti bani ke Jesu den fii bi kpienba siiga, o kan gō kpe kelima mi kuuma ji kipia paalu o po. **10** Wan den kpe yaa kuuma, li den tie ti tuonbiadi yapo ke o den kpe yenma li kuli po, ama mōla wan gua ye ki fuo, o fuo U Tienu yapo i. **11** Li tie yenma i mō yaa kani, ke yogunu baa, i den kpe i tuonbiadi po, ama mōla, i fuo yeni U Tienu, Krisiti yapo. **12** Lani yapo, yin daa tuo mani ke ti tuonbiadi n yendi i gbannandi yaala n baa kpe, yin daa tuo mani ke yaa tiendi i gbannandi bonbuakala yaala kuli. **13** Daa taa mani i gbannandi ki tua jōngidi tuonsōntiadi ama yin taa mani i ba ki teni U Tienu yua n fuo nani yin kpe ke i gbannandi tua yaa tuonsōntiadi n dagidi U Tienu po yeni. **14** Daa cabi mani ti tuonbiadi n paadi i kelima yiko ji kaa die i U Tienu ñanbili n ji die i. **15** Ti baa ye be? ti baa tiendi ti tuonbiadi kelima yiko paalu ji die ti; ama o ñanbililia po? **16** Lanwani i bani ke yin tua yua yaa nacenba, i baa yaa cōlini o, i tie yua ke i cōlini o yeni yaa tuonsōnba? **17** Ama U Tienu yaa ñanbili po kelima i den tie ti tuonbiadi yaa yonbi, ama i tuo ki cōlini yeni i pali yaa tunda ke bi den teni i. **18** Bi den ñani i ti tuonbiadi nni kuli ke i jitua mi teginma yaa yonbi. **19** N maadi nani i gbannandi n ki pia paalu yeni, li tie yeni ke i taa i gbannandi ki cabiki tua ti jōngidi yeni ti tuonbiadi yaa yonbi, yeni wani cabi mani i gbannandi n tua teginma yaa ma ñanmi i yaa yonbi. **20** kelima yaa yogunu ke i den tie ti tuonbiadi yaa yonbi i, i бага den ki ye yeni buudi. **21** Li loni i po be? ke li yaa tie fe baba? kelima li ñuadi kuli tie mi kuuma i. **22** Mōla yin ñani ti biidi nni, i tua U Tienu yaa yonbi, i ji pia mi tegiñanma, yaa miali n kan gheni. (aiōnios g166) **23** kelima ti biidi paabu ti mi kuuma i ama U Tienu ñanbili tie yaa miali n kan gheni ti yonmidaano Jesu Krisiti nni. (aiōnios g166)

7 I ki bani, kelima, n maadi yeni yaaba n bani yiko, ki yiko suani o tuonli hali ki li fagi, o nisaalo yenma nni. **2** L tie nani yiko n yi cabi o pua wan kuni o ja yeni, ama li sua nani k o ja kpe, o ji ki ye yeni yiko tili. Ya yiko kadagu n den taandi wani yeni o ja yeni ji ki suani. **3** O ja da ya ye ki pia li miali, k o siedi ki kuni ja tiano, o tie conconli; ama o ja ya kpe, yiko ji pia nu o po, o ya kuni ja tiano, o ji ki tie conconli. **4** N

naataani, li tie yeni i mo ya po, yaali n tie yiko po wani, i kpe li kuuma n o, ki dugni yinba yeni klistu n bo taani ti gbannandi yeni, i ji pia i diedo, yua n yiedi bi tinkpiiba siigni, ki tin mo n ji fidi ki ya suani a tuona U Tienu po yeni. 5 Yen i mōni, tin mōn da den ye m kuuma gbannadn yeni, li yiko den kuandi ti ya maalbiidi n den caa yen ti m kuuma po. 6 Ama mōlane, ti ji ñani yiko mabl n o, k dugni ti den kpe yeni yaali n den kubi ti dansaligi. Ti ji bu fidi ki sōni yen U Tienu yeni m maalpanma yaali ki fuoŋanma ŋmagd ti, ki ji cedi m maalkpelima. 7 Ti ji ba yedi be? Yiko tie bonbiili yaa? N n, ya yogunu k n bandi ti biidi ki dugni mi ñōmaama po i. Tii den bani nunponli li bo ya ki tie ñōmaama nni ka. Ki da pia nunponli a lielo po. 8 Ti biid ji la o sanu k n ji pia li nunponli ŋanduna ne bona po kuli. 9 Yayogunu, ki da den bani yiko, n fo, ama min ji te gbadi mi ñōmaama yayogunu, ki ti biidi yendi n yinyienu k n ji kpe. 10 mi ñōmaama bo tie ki lan baa yeni li miali, ama ki min ya po, li ba mi kuuma. 11 Ki dugni, ti biidi la o sanu lan kani, ki tugi m ñōmaama ki bōndn nni k n kpe li ñōmaama po. 12 Yiko ji pia jōngdi ba, ama m ñōmaama ki pia tagiliba. 13 Yeni ki yaali n den ŋani yen ji ba yen mi kuuma? N n, lan ka. ti biidi n ba yenli. Ti biidi wuoni li bonŋanli ki baadi yen mi kuuma. Li tie yeni ki ti biidi wan yeni, i mōni wan tie yaali ki mi ñōmaama mo ji cedi ki ti biidi ji ŋan ki yabdi ki pendi. 14 Ti bani ki yiko ñani U Tienu kani, ama min wan tie ya nulo ki bi kuabi ki ñan nni ti biidi nni ki ti biidi ji ŋa nni. 15 Ki dugni min ji bani min suani yaali. N suani min bua yaali ka, ama n suani min ki bua min sōni yaali. 16 Li tuo k n sōni min bo ki bua sōni yaali. N bani ki li ki ŋani. 17 Lan wani min mōno ka suani lan, ya biidi n kubi n yeni, n cedi kin suani lan ya tuonli. 18 N bani k n ki ŋani, n bua li bonŋanli tiema, ama ki li nan pa yen ni. 19 N bua k min ya tie li bonŋanli k nan kan fidi ki tieni, ama ti biidi yaali k, n k bua yeni, n nan tiendi lani. 20 K n ya suani yaali k n bo ki bua min sōni, min kan sōnli ama ya biidi ye yen nni suani nni tuonli. 21 N ji te la ki yaali ne n ye yen nni: n ya bua sōni bonŋanli, n ji te ye juodi yeni bonbiili. 22 N bua ya yiko n ñan U Tienu kani. 23 Ama n go lieli ye yen n. N yam n tuo ya yiko yen, ki cedi k n tie nani dansaligi yen, ki coln ti biidi yiko. 24 N tie cicagdaani paaa. ŋma n bu fabn nni. Ki ñani n gbannandi yaali bua wan kuan n mi

kuuma nni. 25 U Tienu n ga balgi. Wani baba n bu fidi k fabn nni ti yombidaano Jesu klistu po kelima, n pali nni, n ŋua u Tienu yiko, qamaq n gbannad'n, n ŋua ti biidi yiko.

8 Lanwani i, mōlane, buu-cuoma bá kuli ji ki ye yaaba n fo Jesu Kiristu nni po. 2 Ki dugni U Tienu Foŋanma yaama puuni li miali Jesu Kiristu nni, yikodi faabi nni yeni ti biidi yeni mi kuuma yikodi. 3 Kelima, yiko n gbal yaali, ke li ñani ti gbannandi tadingu po, U Tienu wani fidi ki tieni. O sōni o bijacelo ya gbannandi nni n naani yeni ti biidi gbannandi yeni, ki buni ki cuo ti tuonbiadi li gbannandi nni. 4 O tieni yeni ke yiko n waani ti mi teginma sanu ki dudi ti po, tinba yaaba n cuoni, kaa ŋua ti gbannandi ka ama U Tienu Foŋanma. 5 Yaaba fo ti gbannandi po fiini ti gbannandi buama ya po i; yaaba n fo mi foŋanma po mo fiini mi foŋanma buama po i. 6 Kelima, ti gbannandi buacianma tie kuuma i, mi foŋanma buacianma mo tie li miali yeni mi yanduanma. 7 Kelima ti gbannandi buacianma tie U Tienu po yibalma i, kelima maa ŋua U Tienu yiko, mi kan fidi ki colni yiko. 8 yaaba n fo ti gbannandi po kan fidi ki tua U Tienu buakaaba. 9 Yinba ya po, U Tienu Foŋanma ya ye i niinni, yii fo ti gbannandi po ka, ama mi foŋanma po i. Nilo ya ki pia Kiristu foŋanma o niinni, waa tie Kiristu yua. 10 Kiristu ya ye yeni yi, Ti gbannandi ya kpe ti tuonbiadi po, mi foŋanma baa ye yeni yi, ki tie miali mi teginma po. 11 Yua n yiedi Jesu bi kpienba (tinkpiba) siiga foŋanma ya ye yeni yi, wani yua n yiedi Jesu bi kpienba siiga ba guani ki teni i gbannankpiendi li miali kelima o foŋanma yaama ye yeni yi ya po. 12 Lawani i, n naataani, ti ji ki pia panli ti gbannandi po ki baa lingi ti gbannandi buama ka. 13 Kelima i ya fo ti gbannandi n bua maama, i ba kpe; ama i ya yie ti biidi, ki kpaa i gbannandi mi foŋanma paalu po, i baa pia li miali. 14 Kelima U Tienu foŋanma n gōbdi yaaba tie U Tienu ya bila i. 15 I nan ki ga yonbdi fuoma ka ki go baa jie; ama i baa ti wubdi ya foŋanma i, mani ya po i, ke ti yigni ki tua: Abba, Báa! 16 U Tienu foŋanma mi bá tieni kasiedi, ki waani ti yantiali ke ti tie U Tienu bila. 17 Lanwani i, ti ya tie o bila, ti go tie o faadila i: U Tienu faadila, ki ba bogdi li faali yeni Kieistu, li ya tie ke ti tuo yeni i moni ki ga fala yeni o, ti ba baa ti kpiagdi yeni o. 18 N maali ke mōlane ya fala kan fidi ki bogni yeni saala ya kpiagdi n

ba dogdi ti po. **19** Mi yentagma mo se ki guu yeni li dandancianli U Tienu bila dogdima. **20** Mi tagma den tua yuongu bonli ke li naa nua mani ya buama ka ama o tagdo yaama. **21** Ama li dandanli den ye, ke dayenli, mi mo ba faabi mi bá yeni ti tuonbiadi yonbdi, ki taani yeni U Tienu bila ki baa mi faabma ti kpiagdi nni. **22** Ama ti bani ke hali yeni dinne, mi tagma kuli duni yeni fala ki gbaa yeni ti madi. **23** Li ki tie mani baba ka, ama ti mo, tinba yaaba n baa U Tienu fojanma nani paakpiabu yeni, ti mo duni yeni fala, ki guu ke wan wubi ti ki daa ki faabi ti gbannandi. **24** Kelima ti dandanli po i, ke ti baa mi faabma. Ama, njan nua ya dandanli ji ki tie dandanli; njan nua yaali, a go baa daani li ii? **25** Ama ti ya daani tin ki nua yaali, ti se taajala lie i, ki guu. **26** Lan tie maama n yeni, mi fojanma mo go todi ti, ti tadingu nni, kelima ti jaandi nni, tii bani yaali n dagdi ti po, ki ba mia. Ama mi fojanma mini mi bá gbaa, ki duni, ki miadi tipo. **27** Ke yua fiidi, ki bani yaali n ye ti pala nni bani mi fojanma maalma, kelima U Tienu po i, ke mi miadi bi niteginkaaba po. **28** Tin bani yaali n tie ke, yaaba n nua U Tienu po yeni wan tuodi ki jagi ki yini yaaba, o taani bonli kuli ki njanbdi bi po. **29** Kelima wan den tuodi ki bani yaaba, o den tuodi bobni ba ke bi tie o Bijua nannanli, ke o Bijua n ya tie bijakpelo o waamu siiga. **30** Wan tuodi ki jagi ki bobni yaaba, bani i, ke o go yini. Wan yini yaaba, o go faabi ba, wan faabi yaaba, o go puni ba ti kpiagdi. **31** Ti nan ba maadi be i, lan ya bona po? U Tienu ya taa ti po nja ba yie ti po? **32** Wani yua n ki den tuo ki ga o Bijua fala nni, ama, o den mubni o bi niba nui nni, ke o kpe tikulya po, li ba ga ledi i, ke o kan go teni ti bonli kuli o ya po? **33** nja ba fidi ki jalgi U Tienu n gandi yaaba? U Tienu n bu, ki faabdi. **34** nja ba fidi ki bu ki cuo ba? Kiristu n kpe ti po, hali ke o yiedi o, ke o kaa U Tienu jienu po ti yudandi nni, wani n tie ti candaano, ki miadi ti po. **35** nja ba fidi ki paadi ti yeni Kiristu buama? pupuagdi bii, yanyagdi bii, falabiadma bii, mi koma bii, bi ya fie ti tiadi ki nja ti mubila bii, ti jawaanciandi bii, ki jugpienga i? **36** Nani lan diani maama” «A ya po i, ke bi kpa ti hali yentunmunli, ke bi nua ti nani ba caa yeni ya pee o yankodikaanu yeni.» **37** Ama, yeni lankuli, yua n buadi ti cedi ke ti paadi yeni ti yudandi. **38** Kelima n pia li dandanli ke mi kuuma lanyaa ka li miali, bii malekinba, lanyaa ka ti yonbdi, bii molane

bona bii ya yogu n nua ya bona, **39** Lanyaaka Upaaciamu bii li bonli n kpedi maama kuli bii lan nua maama kuli, lanyaa ka tagma bakuli kan fidi ki paadi ti yeni U Tienu Buama, wan dogdi yaama Ti Diedo Jesu Kiristu nni.

9 N maadi momoni Krisiti nni, mini ki pua faama U Tienu fuoma wangi nni ke n ki pia faama. **2** N ye yeni ti yanyagiciandi yeni li pabonli yogunukuli. **3** kelima n bi baa bua ban solini nni ki paadi nni yeni Krisiti, n kpiiba yapo, yaaba n kpi yeni ti gbannandi nni yaa njamu po. **4** Bani Isalele buolu buudi yaaba, U Tienu den cedi ke bi tua bimommu, ki dogidi bi po o kpiagidi, ki kuani i yantaadi yeni ba, ki tieni ba o bali maama, ki dogidi bi po ban baa jaandi o maama, ki niani ba o noniagu. **5** Bi tie ti yaja nba puoli nuani, Krisiti moko den mali li yaa buolu nni ti gbannandi po. Wani yua n die bonla kuli. U Tienu n pagidi hali yaa yogunu kuli, Amina (aiŋn 9165) **6** Mii bua yedi ke U Tienu nonianu kipia mayuli ka. Kelima yaaban mali ki tie Isalele puoli nuani, bi kuli ka tie Isalele buolu yaaba momoni. **7** Laa go tie Abraham puoli nuani kuli ka tie o bi mommu. Ama li yedi: «Isaka puolinuani n baa tie a buolu» **8** Li bua yedi ke laa tie yaaba mali nani bi nisaaliba kuli n maa maama n ba tie U Tienu bila. Ama yaaba n mali nani wani U Tienu n bili u nonianu maama n tie o buolu momoni. **9** U Tienu n bu niani yaa nonianu n tie ne: «Binli, tin ye yaa yogunu ne yaa pundi, n baa guani ki cua, sala ba maali i bonjaga.» **10** Ama lani baba ka, Rebeka yeni Isaaka den taani bi yaaba ki mali a sanpola bilie. **11** Li bilieda daa den ke cua li nandunli nni, ki buali ban tieni ti tuonbiadi lani yaa kaa a tuonjanma ke U Tienu den gandi ba ke lan togini bi tuona po, ama li den nani U Tienu yua yi wanbua yua kani. **12** U Tienu den yedi Rebeka: «njan baa kpa ki mali yua baa tuo ke daa tie nacenbiga.» **13** Li ba tieni nani lan diani maama: «N den bua Jakobo ki nani Esyu» **14** Lanwani, ti baa yedi be? U Tienu ki tiegi ba? yeni ka. **15** U Tienu den yedi Musa: «N baa gbiamini ninfinma min bua yua yapo. N go baa li palisiadili min buayua yapo. **16** Lanwani, laa nani yua bua naani kani kaa, bii o mondilipo ka, ama li nani U Tienu ni ningbadima po. **17** kelima li diani ki yedi Farawon: «N yeni a ke a tua o badiciamo yaala yapo tie ke n bua min dogini n paalu kelima a yapo, ki go cedi n yeli n pundi

ḡanduna kuli nni kelima a yapo. **18** Lanwani U Tienu ḡbia mi niñima wan bua yua yapo ki ḡo juadi li paliwan bua yua ya pali. **19** Yendo bu ḡuani ke yedi nni: Be yapo ke U Tienu fu yeni ti? kelima ḡma n baa fidi ki yie o yanbuama? **20** Fini o nisaalo, a tie ḡma ke baa nia yeni U Tienu? U tiagu baa tuo yedi o tiamaalo ke: «Be yapo ke a maa n nni nanda? **21** o tiamaalo ki pia li bali yeni wan ñani ḡogikonyenli nni ki maa yaa tiagu n ba tuuni li tuonli mɔnli, ki ñani laa ḡogikonyenli nni ki maa yaa tiagu n kan tuuni tuon mɔnli. **22** Ti ji baa maadi be, U Tienu bua wan waani o pabienli ke ḡogidi u paalu ama ke nan cuo o ba bonciala ke yaabu ke dagidi, o mutuoli **23** kelima u bua wan ḡogi o kpiagidi n yabi maama yaa niba n tie nani wan den ḡbadi yaa tiadi po n ninñima wan den tuodi ke ḡandi yaaba ke ban taani yeni o o kpiagidi nni. **24** Lanwani wa yini ti Sufinba siiga baba ka, ama o yini ti yaaba n ki tie Sufinba moko siiga. **25** Nani wan yedi o sawalipualo Ose tili maama: «N baa yeni yaa nibuoli n ki tie n buolu niba, ke ḡo yini yaa buoli ki mii bua baa min bua yaaba» **26** Li baa tieni yeni bi po nani kani ke yedi ba: «yii tie n buolu» Lankani bi yini ba: «U Tienu yua fuo bijaba» **27** O sawalipualo Esayi den kpaandi ki maadi Isayeli ki yedi: «Isirayeli buolu yaa tie nani n ñincianma tanbini yeni, yaaba n baa tindi baa tie waamu. **28** kelima O Diedo ba tieni ki juodi i tinga nni wan den yedi yaala ke li kan waagi» **29** Li baa tie nani Esayi n kpia maama ki yedi: Li miali Diedo u paciamu kuli daani o yua den cedi ke ti ti siiga nitianba sieni, ti buolu den baa bodi tn tua nani Sodomu yeni Gomori yaaba yeni. **30** Lanwani ti baa yedi ledi? Yaa nibuoli n ki tie Isirayeli yaaba ki den lingi n teginma laa n teginma bi dandanli po. **31** Ama Isirayeli buolu yaaba den lingi n teginmakelima li bali maama kubima po naa den baa. **32** Be yaapo ke baa den laa n teginma? Baa den lingi ki baa kelima li dandanli yapo. Lanwani bi den tuodi li tantuudikaala. **33** Nan lan diani maama: «diidi ke laa, n bili siyoya juali kani yaa tanli n baa cedi bi niba n baa, Ama yua n dugi o po kuli, o kan laa i fe baa yaa daali n cuoni.»

10 N naataani, n pali nni buama yeni min miadi U Tienu yaali n jaandi nni tie ke ban baa u faabu. **2** N tiendi bi po kasiedi yeni bi yankuali U Tienu tuona po, ama bi nan ki pia li tuonbanma. **3** Ban ki bani U Tienu teginma

sanu, ki nan lingi ke ban bili bi yuli po teginma sanu yeni, bi ki cɔlni U Tienu teginma sanu. **4** Kelima Kiristu n tieni ki dudi yiko, ke lan tua faabma bi dugkaaba kuli po. **5** Lani n cedi ke Moyiisi waani yiko n bili ya teginma niima nni: “Ya nilo n cɔlni lan ya teginma baa pia limiali li teginma po.” **6** Ama ya teginma n ñani ti dudugdi kani n maadi maama n ne: “Da maadi a pali nni: “ḡma ba do tanpoli? Lani n ba cedi Kiristu n ña tanpoli ki jiidi. **7** Lani yaa ka: “ḡma ba jiidi ki kpientinga nni? “lani n ba cedi Kiristu n fii lankani ki yiedi bi tinkpiba siiga. (Abyssos **g12**) **8** Mi maama yeni nan maadi be i? Mi maama ye, ki kuu a kani, ki ye a ñɔbu nni yeni a pali nni. Ti dudugdi ya maama n yeni, tin wangi yaama. **9** A ya yaadi a ñɔbu, ki tuo, ki ḡa ke Jesu n tie O Diedo, ki dugi a pali nni ke U Tienu yiedi o bi kpienba siiga, a ba baa u faabu. **10** Kelima a ya dugi yeni a pali kuli, a ba baa mi teginma, a ya yaadi a ñɔbu ki maadi bi niba siiga ke a tuo ki ḡa, a ba baa li ḡanbli. **11** Nani i diani n maadi maama: “Yua n dugi o po, o kan di fee, **12** Lanwani i, paadma bá kuli ki ye Juufinba yeni bi nilanba siiga, kelima bi kuli pia Diedyendo i, ke o yedḡama ki pia banlu yaaba n jaandi ki miadi o po. **13** Kelima yua n jaandi O Diedo yeli po ba baa mi faabma. **14** Bi ba tieni ledi i, ki jaani ki mia ban ki daani yua ya yeli po? Bi ba tieni ledi i, ki dugi ban ki cengi yua ya maama po? Bi ba tieni ledi ki cengi o maama, nilo yaa ye ki ba waani ba? **15** Li ba tieni ledi i, bi tindkaaba n ya ye, bi yaa soni ba? Nani lan diani maama: “Diidi mani bi cenli n ḡani maama, bani yaaba n wangi mi yanduanma, bani yaaba n wangi a laabaalḡama! **16** Ama, bikuli ka tuo ki ḡa o laabaalḡamo. Esayi tuodi ki maadi: “O Diedo, ḡma nan tuo ki ḡbadi a tonda maama? **17** Ti dudugdi ña o nilo n ḡbadi yaali kani i. Ban ḡbia yaali mo nan ña Kiristu maama kani i. **18** Lani n cedi ke n buali: “Baa ḡbadi ti tondu uu? Bi li ḡbadi, kelima li diani: “Bi nialu gedi kaankuli, ki kagni ki lindi ki tinga, bi maama mo yadi ḡanduna nni tinbanli kuli.” **19** Ama min buali yaali da aa: “Isirayeli yaaba ki den bani bii? Moyiisi den kpia ki maadi: “N ba cedi yaaba n ki dagdi yeni buolu n ñuni yi li mutuoli lan tua i po ponponli, n ba cedi ya buolu n ki pia banma n fiini i pala. **20** Esayi ḡo paani o pali, ki maadi: “Yaaba n den ki lingi nni yeni, bani n la nni. N ḡogdi ki waani n bá yaaba n den ki pia n buama po.” **21** Ama o maadi Isirayeli

yaaba po ne: “N tiani n nui yentunmunli ki bua mangi yeni yaaba n fiindi mi yenyiema yeni a tubkangbada buolu.

11 Lanwani i, n ji buali ne: “U Tienu ji luni o buolu yo oo? yeni ka! Kelima n mo tie Isirayeli yua, ki tie Abalahama puoljuanu, ki tie Benjamini cuuli nni yua. **2** U Tienu ki ñoli ya buolu ke o den tuodi ki bani hali ke li fagi. I ki bani i diani n maadi Eli po ya maama aa? wan den fabni maama U tienu kani Isayeli yaaba po, ki tua: **3** “O Diedo, bi kpaá a sawalpuaba, ki tudi ki luni a jaanbinbinda; mini baba n sieni ke bi go lingi ke ban biani n miali. **4** Ama U Tienu guani ki jiini o be i? O jiini ki yedi: «N guuni n yuli po niba tuda lele, yaaba n dá ki gbaani ki pugi o bulo Baali. **5** Li go tie yeni i, mólane, nitianba sieni, ban gandi yaaba U Tienu ñalbalgo po. **6** Ama li ya tie li ñanbli po, lani naa ñua a tuona; lanyaa ka li nan ji ki tie ñanbli yeni i mōni. Li ya tie ke li ñua tuana mo, li ji ki tie ñanbli, lanyaa ka li tuona ji ki tie tuona. **7** Lankuli wangi be i? Isirayeli yaaba ki baa ban den lingi yaali, ama U Tienu ñanbli po, ban gandi yaaba baa la. yaaba n sieni ki tie pajuaga danba wani ki baa pu. **8** Nani i diani n yedi maama: “U Tienu teni ba mi yanpiiyema, bi pia i nuni ki naa nua, ki pia a tuba ki naa gbia, hali yeni mōla kuli. **9** Dafiidi moko yedi: “Bi jedikaanu n tua bi po diagu, ki tua taalu bii tingbali, ban pa ki baa bi tuonbiadi po sugli. **10** Bi nuni n bōndi, ban ji da nua, bi ciamu n poli, ki buani bi jumu, ban ya tiibi yognu kuli. **11** N ji buali da: “Bi tuudma ji tua bi tingbali yo oo? yeni ka! Ama bi tingbali cedi ke bi nilanba baa mi faabma, ke li tua bi po ponponli, ki fiini bi pala. **12** To, bi tingbali ya tua ñanduna po ñalmani, ke bi pōdma mo cedi ke bi nilanba baa ñalmani, bikuli ya lebdi bi pala, lanyaa ñalmani ka baa cie ee? **13** N maadi yinba i, bi nilanba: Min tie tondo bi nilanba siiga n ne, n jaandi U Tienu n tuonli po. **14** Li ya bi ba tuo, min fiini n naataani pala, ki kuani ba li ponponli, ki faabi tianba. **15** Kelima U Tienu ya luni o buolu, ke ñanduna guani ki mangi yeni o, bi ya guani ki ñodi bi Diedo, li kan tua miali ka bi tinkpiba siiga aa? **16** Bi yedi ke a bonkpiala ya ñani, ki dagdi U Tienu po, li tie ke ku kpaangu kuli mo ñani, ki dagdi U Tienu po i. A jiina ya kpaá, ki dagdi U Tienu po, li tie ke a bena mo dagdi ki ñani U Tienu po i. **17** Bi ya cua ki ñani

bentiana, ke fini tilialbu benu, ke a tugni, ki baadi bu tiñuukaabu sinma li beni kaanu, **18** ñan da kpiadi a yuli i beni yeni yeli po ka. A ya kpiagdi a yuli, ñan ya bani ke fini ka tugi a jiina; ama a jiina n tugi a. **19** A ba maadi: “Bi cua ki ñani i beni, ke n mo fidi ki tugni. **20** Li tie mōmōni ke ya beni n ki pia dandanli i, ke bi cua ki ñani; ke fini a tuugi kelima a dandanli po i. ñan ji da pia japaadi, ama ñan ya jie. **21** Kelima U Tienu ya ki tuo ki ña bu tiñuukaabu beni, o kan di sugli fini bu tilialbu beni mo ya po. **22** Lanwani i, ñan colni U Tienu ñanbli, yeni o maba. A maba yaaba n tudi ki yie o maama po; ñanbli fini yua n tiegi po. lanyaa ka o ba cua ki ñani o mo. **23** Bani yaaba n tudi mo, bi ya ki tundi ki ye mi tudma nni, ki lebdi bi pala, o ba guani ki tugni bi mo, kelima U Tienu paaciamu po, o ba fidi ki guani ki tugni bi mo. **24** Fini yua den ñani bu tilialbu po, ke bi tugni a yeni bu tiñuukaabu, ke a naa tuodi ki tie bu, bani yaaba n den ñani bu tiñuukaabu kani n ji kan guani ki tugni yeni bi tiibuolu uu? **25** Kelima, n naataani, n ki bua ke ya yaalidgu bonli ne duagi yi, ki ba cedi yin yini i yula yanfodanba; Li tie ke Isirayeli yaaba bi tianba juagi bi pala, ki baá mi tudma nni, hali ke bi nilanba kuli baa ki kua, ki baa U Tienu ñanbli. **26** Lani n cedi ke Isirayeli yaaba kuli ba baa mi faabma nani lan diani maama: “O candaano ba ña Siyon, ki cua ki ñani ti tuonbiadi Isirayeli yaaba pali nni.” **27** N ya piini bi tuonbiadi, lani n ba tua n ñonianu yeni ba. **28** Yaali n nua o laabaalñamo po, bi tie yibalinba kelima yinba bi nilanba ya po; ama yaali n nua ban gandi yaaba li ñanbli po, bi tie U Tienu n bua yaaba kelima bi yaajanba po. **29** Kelima U Tienu yiinu yeni o paabu ki pia lebdima. **30** Nani yoghubá, i den ki tuo ki ñua U Tienu n bili ya sanu, ke bi tudma po, ke i baa U Tienu niñingbadma yeni, **31** Bi mo tudi U Tienu sanu, ke yin baa ya niñingbadma po yeni ya po, bi mo n baa mi niñingbadma **32** Kelima U Tienu luoni bi niba kuli mi ti tuonbiadi nni, ke wan fidi ki gbadi bikuli niñima. (eleese 91653) **33** kesaa, U Tienu ñalmani yeni o yanfuoma yeni o banma yabi ki go ñua! ñma ba fidi ki kpaagi o yanjaga? ñma ba fidi ki bandi o sanbila? **34** ñma kpaagi ki bandi U Tienu maalma? bii ñma n ba fidi ki tua o ceglika? **35** ñma kpia ki teni U Tienu bonli ki ji guu ke wan ñmiani o? **36** Bonli kuli ñani U Tienu kani i, wani n die likuli,

likuli ye o ya po i. Wani n yeni ti kpiagdi yeni ti yudandi li bina yeni li bina! Ami! (aiōn g165)

12 N naataani, n mia yi ki go paandi i pala ke yin diidi U Tienu niñingbadma po, ki yidi i gbannandi ya salga fuo, ki ḡani, ki mani U Tienu po. Lani n ba todi yin fidi ki kpiagi o bonḡanla.

2 Da ḡua mani molane jamaano ka. Yin lebdi i pala, ki pandi i yantiali, ki fidi ki bandi U Tienu buama, yeni yaali tuagi, ki mani, ki ḡani cain.

(aiōn g165) **3** U Tienu ḡ puni nni ya ḡanbli po, n miadi i siiga nni yuakuli, ke obá ḡ da dongi o yuli, ki maali ke o cie o lieba, ama, yuakuli ḡ maali yeni mi yanfuoma, ki dagni U Tienu ḡ seni o dudugdi naani. **4** Kelima nani tin pia i gbannanbuoli, ke ti taani ki tie ti gbanu yeni, li gbannandi kuli naa taa taa tuona. **5** Lanwani, tinba yaaba n yabi, ti taani ki tie gbannanyendu i, Kiristu nni. **6** Nani tin pia yuakuli yeni o yenpaabu, ke bu ḡua wan baa ya ḡanbli yeni i, yua n pia sawali paabu, wan ya wangi ke li ḡua o dudugdi ḡ dagdi maama. **7** Yua n pia tuonli paabu, wan ya tuuni. Li ya tie tundma paabu, wan ya tundi. **8** Yua n pia ya paabu n paagdi bi niba pala, wan ya paagdi bi pala; yua pia li todli paabu, wan ya todi yeni ti bulcindi. Yua ya paabu tie mi gobdima, wan ya gobdi yeni li yankuali. Yua n pia ti niñinpadu baabu, wan ya tuuni yeni li pamanli. **9** Mi buama ḡ logdi mi muyima. Yin ya jie ti biidi. Yin ḡanbi ki mubni yaali ḡani nuujadlie. **10** Yaali n nua i naataani buama, i pala ḡ ya siadi i lieba po; yaali nua ti bulcindi, yin colni i yaba. **11** I gbanu ḡ ya saagi yeni li tuonli, ki nan ḡa i kpadje. Yin ya tiegi U Tienu tuona nni, ki tuuni U Tienu po. **12** I pala ḡ ya mani li dandanli po. Fala yogu, yin tieni li juunli ki ya jaandi yognu kuli. **13** Yin ya todi bi nitegingkaaba bi buama banlu, ki ya bobindi bi canba po ku canmangu. **14** Yin yadi mi yedḡanma yaaba n wangi yi fala po, yadi mani mi yedḡanma bi po, ki da solini. **15** Yin mangi i pala yeni yaaba n mangdi bi pala, ki buudi yeni yaaba n buudi. **16** Yin ya pia maalyenma i lieba po. Yin da pia japaadi maalma, ama li yumiinli maalma. Da yini mani i bá ke i tie yanfodanba. **17** Yua tieni yi biadma, yin da ḡmiani o biadma. Yin lingi yaali n ḡani bi niba kuli po. **18** Li ya tie ke li maa i ya po i, ke i ba fidi, yin tieni ania ki ya ye yeni bi niba kuli mi yanduanma nni. **19** N buakaaba, da tuu mani panli i bá. yin guudi U Tienu pabienli cuama;

kelima li diani: «Li pantuuli tie n yaali, mini n ba tuu mi biadma panli, O Diedo n maadi.»

20 Ama, koma ya pia a yibaliya, ḡan puni o mi jiema, ḡuñuunu n ya pia o, ḡan puni o mi ḡima; kelima a ya tieni yeni, mukuantona i, ke a tugni o. **21** Da ḡa ti biidi ḡ paadi ḡa, ama ḡan tieni mi ḡanma, lan paadi yaali bia.

13 Nilo kuli n yaa colni yikodanba, kelima yiko ki ye ke ki ḡani U Tienu kani kaa. Yaa yikodanba n ye kuli, U Tienu n kaani ba. **2** Lani, yua n yie bi yikodanba yie U Tienu n sieni ke o bona n baa yaa suani maama, ke U Tienu mutuoli baa jiidi o po. **3** kelima yikodanba ki ye ke ban yaa mabindi ḡanma ka, ama ti biidi. Da jie mani bi ka. I ya ḡanbidi, bi baa pagi i. **4** kelima U Tienu tuonsanba ye i po i. Ama i yaa tie biidi, yaa bani mani ke bi baa ḡmagi i tuba. **5** Li yaa po i ke ti coldi bo baa tie yeni yanḡagili i, ama mabiili ka. **6** Li po, yaa paa mani i panpaani kelima bi yikodanba tie U Tienu tuonsanba i ki fiini bi tuona nni. **7** Paa mani yua kuli yin baa paagu yaala: paa mani o lonpo gaali o lonpo, i panpani daano mo o panpani, colni mani yua dagidi yin colni o, ki selini yua dagidi yin selini o. **8** Daa pia mani nilo baa yaa panli li yaa ki tie ke yin yaa bua i lieba baba yaaka. Kelima yua bua o lielo tiendi yikodi n bua yaala kuli. **9** Yeni, a kan conmi, a kan kpaanilo, a kan suu, ḡan daa bua a lielo bonla yeni yaali n sieni kuli taani ki tie bonyenla: «A baa bua a lielo nani a baa yeni.» **10** Mi buanma ki duolidi o baa, li po n ke mi buanma tie mala. **11** Lanwani, i bandi ke u yogu ba ke yin findi kelima ti fiema nagi ki cie yaa yogunu ke ti den gaa o. **12** U yogisiigu pendi o ke u ti siḡaagu mo nagi o, tin ḡaa mani li bonbonli nni tuona kuli ki taa mi yinma jakontiadi **13** Yin yaa suani a papientuona nani lan buali ke tin yaa suani u yensiigu nni yeni. Tin ḡaa mani li jiedicianli yeni li dañucianli, a concona tuona yeni ti jongindi tuona, a konkona yeni i nanga. **14** Tugi mani ti yonmidaano Jesu Kirisiti ke wan tua i jakontiadi ke yin laa ki ji daa kpaani ke yin soni i yanma n kua yaa tuonbiidi nni kuli.

14 Ga mani yua ntadi ti dudugdi nni cangu, ki da teni o tagli yeni i maakpaga. **2** O nilo ye, ke o dududi po, ke o di bonli kuli, yua tadi wani ii, di kpifaaadi yeni luana baba i, **3** Yua n di bonli kuli ḡ da nundi yua n ki di bonli kuli, ke yua n ki di bonli kuli mo ḡ da jalgi yua n di bonli kuli. Kelima U Tienu tuo o tuada. **4** A

tie ŋma i ki ba jalgi nitiani yonbo? O ya se ee, o ya baá aa, li tie o canbáa maamam i. Ama o baa se, kelima U Tienu ba pugni o u paalu ki cedi wan ya se. 5 Poyenpo, nilo baa maali, ke o cie o lielolo. Potóli po, tiano mō n maali ke bikuli doa i. Yuakuli n bili o yuli nni ke o maalma tiegi. 6 Yua n kpaagi li daali, kpaagi li O Diedo po i; ke yua n di mo, o di O Diedo po i, kelima o tiendi U Tienu balga. Yua n ki dini, cuo o yuli kaa dini O Diedo po i, o mo tiendi U Tienu balga. 7 Kelima, obakuli ki kubi o miali o yuceli po. 8 Kelima ti fo, ti fo O Diedo po i; ti ya kpe mo, tikpe O Diedo po i. Lanwani ii, tin fo oo, tin kpe ee, ti tie O Diedo yaaba i. 9 Kelima, lanyapo i ke Kiristo bo kpe, ki go fo, ke wan ya tie bi kpienba yeni yaaba fo kuli Diedo. 10 Ama, fini, be n cedi ke jalgi a kpiilo? Ke fini mo, be n cedi ke a nundi a kpiilo? Kelima bi ba jia tikuli buudi U Tienu kalkaanu. 11 Kelima, li diani, “N fo” O Diedo n yedi lani, “Mini ya po, dunli kuli ba gbaani, lanbu kuli n yaadi ki kpiagi U Tienu yeli.” 12 Yeni, ke yuakuli ba togdi o yuli po U Tienu nintuali o tuada. 13 Lanwani ii, tin da jalgi ti lieba, ama, tin jagi ki cuo, ke nilo kan tua o lielo po tantuudkaali bii diagu o naataano po. 14 N bani, ke n pali go paa Jesu po, ke libakuli ki jogni li yuli po. Kase yua maali ke bonli kuli tie jogni o po. 15 Mi jiema po, a ya ba yagi a kpiilo yama, lanwani ii, ŋaa ji cuoni mibuama sanu po ka. Da cedi mani ti jiedi po, Kiristo n kpe yua yapo n bia. 16 Lanwani ii, yin da cedi i tuadjama n tua tuatiigu. 17 Kelima, U Tienu Diema ki tie jiedi yeni bonnukaama ya maama ka, ama, li tie mi teginma, mi yanduanma, yeni li pamanli mi Foŋanma nni. 18 Lanwani ii, yua n tuuni Kiristo po, ki tuagi lanyu sanu, U Tienu ba tuo o yema, bi niba mo n pagi o tuada. 19 Lanwani ii, tin ya ŋua mi buama sanu yeni yaali n ba ŋanbi yuakuli. 20 Da biidi U Tienu tuonli ti jiedi po. Tin ya bani ke bonlikuli ŋani, ama, li jogni yua n ba di, ki tua tantuudkaali o lieba po i. 21 Li ŋani ke nilo n da ŋmani nandi, ki da ŋu daama mo, yeni ya bonli n ba cedi a kpiilo yama n ŋa a niinni. 22 ŋan pia ya dudugdi, tin ya ye fini yeni U Tienu siiga. Mi yediŋanma baa ye yeni yua n ki jalgi o yuli wan jagi ki cuo yaali ya po. 23 Yua ya yama n lengidi, ke o dini, o ba taa i tagli, kelima laa ŋani ti dudugdi kani ka. To yaali n ki tie dudugdi maama mo, tie tuonbiadi i.

15 Mólane, tinba yaaba n pia u paalu n gbadi a tadma tadingu niima nni, ki da dongi ti yuli. 2 Ti siig, yuakuli n ya tie ti yaali n ŋani, ki mangi o lielo pali, klan pugni o dudugdi. 3 Kelima bá Kiristo bo ki dongi o yuli. O bo li tie nani lan diani maama yeni, yaaba n den sugdi a sugdi guani n yuli po.” 4 Kelima, ban bo diani ya diani kuli tie tinba ya tundma po i, ke a i diani n wangi ya juunli yeni yin paandi ti pala maama, tin fidi ki baa li dandanli. 5 N miadi ke li juunli yeni mi baagima Tienu n cedi yuakuli n taa yantiayenli o lielo po nani Jesu Kiristo yeni. 6 Ke tin fidi ki taani yantiayenli yeni ŋoyenbu, ki fidi ki kpiagi ti Diedo Jesu Kiristo Báa yeni O Tienu. 7 Lanwani ii, yin ya gaani i lieba cangu nani Kiristo n ga i cangu maama ke wan kpiagi U Tienu yeli. 8 Kelima, n yedi ke Kiristo yua ku kanciagu naciemo ki waani U Tienu mōmōni, ke lan dogdi ki waani wan tieni yeni i yaajanba ya ŋonianu. 9 Yeni bi nilanba ke ban tieni U Tienu balga, o niŋingbadma po. Nani lan diani maama, “Lanyognu n kpiagi a yeli bi nilanba siiga, ki yiini ki dondi a yeli.” 10 Li go diani, “Mangi mani i pala, bi nilanba, yinba yeni i dogtieba.” 11 Ki go diani, “Dondi mani O Diedo, yinba bi nilanba kuli; bi dogtieba kuli n dondi o.” 12 Isayi go yedi, “Li benpaali ba pudi Jese cugli nni, ki fii, ki diedi bi nilanba. Bi nilanba ba baa li dandanli o po.” 13 Mólane, N miadi ke U Tienu dandanli n gbieni yi yeni ti dudugdi pamanli yeni mi yanduanma, ke yin ya gbie yeni li dandanli Mi Foŋanma paalu po. 14 N kpiiba, mini mono pali paa i po, N pali paa i po, kelima yinba mono gbie yeni ti ŋandi, ki gbie yeni banmabuoli kuli. N pali go paa i po kelima, i ba fidi ki ya tigi i lieba. 15 N go dangi yi ya tisonkaali ne yeni li pamancianli, ki bua min tiadi yi, kelima U tienu n puni nni ya paabu po. 16 Li paabu tie ke n ba tua Jesu Kiristo n ba soni ya naaciemo bi nilanba siiga. Ke min tua salga yidka, ki waani ba U Tienu laabaalŋamo. N ba tieni lani, lan todi, bi nilanba paabu n tua ya paabu n ŋani ki gbie yeni mi Foŋanma. 17 N pamancianli tie ke min kpiagi Jesu Kiristo yeli yeni U Tienu n tieni ya bona kuli. 18 Kelima mii pia papaali ki ba yedi libakuli kase Kiristo n soni ya tuonli n po, ki ba cedi bi nilanba n la yaalidgu yeni u paaciamu tuona, ki colni. 19 Mi Foŋanma paaciamu po min cili Jerusalema yeni li tinkundogi, ki ban pundi hali Iliri, min fidi ki yadi ki waani Kiristo laabaalŋamo. 20 Lanya

sanu nni i, ke n payianu den tie ke min yadi, ki waanu o laabaaljamu, ama, li ki tie ban bani Kiristo yeli naankani ka, li tieni ke min da ti gedi ki maa nitiano n bili ya fiagli po i. **21** Nani lan diani maama: “Yaaba n ki kpeli ki baa li maalma o maama po, ba bandi o,” ke yaaba n ki kpeli ki gbadi mo ba gbadi niima nni. **22** Lanya po i, ke li pani nni ke mi cua i kani. **23** Ama, molane, N ji ki pia kaanu, ki ba kali ya tinbuali ne, li ki luo bina ke N lingi ke min pundi i kani. **24** Lanwani ii, N ya caa, Españi, n ba jadi i kani, yin ciani nni, li waagi ke n jiki baa i yegnu. **25** Molane, N caa Jerusalema, ki bua soni bi dogkaaba po. **26** Kelima, li baatie pamancianli i, Maseduani yeni Acihaya yaaba po, ke ban teni bu paabu, ki todi talginba, Jeruslema dugkaaba siiga. **27** Nn, li den tie bi po pamancianli i, yende, bi tie bi pandanba i. Kelima, bi nilanba ya baa bi yenpaabu, li tie ke bimo n baa bikani nanduna bona i. **28** Lanwani ii, N ya soni lanyu tuonli ki gbeni, ki diidi ki sua ke min taani ya paabu kuli kua bi nui nni, N ya caa Españi, N ba togni i kani. **29** N bani ke min ba pundi i kani, li ba sua ke i kuli gbie yeni Kiristo yediñanma i. **30** N kpiiba, Molane, ti Diedo Jesu Kiristo yeli po, yeni Foñanma buama po, N tigi yi, ki paandi i pala, ke yin mua ti jadi yin jaandi ki miadi U Tienu ya yognu kuli, ki todi nni. **31** Yin ya jaandi ki miadi ke Jude yaaba yaaba n ki colni yeni n n nni, min fuodi, ke Jerusalema dugkaaba pali n mangi n tuonli po. **32** Ya jaandi mani, ki mia ke U Tienu buama po, ke min pundi i kani yeni li pamanli, ki taani yeni yi ki baa mi fuoma. **33** N miadi ke Mi yanduanma Tienu n ya ye yeni ikuli. Ami

16 n fuondi n ninsalo yua n tie sanclé jaandiegu nni tuonsoanlo 2 ke yin ga o ti yonbidaano yeli po maama ndagidi binigagidi njanba po yaala n buali yin todo kuli, kelima wani o ba den tua todika yaa nbi n yabi po yeni min yaa po kuli. **3** fuondi mani Pilisila yeni Akilasa n tuonsoalieba ti yonbidaano Jesu Kilisi yeli po. **4** bani n den luni bi miana ki fie min polo yaa miali min bebe ka tiendi ba baliga ama yeni li jaandie yaba kuli **5** fuondi yaa jaandiegu nye bi deni, fuondi mani Epayineti n doanli moano, o tie kilisiti po bon kpiali Asi yaa dogu nni. **6** fuondi mani maliyama yua n soani li tuonpaali yi po. **7** fuondi mani An dienikusi, yeni Juniasi, n baa n ba yeni n yonbi lieba bi tie

utienu tonda siiga ni moanba yaaba n kpa kicili uTienu tuonli yeni min. **8** fuondi n danli ANpilia ti yonbi daano yeli nni. **9** fuondi n tuonsoalielo yudiben kilisiti nni yeni Sitasine n danli moano **10** fuondi mani Apilasa wan yua n se ke li pa kilisiti nni yeni, Asitibolo deni yaaba. **11** fuondi mani ti kpiilo Elodiana, fuondi mani Narsise den po yaaba yaaba n ye ti yonbi daano kuli. **12** fuondi mani Trifeni yeni Trifoni yaaba n soani tuonpaali ti yonbi daano po, fuondi Pilisila wan yua n soani boncianla ti yonbidaano po. **13** fuondi rufu yua ke yonbidaano lugido yeni o na yua n tie ti kuli yaa na, **14** fuondi Asynkilita Fileseno, hermesi, Patroba Hermasi, yeni ti jaba yaaba n ye yeno. **15** fuondi mani Filologi, yeni Julie Merde yeni o nisalo Olynpe yeni o nigagidi njanba yaaba n ye yeni ba. **16** yin yaaa binini mani yi yaba ki fuodi ba. li jaandielu yaaba kuli fuondi yi, **17** moala ncegili yi yin foagimani yeniyaaba ncuoni yeni siiga mipaadima yeni a koankoana, yin kubi n tunda yaala ke yi ga n kani, yin foagidi yeni li danba **18** kelima laa nibuolu ki suani ti Yonbidaano po ka, ama bi yaa puona po, yeni ya maama nmani bi niba po ki boandi yaaba n ki daani, **19** yi coanli n pia yaa nannanli po pundi li nandunli kuli n ye yeni li pamanli kelima laa bonla po, n bua ke yin yaa tie yaa danba n bua yaala n nani kuli po, ki sani ki nja yaala n bia kuli. **20** li ji kan waagi mi yanduanma Tienu baa mudi sutaani yuli yi taana tii po UTienu nyaa ye yeni yi ti yonbidaano Jesu kilisiti po. **21** Timote n tuonsoalielo fuondi yi lusiuyasa, jasono, yeni Sopateli n kpiiba. **22** Mini Teryusa n diani li tili ne n fuondi yi ti yonbidaano yaa yeli po. **23** Gayusa n canba yeni yaaba n ye li jaandielu nni yaaba kuli, Elasita yua n kubi udogu ligi fuondi yi, yeni n ninjoa karitusi. **24** ke ti yonbi daano Jesu kilisiti njanbili n yaa ye yeni yi kuli Amina ke yua n baa fidi ki todi n gbadima min wangi ya labaa njanmo Ti yonbi daano Jesu kilisiti nni, **25** yua n fidi ki todi yi yeni olabaali njanmo ke n todiba Jesu kilisiti nni ke nani yaala doagidi ki waani njaasi nni yaala ke da foagi. (aiōnios g166) **26** Ama moala ne o nisoaginkaaba yaaba ke UTienu den doagidi ba idian pokuli ke lan fidi ki nibuoli kuli n coanli li dandanli maama. (aiōnios g166) **27** ke UTienu bebe n ga ti kpiagidi yua n tie o yanfodaano li bina yeni li bina Amina. (aiōn g165)

1 Korantien

1 Pəl, ban yini yua ke wan tua Jesu Kiristu tondo, ke li ŋua U Tienu buama, yeni n naataano Sosteni, **2** Ti diani li tili ne, ki ba teni U Tienu nitaanli yaali n ye Korenta, bani yaaba n baa mi yedŋanma Jesu Kiristu yeli po, ke bi gagdi ba ke ban tua niŋanba, yeni yaaba n li taagi ti Diedo Jesu Kiristu yeli hali ban ye naani kuli, bi Diedo yeni ti yua. **3** Ti Báa U Tienu yeni ti Diedo Jesu Kiristu n̄ puni yi mi yedŋanma yeni mi yanduanma! **4** N jaandi n Tienu yognu kuli, i po, kaa cedi yeni wan tieni i po ya ŋanbli Jesu Kiristu yeli po. **5** Kelima wani ya po, i baa ya ŋalmani n yabi, ki nua mi maama yeni mi banma, **6** Ban tieni Kiristu po ya kasiedi fiigi bonŋanla i siiga, ke i kubi yeni i m̄ni ke li paa. **7** Mola, i ji ki luo yenpaabu bá kuli, yinba yaaba n guu ti Diedo Jesu Kiristu d̄gdima. **8** O ba pugni yi u paalu, ke bi kan fidi ki jalgi yi hali ti Diedo Jesu Kiristu n̄ ba cua ya daali. **9** U Tienu tie tin dugi yua ya po, wani yua n yini yi ke yin ŋodi o bijua yeni li papienli. **10** N naataani, n miadi yi, ki paandi yi pala, ti Diedo Jesu Kiristu po, ke yin ya taa n̄obu, ki da pia paadma i siiga, ama yin ya taa yantiayenli yeni maalyenma. **11** Kelima, n naataani, n gbadi ke Kolowe niba maadi ke a k̄nkona ye i siiga. **12** N bua yedi ke i siiga yuakuli maadi maama ne: “Mini n tie Pəl yua yo! Ke mini, Apolosi yua! Ke mini Sefasi yua! Ke mini Kiristu yua! **13** Kiristu ji paadi paadi yo oo? Bi kpaá Pəl i, i po, li dap̄n̄p̄n̄li po oo? Bii, bi batise yi Pəl yeli po i? **14** N jaandi U Tienu yeni min ki batise bá niyendo yi siiga, lan n̄ani kirisipusi yeni Gayiwusi yaa ka. **15** lani yaa ka, bi bi ba yedi ke bi batise yi n ya yeli po i. **16** N go batise Sitefanasi diegu nni yaaba; lan n̄ani lankani, n ji ki tama ke n batise nitiano. **17** Kiristu ki s̄ni nni ke min ya batise bi niba ka, ama ke min ya wangi o laabaalŋamo, Li naa go tie ke min ya wangi yeni mi yanfomaama ka, ke Kiristu dap̄n̄p̄n̄li n̄ da tua fanma. **18** Kelima li dap̄n̄p̄n̄li maawangma tie yanluomaama i, yaaba n bodi po; ama tinba yaaba n baa mi faabma po, mi tie U Tienu paaciamu i. **19** Li go diani ki yedi ne: “N ba buoni bi yanfodanba yanfuoma, ki biani bi nunfandanba nunfanbu. **20** O yanfodaano ye le? o gbanbando ye le? Ti jamaano ne n̄oniadaano ye le? U Tienu ki cedi ke ŋanduna yanfuoma kpan̄di gaadma aa? (aiōn g165)

21 Kelima, nani ŋanduna yeni o yanfuocema ki bandi U Tienu yeni U Tienu yanfuoma, li tua U Tienu po yanbuama i, ke wan faabi yaaba n dugi o po yeni mi gaadmaama. **22** Jufinba buali yaalidgu bona po, ke binilanba lingi mi yanfuoma. **23** Tinba ti wangi ban kpaá ya Kiristu li dap̄n̄p̄n̄li po i; li tie janjanma jufinba po, ki tie gaadma bi nilanba po. **24** Ama, ban gagdi ki yini yaaba ya po, ban tie jufinba bii nilanba aa, li tie bi po U Tienu paaciamu yeni U Tienu yanfuoma i. **25** Kelima U Tienu gaadma pia mi yanfuoma ki cie bi nisaalba, ke U Tienu tadingu pia u paalu ki cie bi nisaalba. **26** N naataani, yin ya bani ke yinba yaaba ke bi gagdi ki yini i siiga, ti gbannandi yanfodanba ki yabi, u paaciamu danba ki yabi, bi ŋalmandanba mo ki yabi. **27** Ama U Tienu taa ŋanduna yanluoma bona i, ki tulni bi yanfodanba, ki taa ŋanduna tadingu bona, ki tulni u paaciamu danba. **28** U Tienu lugdi ya bona n ki pia mayuli ŋanduna nni, yeni bi niba n̄ falu yaali, ke laa pia fuoma, ki fanbi ban nua yaali ke li pia mayuli. **29** O tieni lani, ke nisaalo n̄ da kpiagdi o yuli U Tienu kani. **30** Wani ya po i, ke i fo Jesu Kiristu nni, wani yua n tua ti po yanfuoma, teginma, gagdiŋanma yeni daafaabma, **31** Nani lan diani ki maadi maama: “Yua n kpiagdi o yuli, wan kpiagi o yuli O Diedo nni.

2 N kpiiba, min den gedi i kani ki ba d̄gd̄i U Tienu ŋasiili ki waani yeni, n dee kubi mi mabanma bii mi yanfuoma ka ki muandi yi. **2** Kelima min den ye yi siiga yeni, ki jagi ki jagi ki cuo ke Jesu Kristo bába yaaa ka, min ki bani libá ki ba maadi li po, Jesu Kristo yua ke bi den kpaá o li dap̄n̄p̄n̄li po yaa ka. **3** N den cua yi kani ki tie nani yiamo yeni, ki jawaani pia nni, ke n jegli paaa. **4** N dee pia mi mabanma leni mi yanfuoma ka, ki tundi i tundi, ki go muandi n laabaali, ama n maama nni leni n tunda nni, Foŋanma n den wangi mi paalu. **5** Li den tie yeni ke yin da taa dandanli ki teni o nufosaalo yanfuoma ka, ama ki ya dugi U Tienu paalu po. **6** Ama leni li kuli, leni mi yanfuoma i ke ti tundi yaaba ke bi yama gagdi Kristo ŋogkaaba nni. Li yanfuoma ki tie ŋanduna ne yaama, mi go ki tie ŋanduna ne badbijaba yaama; ban wan ba bia bikuli. (aiōn g165) **7** Ti maadi U Tienu ya yanfuoma i, mi den tie ŋasiili yaama n wuo i, ke u den tuodi ki bobni ti yudandi po ki sua ke ŋanduna da ki ye. (aiōn g165) **8** ŋanduna badbijaba

ne, obá naa bani li yanfuoma, bi den kan cedi ke ban kpaá Yudandi Yonbdaano daponponli po. (aiõn g165) **9** Ama nani lani diani U Tieniu tili nni yeni: O nulo nibinli n kan baa lá yaala, ke o tubli mō n kan baa gbadi yaala, ya maalma n kan fidi ki kua o nulo pali nni palbi yeni, U Tieniu bobni mani yaaba n bua o po. **10** Tinba i ke U Tieniu cedi ke mi fojanma wangi ti u ḡasiili, leni i mōni, mi fojanma wan nua bonla kuli, bá yaala n wuo U Tieniu pali nni mōno. **11** ḡma bani yaala n ye bi nifosaalba pali nni? Nifosaalo bábá n bani o pali nni yaala n ye o pali nni. U Tieniu mō, li tie yeni, U Tieniu fojanma bábá yaa ka, obá ki bani yaala n ye U Tieniu pali nni. **12** Tinba wan ki kubi ḡanduna ne yema ka ki tuuni li tuonli, U Tieniu n puuni ti u fojanma ke ti fidi ki bani wani U Tieniu n puni ti ya paabu kuli. **13** Tin maadi yaala yeni: Ti ki maadi nani nifosaalo yanfomaama n buali maama ka, ti maadi nani U Tieniu fojanma n tundi ti ke tin ya maadi maama i. N nua ke ti wangi yaaba n pia U Tieniu fojanma, yaala n tie U Tieniu fojanma yaala. **14** Ya nulo ki pia U Tieniu fojanma, kan fidi ki gaa yaala n ḡani U Tieniu fojanma kani. O ya po li tie gaadmaama i, o kan fidi ki gbadi mi niima nni, kelima U Tieniu fojanma n yen puni bi niba li banma. **15** Yua n pia U Tieniu fojanma ba fidi ki ya bani bonla kuli ya niima nni, ama obá nan kan fidi ki ya bani u ya niima nni. **16** Kelima nani lan diani U Tieniu tili nni yeni, ḡma bani ti yobdaana maalma, ḡma ba fidi ki teni u i cegli. Tinba wan nan pia Kristo maalma.

3 N ninjab yen n nipuob, n kan fidi k ya maadi yeni nani jaanditieba yeni, ama nani min gbannanbuama danba yeni, nani yaaba da guani k mali jesu nni yeni. **2** N tieni mi naaḡanma i, ti nandi ka. Hali yeni mōla kuli i da k bobni k dagdi. **3** Kelima i da li tie gbannanbuadanba i lani ya po i, ke li nunponli yeni a kōnkōna da bii ki ye i siiga. I ki cōlni u gbanu i yema nni ii, i ki cōlni bi niba yikodi yi cenli ni ii? **4** Nilo ya yedi: “mini taa Apolōsi po i” ne ki tie gbannanbuama yema ka aa? **5** ḡma tie Apolōsi, ke ḡma tie pōli? Yi dugi ya tuonsōnba po, ke u tienu puogi ba o tuonli. **6** N ḡuundi, ke Apolōsi jōgni, ama u tienu n cedi ke li pa. **7** Lan wani ii, yua n ḡuundi yeni yua n jōgni k tie liba kuli. Ama u tienu n cedi ke li pa. **8** Mōla yua n ḡuundi yeni yua n jōgni kuli tie yema i, yua kuli ba baa o panpaai nani o tuonli n dagdi maama. **9** Kelima ti tie u

tienu tuonsōnlai. I tie u tienu gōgdigu, u tienu tagma. **10** Nani u tienu n puni nni o ḡalbalga yeni. N bili li fiagli nani tanmaaciamo yeni N bili li fiagli ke toa n maa ki tuani. Ama yua n ba maa ki tuani ḡ ya cegi. **11** Kelima oba kuli kan fidi ke maa fiagtianli ke li kandi ban bili yaali, lani n tie jesu kiristo. **12** Mōla, yaa n maa fiagli po yeni wula yoo, muadi yoo? **13** U yensiinu ba dogdi ki maani o tuonli n dagdi maama. Kelima o mu ba bigni o ku waani yua kuli tuonli ḡ dagdi maama. **14** O nilo ḡ maa yaali ya mōni ki ciadi, o bo baa o panpaai. **15** Ama li ya juu (sia) oba la fala waamu, ama bi ba faabi'o u mu po **16** I bani ki tie u tienu yekaanu, ke u tienu fuoma ye i niinni? **17** Nilo ya biidi u tienu yekaanu, u tienu ba biani'o. Kelima u tienu yekaanu tie kaan ḡanmu i nani yimba yeni. **18** Nilo ḡ da bōndi o yuli. Nilo ya maali ke o tie yanfodaano ti jamaano ne, wan go tu a gaado, yeni, o baa pia mi yanfuoma. (aiõn g165) **19** Kelima ki tinga nni yanfuoma tie u tienu po gaadma i. Kelima bi diani: “o gaadma yaalidi o yanfodaano. **20** Yaali n pugdi u tienu bani ki bi yanfodaama yantiana tie bonyuyuo di “ **21** Lanwani i, li ji ki buali japaadi bi niba po. Kelima yinba n yeni buoli kuli. **22** Lan tie Pōli ii, Apolōsi ii, bii Sefasi, li ḡandunli, mi yema aa, bii mi kuuma, m ḡlane ya bona bii ya bona n ba yuandi ki, lan kuli, yinba n yeni. **23** Kiristo n yeni yi mō, ke kristo mō tie U Tieniu

4 Lanwani i, bi nua ti ke ti tie Kiristu naacenba, U Tieniu ḡ gagdi ki lugdi yaaba ke ban ya wangi o banma yaama n duagi **2** Bi nan ki buali bontōli yaaba n wangi mi yeduagikaama ki kandi li papienli yeni ti dudugdi. **3** Mini ya po, li ki maadi nni libá kuli yeni yin jia n buudi bii bi bujiaba ḡ jia n buudi. Mini n bá mo kan bu n buudi kelima n naa pia biidi bá kuli. **4** Ama lani ka kuni nni i mōni, yua n ba jia n buudi n tie O Diedo i. **5** Lanyapo i, li ki buali ke yin jia buudi bá kuli, ke u yogu dá ki pundi, guudi mani hali O Diedo cuama, wani n ba tieni mi yenyenma ki dōgdi yaali n duagi li biigli nni kuli, ki ba dōgdi yaali n wuo bi niba pala nni kuli. Lanyogu i, ke U Tieniu ba teni yuakuli wan dagdi yeni ya kpiagdi. **6** N naataani, yinba ya po i, ke n taa mini yeni Apolosi yema nannanli, ki bua waani yi, ke yin togdi ti yema, ki da tieni ki pendi yaali n diani ki bili, ke i siiga, nilo ḡ da kpiagdi yendo, ki fali o lielo. **7** Kelima ḡma n

cedi ke a ki taa yeni a lieba? A pia be ke laa ñani U Tienu kani? To, li ya tie ke U Tienu n puni a, be n cedi ke a kpiagdi a yuli nani ñaa baa li U Tienu kani ka yeni i? **8** Mola i guo, mola i ji tie ñalmandanba i, bá ke tii ye i kani, i cili ki ji diedi u kaanu. U tienu n todí yin diedi u kaanu, ti mo n ti fidi ki diedi yeni yi! **9** Kelima, li naani ke U Tienu cedi ke timba bi tondba n juodi bi niba kuli ya siiga, li tie nani ti buudi jia ki cuo ti ke li buali ke tin kpe yeni i. Kelima bi ñani ki sieni ti asala siiga nni, bi niba yeni malekinba siiga nni. **10** Kiristu po cedi ke ti tie gaada, ama, yinba, i pia li miali Kiristu nni, ki tie yanfuodanba; tinba tadi, ke yinba tie paatieba. Bi kpiagdi yi yela, ki nan fali tinba! **11** Hali yeni mola kuli, mi koma, u ñuñuunu, yeni mi mubima n bua kpa ti. bi cagni ti, ki wangi ti fala; ke ti waa, tii bani tin caa naani. **12** Ti tuuni yeni ti nui, ki cögi, bi sugdi ti, ke ti kpiagdi U Tienu; bi cagni ti, ke ti tuo ki gaani. **13** Bi ya tabi ti ku totabgu, ti yen jiini mi yama ki maadi yeni li padingli; ti ji tie nani ñanduna baadi yeni, nani bi niba n yie ki luni yaali hali yeni mola. **14** Mii diani yi ne kuli ki bua min kuani yi i fee ka, ama n diani yi nani n bibuadkaamu yeni. **15** Kelima i ya ti pia Kiristu tundkaaba tuda piiga, lani naa wangi ke i pia Baaanba ke bi yabi ka, kelima mini n todí yeni o laabaalñamo, ki cedi ke i mali Kiristu nni. **16** Lanwani i, n mia yi ke yin ya togdi n yema. **17** Lanyapo, n sōni Timote i kani, wani yua n tie n bibuadga, ke o dudugdi yabi O Diedo po; wani n ba tiadi yi min pia ya sanbila Kiristu po, yeni mi tundi maama ti jaandiedi nni, kaankuli. **18** Nitianba i siiga nni gbie yeni ti japaadi nani n ji kan cua i kani yeni. **19** Ama, li ya tie O Diedo yanbuama, li ji kan waagi, n ba cua i kini, ki bandi yaabi n fiindi ti japaadi paaciamu, li ki tie bi maama ka. **20** Kelima U Tienu diema ki tie maama ka, ama paaciamu i. **21** I bua be? Min cua i kani yeni balju bii yeni mi buama yeni mi yandingma i?

5 N gbia ke bi maadi i maama ki tua ke mi conconma ye i siiga ke lan ya conconma buolu ki ye bá bi nilanba kani; mi yabdi hali ke i siiga, yendo dua yeni a báa denpua. **2** I yabdi ti japaadi! yii tuo ki biidi i pala li tuonbiadi po, ki ba beli ki ñani i siiga yua n tieni lan ya tuonjögindi! **3** Bá ke n fagi yeni yi ti gbannandi po, n nan ye i siiga yeni n yantiali. N jia ti buudi ki cuo yua n sōni lan ya cancagindi nani

n ye i siiga yeni. **4** Ti Diedo Jesu Kiristu yeni po, yinba yeni n yantiali n taani ki ye yeni ti Diedo Jesu Kiristu Paaciamu, **5** Li buali ke yin cedi ke setaani n biani lan ya nilo gbannandi, o naano n fidi ki baa u faabu ti Diedo Jesu n ba cua ya daali. **6** I kpiagdi i yula fanma i, yii bani ke li dabinli waamu ne ba fiini ti bugdi kuli ii? **7** Yin buoni mani li dabinkpeli, yeni, i ba tua bugpaandi, nani yin ki pia dabinli yeni, kelima bi padi Kiristu ti paak pabiga o. **8** Lanwani i, tin jaani mi jaanma lan da tie yeni li dabinkpeli, ki da tie i janbi yeni mi biadma dabinli, ama yeni ya kpanu n ki pia dabinli lani n tie li papienli yeni i mōmōni. **9** N diani yi li tili, ke yin da pia dōnligu yeni yaaba n tie mi conconma, **10** mii maadi ñanduna nni concona kuli ka, bii bi fafagdanba yeni a suuda, lani yaa ka yeni yaaba n ñua i buli ka; li ya bi tie yeni i, li bi buali ke yin ña ñanduna nni i. **11** Mōlane, min diani ki waani yi yaali n tie ke yin da cuo dōnligu yeni yua tua ke o tie i naataano, ki nan conbi, ki tie fafagdaano, bii ki ñua i buli, bii ki tie suudo, lan yaa ka nisugdo, bii daañugaado, lan yaa ka yua n buadi jodi dima; yin da taani ki di yeni lan ya nilo. **12** N ya jia niinpo yaaba buudi, li ba pugni nni be? I kan jia ti buudi yeni i siiga nni yaaba ka aa? **13** Yaali n nua niinpo yaaba, U Tienu ba jia bi buudi, yin beli ki ñani o nibiadi i siiga.

6 I siiga nni nilo ya baa maama yeni o lielo, o ba yini o bi nilanba kani ti buudi ki kan gedi bi nimonba kani ii? **2** I ki bani ki bi nimonba ba jia ti buudi yeni ñanduna aa? **3** I ki bani ki ti ba jia ti buudi yeni malekinba aa? Li ba gaa ledi keti kan jia ti buudi yeni mi yema mabidi? **4** I ya ba fidi ki jia mi yema maabidi, li tieni ledi i, ke yi ba liidi ki kpaagi li maama ki ña yaaba n ki pia mayuli i jaandi ni taanli nni i? **5** N maadi yi, li tie i fee i. Nilo ki ye i siiga nni ki ba fidi ki jia maama nilo yeni o naataano siiga nni yeni mi yanfuoma aa? **6** Ama nilo n yini o kpiilo ti buudi daano yua ki dugi kani. **7** Yaali n mōni tie ke kōnkōnli n ji da ye kristo nitaanlinni. Lani tie biginli i po. Li ga ledi ke kan ñmali o biidka tubli. Li tien ledi ke janbdi i lieba? **8** Li tie ke i tieni mi tudma i kpiilo po **9** I bani ke yua n ki tiegi kan di u tienu diema faali ii? Da cengi mani mi tofaama, ti cancangindi, i buli jōdma, mi conconma, mi naanmaama ya jaba n dua yeni bii jalieba, **10** bu subu, mi ñaanma, li daañugaadli, ku totabgu, yeni jodi. Oba kuli kan

di u tienu diema faali. **11** B tianba i siiga nni tie yeni i, bi njuudi i pala ke i ji nani, ki guan ki mangi yeni u tienu. Ti badciamo jesu kristo yeni po yeni u tienu fojanma po. **12** “Bi cabi nni buoli kuli” ama li kuli ka tie bonmonli, ki pia mi buama. Bi cabi nn buoli kuli ama n kan tua bonliba kuli yonbo. **13** Mi jiema ye ku puogu po, ke ku puogu mo ye mi jiema po. Ama u tienu ba biani lan ya bona kuli. Ama u gbann ki ye mi conconma cagindi po ka, ama ti yonbdaano po. O tuonsonlo ba lingi bonli kuli u gbanu po. **14** U tienu bu faadi ti diedo yeni tinba o paa ciamu po. **15** I ke bani ke i gbanu ti (u tienu) kristo gbannandi ii? N ba taa kristo gbannandi ki taani yeni li poconconli ii? Lani n da tieni! **16** I ke bani ke yua n taani yeni conconli tua gbannanyendi yeni ooo? Mani lan diani maama “bani bilie kuli taani gbannanyengu” **17** Ama yua n taani yeni o diedo ba taani ki tua yeni o yantiayenli. Yin fangi i yula yeni mi conconma cancangindi. Ya tuonbiidi n sieni ke nilo ba tieni km taabi o gbanu, ama mi conconma cancangindi tie ya tuonbiidi n taabi o gbanu i. **18** Sani mani ya bontitiedi ke nani, ya tuonbiidi n sieni kuli jogni ti gbanu i. I ke bani ke mi conconma biidi ti gbanu i. **19** I ki bani ke i gbanu tie u tienu fojanma yekaanu uu? Yaama n ye i niinni. Yin gaa yaama u tienu kani. Yeni, I ji ki yeni i yuli ii? **20** Kelima bi codi, ki daa yi. Ama yin taa l gbanu ki kpiagi u tienu yeni.

7 Mɔlane yaal n nua ya bona po k dian ne, li njan yen nul n da nagn pua. **2** Ama m buam po, ja kul ba pia o pua, k pua kuli pia o calo **3** O ja ba ten o pua yaal n taanb k b ye yen lieb, o pua n mo da bel o calo yaal k'o mia'og kuli, **4** o pua k pia yiko o gbannand po, k li ya k tie o calo ka, yen mo'i ko ja k pia yiko o gbannand po k li ya k tie o pua yaa ka **5** Da yied man yen yin taan i lieb m buam sanu n k li ya k tie ki taan k kal k cuo yanjagl, yeni ki b njanb k ya jaand, k njanb k kobn i lieb, yeni k sitaan kan fid k bign ni. **6** N maadi li bona nan cegl yeni, l k tie yen yikod kan, n miad k nil kul **7** n ya tie nan min yeni. Nil kul pia ya paabu ko gaa u tienu kani, l paabu ye jiaq jiaq **8** Yinb yab k pia puob yen a pakuana, n maadi k l njan i po, i ba ye li yinyienun nan min yen **9** ama, b ya kan fid k cuo b ba, li bual k ban kuan lieb, klma l ba su b po yen ban kuan lieb k da sien k ye m buam fala n **10** Mɔlane n tien ni ya yiko ne yinb yab

kuan lieb, min ka, ama u tienu. Pua kan sied k jaa o calo, **11** ama o ya tienl, o ji kan kun ja tian, o ba ye oba, lan ya ka wan guan k mangi yen o calo, ja mo kan bel o denpua **12** Ama yaal n sien kul u tienu n maad, k fid k nil yua pia pua yua k jaand n tien mondl k da bel l pua, k ya ye yen'o, **13** li tie yeni ya pua kuni ya ja k jaandi, k li ja bo sun k wan kuan li pua, o pua yen mo k pia ya yiko ko b bel l ja **14** Klma o pua jaandi tod li ja ko fuo t nandn, o pua yua k ban k'u tienu ye fuo ti nandn k dugn o ja jaandi po, lan ya ka, i bid kan ya fo ti nandn, ama molane b fuo ti nandn **15** Ama li ya tu k yua k ban u tienu sied, njaogu wan ya caa, li sanu n ni, o ja bii o pua ji k colm o puoni. U tienu yi'ti k tin ya fuo laafiaa n. **16** k dugn o pua, a k bani naan kani ba fie a calo, bii fin o ja naan ka b gaa a denpua miali **17** Yua kul n ya fuo u tienu n bo tag'o k wan ya fuo nand, u tienu n yin yua kul o tuonln, ne tie n yikod ti jaanddieln. **18** Yinb yab kul kond ya yognu k'u tienu bo yin nii? da kpaan man yin nan bii yin piin i kond bam ka, yua k'u tienu yin'o ko k kpel k ban'o bual ban kond'o? li k tie niinl ye ban kond'o. **19** yaal n tie bonmonli k tie ti kondi ka, ama yaal n njanb k mon tie ti colnd u tienu nomaamn **20** N ninjab, n nipuob, lan tie ya tuonli kul, k t suan, tin sien k ya ceg k l paa. **21** I bo tie yonbi ya yognu k u tienu bo yini nii? li bo pia'i o yanpudgu? ama i ya b fid k yal iba, kagn man, **22** ya nilo k u tienu yin'o k o bo tie yonbg, li daan'o n yal oba u tienu po, li tie yeni yua n yal oba, ya yognu k u tienu yin'o ko dindanl yab, o ji yi tie jesu yonbo'i. **23** B den daa'i yen ya daagu n pa, lan, da tie man b nib yonbi. **24** Yua kul n sien k ya fuo u tienu maamn nan ya yognu k u tienu yin'o k o dindanl yab yen. **25** Yinb yab sien k k ban jab, n pia yiko ba kul k l tie i yal yonbidaan nungn, ama ya du man i lieb po yen ti tienu po. **26** Li ya po, yen ya fala(cicagm) mab'i kul, l njan yen k yin ya ye i ba'i. **27** I lol njaasil yen pua k nua li puobianli sanun ni? da kpaan man k yin wad i pala. I lol njaasil yen pua, bii i ye yanli? da kpaan man yin tien puobianli. **28** Ama li ya tie ki tien puobianli, yin da tie biid. Yab n kuan liebi, fala yen a maba boncianli yi gbadb ya yognu k b ye yen liebi, n bua yin kua li maba n. **29** N maadi ne, n ninjab yen n nipuob: o yogu k yabi, mɔlane, yab pia puob n ya ye nan b ya bo k pia yen. **30** Yinb ya buud, tien man nan i k pia ninsiid yen, yinb yab ye li pamanlin n,

yin yab tie nimɔnb, yinb yab daa bona kuli, ya tiend man nan ya danb k pia lba yen, **31** Yinb yab n kpend yeni li ɲandunli, i bontitied n ya naan nan yab k pia ɲuad li ɲandunl yen, klma, li ɲandunli ji caa o juodma. **32** N bua k yalnba yal tie cicagbuol kuln, yua k kuan pua bii k kun ja, yi tug oba k cab t yonbdaano, k mangi yonbidaan pali, **33** Ama yua tien puobianli, yi tug oba k cabi ɲanduna ne bona, kpaan wan mangi o pua pali, **34** Yua k kuan pua bii k ban ja, tug oba k cabi u tienu tuona, o kpaan wan ya ɲan o gbannand yen o nalg kuli, li tie yeni mo ya pua k kun ja po mo, o yi tug oba k cabi ɲanduna ne bona, k kpaan mangi o calo pali. **35** N maad ne, k lan fid k tod'i, k da baad yen jeje i po, ama lan ya mɔn i po u tienu sanun k gbanɲagl n da kua'i. **36** Ama, ya daan'o mali ko k ɲanb k kub o pua k dugn o buakaal yabd yen wan tien o puobianli nan wan bo sun maama, **37** L k tie bonbiil, ama o kal k jag ko kan tien puobianli k mabl ba kul k ye o po, ko b fid k cuo oba, l baa tie bonɲanl yen o ya k kuan'o. **38** Li tie yeni k wan kuan o pua, o kub k ɲan, li tie yen mo yua k kuan pua po, o ɲanb k kub k l ɲan boncianli. **39** Opu ɲanb k kub o calo ya yognu k b da fuo, ama o calo ya tua yua k ye (yua kpe), o b fid k guan k kun ja tian, ama li kul ne u tienu sanun ni, **40** N, n ya po, o ba ye li pamanli nan wan ye maam. N maadi ne k go sien k ban k n gbie u tienu fuoɲanmi.

8 Mola po, tin maadi mani t padinandi maama. Tin ban yaali “t bani, ki yua kuli bani li niman nni. **2** Mi banma daano waangi oba i, ama yua pia mi buama liba daano. Nilo ya yedi k o bani, ama wan ya bani k o da ki bani ki gbeni. **3** Ama yua bua u tienu, u tienu mo bani wani. **4** Yaali ntie ti padnandi ya ɲmanma, t bani ki padli ki tie pu, k u tienu mo tie yendi'o. **5** Kelima a bona boncianli ye polu po yeni tinga nni ke bi niba yiil u tienu, ke li goa tie momoma ki dugini boncianli ya po u tienu buoli yabi. **6** Ama t ya po u tienu tie yendo o, jesu kristo, yua ya po i ke bonli kuli ye, ke ti moa pia i miani, **7** Yeni li kuli ne boncianli ki bani ki tie yeni, bonciali bo maani ti padinandi ɲmanma hali yeni molane. Bani ki se ke li paa yeni, bi goa jogini bi maalima nni. **8** Mi jiema ka bu toditi ke tin ɲanbi ke nagini u tienu, li jiema ki pugidi ti liba kuli, ti ya din goa, li go kan wadi'ti bonli. **9** ɲanbi ki diidi mani, ke da cedi

ke yin yal iba po n cedi ke yuan k ɲanbi ki sie te da baa. **10** Ki dugini, nilo ya la'ɲa ka kaa ki di o tingbandiegun nni, li kan paani o mo ya pali wan di ii? **11** ɲan yedi ka pia mi banma po ba te cedi ki yua da ki paagi wan bia, lani n tie a ninja yua ki jesu bo kpe o po yeni. **12** A ya biidi a naataani ke goa biid bi pala, a biidi jesu n yeni. **13** Lani cedi mi jiema po ya ba cedi nilo n ba ti biidin nni, n kan di lan jiema k da tua tantudli n naataanu po. (aiɔn g165)

9 Mii ye min bua maama ka? N k tie tondka kaa? Mii la ti diedo jesu? I ki tie n tiig luana kaa n diedo tuonli sanu nni? **2** N ya ke tie tondkaa bi niba kani, n go ki tie i moa ya kani? K dugini yinma n tie n tondika tuonli siedanba ti diedo kani. **3** Yaabi n ɲua ke suli yeni, min ba bualiba yaal n ne: **4** Tii pia u sanu tin je k go ɲuu? **5** Tii pia sanu yali kje tin kuani pua t jaandi lielo bonpuogaa nani t tondika liebi, nani Sefa yeni ii? **6** Bii min yeni Barnabas bebe k dagidi yeni tin da suani tuonli ki pugidi ii? **7** U la sije n ba suani k k gaani paogu? Bii ɲma ba ɲu gi tiiga k kan mua li luanli i? Bii u naakpaali ki dagidi yeni wan ɲu o nee biima i? **8** Min jiin yaali ne tie o nufosaali bama yaa? Li maama ki ye ti yikod n nni? **9** Kelima li diani Moyis yiko tilin nni ki yedi: “a kan loli o nua yua n ko kpaabu ɲɔbu “. **10** O bua wan maadi o nua yua ke ti bani ne yaa? Li ki tie o nufosaalo po ka ko maadi ii? Li tie mɔni, li diani ti ya po yo, kelima yua ko u kpaabu kuli, ko yeni li dandanli, ke yua yendi mo goa guu o paogu mo i. **11** Ti ya buli mi taɲumn nni bon bulkaali, li pia tagli yeni tin yendi tinga ne po ɲuad yaa? **12** Nu toba ya pia yiko i po lan buali maama, tin ka bao ɲam k yeni ii? k ba di i ɲuadi i? Ama tinba, t tuo li kuli, ke k bua tin tua tantudli jesu labamanli po. **13** I bani ke yabi n suani li jaandidielin ni gaani bi paogu lan kani bii? **14** Utienu mɔno yedi, ke yabi n muandi o laabaali kuli, baa gaa li ɲuadi. **15** Ama, min, n ke buali paogu po, n goa ke da ya tili ne ke yedi ke n ba buali paogu ka, n ya kpe mɔno li cie yeni min buoni n kpiagidi. **16** K dugini, li sua ke n muandi u ntienu laabamanli maama, la ke tie ke n bua n waani n yuli ka, yubonli n po n ke muandi li laabamanli. **17** N ya suani yeni n pali kuli, n je li ɲuadi, ama n ya suani lan buali maama, li nan tie n tuonli ke bi bilin nni. **18** To, n ɲuadi ji tie be yo? Li tie ke min muandi faala i li laabamanli, ke da buali

paogu po. **19** Lan ya po, mii gō pia maama yeni nilo, n ji tie yua kuli ya naaciemo i, lani tie min fidi ke ŋmagidi bi kuli ke ban bandi u tienu. **20** Juifnba nunga nni, n tie juif ke fidi ke ŋmagidi juifnba ke ban bandi u tienu. Yabi n suani yeni ti yikodi, n mō tieni nba nani n mō suani yeni ti yikodi yeni ke nan ki suani yeni ti yikodi, lan fidi min ŋmagidi boncianla ke guani yenbi u tienu sanu nni. **21** Yabi n suani yeni ti yikodi mō n tieni b ba nani yabi ke suani yeni ti yikodi yeni, ama jesu ya yikodin, ki fidi ke baa yeni yabi ke bani u tienu ban bandi'o. **22** Mii den pia tuonli yeni yabi n ke pia mi tuama yeni, ke fidi ke ba yeni yabi n den ke pia tuama yeni ban bandi u tienu. **23** N tieni bonli kuli ke lan fidi ko laabamanli n da biidi. Mōla wani n ba fidi ki di li ŋuadi. **24** I kie bani ke bi niba ya bigini li naataali(li nasanli) yua kuli tiini, ama ko yendi n ba paadi? **25** Li naataali daano bigindi oba yo ke gu li daali, ban gba ke ban gaa ya paogu yeni nan ke pia min pendima, ama, tinba wani, tin ke bani ke beli yaali tie, ya miali ke pia gbenma ya fegligi. **26** Lan wani ii, mii gba pama ka. **27** Ama n ye niini n gbanu i wan tua yonbo, lan fidi min da todi tōba, ke ji luo n yaali.

10 N buakaaba, bandi mani ke o twalgbangu n bo legni ti yanjanba po ki bi fidi ki puodi o kpencianmu. **2** Moyis n bo wuli'b li mōglni yeni li ŋunlni. **3** K bi jeni ke gō ŋuni bi jaandikaaba jiema. **4** Kelima bi ŋuni li tangbaogun ŋuma, ke li tangbaogu n den tie bi jesu. **5** Ama u tienu pali den ki mangi tōba po, ke bi kpe ki bili i tinkuongan, **6** Mōla, li bona tie binbigu ti pok lan fidi ke tin da pia ti gbannandi buama nani bani yeni. **7** Da tiendi mani nan yabi ki jaandi yeni, i diani po li maadi ki bi niba, di, ki ŋu, ki jelni yeni ti gbannandi buama. **8** Ki tiendi mi conconma boncianli, yeni ki nib trubaam kpenl li po. **9** Da bigindi mani jesu, li po i ki wee den juni ki kpa boncianla. **10** Da sōnmni mani ki bulnbulni nani mi kuuma maleki n kpa yabi yeni. **11** Li bona ba ki bua waani'ti binbigu, ke gōa diani ki bili yua ba mali ŋanduna juog yogu. (aiōn g165) **12** Li ya po, yua mali ko ŋani ki gbeni n ya cegi ki ji da ba, **13** Biginli kan ji cua'i ke li ya ki tie bi niba bigina ka, ama ti yonbidaano se ki li paa, o kan ŋaa ke lan cie i paalu, o ba luodi ya ganli ki ba sedi ki guudi. **14** Li ya po, n buakaaba, sani mani ya bontitiedi n paadi'ti yeni u tienu. **15** N maadi nani bi nimōnba yeni,

yeni, yi ba fidi ki mali m maama ne po. **16** Ya dama ke ti yi yadi mi yediŋanma yeni ki tie jesu sōm ka aa? ya kpanu ke ti yi bogidi yeni, k tie jesu gbannandi ka aa? **17** Kelima kpanu yenga n ye, ke tinba kuli n taani ki tie li kpanu. **18** Diidi mani Isahel buolu, bani ka dini li jaandbinbindli po jiema aa? **19** N ba tienb ledi? padili ki tie pu? ki buali jiema tie padijiema. **20** Ama n maadi, bi paditieba pada tie sitaan yaali, u tienu yaali ka, n bo ki bua'i yeni sitaan. **21** I kan fidi ki di yeni u tienu ke bia di yeni sitaani, i kan fidi ki ya bua canbanba bonblie, **22** Bii t bua bigini u tienu uu? ti pala pa ki pundi lani kani ii? **23** Li kuli cabi ama li kuli ki pia ŋuadi, "li kuli cabi ama li kuli ki ŋani" **24** Oba n da kpaani o yuli po ŋuadi, ama ya ŋuadi n tie o liebi yaali. **25** I ba fidi ki je jiekuaadikaali kuli, ke da tiendi buali. **26** Kelima ŋanduna tie u tienu yaali, yaali n ye kuli mō tie o yaali. **27** Yua ki bani u tienu ya yin'a, k a tuo ki jeni, ŋan da buali buali. **28** Ama, nil ya maadi," ne tie padijiema" da di mani ki dugini ban waani ki bani niiman nni yeni ya po. **29** N ke maadi i yanjagli ka, ama i lielo yanjagli po. Be tieni o tiani ya po n cedi m la li mabili? **30** Li ya sua k n jaandi ki di, be ba cua yeni li mabili n po i? **31** Mōla po, yin di bii yin ŋu yooo, ya tiendi mani li kuli ki kpiagidi u tienu yeli. **32** Da biidi mani jufnba, greknba bii u tienu jaandidieli. **33** Nani min bua ke min mangi yua kuli pali bonli kulin, ke k kpaani n yuli po ŋuadi ka ama boncianli yali ke min fidi ki faabiba.

11 I togd man n nan min togd Jesu maam yeni. **2** Mōlane n tien'di balg yen yin tiad n po bonl kuln ni, yen yin tuo k lol o ŋōbu nan min waan ni maam yeni. **3** N bo bua k yin ya ban mōlane, jesu n tie pia miali kuli ya canba, yeni ko ja tie o pua canba, k'u tienu tie jesu baa. **4** Ya ja kuli jaandi, bii k muandi u tienu maami, k sien ki piig o yuli, o fal o canba'i **5** Ama ya pua kuli n jaandi bii ki muandi u tienu maami, k k piig o yuli k coln o canba. IL baa tie yeni o ya bo kuo bii k ceb o yudi, **6** klma, li ya tie k pua k piig o yuli, o ba kuo o yudi. li ya mab ya pua yen wan ceb bii k kuo o yudi, wan ba li cabli k yiln o yuli. **7** Klma, ja kan fidi k wuoni o yuli, k dugn o tie u tienu ninnangu yen o kpiagdi. Ama o pua tie o ja ya kpiagdi. **8** K dugn o ja k ŋani o pua tagmn ka, ama o pua n ŋani o ja kani. **9** B k tag o ja o pua po ka, ama o pua tag o ja po. **10** L po n cedi ko pua ba pia ti yudandi nananli o yul

po. K dugn malek nba po **11** Li ya po, u tienu nungn, o pua kan yendi oba o ja kani, li tie yeni k'o ja mō kan yendi oba o pua kani. **12** ñan o pua n tie o ja gbannand, k'o ja mō fuo k dugni o pua po. K bonli kuli ñaa u tienu kani. **13** Bu man i ba, li cab k pua n jaandi u tienu k k yil cabli? **14** Li jandunli k wang'ti k ja yud ya fag k pend l tie fee o po'i? **15** Ama pua yudi ya fag k pendi, li tie o po yuhandi, k dugn o yud n tie o yicabl. **16** Ama li ya tie k nil bua pugn bonli li maam po, t k pia san tianu, ba yeni ya jaanddienna n tie u tienu yali **17** O tunda n ni, n k fuondi, klma ya yognu kuli ki taan, l k tie yaal n jan po ka ama yaal n bia po. **18** K dugn boncincinli, n gbad k'i ya taan i lieb jaanddieln, m bogdma yi ye i siiga n, n gaa k tie mōni. **19** K biyiekaabi ye i siiga n ni, yab n tuo yen i mōni n baa ban li niba **20** Ya yognu kuli ki taan liebi, i k dii u tienu jiema ka. **21** Ya yognu k dii, yua kuli yi dii (je) o yul po jiema yo, k fidi k yab n sien n dii, m kom pia yenb, k tianb tulni yen l daaguoli. **22** I k pia den yal ki ba dii(je) k bia ñu? I laa u tienu jaanddieli yeni yab k pia bonli yaaa? N b fid k fuondi, n kan pagi lpo. **23** Klma yaal k n maadi ne, n gaa li paabu u tienu kani. Ya ñiagu mōno k b kuad jesu, o tugi kpanu **24** k tien balgi k gben, k jend k maad “ne tie n gbannand k cab i po, ya tiendi man yeni k ya tian n po **25** Yeni ko tugi m daam mō k maadi: “m daam ne tie boncelu (naataanpanl) m sōmn, ya tian man n po ya yognu kuli ki ñu'g.” **26** Ya yognu kuli ki ba je n gbannand k ñu m daam ne, i ba guani (muandi) jesu kuuma yen o guanma. **27** Li ya po, k je bii k ñu ya daami ka k dagd yenli, li tie bonbiili jesu gbannand yen o sōmn. **28** Yua kul n mia sugl o biid po'o, k fid k gaa o salg ñang. **29** Klma yua n gaa o salg k k dagd yenl, kpaan o yul po buudi. **30** L po n ced k b nib boncianli i siign ne k pia laafiaa, k cagn, k tianb kpenli. **31** Ama, ti ya mia sugl ti biid po, b kan te bu'ti. **32** Ama, ya yognu kuli k'u tienu bun'ti, k t colm'o, yeni k o kan bian'ti yeni l ñandunli. **33** Li ya po n ninjab, n nipuob, ya yognu ki nagn o salg ñang kani, mōnd man k tien m maagbadm i siign. **34** Yua k kom kub'o, wan je o den po, k yin te da taag k bilg buud i po, ya bona sien kul k dian n ne, n bu ñmagd l kul li ya tie k n pund kuli.

12 N naataani, yaali n nua U Tienu Fojanma paabu, n ki bua ke i ye yanbonma nni. **2** I bani ke yin den tie nilanba, i den cedi ke bi

dia yi, ke i ñua ya buli n ki maadi, nani ban den tundi yi maama. **3** Lanyapo i, ke n kadi ki maadi yi, ke obá ki ye, ki maadi U Tienu Fojanma yeli po, ki ba yedi: “Sola Jesul!” Ama obá kan fidi ki yedi: “Jesu tie O Diedo! “li nan ya ki tie U Tienu Fojanma yeli po yaa ka. **4** Bu paabu buoli yabi, ama fojanyenma baba i; **5** I tuoncagbuoli yabi, ama O Diedo yendo baba i; **6** I tuonbuoli yabi, ama tiyenendu baba n tuuni lan ya tuona kuli tikuli po. **7** Yuakuli baa mi fojanma paabu, ke bu tie todli li nitaanli kuli po. **8** Lanwani i, yendo ba fidi ki baa Fojanma paabu, ke bu tie yanfuoma, o tiano mo ñ baa paabu, ke bu tie maabanma, ama fojanyenma baba ya paabu i. **9** nitiano mo ba fidi ki baa ti dudugdi ya paabu, ke bu ñani fojanyenma yeni kani, nitōa mo ñ baa ku tebgu ya paabu, ama fojanyanma liga i. **10** One ba fidi ki baa yaalidgu tuona paabu, nitōa mo ñ baa U Tienu sawalpuama paabu; o tiano mo ñ baa ya paabu n ba todi o, wan fidi ki gagdi mi fojanma yeni ya cicili n sieni; nitiano mo ba fidi ki baa ki ya maadi i maabuoli, tiano mo ñ fidi ki ya sōgindi i maabuoli. **11** Fojanyenma yeni liga n tuuni lan ya tuona kuli, ki puuni yuakuli nani wan bua maama. **12** Kelima nani u gbanu ñ tie yendu, ki nan pia ti gbannandi boncianla yeni, nani u gbanu gbannandi kuli, hali tin dōa maama kuli, taani ki tie gbanyendu baba, Kiristu mo tie yeni i. **13** Bi batise tikuli fojanyenma baba yeli po i, ki ti taani ki tie gbanyendu, ti tie Juufi yo oo, Gileki bii nilanba yoo, yonbi bii (die n bá niba) bulcinba yo oo; tikuli ñuni fojanyenma baba ya kani i. **14** Lanwani i, u gbanu ki tie gbannanyengu baba ka, ama ya gbannandi buoli n yabi. **15** li taali ya bi yedi: “Min ki tie nuu yeni, mii ye u gbanu nni” lani ya po ba fidi ki cedi lan da ye u gbanu nni ii? **16** Li tubli ba fidi ki yedi: “Mii tie nunbu ka, lani ya po mii ji taa yeni u gbanu” lanyapo li ji kan ye taa yeni u gbanu uu? **17** U gbanu kuli ya bi tie nunbu, u bi ba tieni ledi, ki ya gbia mi maama; bii u bi ya tie nunbu, u bi ba tieni ledi, ki ya nubni u nuulu. **18** Mōlane, U tienu bili gbannangu kuli u gbanu nni wan bua maama. **19** Ti gbannandi kuli ya bi taani ki tie gbannanyengu, u gbanu bi baa ye le i? **20** Lanwani i, Mōlane ti gbannandi yabi, ama gbanyendu baba i **21** Bu nunbu kan fidi ki maadi u nuu: “Mii pia a buama”; nani li yuli ñ kan fidi ki maadi a taana: “Mii bua i maama”. **22** Ama ya gbannandi n naani ke ti tadi ki cie yeni, tini

mo n pia mi buama u gbanu po. **23** Lanwani i, tin maali ke ya gbannandi n ki dagdi yeni jilma yeni, ti fangi tini i, ti njanbi ki wuondi ti fee gbannandi ki cie ya gbannandi n sieni. **24** Ama ya gbannandi n ki tie fee yaadi, li ki buali tin wuoni ti. U Tienu bili ki tugni gbannangu kuli ki bua ke yaadi n ki dagdi yeni jilma yeni n baa jilma. **25** Lan fidi ke paadma n da ye u gbanu nni, ama ke ti gbannandi n ya todi tiyadi. **26** Gbannanyengu ya koni, ti gbannandi kuli taani gu ki koni i; gbannanyengu ya baa ti kpiagdi, ti gbannandi kuli mangdi bi pala yeni gu. **27** I tie Kiristu gbanu i, ki tie o gbannandi, yuakuli o yuli po. **28** U Tienu cili ki kaani o nitaanli nni bi tondiba i, mi liema bi sawalpuaba, mi taama yiko gbanbanda (tundkaaba), li puoli po, yaaba n tie yaalidgu bona ye, ke yaaba n tebi a yiema ye; bi todkaaba mo ye, bi gobdikaaba mo ye, ke yaaba n maadi i maabuoli mo ye. **29** Bi kuli tie tondiba yo oo? Bi kuli tie sawalpuaba yo oo? Bi kuli tie tundkaaba y o oo? **30** Bi kuli pia yaalidgu tuona paabu uu? Bi kuli pia bi yianba tebma paabu uu? Bi kuli fidi ki maadi i maabuoli ii? Bi kuli ba fidi ki sogni i maabuoli ii? **31** Lanwani i, yin ya bua ya paabu n njanbi ki cie. N go ba waani yi ya sanu n njanbi ki cie.

13 Bá n ya maadi bi niba maabuoli kuli yeni malekinba maabuoli kuli, ama ki naa pia buama, n tie nani ya longa ke bi pua ki pendi, bii ya kudi ke bi pua ke ti tie ku fuugu yeni. **2** N ya bi pia mi sawalpuama paabu bii yaalidgu bona paabu lani yaa ka mi banma paabu; n ya bi pia ya dudugdi n ba fidi ki yugdi a juana, n ya ki pia mi buama, mii tie pu **3** N ya bi teni n njanmani kuli ke bi todi ki dini a luoda, n ya bi cabi ke bi juu n gbanu, n ya ki pia mi buama, min tieni yaali kuli tie fanma i. **4** Mi buama tie juuli i, mi gbie yeni mi njanma; mi buama ki pia nanga; mi buama ki pia yuonngu; maa go pia japaadi mo. **5** Maa tie libá, ke li tie bondima, maa lingi mi yuli po nuadi, maa fiindi pali, maa kpaagi bonbiigu mo. **6** Maa mangdi mi pali yeni janbi, ama mi mangdi mi pali yeni i momoni sanu. **7** Mi pia sugli bonli kuli po, mi dugi bonli kuli po, mi daani bonli kuli po, mi tuo ki ga bonli kuli. **8** Mi buama ki kpenli hali bada. Sawali puama pia mi juodma, i maabuoli ba gbeni, mi banma ba ti bodi. **9** Kelima ti bani jenli i, sawali mo pua jenli i. **10** Ama yaali n gagdi ki njanbi ya cua, yaali n tie bonjenli ba

bodi. **11** Min bo tie biga, n bo maadi nani biga yeni, n bo maali nani biga yeni, n bo wangi n maalma nani biga yeni; min tua nikpelo, yaali n tie bonwaama kuli bodi n kani. **12** Mólane, ti nua bonli kuli nani ki maduubga yeni, ke li nan dá duagi ti po, ama ti ba ti la ti yaba i nunu n tuogi i yia; Dinne n bani bonjenli, ama n ti ba bandi nani ban bandi nni maama yeni. **13** Mola, bona taa n ye: ti dudugdi, li dandanli yeni mi buama; ama yaali n yabi ki cie tie mi buama i.

14 Ya lingi mani mi buama. ya tuadi mani ania, ki lingi mi fojanma paabu, ama yin njanbi ki lingi mi sawalpuama paabu ki cie. **2** Kelima, yua n maadi mi maalanma, ki maadi yeni bi niba ka, ama o maadi yeni U Tienu, kelima nilobá ki gbia lanyaa maama, fojanma n cedi ke o maadi yaalidgu bona. **3** Yua n pua sawali wani i, o maadi yeni bi nisaalba i, o tundi ba, ki wangi ba o bona niima nni, ki paandi bi pala, ki songdi bi pala. **4** Yua maadi mi maalanma tundi o yuli; yua pua sawali tundi U Tienu nitaanli, ki wangi ba a bona niima nni. **5** N bua ke yin ya maadi mi maalanma, ama min bua yaali ki cie, tie ke yin ya pua sawali ki wangi U Tienu maama. Yua n pua sawali cie yua n maadi mi maalanma, li nan yaa tie ke o ba maadi ki yuandi ki sogni, Jesu nitaanli n gbadi niima nni yaa ka. **6** N naataani, mólane, n ya cua i kani, ki maadi mi maalanma, n baa pia i po be ya mayuli i, n yaa maadi ki dogdi i po bonli, bii ki waani yi banma, lan yaa ka ki pua yi sawali U Tienu maama po bii ki waani yi banma maama yaa ka? **7** Ya bona n ki fo, ki nan pia ku fuugu nani ki yelga yeni ku kogdigu yeni, ya tiendi ya fuugu n ki pia gagdima, bi ba tieni ledi, ki bandi ki yelga n piebi yaali, bii ku kogdigu n pua yaali? **8** Bi ya piebi li naatunli, ke laa wangi ke li tie tobu po, njanma ba bobni bu tobu po? **9** Lan tie maama n yeni yinba mono ya po, i ya maadi ke i maama ki gagdi ki njanlan buali maama, bi ba tieni ledi, ki bandi yin maadi yaali? kelima i maadi fanma i. **10** I maabuoli n yabi njanuma nni maama kuli, maabuoli ki ye kaa pia gbadma; **11** N ya ki gbia nilo n maadi ya maama, n baa tie o po nilamo, ke o mo tie n po nilamo. **12** Li tie yeni, i mo ya po, nani yin lingi fojanma paabu yeni, lan ya tie Jesu nitaanli tundma po i, ke i lingi ke yin baa bu boncianla. **13** Lani n cedi ke yua maadi mi maalanma n ya jaandi, ki baa mi maalanma soginma paabu. **14**

Kelima n ya jaandi mi maalanma nni, n pali ye i jaandi nni, ama n yantiali wani naa pugdi libá kuli. **15** N ji ba tieni ledi i? N baa jaani n pali nni, ama n baa jaandi yeni n yantiali mo; n baa yiini n pali nni, n go baa yiini yeni n yantiali mo. **16** Lani yaa ka, a ya jaandi U Tienu a pali nni, li ba tieni ledi i, yua ye li nitaanli nni ki nan ki bani bonli n ga Ami! a jaandi po, kelima o nan ki bani njan maadi yaali. **17** njan tie ya jaandi moni boncianla, ama a lielo ki gbia niima nni. **18** N jaandi U Tienu yeni min maadi mi maalanma ki cie i kuli; **19** Ama li nitaanli nni, n ya maadi maama mu yeni n yantiali, ke mi pia mi bundma, ba jaantieba po, mi cie maalanma tuda piiga. **20** N naataani, da maali mani nani i tie bila yeni; ama, yaali n bia po, yin ya tie bila; ama i maalma nni yin ya tie ya niba n cegdi. **21** Li diani yiko tili nni, ki yedi: “N ba soni maabuoltoma niba, ki cedi bi nilanba nona n yaadi ki maadi yeni n buolu, ama, yeni lani kuli, bi naa cengi n maama,” O Diedo n maadi yaali n yeni. **22** Lanyapo, i maabuoli tie maalma i, ki nan ki nua bi dugkaaba po, ki nua yaaba n ki dugi po. U Tienu maama sawalpuama wani tie maalma ki naa nua yaaba n ki dugi po, ama ki nua yaaba n dugi po. **23** Lanwani i, Jesu nitaanli nni, bikuli ya maadi mi maalanma, bi nilanba yeni yaaba n da ki dugi Jesu po ya kua bi siiga, bi kan yedi ke bi tie gaada ka aa? **24** Ama bi kuli ya pua sawali, ki wangi U Tienu maama, nilamo bii yua n ki dugi Jesu po ya kua bi siiga, bi ba sia o pali, lani yaa ka bi ba waani o yaali n tie o tuonbiadi, **25** Yaali n tie jasiili ki wuo o pali nni ba pibdi, hali wan baa ki labni, ki pugi U Tienu, ki kpaandi ki maadi ke U Tienu ye i siiga. **26** N naataani, ti ji ba tieni ledi i? I ya taani ki ba jaani, bi niba i siiga nni pia i yani ii, maawangkaama aa, bondogdikaali ii, maalanma aa, maasoginkaama aa, yuakuli n todii ke lan tundi li nitaanli. **27** Yaaba n maadi mi maalanma ya ye, ki pundi bilie, bitaa, bii ki cie; bikuli n maadi ki tii, nitiano n ya ye ki sogni ban maadi yaali. **28** Yua ba sogni yaa ye, ban ya nmini, ke yuakuli n ya maadi o ba nni yeni U Tienu. **29** Yaali nua bi sawalpuaba po, li buali ke bilie bii bitaa n maadi, ke yaaba n sieni n kpaagi ki bandi bi sawali niima nni. **30** Yaaba n kaa ki cengi yeni, yendo ya la dogdima, yua n bi maadi n suoni. **31** Kelima i kuli ba fidi ki pua sawali yendo yendo, lan todii ke i kuli n baa mi bangma, ke i kuli n baa mi tundma, ki paagi i

pala. **32** Bi sawalpuaba n die mi sawalpuama forjanma. **33** Kelima U Tienu ki tie nmadli ya tienu ka, ama mi yanduanma Tienu. Nani bi nigagdirjanba nitaanli nni yeni, **34** Bi puoba n ya nmini li nitaanli nni, kelima baa pia sanu yeni ban maadi; ama ban ya colni nani yiko n bili maama. **35** Bi ya bua bangma yaali ya po, ban buali bi ciaba denpo; kelima li tie kualii, ke pua n ga maama Jesu nitaanli nni. **36** U Tienu maama nani i denpo yo oo? Bii mi jiidi ki cua yinba baba ya kani yo oo? **37** Nilo ya maali ke o tie sawalpualo, bii o ya tama ke U Tienu forjanma ye o niinni, wan ya bani ke min diani i po yaali ne tie O Diedo maabilkaama i, **38** Ya nilo n yie, ki fali ma, yin nja o. **39** Lanwani i, n naataani, yin ya lingi mi sawalpuama paabu, ki da pani ke ban maadi maalanma. **40** Ama ke bonli kuli n ya cuoni lan buali maama yeni mi sigdima, ke nmadli ki ye.

15 N baà naataani n bua min tiad'i u Tienu laabaali yua ke i bo gaa ki ta i dandanli ki tieni ki tieni liennyeni **2** Li laabaali n ba cedi yi baà ti candandi. Li ya sua ke li njanbi diani nani mi bo muadi maam. Ama li ya tie yeni wani i daadanli tie fam i. **3** min cindi ki luani yaali tie min mo bo gaa yaali. Kirisi kpe t biidi po nani lan bo diani nandi u Tienu tili yeni. **4** B bo pii'o ke dana taa daali ke fii bi tinkpiiba siiga nni, nani lan bo diani maam u Tienu tili nni **5** O bo dogdigi ke Cfasii la'o. Ke li guani ke dogdigi ke o godikaaba **6** yaaba bo ciaie niba kobiniin la'o. **7** Ke lan po pendi ke o dogdigi ke Saaki la'o, ke o todikaaba kuli mo la'o. **8** kuli po n bo pendi min ji bo juodi n ji bo tie nani nuyuyouugu yeni. **9** N ji bo k dagidi yeni ban yii'n o tondo mono. Kelimaa n tieni bi jaantieba niba t tuonbiadi. **10** Ama u Tienu njalibalgo po n tie min tie yua dinne. Li njalibalgo ki tua fam i. Li todii mono ke n soni ki cie bi kuli. Mini kaa soni u Tienu njalibaligo yua ye yen'n yeni n soni li tuonli. **11** Li ya tie mini li ya tie bani tin pua ya sawalo nne i mo go bo tuo ki gaa lani. **12** Bi ya muandi ki jesu yiedi bi tinkpiiba siigan nni, li ba tieni ledi i buolun nni yin yedi ke yiedima ki ye tinkpiigun nni bii ke kpienb ki yiedi ii? **13** bi tinkpiiba ya ki yiedi, lan wani jesu mo den ki yiedi, **14** Ke li ya tie ke jesu ki yiedi, ti jaandi ki pugidi bonli, ti dandanli ke pia la caa naani bii lan pugidi yaali. **15** Lani ti tie faogu dam yaa u tienu nungan nni. Ke dugni ti kpaandi kaana kuli ke u tienu yiedi

jesu, 16 ama ko nan ki yiedo, ke ti la ke kpieba o yi ten'o ya gbanandi n dagidi yen'o. 39 i T ki yiedi, ke bi tinkpiiba ya ki yiedi, jesu mɔ ke gbanandi kuli ki táá. O nisaalo gbanandi ye t fidi ki yiedi. 17 ke jesu ya ki yiedi, i dandanli yandi gbannandi ye, a bonyugida gbannandi ye kuli tie bo ninnana i, ke sieni ki ye i biidin bii ke jami gbannandi ye. 40 po bona ye ke i tinga mi tudima nni, 18 Li gɔ waani ke yaaba n bo po mɔ ya bona ye. U yienu n ñiligi maam yeni o dugi Kirisi po o ki kpe yeni wan bia fam i. 19 Li gmaali n ñiligi maam, yeni a gmaaabila n ñiligi ya tie ke ti yenma ki tinga ne baba po i ke t dugi maam laa táá táá. 41 gmaabiyenli ñiligima yeni Kirisi po. Lanwani t bonli n ñanbi pia mi niñima gmaabitoli ñiligima k gɔ ki táá. 42 Li tie yeni bi ki cie yua kuli. 20 Kirisi fii bi tinkpiba siiga wani kpienma fiima bi tinkpiba siiga nni. Yaali ke b gɔ kpia fii bi tinkpiba siiga nni. 21 Lanwani mi kan bedi. 43 B buli 'ti ke t tadi ama t baa guani cua yeni bi tinkpiba fiima. 22 bi niba kuli kpenli fii ki pia u fidu. B bul'o m tadima nni ke o fii bi kelima ti tie Adam yabila i, ki bi kuli guani ki tinkpiba siiga nni yeni t yudandi. 44 B bul'o yeni la li miali ke dugni jesu po. 23 Bonli kuli pia o nisaalo n gɔ o fii bi tinkpiba siiga nni yeni ya gbannandi ke o fii bi tinkpiba siiga nni yognu, jesu gedi ke ba bobni kankaani, ama o te yeni ya gbannandi n pia u Tienu fuoma miali. O ba guani, li te baa tie tianbi yogu i. 24 ya puoli nisaalo gbannan ya ye. o ya gbannandi n pia u ke juodima yogu ba cua. Li yogu ke Kirisi ba Tienu fuoma miali. 45 Lani n cedi ke li diani taa li bali ki gɔmiani o báa u Tienu. Ki sua paadi ke: o nikipalo Adam tuo ya miala n fo. 46 Ama bi batieba kuli bi yikodanba kuli yeni yaali n yaali n pia u Tienu fuoma miali k tiebonkpiali pia u paaalu kuli. 25 Li tie taladi ke wan gmaa kaa. Laa tie tanpoli yua kaa bo kpia ama i tinga yeni o taana ki biani yaaba tie o yibala kuli. 26 nni yua. Ke tanpoli yua yuandi. 47 O nikipalo O yibalo yua ke o baa juodi ki gbeni o maama bo ki tinga yua ke o lielo tie tanpoli yua. 48 Ki tie mi kuuma. 27 Kelimaa o gmaa bi kuli yeni tinga nni yua n tie maama i tinga yaaba mɔ tie o taaana i. Ama lanwani o teni ke Kirisi die li yeni. Tanpoli po yua n tie maama tanpoli yaaba bonla kuli i. U Tienu wan ji k ye lan kuli nni. 28 mɔ baa kubi ki tinga nannangu i. T gɔ baa bàà Ya yogu ke b baa yedi ke wani ji die bonli kuli, tanpoli yua nannanli. 50 N kpiiba min maadi wani yua tie u Tienu bijua mɔ ji baa taa o bá ki yaali tie ke t gbannandi yeni mi sɔma kan fidi maadi ke yua bo cedi ke die li kuli n yaa die'o je u Tienu diema nni faali. Yaala n baa bedi ke u Tienu n ya tie bonli kulikuli bonla kuli mɔ kan fidi je yaali kan fidi bedi faali. 51 Diidi nni. 29 Ke yabi ke bani u tienu ki tie padipadla mani n maadi i bondogidikaali: t kuli kan kpe baa ye ledi? Ke li ya tie yeni mɔni ke tinkpiiba ama t kuli baa lebedi. 52 Li baa tie yenma i nani ki yiedi, yabi nwuuli u tienu ñunma wuuli bi u nungbangu kabima yeni. li naatuli piebima le ya po i? 30 Ke tinb, be ya po i ke ti bigidi ti juoga. 53 kelimaa li naatuli ya piebi yaa yogu miana yogu kuli? 31 N kpiiba li tie mɔnmɔni ya gbannandi bedi n baa lebedi ya gbannandi k ke n ye m kuuma nni daali kuli ama laa tie ya bedi. Yeni li ji baa tie nani u Tienu maama n n pia li pamancianli t diedo Kirisi kani i yaa bo yedi maama yeni. 54 Ama yaala n bedi ya maama n bo yedi maama yeni. 54 Ama yaala n bedi ya tua yaala k bedi, ke ya gbannandi n baa kpe mɔ lebedi ki tua yaala kan kpe; Lan yogunu ke ya maama n diani baa tieni ki dudi. Ki paadi m kuuma ki nal'o. 55 M kuuma a paalu ye le tie tuonbiadi. Ki jiini i yula, ke t yenma n ya i? M kuuma a jatiagu ye le i? (Hadēs g86) 56 M tiegi. 34 Tin daa tie tuonbiadi kelimaa b toba kuuma jatiagu tie t tuonbiadi ke t tuonbiadi ki bani u Tienu. Nmaadi ke fei n cuo'bi li po i. fidu tie yiko i 57 Ama ke t jaandi u Tienu yua 35 o nulo baa t maadi bi tinkpiba baa fiiledi? ten'ti m paadima Yesu Kirisi kani. 58 Lanwani B baa guani ki cua yeni be ya gbananbuolu naataanbuadiba, ya se mani kaanyendi ki daa i. 36 Yinba b yanpiidanba ñan buli yaala yaa lengidi ki ya tuuni t diedo tuona ke li caa liiga kpe li kan fidi pudi. 37 buli yaala yeni yaala daali kuli. ki ya bani ke t tuona kan bia fam i. baa pa ki do laa naani. Fini yua buli dibinma 16 Yaali n tie bi niñanma taanlin, i mɔ yi jiini, bii bonli ba bonbinma baba; 38 u Tienu n yi nani min den cabi Galasi jaandidieli yabi ten'o wan bua ya gbananbuolu. Bonbuoli kuli

maama yeni. 2 I siigan nni, yua kuli laadi kuli o da cincinli daali, n bili o palu n dagidi maama, ya paabu ko cuo ko ba teni, ke sua ke ti pundi. 3 N ya ye yeni, n ba diani ya tila ba gedi Jerusalem ke waani i maba, ya niba ke lugdiba, 4 li buali ke min gedi min mōno, n ba cuoni li cenli. 5 N ba togini i kani li ya tu k n pendi Maseduani, 6 li ba fidi min tieni yeni dana lie k pundi yeni o fawaogu yogunu, ke fidi ke yin cian nni min caa naan. 7 Mōla wani, n ji k bua min ya paa o sanu po ka ke fuondi, ama min tieni yeni dana lie u tienu ya cabi. 8 Yeni lan ya kuli n ba ye Efes ke pundi pantekood. 9 Kelima o ganciangu luodi n po ke n b kua faala, ke yibalnba yabi. 10 Timote baadi, ŋaogu mani ke wan yali oba, kelima o suani yeni min u tienu maama sanu nni. 11 Oba n mabnd'o, cianma yeni o laafiaa ke wan pundi, kelima n gu n ninjab boncianli. 12 Yal n nua n ninja Apolos po, n paani o pali ke wan fidi ke pundi yeni o ninjab i kani, o den ke bobni ke ba cua i kani mōlane. 13 Ya kubi mani i dandanli ke li paa. Ya tie mani jabi, ke paandi i pala. 14 Yin suani yaali kuli, sō mani yeni mi buanma. 15 N ninjabi, n goa pugidi ke maadi, i bani ke Sitefan diegun yabi n tie tindanba Akayi dogun ke tuadi li ŋaniali u tienu maama muandu nnii, 16 Ya pia mani li cōln bi po yeni ya niba tugi bi ba ki cabi u tienu maama muandu po. 17 N pali mangi yeni Sitefan n ye ti siigan nni, ke mangi Fortinati po, ke mangi Akayikis po, bi mia sugli ke i kuli ke pedi, 18 Kelima bi songi mini yeni i kuli ya pala, tiadi ke tieni mani li danba balgi. 19 Asi jaandidied fuondi, Akilas yeni Pisil, yeni ya jaandidiena n ye bi dogun kuli tieni i fuondi ti yonbidaano sanu nni. 20 N ninjab kuli tieni i fuondi, fuondi mani i lieba kuli u tienu nōsumanli po. 21 Min Pōl, min mōno n da'i li tili ne. 22 Nilo ya yedi ke k bua u tienu, yubonli li daano po. Ti diedo ba guani. 23 Ti yudaano jesu yediŋanma n ya ye yen'i. 24 M buama ti yonbidaano jesu n sedi ke guudi. Ami.

2 Korentien

1 Min Pöli U Tienu buama po i ke n tua Jesu tondi o min yeni ti ninjua Timote n dangi yaa tili ne. Ti fuondi i Korinti jaandieli nni yaaba kuli yeni yaaba n ye Lakayi diema nni kuli. **2** Ti Baa yeni ti yonmidaano Jesu Krisiti yanduama n yaa ye yeni i ke gō yadi i po o ŋalbaligi o. **3** Ke U Tienu yeli n baa ti kpiagidi wan yua tie ti yonmidaano Jesu Krisiti Tienu ke gō tie u Baa. Wan yua n jie bi niba ninbaagu ke gua paagidi bi niba pala bonlikuli nni. **4** O paagidi ti pala yaa yogunu ke ti ye fala nni, ke ti mō n yaa paagidi yaaba n ye fala nni yaa pala. **5** Nani tin laadi fala boncianla Krisiti po yeni i, yeni mō i ke ti laadi li papaali ki dungini o po. **6** Bi baa cangini ti ke dugini a papaali yeni a ŋalbaliga po, lanwani, ti yaa tie papadanba ti tōgini a papaali yia n suani yeni ti yaa yogunu kaa laadi fala yeni ti. **7** Ti dugi i po boncianla kelima i taani ki la fala yeni ti. Yeni ke i baa taani ki laa li papaali mō yeni ti. **8** N buakaaba, ti kan wuoni yaa fala ke ti den laa Asi nni. Li fala den cie ti paalu mō ki ti den ki pia malima yeni laafia. **9** Ti den nua nani ti kuuma pundi yeni, ti den ki tie ke tin yaa du ti po kaa, ama U Tienu po, yua yiedi bi tinkpiba. **10** wani n den guu ti li fala nni, wani n gō baa guu ti yaala n bu cua ti kuli. I mōni po, ti daani ke u baa li ŋangi ti yeni. **11** ya todi ti mani yeni i jaandi. Lanwani niba boncianla jaandi baa cedi tin la ŋalbaliga yaala n baa cedi ki boncianla n tieni U Tienu baliga ti po. **12** Mōla, yaala n tie ti pamanli tie ti yanjagili sieda ke ti den pia. I mōni po, ti yaa pagi yeni ti ŋandi yeni mi yanfuonma ŋani U Tienu kani, ama li yanfuonma ki ŋani nilo kani kaa, U Tienu ŋalbaliga po i. **13** Ti daa a tila ne ke yin cogi ki gbadi li niima nni, n pali paa i po. **14** yeni yin cengi ke ti yonmidaano daali pali baa yaa mani ti po ke ti mō ya pala mani i po. **15** kelima n pali mani i po, lani ke n bua cindi ki cuai kani ki yin gaa ŋalbaliga taalima lie. **16** N baa tōgini i kani yo ki fidi gadi Maseduani ki gō guani i kani ke ti kuli n gadi Sude. **17** Min den jagi li cenli po yeni, n den ki ŋanbi ki cuo yaaa? Bii i maali ke n den kubi n yuli po maalima yaa, ki pia malima lie ke n baa yie ke gō tuo yenma? **18** U Tienu n tie o mamonmaadoki bani ke tin maadi yaala ki tie yaaba baa tuo lanyaa yaaba n kan tuo kaa. **19** kelima U Tienu biga Jesu Krisiti yua ke den

maadi o po, Silivin, Timote yeni mini wani ki tie yua n yie lani yaa kaa yua n tuo. **20** U Tienu yaa puoni kuli tie mini, li po ti bo yi gaa Ameni ki duani o yeli. **21** U Tienu n lugidi tinba yeni yimba Krisiti nni ke tin ŋanbi ki yaa kubi ke li paa. **22** U ŋagini ti po, ke baa kuani ti o tagima yogu baa. **23** N tugi U Tienu ke o tie n sieda ki dugini yaala yapo ke n den ki bua ke ngadi Krinti, den tie kemin fagini yeni. **24** Li ki tie ke ti den bua bigini ki bandi dandanli n se naani ka, ama ti kuli n sōni yeni li pamanli kilima i cegi li dandanli nni.

2 N bo jagi ki cuo ke n kan guani i kani yeni li pabiidili. **2** N yaa biidi yi pala ŋma baa fidi mangi n pali, li tie yinba yaaba ke n biidi yi pala yeni. **3** N diani n yeni ke lan fidi n yaa cua yi kani, yinba yaaba n bo baa mangi yi pala n daa biidi n daa biidi n pali, n dugi yi kuli nni ke n pamanli tie yi mō ya pamanli. **4** Kelima min bo diani yaa yogunu, n pali bo biidi boncianla, ki gō bandi. N bo ye yeni t ninsiidi mō ke laa tie ke nbua min biidi yi pala kaa ama ke yi bandi min pia yi po ya buaciam. **5** nilo ba ya bo cua yeni li pabiidili, laa tie ke o biidi min baba ya pali kaa. Ama o biidi yi kuli ya pala yo ke min daa madi ke i siiga nni nitianba ki maadi ki pendi. **6** Bi niba boncianli ya fuuni li daano li dagidi. **7** Li ya pendi yi di sugili o po ki paani o pali ke opali n daa biidi ki pendi. **8** Lanwani u Tienu baa puni yo o ŋanbili ke bonli kuli nni yi ya tundi a tuadiŋanciam nni yeni m buama. **9** N diani yi ki bua min bigini ki bandi yi ya pia m tuoma bonli kuli nni. **10** Yi ya báá sugili nilo po n mō baa bàá sugili o po. **11** Lani n baa cedi sitaani n da ti fidi ti kelima ti bani o sani. **12** Baa o Diedo n bo luodi n po u sanu min bo pundi Troasi dogu nni ke baa waani u Tienu laabaaliganmo, **13** Nbo k pia m yanduama kelima mii bo la n kpiilo Titi. Lani yaa po n ŋaa Trasi yaaba ki lebidu Maseduani. **14** Ama ti ya tiendi u Tienu baligi, wani yua cedi ke ti paadi u yogu kuli Kilisi nni. Ki cedi ke ti yadi kaan kuli o banma nulumanu. **15** Kelima ti tie u Tienu po Kilisi nuulimanu. Yaaba n tindi yeni yaaba nye m bodima sanu nni. **16** Ya niba n ye m bodima sanu nni, laa nuuli wani tie m kuuma nuulu i ki cuoni yeni m kuuma. Yaaba n baa tindi mō li nuulu tie li miali nuulu i ki cuoni yeni li miali bi po ŋmaa dagidi yeni laa bona? **17** Tii tie nani yaaba n kuadi u Tienu maama

yeni ke li kuadi ba t ñuadi kaa. Ama tinba ti maadi u Tienu maama yeni li papienli nani wan soni ti ke tin yaa maadi maama kilisi nni

3 Yi go bua yi guan nni ke kua ya yema nni ki yinba moan lo n ba die yi yuuli? yigo pia mi buama yeni ya tili nba wani yi baa kuni maama n cua yi kani? **2** yinba, yinba n tie ti ya tili yaali n dianni ti pali nni. Ke cabi bi niba kuli n cooji li ki go ya bani li. **3** Ke ñan wani ki a tie kilisit tili, yaali n ñani ti kani, yaali ki dia nni yeni tidianni ñi moanma ka ama yeni o tienu fuama yua, ki laa tie a tanpaba po ka, ama bi niba ya palanni. **4** Lani n teni ki ti pia li papaali o tienu nni ke duginni kilisiti po. **5** ba ki ti tie ya danba n pia o paalu ki ba guudi ya banla n ñan tiya kani, ti bama kuli na o tienu kani. **6** mani pagiti ki ti tie ya tuosoanba n tunni o ñantaadi paano ya ni nni, ki laa tie ti banma ka, ama yeni otieniu fuoma yua, kilima mi banma biandi o nilo, ama o fuoma yua coubi li miali. **7** Moanla li ya tie ya tuoli n den tunni yeni ya. Tili n den diani a tanpaba po ki yegi yeni mi kuma den cuanni ti kpiagidi yali ki Isalele yaaba kan fidi ki diidi mousa nunga, kilima o tienu kpiagidi den gbie o nunga ya kpiagidi n den pia mi pendima. **8** o tienu fuoma yua n tunni ya tunni ya tuoli kan ba ya kpiagidi n cie yen nni? **9** Ya tuoli ki bi ba fidi ki bu cuorja ya cuani ti kpiagidi, ya tuoli n gi ki pia buudi ya kpiagidi ba yabi! **10** yen lan kuli, ya kpiagidi n den tieni yema po ki tie kpiagidi, kilima laa kpiagidi pendi. **11** Mi n maadi yaala n pia n pendi ma ya dgidi yeni ti kpiagidi yaala gi ki pia pendima maan ka ye ali yali yogu n tu yogu! **12** Ti pia la papali, ki ti yali tiba, **13** laa tie musa, n den yi ta licabili ki pini o nunga, ki Isalele yaaba buolu kan fidi ki yaadi tuogo yeni binunga yeni wan gbie yeniya kpiagidi n ba pendi. **14** Ama bi yantiali ye ti juandi nni, hali din nne juandi baa ye bi ya cogi atikpela la bi po, kilima kilisiti nni bebe kiliba na. **15** ama, ba dinne, biya cogi mousa, li yantiali n piigi bi palaa. **16** Ama, ya danno n ta o yuli ki puni o tiyondano, laa (cabili) yantiali ba ña. **17** Tiyondano tie fuorjama n ye nanni, li dano tie yua yali o ba. **18** Ti kuli, ya nunga la ki bandi o tienu kpiagidi, ki libidi toangu pui ti tua nani wani ki ba ya kpiagidi n ñani o ya kani nani tiyondano, wani yua n tie fuorjama.

4 Yenii, tinga li tuol, nan wan gbad tipo miniñuma tindatie ya nub wad tipala. **2**

Toma, tiña ya soani n tie fie yeni ñasili kul. **3** Ama tilaabal ñamo ya wo, liwo yaaba bu bia ya po i. **4** Yeyapo, Liñaduli tienu juani yaaba ke daani. Yeni bi kan fid k la o tienu laabal yeyema, o kristi yal lan tie o tienu nan nant. (aiñon g165) **5** Tisongidi ti maama ka, ama Jesu christi yaa n tie ti yomdaano, tinb o tuo sonla yaaba n tie Jesu bukaaba. **6** O tienu biba n maad: “Ke mi yeyema n yed liboaboali, “yen miyed tipala, mi yeyema n teni o tienu tikpiagidi, Jesu nugani. **7** Ama tipia ya faal yen oyoagu ya cualine, klma o palu kul tie o tienu ya yaalele tie tiyaka. **8** Ama bimadt: bobuolu kul ya po. Ama ti yam ñmad, Ama ti yam k yaad. Tinaan luo tidugidi o tienu po. **9** Bimadti ama o tienu narjati, bi puati ama o tienu narja k bi kpati. **10** Ti kubi dalkul tikum Jesu yelini, ki lan fid Jesu mial n yed tigbanand. **11** Tinb yab da pialimial, titogidi dal kul m kum ke lan fid Jesu mial yed tingbanand kul. **12** Lan mimoni yapo, m kum soani li tuoli tigbanandi ni, ama ke li mial soani li tuoli i ya gbanandi ni **13** Ama mani lan diani ke tukul pia dandanli yeni o fuom yua yema. N daani, lani n ced k n maadi'i ma daani, lanin ced ki mo maadi yema. **14** Ti bani ke yua yied tiyomdaano Jesu bu yied timo, ki tugi tinba yeni yiba kul ki ged yenti o nituali. **15** Ki lan fid libolikuli n tua i buama, nani o ñabli n yiad k mani nul kulyapo yeni'i, ki o ñabli tuona moa pudi k kpiagidi o yel. **16** Yen tibu kan wad tipala. Batiya kpe, ti nano baali pande dal n tu dal. **17** Tin ye yayuogune, fala yua ye tipo tie wamu ne, ke bobidi ya kpiagidi n waagidiki goaki pia bigima. (aiñonios g166) **18** Tin da noa ti nuoa yaali ka, ama tin ya noa tin ke noa yaali yabona n pia minoalima kan wagi, ya bona n ke pia noalima wagidibocienla. (aiñonios g166)

5 Ti bani ke ti gbannandi. yaali tie nani tingani diegu ne yaa bedii, ti baa pia tanpoli po yaa dieli, Lani n tie mi tagima. Lanya d'l'ena nifosaalo nuu kaa maa. Ama li tie yaa dieli n baa se li bina yeni bina i. (aiñonios g166) **2** Tin daa ye ti gbannandi yeni, ti daa duni, ki suni ke Tin laa tanpoli po yaa liadili. Mani n tie mi tagima, **3** Tin baa lia yeni di ji kaa paa niyanli. **4** Li tie mòmòni tin laa ti gbannandi yaa gbongu ne, ti duni ki tugi, laa tie ke ti bua tin laandi kaa, ama ti bua tin lebidi ti tiadi, ke li miali yaali n gaa mi kuuma yali. **5** Yua n tieni lanbona kuli n tie U Tienu, wan yua n teni ti U Tienu kujanma ke li tien nani i puoni yeni. **6** Yeni lankuli, tin yaa

bani ke tin daa ye yeni ti gbannandi yaala n ne, ti fagi yeni U Tienu. 7 kelima tii cuoni yeni tin nua yaala kaa ama ti cuoni yeni ti dugidugidi. 8 kelima ti kuli ke li bo bualii, ke tin fagidi yeni ti gbannandi i, ki fidi ki nagini U Tienu. 9 Lanwani i, tin tugi lan tua tin beli yaala, tin ye ti gbannandi yaa, bii kaantiani, tin mōndi ke yaa ḡani o nunga nni. 10 kelima ti kuli ne baa pundi Jesu yua baa bu bi niba kani, lan yogunu ke yuakuli baa gaa wan daa bo pia i miani ki sōni yaala, bonḡanli yoo bii bonbiigu i. 11 Tin jie O Diedo yeni, ti cegli yuakuli wan yaa bani ke U Tienu bani tin tie yaala kuli. 12 Tin daa tugi ti ba ki cabi, ama ti bo bua i pala n yaa mani ti po i. Ama ti pia tin baa ḡmiani yaala yaa baa n wangi bi baa ke a bani bonli yeni i. 13 Bi yaa yedi ke tii pia yama a, U Tienu yaali, ama bi yaa yin ti yandanma mō, li tie yaa buama i. 14 kelima Jesu buama tie mabili ti po, ki dugini, ti bani, ke lanwani, tie mōni i o niyendo kpe yuakuli po, lan wani, yuakuli kpe o ke Jesu kpe yuakuli po, lanwani, yaaba n fuo ki fuo bi baa po kaa, ama yua n ba kpe ki yiedi po i. 16 Lanpo cedi ke tii bu buudi, yeni o nifosaalo malima kaa nani tin bo ki bani ki maali laa maalibiigu Jesu po yeni. 17 Yeni lankuli, nilo yaa gaa Krisiti, o ji tie nipaano i, o bonkpela kuli bodi o, yaala n sieni kuli ji tie bonpaanli. 18 Lankuli ḡnani U Tienu yua tōgini Jesu kani guani ki mangi yeni ti ki ji teni ti li guamangili tuonli. 19 kelima U Tienu bo ye Krisiti nni, ki guani ki mangi yeni u ḡandungo ki ji ki tiani biidi po, ki guani tugi mi guantaanma maama tuonli ki bili ti. 20 Yeni, tim ji tie Jesu sieda nba i nani U Tienu ji togidi ti yaa kani ki gua ki yi bi niba. Ti miadi sugli Jesu yaa buanma po o «yin guani ki mangi yeni U Tienu.» 21 O tugi Krisiti ke o kpandi saliga ti biidi po. Wan yua den ki ban ki biidi liba, u cedi ke o kpandi biidi daano tinma yapo o, ke tin ji kpandi, U Tienu mōnkundanma.

6 Tin taani ki suani yeni, ti miadi U Tienu, ke yin daa ḡaa yin gaa yaa ḡalibagi a yeni, n tua fanma kaa. 2 kelima o yedi: «Mi yaama yogunu n ḡmagidi ki nōnli a nunga nni, ke o faabu daali, n den todii a.» Diidi mi yaama yogunu n ne, Dinne n tie u faabu daali. 3 Ti bo ki bua tin tua tantuudili ipo, ke ban daa ti maadi ti mabiidi i, ti tuonli ne po. 4 Ama ti waani yuakuli kani, ke i tie U Tienu tuonsōnmōnbi i, li juuli nni, li mabili nni, ku pawadigu nni, ti puadi nni, 5

dansaligi nni, li ḡmadili nni, a tuonpaala nni, ke kan guani ki guo, mi koma nni, 6 ti ḡandi nni, li banma nni, ke mani yeni bi niba yen U Tienu fuoḡanma nni yeni mi nataanbuama nni, 7 i mōmōni nni, U Tienu paalu nni, ki kubi ti mōnkundi jakōntiadi ti nugi nni. 8 Ti suani ti panpagidi nni, yeni i fe nni, ke bi maadi ti po ti maabiidi i, ke bi tōba mō pagi ti i, ke bi sugi ti ke ti tie faaḡgi danma, ama ke tinma n maadi i mōmōni. 9 Ti suani nani nilo ki bani ti yeni ke bi niba nan ḡanma ki bani ti, nani bonkpiena yeni i, ke ti nan pia i miani, nani bi ḡmali ti tubili ti tuonli po yeni i, ama ke naa kpaati. 10 Ti suani nani ti pala wadi yedi yeni i, ke ti nan ye li pamanli nni, nani talgi nba yeni i, ke ti nan todii bonciala ke bi tua piada, nani tii pia li baa yeni i, ama ke ti nan pia bonli kuli. 11 N kpiiba Korinti yaaba, ti maadi i i mōmōni kuli ki ḡbeni o, ke ti go luodi ti pala kuli ki teni o. 12 Ti ki wuoni bonli ti pala nni, ama yinma n kubi mi maama ki wuodi i pala nni. 13 N maadi yeni nani mu binmu yeni, yin yaa pia ti po, tin pia i po yaa maalima. 14 Daa yegidi mani yeni yaaba n ki bani U Tienu kelima be yaa taanli n ye i mōmōni yeni mi faama siiga nni? Be yaa taanli n ye mi yenyenma nni yeni li bonbonli nni? 15 Be yaa taanli n ye Jesu yeni Sataani siiga nni? 16 Be yaa taanli n ye yua n jaandi yeni yua n ki jaandi siiga nni? Be yaa taanli n ye li jaandielii nni yeni li tingbandielii siiga nni, kelima tinba n tie U Tienu yua fuo yaa jaandielii nni nani U Tienu n yedi maama: «N baa ye bi siiga nni, n baa tie bi tienu ke bi tie n niba» 17 Lani n cedi: «ke ḡ yedi: «ḡna mani bi siiga nni ki ḡnabi i baa, O Diedo ḡ yedi, ke ḡ da sii ḡḡngidi bonli, ke n baa gaa i. 18 N baa tie i po baa ke i tie n jawaaba yeni n jafanba.

7 N buakaaba nani u ḡōnianu n tie t yaala yeni, Tin ḡuudi t ba ki ḡnani t ḡogidi t ḡbanandi yeni t yantialii nni; ki ya tiendi ania ki caa liigaki pundi li bianu u Tienu fangilii nni. 2 Kpaani mani u kaanu t pala nni. Tii biidi oba kuli po. Tii guli oba tii dini oba kuli bonli ba. 3 Min maadi yeni mii bua jaligi kaa; ama nani min bo kpia yedi maama yeni. Yi ye t pala nni tin ye yeni t kpe kuli. 4 N dugi yi po ke n pali ḡḡ mani i po boncianla. yeni ti ye ya fala nni kuli n ye yeni li pamanli. 5 Hali tin pundi Masedoini tii bāa fuoma. T bo la fala buolu kuli ke cancanli po bi niba kōni ye ti 6 Ama uTienu yua paandi

m ninñidanba pala yeni n bo cedi ke Tiit pundi ki paani ti pala. 7 O cuama baba kaa bo mangi ti pala. Wan bo waani k e yinba ba mono n bo paani o pali maama n go bo paani ti pala. O bo maadi: n bua k i guani la'i yeni t ninsiidi ke i pala kɔni n po. 8 N bani ke min bo diani yi ya tili bo biidi i pala. Ama mii mua n yaa bo dian'li. 9 N pali mani mola. Laa mani n pali ke n biidi i pala kaa. Ama kelima i pabiidili bo teni ki lebidi yi yama. Kelima i pabiidili yeni bo tie uTienu n bua ya pabiidili buolu i. 10 Kelima li pabiidili cuoni yeni m yanlebidima ki kpendi yeni m tindima ki kan mua lipo. Ama ñanduna ya pabiidili baa cua yeni m kuuma. 11 Diidi mani laa pabiidili u Tienu n bua yaali ya buolu n yeni n cua yeni yaali ne. Li tigi yi ke yi mɔndi. Li go cie yeni kelima li teni ke yi mia sugili. Yi pala mo biidi li po. Li go teni ke t jiwaandi cuo yi. ki teni ki yi go bua ke yi la nni. Ki teni ke yi bàà li yankuali. Ki tundi i tagili daano yeni tundi fala. Bonla kuli nni yi waani ke yi pia tagili baa kuli. 12 Ba yeni min bo diani li tili. Min bo diani li tili yua laa bo tie yua bo biidi po kaa. Laa go bo tie yua ke bi go biid'o kaa. N bo bua ke i siiga nni yua kuli la u Tieni nunga yi puni yi yula maama ti po. 13 Lani n cedi ke ti paagi. Laa tie li paagi ti baba kaa. Ama ti pala go bo mangi kelima ti la Tiit ya pamanli kelima yi kuli n bo diani o yama maama 14 Baa n ya pagi n yuli waamu yi po Tita kani mii la i fe li po kelima li dagidi ki mini bo pagi o kani maama tie mɔnmɔni nani ti bo yi maadi ya maama kuli n tie mɔnmɔni maama. 15 O ya tiadi yi kuli n bo gaa u cangu yeni li fangili yeni i jiejie maam ki jegili yeni; o buama yi po yi ñanbi pugini. 16 N pali mani kelima n baa fidi ki dugi yi po bonli kuli nni.

8 N buakaaba, ti bua yin bandi, U Tienu n suani maama Maseduani jaandieli nni ki tɔgini u ñalbaliga po i. 2 Yeni yaa fala n den baa kuli, bi gua li ye li pamanciali nni. Yeni bi taladima kuli, bi den tieni ti bulcindi hali boncianla. 3 kelima n tie siedo, bi bulcintuona kuli den tie yanbuanma. 4 Bi den buali ti ke tin cabiba ke bi mɔn kua bi niñanma nni. 5 Li den tie yaalidigu kelima bi daa den cindi ki taa laa bilaa ki cabi U Tienu yo, ke U Tienu buama nni ke ti yuandi ki tugi bi baa ki cabi ti mɔ. 6 Li po n cedi ki ti den daani Titi, ki wan yua den cindi ki suan yeniba n guani ki juodi o tuoli yeni ti bulcindi. 7 Yin pia yaali kuli n tie yaa ñalimani cianla i n

ki pia li dandanli, ki bani U Tienu maama, ki bani i mɔni, ki suani li tuonli yeni pakonli ki bua ti. Mɔndi mani ki waani i bulcindi yeni li papienli. 8 Li ki tie mabili kaa ki yin tieniyeni i lieba n deni sɔni yeni li pakonli, n bua diidi ki laa U buama tie yeni li papienli? 9 Ama i bani yonmidaano Jesu Krisiti ñalibaliga, o den tie ñalimani daano, ki tua taligi ti yaa po ke lan fidi o taladima n tua o piama. 10 Min maali yaala i po n ne: N ban ke lan n dagidi ipo, ki dugini yin cili hali jelo ki suani ti tuonli, lan baa baa ke o mɔni, yimba n jagi i yanma n ni ki cuo ki sɔni li tuonli. 11 Mola mɔndi mani ki juodi li tuonli. I pala n da kɔni ke i jagi ki cuo yinba sɔnimaama yeni ki kan fidi yeni, sɔni mani yin paani yaala. 12 Ke dugni nilo yaa puni paabu yeni li papienli U Tienu bi tuoli paabu, o nua u daani n pia yaali, o ki nua wan ki pia yaala kaa. 13 Li ki tie ke tin yin kpegdi tin pia yaala ki teni ti lieba ka, ki guani ki yacagini. Li buali ke ti kuli n yaa dɔ i. 14 I yaa pia, yin bɔgidi ki todi yaaba n ki pia. Li yaa podi yaa daali, ban mondi ti todi i yeni i bi laa ke li ñani. 15 Nani lan diani U Tienu tili nni; «yua n bo wuadi ke li yaabi bo ki dii sien, yua n bo wodi ke li waa mɔ bo ki dini ke li podi o.» 16 U Tienu n gaa balga yeni wan cedi ke Tite pali kɔni i po nani ti mɔ yaa pali n kɔni i po maama yeni. 17 Ti den sɔni o i kani ke o den tuo ki gadi. Li den sua ke o pali kɔni li gadima po yo ke o den tieni toni ki gadi. 18 O den yegi yeni o nataano yua ke ti jaandiedi kuli den bani o li mamonli po. 19 Lani baba ka, ti jaandiedi nni yaaba kuli den taani ki lugidi o ke wan ciani ti ke ti gadi yeni u paabu yua ke ti gaani. U Tienu mɔno yaa yudaandipo i yeni ti mo yaa baanma po i ke ti suani li tuona ki todi lieba. 20 Ban teni ti ya paabu ne tie ligigbengi, ti ki bua jaligi baa n ti baa li lig po. 21 Ti kpaani tin tieni yaala n ñani, U Tienu nunga nni baba ka, ama bi niba nunga nni mɔ. 22 Bani yeni tinba ki pugini ti kpilo ba ke o gbadi a maama ki bia suani li tuogjanli i dandanli yapo. 23 Tite wan tie o yegini o ki suani ki todi, Ti nataano yaaba n yegi yeni o wan tie U Tienu tonda i. Bi suani ke ban duoni Krisiti yeli. 24 Li wangi ki li bua yeni i mɔni Krisiti yaaba n la ki bandi ke ti pia i mɔni yeni tin yaa pagi bi nunga nni.

9 Min nua ke li tie n po taladi min diani yi yaala n tie bi nigagidinbanba todi li po. 2 Kelima n bani yi yanbuama, ke pagi n baa li po

Maseduani yaaba kani. N waani ba ke Akayi diema yaaba bobini bi todima hali ya binli n pendu ke yi pakonli n paagi bi niba bonciali pala ke bi mo ji bua ban todi. 3 N soni ti kpiiba yi kani, kelima mii bua min pagi maam lan tua fam fam. N bua ke yi bobini gbeni nani min yedi maama. 4 Lani yaa kaa, li baa pia t po i fe ke go pia yi mo. Tin bo dugi yi po maama ke min pundi ki yedi yen Maseduani yaaba ke yi bobini ki gbeni. 5 Lani yaa po n la ke li tie taladi ke min soni ti kpiiba yi bo niani ke yi baa teni ba yaala, lan fidi yi bobini ki gbeni yeni t bulcindi ki naa tie yeni nilo. 6 Yi bandi ke yua buli waamu baa yedi waamu. Yua buli ke li yabi baa yendi ke li yabi. 7 Yua kuli n teni wan jagi ki cuo maama o pali nni, ke daa teni yeni pabiidili. Lan ya naani ke bi niin'o yeni kelima u Tienu bua yua teni yeni li pamanli. 8 U Tienu baa cedi o njanbili n ya wuligi yi po bona kuli nni ke yogu kuli yi ya pia ke li kandi ki fidi ki soni tuonjanli kuli. 9 Nani lan diani maama: O yadi o piama a luoda po kelima o tegima ki pia juodima. (aiŋn 9165) 10 Kelima yua puni o kpaalo a bonbuola ki go pun'o li bonjekaali ba teni yi toginiyi yi tegima baa teni ibonbuoli lan fidi ki buli ki pundi ke cua yenili bonluankaana yaala n yabi. 11 O baa cedi yi yaa pia bonli kuli. Ke yi yaa tieni yeni t bulcindi u yogu kuli ke bi niba n ya tiendiu Tienu balgi. 12 Kelima li todima ki todi bi nigagididanba baba kaa. Ama li tie pamancianli yeni ya njanbili n yabi u Tienu po kani. 13 Bi niba kuli ya pagi, i kpiagidi i Tienu yeni yi colini o laabaanjanmo ki go tieni yeni t bulcindi. 14 Bi pamancianli nni yi po, bi jaandi u Tienu ki mia'o yeni m buama boncianla yi po kelima wan puni yi ya njanbicianli po. 15 U Tienu n gaa balg ya paabu yabi ke kandi yaa po.

10 Min Pɔlo n tiadi yi Kirisi yumiindima po yeni o dingima po. Min yi miini u yuli n ya ye i kani. Ama n pali yi paa yi po n ya fagi yeni yi. 2 N nia yi ke ya yi cua yi kani yi daa yi tieni yaala n baa teni min ya pia i po ki mabili. N nua ke li baa fidi mabini nitianba yaaba nua ke ti tiendi yaala n siiga ne nua obinisaaliba n nua maama. 3 Baa ti tie nisaaliba. Tii bo tiendi u tɔbu nani bi nisaaliba n tie maama kaa. 4 kelima ti togidi ti yibala yeni ya tɔtiadi naa tie bi nisaaliba. Li tie ya tɔtiadi n pia u Tienu paalu i yua fidi buoni yibali -nba kaanpaali. 5 Tin guli ya maalima kuli tie yantiajapaadi kuli ki yie u

Tienu bandima. ki go cuo ya ya yantiali nani kuli ki bua Kirisi. 6 T bobini ki baa cuo yiema yi tuoma ya dagidi canyiin ya yogunu. 7 Nuali mani canyiin yaala ye i nintuali nni. nilo ba ya nua ke o tie Kirisi yua, wan ya tiani ke tinba mo tie Kirisi yaaba nanawan mo tie Kirisi yua maama. 8 O diedo bo dini li bali ke min tod'i yi gedi liiga o sanɔdima nni laa tie ke min guli kaa. fe kaa pia mini li po. 9 Mii bua lan ya tie nani n bua jieni yeni n tila yeni. 10 Kelima bi tianba yedi: Polo tila moni paaa ki go pia u paaciamu. Ama o ya ye ti siiga wani o tie tadimo ki go k pia fuoma 11 yi njanbi bandi bonyenli tin ye fagima ki da a tila ki maadi maama ti ya cua i kani mo ti baa tieni yeni. 12 T kan tuo taa ti yula ki kpabi yeni yaaba pagi bi ba. Bi luo yama ki guani ya wangi bi ba ke nmaa cie ba. guani waani ban tie yaaba. 13 Tinba wani kan pagi ti yula yeni ya tuonli ke u Tienu bili 'ti. ama t baa paagi ti yula yeni wan puni ti ya sanu ke ti pundi yi ye naan kani. 14 Tii pagi ti ba Kelima tii pendu ti banlu kani Ama ti bo pundi i kani ke ti waani Yesu laabaanjanmo. 15 Tii pagi ti ba ki pendu ti banlu. tuontiana po. Ama t dugi ke i dandanli baa yabidi i tinga nni yua ke yi suani. ke li tinga n yabidi. 16 Ki fidi ti kpaandi u Tienu laabaalanjanmo ya diema n ye t liiga. 17 Ama yua jigini o yuli o jigini o diedo nni 18 Ama yua pagi o ba kaa baa fidi waani ke o dagidi yenli u Tienu n pagi yua n dagidi yeniti panpagidi.

11 N miadi ke yin taa ki cabi nni, n gaadma po. Ama, i gbia n niima nni. 2 Kelima, N ponbi yeni yi. N pia mi ponponbiadma i po, kelima, n cedi ke i tua jayendi baba ya cikpenga. N teni o nɔnianu, ke n ba taa yi, ki puni Kiristo, nani powandiali yeni. 3 Ama, ke lan ba baa maama kuli, nani o waa n taa bu nunfanbu, ki bɔndi Efa yeni ii, i maalma n da fagdi yeni i buacianma Kiristo po. 4 Kelima, li ya tie ke nitiano cua ki waani yi Jesu tiano, ke laa tie tin waani yi yua. Bii, li ya tie, ke i ga fuotoma, ke maa tie U Tienu Forjanma. Lanyaaka, ke i ga laabaanjanmo, ke maa tie yi den kpia ki ga yaama. I ba tuo ki ga lankuli bonjanla! 5 Kelima, N bani ke mini ka juodi, ki waa ki cie ban yi yaaba toncianba. 6 Ama, bayeni min ki bani maabanma, n ki luo banma wani. Ln li baa maama kuli, yeni lan tie yaali kuli, ti cedi ke i bandi likuli. 7 Min miini n yuli, ki jiini n nba, ke min duoni yi, ki waani yi o laabaalanjanmo yeni, n tieni biidi yo oo? 8 N fie

jaandietodi ya piama i, ki bua todi yi. **9** Min de ye yeni yi, bonli ya den podi nni, N naa den tie i po tugli, n kpiiba yaaba ñani Maseduani n den todi nni. Lan li baa maama kuli, N den cuo n yuli, kaa tua i po tugli, ki go kan tua li mo. **10** Nani Kiristo mòmōni ñ ye n niinni yeni, li ya tie ti kpiagdi maama, bi ka muni nni Acihaya gaanma nni. **11** Be n tieni? Kelima mii bua yi ii? U Tienu bani. **12** Min tie yaali, N baa li tie yeni i, ke min piini ya sanu ke bi taa, ki ba jalgi nni, ki na duoni bi yula, ke ban tuuni yaali tie yenma yeni tinba ya tuona. **13** Kelima, ya niba ne tie tofaama tondba i, ya tuosnba n pua mi tofaama. Bi lebdi bi yula ki tua Kiristo tondba. **14** Li ki pia yaalidgu, kelima Setaani mōno yi kpandi mi yenma maleki i. **15** Laa pia lidma ke o naacenba mo ñ yi kpandi ya naacenba n ñua mi teginma. Bi juodma n ba waani bi tuona mayuli. **16** N go maadi yi: Nilobakuli ñ da maali ke mii pia yuli. Lani n ya tie i maalma mo, yin nan ga nni nani min tie maama, yeni, li ba duoni nni. **17** Min maadi ya dandanli maama, ke li tie nani japaadi yeni, ki tie O Diedo ñ bua yaali, N maadi nani yua ki pia yuli yeni i. **18** Nani bi niba boncianli dongi bi yula ti gbannandi buama po yeni, N mo ba duoni n yuli. **19** Kelima, i gaani mi yanluomaama, yinba yaaba n tie yanfodanba! **20** I gaani yaaba n kuandi yi ti yonmdi nni maama, yaaba n di yi jodi, yaaba n falgi yi, ki nundi yi, ki maali ke bi cie yi, bii yaaba n pua yi i tanpabi. **21** N ba maadi yi ke li pia i fee yeni yin tadi ki tuo lankuli. Ama, nilo ya duoni o yuli, N maadi nani gaado yeni, N mo yi duoni n yuli i. **22** Bi tie Ebrewu yaaba bii? N mō tie wani i. Baa tie Israyeli yaaba ka aa? Nmō tie wani i. Baa tie Abrahamu yaabila ka aa? N mōko tie wani i. **23** Bi tie Kiristo tondiba i, bii? (N maadi nani n yuli nni ñmadi yeni i), mini n tie tondo, ki cie. N cie ba li tuonpaali nni, N cie ba a kpaadidiena nni kuama, min ga ya puaciandi, mi janjanma nni, N nuudi mi kuuma. **24** Juufinba kani, bi pua nni taalma mu i “Yenli ki ye yeni lanbana piina”. **25** Bi pua nni yeni a finfiba taalma taa. Bi lugdi nni a tana yenma. Taalma taa i, ke mi ñima den bua di nni. N tieni yentunmunli yeni ñia mungu li biigli nni, mi ñincianma nni. **26** N tieni li sancenli boncianla, ke mi yema biagi n po i kpeni po, ki baa a suuda janjanma nni, ki nuudi mi kuuma yeni n dogu nni niba, ki nuudi mi kuuma yeni bi nilanba, mi janjanma u dogciamu nni, ki

la fala ku tinpiengu nni, mi ñincianma po, ki nuudi mi kuuma yeni bi nannandi kpiiba. **27** N soni a tuonpaala, ki la falaciamo, u guanpiendu, ku ñiagu, mi koma yeni u ñuñuunu cuo nni, n tieni dana, kaa dini, ti waadi, u yogtianu ke n ye mubili. **28** Ti ya piani Lankuli, Bi ñua nni yeni li nunmōnli yeni min pia ya yanyagdi ti jaandiedi po. **29** ñma n tadi, ke mini ki tadi? Bi tulni ñma i, ti biidi nni, ke laa sia nni. **30** N ya ba duoni n yuli, N ba doni n yuli yeni yaali n wangi n tadingu i. **31** O Diedo Jesu Tienu yeni o Báa yua n die ti kpiagdi hali ya yugo n ki pia gbenma, bani ke mii pua tofaama! (aiōn g165) **32** Damasa po, O Badciamo Aretasi yogu, Gobna bo cedi ke bi guudi Damaseni yaaba dogu i kaani kuli, ki lingi ke ban cuo nni. **33** Ama, bi den kpienti nni ku baabuogu nni, ki loli u baabu, ki biini li takobonli ki jiini nni u bilinciamu / guoncianli tiipo, ke n ciadi bi nui nni.

12 N baa fidi waani n ba ama laa n kaa bàà ñuadi li po. n bua min ya maadi o diedo dogidima **2** N bani ja baa ne Kirisi nni li gedi piiga n bina na. O bo doni tanpoli tuadima taa po. Mii bani o ya bo doni yeni o gbannandi bii o bo kim doni yeni. Mii bani. U Tienu baba n bani. **3** N bani li ja ke ye yeni ogbannandi baa o gō yaa ye yeni o gbannandi. Mii bani u Tienu baba n bani. **4** o bo doni ñalijanli nni ki gbadi maama baa ke li pia 'o u jiwaamu yeni wan maadi. **5** N baa fidi ki waani i yuli lan daano po. Ama ki daa waani min ya yuli. li yaa tie mini ya tadima yaa kaa. **6** N yaa bua waani n bá li kaa tie min maadi bontianli ke laa tie mōni. ama n baa miini n yuli. ama n kan waani nba, k nilo daa nua ki cie wan nua bii wan gbadi ke n tie yua. **7** Bii u dogudu ne n baa waani yali. Lani n baa cedi t japaadi n daa kua nniin. Kelima setaani ba yeni yienu ba k l maabi 'n. n kan fidi pua jaapaadi. **8** Taalm taa ke n mia o diedo ke wan fagini n yeni wani. **9** Ama ke o yedi: n ñalibalgo dagidi ña kelima n paalu suani ya yogu ke ñaa pia tuama i. kelima n paaciamu suani ya yogu ke tuama ki ye i. Lanwani min baa wangi n tadima ki fidi kirisi paaciamu n ya ye n niinn. **10** N pali mani n tadima po. t sugidi kani, a maba nni. m niñima nni Kirisi po. Kelima yaa yogu ke n tadi lan yogunu i ke n paa. **11** N ji ki pia yama ki dugini i maba po kelima b tondikaaba ciamo ki cie nni yeni min k tie puu. **12** Yaali n waangi ke n li tie tondikaa n siiga nni tie min juuni soni li

tuonli yeni u yaalidigu. **13** a jaandielama cie yi be yo. Lani yaa kaa n naa den k tua tugili yi po. mia mani sugili n po lani ya biidi. **14** Diidi, n bobini ki gbeni ki bua cua ki fuodi yi taalima bonmtaa po. N kan tua tugili yi po. Kilima n k kpaani yi yaa buama kaa. yinba mōno i. A bila kaa baa kpaani ki dingi b danba ama mu binmu danba n baa kpaani ki siendi a bila **15** Li mani n po yeni min tieni li panli k go baa tundi tiendi yi naani po. N ya bua i ki pugidi yi mō kan ŋanbi ki ya bua'n kaa. **16** Ama n k tie tugili yi po. Nani mi n tie nunfandaano yeni n taa u nunfanbu ki cuo yi. **17** N taa nilo k baa t ŋuadi yinba yaaba ke n sōni yi. **18** N paani Tili pali ke wan gedi yi kani ki cedi sōni nitiano i kani. Titi bàà ti ŋuadi yi poo oo? T kuli ki cuoni sanyendi kaa? T ki tōgini sanyendi. **19** Yi maali ke t bo bua ti waani ti yula ke ti tie nimōnma yoo oo u Kirisi u Tienu nintuali nni? tin maadi yaala kuli tie ki yi suagi. **20** Kelima n jie ke m cuama min la yi ke yi tie nani min bo bua maama. ke yi mō n la n ke i k tie nani yi bo bua maama. N jie ki la a kōnkōna, i nangi, la pabienli, li nunponbiadili, u tuatabigu N Tienu daa miini n yuli i kani. **21** n jie ke n ya cua n Tienu baa miini n i siiga nni, njie ke n baa buudi kelima tianba po. Bani yaaba bo kpia tieni t tuonbiadi ki lebidi bi yama ki ŋaa ban bo tiendi ya jōgidi yeni ya conconma yeni ya cancangidi kuli.

13 N ji caa i kani mi taataama n yeni. Yaali n tie maama kuli, kasiedinba bilie bii bitaa n ba togdi, man jia. **2** Min den cua mi taaliema, n den tuodi ki maadi yi, bá dinne min ki ye i siiga, n go tuodi ki maadi ke yaaba n den kpia ki tieni ti tuonbiidi yeni yaaba n sieni kuli ke n ya pundi i kani, n kan teni yi nunmanga **3** Nani yin lingi kasiedi yaali n wangi ke Kiristu maadi yeni ŋōbu, wani yua n ki tadi i nungu nni, ama ki pia u paaciamu i siiga nni. **4** Kelima bi kpaa o li daapōnponli po ki dugni o tadungu po, ama o fo, U Tienu paaciamu po; tinba mōko tadi o niinni ama ti baa ti fo o niinni U Tienu paaciamu po, ki tiendi bonli kuli i siiga. **5** Kpaagi mani i bá i siiga nni, ki diidi i ye yeni ti dudugdi i; bigni mani i bá ki diidi. I dá ki bandi ke Jesu Kiristu ye i siiga nni? li ki kandi pōdma bá ya pani yi. **6** Ama n maali ke i ba diidi ki sua ke pōdma bá kuli ki pani ti. **7** Ama ti jaadi U Tienu ke yin da tieni bonbiadli bá kuli. li naa tie ke ban bigni ti ki pagi ti ka ama ke yin ya tie yaali n tiegi

lan waani nani pōdi ye ti siiga. **8** Kelima ti naa pia paalu bá kuli ki ba dōgni i mōni; ti ya paalu ye i mōmōni po i. **9** Ti pali mani boncianla ti tadungu po, ama ke i mo nan paa; tin jaandi ki miadi yaali n tie ke i banma ŋ gedi liiga. **10** Lani ya po i ke n diani yi li tili ne, min ki ye yeni yi yeni, ki ba waani yi lan ya bona kuli, n ya ti pundi i siiga nni ya yogu, min da taa nunmōnli yeni ya yikodi ke O Diedo puni nni, ke min ya wangi yi a bona niima nni ki da biidi i po ka. **11** N naataani, yaali n sieni ke n ba maadi yi tie ke yin ya ye li pamanli nni, i banma ŋ ya nuadi ki pugdi, yin ya sōngdi i lieba pala, yin ya pia yantiayenli, yin ya ye yeni mi yanduanma, mi buama yeni mi yanduanma Tienu ŋ ya ye yeni yi. **12** Lōni mani i lieba, ki fuondi i bá yeni i fuondŋami. **13** Bi niŋanba kuli fuondi yi. **14** O Diedo Jesu Kiristu ŋanbli, U Tienu buama yeni U Tienu Foŋanma yanyenma ŋ ya ye yeni ikuli!

Galati

1 Mini pol o tando n diani li ti li yinba kilisto ni tana yab n ye Galati po. Miiën tua tona kelima bi nisa liba n sɔni n ni ka, laatie OTienu denn yuogi ni tɔa wan sɔani n ni mo. N den tua tona kelima Yesu Kristo lani Ba U Tienu, yua n den fiini obi tin kpiba siga, n den sɔani n ni. **2** Mini yeni n kpiba ysu yaba, yaba n yen ne yeni n ni kuli, taan ki fuon di yi. Ti Ba O Tienu yen ti yomdan Yesu Kristo nya ŋanbidi yi. **3** Ti Ba O Tienu yen ti yomdan Yesu Kristo ñalibaligo yen o yanduama n ya ye i po. **4** Ŋmei cabi oba i ti biipo i ki fidi ŋaati ti bidi n ni O Tienu Ti ba ya yan buama po i. (aiōn g165) **5** Ŋme nga ticiagidi a bina yen a bina! Ami (aiōn g165) **6** Li paki n ni yen yin jaligi gi lebidi ki ba ŋa O Tienu yua n yini yi Kelima Kristo ŋanbili po ki ba ŋo di labaliŋan tɔ. **7** Mɔn mɔn ni labaliŋantɔ ki ye, n madih yeni kelima bi nitiaba yagi yi yama, ki mɔondi ki ba lebidi ba labaliŋame yuo n madi Kristo mama fuuli. **8** Ba tinba ti ya wangi yi ya la vanjamo n ki ta yeni tin den kpa wangi yi yua, ba maleegi ya mani tampali ki tie yeni, yua n tieni yeni kuli, O Tienu n cuo o. **9** N go yedi, yi mɔala tin den kua yedi yi yala hali jagu nulo ya wangi yi ya labanjano n i taa yeni yin den cia ga yua, O Tienu n cuo o. **10** Nani n mɔandih ke bi nisaliba kin bua bi bi nbua OTienu ne? Nani n mɔadiah ki bua kebi nisaliba pala nya mani bi po ya? Yeni ka. Bi nisaliba pala nya bi mani n po, n kan bi ya tie Kristo yonbo. **11** N kpiba yesu n ni, n kadi ki wane yi min den wani yi ya labaliŋamo ki nani bi nisaliba kani ka. **12** Mi den gbadi o ni salo kani ka, o nisalo kaa den banyi n ni o mama fuuli mo, Yesu Kristo n den dɔagidio n po. **13** Yi den gbadi min den yua jufinba jama ki tien di mama, ke la yogunu n den wangi O Tienu ni tanli fala hali ke li bua, ki mɔandi ki babalini li. **14** N den bandi jufinba jandi bangima ki go juu ma ki cie n buala yaba n ta yeni n ni sala boncianla, ki go cie ba yeni min den pia li yan ku ali ki ŋua ti danbogida mama. **15** yen O Tienu den ŋanbi n po ki gandi n mi ki ga gidi n ni lali ke n daa mali ki ga yini n ni o tuonli po. **16** O dn dogidi o bi joa, lan jidi min muand o maan yaab ki ban O Tienu, li gogunu n de la gbamadi, mii la som. **17** Mii den gedi Jerusalem a ki lingi yaab n den kpa tie Yesu tondi ba A ma n den gedi Arabi Li ya puoli n den guani damas dogun. **18**

Bina ta n den pendu, n den gedi Jerusalem ki ba bandi sefa, n den sedi o kani pii ya n danu muu. **19** Li kani yesu tuadi ba siiga, ni den la toa, li ya tie ti yomdan nijua ya ka. **20** Min diani yi po ya mama na, mi pua Faama, O Tienu nuga n ni. **21** Li ya puab n den gd Syri yen Cilisi dogi. **22** Jude Klista yaaba den k bandn. **23** Bi den gba ki li maad bebe ki tua: yua n den manbidi ti yen ji muand li dandanl maam yam ko den kpan wan bid. **24** Bi den kpiagidi O Tienu ki li tie n po.

2 Piiga n bina puoli po, k n guani ki gedi Serusalem, min yeni Barabas. Ti bo yugi Tit ki pugni ti po. **2L** bo tien n nani dangdi yeni, k n fii ki gedi k min maadi ba li laabaa manli a buolfana po. li maama kuli den pia lan ŋanbi ki nua yabi. Ki da te bundi ki ya siani fanma. **3** Ba n yegnu Tit mɔno, wani yua bo tie Grek yua, mɔno bo ki tie niili ka yen wan kɔndi. **4** Li kuli ne ki dugni bi ŋalacidam yaabi kua ti taanli, ki kpaani k tin da yali ti ba ti yudaano jesu klistu nni. K bua tin gbali ti tuonli. **5** Ti nan ka ŋaa ba, ti baa deli ba kaana kuli nni. ti Diedo kan cabi li danba ki ban fidi ki tieni bonli, hali ban tɔgni naani kuli. **6** Ba yaabi n den tie yudam naa den beli bontianli, li laabaamanli n pundi i kanio. **7** Ama, ban la k min den tie yua bi muandi o laabaamanli a jela yen po. **8** Yua n den Pial a konjikipela yudaano, wani nt ien min mɔ a jela yaabi n k bani jesu ya yudaano. **9** Jesu yaaba siiga, yaaba n den tie nani i benjieli yeni, Jaka, pieri yeni Jan, bani n den laa U tienu n ŋanbi n po maama bii bi den cuo mini yeni Barnabasa nijieni ki yogi ki dɔgdi ke bi ta yeni ti. Bikuli den tuo ke mini barnabasa bi ya tuni yeni bi nilanba siiga ke bi mo, Jufinba siiga. **10** Bi den mia ti go ke tin yaa tiani bi tadladi danba po, min den tienla. **11** Sefasi n den pundi Antiosi min den ki tuo o po kelima o naa den pia moni. **12** Wan den kpia ki cua, pieri den yi di yeni yaaba n ki tie sufinba. Ama bi niba n den pundi, o den sani ki ŋa yaaba n ki tie sufinba kelima, o den jie i kɔnmu. **13** Sufinba siiga, bi tianba moko den cili ki ŋodi lani ya tugmonbuolu ke Barnabasa moko den taani yeni ba lan ya palieda nni. **14** Yaa yognu ke n den bandi ke baa jie ŋoa li laabaamonli, n den wani sefasi bi kuli nunga nni. “Fini yua tie sufi ke nan ye nani bi yanbondama yeni, a baa tieni ledi ki niini ba ban yaa ye nani sufinba yeni?” **15** Tinma yaaba mali sufinba ti ki tie “yaaba n yie O Yudaano”.

16 Ti bani ke li baakuli kan fidi ki tieni yeni u paalu ki naa tie krisiti buanma. Ti cua Jesu Krisiti nni ke tin fidi ke ya naani yeni Krisiti yua kelima tagma bakuli kan fidi ki tieni yeni li balmaama po. 17 Ama li ya tie ke ti lingi ki bua ki baa i mòmōni kelima Krisiti yaapo. Li sua ke tinba sufinba moko tie tuonbiadidanba. Nani li bua ki yedi ke krisiti tie tuonbiadi naciemo bii? kalam. 18 Li ya tie ke n gō maa mini den mudi yaala; yua mini nba li balimaama miidka. 19 N den tuo ki kpe li balmaama po kelima n den bua min ya ye yeni U Tienu. 20 Lanwani, laa gua tie mini n ye ki fuo, krisiti yua n ye ki fuo nni. Min pia yaa miali n gbannandi nni mōla, n piala kelima n dugi wani U Tienu bijua po, wani yua bua nni ki puni o yuli ki kpe n po. 21 Mii bua ki fali UTieni ŋanbli kelima li ya tie li mòmōnsaali baali kelima li balmaama kubma yaapo, lani ki krisiti den kpe fanma fanma.

3 O Galaad yab i pia yama yaa ŋma bōndi i nuga kaa ki bi baa kpa yesu?! 2 Diimani mi bua buali ki bandi yaala: I tie yiko tuona nni kiden gaa foŋama bii I dandanli tundli? 3 yima galati yaaba bii yanluom yoo yin den cili yeni u tienu fuoŋama nani mōla yi baa ki juodi yeni yi ya muandli. 4 Yin den la ya yema I dandanli nni naani lden tie fanma fanma po yoo laa tie fanma fanma po kaa 5 U tienu yua puuni u foŋam ki tieni isiiga m banciama yeni o tiendi la kelima i tiendi I balimaama n bil yaala bii? kelima i den gbadi o laabaalŋama ki daani. 6 yi kpaagi mani Abraham po u den daani u Tienu ke u Tienu mo den cuadi opo la kiml tie tiegima 7 Mōla I bua waani ki yaabi n pia I dandanli n tie Abraham puoliponŋuani. 8 I diani I den tuodi ki wani k u tienu baa saa bi nilamba po mòmōni kilema bi dandanli po lan ya po u den tuodi ki wani Abrahameya laabanjamo n tie na: «i nibuoli kuli baa I seli kelima a yapo. 9 yeni ya pon daaani u Tienu naniAbrahami yeni baataani yeni o ki ba I seli. 10 Yaaba n dugi yiko tuona po ye ŋōpola nni kelima li diani «sola yua ke o yenma yeni u tuona ki tie nani li bali tili nni n yedi maama». 11 O baa kan baa i mòmōni U Tienu nintuali kelima li bali maama yapo, o nimōno baa ya ye ki fuo li dandanli yapo. 12 Li balmaama naa taa yeni li dandanli, ama mi yedi«ya nilo n tiendi likuli baa ya ye kelima li yapo». 13 Krisiti dn daa ki faabi ti yeni li balmaama ya ŋōpola den tua ŋōpola ti yapo, kelima li diani«sola yua

ke bi jonni o ku daagu po kuli». 14 Li den tua yeni ke bi nilamba baa Abrahama seli kelima Jesu krisiti yapo ke ti kuli baa U Tienu n den puoni ti yaala kelima li dandanli yapo, lani n tie fuoma. 15 N kpiiba, cedi manni mi taa yaala n tiendi a nisaala siiga ki dogdi min bua yedi yaala. O nilo ya ŋaa ŋōbu bonli po, oba kuli kan borinla bi ki pugni li po. 16 Mōla, U Tienu den puoni Abrahama yeni o puolŋuamu a ŋōpola. Laa o puolŋuamu nani li tie boncianla yeni, ama yendi bebe yeni o puolŋuani, lani n tie krisiti. 17 Songi mani min bua yedi yaala nne: U Tienu n den bogni ki bili yaala ki puoni ke o bua kubi la yeni li balimaama yaama n den yuandi ki cuo kobina n bina piita puoli kan fidi ki cua yeni ŋōniamu ti po. 18 U Tienu ŋalmani baadi kelima li libalmaama kubma yapo, lan go tie u ŋōniamu yapo yo ke U Tienu den puni Abrahama o ŋanbli. 19 Lanwani be yapo ke li balimaama ye? Min den pundi ki dōdgi bi niba tuonbiadi, U Tienu den niani u ŋōniamu yua yaapo n baa cua. Malekinba den dōdgi ma. 20 O candnbaalo kan ya ye niyendo baba yapo. Ama U Tienu wan tie yendo. 21 Naani ke li balimaama nia yeni U Tienu ŋōniani bi? kalama. Li ya tie ke li den pia ya balmaama n baa fidi ki pa li miali, lanwani, li balmaama den baa fidi ki cua yeni li mòmōsaali. 22 Ama i Diani dōdgi ke bi nisaaliba kuli ye ti tuonbiadi buadi nni. Ama yaaba n daani kuli n baa U Tienu n niani ya ŋōniamu kelima li dandanli Jesu Krisiti yapo. 23 Hali ke li dandanli maama daa den ki cua, li balmaama den kubi ti nani li kpaadidieli nni yeni hali ke U Tienu n baa dōdgi ti laa dandanli. 24 Lanwani, li balmaama den tie nani o biyuolo yeni ki gobidi ki gedi Krisiti kani ke ti baa li mòmōnsaali kelima li dandanli yapo. 25 Mōla ke li dandanli maama cua laa biyuolo naa go die ti. 26 Kelima yikuli tua U Tienu bijaba kelima li dandanli Jesu Krisiti nni yapo. 27 Yinba, yaaba n den batisi Krisiti nni, yi la wani Krisiti nani i liadli yeni. 28 Bi gagidma naa go ye sufinba yeni nilamba siiga, i yonbi yeni yaaba n die bi yula siiga bi jaba yeni bi puoba siiga, kelima yikuli tie yenma Jesu Krisiti nni. 29 Yi ya tie Krisiti yaaba, i tie nani Abrahama puolŋuani ki baa baa U Tienu n den niani yaa ŋalmani.

4 L ya tie k ofal tie biga, in maad k wa pia padm yen o yono, ba wan I tie canba mam kuul. 2 Yaab kubo yen yaab guo po o faal kul o

bonwaamn baa die hali o ba n den bil ya yogunu n te pund. 3 L tie yene t mo, yayognu k t den tie bid, t den ye yonbdin yen nanduna tuon biid. 4 Ama o tienu n den bil ya yogunu n te pund cain, o den son o bijua nanduna nni ko pua malo, t yikodin. 5 K wan faab yaab ye t yonbdinni k lan fid tin tua o tienu biid. 6 Lan ya po, klma yi oia o tienu bija wan o tienu n den son o bijua fuom yua t palan k o kpaand g tua “n ba o tienu”. 7 Lan wani, a ji k tie yonb, a ji tie o tienu bijua. njan tie o tienu bijua yeni yeni a tie faali k t ogni o tienu balg po. 8 Yog tianu, k ba ban o tienu, i dond ya tienu k tie lan. 9 Ama mola e band o tienu, bii o tienu bandi? k gun k kuan eba t yonbdin. 10 E gbelg a dana, e nmaal, o yogu yen a biina. 11 N yie yen min son e po faam faam. 12 Ya tie maan nan min yen, lkmaa n mo tie naani yinb yene. ninjab n miade sugl. 13 E k bidin. eban kn gbannand n den kpaayognu y k n den cind k tunde o tienu kadaaogu. 14 Min den k pia laa fia i den k yien i den nungin ama i den gaa nani o tienu maleg yene nan jesu kilisu 15 Yin pia ya pamancianli yeni kua le? N tienu i po siedi ke laa yogu, li ya den baa fidi, yi den baa bogdi yi nunceli ki pa nni. 16 Nani min maadi i i momoni yeni, n ke i tua yibali bi? 17 Yaaba n kpia ke bi bua ke yi yeni, yanyaga ki nani. Bi bua ke yin paadi yeni nni ki ndoba. 18 To, li nani ke yin yaa pia li yankuali njanli boncianla yogu kuli, laa tie min ye yeni yaa yogu baba ka. 19 N bila, n go baa llaadi i po ya fala n tie nani U maditugkonu hali yin pan baa Krisiti tagbuolu i nni. 20 Min bua yaala tie ke n baa ye yeni i mola lebdi mataali yeni i kelima n yama yagi i po. 21 Waani nni manni, yinba yaaba n bua ke li balmaama n ya die i, i gba li balimaama n yedi yaala yoo? 22 Li diani lienni ke Abrahamada den pia bonjala lie, o puotuoado Agala den mali opo yendo, yua ki tie yonbo, Sala yen mo den mali o po yendo. 23 O puotuoado n den mali yua den mali nani o bi nisaalba kuli yi maa maama, yua n den ki tie yonbo n den mali yua den mali kelima U Tienu nonianu yapo. 24 Laa poliedba maama tie nani kpanjanma ki dogdi U Tienu nantaadiliedi. O nantaadi yendo yua n den kua Sinayi juali kani naani yeni Agala. Wani n mali yaaba kuli tie i yonbi i. 25 Agala yeni tie sinsyi juali yaali n ye Arabi diema nni ki naani yeni ya Jerusalema dogu n ye mola, yua n ye ti yonbdi nni yeni o bila kuli. 26 Ama Jerusalema dogu n yu n ye tanpoli die u yuli wuni n tie ti ya naa. 27

Kelima li diani: «Fini ki nloga, yua ki mali njan ya ye yeni li pamanli, yeni, fini yua n daa bani u maditugkonu, njan kpaani kelima a pamanli po, kelima ku ponanbangu bila baa yaba ki cie ya pua n ye leni o calo ya bila. 28 N kpiiba, yinba n tie u nonianu bila nani Saka yeni. 29 Nani yua n den mali kelima mi fuoma paalu po gala maama, li go tie yeni mola. 30 Ama i Diani yedi lede? Li yedi: «Deli o puotuoado yeni o bija kuli kelima o bijua kan taani ki je li faali yeni yua n ki tie yonbo ya bijua» 31 Lanwani, n kpiiba, ti tie o puotuoado ya bila ka, ti ki tie yua n ki tie yonbo ya bila.

5 Kristo nani ti ti yonbdi nni, ke tin yali tibá i cain. Lan wan ii, njanbi ki ya kubi mani ke li paa, ki ji lebdi ki kuani yibá ti yonbdi nni. 2 Yin njanbi ki cengi min Poli n maadi yaala ne: I ya cedi ke bi kondi yi, Kristo n tienu yaala ji kan ya lbá yipo. 3 N bua njanbi ki maadi yi bonyenla ki ledi: Yua cedi ke bi kondi o kuli, li tie mabli i li daano po, ke wan ya colni yiko buali yaala kuli. 4 Yaaba n kpaani ke ban colni yiko ki tua bi nimonba U Tienu nunga yeni, paadi leni Kristo, ki nani U Tienu njanbalgo nni. 5 Tinba wan dugi ke mi Forjanma n ba cedi ti dudugdi po tin tua nimonba U Tienu nunga nni. 6 Kelima Jesu Kristo nni, a kondi ii, nja kondi ii, laa pugdi lbá. Ama njan ya pia ti dudugdi ki waani tini nni a buama. 7 Yin bo tiini ke li nani: nja bo jia yi sanu, ki pani yi ke yin da colni i momoni? 8 Yaala n pani yeni ki nani yua n yini i kan kaa. 9 A dabina waama ne n yen fidi ki doni kpanu yoma. 10 N pali paa yi po, ti Yonbdaano nni, ke yi maalma kan kpiadi. Ama yua n ba nmadi yi yama, ya tie bá yua, U Tienu ba dadi o tubli. 11 Ke mini ii, n kpiiba, li ya tie ke n go muandi ke bi niba n kondi, be ya po i ke bi go wang nni fala? Kristo kuuma li daponponli po ji kan ya ku yaalidgu! 12 Yaaba n cuoni leni li nmadli yi siiga, taani ki bua ban jia bi jatiadi kuli ki luni. 13 N kpiiba, U Tienu yini yi ke yin yali yi bá i, li ki tie lan ya po yin ji ya ye ti gbannandi nni ka. Ama, ya tuuni man ki todi yi llieba lan waani ke i bua ba. 14 Kelima, yiko kuli taani ki ye nomaayenma nni: Ya bua a lielo nani fini yeni. 15 Ama, i ya jundi yi lieba, ki janbdi yi lieba, yin ya bani ke li caa ke yin biani yi lieba. 16 Lan wan ii, cedi man mi Forjanma n ya nmagdi yi yenyienyu, yeni yi ji kan fidi ki ya tuuni yi gbannandi n niani yaala ke laa nani. 17 Kelima,

o nufosaalo gbannandi n niani yaala ki tuo mi Foŋanma po. Mi Foŋanma mɔ n niani yaala ki tuo o nufosaalo gbannandi po. Lan bonliedla kɔni leni biyaba, ke yin da tuuni yi buama. 18 Mi Foŋanma ya ŋmagdi yi, yiko ji pia u nugu yipo. 19 O nulo gbannandi nianbiidi n kuandi o, mi conconma nni, jɔgndtuona nni, ti cagndi, 20 a pada nni, li nɔgdili, ti yibalindi, a kɔnkɔna, ki nanga, li pabienli, ku nɔniagu, mi paadma, li ponponbiadli, 21 li dañubiadli, ku jewuugu, leni laa bonbuoli kuli. n maadi yi nani min bo kpia ki maadi yi yeni, yua tuuni lani kan kua U Tienu Diema nni. 22 Ama, mi Foŋanma bonluankaala n tie, mi buama, li pamanli, mi yanduanma, li pañiili, mi todma, mi ŋanma tienma, mi tegrma, mi pasongma, mi yandingma; 23 U Tienu nɔmaama ki yie laa bona. 24 Yaaba n tie Jesu Kristo yaaba wan taa bi gbannandi buama leni ti nianbiidi ki kpa a li dapɔnɔnli po i. 25 Mi Foŋanma ya ye leni ti, tin cedi man ya ŋmagdi ti yenyienu. 26 Tin da dongi tibá fama, tin ŋaa man ku makpaangu leni ki nanga ti lieba po.

6 N kpiiba, i ya lá i lielo ke o tiendi ti biidi, yinba yaaba ke U Tienu Fuoma ye leni yi, yin ŋmagdi o suoo leni mi yanfuoma. Fini yua ŋmagdi a lielo n̄ ya bani abá po, ki da ti baa li bignli nni. 2 Ya todi man i lieba, yeni i cɔlni Kristo nɔmaama n yeni. 3 O nulo ya maali ke o tie nugbenglo, ki nan ki tie puu, o bɔndi obá i. 4 Yua kuli n gbegdi o yenyienu, o ya diidi ki sua ke o yenyienu ŋani, o pali baa mani o bá po, ama lan da tie ke o pua ki kpabndi wan leni o lielo ka. 5 Kelima yua kuli ti ba taa o yuli po tugli i. 6 Ban tundi yua U Tienu maama, n̄ bogdi wan pia yaala ki teni o tundka. 7 Da bɔndi man i bá, bi ki fanbdi U Tienu. Yua buli yaala, o ba ti yendi lani. 8 Yua buli o gbannandi buama, o ba ti yendi o gbannandi yaala i, lani n tie mi kuuma; ama yua n buli mi Foŋanma n bua yaala ba ti yendi mi foŋanma yaala i, lani n tie ya miali n ki pia gbenma. (aiōnios g166) 9 Tin da ŋaa man mi ŋanma tienma, kelima ti ya wadi ti pala, ke li daali pundi, ti ba yendi tin den buli yaala i. 10 Lan wan ii, ya yogu, ke ti ba fidi ki buli kuli, tin ya tie bi niba mi ŋanma, yaama n ŋanbi ki nua Krsto yaaba. 11 Diidi man ya tisɔnkaciandi ke n diani leni n nugu ki teni yi. 12 Yaaba n niindi yi ke yin kɔndi yeni, ban n wangi bi bá ki bua bi niba n̄ ya pagi ba; kelima bi bua ban logdi yaaba n muandi Kristo kuuma li dapɔnɔnli

po n laadi ya fala i. 13 Kelima yaaba n kɔndi mɔno ki cɔlni U Tienu nɔmaama; ama bi bua yin kɔndi ki ya gbengdi yi bá. 14 Min wan ki pua ti japaadi li bá po, li yaa tie ti Yonbdaano Jesu Kristo kuuma li dapɔnɔnli po yaa ka. Kelima man ya po ke mii li bá ŋanduna po, ke ŋanduna mɔ ki ti li bá n po. 15 Kelima, ŋan kɔndi ii, ŋan ki kɔndi ii, laa pugdi li bá; bonmɔnla tie ke ŋan lebdi a yenyienu i. 16 Yaaba n cɔlni li sanu leni yaaba n tie U Tienu bila leni mɔni, U Tienu n teni ba mi yanduanma ki gɔ jie ba nunñima. 17 Obá n ji da fandi ki mabni nni, kelima min gaa ya fala kuli banma ye n po, ki wangi ke Jesu Kristo n die nni. 18 N kpiiba, t Yonbdaano Jesu Kristo n yadi yi po o ŋedŋanma! Ami!

Efesias

1 Min Polo, Yesu kirisi tondo kelima u Tieniu yanbuama po. N diani li tisonkaali ne ki fuodi yinba yaaba n tie ya niba n gagidi ki nani yeni ya niba dugi Jesu Kilisi nni ki ye Efesa po. **2** T baá u Tieniu t yonmdaano Yesu Kilisi nbanili po yeni o yanduama n ya ye yeni i. **3** Tin pagi u Tieniu yua tie t yondaano Yesu kilisi báa. Wani n seligi 'ti u Tieniu nni sela buoli kuli Kilisi nni tanpoli po **4** U Tieniu bo tuodi gandi 'ti nni hali ke ndanduna daa bo tagi. Ke tin ya tie ya niba gagidi ki nani, kaa pia tagili baa kuli o nintuali nni. **5** O bo tuodi taa'ti ke ti tua o bimõnmu Yesu kilisi po. O yanbuama yeni o yanjaginanli po ke o bo tieni n yeni **6** Lanwani tin ya pagi o nbanili yaal n pia t kpiagidi. Wan puni 'ti yaali kelima o bibuadiga po. **7** Yesu n bo faabi'ti kelima o soma po i ke ti báa sugili ti tuonbiadi po. yeni ke owaan'ti o nbanili nyabi maam t po **8** U tienu bo yadi ti po lan nbanili ke li yabi, ki puni'ti m yanfunma yeni m banma kuli. **9** O bo dogidi t po, o yanbuama bondogikaala, wan bo tuodi bili ya yanjaginanla kilisi nni **10** Lani n tie ke u yogu ya pundi wan taani li bonli kuli yaala n ye tanpoli po yeni yaala ye ndanduna nni kuli, ke li kuli n t tua yenma. Ke kilisi n ya die li kuli. **11** Kilisi ya niinni ke u Tieniu bo tieni li bonla kuli nani wan bo kpa Jagi ki bil'o maam. O bo gandi ki gagidi 'ti ke t tua o yaaba. **12** O bo tieni n yeni ke tinba yaaba bo bili t gudima n ya pagi'o. **13** I mō ko bo gbadi i mōnmōni maama lani n tie li lanbonmanli yua cua i po n tindima. i bo tuo ki daani kilisi o yua niinn. Utienu bo teni i o maalima, lani n tie u Tieniu fuoganma yua bo niani u nōnianu ke baa pundi t yua. **14** U Tieniu fuoma yua ye yeni'ti n wangi ke t baa dii ya faali ke u Tieniu bo guuni 'ti. Lani n tieni ke u Tieniu bo faabi'ti canyiin. T ya pagi o kpiagidi. **15** Li tie lan ya po i ke mini bo gbadi dandanli, o yonmdaano Yesu po maama yeni i buama bi nigagidinanba kuli po. **16** N tiendi u Tieniu balgi i po u yogunu kuli. ki taagi i kuli ya yela min jaandi ya yogunu. **17** U Tieniu yua tie t yonmdaano Yesu Kilisi báa yeni yua n pia t kpiagidi kuli n teni o ke o fuoma n yendi t yantiana, ki gō dogidi i po u Tieniu ke yin bandi o mōnmōni. **18** N gō miad'o ke wan yedi i yantiana nuni ke yi fidi ki bandi ya gudima n tugi, yeni o yinu yeni wan bili o nigagidinanba po. Yaa

nalmano ke o pia t kpiagidi. **19** n gō miadi ke yi bandi o paalu yua n tuuni tinba yaaba n dugi o po ya niinn n yabidi ki kandi maama. **20** u paalu yua n tuuni niinn yeni n tie wan bo suani yua ki fiini fini kilisi bi tinkpiba siiga nni ke o go ye ki fo ki o jieniu tanpoli po. **21** Wani kilisi kaa lankani ki die m diema danba kuli, li bali danba kuli, bi paatieba yeni bi yonmbidaba kuli. O yeli cie yeli kuli yaayogu yene yeni ya yogu baa t cua kuli. (aiōn g165) **22** U Tieniu bili a bona kuli ki bili kilisi niinn ke cedi k o tie wan yiini yaaba kuli yudanciamo. **23** Kilisi naataanli tie o gbannandi ki tie o yedagidikaama, wani yua n dagidi bi kuli po li bonli kuli nni.

2 Yogunu ba i bo tie kpenba kelima i tagili yeni yi tuonbiadi po **2** li yoguni yi bo nua ndanduna sanbiidi yeni ndanduna tagibiidi bado yua yaa yantiana n suani mōla u Tieniu yiedikaaba pala nni. (aiōn g165) **3** Tinba kuli bo kpia tieni yeni. Ki tiendi nani lan niba n tiendi maama mōla ne. Ki nua t gbannandi bonbuakaala ki tiendi t gbannan yeni li yantiali n bua yala kuli. Bi bo mali 'ti ke t tie u Tieniu pali n ye yaaba ya po nani nifosaalo kuli yene. **4** Ama u Tieniu ninningbadima cianma po o bua tinba hali ki li yabi. **5** Lanwani t bo tie tinkpila i kelima ti biidi po. O bo guani puni li miali yeni kilisi. Li tie o nbanba paabu ya po ki yi faabi. **6** O taani ki fiini tinba yeni Yesu kilisi, ki duoni ki kuani 'ti yeni wani tanpoli po diema nni **7** O bo tie lani kuli ki bua waan'ti o nbanili n yabi maama kaa pia bianu, hali ya yogu n baa ti cua kelima o nbanma ti po Yesu kilisi nni. (aiōn g165) **8** Li tie o nbanili -paabu ya po i ki tii faabi yi ba lan kelima li dandanli ya po yo. **9** laa tie a tuona po mō yeni wani, oba kuli n daa jingidi o yuli li po **10** T tie u Tieniu nugu tuonli. A tagi'ti Yesu kilisi nni ki t ya suani o tuonganma. Wan bo tuodi ki bili ke ti ya suani yaala. **11** Ya tiani mani line bo mali yi ki yi tie ninlanba. ban yi yaaba a jogida, kelima bi niba n tieni ya kōciagu b gbannandi po. Li bo cedi ke bi yi a jifela. **12** Lanyogunu i bo fagi yeni kilisi. yi bo k pia bonla Isaraheli buolu yaaba kani. Yi bo tie canba Isarayeli buolu nantaadi nni. yaala nua wan bo nani'ba ya nōniani nni, yi bo ye ndanduna nni gaa pia guudima ba kuli, gaa pia nantaado yeni u Tieniu mō. **13** Ama mōla Yesu kilisi mō ya nni ke yinba yaaba bo kpia ye fagima yeni yi nagini u Tieniu kani leluma kilisi ya soma po **14** Wani Yesu n tie t yanduanma yan

taani nibuoli lie, Jufi-nba yeni bi nilanba ke bi tua nibuolu yendu. O bo puni'ba o gbannandi, ki mudi ya pagili n bo paadi 'ti yeni t lieba lan tie m yibalima. 15 O bo buoni li bali maama yeni lan bo pia ya kuana kuli ki taa lan nibuoliediba ki tagi nibuoli paanyendu wani o ba ya niinn gi tieni n yanduanma. 16 O bo bua wan mangi tinba yeni u Tienu ki kpe li daapɔnɔnli po ki buoni ti yibalima ke ti tua nibuoluyendu. 17 Wani Yesu n bo cua ki wangi ti m yanduanma ya laabaalɔnmo yinba yaaba bo ye fagima yeni yaaba bo ye konma kɔnma nni. 18 Wani yaa po ke ti kuli bàà u sanu ke baa fidi pundi baa kani. nani o fuoyenma u Tienu nni yaaba n daani o niinni. 19 Lanwani i gɔ tie nilanba bii canba mɔ. I ji tie tanpoli yaaba i ki ji taa buoliyendu yeni u Tienu nigagidijanba, yeni u Tienu deni yaaba 20 Yi tie nani a tanmaatana yeni ke bi máá i ya tanpuuli n tie u Tienu tondiba yeni o saawalipuala po wani Yesu kilisi n tie laa tanpuuli ya tanjuga 21 Wani Yesu ya niinn ke yi la li dieli gi maa bonɔnjanli ke li kpedi ki tua u Tienu dieli ya la n gagidi ki ɔnani o po. 22 B máá ki tuani yinba mɔ o ya niinn ne kelima o fuoma ya po i ke i taani tie u Tienu n ye naani.

3 U tienu tieni li kuli ne yinba yaaba n ki tie jufinba yaaba yapo ke min Pɔl ke n ye li yomdieli nni Jesu Kristi po. 2 N tama ki bani ke U Tienu selgi nni yeni wan teni nni a tuona min sɔni i yapo. 3 O teni nni laa tuonli kelima yaa ɔsaiili ke n bo waani yeni po. 4 I yaa cɔgi min waani i yaa ɔsaiili yeni, i baa bandi ke n bandi i maamɔni Kristi po. 5 Yognuba o bakuli bo ki bani yaa labamanli n kpendi po, kelima o den liegi dulna, ama mɔla U Tienu dogila ki waani o yeginkaaba yeni o tundikaaba. 6 Li mamɔni tie ke yaaba n ki tie jufinba bɔgidi yeni jufinba U Tienu banjanli, ki tie U Tieni niba, ke baa biidi yaa bona ke U Tieni puoni ba kelima bi kuli tuo Jesu Kristi. U Tieni Labaamanli n yeni. 7 N ji tie U Tieni tondo ke baa yaa muandi o labamaanli, yaa tuonli ke n bo ke dagidi min sɔni ama ke U Tieni lebd i nni u paalu po. 8 Yeni min li wa maama kuli, U Tienu teni nni o paalu o buama po ke min muandi yaaba n ki tie jufinba po li labamaanli yeni Kristi n tieni yaala ti po, ke li yabi boncianla, ke nilo kan fidi ki waani. 9 Min baa sɔni yaala tie ke min waani yuakuli U Tienu n bogindi yaala. Yaala ke U Tieni wuonla hali ke li fagi, hali yaa yognu ke o bo tagi a bona

kuli. (aiɔn g165) 10 U Tienu n bogini yaala, o waani o maleke paala tanpoli po o niba yaaba n tuo Kristi. 11 U Tienu bo bogini lani ti po, o bia tieni lani Jesu Kristi tuonli po. (aiɔn g165) 12 Yeni ti yaa jaandi, ti baa fidi ki pundi U Tienu kani yeni papaali ke jiwaani ki ye yeni ti, kelima ti tuo Jesu yua sɔni U Tienu tuonli. 13 N miadi ke yin da wɔdi i pala min laadi yaa fala ne po li yomidieli nni i yaa po, lani n baa todi yin kpaadi. 14 Kelima U Tienu tieni li kuli ne i yaa po i, n gbaandi ki jaandi U Tienu ti ba. 15 O tie yaaba n gaa o maama qui kpe yeni yaaba n ye ki tinga ne po kuli. 16 N jaandi ke u paalu po, U Tienu n teni i o paalu ke bia teni i o fuoɔnama i fuomi nni. 17 N jaandi ke Kristi n kua i pala nni kelima i tuo o, ke yin yaa tie nani yaa tiigi ke o jiina kpa ɔjama yeni yaa dieli ke bi maa o tantiagu po yen. 18 Ke lan fidi yin gbadi yeni yaaba ke bi paadi ba U Tienu po. Kristi buama pianu, faginu yeni juanu yabi. 19 Li buama yabi hali ke ti kan fidi ki gbadi, ama n miadi ke U Tienu n gbie i nni. 20 U Tienu baa fidi ki tieni yaala n cie tin miado yaala yeni tin maali yaala o po. 21 O yeli po, li pamanli n yaa ye yeni a bina yeni a bina. Amen (aiɔn g165)

4 N ye lio yonm dieli nni t Diedo Yesu po ki diani ki bua puni i cegili. Yin mɔndi ke i yenma n ya ɔnani wan yiini ki bua yi ya ye maama. 2 Yi yaa jiindi i ba yogu kuli ki ya pia li pasɔngili yeni li mindili gi yi bàà sugili i lieba po. Lan kuli mbuama nni. 3 Mɔndi mani ki ya táá nɔbu ki ya ye yeni i lieba m yanduanma nni 4 B dugikaaba kuli tie gbannanyendo i. U Tienu fuoma mɔ tie yendo i ke b gɔ lugidi n ke u Tienu n puoni yaali kuli n tieni 5 O candaano tie yendo Yesu kilisi yua ke t kuli daani. K gɔ ya bani ke m ɔninwulima mɔ tie yenli Jesu yeli po. 6 U Tienu tie yendi ki tie t kuli baa wani n ye t kuli niinn ki suani o tuonli 7 U Tienu buama nni ke u teni Dugkaa kuli m tagimi paabi nani yua kuli n bua maam. 8 Nani lan bo diani maama a tila nni: o gedi yeni i yonmi t yonbidi nni. K gɔ teni u buolu u paabu 9 Ya mataali n yedi ke o doni bua waanɔ o jiidi Jelusalemi bi tinkpiba nni ki pan pua u tɔbu. 10 Kiri si yua bo jiidi tinga nni ki paadi sotaani yeni ke b bo kpa'a o k o fii bi tinkpiba siiga nni ki ji la ya kaanu ɔnani tanpoli yeni t kpiagidi ki fidi die bonli kuli yeni u paalu. 11 O lugidi b dugikatɔba ke b tie tondikaaba, tianbi saawalipuala, laabaalɔnmo tundikaaba,

pateri-nba bii tundikaaba. **12** Li tieni n yeni ke lan fidi bobini u Tienu niba. Ban fidi sɔni li tuonli lan buali maam k gɔ todi kilisi yaaba kuli ban paa m tagima nni **13** Wan ŋanbi bua yali tie ke t kuli n ŋanbi ki ya pia dudugiyenli; ki ŋanbi bandi u Tienu bijua, ki kpedi ki yaa tie nani yaaba n bandi kilisi k gbeni canyiin yeni. **14** Lan fidi t daa tie nani bila yua ke b baa fidi pua'o faama yeni. **15** Ama t baa bua u Tienu k gɔ dugi a tunda po ki mɔ ti fidi nandi yeni Yesu **16** O tuo ke b dugukaaba n taani kpedi ki ya bua b lieba. **17** Lani po n cedi ke n paandi i pala t diedo ke i yenma n daa tie nani yaaba ki bani u Tienu yeni **18** B kan fidi tieni li yantiali ki bandi yaa tie faagu bii mɔnmɔni **19** B ji k bani fei k ji suani ya tuona k nua; b gɔ ji kan fidi cuo bi ba yeni t jɔgintuona. **20** Ama i bandi ke Kirisi boo tie yeni kaa **21** Nanai yi ji gbadi Kirisi maama ke o gɔ tundi yeni; i ji bandi ke m yeŋanma tie ti ya tuagi Yesu n waan'ti maama i. **22** Jesu bo tundi 'ti ke ti ñoli ti tɔgikpeli yeni t maalbiidi yaaldi o nilo. **23** Li tie taladi yi lebedi i maalma. **24** ki guani taa i mɔnmɔni maalŋanma yua ke u Tienu bua; nani ya niba n paadi bi bá ki ji cuoni Yesu ŋandi n yene. **25** Lan wani i ji ŋaa k daa pua i lieba faama ki dugini t kuli ne ji tie u Tienu diema yaaba i. **26** Apali ya bɔndi ŋan daa ŋaa a pabɔnli n cua yeni t biidi bii ŋan ba t biidi nni. A mɔndi ŋaa li muituoli ke u yienu daa ba. **27** Lani tie ŋan daa ŋaa sitaani n bigin'a ŋan baa t biidi nni. **28** yaaba n jaani ban ji daa jaani ban ŋmigidi ki sɔni li tuonli ŋanma, ki kubi b yula ki gɔ fidi tod'i bii ki ñani yaaba n ye m cacagma nni **29** Yi daa maadi jadimaama ama ya maama n mani ki gɔ mɔni. ki fidi paani yaaba bua pali yeni yaaba n songi yi. **30** Daa biidi mani u Tienu fuoŋanma i maama nni yeni i maalima nni. kelima wan taani 'ti ki tie t guudima ki ba ñani'ti t biidi nni. **31** Daa pia mani langbina i lieba po, u tugutongu, m biadima. **32** Yi ya mani yeni i lieba, ki pia m niñinma i lieba po ki báá sugili nani u Tienu n bo teni 'ti faala kirisi niinn yeni.

5 N buakaaba, yatogd mani U Tienu, **2** Ke yaa fuoma tua nani Jesu n buali maama yeni ke yedi ke o baa selgi yaala n ŋani U Tienu po. **3** Bandagi jɔngili, kpikpuligu n daa ye i kani. **4** Daa maadi mani mabiidi, majɔngidi kelima i tie U Tienu n baa bu yaaba. Li dagidi ke tin yaa tie U Tienubaliga ki dugini o buama po

yaa yogunu ke ti pagi yeni bi niba. **5** ŋambi ki bandi ke yua n tie conconma, jɔngidi, padibiidi, kpipulgu ki pia yiali Jesu yenU Tienu kani. **6** Niln da bɔndi yeni macanba. Laa tietiedi biidi U Tienu pali. **7** Yimba yeni li niba n daa taa baa pu. **8** kelima i dentie li bɔnbɔnli, mɔla i ji ye yomidaano yinyenma nni. Yaa cuon mani nani mi yinyenma n bila yeni, **9** kelima mi yinyenma ncedi ke o nilo tie ŋamibuolu kuli, yaa ŋanma n ke dagidi yeni i mɔni. **10** ke tie yaala n ŋani O Diedo po. **11** Da tugdi mani li bɔnbɔnli nni liba ama yin fagidi yenba. **12** Kelima li pia i fe yeni yin waani ban sɔni yaala li ŋmini ŋminli nni., **13** Yaala n legini mi yenyenma kuli **14** kelima miyenyenma yendi li kuli. Li po n cedi ke li yedi: «Findi fin yua gɔ, ki ña bi tinkpiiba siiga, ke Jesu n yendi a.» **15** Yin daa fuo mani a nibiada yeni, ama yin yaa tie yandanba. **16** kpaani mani u yogunu kelima a dana bia. **17** yin daa ye mani yaaba n ki pia mi yama kaa, ama mɔndi mani ke yaa ye Jesu buama nni. **18** Yin daa bu yeni idanba, yinda fiagidi o nilo, cedi mani mi tagiŋanma n yaa ye yeni. **19** Yaa pagidi mani i lieba pala yeni i yanma nni, yandaano dondili yani yeni mi tagiŋanma n waani ti yaa yani. **20** Yaa tundi ki tiendi U Tienu baliga ki dugini ti yonbidaano Jesu krisiti n tieni yaala ti po. **21** Jiini mani i ba bi niba kanikelima yi ŋua krisiti. **22** Bi puoba, n yaa jiindi i ba i ciaba kani. yin jiini i ba Jes kani yeni. **23** kelima o ja n tie o baa nani Jesu n mɔ tie baali baali jaandieli nni yia tie o gbannandi ke o tie fabidaano. **24** Nani li jaandieli nni n jiindi o baa Jesu kani yeni, li buali ke bi puoba mɔ n yaa tie yeni bi ciaba kani bonli kuli nni. **25** Bi jaba, yaa bua mani i puoba nani Jesu n bua li jaandieliki cabi o ba, **26** ki fidi ki ŋanbi o kelima o wuli yeni mi maama, **27** ki lan fidi ke tin yaa ŋani ti jaandieli nni ki da pia jɔngidi, tol, ba nanangu ba kuli, ama ti ŋandi. **28** Mɔla bi jaba ba bua bi puoba nani bi gbannandi celu yeni. Yua bua o pua, bua o gbannandi. **29** O baa ki ba ki nundi o gbannandi, ama o wuu ki ŋanbidi nani yomidaano n tie li jaandieli maama; **30** kelima ti taabi o gbannandi. **31** Li po i ke o ja siedo o ba yeni o na kani ki taani o pua ban taani gbannandi. **32** Li tuoli nni yaaba, min bani kelima Jesu ye li jaandieli nni. **33** Ke yua kuli n ya bua o puo nani o ba yeni, ke o pua mɔ n yaa cɔlini o calo.

6 Yinba abila yin tuo mani yi danba maama nani O Diedo n bua maama. Kelima lani n tiegi. **2** ŋan kpiagi a ba yeni a na, li tie U Tienu bali makpiama n yegi yeni u ñonianu. **3** Ke ŋan fidi ki ba ki yaa pia li pamanli. ke ŋan yaa ye ki fuo lani n waagidi ki tinga po. **4** Yinba bibaa nba mo yin da manbidi yi bila hali ki fiidi bi pala. Ama yin yaa wubi ba, ki tundiba, ki bangi ba nani O Diedo n bua maama. **5** Yinba i yonbi, yin yaa tuodi mani i canbaa nba maama yeni i jeje yeni mi digibima yeni payenli nani yin tuo ki baa tieni Kilisiti n yedi yaala maama. **6** Yin daa tiendi yeni ban nua yi yaa yogunu bebe ka, ki da tie ke yi bua ki mangi bi nisaaliba yaa pala, ama yin tie Kilisiti yonbi yeni, yin tieni la yeni li paŋanli U Tienu yanbuama po. **7** Yin sɔni mani yeni li payenli, kelima yi tuuni Kilisiti po i. Laa tie bi nisaaliba po ka. **8** Yi bani nilo kuli baa gaa O Diedo kani wan sɔni yaa tuonŋanli pani ke ŋan tie yonbo bi yua n die o yuli. **9** Yinba canbaanba mo, yin yaa tiendi yeni bi po. Yin ŋa ki mabinga, ki yaa bani ke yinba yeni bani kulitaa canba tanpoli po yeni wan waa tiendi gagidima bi niba yeni bi yaba. **10** Yaala n sieni tie li ne yin yaa baadi yi fida O Diedo kani, yua yaa paciamu n cie yi paali kuli nni. **11** Yin bobini mani U Tienu n puni yi yaa tɔtiadi kuli ki yin fidi ki yaa se ke li paa. Ki yie ki tuogi yeni (o biado) sutaani nunfanbiadi bu kuli. **12** Kelima tii kɔni yeni yaaba n pia gbanandi yeni sɔma ka ti togidi ki kɔni yeni mi diema danba, yeni li bali paciami danba yeni yaaba n die li biigili ŋandunli badijaba yeni mucicibiadimu yaa mu ye nni fawaama nni. (aiŋn g165) **13** Li tie lani yapo yin ta U Tienu n puni yaa tɔtiadi kuli, ke yin fii ki sedi ki yie yaa daali nbiayaa ti cua ke yin paadi, ki go yaa se ki paa. **14** Lanwani, yi yaa se mani bonŋanla ke li paa ki yaa ñogiciamu i maami nani o gbannagidigu, ki la mi tegima kuditiadili. **15** Ki pili li yan kualo nani ti cacaadi yeni, mi yanduama labaalijama wangima po. **16** Yin taa mani li dandanli ki yaa kubi yogunu kuli nani ku gbankuondigu yeni, ki yin fidi kigbindi mi biadima daana n taa yi yaa mupiemi kuli. **17** Yin yaa ciibi mi faabima kuli fogiliga yeni U Tienu fuonŋanma jugi siega yaaga ntie U Tienu maama. **18** Fuoma yua n teniyin yaa jaandi yogunu kui i jaandi buolikuli, yeni bu miabu buoli kuli, ki yaa jaando yeni lijuunmoanli U Tienu nigagidiŋan ba kuli po. **19** Yin yaa jaandi mani n po, ke min baa yaa di n ñɔbu ki modi yaa yogunu ke wan panni min ba maadi yaama. Ki min fidi tenibanbandi o labaalijamo bondongi kaali yeni li papaali **20** n tie o labaalijamo tondo, ki pili o yonbo dansalibiaga, ki min yaa pia ti pa paali ki maadi o labaalijamo nani lan pundi min waanomaama. **21** T i siiga yua n tie ti kpibuado ti ninja O Diedo tuonli nni baa teni yin bandi n labaali yeni min tiendi yaala ke yi moko n bandi li kuli. **22** N jɔnni i kani lan yaa po bebe ki yin bandi ti yema lan paagi yi pala. **23** U Tienu yua n tie ba yeni yonbidaano O Diedo n pa ti ninjaba nni mi yanduama mi buama yeni li dandanli. **24** ke li ŋanbili n yaa ye yeni yaaba nbua ti Diedo ti yonbidaano yaa buama n kan lebidi hali abada.

Filipi

1 Pəli yeni Timote Jesu Kiristo tuonsənba dangi ya tilisənkaali ne Filipi dogu niŋanba yaaba n ŋua Kiristo yeni Kiristo nitaanli liiga yaaba yeni a tuonjaana liiga yaaba po; **2** yin ya ye yeni Ti Báa yeni ti Diedo Jesu kiristo ŋalbalga yen bi yanduanma. **3** N ya tiadi i po ya yognu kuli, n yi jaandi ki tieni n Tienu balga. **4** N ki sundi min jaandi ya yognu kuli, ikuli po, ke min jaandi yeni li pamanli. **5** Kelima yin baa ya laabaalŋamo biinu hali li daacincinli, ki taa ki cua yeni mola ne. **6** N pia li dandanli ke yua n cili li laabaalŋamo i niinni ba suagi ku dudili hali Jesu Kiristo daali. **7** Li tie mōni ke n pia pali nni buama ikuli po, kelima ikuli ye n pali nni. Ikuli den tie n jakodlieba, ki baa ŋalbalga, ban den luoni nni li kpaadidieli nni, n buudi jيامa yognu yeni min den saa i mōni o laabaalŋamo po ya yogu. **8** Kelima, U Tienu tie n kasiedi ke n pia mi buacianma yeni min ya ye yeni ikuli yeni Kiristo niŋinpadli. **9** Min jaandi ki miadi yaali ikuli po tie, ke i buama ŋ ya yabdi ki pugdi mi banma nni yeni li yantiŋanli nni. **10** Ke yin fidi ki gagdi yaali yaali n ŋani, ki dagdi, ki ya tie ya nitegingkaaba n ki pia taglibakuli Kirito guanma daali. **11** Ke yin ya gbie yeni mi teginma luanli yaali n ŋani Jesu Kiristo kani, U Tienu kpiagdi yeni o teginma po. **12** N kpiiba, n bua yin ya bani ke min la ya fala kuli ki pani nni ke min yadi ki waani o laabaalŋamo. **13** Mōlane, laa ji duagi Roma sejenba yaaba n guu li kpaadidieli yeni u dogu nni nitianba kuli po, ke bi luoni nni li kpaadidili nni kelima n yadi ki wangi ya laabaalŋamo n nua Kirito po i. **14** Yaali n pugdi, ti dudugdi danba boncianli yadi ki wangi o laabaalŋamo Kiristo po yeni li papaali yeni ania, kaa ji jie kelima bi dudugdi U Tienu po ji cie, Bi maadi Jesu maama kelima bi la nni ke n yadi ki wangi o laabaalŋamo li kpaadidieli nni. **15** Li tie mōni ke bi niba ye, ki wangi o laabaalŋamo li nunpoli yeni ki nanga po. Ama nitianba mō li tuagi u sanŋamu i ki yadi ki wangi. **16** nitianba tuuni kelima bi bua Kiristo, ki tie ania, ke ban yadi ki waani yaaba n ki bani Kiristo o laabaalŋamo. **17** Ama yaaba n tuuni Jesu po, ki lingi bi yuceli buama ki tuagi u sanŋamu, bi lingi ke ban ŋmadi n yama li kpaadidieli nni i. **18** Lani ki pia mayuli, Bi niba yadi ki wangi o laabaalŋamo Kiristo po,

lan tie mōni ii, tofaama, n pali mani kelima o laabaalŋamo nan li yadi ki suagdi i. Yende, n pali baa li mangdi ki pugdi i. **19** N pali mani kelima n bani ke U Tienu ba faabi nni, ki ŋani nni li kpaadidieli nni. O ba tieni la kelima n bani ke i jaandi n po ke Kiristo Forjanma todli mō ye yeni nni. **20** N pali paa, ke n bani ke n kan gbali n tuonli, mōlane, n ji pia li papaali nani min den li pia li yognuba yeni. **21** Mini ya po n yema tie ke min kpiagi Kiristo yua n tie n miali i, mi kuuma tie mini ya po ŋuadi i. **22** N ya baa pia miali tinga nni ne, li tie ke min ya tuuni Kiristo po i. N ji ki cili ki bani min ba lugdi yaali. **23** N buama yabi ke min yaadi ki ban ya ye yeni Kiristo, lani n pia mayuli n po. **24** Ama yinba ya po, li bi baa ŋani ke min min ya ye i. **25** Yaali n pugdi, n bani ke n baa ye yeni yi, ki todi yi, i banma yeni i dudugdi Kiristo nni ŋ suagi ki cie. **26** Lanwani ii, n ya guani i kani, Kiristo ŋalbalgo po, i pala ba mangi. **27** Yin ya ŋua ya yema n dagdi yeni Kiristo laabaalŋamo. Lanwani ii, li ya tie ke n fidi ki guani i kani bii min ki fidi ki guani, min ya ye mi yerjanma nni, ke i laabaalo wangi ke i pia yantiyenli, ki kubi ti dudugdi ke li paa o laabaalŋamo po. **28** Da cedi mani i yibalinba ŋ jieni yi. I papaali ba kadi ki waani ke U Tienu ba biani ba, ki nan faabi yinba. **29** Kelima U Tienu ŋalbalgo po, o puni u sanu ke yin la fala yeni Kiristo ki go waani i ddugdi o po, **30** I ba kōni ki paadi yaaba n pangi o laabaalŋamo tuonli. ki mua ti jadi nani yin la ke n tuuni maama, ki go li bii ki kubi ti jakondii.

2 Li ya tie ke kiristo paagi i pala, li ya tie ke o buama pugni yi u fidu, nidugka ya ye, ki jaandi forjanma yeli po, **2** yin cedi n pamanli ŋ nuadi kelima yin taa buayenma, ki ye yeni mi taakalma, ki pia yantiyenli. yeni po. **3** Da maali mani ke yinba n cie yaaba n sieni ki logdi mi tubonma. yin ya pia li yumiinli, ki ya cōlni iyaba. **4** I siiga nni oba ŋ da lingi o yuli po buama baba, wan ya lingi yuakuli buama. **5** Yin ya pia Jesu kiristo ŋ bo pia ya maalma **6** Báa ke o den tie U Tienu, o naa den bogni o yuli yeni U Tienu. **7** Ama o jiini o yuli, ki bogni o yuli yeni tuonsənlo ti siiga nni, ki miini o yli ki tua naaciemo. **8** O tuo, ki miini o yuli, ki cōlni hali yeni o kuuma, hali yeni li daapənpənlɪ po kuuma. **9** Lanyapo i, ke U Tienu mo duoni o, ki teni o ya yeli n cie a yela kuli. **10** O tieni lani ke Jesu yeli po, dunli kuli ŋ gbaani o nintuali,

tanpoli po, ki tinga po yeni ki tinga tiipo kuli. 11 O teni lani ke lanbu kuli n yaadi ki saa i moni, ke Jesu kiristo tie Badciamo, Ti Báa U Tienu kpiagdi po. 12 Lanwani ii, n buakaaba, nani yin cólni yognu kuli, ke laa tie n nintuali nni baba ka, ama mólane bá min ki ye yeni kuli yin ya tuuni yeni ti jawaandi yeni mi gbannandigbima, ki lingi i faabma. 13 Kelima U Tienu n ye i niinni ki pugdi mi yanbuama yeni ya tuona n tie o pamancianli 14 njan tuuni ya tuonli kuli, njan njan i fanfabni, yeni i bulmi. 15 Ya tuuni mani yeni ki ya tie móməndanba yaaba n ki pia tagli, U Tienu bila yaaba n ki pia taglibakuli. Ya tuuni mani yeni, ki ya nīlgi, ki tuudi nani ya yenma n yendi nanduna, ya nifiima n biidi ki tudi u sanu siiga yeni. 16 Ya kubi mani limiali maama ke li paa, ke mi baa ya mōni n pia ti kpagdi Kiristo daali. Lanwani ii, n ba bandi ke n ki sani nōnma fanma bii ke n ki sōni fanma. 17 Ama, bá bi ya kpa nni, ki wuli n sōma, ki yidi salga, i dudugdi po, n pali baa mani, min mangi n pali yeni ikuli. 18 Li baa tie yeni i mo yapo, yin waani i pamanli, ki mangi i pala yeni nni. 19 Ama, n pia li dandanli O Diedo Jesu nni, ke o ba sōni Timote i kani ke li kan waagi, lani ii, n ba ga i laabaalo lan paagi n pali. 20 Kelima, mii pia nitiano yua ya ya tuada n wangi yeni i mōni, ke o pali siadi i po. 21 Kelima bikuli lingi bi yuceli nūadi i, bi naa lingi Jesu Kiristo bona ka. 22 Ama, i bani Timote n sōni ya tuona o báa po ki waaani wan pia ya mayuli, lanwani ii, o sōni yeni nni, n daani ke n ya fidi ki bandi n maama n ba juodi maama kuli ii, min sōni o i kani 24 Ama mini mōno dugi O Diedo po ke li kan waagi ke mii guani i kani. 25 Ama n maali ke li njan ke min sōni Epapeoditi wan guani i kani. O tie ninja yeni n tuonsōnlielo yeni n jakōndlielo, ki tie i tondo yeni i naaciemo yaali nua min pia ya buama po. 26 Yin gbadi ke o yia, li den kpa o gbanu ki yagni o yama, ke o den bua wan ya ye yeni i kuli. 27 Kelima o den yiagi paaa, ke li den sieni waamu wan kpe. Ama U Tienu den waani o niñingbadma o po, li ki tie ani baba ya po ka, n mo yapo ke min da ye yeni yanyagdi n tuu yanyagdi. 28 Lanwani ii, n ba jalgi ki sōni o, wan guani i kani, yin la o, i pala n mangi, mini mō n fuodi yeni ti yanyagdi. 29 Yin ga Epafroditusi cangu yeni O Diedo yama li pamanli nni. Yin ga o yeni ya cōlingu n dagdi yeni li nibuolu. 30 Kelima Kiristo tuonli po i, ke

o den nuudi mi kuuma. O den luni o miali, ki sōni ya tuona ke i bi kan fidi ki sōni, ki todi nni.

3 Yaali n sieni, n kpiiba, yin mangi i pala O Diedo nni. N ki cōgi yeni min tundi ki dangi maayenma po, ki kpaagi i tuba. mi ba todi ki faabi yi. 2 Yin fangi i yula yeni i sangbanli. yin fangi i yula yeni ti tuonbiadi danba. Yin fngi i yula yen ku kōnciabiigu danba. 3 Tinba wani, ti pala mani kelima ti yua mi fojanma i ku pugi U Tienu yeni i mōmōni. Tinba n ku ku kōnciamōngu, Ti jaandi U Tienu yeni mi fojanma i. Ti kpiagdi mani i Jesu yeli po. Tinba wani ki kuani ti dandanli ti gbannandi nni. 4 Nilo ya bi ba dugi ti gbannandi po, ki mangi U Tienu pali, li bi baa tie mini i. 5 Mini kua ku kōnciagu, ban mali nni li daaniili daali i. N tie Israyeli yua i, Benjamina cugli nni yua. Nilo ki tie Ebrewu buolu ki pundi nni. N yaajanba kuli bo tie Ebrewu buolu i. N cōlni Moyiisi yikodi yeni li tundma kuli, ki tie Farisieni. 6 Min den bua ya tuoni n tie min ya falgi bi Kiristo nitaanli, lanyapo, n den ki pia taglibakuli ke yi nua yiko. 7 Lanya bona kuli den tie n po nūadi i, n ji diidi ki sua ke li tie yaali n ki pia mayuli i kelima Kiristo po. 8 N ji nua bonli kuli ke li tie n po tingbali i, kelima n Diedo Jesu kiristo bancianma po, yaama ya po ke n nōli likuli, ki ji nua li nani ti tōtōgdi yeni, ke min fidi ki nagni Kiristo. 9 wan diidi nni, ke laa tie mi cólni yiko ka, ama lan ya tie min dugi Kiristo po, ya teginma n niani U Tienu kani, kelima ti dudugdi po. 10 Ke min fidi ki bandi Kiristo yeni o faadma paaciamu, ki taani yeni o o falaciamo nni, ki nandi yeni o o kuuma nni ki lebdi n yema, 11 Li ya tie ke li ba fidi, ne yeni bi tinkpiba fiima yogu. 12 Li ki tie ke n baa a bona kuli ka, bii ke n bandi bonli kuli ki gbeni ka. Ama, n tiini ki lingi ke min cuo ki mubni, kelima Kiristo n cuo mini mo. 13 N kpiiba, n ki maali ke n fidi ki mubni li, ama bonyenli ye: N sundi yaali n dugi li puoli, ki nan nua yaali n ye li liiga. 14 N tiini ki deli yaali n ye liiga, ke min baa li seli paabu, ki ya pia ya miali n ki pia gbenma yeni U Tienu. O yini nni lanyapo i, ke Jesu Kiristo diidi ki sua ke n dagdi yeni li. 15 Lanwani ii, tinba yaaba ya dudugdi n cie, tikuli n ya pia yantiayenli. I ya pia maaltōma mō, U Tienu ba dōgdi ki waani yi. 16 Tin ya bani ke tin sani ki pundi naani ne, ti dudugdi baa suagdi ki pugdi Jesu Kiristo nni i. 17 N kpiiba, ikuli n ya tie yaaba n togdi mini, yin

ya nua yaaba n cuoni ki togdi n nannanli. **18** I siiga boncianli yedi ke bi dugi Jesu Kiristo nni, ama, bi yie wan tieni ti po yaali li daaponponli po. N tundi ki maadi yi li po i, n go ji maadi molane mani n yeni, ki buudi. **19** Bi ba juodi bi miali mi tudma nni i, kelima bi tienu tie bi puogu i, ke bi seli mo tie i fee, bi maalma dagdi ɲanduna bona po baba i. **20** Ama, ti ya deni ye tanpoli i, naani ke ti baa guu ti Diedo yeni ti candaano Jesu Kiristo. **21** O ba lebdi ti fee gbanu, wun nandi yeni o kpigdi gbannandi. O ba tieni la kelima ya paaciamu po ke o yendi bona kuli.

4 Lanwani ii, n dɔnlbuadba, n bua yi boncianla, yinba n tie n pamanli yeni yaaba ya po ke U Tienu ba pa nni n panpaani. N buakaaba, yin ya kubi O Diedo sanu ke li paa **2** N paandi Efodi pali, ki paandi Sentise pali, ke ban ya pia yantiyenli O Diedo sanɲodma nni. **3** Ke fini, n jaantielielo, n mia ɲa ke ɲan todi bi puoba yaaba ki go sɔni yeni nni, ki todi ke ti yadi ki waani o laabaalɲamo, yeni Klema, yeni n tuonsɔnlieba yaaba ya yela diani li miali tili nni. **4** Yin mangi i pala O Diedo yeli po, yognu kuli; n waani mi liema ke yin mangi i pala. **5** Bi niba kuli ɲ bandi i nimɔndi, O Diedo cuama ji ki fagi. **6** Da fabni mani bonlibakuli po. Ama, ya maama n ye kuli, yin Jaandi, ki gbaani dunli, ki tieni balga ki ɲani i buama ki piani U Tienu. **7** Yeni, U Tienu yanduanma yaama n cie yantiananli kuli, baa guu i yantiana yeni i maalma nani jakɔndo yeni Jesu Kiristo nni. **8** Yaali n pugdi, n kpiiba, Yaali n ye, ki tie mɔmɔni, ki pia ti kpiagdi, ki tiegi, yaali n ye kaa pia jɔgindi, yaali n tie buama yaali, yaali n dagdi yeni mayuli, yaali n dagdi yeni li seli yeni ti kpiagdi ɲ ya tie yin baa pia ya maalma. **9** Yin bangi yaali, yin ga yaali yeni yin gbadi yaali n kani, yeni yin la yaali n yema nni, yin taa li ki sɔni tuonli; yeni ke U Tienu yua n tieni mi yanduanma baa ye yeni yi. **10** N pali mangi boncianla O diedo po, yeni yin yuandi ki guani ki pandi i todli yeni i yankuali n niinni. Bá i ya den pia todli n po, i nan den kan baa sanu. **11** N ki yedi yeni ki bua maadi ke bonli pɔdi nni ka. Kelima, n bangi min ba tieni maama, bá lan li baa maama kuli, n pali ɲ ya mani. **12** Bonli ɲ pɔdi nni ii, n ba bandi mi yema; bonli ɲ ki muani nni mɔ, n go bani li yema. Lan li baa maama kuli, n bani li guoli, ki go bani mi koma, n bani li baali ki go

bani mi luoma **13** Yua n puuni nni u paalu yeli po, n ba fidi ki tieni likuli. **14** Ama i den ɲanbi yeni yin den todi nni, lan den paa n po ya yogu. **15** Yinba, Filipi yaaba, i bani ke min den cili o laabaalɲamo yadiwaanma, ki ɲani Maseduani ya yogu, Kiristo nitaanlibakuli ki den todi nni, ki teni nni bii ki ga bonli n kani kase yinba baba. **16** Bá min den ye Tesaloniki, i den sɔni li todli ke li cie taalyenma, yaali n pɔdi nni po. **17** N ki maadi ki lingi todli ka, ama, n lingi ya luanli n ba pugni i piama i. **18** N baa bonli kuli, ke bonli ji ki muani nni. N buama kuli tii. N ga yin nagni Epafroditi ya paabu n po. Bu den tie ya tolaale nuulu n mani, nani ban yidi ya U Tienu ya salga ke o ga yeni, ke li mangi o yeni. **19** N Tienu mo ba diidi o kpiagdi Jesu Kiristo nni, ki puni yi yin bua yaali kuli, ke li nua o piama. **20** Mɔla, Ti Báa yeni Ti Tienu ɲ baa ti kpiagdi li bina yeni li bina. Ami. (aiɔn g165) **21** Fuondi mani n po bi dugikaaba kuli. Bikuli tie U Tienu yaaba i. Nekanba dugikaaba yeni mini kuli mo fuondi yi. **22** Yaaba n ye nekanba kuli mo fuondi yi; li ɲanbi ki nua ya dugikaaba n tuuni o badciamo Sesari badciagu nni. **23** N buacianma n tie ke ti Diedo Jesu Kiristo foɲanma ɲ todi yi yeni ki nunmanga.

Kolosi

1 Pali, Jesu ḡdka U Tieniu yanbuama po, yeni Timote ti naataano, **2** Ti dangi ban paadi ti kpiiba yaaba U Tieniu po, yeni ya naataani n duu kiristi nni, ki ye Kolosi dogu nni ya po i, U Tieniu ti Baa ḡanbli yeni mi yanduanma i po. **3** Ti tiendi, ti Diedo Jesu Kiristi baa balga, ki go jaandi impo. **4** Ti gbadi ke bi maadi yin pia ya dudugdi Jesu Kiristi nni yeni ya buama ke i pia ban paadi yaaba kuli U Tieniu po. **5** Kelima ban bili ya dandanli tanpoli po, ki guuni i po. I cindi ki gbadi li dandanli maama i mōmōni maama nni, Laabaalḡamo. **6** yaama n pundi i kani, ki loni a luana, ki yadi ḡanduna nni yeni i kani mo, nani li daacincinli yin den cengi, ki bandi U Tieniu ḡanbli i mōmōni nni yeni. **7** Ne tie o laabaalḡamo, nani yin bangi yua ti naataanbuodo yeni ti tuonsōnlo, Epafra kani, wani yua n tie Kiristi tuonsōnmōno i po yeni. **8** Epafra cedi ke ti bandi yin pia ya buama foḡanma po. **9** Li buama ya po, hali tin gbadi ya daali i maama yeni mōlane, ti ki pedi jaandi i po, ki miadi ke yin gbie yeni o yanbuama banma, o yanfuoma nni kuli yeni mi foḡanma niima nni gbadma **10** Ti li jaandi ke yin cuoni yeni li seli nani O Diedo ḡ faadi maama. Ti jaandi ke yin loni ya luana n ḡani i tuadḡama nni kuli, ke yin suagi liiga U Tieniu bangima nni. **11** Ti jaandi ke o yudandi paaciamu yu n ba ciani yi li mōndili yeni li juunli nni ḡ pugni yi u paalu, bonli kuli nni. **12** Ti jaandi ke lan tieni yeni, li ya ke i jaandi ki tie ti Baa balga, li pamanli nni yeni wan puni ti u fidu, ke ti baa u biinu ya faali ke o bili ban paadi yaaba o po yeni siiga. **13** O faabi ti, ki ḡnani ti li bōnbōnli yonbdi nni, ki kuani ti o Bijuabuadga diema nni. **14** O biga po i ke ti baa mi daafaabi ma yeni ti tuonbiadi po sugli. **15** Nilo kan fidi ki la U Tieniu, O biga n tie o junjungu, ke ti nua o. O tagma kuli siiga, wani n cindi ki mali. **16** Kelima wani ya po i ke bi tagi bonli kuli yaali n ye tanpoli yeni yaali n ye tinga po, ban nua yaali yeni ban ki nua yaali. Lan tie ti badigbandi, bii mi diedma, gobna bii ti yikodi, wani n tagi bona kuli o ya po, **17** O bo ye, ke bonlibakuli dá ki ye, o yapo i ke a bona kuli taani ki ye lan buali maama **18** Wani n tie ti gbannandi, U Tieniu nitaali yuli. Wani n tie ti yikodi kuli ḡiali mi cilma, wani n cindi ki mali, yua n yiedi (faadi) bi kpienba siiga, lani n cedi

ke a bona kuli siiga, wani n ye liiga. **19** Kelima U Tieniu yanbuama po i, ke a yabindi yeni o kpiagdi kuli ye Kiristi nni. **20** Ki fidi mi taakalma ḡ tieni wani yeni bona kuli siiga o bijua yeli po, o tōgni o sōma yaama n wuli li daaponponli po, ki bili mi yanduanma tinga po bona yeni tanpoli bona kuli po. **21** Yinba mo, yognuba, i bo tie nilanba U Tieniu po, ki tie o yibala i maalma nni yeni yin bo tie ya tuonbiadi po. **22** Ama, mōlane, U Tieniu cedi ke i guani ki mangi kelima Kiristi yua n kpe gbannandi po, ke yin fidi ki sedi o nunga nni ti ḡandi nni, ke pōdma bakuli yeni tagli bakuli ki ye. **23** Li bo tieni ke yin fidi ki kpaa a jiina, ki da pia begma ti dudugdi nni, ki go da fagdi yeni yin den gbadi ke bi maadi, ki go waani tanpoli tagma kuli po ya laabaalḡamo dandanli. Li tie ya laabaalḡamo ya po ke mini Pali tua tuonsōnlo **24** Mōlane, n pali mani min laadi ya fala po i po, ki gbieni n gbannandi yeni ya fala n pōdi Kiristi o gbannandi yaali n tie U Tieniu nitaanli po. **25** N tuuni U Tieniu nitaanli po nani U Tieniu ḡ puogi nni ya tuonli i po, ke min waani U Tieniu maama kuli. **26** Ban den dogni ya mōmōni n hali li bina yeni li nifiima, ama ke li ji dogdi o niḡanba po, (aīōn ḡ165) **27** U Tieniu bua ke ban bandi ku yaalidgu yudandi ḡalmani bi nilanba siiga nni; li tie lanyā Kiristi i i niinni, ti yudandi dandanli. **28** Ti kpaadi ki wangi o ya maama i, ti paandi nilo kuli pali, ki bangi nilo kuli yeni mi yanfuoma, ke tin fidi ki seni nilo kuli ke o cie ki dagdi ke bonlba kuli ki pōdi o Kiristi nni, **29** Lani ya po i ke n tuuni boncianla yeni mi tuama ke mi cōlni o todli paalu yu n ye n niinni yeni u paaciamu.

2 Kelima n bua yin bandi min kōni ya kōnli i po ḡ paa maama yinba yeni Lahodise yaaba yeni ya niba n yabi kaa bani mini nbá mōko. **2** Ke mi taakalma yeni mi buama yeni ya ḡalmani n ḡnani ya mōmōni n duagu U Tieniu yaalidgu banma niima nni, yaama n tie Kiristi, ḡ gbieni bi pala yeni li papaali **3** Mi yanfuoma yeni mi banma ḡalmani kuli duagi o ya niinni i. **4** N maadi yi lani ke nilo ḡ da bōndi yi mi tudma maabandi **5** Bá yeni n gbannandi ḡ ki ye yeni yi, ama n yantiali taani ki ye yeni yi. N pali mani yeni mi la ke i kubi ke li paa, ki go ciibi i dandanli Kiristi nni. **6** Yin ya cuoni Jesu Kiristi sanu nni nani yin den ga o maama maama yeni. **7** Yin kpa i jiina paama o niinni, yin cōlni ban waani yi ya banma, ki ya maa i dandanli po po,

ki jaandi o bonŋanla. **8** Yin ya faami ke nilo **1** da dia yi diagu yeni o maalcianma maabandi yaama n tie fafanma yeni mi tuofaama maama, yaama n maa bi niba maasuagu po yeni ŋanduna ne tuonbiadi danbogda po, ki naa ŋua Kiristi banma. **9** Kelima, U Tieniu munli kuli ye o gbannandi nni i. **10** O ya yeli po i, ke i baa bonli kuli, wani n die bali kuli yeni yikodi kuli. **11** O ya yeli po i ke U Tienukuani yi u kŋnciagu, ama li naa tie bi niba nui ya kŋnciagu ka, ti tuonbiadi gbannangu ŋanma, ama, Kiristi ya ciagu. **12** Bi pii wani yeni yinba i ŋinwulma nni, o ya yeli po, i ke i yiedi (faadi) kelima i dandanli U Tieniu paaciamu po. Lanya paaciamu n yiedi Kiristi ki ŋani o mi kuuma nni. **13** Yognuba, i den kpe i tuonbiadi yeni i jelma po i, o guani wani yeni yinba li miali nni, ki dini sugli ti tuonbiadi kuli po. **14** O piini ban diani ya panli cuonu ti po, yeni ya tili nni ke bi den diani lanya yikodi. O ŋani likuli, ki kpa ki tabni li daaponponli po. **15** O landi gobna yeni yikodanba paatiadi, ki seni ba asala siiga. ki yuani ba o yudandi po li daaponponli po. **16** Lanwani ii, yin da cedi nilo **1** ŋia i buudi kelima yin di yaali bii yin ŋu yaali ya po, bii jaanma bá po lanyaaka ŋmaapaano po bii fuodma dana po. **17** Lanya bona kuli tie ya bona n ba yuandi ki cua ya junjungu i, ama i momoni wani ii, li tie Kiristi i. **18** Yinda tuo nilo **1** fie i yudanyema kelima bi kpali li yumiinli, ki jaandi malekinba. Lanya nilo kuani o yama wan nua yaali nni, ki ji tua yuondaano ke laa pia niima, kelima o nisaalmaalma po. **19** O ji ki pia Kiristi banma bawaamu, wani yua n tie li yuli, lani n dingi u gbanu kuli, ki cedi ke ti gbannandi kuli taani ki tuugi yeni a tuga yeni a jiina, ke u gbanu kpedi, ke U Tieniu dingi u. **20** I ya taani ki kpe yeni Kiristi, ke li ŋua ŋanduna ne ya yebiadma po, li nan tieni ledi ke i ŋua ŋanduna **1** niini ki bili ya kuana, ki tua: **21** “Da jelni mani yeni ne, da leni mani ne, da sii mani ne?” **22** Lanya fuuna yeni li tunda tie bi niba yaa, ki nua ya bona bona ke ya sŋni yeni a ŋan biidi bii ŋan di ki buodi. **23** Li fuuna naani yeni nisaalo yanfuoma yeni i, ki ŋua nilo jaanbuolcelu, nufanu yumiinli, ki niindi ke lan kubi u gbanu yeni u tonu, ki nan ki pia ya mayuli n ba todi tin bandi ti gbanu bonbuakaali yaali n dagdi ti po.

3 Lan wani, yi yaa den fiel len kilisite tinkpiba sign, yaa ling man yaa bonl n ye tanjol po,

kilisiti n ka naankani u Tieniu jieniu jo. **2** Yaa duana ma e yoma tampal bonl nni, ki da kuand yi yam ŋanduna ya bonla nni. **3** Yi kpe, ke e miano mo wuo len Christu u Tieniu kan. **4** Christu, yuoin tie emiana, yaa go cuo ki daagiel o yul ya yugunu, emoko batani ki dodgidi len o kpiagid nni. **5** Lanwan, yin kpa man ŋan dund bonbuoko biadil, yaal n die yigban-onbuoli, m conconm, ti cagindi, buol kul, ti glanand bon buakabiadil, yaal n jaagini yaa buamo kul len mi ŋalimon uang, yaala n tie nan e buli ŋoodimo yeni. **6** Laa bonla ya po yo, ke u tienu pabienl cuonu baa cua bi niyiekaab po, **7** Yimbaden tie yene yin den ye ti tuon biad nni yaa yogunu. **8** Ama moala, yin ŋaa man yaalo n tie ne kul: li pabienl, li mutuoli, enanga, ku tuotabigu len yaa majoagind n ŋa yi ŋoana nni kul. **9** Yin da pua Jaama leni yiyaba, kelima viden landi u tagikpelu len u bontienkaala nani li lia dili yeni **10** Gi lani u tagipaanu, u tienu yuon tagi u n pandi yu yogunu kul, yu n naan len o, ke yin pundi gi bandi o cain. **11** Laa tagipodnu nni mi gagiolima gi go ye Jufonba len yaaba n kaa tie Jufinba siiga, maa go ye yaaba n kud ya siiga, maa go ye yaaba n kaa maabdi gilesi maama leni ya moatieba n yi sita yaaba, maa go ye leni i yonbi leni yaaba n die bi yula siiga, kilisiti tie li kuli, gi go ye bikuli nni. **12** Yi tie u Tieniu n gandi gi goyidi yaaba o yuli po, gi tie o buakaaba. Lanwani yin ya la mani nani li liadili yeni mi ninŋigladima leni li ŋanbili, leni li yumiinli leni mi dingoma, leni li juunli. **13** Yi siiga nilo ba ya la ke o lielo tieni o yaala n bia, wan da yemidi o po wan tie maama kuli, wan da yemidi o po wan tie maama kuli, wan pa o sugili. Nani Krisito nden puni yi sugil maama, yimo n ya puuni yiyaba sugili yeni. **14** Yin la laa bonŋanl kuli nani li liadili yeni, yin ŋagini mani mi buama nani gu gbanŋagidigll yeni, yaama n baa taandi gi luoh yikuli yenma nani lan dagidi maama. **15** Krisitu yan duama n ya die yi pala nni kelima yin tuugi leni Krisitu gi tie gban nanyendi o niinni yeni. Moamoani ll Tieniu yini yiyin ya mani leni yiyaba yi yama n ya dua. Yin yo ye mani leni i tuondi u Tieniu po. **16** Kristu maama ŋaliman n ya gbie yi pala nni. Va bangi mani yiyaba gigo tundi yiyaba leni mi yan fumuanma. Ya yiini mani pisominba, len ya yani n pagi u tienu, leni ya yani n doogidi U Trenu Suoma yua n bangi yi yaala, gi yiini gi pagi u tienu len i twcenoli yaala kuli, tieni mani

likul yomdano Jesu yeli po, gi ya tuondi ll tienu Kelima Wani Jesu yapo 17 Laa bonla kuli tie yaala n ba ti cua ya jinjingu, li bonmoanba liba tie Kristu. 18 Bi nuba ye, yaab n bangi ke o nulo n kpal ke o wadi o yuli gi jaandi male ekunba. bi nua ke bi tie liiga yaaba kelima ban la ya bonlekaala po, gi gbenbidi biyula fanfanma bi yantiana po, yan naani len bi nisaaliba kuli yantiana. yind da tuo manike laa nibuolu n biigi yedi ke yii dagidi gi kan ba yi nuama panpaani. 19 Bi tiendi yeni kaa tuugi leni Kristu yua n tie li yuli: Wani Krisitu ya niinni ke o yaaba, yaaba n tie o glannandi, baadi yaala n dagidi bi miali yema po gi tuugi yenma ti gannandi nni kelima ti jiini leni ti tuga po, gi kpedih nani u Tienu n tendi ke bi kpedih maama. 20 Yi ya kpe leni Kristu gi paadi leni nanduna maasuayu, be yapo ke yi go tuo ke nanduna kuana die yi nani yi da tie njanowna yaabo yeni? 21 Be yapo ke yi tuo gi nua laa kuana ya n tie: Nan da ta, njan da leni, njan da sii 22 Akuli maadi ya bonla n pia mi tienna go ba bodi ya maama. Akuli nua binisaaliba n bili gi bangi yaala 23 A kuana yeni tie nani a pia mi yanjuomo kelima a cedi bi niba n gandi ban baa jaandi maama, gi go bili bi niba nya Wadi bi yula gi Wangi bi gbannandi pala, ama nja pio mayuli gi ba todi bi nuba ban ya paani bi gbannandi bonbuakaala. 24 yi bani ke yi bo taan len obila kuli gi ba wan bili yi po ya njanmani ke yi tie yi panpaani, kelima yitu uni t yomdano Kristu po. 25 Yuo n tieni yaal a n bia kuli bo ba o biodimo pan paani, kelima u Tienu gi gagioli bi nuba leni biyaba.

4 Canba nba n ya tiend b tuon sonla yal njan gdagd, kdugn: mo pia canba ku ye tapol po. 2 njan k ya jaand man yen a donda yanin. 3 Ya jaand man tya po mo, ku tien n fid k fuod l ganl u nomaan po, k min fid k tund b nub Kristo ciila, yal ya po nced k n y c dan salgn. 4 K go ced k yuakul n njan k bando nan m bi bu maad nand yen. 5 ya ye man yen n yanfuom yen cincanl yab k go da biand n yaam. 6 I maani nya yeg yen i nogaal, k man n gbadim, lanfid yin band yi bu jiin yua kul nand l'an ya man o. 7 N ninjua, n buad o, u tien tuonsu gbengl yua tieg, n tuonsanlielo yua kb yiu Tisik yen, bu waani min tie yua. 8 N ban yo k sono i kann, k yin band tin ye nand, wan fid g song i pala. 9 N sona yen n ninjua buad'o Onesim yua tie i mo ya yua. B bu waani tin yen nanad kul ne kam ne.

10 Aristark, n yom yegnu fuondii, yen Barnabas ninjua Marc, yua ya poi kb den dien k Maadi ku ya pund i dogn yin njan g gau bonjanf yeni 11 Jesu yua kb yiu Justus yen mo, fuondi b kul ne tie konjapkela i, k tie yab biba mon todn kn fiel k san u tien tuonl, k go den song n pal. 12 I nataanu Epafras Jesu Kristo tuonsunl fuondii, u l gba i poi u jaandin, k makiya pan set k gben, k go gbad bonkul ya niimin yin jiin iba canii u fien buamin 13 K dugn n tiend kasied u po ku l gba yim yen Laodise, yen Hirapoli yab kul po u jaandin. 14 N donl buad'o dogda Luc fuondi, yen demas 15 Fuond man t ninjab yab ye hal Laodise yen Nin fas yen u jaandiogn yab, yab yen u den yen kul n po na. 16 I ya pan cog u kadaaog ne i denpo k gben, yin mond Laodise yab n mon cog l kadaaog, k yin yuand k ga min den ten Laodise jaadiogn ll ya kadaaog yen, k cog l mo. 17 Yin ji maad arsip: njan k diid u Tien tuonl yal ka den ga yen, k njan g son lan ya njan. 18 Min pol monondien ne yen n nuu. ya tien man n po k n ye dansal gni u Tien balg n ya yen i.

1 Tesalonika

1 Mini polo, Siliven yeni Timote, n diani li tili ke fuondi yinba tesalonika jaandieli yaaba n ye u tienu yua n tie baa nni yeni ti diedo jesu kilisiti nni, ke o njanbili yeni o yanduanma n ya ye yi po. **2** Ti tuondi u tienu yoginu kuli, ti tiadi yi yela ti jaandi nni yi po. **3** Ti tiadi yoginu kuli ki kaa cedi yi dandanli tuonli po yeni yi tuuni yeni mi buanma maama po, yeni yi pia ya dandanli sedima, ti diedo jesu kilisiti yua n tie u tienu ti baa nintuali. **4** N ninjaba u tienu buakaaba, ti bani ke u tienu den yini'yi. **5** Tii den wang'i'yi o laabaali njanmo yeni mi maama bebe ka, ama yeni u tienu funma yua paacianmu po, yeni li pamancianli kelima la bon'yi, yi bani tin den ye yi siigan yeni ya togu buolu yi njanmu po. **6** Yi den tua yabi n nɔdi tinba yeni ti yonbidaano yaaba n gaa u tienu maama ba o fala cianmu siign yeni u tienu funma yua n puuni ya pamanli po. **7** Ke yi fidi ki tua ban ba togidi yaaba yeni yabi kuli ye Masaduana yeni Akayi po. **8** Kelima laa tie yi ya kani yeni Maseduana, yeni Akayi bebe ke u tienu maama den ya yaali, ama i kaani kuli yi dandanli maama den yadi ke laa go tie tiladi nilo n goa maadi li po. **9** Kelima bani bi ba tie sieda li po yeni tin den ba ya cangaanma yi kani, yeni yi den lebidi ke nɔadi(nɔdi) u tienu ke naa i buli, ti ba nɔadi u tienu yua n fuo ke tie moamoni. **10** Moala yi gu o bijua jesu, wani jesu yua n den fii bi kpienba siigin ke den faabi ti u tienu pabienli yaali n ba cua.

2 N ninjaba, yinba bani ke n pundma i kani laa tua fanma. **2** Ama tin la ya fala yeni, ya sugidi Filipi dogin nni, nani yin bani maama tin den taani ki cuo ke loli lan ya papaali yeni ti tienu, ki tin waani u tienu o laabaali njanmo ke yaani a maba. **3** Kelima tin den tundi ya tunda, naa den tie ki baandi yi yeni ya yantiali ki nani janbi maam. **4** Ama yeni u tienu den diidi ki sua ki ti dagidi k o teni'ti o maama, yeni wani tin den maadi lan ya maama ka k bua tin mangi bi niba pala ka, ama tin den bua ki ya mangidi wani u tienu ya pali. **5** I bani ke tin den ye i siigan ya yognu, ti den ke wang'i ti nɔmandi ka, ti goa den pia njanmani buama yantiali u tienu tie ti sieda lan ya bonli kuli po. **6** Tii den lingi bi nisaliba ya kpiagidi ka, yaabi ba nnaa i kan bii yaabi ba nnaa kaan tianu mo, ya yoginu

ke ti den pia u paalu ke tienu yeni nani tin tie kilisiti tondiba po. **7** Ama t den ye mi siigan yeni mi yanjiima, nani o pomado n kubi o bila maama yeni. **8** Yeni, ti pali den siadi li po, ti den ye yeni li pamanli, ke tin waani o laabaali njanmo, ba u tienu maami beba ka, ama tinba moɔo ya miali yenn po, kelima i buanma ti po i, den pundi lan kani. **9** Kelima, yi ya tiadi, n kpiiba, ti tuonli yeni ti fala u njanu yeni u tienu kuli, tin den tuuni ka ke bua ke tua oba kuli po tugili, ya yoginu ke ti den wang'i o laabaali njanmo. **10** Yi tie sieda li po, u tienu mo tie sieda, ke tii den pia tagili yaali ke li ba fidi ke jagili ti yi siiga. **11** Yi go bani ke tin den ye yi siiga, ti den ye i po nani bibaa n tie maami o bid po yeni, ke puun yi i tundi, ke paagidi i pala, ki go tiendi i po sied. **12** Ke yi ya cuoni maama n nani u tienu po, wan yua yi yi o badi dienma nni. **13** Li ya po, yoginu kuli baa tiendi u tienu baliga ke dugini o njanbili po, yeni ya yoginu kuli ke ti gbadi u tienu maama, u tienu maama, yanma, ke ti den tuo ganma, ke la ke tie nisali yantiali ka, ama nani man tie maama, u tienu maama yanma tie maamoni ke tuuni yabi pia ti dugidi mi po. **14** N kpiiba yi den nɔdi u tienu n yini yabi jesu kilisiti nni ya jaandidiena ye Jide, kelima i doginu yaaba den waani fala nan bi ya dogun jifnba n den waanb 'ba ya fala. **15** Bani den kpa o diedo jesu yeni bi nisoginkaaba. Ke waani ti mo kog laa fala biado, ba ke bua u tienu maama, bi tie bi niba kuli yibali. **16** Bi yiedi ti po ke tin da wang'i bi nilanba u tienu maama ke bi mo baa m faabma, bi tienu ke li pundi bi tuonbiadi po. Li pundi u tienu n cuo'ba. **17** Tinba, ynbi n ninjabi, yoginu ba tin siedi i kani, ama tin den siedi ke nna'yi yeni ti gbannandi ne. Ti pali wani den ta yi po. **18** Ti den bua tin go cua yi kani, mini yeni pol, ama ti bobini li po taalimi lie, ke sitaani pani'ti. **19** Kelima bee n tie ti papaali saala po, bii ti pamanli, bii ti kpiagidi, laa tie yinba yeni nitoba, ti yonbidaano jesu kilisiti n ba te gua cua a? **20** Kelima yinba n tie ti kpiagidi yeni ti pamanli

3 Tin den ki fidi ki juuni yeni tin waagi yeni maama po, ti den jaggi ke min yeni Silasi n ba ye yeni Ateni beba. **2** Ke sɔni ti kpiilo Timote i kani, o taani ke suani yeni u tienu, ki tie ti tuonsɔnlielo Kilisito laabamanli muandun nni. Ti sɔn'o ke wan paagi i pala, ki tundi yin ya se bonjanla i dandanlin nni, ki siiga n oba kuli

yama n da ḡmadi yeni ban wangi ya fala po, 3 kelima u tienu jagi ti po lan nni. 4 Ya yognu k n den ye yen'i, ti den tuodi ki wangi ke bi ba waan'ti fala, li goa tieni nani tin den yedi maama. 5 Nani min den kan fidi ke juuni ke kan la'i yen, n den sɔni Timote i kani ke wan bandi yin se li dandanli nni maama, kelima n den jie ke mi tulima daano n da te tunlini ke cedi ke ti tuonli i siigan n tua fanma. 6 Ama Timote n ḡani i kani ke kpeni ke la ke waagi o puni'ti ya laabaali n mani. O go waan'ti yin pia ya dandanli yeni ya buama n tie nandi. O maadi ki bua yin la'ti nani tinb n bua tin lai maama yeni. 7 Lan ya po ti kpiiba, baa tin li ye yeni, o yinyienu biadu, ke laadi fala, ti pala pa yeni yin pia li dandanli 8 Mɔla ti yama dua kelima i se ke li pa ti yonbidaano jesu kilisito nni. 9 T kan fidi ki tuoni u tienu lan dagidi tin pia ya pamanli o kani ki dugini po. 10 U yensiinu yeni ku ḡiangu kuli ti miadi u tienu yeni ti pala kuli ke tuo tin gedi i kani ki todi ke yin baa ki biini yaala n pɔdi i dandanlin 11 Ti baa u tienu yeni ti diedo jesu n ḡanbiti po u sanu tin goa cua ki lai. 12 Ke u tienu n pugni i siigan mi buanma yaali ke ti pia i po. 13 Wan todi, ke i pala n ḡanbi ki cie ke yin ya gbie yeni tijani u tienu nungan nni ya yoginu ke ti yonbidaano jesu ba guani yeni o maleknba.

4 Mɔla wani, n ninjabi, ti paandi ti pala ki go cegi ti diedo jesu tuonli po, i go gbadi ti laabaalo yaal n tieni kuli, yin ba cuoni maama ki fidi ki ya ḡani u tienu nungan, maamɔma, i go li cuoni yeni, yin ḡmigdi ke go sɔni ḡanma ke pugini. 2 I nan tiani tin den naani maama ki baa suani ti diedo jesu sɔnu ni. 3 U tienu n bua yaali tie ke yua kuli n kubi o yuli ti ḡandin ni ke go cuo oba yeni mi conconma. 4 Ke yua kuli n fidi ki cuo oba yeni mi conconma ke bia maadi i mɔni. 5 Oba kuli n da ḡaa ti nianbiidi n kuni o yuli, nani yaaba n ke bani u tienu n suani maama yeni. 6 Oba kuli n da di o lielo jodi bii ke jaanbi o lielo i tuona nni, kelima ti diedo ba bu ke ḡmali yua biidi tubli nani tin den waani maama yeni. 7 Kelima u tienu ke yi'ti ke tin ya suani jogindi tuonli ka, ama tin ya ye ti ḡandin. 8 Lani cedi yua yie ke kan cɔnlin tin yedi ya maama ne, naa yie yinbi ka, o yie u tienu yua n ten'ti o fojanmo i. 9 Yaali n tie i liebi buama, la ke tie ke ban diani tili ke waani ka, kelima u tienu mono bo tuodi ke waani yin ba bua i

liebi maama. 10 Maamɔnmi, i go li suani yen Maseduani dogni kuli i siigani, ama yin ḡanbi ke pugini. 11 N goa cegli ke yin ya tie suoo ke suani i tuoli nani tin den waani maama yeni. 12 Yin ya kubi yeni, i mɔni nni lan ya pia li cɔnlin yeni yaabi ki bani u tienu ke liba n go da pɔdi i. 13 N kpiiba, n ke bua ke nilo n ya ye li bonbonlin i yaali ntie bi tinkpiiba ya po, ke lan ḡmadi o maalima nani yabi n ke pia ban daani yaali. 14 Ti ya tuo ke jesu bo kpe ke bia yiedi, u tienu ba yiedi'ti mɔ ti kaadin yeni jesu. 15 Ke dugini nani u tienu tili n yedi maama, ke tinbi yabi n da pia i miani ki gu jesu guanma; ti kan gaa liiga yeni bi kpienma ka. 16 Kelima ti diedo ba cedi maleknba siigan yendo n yigini, li naatunli n goa mɔa tapolu po, yabi n du jesu po ke den kpe ban kpia ke yiedi. 17 Ke tinba yabi n da sieni ki pia i miani, wan yugdi ti kuli ke do yen'ti tapolu jesu ke yeg yeno li pamanlin nni. 18 Yin ya paandi i liebi pala li maama po.

5 Mɔla yali n nua o yogu yeni a dana ke tie lan tieni tili ka, 2 kelima i bani ke o diedo yogu ba cua nani o suudi yeni u ḡiagu. 3 U yogu cuon, b toba b maadi: li kuli tie pamanli yeni tin ye li guunlin." ama u tienu fala b jiidi ti po nani ti madi n yi cuo o pua i, yeni bi kan ḡaa leni palbi. 4 Ama n ninjaba, i ke ye li bonbonlin k li daali n te ba i po nani o suudi yen ka. 5 Kelima i kuli tie mi yinyinma yeni li daali yabi. I ke tie o ḡiagu yabi ke buali bonbonlin. 6 Mɔla, da goa man nani bi toba yeni. Ama ya cengi mani. 7 Kelima, yabi n goa o ḡiagu 8 Nani tin tie u yienu bila yeni, ti baa ḡani, ke la li dandanli yeni m buanma, k ciibi ḡalbaga. 9 Kelima u tienu ke lugdi'ti ke u mutuoli n ba ti po ka ama ti yonbidaano jesu buanma po. 10 Ke kpe ti po, ke nua ti goḡi, ti fuo yeni wani. 11 Mɔla, ya taagi ke goa ya todi mani i lieba nani yin ban maama yeni. 12 Ti jaandi k yin ya bani ke cɔnlin bi cianbi yeni yabi n ḡmagdi u tienu tuonli. 13 Ti miadi ke yin ya pia mi buanma bi po ke dugni tuona po. Ya ye mani li pamanli ni. 14 Ti pug'i, maadi mani yabi n fuo li ḡmadlin ya paandi yaab ye a maaban, ke todi talignba, ya jie man b nunbaogu. 15 Cuo mani iba ke nilo n da ḡmiandi biandma, ama ya ḡua mani yaali ḡani ḡmianma yua kuli kani. 16 Ya ye mani li pamanlin yogu kuli. 17 Ya jaandi mani ke da sedi. 18 Ya tiendi mani baligi bonli kuli po, kelima u tienu bua yeni jesu po. 19 Da jundi mani mi tagma. 20 Da

yie mani mi dɔgdima. **21** Ama ya bigidi mani li kuli. Ɔɔdimani yaali n ɲani. **22** Yie mani bonbiili kuli. **23** Mi yanduanma tienma n paag'i, ke i tagima, i nalimu yeni i gbannandi n ya ye o kani ke jeje ki ye hali ti diedo jesu cuanma. **24** Yua n yini ɲani, wani n go bi tieni. **25** N lieba, ya jaandi mani ti po. **26** Fuondi mani i lieba kuli ti ɲandin. **27** Yonbidaan po i ke nmaadi, ke bi numɔnba kuli n cogi li tili ne. **28** Ke ti diedo jesu baliga n ya ye yeni

2 Tesalonika

1 Póli, Silasi leni Timote n diani ya tili ne, Tesalonika jaandtieba yaaba n dugi U T ienu, ti Báa leni ti Diedo Jesu Kirisiti nni. **2** U Tienu ti Báa leni ti Diedo Jesu Kirisiti ŋanbili leni mi yanduanma n ya ye leni yi. **3** N kpiiba, Ti baa jaandi U Tienu yi po yogu kuli. Lan buali maama n yeni kelima i dudugdi kpedi boncianla, ke i buama i lieba po pugdi. **4** Lani n cedi ke tinba ti bá maadi i maama leni li pamanli U Tienu jaandiedi nni. Ti maadi i pañiili (juunli) leni i dudugdi leni ban wangi yi ya falaciamu, ti maadi yin tuodi ki gaani faligima po. **5** Li tie maalma i U Tienu buujiali po. Lan ba juodi maama, i ba dagdi yeni yin kua U Tienu Diema nni kelima i la fala o po. **6** Li tiegi ke U Tienu n ŋmiani yaaba n den falgi yi u falciamu, **7** ki nan sɔngi i pala, yinba yaaba ke bi waani falaciamu. O ba tieni la ti Diedo Jesu ya ñani ŋaljanli nni ki guani leni o paaciamu malekinba. **8** O ba jiini yaaba n ki bani U Tienu leni yaaba n ki cɔlni ti Diedo Jesu laabaalŋamo u muciamu nni, ki tuu li panli. **9** Bi ba pa bi tuonbiadi panli ki fagi leni O Diedo leni o paaciamu yudandi. (aiōnios g166) **10** O ba tieni la, o ya guani ya daali ke o buolu ba dondi o, ke o dugkaaba n kpaandi o yudandi. **11** Lani ya po i, ke ti baa tundi ki jaandi i po. Ti jaandi ke ti Diedo n tieni siedi ke i dagdi leni U tienu n lugdi ki yini yi. Ti jaandi ke wan niani ya ŋanma n tieni ki dudi o buama nni leni i dudugdi tuona. **12** Ti miadi ke U Tienu, Ti Diedo Jesu Kirisiti ŋanbili po, Ti Diedo Jesu yeli n baa ti kpiagdi i po, ke yi mo n baa ti kpiagdi o po.

2 n nua ti Diedo Jesu Kiristu cuama, yeni tin ba taani ki kali yeni o, n naataani, ti mia yi sugli, **2** ke yin da ŋa ban lebdi i yantianjanli faala, lani yaa ka ban ŋmadi yi yama, yeni ya maama n naani sawali, bii maabanma, lani yaa ka tili ke bi tua ke li ñani ti kani, nani O Diedo guanma yogu pundi. **3** La baa maama kuli, yin da cedi ban taa bu nunfanbu ki bɔndi ki tulini yi; kelima li buali ke mi yenyiema n kpia ki cua yo, ke tin la ti tuonbiadidaano n legdi, wani yua n tie mi bodma bijua. **4** yibali yua n dongi o yuli ku tua ke o cie U Tienu bii ke o cie yaali n dagdi yeni ti kpiagdi, hali ki kali U Tienu jaandiegu nni, ki yini o yuli ke o tie U Tienu. **5** I ki tiani ke n den maadi yi lanyu bona min den ye i siiga ya yogu? **6** To mɔlane, i ji bani yaali n pani o ke

wan da legdi ke o yagu dá ki pundi. **7** Kelima mi biadma yaalidgu tuona ji tuuni i; li buali ke yua n dá pani o yeni, n bodi, ki pandi o u sanu. **8** Lanyogu, mi biadma daano ba legdi, ti Diedo Jesu n piebi o faama, ki biidi o sani, ki cedi o cuama yenyenma n biani o cain. **9** Li biadma daano legdima ba ña setaani aalu kani i, yeni yaalidgu tuona yeni li bulbɔndi yeni mi tofaama. **10** O pia ya nunfanbiadibu n ba bɔndi ki biani yaaba n ki tuo ki ga ke i mɔmɔni buama n ba faabi ba. **11** i, U Tienu ba sɔni bi po ya paalu n ba tulini ba, ban ŋɔdi mi tofaama sanu, **12** ki fidi ke ban bu ki cuo yaaba n yie mi teginma sanu, ki tiendi mi biadma ki mangdi bi pala kuli. **13** Tinba ya po, n naataani, O Diedo buakaaba, ti baa tundi ki jaandi ki tiendi U Tienu balga i po, kelima U Tienu tuodi ki lugdi yi hali mi cilma, ki ba faabi yi, mi foŋanma ŋanbli po yeni i dudugdi i mɔmɔni nni ya po. **14** Lanyapo i, ke o taa ti laabaalŋamo sanu, ki yini yi ke yin baa ti Diedo Jesu Kiristu kpiagdi. **15** Lanwani i, n naataani, yin ya see taajalalie, ki ya kubi yin ga ya tunda yeni ya ñomaama mi maama kani yeni a tila kani. **16** Ti Diedo Jesu Kiristu yeni U Tienu T Báa, yua buadi ti, ki puni ti ya baagli yeni ya dandanli n ki pia gbenma o ŋanbli po, (aiōnios g166) **17** Wan sɔngi i pala, ki pugni yi u paalu a tuonŋama po yeni maanjanma kuli po.

3 Mɔla, n naataani, jaandi man ti po, ki fidi ke ti Yonbdaano maama n yadi tonma, ke ban tuo ki gaa leni ku cɔlŋu nani lan bo tieni i kani maama yeni. **2** Ke U Tienu n ñani ti a nibiada leni bi tondanba siiga, kelima, bi kuli ki pia ti dudugdi. **3** Ti Yonbdaano ŋani, o puni ti u paalu, ki gɔ guu ti leni ti tuonbiadi. **4** Ti Yonbdaano cedi ke ti pia li dandanli yi po, ke i tie, ki gɔ baa tie tin miadi yaala. **5** Yonbdaano n todi yi yin bandi U Tienu buama, ki todi yi yin pia li juunli nani Kristo yeni. **6** N naadaani, ti miadi ti yonbdaano Jesu Kristo yeli po, ke yin fagdi leni ya niba n ye ku yenyebiigu nni kuli, ki gɔ ki cɔlni yin gaa ya tunda ti kani. **7** Yinba mɔno bani yin ba togdi ti maama, kelima ti den ki ye leni ku yenyebiigu nni ka. **8** Obá den ki teni ti ti jiedi faala ke ti dini; ama, ti den yen tuuni yien leni ñiagu ki laadi fala yo, ki je; ke tin da tua tugli obá. **9** Li ki tie ke ti bo ki pia yiko leni ban teni ti ti jiedi ka, ama, ti bo bua yin togdi tinba mɔno ya yenyien i. **10** Kelima, ya yogu ke ti den ye i kani, ke ti bo maadi: Yua

n ki bua ke sɔni tuonli, wan da je mɔ. **11** Ama ti nan gbia ke bi maadi ke bitoba ye i siiga ki ye ku yenyienbiigu nni, kaa bua ke bi sɔni tuonli, ama ki nan ye ti bonyoyuodi nni. **12** Ti miadi li danba, ki balni ba Jesu Kristo yeli po, ke ban ya tuuni ki je bi fala po leni mi yanduama. **13** Ama yinba n kpiiba, yin ya tie mi ŋanma. **14** Li ya tie ke yua ki cɔlni tin maadi yaala li tisonkaali ne nni, yin ŋaa o ki da nagdi o, ke i fee n cuo o. **15** Yin da kubi o nani i yibalo ynei ka, ama ya cegli o man i ninjua yeni. **16** Mi yanduanma Yonbdaano mɔno n puni mi yanduanma yogu kuli, bonla kuli nni! Yonbdaano n ya ye leni i kuli! **17** Min Poli n diani li tili ne leni n nugu, ki fuondi yi. **18** Ti Yonbdaano Jesu Kristo ŋalbalgo n ya ye leni yi!

1 Timote

1 Pòli, Jesu kiristi tondo nani lan ñua U Tienu ti candaano yeni Kiristi Jesu, ti dandanli bali maama yeni, **2** N dangi ya tili ne, Timote, n bijua ti dudugdi yeni i mōni nni po: U Tienu, ti Baa yeni Jesu ti Diedo ñanbli yeni mi niñingbadcianma, yeni mi yanduanma ñ ya ye yeni a. **3** Nani min den waani a ke ñan tieni maama ki fidi ki gedi Maseduani yeni i, ñan ya ye Efesi dogu nni ki fidi ki waani bi niba ban ba tōgni ya sanu, ki da lebdi yenñodma bi tunda nni. **4** Ban da cengi bi tunda nni a togda yeni ya nifiima n ki pia gbenma, ki nan fiindi mi ñoniama, kaa pugdi bápu ke li ñua ti dudgdi U Tienu tuona po. **5** Ama li bali maama ñ ñua yaali n tie mi buama yaama ñani li papienli nni, li yantiananli nni yeni ya dudugdi n tiegi i mōmoni sanu nni. **6** Ya niba n lebdi ki taa santianu, tudi ki kua ya maacianma n ki pia mayuli nni. **7** Bi bua ban tundi bi niba li bali maama, ama ki nan ki gbia ban maadi yaali yeni ban wangi yaali niima nni. **8** Ama, ti bani ke li bali maama ñani, li ya tie ke nilo taa ma ki sōni ya tuona n tuagi ti yikodi sanu **9** Ti nan bani ke li bali maama ki bili yaaba n tiegi po ka, ama yaaba n ki cōlni yiko yeni yaaba n fiindi mi yenyiema po i, a yenyieda yeni ti tuonbiadidanba, yaaba n ki ñua U Tienu yeni bi yanbōndanba po. Mi bili yaaba n biani bi danba miali yeni a nikpala po i. **10** yaab n kuani bi yuli mi conconma nni, yaaba n taa nintuali, ki dua yaaba, a nисуura yeni a sanjiala, bi tuofaadanba, a tingbangbaaba yeni yaali n ki tuagi ti dudugdi sanu kuli po, **11** Lan ya bangma ñua O cabñandaano U Tienu ñ piani nni ya yudandi laabaalñamo i. **12** N maali ke ti Diedo Jesu Kiristi yua n pugni nni u paalu, kelima o diidi ki sua ke n duu o po i ke o puogi nni lan ya tuonli, **13** Mini yua n den fanbi U Tienu yikodi, ki go tie jadi daano, n baa U Tienu ñanbli kelima n den ki bani ki tie lankuli. **14** Ama Ti Diedo ñanbli tōgni min pia ya dudugdi yeni ya buama Jesu Kiristi nni, ki paadi likuli. **15** Ya maama ne mōni boncianla, ki go pia ti dudugdi yuakuli po, ke Jesu Kiristi cua ki tinga po ki bua faabi ti tuonbiadi danba i. Mini n biidi bi siiga nni ki cie. **16** Ama lanyapo i, ke n baa mi niñingbadma ke li wangi ke mini n cindi ki la Jesu Kiristi ñ pia ya juunli. O tieni lani, ke lan tua nannanli yaaba

n duu o po hali ya miali n ki pia gbenma. (aiōnios g166) **17** Mōlane, ti kpiagdi yeni ti yudandi tie hali ya yognu badciamo, yua ya miali n ki pia gbenma, ban ki nua yua, Tienyendu baba yaadi, li bina yeni li bina, Ami! (aiōn g165) **18** Timote, n biga, min teni a ya maabilkaama ne, ke mi ñua ban den pua a po ya sawali yeni, li tie ke ñan kōni li kōnkōnmōnli; **19** ñan ya pia ti dudugdi yeni li yantiananli. Bi tianba buoni li, ke li tulni ba, ke bi fagdi yeni ti dudugdi. **20** Himene yeni Alekisandiri ye bi siiga nni, N sagni bani yeni sutaani, ke ban bangi ban ba tōgni ya sanu ki ji da fanbi U Tienu yikodi.

2 Lanwani ii, n dá ba paani a pali, ke ñan ya tie i jaandi, ki miadi u sanu, ki miadi sugli, ki tiendi uU Tienu balga bi niba kuli po, **2** bi badcianba yeni yaaba n pia yikodi kuli po, lan todi tin ya ye ya yema n ñua mi yanduanma, li yanñali, U Tienu sanñodma yeni li seli nni. **3** Lani n ñani ki dagdi U Tienu ti candaano po. **4** Li tie o po buamōnma, ke bikuli ñ baa mi faabma, ki bandi i mōmoni cain. **5** Kelima, tienyendu baba n ye, yeni candanyendo baba, bi niba yeni U ienu siiga nni, Jesu yua n tie Kiristi yeni nilo. **6** Wani n yidi o yuli salga bi niba kuli po. Lani n wangi wan tieni ya kasiedi lan buali ya yognu. **7** Lanyapo i, ke bi bili nni ke n tie tundka yini tondo. N maadi i mōni i, n ki pua tuofaama ka. N tuonli n tie min tundi bi nilanba ti dudugdi yeni i mōmoni sanu nni. **8** N bua bi niba ñ ya jaani ban ye naani kuli, ki yi doni bi nui ti ñandi nni, ke pabienli ki ye ki buali tama. **9** N go bua bi puoba ñ ya bobi bi tialakaadi lan buali maama, ke li ñua li fangli yeni bi gbannandi cōlungu sanu, ban da la, ki pili bii ki pangi bi udi yeni wula bii anjilfa, ki da yie ya tialakaadi dunga n paa. **10** Ama, N bua ke ban ya ñanbidi bi yula lan buali maama nani ya puoba n wangi ti dudugdi bi tuonñama po yeni. **11** O pua bi baa bangi bonli kuli li ñminjminli nni i, yeni u cōlungu sanu nni, **12** Li ki cabi ke o pua ñ tundi o ja lanyaka wan ya pia ti yikodi o ja po, ama o baa ye li ñminjminli nni i. **13** Kelima, bi cindi ki tagi Adama i, ki tuani Efa. **14** Bi nan ki bōndi ki tulni Adama ka, ama bi bōndi ki tulni o pua i, ke o kua mi tudma nni, ki miidi li kualii. **15** Yeni lankuli, o ba baa mi faabma ti madi po, li ya tie ke ke o ñodi li miinli, ti dudugdi, mi buama yeni ti ñandi sanu.

3 Ya maama ne tiegi li ya tie ke nilo bua tua gobdika; o lugdi ya tuonli n moni boncianla. **2** Li buali ke gobdika kan ya pia jalgi bákuli, ki ya pia oyendo baba, ke o yama dua, yua n pia li miinli, yua cegni o yema, ki banili cangaali, ki ba fidi ki tundi niba **3** O kan kuani o yuli li daañuli nni, yua ki pia jadi, ama yua gaani sugli, ki pia li juunli, kaa kpaani o yuli po baali. **4** O baa bani o diegu kubma, ke o bila cengi o maama, ki colni. **5** Kelima nilo ya ki bani o diegu kubma, o ba tieni ledi i ku kubi U Tienu nitaanli? **6** Li ki buali ke wan ya tie konpanga, o japaaciandi n da ti cedi sutaani n buu ki cuo o. **7** Li go buali ke wan la kasiedi kaantianu, lan todi o wan da baa mi tudma bii sutaani diagu nni. **8** Bi todkaaba mo baa tie momonsaala i, ki fagi yeni palalie danba, li daañucianli yeni mi njanmanbuama. **9** Bi baa kubi bi dudugdi n dagdi bi po ya momoni yeni li yantiananli. **10** Bi dá ba cindi ki biigi ba, ki diidi yo, bi ya ki pia tagli bákuli, ban fidi ki cili bi tuonli. **11** Bi puoba mo baa tie yaaba n maadi i moni, kaa jondi nilo po, ki pia li yumiinli, ki tie payenli buama danba lan tieni maama kuli. **12** Bi todkaaba baa tie poyendanba, yaaba n njanbi ki tundi bi bila, ki kubi bi dansanu bonjanla. **13** Kelima, yaaba n tuuni bi tuona bonjanla ba baa li seli yeni li dandanli kelima bi dudugdi Jesu Kiristi nni. **14** N diani ki maadi a ya bona ne, ki daani ke min cua a kani yoghubá. **15** Ama, ki fidi lan todi a, li ya tie ke mii cua tonma, njan bandi a yema U Tienu diegu nni, yaagu n tie U Tienu yua tundi ki pia miali nitaanli, i momoni jumu yeni yi daasiedu. **16** Lipo n cedi ke tikuli taani ki tuo ke: “Mi yenjodma momoni tie yaalidgu bonli i” O dagdi yeni ti gbannandi, ke fojanma saa i moni o po, ke malekinba la o, ke o wangi o laabaalingamo bi niba siiga, ke bi dugi o po njanduna nni, ke bi duoni o ti yudandi nni”.

4 Ama mi fuoma kadi ki maadi ke li kan waagi, nitianba ba nja ti dudugdi, ki njodi mi tulinma yeni i buli tundma. **2** Li ba tua yeni kelima bi yantiali njodi mi tuofaama yeni mi muyima. **3** Bi ba beli li pokuandi yeni ti jakundi, ki beli U Tienu n tagi ya bondikaali, ke yaaba n dugi o po, ki go bani i moni n ya taagi ki di ki tiendi U Tienu balga yeni dima **4** Kelima U Tienu n tagi yaali kuli njan, ke tin ba taa yaali ki tieni U Tienu balga kuli ki pia luma. **5** Kelima U Tienu maama yeni mi yenjodma njanbi likuli. **6** A ya

waani lanyu bona a kpiiba, a ba tua Jesu Kiristi tuonsomono yua ke o dini o ti dudugdi lanbona yeni ya tundigama ke a ga. **7** Ama, njan niani a pociana n faadi ya concontelmi, ki nan faadi li papienli sanu **8** Kelima, u gbannansaagu tuona n pugdi yaali ki pia fuoma, ama mi yenjodma sanu moni bonciala li kouli po, li colini molane yema yeni ya yema n ba yuandi ki cua nonianu. **9** Ya maama ne ki pia tama ki nan selindi yua n ga ma. **10** Kelima lanyapo i, ke ti tie ania, ki tuuni boncianla. kelima ti dugi U Tienu yua n fo, ki go tie bi niba kuli candaano, yaaba n duu o po yaali n cie. **11** Kadi ki maadi li bona ki go tundi a. **12** Obakuli n da fali a sapaanma, ama njan ya tie yaaba n wangi ti dudugdi bi maama nni. **13** Ya fiini mi cogma nni, mi tundma nni, ki ya paandi bi niba pala hali mi ba cua. **14** Da yuandi ya yenpaabu n ye a niinni, ban den pua sawali ke yaaba n nja U Tienu nikpelba maani a po bi nui, ke a baa yaabu. **15** njan ya fiini li bona nni bonjanla, njan taa a yuli kuli ki cabi li bona, yukuli n bandi ke a tuona cuoni bonjanla, ki caa liiga. **16** njan guudi a yuli, ki diidi a tundma nni bonjanla, njan ya tie ania li bona nni, kelima a ya tie yeni, a ba fie a yuli ki go fie yaaba n cengi a bangima.

5 Da nanbi k manboli mani o jakpelo, ama ya pa andi u pali, nani biba yeni; ya paandi u nupaangu pala nani i nataani yeni. **2** A puociana nani binaa nba yen, b puobidi nani t ninsiaba yeni, l papielem **3** Seln a pakuana yaab n njanbi k tie pakuana. **4** L ya tie k l pakuali pia t bidi lan yaka a yabila ban nigni k ya pia t njandi b diogun, k go ya tiendi b danba ban tund b yaali, k l ma l njan u tienu po **5** Yua tie pakual yeni moni, k tie yuan cuo li ba k ta u dindanlik cabi u Tienu k go jaandi, k miadi u tiensugli yieni yen njogu. **6** Ama ya pakualo n kpaani dulna ne yenyienu kpe'u ba l ya tie ku fuo. **7** Tund'ba mani l bona k ban ji da pia jalgi ba. **8** L ya tie k yua k nanbi k njanbi k njmagdi o nibi yaabi njanbi k tie u diogun ya yaabi, biani u momonigaama, yu k bani u Tienu yaali su yen'o. **9** K fidi ban yini pua k u tie pakualo wan mondik ya pia bina piiluobo k ya tie yua n den kunni ja yendo baba. **10** K yua kul ya bani k u tuona den njan k den wlubi tu bidi, k den gaani b canba, k den njudi b nunanba taana, k den todi b cicagdanba, k den tiendi tuonjan buoli kul **11** Ama njan yie t pakuabidi, k l ma ya yognu k u ja nianga paadi

yenba yen Jesu b ji yi kpaani ban guani k kunni b jabi **12** K ji k colni b cincin-puoni yaali k b den puoni Jesu yeni **13** K baa ji pia tuonli ba yeni, b ji waa yiegi a ñiana ni. L gō k tie k b waa fanm - fanma mo ka b waa yeni t mayiyuodi yen i tuali, k maadi ya maama k laba. **14** L po n cedi k n bua ya pakua bidi n da k kunni b jaba, k ban guani k kunnib jabak mali t bidi, k ñanbi k kub'ba a dioguni, k da ña t ninnanda ya sugdi'ti. **15** k l ma pakotianba ña a sanu yo k ji ñodi staanni **16** Kreso-yua diogun ya pia a pakuana wani n ji baa tod' ba k lan fidiyaali lan ji da tie tugkpiegli u jaandiogu po, k wani mondi fid k todi yaab nanbi k tie pakuana. **17** Ya jaandiog liig yaaba nanbi k suani b tuonli k l ñani b dagdi yeni ban ñanbi k la b tuonlŕel bonñanli. l nam ñanbi k nua yaab n tundib niba u Tienu maama **18** kl ma u Tienu Kadaogu yedi: ya nua taand' a ka pua i dii, a ji kan pibin u ñobu. k l tuonsōnli dagidi yeni wan ga u tuonsōn- ñmapaogu. **19** Nul ya ba yeni u jaandiogliig yua maama, ñan da gaa, l ya k tie b lie, b ta yaa ka **20** Yaab tundi k biidi nan fu yeb'ba b lieb kul nungn k yaab sieni n ji ya jie. **21** n maad'a hal u tienu ne po, hal Yesu kreso po, yeni u tienu malek po, ya cōlni min yed'a uaal ne kul, k ba lugdm ba n da ye i siign. **22** Da yi peli k maandi a nugi nul po, k gō da kuandi a nugu nutano biidn. Fin mōno, Cuo a. ba k ya ye t ñandin **23** Da ñu miñima baba ka. A ya yi tieni nan nu o damōngu mō waama k lan ya ñanbdi a tugun k dugni a tugyianu yen po. **24** B tianb ya biidi k wuo b wlaama ba k b da buni b buudi mono. Ama b tianba yaali yi waagi yo ban t fioli bandi. **25** Nani a tuon ñama n k kluo yeni l gō tie yeni k t tuon biidi mō kan fidi k wuo ni.

6 Yaaba n ye ti yonbdi cacagma nni ñ ya nua bi yonbdanba nani yaaba n dagdi yeni ti kpiagdi, ke ban da ti fanbi U Tienu yeni yeni o bangima. **2** Yaaba ya canbaanaa n ñua U Tienu, ñ da fali ba, ki ya tama ke bi tie bi kpiiba i; ama ban ñanbi ki ya tuuni bi po kelima bi tie dugikaaba yeni buakaaba yaaba n gbaa ke ban tieni ba yaali n ñani. ñan ya wandi lanyanya bona, ki go cedi ke bi colni li bona. **3** Nilo ya pia bangianma ke maa taa yeni a yaama, bii kaa tuo U Tienu bangima yaama n ñua ti Diedo Jesu Kiristi ñōmaama yeni mi yenñodma bangima, **4** O tie yuondaano, ki naa bani libakuli. Yaali n pugdi, o pia ku ñōniagu yeni mi niama yianu,

uni n cuoni yeni ki nanga, a kōnkōna, ti sugdi, ku tuotabgu, **5** Nufanu nunfandanba ñōniama yaama n ki pia ghenma. Bi tudi i mōmoni sanu, ki maali ke mi yenñodma tie ñalmani tuonli i. **6** Lani n yeni mi yenñodma yeni li pamanli n tie ya ñalmani n yabi ñiali. **7** Kelima ti ki cua yeni libakuli ñanduna nni ne. Ti go kan gedi yeni libakuli mo. **8** Lanwani ii, ti ya pia tin ba di yaali yeni tin ba ñagni ti gbanu yeni yaali, li dagdi ti. **9** Ama, yaaba n kpaani ke ban tua ñalmandanba, bani n baali mi biigma nni, ku diagu nni, yeni ya ñalmanbuama n ki pia mayuli, ki tulni ba, ki kuandi bi niba u ñmanbiidu yeni u dogu biidma nni. **10** Kelima, mi ligibuama n tie ti tuonbiadi kuli jiiñjali; nitanba ba i ligi, ki ji bodi ki fagdi yeni U Tienu sanu, ki kuani bi yuli ti yanyagdi nni. **11** Ama fini, U nilo, ñan sani ki ña lanyanya bona ki na lingi mi teginma, mi yenñodma, ti dudugdi sanu, mi buama, li juunli, ti nimōndi. **12** ñan kōni ti dudugdi kōkōnmōnli, ñan cuo ban yini a ya miali n ki pia ghenma ya po, yaali ya po ke a tieni kasiedimōno a dudugdi po bi nib boncianli nintuali. (aiōnios g166) **13** N miadi a U Tienu yua n tieni bonlikuli li miali nintuali yeni Jesu Kiristi yua waani kasiedmōno o dudugdi po Pōnsi Pilati kani, **14** ke ñan kubi U Tienu ñōmaama bonñanla ki ñodi ya yema n ki pia taglibakuli, haliyeni ti Diedo Jesu Kiristi ñ ba dagdi. **15** Yua n ba kadi ki waani ti kpiagdi yudaano, u paaciamu daano, bi badcianba ya badciamu, bi diediba ya diedo, yua n kubi ya miali n ki pia ghenma, li yogu ya pundi, **16** Yua n ye ban kan nandi ya yenma kani, yua ke niloba kuli ki kpeli ki la, ki go kan la halibada, yua n yeni ti yudandi yeni u paaciamu. Ami! (aiōnios g166) **17** ñan tundi ñanduna ne ñalmandanba ke ban da tie japaadanba, ki go da kuani bi dandanli ya piana n ki pia dugdi po, ama, ban ya daani U Tienu nni, wani yua n puuni ya piāmōnma n pia ti po li pamanli todma. (aiōn g165) **18** ñan tundi ba, ban ya tie yaali n ñani, bi piama ñ ya yabi a tuadñama, ti bulcindi yeni ya nuu n tiani yama nni. **19** Bi ya tie yeni, bi ba taani ki dogni ya piama ya fiagli n paa ki ñani, ki fidi ki baa ya miamōnli. **20** Timote, ñan ñanbi ki guudi ban teni a yaali ki nan ña ya maacianma n ki tie maamōnma, kaa pia mayuli, yeni u nufanu bancianma ñōniagu **21** yaagu ke yaaba n tudi ki fagdi yeni ti dudugdi taa ke gu tua bi tuonli. U Tienu ñanbli ñ ya ye yeni a.

2 Timote

1 Min pól yua tie Jesus tondo kelima u tienu yanbuama po wan soni k min waani u tienu n den niani ya miali n ye Jesus kristi nni ya maama **2** n bibuadiga Timoti, n fuondi: ti baa u tienu yeni yesu kristi ti diedo n yadi pun ña l ñanbili, m yanduama yeni ñalibalga. **3** N tuoni u tienu min tuuni yua po yini ya pali siedi n ñani nani ti yaajanba n den tuuni opo maama **4** N tiani a ninsiidi po ki go sun k la ña n pali mangi. **5** N tiani a dandanmól po a yaa Lowisa yeni a naa Yunisa n den kpel pia ya dandanli buolu, n bani cain ka mo ko pia ldandanbuolu. **6** Lan po i: ki bua ñan yaa tundi tigi nani o muu yeni u Tienu n den puni a ya ñanbili-paabu min den maani apo n nii ya yogunu. **7** U Tienu k puni ti yaa fuoma k pia jeje o puni ti ya fuoma pia li papaali yeni mi buama yeni l yukubili. **8** Daa jie mani fe yeni yin tiedi ya sieda o diedo po, daa jie ba fe fini mono yua ye t yonmdli nni g dugn i o ya po. taa ya paalu k o tienu tieni k tuo m cacagnma dugn i u Tienu ñomaamapo **9** Wan fie'ti k go yin'ti k ti ya ye m fojanma nni, L ya sua k u tiel'i laa tie ti ya tuona po kaa, ama u den tuodi k bobn i ki dugni o ñalbalgo po. (aiōnios g166) **10** Mōla ti candaano yesu kristi cuama ñanduna dogidi po l ñanbiliwan yesus den paadi m kuuma paalu ki dōgdi ti po l miali yala n baa ye ya yogunu kuli ki dugni o labaanjanli wanginma ya po. **11** Utienu den puogn i ke me tua l labaalñamo wangika yeni o tondo yeni u bangika **12** L po n cedi k laadi ya fala ne mōlane ama mi jie i fe l po baawaamu kelima m bani mi daanu yua ki go bani ke pia u paalu ki ba fidi ki kubi m pianli haali l daal n pundi **13** ñan den gbadi n kan yaa mamōma ba tie a po bontogidikaala. ñan ya ñua ma k se ki paa l dandanla nni ti pia yaala yesus kristi nni **14** ñan ya kubi u tienu n den piana ya pianñanli kelime u Tienu fojam yua ye yeni ti nni ya paalu po. **15** A bani ke ti diema yaaba ba Asi diema lebidi ki ña nni Fijela yeni Elimojena tie b siiga yaabi **16** O diedo n ya gba Onisifola yeni o deni yaabi po m niñima kelima o den yi duani i yama k mangidi i palawan den jie ki fe n kpaadi i po **17** Wan den cua loma ya yogunu o den tieni ania ki lingi nni haali k la nni **18** O diedo n gbadi opo mi niñima o guacuama daali.

a bani ki cie nilo kukli wan den nni ya todima kuli min den Efesa.

2 Fini n big, ya pagd a pal yen ya ñalbalgin yen yesu kilisu niini. **2** A tunda yal k a bang n kan k kasielb bocial tuo a po, bogdli ya nub k a dan bi po k ba fid ki wan bitab. **3** ñan tuo ki ga fala yen nni, nan yesu kilisu ya nanmangu yen. **4** Yua n kua t sojed k bua wan mang o canba pal kan jōd o yeyienu boam bona po. **5** Nasanlo k o ga e panpan kaa cōln ban blo ya kuana. **6** Ya kpakuolo n ko paa n tie yua n ba cil ki mang o pal taagu po. **7** Maal ñamma min mara yal yen yom dan ba nan gbād l bona kul. **8** Fin n tiad yesu kilisu po, yua fi bi kpienb sigan, dafid yabil, yal naan yen min muandi ya labal. **9** Lan labal poe kin cangin, hal ki ban lolin nan o kukpal yen. O tienu maam, lan wan ki luol. **10** N gan li maaba kul yen li junl, kilisu yab ya po k o tienu gagd, lan fid bimōn la ya fabu n yesu kilisu, yen ya kpagidi n ki pia gben yen yal yeg yenl. (aiōnios g166) **11** Klma li maama tie moamoon ne: li ya tua k t kpe yen o, yen wan, ti ba fuo yen o. **12** Li ya tua ki ti tugn yen o t ba pia o palu. Ama ti ya yieo omoō ba yie ti. **13** Ti yaa tieg yeno, wan wan baa ye n tiegman klma o kan fid ki yie o ba. **14** Lane ki li bual min ya tiada yog kul. O tienu ki bua n niam: la pugd pu. Li yaa tie lan bid yab n song yaa ka. **15** Pag aba ki sed o tienu nug nan ya nulo n bobn, k kua li tuonl kaa pia wansan k ña li tuonl, klma o wangi o tienu maam yen e mumōn. **16** ña ti mijoyod yen yamb n k tie li dandal yab. yab ta bi ba k tenb, b fagd yogu kul yen o tienu. **17** Li nub maam tie nan li bofuodl yen ki li ñman k ban gben t gbanand. Li tie nan d yimane yen filet yene. **18** Bi den fagd e mon ki mali kin yiedm tienped o, yeni, bi ji ye ki ñand bocialn li dandanln. **19** Li yogunu goga, o tienu tan pupal se yen no maam yal tie o po bam: yomdan baan yaab n tie o yaab, yua n taa yomdan yel kul ba fagidi yen o. yam i dan ban yab tie o nub “yua n ye ki o tie ti yom i dan, wan fagd ti bid.” **20** O dieciangun, wula yen a ligi babaa bi be ka ye, li yōgli yen ti dad ya boba. Cincin na yal tie b yumandaciab yi yale. A tien a mōn na tagn kul. **21** Li ñan, nulo ya cua oba min mad yal kul po. o baa tie ya bobl n bobn a tuonñanma po, k gud pli pli, ki mon o danopo, ki pia n yaam a tuonñanna kul po. **22** Fagd yen ya yeyienu n ba bid o nupano. Son a palyukiba l dandanl, n

buam, yen n yanduum yen ya dab n ban o tienu. **23** Yie ti yajaga bid yen yayajaga n ki pia tanpul; a ban kili cuon yen a konkona. **24** Ama, la wan ti yomdan o tuinsonlo wan ya pia konkona. li bol ki wan ya pia n buam yua kul po. Ki ba fid tund, ki go ga amaaba. **25** O ba rjagd yen li pisonl yab n ki ban o tienu. rjaa ban o tienu ya kan lebd bi yeyienu ban baa emonn? **26** bi ba guan ki ba bi yeyien rjannu ki rjan stan jalm yal n kub ti yonbdan ki bi suan o buam.

3 Yi ban k bona kul ghem yogu ba paa hal bocienl. **2** Bi nub ba waan b ba paa, k ba bua elig ciam bi ba duond bi ba yen ki kan cooln nul, bi ba sugd o tienu, yen bi go kan cooln b danb, bi ba tie mundanb kan coln o tienu bona. **3** bi kan muo bi rñunrjim yen sugl nub, bi ba tie fagu danb bi kan fid kub bi ba, bi ba tie nkum danb yen bi ka bua bojanl. **4** Biba tie yaal ki bi buo yal, kba waan biba. Biba kuor binub, biba buo bobiigu cie O tienu. **5** Ama bkaan fini yaa tie danka moni, kelima babuo yale tie U tienu Fuorjaam yaa palo. Da rjuo laa nubi. **6** Bitiam baa fidi kuor a diena botienni ke rñuun rñok bi puo yaab k ka haal yoko. **7** Ya puo n pia rjanduna buam hal bocienl, ama ba fid bang li mumuni. **8** Nan Jannes yen Jambile n den yiie Moiiis maam, lan Jab moko yie e moamman. Bi tie ya nub ya malm n ki rjan, bi dandanl moko ki pa a bigna yogunu. **9** Bi kaan fidi ya di kca, kelima yua kul baa la bi gareml. L den tien o nan ya bomlieb fakodaanpo **10** Ama fini, a den tien nania k coal n maam, n yeyie nu, n yaan jaga, n ddaan, n junl, n buam, n faala. **11** Fini moro a den la binuba dmabni rjlire yen n den la ya falaa paa Antiyosini, Ikoniom yen Listri dogoni. N den la ya falaa kuli a n den kobiyen yokuli n Yomdaan den faabni. **12** Moni yab kul tuo ke biba fo yen U tien, yen Yesu Kristi ba la falaa. **13** Amaa, a nub biada yen atigbadaan yok kuul ba kuor li tuolbidini, bina tund kua ti tuondbidini ki buande biba yen biliem. **14** Ama fini rjam yaakub a den baang yali yen dandal kul len yua kan ka den baango. **15** haal nan a den tie big, a den baang o tienu omaama moni, yal ba fid ten yal rjan ki tien faabu yesu kilisu nni. **16** Kelma minmmon kul rnan o tien kan yal rnan ki ba fid tund o nul nni, ki ba fid ki jalgo. Ki ba rjandg o yen ki ba fid ki paago, o yeyienu ya naani yen o tienu buam ya saanu. **17** Lan ba tod otienul nulo wan ya bobd oba cain ki suan tuonl rjanl kul.

4 U tienu nintuali nni yeni jesu kilisi nintuali nni ke ti ten'a ya rñobonli ne bani yaaba baa bua yaaba fuo yeni yaaba n kpe kuli bi kpiagidi kani. **2** ya wangi u tienu maama ki ya se ki paa, uyogu ya pundi yeni laa pundi kuli. yie yaala ki rjani, ki baagi bi niba yeni itundi yeni li padingili. **3** Kelima u yogu cuoni ke bi niba kan kuni i momoani tundi, bi ba teni bi yula u faagu bankaaba i. Yaaba baa bnagi ba bani bi ba n bua yaala. Li bontienikaana nni, ke bi bua ki ya cengi yaali baa mangidi bani bi ba ya tuba nni. **4** Bi ba rnaani bi tuba k daa cengi momoani maama i, ki rja yaali n jogni. **5** Ama fini u tienu nulo rjan daa tie yua songi li bonli kuli nni, ki pa fala yognu ki soni u tienu maama. Hali lan pundi maama. **6** Mini wan cabi im yuli lan ya ye mani n gednma yognu pundi **7** N koni i momoani konli; ngbeni n cenli; n kubi n dandanli. **8** U tienu maam feliga biili po, ya badi fogiliga ke yonmdaano yua tiegi n ba teni n yaaga ti buudi daali. Li ka tie mini baba ka, ama li baa tie yaaba gbadi o buama maama kuli. **9** Tieni ania fini a ba ki tuodi ki cua n kani. **10** Kelima Demasi rjaani duliira buama po i. O gedi Tesaloniki. Kresansi gedi galati Titi mo gedi dalimati. (aiōn g165) **11** Mini ye luk baba n ye. Ta Maarki yin yegi cua, kelima o baa pia buam a tuona po. **12** N soni Ticiki hali Efesi. **13** Li liadili yua ke n rja Troasi Karpisi deni a cuoni n kani rjan ya kubi. Yeni a tila, a tilikpela. **14** O maano Alesanda den mi biadima hali ke pendu buama, o yonmdaano ba rjman'o o tuona. **15** rjan cuo a ba yen'o, kelima o tie yibali ti maama po. **16** N cincin fala nni o ba kuli den k sedi taani nni bi kuli den sani ki rjaa n i. ban daa ta ki jalig'i. **17** Ama n yomdaano gaa n, ki go kpaagi n ke min fidi ki ya wangi o labajanmo ki fidi ke bi nilanba n gbadi. Yeni k o den gaani o yangbanlo rñobu nni **18** N yomdaano ba tugi nni ki ya rñandi n ti tuobiadi kuli nni, ki go gaa n i o kpiagidi deni tanpoli naani n rjani wan ya die ti kpiagidi yognu n tu yognu amina. (aiōn g165) **19** rjan fuondi n po Pisika yeni Akilasi, yeni Onesifode deni yaaba kuli n po. **20** Erasti sedi Kolinta, k rja Tolifima yua yia Miiliti **21** Mondi ki cua k u fawaagu daa pundi. Ebulisi, Pudensi, Linis, Klodia yeni i naataani kuli fuondi rja. **22** T yomdaano Jesu kilisi fuorjanma n ya ye yen'a k u Tienu rjanbidi n ya ye yeni i kuli.

Tidi

1 li tiline tie Pəl n tena, wani tie U tienu Tuosonlo yen Jesu ḡotielo, yaab k U tienu lukdbi. O den lukd minn k n coanbi U tienu dandaanl ni yen k go waanbi mumuni kul tunda yal tie ti dandanlepo. **2** Yen lan fidi bin yaa pia ya mial kaan gbeni. Ya Tienu k puo faag den puon ti yal mieli kaan gbel haali yoknu. (aiōnios g166) **3** O yognd den pudi, Pəl den waano omaam yen olabaal moni yaal ke o den teni, yeni U tienu yaa palopo yuaan ti Fietua. **4** N fuoda, Tidi n big buaadi kiti ya dendalin: N Jaandi k U tienu t baa yen Yesu Kristu ti Fietua n tena o ḡalebalk yen n yanduam. **5** N den ḡaḡaḡaan Kreti dogoon yen lan fidi naan jodi letuol ki guani k bobni dogu kuli jandierin liga jabaa yen min den waan maanma. **6** L buol k ligi yaaba kul lin yaa pia ya yeyienu ḡaan yen waan da tie nccocom. li boal k be yaan firi daan o bilaa po, o bilaa yeyenu lin yaa ḡaan cien k go yaa ḡaam jini bibaa. **7** L yaapo, li buol ki jandiogu ligi yua da pia nangma, kelima o tie U tien deni liga yua. li ya po cedi ko ka tie yoa pia bidi onini ba pibinli, okan ya tie dañulo, likonkonl dano. Ki da pia ya bona k coyeni efe. **8** wan ya tie o cangalo, o ḡanmu yadonl, o baa tie yoa ḡaam maali, k tuoli ḡani, o yeyimnu kaan pia jōḡnd ki go ya tie yoa cōln oba. **9** wan ḡami k ya kubi labal ḡamo ya nanani ban den tundo yalaa. Li ya po obaa fidi k ya pagdii olieba nani atud ḡamaa ki yie yala k tie lani. **10** Kelima bocienli yie ke bi kaan cool U tienu mumuni. Bi ḡmand bi nuba yula k baan yaa ḡoa yala tie b ma faagu. Ti la binubanii bocienl ḡaani Jufi yaaba ni. **11** L buoli ki nan munn bi ḡanaa, kelima bi gulḡ ti diedi kul k moandi yalan kii bual, kelima bi kpaan ne ligi. **12** Kreti yaaba den pia yoa k bi den yio sawal pual, O madi; k bi yaa nubaa tie faodanba, Bi tie ya yandi bia, yen ajidiciama yen bi kpaljidaanba. **13** Didi mani ya bubud ḡan: L buol k yin yaa ḡaanm jalḡbi yen ban fid i ki ya pia li dandanl ḡanli. **14** ki baan da ḡoan Juifbaa maam yeni ya yikodi ki bi nub biliki fidi ki ḡmagdi binubi yaal tie mumuni. **15** “yen yaa ba ḡam ḡani O tienu, lekul ḡani” ama ya nuba pia ti jōkn yen n kan daama. Ba pu k ḡani bi nugani. Bi malma yen bi yan jagli kul jōḡnoo. **16** L ya po b mōdo made k bi ban O tienu, ama bi

yeyienu k ta yen O tien maam. Kelima nul ki buabi yen bi kan fedi suan tuol ḡanl ba kul.

2 Fin wan n maad o tienu maam nann o tienu kadaogn maad nand yen. **2** Maad a nukpela k ban ya tie caanba mamodam. k b nu ban ya colin ba, ban ya pie i malḡam, ki ya pie u palu l dandanlin. K ban ya pie n buom b lieb po ki ya pie l ḡingl. **3** A puo nikpela mon n ya pie n mal ḡam o tienu nungaan, a puo nikpela n da tie puobiad ba. Ban bie da tie ya b tug b ba k caab yen m daam. A puo nikpela n ya tien i cegl ḡann. **4** o puo nikpela n cegl i puo bid ban ya pie i yan luom k bie ya buoa b caalb maam yen b biid maam. A puo nikpela n te k t puo bid n dagd k bie ḡaan. **5** T puo bid n ya tie puo yanfodanba k bie ya kagii, ban jin bi ba b caalb nungan. lan n tie o tienu maad yal en maam n ya tuol. **6** A maad nacenb mōn, k b yen yem n ya ḡan k dagd. **7** fin mono n ya suon a tuon ḡama b nubin ya lad a kan, a cegli n ya tuol k bie ya pie u colung. **8** A maam n ya tuol k b nuba daa nienna. k lan te k i yibal la n ya ye i fein. k ban da fid k jalḡ tii. **9** A go te ki yanb mon ya coln b caanbaam bonl kulin. ban ya manḡd b caanbaab paala. **10** K ban da bond b caanbaaba paala. K bie da fa u faag, ban ya wang b ba k b tie numonb lan n b wan k o tienu maam tie mumom. **11** Ala o tienu ḡalbalḡ bo dogd nan u falu n ḡanan k bad b nub po yeni. **12** u falu n yi ced tin ḡa o tienu mutuolin k go san k fagd yen ḡanuna yab n suan ya tuonbiid n, mola ne wan t ji b fid k yaye ya, yen yem n ḡam k dagd yen ti, k bie ḡbie yen ya cōlung k t b tien o tienu. (aiōn g165) **13** Ti ya guu k t tuonan yaa k t suan n ya mangd o tienu pal k bie ḡbengd u b ja jiesu sanl t baa colin o maami. **14** Wan n tug u ba k yid salg t bid po k bua wan ḡam ti t bid buolu kul, t bo ye yene k bie ḡud ti yen o som yal bo wul i dipunponl po yen ya nuba ku bo lugd ba. **15** Did yal k a b tun k ten b nub. ḡam b paag nub pala nand. ḡan son la yen yikod. k u ba n da fid k mab n d na.

3 Ya tiadi'bi ban yi tieni bi yudanba yeni bi yikodanba n bua yaali, ki cōlni 'bi k go yi bobni i bā ki cegini tuonḡanli kuli sōnma po. **2** Tiadi'bi ki ban daa maadi mabiigu nulo po, ki lōḡidi a kunkōna, ki cōlni i lieba, ki ḡo jiini i bā i lieba kani. **3** Ti mo bo ki cengi niba k ḡo ki cōlni. K bodi kaa ji yeni ti bā mi cacagḡma nni yeni u manu nni. Ti bo ye ti biidi nni yeni

ki nanga nni. Ti bo k bua ti lieba ki go pia ti yantiabiidi ti lieba po. **4** Ama u Tienu ti gaaka numɔndugu po yeni o buama po, **5** O gaa ti po ki laa tie ti tuonjanma yeni ti mɔnkundi po ka ama o sugli po. O gaa ti mi ñinwulma malma nni yeni fuonjanma lebidima nni. **6** Jesu Kristi ti gaaka po, u Tienu yadi fuonjanma ti po ke li yabi. **7** O bo tieli li ki dugi k o ñanbidi po tin mɔ n tua faadiila li manpaanli nni. (aiōnios g166) **8** Sawalo ne tie ti dugi o po i. N bua k ñan yaa maadi ki dugi li bona po i. Lan fidi yaala ki yaaba n dugi uTienu po n tieni a bonjana b liigi. **9** Ama logidi yikodi makpaga, a kunkona, yeni u buolu paadnma. Li tie ya bona ki dagidi yenli k go ki mɔni **10** fagini a bà yeni ya daano maadi ki guani ledi ki bua mi paadinma ki siiga nni. **11** Ki bani ke o nulo ne ki tuagi u sansiedu, k o tie ti biidi ki go bu ki cuo o bà **12** Mini n ba ti sɔni ña Artmasi bii Tiki, kagini a bà ki cua n kani Nikopoli min cuo ke n baa ye naani gu faawaagu **13** kagini ki baa yeni Zenasi, yiko gbanbandiciamo, yeni Apolosi, k lba n daa podi. **14** Ti niba ba bangi a tuonjanma sɔnmi ki fidi ñani i payiani yia mɔni ki daa tie ya niba kan fidi tieni bonli lan ba binmi **15** Yaaba n ye ne kuli fuondi ña. Fuondi yaaba n bua ti ki go dugi ti po.

Filimo

1 min Pəl yua tie dansalg Jesu kristo po yeni ti nijua Timote fuod filimo ti donli yen ti tuosonlielo. **2** Appia ti nisaalo yen Archik yua tie ti sije lielo Otienu. **3** Otienu ti ba yen ti yomdano yesu n ten yi o palu yen li pamanl. **4** N tug nni ki band Otienu ya yogu ki jandi a po. **5** N gba ki b maad njanpia ya buam yen ti dugid yal ka pia ti yomdan yesu po yen yab n daan o niini. **6** N miad Otienu ki ya njanpaga ki ti pia n ya tiee yen a tuona, yen a borjama yal ki ti baa sonn. **7** N waan li pamancianl yen li paapal ya yogu kin gbad ka suan yen n buam po maam. n nijua, klma a paag dankab paal. **8** lan n ced, yen ya njanpaga k kilisu ten min waang tuonl. **9** li njan n buam po min mia ya miabun, k ya li tie min tie yua: Min pəl ki tie nikpelo, mada k n tie yonbl yesu kilisu po. **10** N miada omiabu yaltie n big onesimi, k ji tua e nanlgan ba ne kamane, yomdiegun. **11** waa den cili pia buam ama monlan ji mon min yen fin ya po. **12** N suano wan guana kan o tie nan ngbanand bogdm. **13** N ya po bi bua waa ya ye n kan: o bi ba fid ga o tuonl ki son n po li laba manl po. **14** Mi bua mintien bonl ka gbad a njanpaga lan fid ya njanbu ka ba tien n da paalu po ba n kalgm, ama lan ya tie a buam. **15** klma njanpaga ban li ba fid onesimi den paad yena lan fid nan guan k lao yogu kul. (aiōnios g166) **16** La tie nan o yombo, ama ki tie yen o yombo. nan ya ninjua buado. O tien paa, o ba tie a po lede. Nn waan tie ji yen ninjal ti yomdan ni. **17** O nūtaagun ya nin, gao nan li bi ya tie min. **18** Wan pia a po yal yen wan pia a po yapanl min ba paa. **19** N dian yal njan n ya nugu “min pəl, n ba panj a panl. n bua min tiada ka moa pia n panl”..... N bua min tiada ka moa pia n panl: fini modo. **20** Man, n nijua tien n po ya njanb? yomdan po: song n paal kilisu buam po. **21** N danga ya tilin yen paal kul ka ba njan mi mia maama. N ban molane ka ba tien lan cil mi mia maama. **22** k go kpan n po o diegu, n dan k nian ne monla e miadi. **23** Epafrad yua ye yomdiegun yen ni yesu kilisu, fuonda. **24** Mark kristark, demas, yen luk n tuosonlieb mu fuonda. **25** Ki ti yomdan yesu kristu ten o njanbalk.

Eblenba

1 Yogu ba u Tienu bo yi tuginini i sani boncianli ki cedi o sawali puala n maadi yeni t yaaja -nba, ke li bo yi ki luo taalm ŋaa. **2** Ama juodi dana yaali ke t ye ne, u Tienu cedi ke o bijua maadi yeni ti. U Tienu tagi bonli kuli yeni wani. Ke taa'o ke o tie yua ba yenddi bonli kuli. (aiōn g165) **3** O yii nni ke t nua u Tienu yudandi. Utienu n tie maam o ko tie n yeni. O maama yua pia u paalu yeni n cedi ke ŋanduna nni, bonli se li sisien. O bo cedi ke bniba biidi piini ki gbeni, ke o ji doni ki kali u Tienu yudandi jien. **4** ke u Tienu cedi ke o cie maleki -nba. Nani u Tienu n bo cedi ke o cie'bi yeni; ke o pul'o ya yeni n pia t yudandi ki cie b yela. **5** U Tienu k bani maadi maleki -nba ke nene: «a tie n bijua i dinne min tie a baa» o gō ki bani maadi maleki: «min baa tie baa a mō n ya tie n bijua.» **6** Nani u tienu n bo sōni o bijua yua pia u nugu bonli kuli po ya yogu ŋanduna nni. ke o maadi ke: «maleki -nba kuli n ya pug'o» **7** maleke-nba po wani u Tienu maadi ke: «o yi cedi o maleki -nba n kpandi nani u faagu yeni ke o tuonsōnla n kpandi nani u muupieni yeni.» **8** Ama o bijua ya po wani u Tienu maadi; «u Tienu a baa kaa a badkpagili po i u ygu n tuu yogu ke bonli kuli fangi 'a» ke a kubi a badidanbili ki ŋmagidi bi niba yeni t mōnkundi (aiōn g165) **9** ŋan buadi t mōnkundi ki yiedi t tuonbiidi yeni po n cedi ke a Tienu lugidi ŋa ki tieni m kpama a yuli po yeni li pamanli. O bua fini ki cie a liebi kuli **10** Ke u Tienu gō maadi: «O yondaan ki ciliga yogu fini tagi ki tinga ki gō tagi poli yeni a nugi. **11** Poli yeni tinga baa bodi ama fin wani baa ye li kuli ne baa cadi nani liadili yeni. **12** ŋan pōbini 'bi nani ban yi pōbini li liadili maam yeni b baa lebidi'bi nani ban lebidi u tiagu maam yeni. **13** U Tienu gō k bani maadi maleki ba ke. «kali n jien» caa yeni min ba cedi ŋan paadi a yibala **14** maleki -nba tie b le i? B tie yaaba tuuni u Tienu po ki dond'o ke o yi sōn'bi ke ban gedi ki todi yaaba ba la gaa po.

2 Lan ya po n cedi ke li buali ke t ŋanbi gaa ya tundili ke t gbadi k daa tudi sanu. **2** ki dugini maleki -nba n bo muadi t yaaja -nba yaa laabaal yua ya tie yaali ke bi niba dugi li po, ke li go bo tie ke nil kuli kpiagidi kaa colni li laabaal ke li cua yeni u tubidadu o po wan kpiagi maam **3** Li ji ba tieni ledi ke likan cua yeni tin'ba po. Li ya

sua ke t ŋoli kaa yiini li fiema maama yaali mōni paaa? ki dugni o yonmdaano mōno bo kpia maadi li fiema maam, ke yaabi bo gbadi maad'ti ke li maam tie mōni. **4** ke u Tienu mō maadi ke li maama tie mōnmōni ki sōni u yaalidugu yeni u palugu tuona ke gō puni bi niba fuonŋanba puulu nani o yam n bo bua maam. **5** Yeni i mōni tin maadi ŋanduna yua po ne, u Tienu k cabi ke maleki -nba kaa ke ban ya die **6** Li diani u Tienu tili nni ke «U tienu o nisaalo tie be i? ke a baa tiani o po i? o nulo tie be i ke a baa nua o nunga nni? **7** A bo yuani u yogu waamu ke maleki -nba cie'o ki yuandi ten'o t yudandi yeni li seli. **8** ki cedi ke opia u nuu bonli kuli po. Utienu n bo cab'o ke o pia u nuu bonli kuli po yeni. Bonli ki sieni ke waa pia u nuu li po. Ama tinba wani daa nua ke o pia u nuu bonli kuli po **9** Tin la yaal n ne: yua ke u Tienu bo yuan'o u yogu waaam yeni ki cedi ke maleki -nba cie'o yeni Yesu i. ama mōla u Tienu guani ten'o li seli yeni t yudandi. Ki dugini o tuo ki cagini ki kpe bi niba kuli po. U Tienu ŋalibaligo po i ke o tuo li cacagikuum. **10** Yeni i mōnmōni u Tienu n tagi bonli kuli. Bonli kuli tie o yaal i, o bo bua ke o bila boncianli n gaa o yudandi. Lan po n cedi ke l bo dagidi yeni wan cedi Yesu n yaa tie yua dagidi yeni wan sōni o tuonli. Ki dugini wan tuo gaa fala yua yeni po. Yesu n ko tie yua luodi u sanu ki cedi ke lieba baa m fiema. **11** wan cedi ke bi niba ŋani ki dagidi u Tienu po. Wani yeni yaaba ke o cedi ke b ŋani ki dagidi u Tienu po yeni taa baa i. Lan po n cedi ke o jie i fei wan yiin'ba o ninjanba **12** ke gō maadi: «N baa waani n ninjanba ŋan tie yua a tantaanli siiga nni min yi dondi ŋa.» **13** Ke Yesu gō maadi ke: «n baa dugi n Tienu po i'k gō maadi mini yeni ya bila ke u Tienu kubi yeni» **14** Lani ya bila n tie niba ki fuo ki pia t gbannandi yeni mi sōma. Yesu mō tie nufuoga i i bani yeni? Ki kpe ke wan biidi sotaani yua pia u paalu m kuuma po. **15** Ke yaaba b yenma nni kuli b bo jie m kuum ki tie yonmi yeni wan ŋani'ba lieni. **16** Yeni i mōnmōni Yesu k cua ke wan todi maleki -nba kaa. Obo cua ke wan todi Abrahami yaabila i. **17** Lani po n bo cedi ke o bo nandi yeni o ninjanba ke fidi ke tua sala yidikaa-nba kuli ciamo yua pia m ninŋinma bi niba po ki ciibi u Tienu tuonli nni. yeni ke o bo taa o bā ki yadi sala ke piini bi niba biidi. **18** Li biginli n bo baa'o ke o la fala boncianla yeni po n cedi ke yaabi ke a bigina ba baa'bi ke o ba fidi ki todi 'bi.

3 N naataani yinba yaabi tie u Tienu yaaba ke o yiin'i, ke yi taani tua o buolu yeni, lani i nuubina n ya maa Yesu po. Utienu sɔni wani ke tin dugi yaali po ki maadi bi niba nunga yeni, wan ya tie li sala yidikaaba kuli ya ciamo. **2** O bo lugidi wani ke wan sɔni li tuonli. Ke o go sɔni li tuonli lan buali maam nani Moyisi n bo sɔni maam u Tienu deni yaaba po ke l k kpiadi yeni **3** Yesu bo dagidi n yeni ki gaa t yudandi yaali n yabi ki cie Moyisi. Li tie nani o tanmaalo n yi maa deni yeni. B yi pagi o tanmaalo i b yi k pagi deni kaa. **4** Yeni i mɔni deni kuli pia yua maa i. Ama u Tienu n maa bonli kuli **5** Moyisi bo tie tuonsɔnli ki tuuni lan buali maam u Tienu deni yaaba po. Otuonli bo tie ke wan ya wangi bi niba u Tienu n bo maadi ti yaali. **6** MɔLA kristi n ji tuuni lan buali maam. Ama wani tie u Tienu bijua ki pia u nuu o baa u Tienu deni. Tnba n tie o deni li ya tie ke ti pala paa; ke t go pia tin daan yaali ya po. **7** Lani ya po i ke fuoɗanm maadi ke: «dinne n ya gbadi u Tienu nialu» **8** Yi daa ñali i tuba nani i yaaja -nba n bo yie ke b kan songi, ki bigin'o ya yogu ke b bo ye ki tinkuonga n yeni **9** U Tienu bo maadi: Lani tinkuonga nni ke i yaajanba bo bigini ke ban diidi'n yeni ban bo li la n tuona. **10** Bina piina n siiga kuli lani ke n pali bo biidi b po ke n maadi. b li tundi tuda usanu i baa bani n sɔni. **11** Li pabienli nni ke n poli ki maadi: «Bkan baa ya dogu nni ke mini u Tienu bo bobini b po, ke ban kua ki fuodi. **12** Lani n naataani cuo mani i ba i siiga nni ke oba n daa pia maalibiigu o pali nni. ki yie ki ñoli o dindaano ke lan fagini'o yeni u Tienu yua fo **13** Ama ya paandi mani i lieba pala daali n tuu daali; ya yogu ke t ji ye ne, ke i siigs nni oba daa baa t biidi nni ke lan cedi wanyie u Tienu **14** Yeni i mɔnmɔni t tua Kristi yegini n yeni. li ya tie ke t ñanbi se ke li paa yaa caa juogi tin bo kpia se maam yeni. **15** Lan diani u Tienu tili nni ki maaadi yaali n ne. «dinne i ya gbadi u Tienu nialu yi daa ñali ituba, nani i yajanba n bo yie ke b kan songi u Tienu yeni. **16** Yeni i mɔnmɔni b le bo gbadi u Tienu nialu i? ki yie kaa songi'o i? Laa tie yaaba bo ñani Ejibiti dogu nni ke Moyisi ñmagidii'ba yeni kaa aa? **17** U Tienu pali bo biidi b le ya po i bina piina siiga nni? Laa tie yaaba bo tieni ti biidi ki kpe ki tinkuongi n kaa aa? **18** Ke b le i ke u Tienu bo poli ki maadi ke b kan baa kua dogu baa nni ke o bo bobini b po ke ban kua fuodi yeni i? Laa tie yaaba bo yie ke b kan songi

yeni kaa aa? **19** Lani t la ke b bo ki fidi kua ki dugini b bo ki dugi u Tienu po.

4 Tin cuo mani t ba ke u Tienu nbo puoni ya puoni yeni oba n daa ñaa lan paad'o ke o kan baa li fuom. **2** Ki dugini t mɔ gbaddi li laabaali maama nani yaaba bo ye i tinkuongi n yeni. B bo k baa ñuadi li po. Kelima ya yogu ke b bo ba gbadi li laabaali b bo k tuo gaa ke li tie mɔnmɔni. **3** Yeni i mɔnmɔni tinba yaaba n tuo ki gaa li laabaali. Tinba n bo la u Tienu fuoma. O maadi li fuoma po ke: «b kan baa kua ya dogu nni ke mini u Tienu bo bobini b po ke ban kua fuodi yeni» u Tienu n bo madi maam n yeni. ke nan sua o bobini li fuom, ki sɔni o tuonli ki gbeni hali ñanduna cilgi yogu. **4** Ki dugini li diani u Tienu tili ki maadi ke dana lele daali ke; U Tienu ba sɔni o tuona kuli ki gbenike dana lele daali o ba fuodi. **5** li go diani lani kani ki maadi. B kan baa kua ya dogu nni ke mini u Tienu bo bobini ke ban kua ki fuodi yeni. **6** Yaaba bo k kpia gbadi li laabaali bo k la u Tienu n bo bobinini ya fuom b po yeni ki fuodi. ki dugini b bo k tuo gaa ke li tie mɔnmɔni. yeni lan kuli u nunfanbu ye ke ba fidi la li fuom ki fuodi. **7** Lan po n cedi ke u Tienu guani seni lidaali ki yiini li daali ki dinne. U Tienu bo maadi yeni t yaaja -nba l bo waagi yo. Ke o cedi ke Daafidi maadi li daali po t ba kpia ki diani maam ne. «dinne i gbadi u Tienu nialu yi daa ñali mani i tuba.» **8** Yeni i mɔnmɔni li bo ya tie ke Josuwe cedi ke b la m fuoma, u Tienu ji bo kan maadi datianli po. **9** Lani li bua waani ke m fuoma da sieni ki ye u Tienu niba po. Li fuoma tie nani u Tienu n bo fuodi dana lele daali yeni. **10** Lani yua la u Tienu n bo puoni m fuoma yua ki fuodi o mɔ gbeni o tuona ki ji fuo nani u Tienu n bo gbeni o yaali ki ji fuo maam yeni. **11** Lan ya po tin yaa gbaa ke tin baa li fuoma ki fuodi. ke oba n daa ñma t yaajanba taabuogu nni ki yie k kan songi u Tienu ki m tudima nni. **12** Yeni i mɔnmɔni u Tienu maama tuuni li tuonli ki go pia u paalu. Li go mani ki cie ki juga yua ñona lie kuli po. Li kua hali t gbanu nni ki pan sia li pali; ki kua hali t tugida yeni a kpaba nni. ki waani t pala nni y. eni t maama nni yaali n ñanai yeni yaali ki ñani **13** Ba bonli ki ye ki wuo u Tienu po. Wan tagi yaala kuli o nua li kuli ki bani yaali n tie kuli. O kani ke yua baa t dugini wan sɔni yaali kuli. **14** Tin pia ya sala yidikaaba kuli ciamo yua ne k pia o lielo. Wani.

Wan tie Yesu, u Tienu bijua yua doni hali poli po ki pundi uTienu kani. Lanwani li buali ke tin ŋanbi yaa kubi t dugi yaala po i. ke lan yaa paa 15 tin ji pia ya sala yidikaa kuli ciamo yua ne k tie tyua kan fidi ki jie ti m ninbaadnm t gbalm yogu kaa. B bigin'o kaan kuli nani tinba yeni. Ama waa bani tieni biadi. 16 Lani t ya nagidi u Tienu badikpagili kani yeni li papaali, lan kani ke li ŋmadili ye. U Tienu ba jie'ti ninbaagu ke tin la o ŋalbalgo ya yogu ke t bua.

5 B yi lugidi sala yadikaa ciamo bi niba siiga nni. Ki kaan'o ke wan ya suani u Tienu tuonli bi nba po. Otuonli tie ke yi puni u Tienu u paabu i. ki gō yid'o sala bi niba biidi po. 2 Nani wani mono n tie m gbalm daano yeni. Lani o ba fidi ki songi m yam ki todi yaaba tie yanbondanba ki tu u sanu 3 L gbalm po i ke l buali ka yi yidi sala. Laa tie bi niba biidi baba po kaa ama yeni wan mono ya biidi po. 4 Oba k bani dini o bá yudandi ke wani n tie sala yidikaa kuli ciamo. Ama u Tienu n yi dini o nulo nani wan bo dini Abrahami maam yeni 5 Li gō tie n yeni Kiristi mō ya po. Wani mono kaa bo dini o ba ke o tie sala yidikaa kuli ciamo. Ama u Tienu n bo din'o ki maadi; «a tie n bijua i dinne mini n tie báa» 6 K gō maadi tianli kani ke: «fini n tie sala yidikaa yogu n tuu yogu nani melikisedeki yeni» (aiōn g165) 7 Yesu n bo ye ki tinga ne po o bo jaandi ki doni o nialu ki fabini ki miadi ya Tienu n ba ŋani' m kuuma nni. Wan bo jiini o ba u Tienu nunga yeni ke o bo songi o jaandi 8 Yeni wan bo li tie u Tienu bijua nandi kuli, wan bo cagini ya cacabuolu bo cedi ke o bandi li colini. 9 Wan bo sōni o tuona ya yogu ki gbeni canyiin ke o cedi ke yaaba n bo colini'o kuli la ya fiema k pia gbenma. (aiōnios g166) 10 Ke o Tienu dini'o sala yidikaaba kuli ciamo mekisedeki sala yidikadima sanu nni 11 t pia a bona boncianli k baa maad'i l po. Ama l paa yeni tjanbi waani li niima nni yi gbadi ki dugini i k gbia a bona niima nni tonma. 12 Lan pundi ya yogu ne li ji bo buali ke yinba n yaa tie canbáa-nba ki ya tundi bi niba. Ama ke i gō daa bua ban ya tund'i ban kpia tundi o nulo yaali u Tienu maama po. Li ji po tie ke yi yaa je t jekpiagidi. Ke i ŋaa lan'o ki bua m biinm 13 Yuarjaan biinm mō nan daa tie canpandiga i. O daa kan fidi tieni m paadima li bonjanli yeni u bonbiigu. 14 Ama t jekpiagidi tie b cianba yaali. Ban tundi je li jiema yeni,

bani n bo fidi ki tia ki paadi li bonjanli ye u bonbiigu.

6 Lanwani ŋaa mani ti ji yaa gaani bi cianba tunda ki ji ya caa liigi. ke ya tundili ke t bo kpia gaa Kiristi po yeni, tin daa tundi se li po. Li ji k buali ke ti guani ŋanbi tundi ya bona ne po kaa. Lan tie bi niba n ŋaa ya bontiotiedi bo buali yeni b kuuma yeni, ki ya dugi u Tienu po. 2 yeni ya tundili ke b tundi m ŋinwulima po, yeni ban yi maani i nugi o nulo po ki jaandi o po yeni yeni bi kpienma fiima. Yeni u Tienu buudi jiama yua pia u lebdu yeni po. (aiōnios g166) 3 Li buali ke tin gedi liiga i. 4 Yeni i mōni yaa danba ke u Tienu yienma fandi'ba, ke b gaa u Tienu paabi, kki gaa fuoŋanba, ki bani u Tienu maama n mani maam, 5 ki bandi ŋanduna yua baadi paalu n tie yaali, ki yuandi baa yeni, (aiōn g165) 6 oba ji kan fidi cedi bani n guani ki mō kua b biidi po, ki dugini b guani kpaa u Tienu bijua li daapōnponli po n yeni. ki cedi ke bi niba ji bàà u sanu ki sugid'o. 7 Ya tinga po ke i taagi baa yogu kuli ke li sōngili ye, ke yaaba ko li tinga ke laadi ban bua yaala, uTienu yi yadi u fuoŋanma li po i. 8 Ama li yaa tie ke i konkoni yeni m jiama n pa li tinga po, li tinga tie fam i. Li kan waagi yeni uTienu n poli li tinga u ŋobu. ban juodi ki sia'o u muu. 9 laniwani n donli - nba li ya tie ke t maadi n yeni mono, t pala baa paa i po ke i tuagi u sanu yua ŋani ki baa cedi yi la m fiema 10 Ki dugini u Tienu tie monkundaan i. o kan sundi ya tuona kuli ke i sōni, yeni m buama yaali ke i waani o po kuli ki go daa li suani kiristi yaaba kuli po. 11 Tin bua yaala tie ke yua kuli n ŋanbi ya kubi ke li paa ki daa ŋaa caa yeni juogi n yeni ke i la yi guu yaaala yeni i pala kuli. 12 t ki bua yi ŋaa li kpajōli n cuo'i. T bua yi mō ŋmaa yaaba bo dugi u Tienu po, ki juuni ki gaa u Tienu puoni t taabuodi nni. 13 UTienu n bo puoni Abrahami yeni o bo puon'o ki poli u Tienu yeli po i. ki dugini oba bo ye ki cie'o ke o ba poli ki taa o yeli. 14 O bo poli ki maadike: «yeni i mōni nba yadi m yediŋanba a po, ki cedi a yaabila n mali ki yaa yabi» 15 Ke Abrahami juuni ki guodi ki la u Tienu n bo puono yaali. 16 Bi niba n yi maadi m maama yaali ki gō poli yeni, b yi poli ki taa yua cie'bi yeli i. Ke li ŋōpoli n daa pia o ŋōniagu 17 Lani u Tienu bo bua ke yaaba n ba gaa o puoni n ŋanbi ki bandi ke o maama k pia lebidima n yeni. Lan po n bo cedi ke o puoni ki gō poli. 18 Ke lan

cedi t pala n yaa paa boncianla. U Tienu ki pua faama pãlibi, Lani cedi ke t pala paa ke wan bo puoni ki gō poli yeni ke li pia m lebidima. T doni u Tienu t candandi ke o puoni n paagi t pala ke ti ŋanbi ki yaa kubi ya dandanli ke t pia ne. **19** Li dandanli tie t yenma po nani kudikpiagili yua yi kpaã ki ya kubi ŋanduna mi ñinma n yeni, laa pia gbenma. Tin daanni yua nni yi kua tanpolu po jaanddõnciangu nni. ki pendi u cincenciangu yua juani yeni ki kua hali deni. **20** Lan kani ke Yesu liidi ki kua t po, ki tie sala yidikaa kuliciamo. Mekisedeki sala yidikaadinma sanu nni, ki baa ye yogu n tuu yogu. (aiõn g165)

7 Wani mekisedeki bo tie salemi bado i. ki gō tie u Tienu sala yidikaa. Abrahami n bo pua u tõbu ki paadi b batieba, ki lebi kuni wani mekisedeki n bo tuog'o, ki yadi m yediŋanja bo po. **2** Abrahami taa wan bo pua u tõbu ki fie yaali kuli, ki bõgidi taalm piig, ki taa yenma ki teni mekisedeki. Yenma, Mekisedeki yeli niima tie o bado yua tie mõnkundaano. ke bonmlie po ke o teni salemi bado, ke li niima nni laafia bado. **3** ki bani mekisedeki naã bii o báa, lani yaa kaa o yaaja. laa diani kaanu ki maadi o maadi daali po bii o kuuma po. O tie nani u Tienu bijua yeni. ki baa tie sala yidikaa u yogu tuu yogu. **4** Laa mekisedeki nbo tie li nigbengili yua waa. T yaaja Abrahami mõno bo taa wan pua u tõbu ki fie yaali kuli ki bõgidi taalm piig ki yenma ki ten'o. **5** Moyisi yiko bo cabi Lefi yaabila yaaba tie sala yidikaaba yeni. ke ban yaa gaani Isaraheli yabi buolu ban la yaali li binl nni. li bõgdima piig nni. yenma. B ninjanba isaraheli buoli ke b bo yi gaani. Ke b mõ nan tie Abrahami yaabila. **6** Mekisedeki wani bo ki tie Lefi yaabili kaa. Ama o nan bo gaa Abrahami n bo pua u tõbu ki gaa yaal kuli bõgdima piiga nni yenli. ki gō yadi m yediŋanma wani Abrahami yua bo gaa u Tienu puoni yeni po **7** Laa pia tama tama yua bani ke yua tie ciamo n yi yidi m yedŋanma ki biga po. **8** Lefi yaabila yaaba n gaani bi niba n yi la yaala li binli nni bõgdima piiga nni yeni tie yaa niba t ba kpe i. Ama melikisedeki yua gaa Abrahami kani bõgdima piiga n ni yenli ye wani tie yua fo i. Nani lan diani o po maam u Tienu tili yeni. **9** t ba fidi ki maadi ke Abrahami n bo teni Mekisedeki bõgdima piig n yenli yua yeni ke Lefi mõ bo teni o yaali yeni wani yua ke o yaabila bo gaani bi niba n yi la yaali

binli n bõgidima piig nni yenli **10** Ki dugini melikisedeki n bo cendi Abrahami yaa yogu yeni. Li bo sua ke wani Lefi daa ye Abrahami daa sõma nni ke b daa mal'o **11** UTienu bo teni Isaraheli yabi o yikodi ke li yikodi wangi ke Lefi cugili yaaba baba n baa tie sala yidikaaba. Ama li bo ya tie sala yua ke b ba yidi yeni te ke Isaraheli yaaba ŋani canyiin u bTienu nunga nni. Sala yidikaa yua bo ba cua kuli bo baa tie nani Harõni yeni. Li sala bo kan fidi cedi ke bi niba n ya ŋani canyiin u Tienu nunga nni yeni po n bo cedi ke sala yidikatiano cu ki tie nana melikisedeki yeni. **12** Lanwani li ya tie ke sala yidikaa dinma lebidi, li tie ke yiko n mõ lebidi. **13** Tyonmdaano yua ke u Tienu tili maadi o po ne, o tie cugi tianli nni yua i. Li cugili nni oba k bani sõni sala binbindili tuonli **14** Yua kuli bani ke t yonmdaano tie Suuda cugili n yua i. Moyisi tili nni, naan kani ke o maadi sala yidikaaba po; o k maadi lba li cugili po. **15** Diidi mani yaal cedi ke li ji ŋanbi fandi t nunmu po tie ke sala yidikaa tiano cua ki tie nani Melikisedeki yeni **16** Wani bo k tua sala yidikaa nani yaabi ke yokodi bo lugidi'bib cugili nn yeni kaa. Wan pia ya miali n kan baa gbeni paalu po i ke o tua sala yidikaa. **17** Yeni i mõni li diani u Tienu tili nni ki maaadi ke: «fini n tie sala yidikaa u yogu tuu u yogu nani Melikisedeki yeni» (aiõn g165) **18** Yeni ke b piini yiko yua bo kpia ye ki dugini li yiko bo k pia paalu, li gō bo k pia ñuadi **19** Yeni i mõni yaal n ye ŋanduna nni kuli Moyisi yiko bo k fidi cedi ke li ŋani canyiin u Tienu nunga nni. **20** Yaal pugini tie ke u Tienu bo puoni i puoni i ki poli. Tiabi tua sala yidikaaba ke puoni ba ki pugini l po **21** Ama Yesu wani yua bo din'o sala yidikaa bo puon'o ki poli ki maad'o: «mini o yonmdaano npuoni ne ki poli, min yedi yaali lani n ba tieni n kan ban baa lebidi: a baa tie sala yidikaa u yogu n tu yogu.» (aiõn g165) **22** Yeni ke Yesu po u Tienu ji cuo u donlugu yua yen'ti ŋanbi mõni boncianli **23** Yaal n pugini tie ke yaaba bo tua sala yidikaaba bo yabi ki dugini m kuum bo cedi ke b kan ya tundi ki ye ki tuuni li tuonli **24** Ama Yesu bo li fo i yogu kuli ke o sala yiodikaa k pia gbenma yogu n tuu yogu. (aiõn g165) **25** Lani po n cedi ke o pia u paalu yua pia gbenma ki ba fidi fie yaaba nagidi u Tienu ki dugini o po. Kelimaa wani li fo i yogu kuli ki jaadi ki miadi u Tienu b po. **26** Lani Yesu n tie sala yidikaa ciamo yua dagidi yen'ti. Wani ke u Tienu pali mani o po ke waa kpiadi k gō k pia

biidi ke o paad'o yen t biidi danba ki don'o u polu ya polu. 27 wani ki tie nani sala yidikaaba cianliebi yeni kaa. La k buali ki daali kuli wan yi kpia yidi sala o biidi po o, ki t yuandi ki yidi sala bi niba biidi po. O taa o bá i ki yidi sala yenmi 28 Moyisi yiko n ko kaandi sala yidikaaba cianba yaaba bo tie yaaba ba fidi tieni t biidi. Ama Moyisi yiko puoli po. U Tienu maadi ki poli ki kaani o bijua ke o ji baa tie sala yidikaa kuli cianmo yua dagidi yeni wan sɔni o tuonli u yogu tuu yogu. (aiɔn g165)

8 Mɔla tin yedi yaala nne; Ti pia obadciamo ke o kaa O Diedojienupo. 2 O tie o kanjamo ninjamo O Diedo kpaagcianmo kaa tie o nifosaalo ka. 3 Kelima badciamokulitietyua tiendi sala yeni a pada i. Li njani ke yuakuli n yaa pia wan baa puni yaa paabu i. 4 Mɔla O Diedo ji bo ye ki tinga nni. O kan yaa tie padidaano kelima lanyu niba ji den ye i. 5 Bi den tie ninjama nani Moyize n den gaa O Diedo maama yaa yognu ke o den maa lipadidieli«ke njantieni bonli kuli nani yaa yognu ke bi den waani a li juali po yeni. 6 kelima Jesu gaa o badciamo maama kelima o tie o kani paalo i mɔmɔnipo. 7 kelima lanyu puoni ya den tie puomɔni, puondi ji kan yaa ye. 8 O Diedo n den bandi li njandunli biidi, o bo yedi: «Diidi mani a dana kpendi ke n baa cuo o dɔnlipaangu yeni Israel yeni judas. 9 Li kan ya tie nani o dɔnlikipeligu yua ke n bo cuo yeni bi yajanba ka yaa daali ke n bo cuo bi nuu ki gadi yenba Egypte tinga n ni. kelima bi naa cuo dɔnli njangu kaa n go naa ji tiani bi po. O diedo n yedi. 10 «Diidi mani ya dɔnlipaangu ke n ji baa cuo yenba Israel yaaba yaa dana n kpendi» N baa njani yikodi bi maalima n ni n go baa diani bi pala nni. N baa tie bi Diedo ke bi mo tie n niba. 11 Bi ji kan yaa findi yaaba ki maadi «A bani o Diedo» kelimabi kuli baa yaa bani nni ki cili ki biga ke yaa caa o nikipelo bi siiga nni. 12 «kelima n baa gaa bi biidi n gɔ kan yaatiani bi biidi po» 13 Bi baa yaa tua«boncanli i» O sundi o dɔnlikipeligu po. wani n yedi yaa dɔnlikipeligu ji bodi.

9 Mɔla, baa o dɔnlikipeligu den yaa pia maa, yaaba n nua ki tinga bogda po. 2 kelima sala yudaano den bogidi yaa diegu nni ke o kpagu den se ke n jiema ye n den yii o kanjamo. 3 ke naan kani n den liegi wamu tie o kaanjanmuciamo. 4 Li den liegi o kaanjamu ciamo. Lie nni o tadiciangu den se ki gbie li

baali. 5 O dɔnli ciangu tinga po den gbie bacianli ke ti kan fidi waani. 6 Ban den bogini ki gbeni, bi padidanba den kua cincanli po dieli nni ki tieni bi bogida. 7 O badciamo baba i n den kua yaa dieli n tuani yema binli yenma sɔma o ba yaapo yeni yaaba n den tieni yaa biidi ke ba bani lipo. 8 Mi fuɔnjanma daano bo waani ke o sɔnjamo nan daa luodi o diekpeligu nan daa yaa baa ye. 9 Lan den wangi yaa yognu ne. Li sala yeni li pada kuli nani li daa kan fidi ki lebidi nilo. 10 O ban maadi mi jiema, mi njima yeni yaa sala buolubo ye kuli. 11 O badciamo bo cua nani a bonjana yaala n bo cua yeni. 12 Li ki tie i njua bi yeni i ne sɔma ka. Li bo tie yaa sɔma moni ke o bo kua apadiciamo kani binli yema. (aiɔnios g166) 13 kelima i njua bi, i ne sɔma yeni n fantanma piema yaala n ji bo ki moni bo paadiba yeni O Diedo bi gbannandi fiema. 14 Be n bo cedi ke o badciamotuo ki tieni o sɔma o Diedo. O bo mali wan njani li mi bɔnma nni ki kuan ti o Diedo kani? (aiɔnios g166) 15 Lanya po O tie O dɔnjanmo candanbaanlo. Kelima naani ke i polidi ye, li tie taladi ke ban waani ka cincinli yua kpe. (aiɔnios g166) 16 Kelima i puondi pia saala li yaa tie ke kuuma ye. Kelima waa go pia fuomake yua n tieni baa ye. 17 Yeni ke cincindɔnligu den tieni ke sɔma ki ye. 18 Kelima ya yogunu ke Moyize bo njani mala o niba kuli po, o bo taa i ne yeni i njua bi sɔma yeni mi njima ki wuli bi niba po. 19 ki yedi: «Li ne tie O Diedo dɔnligu sɔma ke O Diedo teni». 20 Obia bo tieni yeni a padiamma po yeni li bogiditiadi kuli. 21 Mala bo tie bonli kuli n yi njanbi yeni mi sɔma i. Sɔma yaa bo ye sugli bo ki ye. 22 Li yaa po i ke bo kpa ti yandi yaala n moni baa ya tie yeni a bonmona i. 23 kelima o badciamo ki kua naani le bi togidi ke laa tie yeni i mɔmɔni. 24 O den ki kua ki bua wan tieni maama kaa ki kua o kanjamo binli kuli yeni tiama ya sɔma. 25 Li ya bo tie yeni li bo kan ya njani ban ya tieni ohali li njandunli n cili ya yognu. Yenma baba i ke o tieniwanimono kipieni ti binli. 26 Nilo kuli ba kpe yenma, lan ya pendi, ti buudi n cua. (aiɔn g165) 27 Nilo kulibakpe yenma, lan yaa pendi ti buudi n cua 28 Yeni ke o badciamo bo kpe ki yiedi ki waani yaaba n daani ki guu.

10 U tienu balimaama den pia yaa bonjanla n baa ti cua yaa yinyinga laa tie laa bonjanla n tie maama cain. Yaaba n nangidi U Tienu kan fidi ke ya tie ninjanma li yaa tie ke bi tiendi

a pada yognu kulinani o padiciandaani. 2 Li yaa bo tie yeni, ti bo kan fidi ki yaa tiendi laa pada yeni bi bo wuli mi ninɲama yenma baba i. Yaaba n bo ŋuadi bo kan fidi ki yaa tiani ti biidi po. 3 Ama yeni lani yaa paditiadi ti biidi binli. 4 Ama i ne yeni i ŋuabi sɔma kan fidi ki piini biidi. 5 Mi fuoɲanma n den mali li ɲandunli nni, odenyedi: «ɲan da bua pada yeni sala. ɲan ɲanmbi a gbanandi n po». 6 ɲaa taa bonbiili yeni apada ki tieni a pamanli. 7 Li yapo o bo yedi «diidi mani landiani nandi n po ki bua tieni ɲan bua maama.» 8 O bo cindi ki yedi; «ɲan bo gaa pada yeni sala yenibonbiidi ti biidi po, ɲaa bia bo taa ke li tua a pamanla» Li bo tie yaa pada ke bo tieni yenibimala. 9 O bo gua yedi; «A laa, n cua ke min tieni a ɲan bua yaala» O bo buoni cincin mala ke bua mi yanduama n tieni yaa mala n tuani po. 10 «Lanya buama po i ke fuoɲanma bi fie ti yenma ki ti ji ye yenmani nni. 11 Tianli po, bi padidanbi fii ki sedi ki donli yeni U Tienu daali kul. Bi tiendi daali kuli a pada ama baa fidi ki nani biidi. 12 Tianli po kristi tieni bogidi yenla i hali yenidoŋa gbenma ki pieni ti biidi. O kaa U Tienu nujendu i. 13 ki guu ke o yibala n kpe. 14 kelima bogidi yenli po ɲanbi bi niba yen duliŋa gbenma. 15 O cincinli o yedi; «diidi yaa donligu ke n baa tieni yenma. 16 N baa kuanma n yaa mala bi pala nni ki bia diani la bi malima nni. 17 N ji kan yaa tiani bi biidi po yeni bi jije i. 18 Mɔla naani n tuo sugli abonapo, paadli ba kuli ki ye ti buudi po. 19 Lanya po n kpiilo, naaninpia ti dugdi kua yenioyudaano sɔma. 20 Diidi wan luodi yaa sɔnu ti po yeni o gbanandi. 21 O padiciamo n ye U Tienu kani yeni tin nangini yeni ti dugdi ki ɲani ti pala nni malima biidi kuli. 23 Tin kubi mɔ ti biidi tuoma kelima U Tienu ye yeni ti. 24 Tin tugi nani bonɲanla ti kuli yaa po. 25 Tin daa ɲaa donligu ti siiga nani tiama n tieni maama. Tin yaa paagidi ti lieba pala. 26 Lanya kaa ti yaa tiendi ti biidi tin bua maama, ti nan kan bandi mɔmoni, pada yaala n piini ti biidi naa ye. 27 Li puoli ti buudi ye ki guu ti ke o muu baa di U Tienu yibala kuli. 28 Yua n yie Moyize mala kuli baa kpe ke niba lie bii bitaa nua o. 29 Be ya fala n ji guu yua tabi U Tienu biga yua ke yaa donligu tieni yeni mi sɔma ki tie donliguɲanla. Yaa sɔma n den ɲaa Kristi yaa yaala. 30 Kelima ti tiani yua maadi«min i o jamualo» U Tienu baa bu liɲandunli.» 31 li tie bonɲanli yua n baa U Tienu nunga. 32 Ama yin ya tiani a dankpela

po yaa daali ke i den ɲani mi yenyenma nni, nani yen den cagini maama. 33 I den bili ti sugidi yeniti fiagidi. 34 kelima i pala den siadi yaaba nden ye limabili nni ki bia den tuo yeni pamanli mi piama gaama. I denbanike ipia ya piama kangbeni. 35 Lanya po daa ɲamani ipala n wadi. 36 kelima i pia mi junma U Tienu n bogidi yaala po. 37 O yognu ya pugni wanma, yua nbaa cua baa cua. 38 Yua mɔni baa yaa ye ama o ya siedi n kan ya tiani o po. 39 Ama ti ki tie yaaba nsiedi. Ti tieyaaba daani ki gu bi nanliga.

11 Mɔla li dandanli tie yaasanbili daani paani. Li tie yaala gu yali ke a daa la. 2 Lanya po ti danba bo gaa Kristi. 3 Li dandanli po, ti tuo ke li ɲanduli den tagi U Tienu buama po wan bua maama. (aiŋn g165) 4 Li dandanli ya po i, ke Abel bo teni U Tienu yaa padli n cie cain. Lanya po i ke ti den la ke li ɲani. Ke U Tienu bo pagi o o sala po. Li dandanli po, Abel bo maadi yaala n ŋani o po. 5 Li dandanli po i ke Enɔki den ŋani ke ji la kuuma; «o den ji la kelima U Tienu bo ŋani o» kelima ki fidi ban ŋani o, o den yedi ke U Tienu pali mani o po. 6 dandanli yaa ye li pa yeni U Tienu pali n yaa mani a po. Kelima yua gaa U Tienu baa yaa daani ke o ye. 7 Li dandanli yapo ke Nowe bo bandi li sonbiɲanli. Ke o den kɔni yeni liɲandunli ki yendi li dandanli gaama. 8 Li dandanli po i ke Abraham bo fidi ki gadi naani keo bo gaa o faali. O bo caa ke a bani wan caa naani. 9 Li dandanli po ke bo ye ki tinpuonkagi nni o caani yeni. 10 kelima o den guu yaa dogupienu ke U Tienu maa. 11 Li dandanli gaama yaa po i ke Abraham fidi ki baa ki biga yeni o pua Sara n bo tie ɲɔlga. Li den tieni yeni wan bo padi kuli kelima bi bo ye yeni bi dandanli yua n bo puonma po. 12 Lanyapo i ke yeni wan bo ciandi kuli, ke o baa bacianli. Bi ji bo yabi nani i ɲmabinmu yeni nani mi ŋinciamo tanbiiniyeni ke kan tuo cɔdi. 13 Bi kuli bo ye yeni li dandanli ke puoni ba kuli ki tieni. Bi bo bandi ke bi tie canba ki tinga po. 14 kelima yaaba n maadi lanya maama kuli lingi ban baa yaa ye naani. 15 Bi bo yaa bua ban ŋani yaa dogu, nani bi guani ki kuni. 16 Bi bo lingi dogu ɲanu ke o diedo den tuo ki gaaba ki lingi u dogu bi po. 17 Lan ya po i ke Abraham n bo la yaa ɲanma ke o teni Izaka, li bo tie o bija yenga keo bo tuo ki teni o wan bo la lidandanli. 18 Abraham ke o bo yedi o. «ke

izaki po ke o miana ba ñaa.» 19 Abraham bo tuo ke U Tienu baa fidi ki fiini Izaka. 20 Li dandanli po i ke Izank yadi mi yediñanli Jakoba yeni Izai po. Yaala n den nua yaa bona n kpendi po, 21 Li dandanli po i ke Jakoba n bo n bo bua kpe yaa yognu ke o bo yadi yediñanma o biga zozefa po. Zakoba bo ñii o lanbanli po. 22 Li dandanli po i ke zozefakuuma bonagidi ke o maadi yeni Israel bibi bi Egipiti gadima po ke madiba ke ban tugi yeni o kpaba kuli. 23 Li dandanli po i ke Moyizi wan bo mali ke o danba bo wuoni o ñmaalita i kelima o bo ñani, ki pendi. Bi bo ki jie o bado mala. 24 Lanya po i ke Moyize n bo kpaadi o bo yie ke ban daa yuu Farawon bisalo bija. 25 O bo tuo li mabili yeni UTienu yaaba ki cie yeni wan yaa ye o manu nni. 26 O bo tuo i fe yeni Kristi kani ki cie Egipiti baali kelima o nunbina kuli bo ye ya baali n kpendi po. 27 O bo tuo ki gaa Kristi ke li tie baa cianli o po ki cie Egipiti baali. O bo ki jie o bado, o bo tuo fala ki daani yua ke waa baa ki laa. 28 Li dandanli po i ke o bo tuo yaala n ye Israyeli. 29 Li dandanli po i ke o bo puodi li magi mɔnli nni naani ki tinkuonga po, Egipiti yaaba bo bigni ke ban puodi bi bo baa mi ñinma nni. 30 Li dandanli po i ke Jeriko guona bo baa yaa yognu ke bo lindiba danalele. 31 Li dandanli po i ke Raaba li conconli bo kikke. 32 Ti bia baa fidiki pugni be? kelima o yognu pɔdi yeni tin maadi Gedewon, Baraka, Samison, Jepiti, Davidi, Samiali yeni a labaali muanda kuli maama. 33 Yaaba n den fidi bi tuoma po ki paadi bi baditieba diema ki kuani mi yanduama, ki baa i puondi. 34 ki go gbindiyaa fantama n co jama ki sanikifaabi bi yulamu jugisiemu ñona nni, ki paani i yiani, ki tua jakɔnda bu tɔbu nni, ki deli bi nilaba tɔgola. 35 Li dandanli po den cedi ke potɔba baa ke bi kpiiba n kpe go ki fii bi tinkpiba siiga. Bi den waani bi nitianba mo fala ke baa tuo ki ga mi faabima kelima bi den bua ki baa yaa tinkpifiima ñani ki cie. 36 Bi den nuadi bine ki pua ba i baliji, ki go kpaabi tianba ti kpaadi ki kuani ba li kpaadidieli nni. 37 Bi den lugidi bine a tana, ki go waani bi tianba yeni mu jugisiemu. Bi nitianba mo den tie luoda ki gɔgɔdi ki yie ti pegbanli yeni ti ñuagbandi, ke bi niba bia bipo ki wangi ba fala. 38 ñanduna ki den pundi ki yaa pia laa nimoanba o niinni. Bi den gɔgɔdi mi fanpienma nni yeni i fali nni kuli. 39 Baa ke bani kuli den baa ke U Tienu tieni bipo o siedinamo kelima bi dandanli yaa po, baa den baa wan den niani ba yaala, 40 kelima U Tienu

den jagi tipo yaala n ñani ki cie, kaa bua ban ñanbi ki dagidi cain ke tii ye lienni.

12To, kelima yaa siedimba n yaba boncianla lindi ti nani ku tawaligu yeni, tin tugidi mani yaa tugili n yie tipo kuli leni yaa tuonbiadi nyaba ki lindi ti, ki yaa siani yeni li juunli yaa nuama n bili tipo. 2 Tin yaa siani ki nua Jesu yua n tie li dandanli cilika yenili ñanbika. Kelima yaa pamanli n den bili o po yaa po, o den tuo li dapɔnɔnli yaa kuuma, ki fali yaa fe n ye lienni, ki kali U Tienu bali kalikaanu jienu po. 3 Yin kpaagikpaagi opo mani, wani yua n denjuuni yeni ti tuonbiadi danba n den yie opo maama kuli ke lan todi yi yin da cɔgi ki luo li papaali ki cedi. 4 Yin kɔni yaa kɔnli yeni tituonbiadi yeni, yi daa kɔni hali kebi wuli yi sɔma. 5 Yi sundi U Tienu n tundi yiyaa tundi mani bibaa nbaa tundiabila maama ki yedi: «N bijua ñan da fali o Diedo Ntundi a yaa tundifala, ki da luo lipapaali wan fuyeni a yaa yogunu. 6 Kelima o Diedo tundi wan bua yua yeni fala, ki pua wan nua yua ke o tie o biga kuli.» 7 Yin juunimani yeni laa fala. U Tienu tiendi yi yeni kelima o nua yi ke tie o bijaba. Ki bonjaga n ye ke o baa kan tundi o tundifala? 9 Ti baanba yaaba n tie nisaaliba den tundi ti tundifala ke ti fangi ba. Lawani lii pundi tin miini ti yula ti Baa yua n ye tanpoli kani, ke tin yaa pia li miali. 10 Ti daanba den yen tundi ti tundifala u yogunu waamu bebe nani ban sua ke li dagidi maama, ama U Tienu tundi ti tundifala ti ñamu po ke tin taani yeni o gagidiñanma nni. 11 Li tie mɔmɔni ke tundifala kuliyen cili ki yaa tie pabiidili bonla kaa tie pamanli. Ama li yen yuandi ki cuani lan bangi yaaba yaa po mi teginma yeni mi yanduanma. 12 Lanwani yin paagi mani yi nii yi n yogili, yeni yi duna ya n tadigi. 13 Yi taana n yaa ñua yaasani n cuubi ke yua n diani taali n da kpigidi, ama lin paagi. 14 Yin lingi mani mi yanduanma yeni bi niba kuli, ki go lingi mi gagidiñanma, kelima yua n naa pia mani kan le o Diedo. 15 Yin fangi mani yi yula ke oba n da muni o yuli U Tienu ñanbili. Yin go fangi mani yi yula ke yaa jiinu n bia ki to kuli n da tua a benkpela, ki cuani ti yanyagidi ki yaa jɔgindi bi niba bonciala. 16 Yin go fangi mani yi yula ke oba n da tie conconma daano, yeni yua n faliyaala n gagidi naniEsayiyen, yua n den kuadi onikpedikelima jeyenmapo. 17 Yi bani ke lan pendi, wan den bua obaa n gaali o, waa den

baa. Baa keo den lingi yeniti ninsiidi, waa den fidi ke o baalebidi jagili. **18** Yii nagini ban den baa fidi kisii yaa juali, yaali n co mi fantama. Yii nagini ku gbangbadibiadigu yeni li biigiciali yeni ku fanciangu **19** yeni kakaci piebima yeniu nialu fuugu nden ye naankani. Yaaba n den gbadilaanialuden mia ke wun da gomaadiba baamayenmaki pugini. **20** kelima baa den fidi yaa ñbonli n tie ne: «Baa yaanga yaa sii li juali, ban ludi o a tana» **21** Ban den laa yaala yeni kuli den pia i jeje hali ke Musa yedi: «N jie ti jawaandi hali ki digibi.» **22** Ama yi cua Siyono juali, lani ntie U Tienu yua n ye ki fo yaa dogu, yaa Jerusalem n ye tanpoli kani, malekinba yaaba n yaba ki pundi a tuda tuda yaa kani. **23** Yi cua yaaba n tie U Tienu bikpiala, ban diani yaaba yaa yelatanpoli po nitaanli kani, yi cua U Tienu kani, bi niba kuli bujjalo kani. Yicuabi niteginkaabanaani n ye naakani, bani U Tienu n ñanbi yaala ke bi dagidi cain kani. **24** Yi cua Jesu kani, wani yua n tie o ñantaadipaano yaa candanbaalo, yeni o soma kani yaama n mii ki maadi yaa maama n ñani ki cie Abela yaa soma n den maadi yaala. **25** Fangi mani yi yula ki da yie ke yi kan cengi yua n maadi yeni yi mola. Kelima yaaba n den yie kaa cengi yua n sɔgini ba U Tienu maama ñanduna nni naa den fidi ki sani ki ciadi. Lanwani ti yaa yie kaa cengi yua n ye tanpoli po, laa pia tama ke ti kan fidi ki sani ki ciadi. **26** Laa yogunu o nialu den teni ki tinga digibi, ama mola o niani ti yaa ñonianu n tie na: «Yenma goga, nbaa teni ki tinga n digibi. Li kan yaa tie ki tinga bebe ka. N baa teni tanpoli moko n digidi.» **27** Lan yedi: «Yenma goga, » yeni waani ti ke yaala n tagi ki baa fidi ki digibi kuli, baa pendi, ke yaala n kan digidi mo n suagi ki yaa ye. **28** Lanwani, kelima ti baa baa yaa diema n kan digibi, tin yaa ye leni i tuondi, ki kpiagidi U Tienu ki ñua o yeni li fangili yeni ijejeke li mani opo. **29** kelima ti Tienu tie yaa fantama n bolindi.

13 Suagi mani ki yaa pia mi buama yi kpiiba po. **2** Yin da sundi mani ki yaa gaani bi canba cangu. Kelima bi tianba den tieni yeni ki malekinba cangu kaa bani. **3** Yin yaa tiani mani a kpaada po nani yi moko taa yeni ba ki tie kpaada yeni. Yin go yaa tiani ban faligi yaaba po, ki bani ke yi moko ye ti gbanandi nni ki tie ban baa fidi ki faligi yaaba. **4** Bi niba kuli n yaa jigindi li potaali, ki da tuo li potaaliyaa

duanun tabi yeniti jɔgindi. Kelima, U Tienu baa jiati buudi yeni mi conconma buoli danba kuli. **5** Yin da pa maniyi yula i ligi buama po. Ama yin yaa mangidi yi pala yeni yin pia yaala mola kelima U Tienu yedi: «N kan ña ña, N kan lu ña hali abada.» **6** Lanwani tipia li papaali ki yedi: «O Diedo n tie n todika, n kan jie pu. O nisaalobaa fidi ki tieni nni be?» **7** Yin yaa tiani mani yi gobidikaaba po, bani yaaba n den waani yi U Tienu maama. Yin kpaagi mani bi yema yeni bi juodima ki yaa togidibi dandanli. **8** Jesu kilisiti tie yenma wonli yeni dinla yeni yaa yogunu kuli. (aiññ g165) **9** Yin daa gaa ti tundi yuodi, kelima li ñani ki pala n yaa gbie sugli. **10** Tin pia yaa padibinbinli, yaaba n tuuni li kani naa pia sɔni n ñani li jiema ki je. **11** Ama ti yandi yaaba ke bi kpaba ti biidi po soma ke o padibado cua yeni li o kaangagidiñami nni. Ama bi yen ñani ban kodi yaa yandi li ñagilinni niinipo. **12** Ama Jesu mɔ bo cagini bi niba po yeni o soma. **13** Lanwani tin ña mani ki gedi o kani li ñagili nni niinpo, ki taani yeni o ofe nni. **14** Kelima nekanba ñanduna nni tii pia yaa dogu n baa ye yaa yogunu kuli, ama ti lingi yu n baa ti cua. **15** Lanwani kelima Jesu po, tin yaa pali mani U Tienu po yaa padili n tie ti pagidi yaa yogunu kuli, la tie ti ñona n yaa pagi o yeli. **16** Yin daa sundi ki yaa tiani mi ñanma yeni ti bulcindi, kelima lani ntie yaa pada buolu n mangidi U Tienu pali. **17** Yin yaa tuodi ki ñua mani yaaba n gobidi yi, ki yaa fangi ba kelima bi gu yi naani, ki bani ke bi baa togidi U Tienu yi maama. Yaa tiendi mani yenike ban fidi ki yaa togidi ma yeni li pamanli kinaa yenbidi, kelima li kan yaa pia yipo fuomaba. **18** Yaa jaandimanitipo kelima ti bani cain ke ti pala siadi ñani ki go bua ti tagi nyaa tiegili bonla kuli nni. **19** Min miadi yaala hali bonciala tie ke yin yaa tiendi yeni ke U Tienu npa nni u saanu min go ki cua yikani tontoni. **20** Mi yanduama Tieni yua n den fiini ti Diedo Jesu bi tinkpiiba siiga wani yua n tie i pe yankpaciamo, kelima o soma yaama yaa yogunu kulipo. (aiññios g166) **21** Wani n teni yin fidi ki yaa tiendi yaala ñani kuli. Wani go teni Jesu Kilisiti n yaa baadi ti kpiagidi hali yaa yogunu kuli. Amina. (aiññ g165) **22** N kpiiba, n mia yi ke yinjuuni kiga i nnaa tundi, kelima min diani yipo yaa maama ki fuu. **23** N bua yin bandi ke bifaabi ti kpiilo Timot. O yaacua n kani tonma, ti baa yegi kicua ki le yi. **24** Yin fuondi mani yi gobidikaaba kuli yeni bi nigagidiñanba kuli.

Yaaba n ye hali diema fuondi yi. 25 U Tienu
ɲanbdi n yaa ye yeni yikuli.

Jaki

1 Min jaki, u tienu yeni jesu kilisito naaciemo, n diani yinba piig n buolilie yaaba n yadi yadi ke ye ḡanduna nni kuli po, n fuodi bonḡanla. **2** N kpiiba, yin ya nua ya bigina kuli n cua i kani ne tie panmanli ya bona. **3** Kelima i bani ke dandanli bignma ba cua yeni i juunli. **4** Ama yin ḡaa ke li juunli n sɔni o tuonli ke juodi cain. ke yin tua ke yaabi n ḡani ke dagdi cain, ki da ke luo ba bonli kuli. **5** I siigan, nilo ya ke pia mi yanfuoma wan mia u tienu yua tieni bi niba kuli yeni li bulcindi, o kan fun yeni, o ba teni. **6** Ama wan mia yeni li dandanli, ke da mali ko b la bii o kan lai? Yua mali ko kan la tie nani mi ḡiinciamu guona, o faalu n figi ke pendi ya yognu yeni. **7** Ya nilo n tie yen kuli n da mali ko ba la liba kuli o yonbidaani kani. **8** O tie pala lie daano ke se kaan yendu o bontitiedin kuli. **9** Ti kpiiba nni yua n tie luodo pali n ya mani yeni u tien'o n sen'o maama. **10** Yua n tie piado mɔ pali n ya mani yeni u tienu n jiin'o maama, kelima o ba kpe nani o mua puugu yeni. **11** O yienu pudi ke o wulgu boncianli cedi ke ti muadi kuodi, ko puugu mɔ suodi, lan pia ya jawama mɔ bodi, o piado mɔ bu juodi ke suodi yeni o bontitiedin nni. **12** Li pamanli ye yeni yua n fidi ki juuni li biginlin nni, kelima bi ya bigno, li kan paadi'o, oba la li miali yali ke kilisito yedi ko ba teni yabi n bua'og yeni. **13** Bi ya tunlin o nilo ya yognu, wan da yedi: "o tienu n tunlin nni" kelima bi kan tunlin u tienu wan tieni yaali n bia, wan u tienu mɔ kan tunlin nilo ba kuli. **14** Nilo kuli tunlini yeni o maalma, ke kua ti biidin ke li baadi yeni mi kuuma. **15** Lan wani, o maal biidi ya punbi, li ba mali ti tuonbiidi, ti tuonbiidi mɔ ya yendi o gbannandi kuli i, lan cua yeni mi kuuma. **16** N kpibuadiba, yin da bɔndi mani i yula. **17** Li seli yeniya paabu ḡani ḡana polu, mi yinyiema baa kani, naani ke bɔnbɔnli, yeni lebɔnma ki ye. **18** U tienu yanbuama po i, ko den mal'ti, kelima o mɔnmɔni po ke tin ya tie o tagma nni kuli o kpiagdi. **19** N kpibuadiba, yin bandi ya bonli ne, li pundi ke yua kuli n cengi tontoni, ki da maadi tonma, ke da biendi o pali tontoni mɔ. **20** Kelima o nisaalo pabienli kan fidi ki yeg yeni u tienu sanu. **21** Lan wani, yin lu mani yaali n tie jɔgindi yeni mi biadima kuli, ke ya ḡua u tienu n buliya maama i pala nni yeni kelima li ba fidi ki tindi i maalma **22**

Yin da cengi u tienu maama beba, ke bondi i yula k mi cengma dagdi ama yin ya tiendi lan yedi yaali mɔ. **23** Kelima yua n cengi u tienu maama ke nan k tiendi lan buali yaali yua n nua o nungo n tie maama e nunualiga nni. **24** O ya siedi wan sundi tonitoni. **25** Ama yua n cengi bonḡanla ya balimaama n ḡani cain, ki faabi bi niba, ki tiani wan cengi yaali, ki tiendi lan yedi yaali, lan nilo la li seli wan tiendi yaal kuli nni. **26** O nilo ya tama ko juuni ke naa cuo u lanbu, o bɔndi o yuli. Lan ya nilo ya jaanma tie fanfanmi. **27** Ya jaanma ḡani cain, ke nan ke pia jɔngindi ti baa u tienu nintualin tie: ki ya todi a kpieba yeni a pikuaana bi fala nni ke goa cuo oba yeni ḡanduna jɔngindi.

2 N kpiiba, yinba yabi n daani ti yonbidaano jesu kilisito yua n pia ti kpiagdi yen, la ke ḡani yin ya tiendi n gagdima bi niba siigan nni. **2** Min bani yaali tie: ne o nilo ya cua ke kua li nintigilin, ke pili wula biagi bii i ligi moni biaga, ke goa yie ya tiadi n pia ti kpiagidi, ke o luodo mɔ kua ki yie akpalcala. **3** I yi jigndi yua yie ti tiakpiagidi yen, ke yedo: "kali ne tijigdi ya kalkaanu po, Ama ke nan yedi o luodo "fini n ya se lan kani bii fin wani n kali tinga nni t taana po. **4** Nani yii tiendi m gagdima i yanma nni ke goa yi i yula buud danma yeni i maal biidi kaaa? **5** N kpibuadiba, cengi mani, nani u tienu ke gandi yaabi n tie a luoda ḡanduna nuni po ke ban tua piada li dandanli nni kaaa? Ke goa baa wan nian ke ba puba yabi n bua'og kuli o diema nni? **6** Ama yinba, n fali a luoda. Nani a piada ka mabndi ii, ke caa yeni bi buudanba kani. **7** Bani ka biidi ya yerjanli n ye i nni. **8** Li ya tie k a kubi u tienu diema bali maama, nani lan diani maami yeni. Li yedi: ḡan ya bua a lielo nani ḡan bua ayuli maama yeni." **9** Ama yin ya tiendi m gagdima bi niba siiga nni, i tiendi tuonbiidi, li bali maama mɔ bui ke cuo i, kelima yi ke miado. **10** Yua tuo ke kubi li bali maama, ke nan goa miindi ba maayenma bibe, o pia i talgi li kuli po. **11** Kelima u tienu yedi: "ḡan da conmi" wani goa maadi: "ḡan da kpaanilo" lan wani ya conmi, bii ke kpaanilo, a biidi u tienu maama yeni. **12** Lani, yin maadi ke goa tiendi yal kuli, yin bani k u tienu ba jia i buudi ke ḡaa. **13** Kelima u tienu n ba jia ti buudi ya yognu yeni, o kan jie mi ninḡiima yua den cagni o lielo po **14** N kpiiba, i li ke li baa ḡani o nilo n yedi ko pia li dandanli ke na ke suani tuonli li po, li pia

be ya todima, o dandanli ba fidi ke tindo o? 15 I kpiilo ja bii pua ya luo ti tiayiekaadi, ke goa luo daali kuli li bonjekaali. 16 Ke i siigan yendo yedi o, ya kuni yeni mi yanduama, ke ban tongi o mu ke di ke guo, ama ke nan ke pun'o yal n tie tilad o yema po, li pia i laa fuoma? 17 Li dandanli mo tie yene, li yaa pia atuona li tie yali n kpe. 18 Ama, o nilo ya yedi: "fini a pia li dandanli, n mo pia a yuona n ba yedi'o; waan nni, a dandanli yali n ke pia tuona, n mo ba waan na n dandanli kelima a tuona po. 19 A daani k u tienu ye ke tie yendo beba, a tiendi ke lijani. Ba a cicilibiada mo daani yene, ama bi jie ke digidi(jegli). 20 Fini, o yanluodaano ne, rjabani ke ya dandanli ke pia tuona tie fanfami. 21 Nani ti yaja Abalaham tuonjana po i n cedi ke bi den yi'og o niteginka? Nani wan den tuo ke ba yidi o bijua Isak sala li padibinbindli po yen ka cedi ko tiegi i? 22 A la ko dandanli den taani ke yegi yeni o tuona, ko tuona yen mo den cedi ko dandanli nani ke dagdi cai i n. 23 Yeni ke diani yedi yaali n tienu: Abalaham den daani u tienu, ko u tienu nuali o po lan ya bonli ke li tie teginma, lan ya po ke bi yi'ug u tienu donli. 24 I la o nilo tiegi kelima o tuona po i. la ke tie li dandanli beba po ka. 25 Li goa tie yeni, liu poconconli Lahabi, o tuona po i ko tie niteginka kelima o den gaa bi tondikaaba cangu ke cedi ke bi togni san tianu ke kuni. 26 nani ya gbannandi ke pia naano n kpe maama, li tie yeni ke ya dandanli ke yegi yeni a tuona mo kpe.

3 N ninjabi, bi tundikaabi n da yabi i siigan nni, ke sieni ke ya bani ke bi te ba bu'ti hali lan ya paa. 2 Ti kuli maadi tin bua yaali, nilo ya ke maadi yali n tie o pakonli, o tie ya nilo n tie ninjanmo, ke go sieni ke conlin nni o gbannandi. (ke cuo oba) 3 Ya yognu ke ti taa i baabi ki loli i taam nona po, bi yi coln'ti ke tiendi tin bua yaali. 4 Diidi mani o ninbiagu, wani yeni o yabndi kuli, niyendo nmagdo ko caa wan bua naani. 5 Li tie yeni, ke o nilo lanbu tie bo nidiga ke nan ke sengi oba konman nni, o mu nidiga n yi te di ke biani li fuali kuli. 6 O lanbu mo tie mu, ya nandunli n gbie yeni o yinyogu, ke jogndi o nusaalo gbannandi, ke biidi ti tajenli yenma, ke wan oba monosieni ke ye a maba nni. (Geenna g1067) 7 I yanbuoli kuli yeni polu po mu nuami kuli, tinga nni bo balinkaana yeni mi nim nni bonfuoda kuli ye o nilo yikod po. 8 Ama nilo kan fidi ke paadi o lanbu, ke li tie ya

yianu, ko gbie yeni mi kuuma lobdi 9 Ti tugdi ti lanbu ke yiini ke dondi u tienu, t goa tugdi wani ke maadi ti maabiidi u tienu n tagi yaali ke tieni o ninnangu po. 10 Ya nonu n maadi mi maanjanma yeni, lani n goa maadi ti maabiidi. N ninjabi, da rjaa mani lani n ya tie yeni. 11 Bonga kpeli ke ye ke puubi mi nu yia maligi ke go puubi ya numa milgi ii? 12 O kankanmu, n ninjabi, ba fidi ke loni luan tola ke li ya ki tie kankana i? Li tie yeni ke yanumi kan fidi ke ya maligi nani sicili numa yeni? 13 Ujmaa i, i siiga nni, gbie yeni mi yanfuoma yeni o nunfanbu i? Wan jiini oba ke wani o tuona nni, ko gbie yeni mi yanfuoma. 14 Ama, li ya ke i pia i pala nni ti maalbiidi, da dongi mani iba ke goa da pua faama ke sieni ke nua i moni. 15 Li yanfuoma ke nani polu po ka ama i tinga ne po, li tie gbannadi yeni sitaani yaali. 16 Kelima naani ke i nanga yeni ti gbannadi buama ye, mi tudima yeni ti bontitiedi biidi buoli mo gbie e. 17 Polu po yanfuoma n cindi ke moni, ke gbie yeni mi buama, dagdi, ke taagi, ke gbie yeni sugli, ke tieni a luarjanma, ke k pia lugdima ke goa tuagi. 18 Laafiaa luana naa yabi n maadi i moni kani.

4 A konkona yeni ti maa bidbidi naa le ee? Li ki tie i bonbuakaan ka ke i kon yeni i ninjab bi dandanlin nni? 2 I ponponcianli po cedi ke i k pia pu. I tie nikpala ke suani ke beli yaali ki kan la. I gba ke goa tuadi li njaniali ki yi k laadi bonli ke dugni i ke buali u tienu. 3 I buali ke b yi ki tieni, ke dugni yi bani yin miadi maama ke kpaani ke buama n ti. 4 Yeni yin tie concona maama kuli, i k bani ke nanduna ne buama tie konkonli yeni u tienu i? Fin yua n bua n donl yeni li nandunli, tie u tienu yibali. 5 A tila wangi'ti li kuli ke maadi ko u tienu n bua'ti ya po i ko kuan'ti o fuoma. 6 Ama i ke bani, u tienu tieni ya paabu yabi, li po ke i diani maadi ti: u tienu bieli bi japadami ama ki di sugli taligi po. 7 tug man i ba ki cabi u tienu, ke koni yeni sitaani ke wan sani k fagdi i kani. 8 Nagni mani u tienu, ke wan fidi ke kobni ti. pit mani i nui, biidi daam, ke njanbi i pala, njalaci danbi. 9 Ya ye mani o paasiadgun nni, ya mo mani, ya buudi mani! cedi mani ke laadi n tua kumoni, ke i pamanli n tua yinyog i po. 10 Jiin mani iba u tienu nungan, ke wan doni. 11 N ninjabi, da maadi mani liebi po, a ya maadi a ninja po, a bu a ninja, a kon yeni yiko i, u tienu yiko. A ya koni yeni yiko, a ji ke conlni yiko.

ama a bu'gi. 12 Yendi beba n tie budi daano, u tienu, wani beba n ba fidi ke faabi bii ke biidi. A tie ŋmaa, fin yua bu a lielo yeni. 13 Cengi mani, yinbi yabi n maadi: “dinla, bii saala. ti ba gedi ya dogu ne, ti ba tuadi lieli po ke su bii ke ba ti ŋuadi. 14 ŋmaa n bani yaali n ba cua saala, yeni nulo yema n ba tua nandi? I tien nani ya walu yi cua ke pendi leni. 15 I bo ba yedi nanda: “u tienu ya bua ti baa fo ke sɔni ya tuonli ne bii lielo. 16 Mɔlane, i wangi iba i tuona po. Japaadi buoli kuli tie fanma. 17 Leni yua bani mi ŋanma tienu, ke yen ke tiendi, o tieni biidi.

5 Mɔlane, yinbi bi ŋalmandanbi, ya buudi mani bonciali yeni ya yubonli ba te cua i po. 2 I ŋalmano bedo, ke a dundula mua i tiadi. 3 Ke i wula yeni i ligi kuli kua i tanmɔni, ke li tanmɔni te ba fi ke sedi i po, ki di i gbannandi nani o mu yeni. I taani i ŋalmano i dajijuogi daali. 4 Diidi mani ya paogu ke i bo ba paa ka ke pani i tuonsɔnbila yabi n koni i kpaabu, ke bi yiogni yeni m tuama! Ke yabi den taani i bonkukuodi yigni pundi hali li kɔnli ya tienu kani. I yali iba ke tiendi yin bua yaali i tinga po. 5 I pala kuli gbie yeni o mangu yeni yin ke muani bonli gi tinga ne po ke wangi tianbi fala yen mi cicagmi. 6 I cagni ke go kpaal talginba. 7 N ninjab, ya tie mani sugli dam ke gu jesu guanma, nani o kpaalo n yi gu o kpaabu ŋuadi maami yeni. Ya gu mani nani i cincin taagi yeni i taajijuogi yeni. 8 I mɔn ya gu ke bobdi i pala ke jesu da ke guani. 9 Da mɔ mani i liebi po, n ninjab, ke ban te da bu'i. Diidi mani, buud daani n se o buliŋɔbu yeni. 10 N ninjab, tiadimani u tienu tondikaabi yeni o yegnkaabi n bo laadi ya fala k pia ya pagniili u tienu maama muandun nni. 11 Diidi mani ti yi yabi n juuni “niŋanma.” i den gbadi job n po puni ya juunli, ke u tienu ji bo te cedi ko juodi ti ŋandin. 12 Ke fidi li kuli, n ninjabi, da poligi mani polu po, bii tinga po, ke buali liba kuli ya po. Ama, yin tuo yal yin ji da lebdi, yin yie yal mɔ, yin ji da guani ke tuo, ke fidi k yin da ba ti buudin. 13 ŋmaa'i i siigan ne sieni ke ye fala n nni? Wan jaandi ŋanma. ŋmaa n ye li pamanlin nni? wan yin i biayani ki dondi. 14 Nilo yia i siiga ne k pia laafiaa'i? Wan yini o jaandidiegun nikipela ke ban jaandi o po ke sɔg'o m kparaŋnma. 15 Ke bi dandanli u tienu n nni ba cedi ban paagi, k o ya tieni biidi kuli u tienu ba di sugli o po. 16 Ya miadi mani sugli i biidi po yeni i liebi po, ke fidi ki la

laafiaa. O niŋanmo jaandi mɔni boncianli. 17 Eli bo tie nani tinba yeni, k jaandi hal ŋanma k mia u tienu ke taaga n da baa, ke taagi k baa ke biini bina taa yeni ŋmaali luobi. 18 Ke o go guani ki jaandi, ke gi taagi baa ke gi tinga fii yeni o luana. 19 N ninjabi, li ya tie ki siigan nni nul sani ki fagidi yeni u tienu, k o lielo guani yeni'o 20 wan ya bani ki yua n gogdo, o faabi li daano ke go ŋani'o m kuum taana nni, ke wuoni o biidi boncianli.

1 Pieri

1 Mini, Pieri, Jesu Kirisiti n lugdi yua ke o tua o tondo, n dangi yi li tili ne, yinba yaaba n dugi o po, yinba yaaba ke U Tienu lugdi ke yin n̄odi wani o bá. N dangi yinba yaaba n kua P̄ontu, Galati, Kapad̄osi, Asi leni Betani diema nni, yinba yaaba n fagi leni n̄aljanli, yin dagdi leni ya diegu. **2** U Tienu, ti Báa lugdi yi na wani o bá n̄ bo tuodi ki jagi maama, ke o Fojanma paadi ki seni yi, ke yin ya c̄olni Jesu Kirisiti, ke o s̄oma n̄ cedi yin tua yaaba n dagdi U Tienu nunga nni. N miadi ke U Tieni n̄ waani yi o buama, ki puni yi mi yanduanma. **3** Dondi mani U Tienu, wani yua n tie ti Diedo Jesu Kirisiti Báa! Wan bua ti ya po i, ke o cedi ke ti go dá pia li miali. Kelima, o cedi ke Jesu Kirisiti goa ki yiedi mi kuum puoli, ti bani ke o ba tieni ti po nani wan niani maama **4** O cedi ke ti ba fidi ki daani ya bona ke begni ti po n̄aljanli nni, ya bona n ba waagi li bina leni libina. **5** U Tienu guu n̄a leni o paaciamu kelima a dugi Jesu po. O guu n̄a nani lan buali maama, Tin ye ya yenyienu ne juodma, o ba fie a Setaani paalu nui nni. **6** A pali mani kelima yaala n ba ti cua po ama m̄olane i biidi i pala waamu, kelima ya bigna nmabndi waau waamu. U Tienu tuo ki cabi ke ban ya bigndi yi na ban bigndi wula ki bua bandi li ya li ya pia mayuli, kaa pia j̄ogndi. ya bigna ke a laadi ne n̄ani a po. **7** li bigna tie ke lan waani ke a dugi Jesu po. Li m̄oni boncianla U Tienu po ki cie ki tinga nni wula kuli, yaali ke u mu ba fidi ki biidi. Kelima a dugi Jesu po, U Tienu ba kpiagi **8** I bau Jesu bá leni yin ki la o. Bá leni yin ki nua o m̄olane, i pala mani boncianla; **9** kelima i dugi o po, U Tienu faabi yi i tuobiadi po. **10** Bi sawalpuaba bo cili hali ke li fagi ki maadi ya tondu ke U Tienu waani ba wan ba tini maama ki faabi yi dayenli. Bi kpaagi boncianla li bona po. **11** Bi den bua ban bandi Kiristu yantiali yaali n ye bi niinni ne maad n̄ma ya maama i. Bi go den bua ban bandi lan ba tieni ya yogu. Bi tieni yeni kelima li yantiali yeni den tuodi ki waani ba, ke Kirisiti ba la fala, ki kpe, ke o kuuma puoli, o yudandi bona ba yuandi ki d̄oddi. **12** Li den d̄ogdi ki waani ba ke lan ya bona ki tuodi ki legdi, ki ba tieni bani ya po ka, ama yinba ya po i, ke bi waani yi o laabaaln̄amo, U Tienu Fojanma yaama n n̄ani tanpoli paalu po, ke bá malekinba legdi, ke ban

la yeni bi nunbu, ki bandi cain. **13** Laniya po i, ke li buali ke yin n̄agni yi ciamu a gbana, ki baa mi maaljanm, ki n̄a ti japaadi, ki ya ye yeni li dandanli ki sedi taajalalie, ki guudi ya n̄anbli n ba cua yeni Jesu Kiristu d̄ogdima **14** Yin ya tie nani ya bila n c̄olni yiko yeni, ki da togdi ya n̄almanbuama ke yi den pia yin den tie yanb̄andanba ya yogu. **15** Nani yua n yini yi gagdi ki n̄ani yeni, imo n̄ ya tie yaaba n gagdi ki n̄ani i tuona nni kuli, nani lan diani maama: **16** I baa tie yaaba n gagdi ki n̄ani, kelima n gagdi ki n̄ani. **17** Li ya tie ke i jaandi ki miadi i Báa yua bu ti buudi ke ti n̄ua yuakuli yeni o tuona, kaa pia lugdima, yin ya ye yeni li fangli hali tiga ne i miali banlu. **18** Yin ya bani ke li ki tie yeni ya n̄almani n ba dudi, lani yaa ka i ligi bii wula ka cedi U Tienu daa ki faabi yi yeni yin dini ya faali yi yaajanba fanfanma yenyienu po **19** Ama yeni Kiristu s̄oma yaama n pia mi buama boncianla, nani ya pabiga n ki pi biidi kaa go pia p̄odi yaama yeni. **20** Bi den tuodi ki lugdi o ke n̄anduna da ki tagi, ke li ti d̄ogdi ki waani i ya po mi juodma yogu. **21** Wani ya tuona po i, ke i dugi U Tienu po, wani yua n yiedi Jesu bi tinkpiba siiga, ki puni o ti kpiagdi, ke i dudugdi yeni i dandanli n̄ ya maa U Tieni po. **22** Nani yin n̄uudi i pala ki n̄odi i m̄om̄oni, ki baa pia payenli buama yaama n ki pia j̄ogindi yeni i, yin ya bua i lieba boncianla yeni i pali kuli. **23** Kelima i baa li miapaali, ke li naa n̄ani ya bonbuola n ba dudi kani ka, ama ya bonbuola n ki pia dudma kani; lani n tie U Tienu maama yaama fo, ki baa tundi ki ye hali ya yogu n ki pia gbenma. (aiōn g165) **24** Kelima gbannandi kuli tie nani ku muagu yeni i, ke o kpiagdi kuli mo tie nani ku muapuugu yeni. Ku muagu ya kuodi, ku puugu mo n̄ baa; **25** Ama O Diedo maama tundi ki ye hali li bina yeni li bina. Ke lanyu maama tie ban waani yi ya laabaaln̄amo yeni i. (aiōn g165)

2 Laani yaapo, yin n̄aa n biadima yen bond buol kul, palalie malm, l poponl yen ti sugid buol kul. **2** Nani a canpandaa nbua n bim yinb n yaa bua naan̄anma n tie O tienu. **3** Li yaa tie ke, yi leni ki laa k O tien n̄aan. **4** Nagman O tienu kan ya tanl n fo ki binub lun kO tienu gand line, ke li pia mayul boncianl. **5** Yin b yaab moa tie nan ya tana n fo ten baa maa yi yin tua O tien fuom diegu. O fuom n ye naan kan. lan yi baa tua yaasalayidlo ngagd O tienu po, k pad o po yaa pad n pagidi, ki go man o po, kelma

Yesu kristo yaa po **6** Li dian ki yed: Diid n bli siyon dogu nni li tanpuukal, min gand yaal ki ltie tanmonl yua n dug li tanl yen po kul kan fiag. yen l tingbal tancianl. **7** Laa tanl tie jingd yinb yaab n daan po. Ama yaab n kaa daan po wan, l tie b tan maab n den yie yaa tanl, lan n tua l tan puukaal. **8** B tuud klma baa tuo k daan o tienu maam. k b ji ba li tund k ya tie yene. **9** Ama yinb wan, yi tie ban den gand yaa buolu, o bad o salayidla, yaa buolu n gagd k njan, wan baa yaa buolu yucel po. o yin yin k yin yi ña l biigl ni, k kua o yennm. **10** Ji den kpel ki tie o buolu ama molanne k ji tie o buolu, yii den kpel baa k o gbad ji po nuñima, ama moala o gbad yi po n nuñima. **11** N buakaab n mia k go tund yi, yinb yaab n tie cambia yen b canb njanduna ni, k yin yaa yied k da tiend o toabu yen yi maalmma. **12** Yin ya pia o yinyienu njaamu yen yaban k ban o tienu sigin. lan wan b ya mad k tien yaal n bia, ban la e tundnama k kpiagd o tienu, o cuam daal. **13** Lan wan, yin yaa jind yi yula klma yomdan po, b nuba n din ya bol danba kul kan, la tie n diem bad. **14** B gobnanba kan wan soan yaaba ban yaa pa e tagl danba b biadman panpaani, k yaa pag yaab n tiend yaal n tiel moa. **15** klma, otien bua k yin yaa tiend yaal n njan yeni, k fid k mumoni b yanbaandamb yen b yanbidanb ñoana. **16** yin pia n yam, k ji da tie n yam ya kpiagd n ba tie n biadm, ama yin yaa tie nan o tienu naacnab. **17** Yingni b niaalba kul, k bua yi lieb, yaa jie man o tienu, k conl ni o bado. **18** Yinb b naacnab, yin yaa fangi yi canbaanb, k miid y yula b kan, laa tie yaab n njan k go ding bebe kan ka, ba yaaba yaa yama n pa mal ya kan. **19** B ya faligid o mial k waa pia tagil, k o tuo k gaa klma o fang o tienu, l tie yaa bonl n njan. **20** bi ya faligi yi klma yi tiend t tuonbiad k yijuun, l baa cuan yi po be yaa pagd? ama ya tiend yaal njan k b falii, k yi juun l tie yaa bonl njan o tienu nintual. **21** o tienu den yin yi lan yaa po, klma kilisu wan oba modo den laa fala yinb yaa po, k nja ya lisan tong buol, k yin yaa nua o ya fuunu. **22** Wan, waa den tien tuonbiad kul, baa den gbad bandugu o ñoabu ni. **23** Ban den sugo ya yogunu, waa den ñian. ban den falgd o ya yogunu, waa den fun yenba. ama o den tend o yul yua n jag t buud yen n tegm. **24** wan yua n den tug ti tuonbid o gbanand ni o daagu po, k tinb yaa n kpe ti tuonbiad po yeni n ya ye k fo k baa tiend t njand, l tie klma o yied ya po k yi paag. **25** Yi

den tie nan yape n bod yen, ama moala yi guan yi yankpaagama kan, wan yi guud ka ya kan. **3** Yinba bi puoba, yin ya jiindi yibá ki colni yi ciaba; yeni bi jaba siiga, yaaba n ki colni U Tienu maama n lá bi denpuoba yenyienjamu po, ki mo n colni U Tienu maama. **2** Ban lá ke yi yenyienu ye u bá, ki njan, kaa pia jogndi. **3** Yi njamu n da tie yu ke bi niba baa nua kav, nani ki pianu ti yudi, ki pili wula biamu leni li laani, ki la ti tiagbengdi, **4** Ama, lan ya tie ya njamu n ye yi pala nni, mi tagma nni njamu yu n tie li papienli leni mi yanduanma, n pia ya dunga n yabi U Tienu kani. **5** Li tie yeni, yogu bá ke bi puorjanba bo jiini bi bá ki colni bi ciaba, ki daani U Tienu nni, **6** Li tie nani Sara n bo jiini o bá ki colni Abrahami, ki bo yii o oyonbdaano yeni. Li ñani o kani ke yi tua bi jifanba, ki tuuni a tuonjana, ki jeje bá kan fidi ki nmadi yi yama. **7** Bi puodanba, ya ye leni yi denpuoba mi yuafuoma nni, ki ya bani ke bi tie yaaba ki pia paalu ki pundi yi, ya colni ba kelima ban leni yinba n ba taani ki baa U Tienu kani njalbalgo leni li miali. Yin ya fo yeni, ke libá n da tua bonpankaala yi jaandi po. **8** N maajuodma tie ne; yi vkuli n ya pia maalyenma leni yi lieba, ki ya gbia yi lieba ninñima, ki gbie leni mi buama yi ninjaba po, ki go ya pia mi ninñingbadmav, ki ya jiindi yibá yi lieba kani. **9** Da taadi mani ti biadi ki pa ti biadi, lan yaa ka ki taa ti sugdi ki pa ti sugdi; ama yin ya gaali yi lieba kelima lan ya po i ke o yini yi ke yin baa o kani li seli. **10** Yua bua wan ya pia li miali, ke saala po lan ya njan o po, wan cuo o ñobu yeni o biadima, k go nja u faagu. **11** Wan nja u bonbiigu tiema ki yaa tie yaali njan, ki njodi mi yanduanma. **12** U Tienu nubina ma o numoma po k o go cengi bi jaandi. Ama u Tienu nungi mōni yaaba tiendi ti biidi po. **13** nja bo fidi ki biidi nja ya yogunu k a tie yaali njan. **14** Ama li ya sua k a laadi fala ki dugni njan nja u mōmōani ya po mi yedinanma tie a yaali. Yin daa jie ki go daa nmadi i yama. **15** Yeni lan kuli doni mani jesu yeli i pal nni. ki njanbi bobni ki ya guu yaaba ba buali yi yaala ya po cedi k i dugi u Tienu po. Ama yin yi tieni li kuli ne suoo yeni li colini. **16** Yi mōndi ki tōgu n ya njan, ki yabi sugdi jesu njodima po, bii g maadi ti mabiidi ti po, ban fiagi. **17** A li ya tie u Tienu buama po ti la fala mi njanma tiema po latu yeni ti la fala ti biidi tiema po. **18** Kristi mo la fala yema t

biidi po, wan yua bo tiegi, o la fala tim yaaba bo tie ti biididanba po. Ki wan fidi ki nagini ti u Tienu kani. Bi bo kpa'o yeni o gbanandi, ama k o naano yiedi. **19** O tagnmi bo gedi u tinkpiigu nni ki muadu u Tienu laabaali **20** Ban yaaba bo ye li mabili nni ki bo k cōlini ya yogu k u Tienu bo puni li juuli ki guu Noe yognu yeni ya yognu k o bo kpaagi gu ñinbiaciangu yaali k u Tienu bo fie nibiyani mieli mi ñinma nni. **21** Li tie mi ñinwulma bonnannanli yua gaa ti dinne ki laa tie nani o ñuudi ti jōgndi ti gbanu po ka. Ama ya bontitiedi n ñani u Tienu nungi nni Jesu Kristi yiedima nni. **22** Yua ye u Tienu jienu po wan doni poli naan kani ki menekinba, u paaciandanba, yenibi yiko danba cōlin'o.

4 Lan wan, klma kilisu den laa fala o gbanand po. Yi mon bobn k sed lan yantial, klma yua laa fala o gbanand nni paad t biid. **2** Lan ya po, ya dana sien o po hal omial bianu, yin da go mad ki bua ti gbanand buam ka, ama o tienu buam. **3** Li yaabd klma ya yogu n pend eden sonn yab n k ban o tienu ya tuona li po n conconma, yen t gbanand bon bua kaal biadla po, li da ñugaadl k di k ñu pend yen e buuli po. **4** Li tie boncanl, yin da tie tomtom k ban kua n conconm sanu nni yen ban ya pua e po ofagu. **5** Ama bi baa wan yua bonmn k ba jaa t buud yab n fuo yen yab ban kpe kul. **6** L tie lan ya po k b den wan o tienu labaal yab n kpe kul, k ban fid k ya pia o tienu mial klma n fuom po, ban den bun b nub gbanand po klpen. **7** Bonl kul jijug nag, yin ya fani k ñanb ya kub e yula k ya paa e jaand nni. **8** Lan fid bonl. Yin ya buaman e lieb yen e paal kul, klma n buam piin t biid boncianl. **9** Yin yaa gaan e lieb cangu, k da yied man. **10** Nan yi tie o tienu ñalbal bogid ka ñama, yua kul ya suan o lielo po yen ya paal ko den ga. **11** Nul ya maad, lan ya tie nan o tienu maam. Nul ya pia o tienu wuol wan ya pial yen ya paalu k o tienu tien lan fid bon kul o tienu ya kpiagd yesu kilisu po. yua die t kpiagd yen o palu abina yen abina, amina. (aiōn g165) **12** N buakab, lan ludi y nan boncanl yen, yen ya fala n bacia k bigne kul. **13** Ama e paala n yaman, klma y tan yen kilisu o falan, okpiagd ya cua ya yogu e paala baa mann paa. **14** Biya sugdi y klmakilisu yel po, li pamanl n ya ye yene klma t kpiagd fuom yen o tienu fuom ye yene **15** Ama e sigan o ba kul n da laa fala klma o tie o nikipalo, nan o nayigo bii yua tien yal n k ñan, k go da kua b tiammaam

nni. **16** ama yua la fala klma o tie danka, wan da jie efe li po, wan kpiag o tienu yel. **17** O yogu pund k t ti buud ba cind o tienu den. lan wan, li yaa tie k t buu cili yen tinb, yaaba n yie ka gaa o tienu labaal ñamo y jodima ji ba tie lede? **18** Nan e dian n maad maam. o niñamo ya la fala o foam poyua yie o tienu yen tie tuonbiad daano mō te? **19** lan wan, li pund k yaban lad fala k li tie o tienu ya buam po n suag k ya tiend yal ñan k ñan b nanlmu yua tagiti ya nug nni.

5 Diid ya maam k n mad yimb a nikipela yab ye i ya siign, min o nikipelo nan ban yen, kilisu falaa sieda po. yen k go ye ya ciagd n ba te cua. **2** ñaanbi kub man o tienu yand yab ye e nugun, lan di tie nan mabl ka, ama n yambuam, yen o tienu po. la di tie ñmapangu po ka ama l pa pienl. **3** Lan da tie e po nan paalu yim yen yab ced k baa in bōdm, ama yin ya tie man yaban mon ti yand po. **4** ya yogunu ko yankpabaad bo legd oba ten yi ya baad folga n pia t ciagd n kan ba bia. **5** Yimb yaab n tie jawaaba mōn jimane ba a nukpela kan. yal tie e buol kan kul, k ya pia min yan jim, klma o tienu tie ñalbalg yab jiin b baa kul. **6** Jinman e ba o tienu nugupaalu po. lan fiidi k wan duon yi o yogu ñamu po. **7** Yen yin tugd man e maalm kul, klma o mōnno ñam ki kubii. **8** Ya tie dogdma, ñam ya kub man. e nando sitan fangi nan liyanbol yen k kpan yua ko ba ñmano. **9** Pado man yen ya dandanl pa paa, band man k lan faala n kuan e ninjab l ñandunlin. **10** Ya tienu pa kan kul, k yi yi yesu kilisu ciagd yogu kul tu, k l ya po e ba cagni wamu, ko ba te guani k pag yi, k ten yi l junli, opaalu k go tien yi yal ke baa te ñanmbised. (aiōnios g166) **11** Wani pia o paalu yogu kul tuul amina! (aiōn g165) **12** N togn silivain po t ninjua yua tieg k n dian k bua pag e pala k maad k ya ñalbalg tienu k yi ñuan n tie e mumon. **13** Babilona jandiogu yab fuond yi, yen mark n bijua mō. **14** Fuond man e lieb k gobini ilieb kul, k yanduam ya ye yene.

2 Pieri

1 Siimon Pier, Jesu Kristo njuantieb yen u tuon sunl, ku din yab ga t mo ya dindal liel, kl tie t tienu mon kund yen t letua Jesu Kristo po. **2** T tienu yen te yomdaano Jesu njal balg yen u yan duam nya ye yen i **3** Nan u tien paalu ntenti yal bu piel g tod ti tin ya pia l mia yen t nand, lan na yua yinti n ten ti ya bam kl tie u yabdu yen u njanol po, **4** lan yul ceod ku puoni yal yab k go njan njan k yoyen ti klan Piet lan togn l kan yin mo ji ya naan yen u tien, nan yin san k nja t jognnd yal ye dul nan kdugn t nian biid po. **5** Li ya po mono ced ki bu mond k tug i dindan l k taan yen t nand, i ya taan yen ti nand yin pugn n bam. **6** i ya pugn n ban m yin ya tie bon kul k dagd, i ya tie g dagd yin pugn f juunl, i ya pugn l juunl yin pugn l paniigl, i ya pugn l paniigl yi pugn tjaand **7** i ya pugn t nand yin pugn n buam yen i lieb i ya pugn n buam yen i lieb i nugi m ya tien i leib po. **8** G dugn l kul ya yeyenti, bojanli, l kanja t pam t yomdan Jesu banm n. **9** Ama yua k pia l banm kul ne tie juam i, u k no Pagm, u sund o tuon bikpela kul piinu u. **10** L ya po ced k maad n nidjab k i yin mond g ya se gal tie. Wan yini yen wan Lougol: nand, k dugn i ya se yeen, i kan ban k baa. **11** Lani k t bu kua t yomdaan Jiesu Kristo diem n. (aiōnios g166) **12** L po ced kn bu mond Knam ktiedi l bona, yen yin den lban mono k yin go njan kya se dinne i momonin. **13** n la kl tie n po ninmonli min da pia imian ne min mond k find i k njan k ce gli. **14** Nan tyom dano Jiesu Kristo n dan dogd k Waantnand yen, n ban kinkuum jikpag. **15** Ama n mond k n kuum puolpo mono, yin nja tian lbona po. **16** T ktug kpelug lany ka kpanjam ka k tundi yiesu paalu yen u guanm, ama t tudi nan tinm mono nlaoyen t nimbini yen. **17** u ga tba u tien kan t kpiagol yen t yabnd ya yogu k t Tienu bu maadyeno tapolpo k maad u ne tie n bibuadigi, n ta n buam kul tu g tien u ya poi. **18** k t den ye yeno l jualpo kt gbad u niel k l nan tapol po **19** T go ban k tin njan g coln n magnuam yal ne kl tie nan l fidle yal yien l bubonl na tie momoni ya ca yen lan pan Panel ku sinagun. nja big n ji Pii ti paln. **20** Tn go njan g ya ban k u tien magnuam ne g dabd t sogl Tuntuna, **21** K dugn l ktie nuPosaal yanbuam po ka knmagnuam bang nan, ama fojan n njanmagol b mud kb maad u Tien po.

2 O dogu nni bo pia i sawalipua fadanba, l bia ti baa tie n yeni i siiga, k bo ti cua yeni m bangitudikaama k bo yie diedo yua den cua k fabi ba, k cua yeni bi po to tondi. **2** B tianba bo ti njodi bi faagu sanu nni ki baa m cacagma nni ' **3** tugtogu po b, bi bo su'i yeni n tie faagu. ban yaaba k b nua 'b hali k li fagi l mabli po k b ye biidma k pia gbem. **4** kelima u tienu den yabidi meleke ba yaa biid ama o kagdi b po o mubuogu i, k ji guu b buud daali. (Tartaroō g5020) **5** U tienu go daani njanduna niba yaabi ye hal ya yogu ba k dad b tuba. u den cedi ki taagi baa k biani ya nuba bo coln'o, Ama o bo fie Noe o mokundaani. **6** O tienu go bo dadi b nuba tuba k juu Sodome yen Gomore dogu o muu k li buodi ki to fantam. yaal bo cua bo tie tubdadli yaab k coln'o po. **7** Ama o bo nani Loti "Loti bo tie numoni" k bo yiq'u yeni l dogu niba n tieni ban bua yaali k b yiyienu pia i fee. **8** Wan l nitegingka den ye yeni yanyagiciandi yen wan gba k go ban tie b niba ya biadima **9** kul ya po o diedo faabi yaaba fangi ki nan bo dadi b niba tuba ti buudi daali. **10** o bujiali cuonu ba cuo yaaba n nua t gbananbonbuakala yal njoagini k go fali o diedo bali. **11** Bani meleki nba yaab pia u fidu yeni u paacianmu k cie b bangi- faadanba k fali 'b ki bia go k sugi ba. **12** Ama lan niba tie nani ti yandi yeni b sugidi ban k ban yaala b ba kpa bi nani ti yandi yeni **13** Ban somi ya tuonbiidi yeni ti t bo la l tuonbiidi nuadi o yienu k bo somi b gbanandi n bua yali, b go kan taan yeni, k bo je m jiema b bontitiedi biid b yela k go kuandi ba i fei. b tie k bondi k l mani bi po. **14** Ban l kpaani b puobi k bua ban yaa tie t biidi yokul. B bondi yaaba k pia dudugidi kristo nni, k b nua'b. Bsuni k bonla kuli n ji ya tie b yaami. Bani k u tienu to'b o njobu. **15** b daan o san njanmo k bodi k fagidi, g go bo sod bijua Balam sanu. wan balaam bo bua ti jiedi, k ban ji ban ban bo tie'o yaali k wan sundi o biid po. **16** Ama u tienu den fu yen' o o bontitiedi po. k cedi k'o njobu o ya yang k maad, maadi yen'o nani nifosaali nialu. k beli wan u tienu tondikaaba balaam k wan sundi o jadituona. **17** ya nib n du o faagu tundi ne, tie nani cakuoma yeni b bia baa tie nani ya tawaligbagu k u faagu pie k l kand yeni. U tienu bobn l yiali b po l bonbonli. (questioned) **18** Byi bobni yeni b mabami boncianla k l nan k pia niim nni, k taa o nulo n nian yaala k njan yeni k dian[o u diagu, k cuo ya nibi n da k gbaa k yie yeni yaaba nyie u tienu sanu **19** b yi puo'b

yaali n kuai k ban mono nan nua k b gbanandi
 bua a bona yeni. k bo bianba. 20 Yeni l sua k ya
 sua k niba gba gba k t ñan ñanduna ne jogndi
 tuona kelima ti diedo yesu kristi o candaano ya
 bandima po b juodima baa bia ki cie bi cilma. 21
 Lan danba bo ya k ban t m ònkundi sanu, bani n
 ñan yeni ban bandi l sanu, k go daan u tienu
 maama yaal k bo tund'byeni. 22 Li tie bipo nani
 ya kpanjami n tie mòmòni yeni. "o gbanlo go
 ki di o siindi" yeni: bi ya wali duoñua o go ki
 pangidi ti bgidi nniò.

3 N buakaaba, diid mani kadaadi lie po n yeni
 k n da ii. N dangi li kuli ne ki bua tiandi ya
 tunda ki den ga yeni, k kpaani ki yin ya pia
 mi maalñanbi. 2 K lan fidi k yin ya pia tiani U
 Tienu niñuantieba n den maadi ti yaali k tagni t
 yonbidaano yeni ti fiedo yiko nba. 3 Ya tunda ki
 den gaa bi tundikaabi kani yeni, k lan fidi ki yin
 ya bani k dajjuugi da naan, b nibi b cua k ya
 laa yii ki sugdi. 4 K tua, wan den puoni ti k o b
 guani yeni, o ji ye le i? Kilima hali ti yajanba
 n kpe l da li tie nani lan den cili maami yeni.
 5 Bi bua sundi k U Tienu maami po i k tapoli
 yeni i tingi den tagi, yeni k o den taani mi ñima
 kaan yendu kani, ki cedi ki tingi ji bil kuonli. 6
 Li bona po i k mi ñuma den yili ñanduna ki dini
 ya miana n den ye. 7 Polu yeni i tinga ya ye
 mólane, U Tienu yedi k o baa ye i ki guu ya daali
 k u te ba bu bina buudi, ki biani yaabi ki colmo.
 K o polu yeni tinga n di o mu k buodi. 8 Ama n
 buakaaba bonyenli baba n ye ki bo kan sundi,
 yeni ti yonbidaano ya po, daayenli tie nani bina
 tudli yeni, k bina tudli tie nani daayenli yeni.
 9 Bi tianbi maali k ti yonbidaano yuandi yeni
 wan den puoni yaali, ama o pia ti po li pañiili,
 kilima waa bua ki nuli n bia fami, ama o bua ki
 yua kuli n lebdi o pali ki ñaa ti biidi tiema. 10 Ti
 yonbidaano n bi cua ya daali, li baa tie nani o
 suudi n yi libdi bi nibi yeni. Li daali tapoli po bi
 bodi, k yaali n ye poli kuli n di o mu, ki tinga
 yeni yaali n ye i tingi po kuli mō bo di o mu. 11
 Nani li bona kuli n bo di o mu yeni, tin ji ya
 bani ti cenli yali n wangì k ti colni U Tienu, ki
 go ñuagu yeni ti pala kuli. 12 Nani tin guu ya
 daali k U Tienu seni k go ba guani tonmi yeni, li
 daali k tapoli po bona kuli baa di o mu, ki yali n
 ye tapoli po n dondi o muwalu nni. 13 Ama ti
 guu o puoni nni, tapoli panli yeni tinga panli
 (ñandunpanli) naani ki mòmòni ye. 14 Lani n
 cedi, n buakaaba, tin fidi ki ya guu li bona kuli,

tin bobni ti ba ki da pia jogdi yeni i jalgi ba
 kuli, ki ya ye mi yanduanma nni. 15 Bandi mani
 ki ti yonbidaano pañiili tie tiya fabui. Nani ti
 ninjua buado pòl mō ñ den diani yaali, yeni ya
 yanfuom ko den pia. 16 O maadi li maami ya tila
 n kuli k o dangi, ka lanbona ye lienn k li maama
 niimn m gbadma paa. K bi yanbondanba yeni
 yaabi da ki banil li niimn sògnd li maam k li bo
 guani ki bianba. 17 Yinbi n buakaaba, yin bani li
 po yeni, tuodi mani ki cuo i ba, k da ñaa ki ti
 nibiidi tudima n lebdi nani yin den kubi k li
 paa maami yeni. 18 Ama mōndi mani ki bandi
 ti yonbidaano Jesu kritu. K o ñalbaligo yeni o
 yudandi n cili mólane, k da pia juodima. Ami

(aiōn g165)

1 Jan

1 Yal den cindi ki ye cilga, tin gbad yaal, tin la yaal, yen tin nubina, tin ñuadi yaal k t nugi sii k l nɔ l miali nɔmaam. **2** kelima l miali bo wuodi, ki ti la'o ki mɔ ji tie o sida, k muadi l miakangbenl, yua den ye ti baa kan k ti ji la'o. (aiōnios g166) **3** tin la yaal yeni tim gbadi yaal ti kpaandi yi k mɔ fid ya ye yen ti. Ama tin titaanyema ti yen yeni ti ba yeni u bijua Jesus kristu i. **4** T da l bona k ti pala ñanb k ya mani. **5** mi mama yua k ti ga u kan k maadi, l tie k u tienu tie yenyenma ka pia bɔnbɔnli. **6** Ti ya ye k ti taa ye k nan cuoni l bɔnbɔnli nni. ti pua faama i. ti tuagi mɔni sanu. **7** Ama ti ya cuoni m yenyiema nni nani wan m ɔno n ye m yenyiema yen i, t kul baa ta ye i, k u bijua Jesus sɔmi piidi ti biidi. **8** Ti ya yedi k ti pia biidi, t bɔndi ti baa i, ti piaki maamɔnmi **9** ti ya maadi ti biidi l tiegi g bia dagdi k ban mia sugli ti po. kñan ti ti tuonbiadi n i **10** T ya ye k t k pia biid t pua faama u tienu ñɔmaama k ye yen ti.

2 N yaabila, n da i li til ne k tien i ki yin daa biid. Ama li ya tie ki nul tien biid, t pia o todka t baa U Tienu kani. Wani n tie jesu klisto o mɔnkundaano. **2** O tugi o ba ki yidi salgi ti biidi po, ki ti biidi n piini. Li ki tie tinbi baba ya biidi ka, ama ñanduna niba kuli ya biidi po i. **3** Ti ya colni o yikonba, lani wangi ki ti band o. **4** O nuli ya maadi: k o bani U Tienu ki nan ki colni o yikonba, o tie faagu daano, ki li daano pia maamɔnba, **5** Ama, yua n colni U Tienu maama, U Tienu buama ñanbi ki ye yen o, yeni, ti bu fidi k bandi k ti ye yen o. **6** Yua maadi k ki ye yen U Tienu, li daan o yinyienu mɔ baa tien nani jesu yinyienu n bo tie maama yeni. **7** N buakaaba, li ki tie yiko bonpanli ka k n tieni, ama li tie yiko kpeli ki bo ga hali ciliyogu, li yiko bonkpeli tie ya maama ki den bani yeni. **8** Yen li kuli ne li tie yiko bonpanli k n dian k ten i, yaali n tie maamɔni, yinba yen wani ya siign tie ki li bonbonli yaadi, ki mi yinyenma cua. **9** Yua maadi k o ye mi yinyenma nni, ki naa bua o ninjua, o gɔ da li ye li bonbonli nni, **10** Yua bua o ninjua n ye mi yinyenma nni, li ba kuli kan fidi ki cedi ki wan ba ti biid n. **11** Yua ki bua o ninjua, ye li bonbonli nni, o cuoni li bonbonli nni, ki ji ki bani wan caa naani, ki dugni li bonbonli juani o nuni. **12** N dian i li til ne, yinb n yaabila, ki dugni U Tienu tieni sugli i

biidi po ki dugni o yeli po. **13** Yinb bibaanba, ki dugni i bani yua bo ye hali ciliyo, yinb o nupangu, n dian i, ki dugni i paadi o bonbiugudaan o. yinb n yaabila, yin ban U Tienu po yeni, n cedi k n dian i li tili ne. **14** Yinb bibaanba, n dian i ki dugni i bani yua bo ye hali ciliyogunu, yinbi o nupangu, n dian i ki dugni i kubi ki li pa, ki ga U Tienu maama ki bil i pala nni ki paadi sitaani. **15** Da bua mani ñanduna, ki gɔ da bua ya bona ye ñanduna nni. Li ya sua ki nul buadi ñanduna, U Tienu buama ji ki ye li daan o nni. **16** ki dugni, ya bona ye ñanduna ne kuli, ki ñani U Tienu kani ka, ama ñanduna nni, o nufosaalo n niani yaali yen o nuni n nua yaali, yen o jagbelima ki ña ti baa kan ka, ama li ña ñanduna nni. **17** ñanduna yen bi niba n niani yaali k li ñani, ji pendi. Ama yua tie U Tienu n bua yaali wani, baa li ye yogukuli. (aiōn g165) **18** Abila, i jijuogu yognu, nani yin den gbadi ki bi maadi ki klisto yibala yabi boncianli: li po n cedi ki ti bandi k i jijuogu yogunu pundi. **19** Bi ñani ti siiga nni, ama bi den ki tie ti yabi ka. Bi bo tie ti yabi, tinba yeni bani n bo baa ye. Li tieni ki lan waani, ki bi ki tie ti yabi. **20** I ya po, i ga mi yediñanma yua bo tie niñamo yen kani. Ki kuli piua mi banma. **21** N dian i kelima i bani i maamɔni ka, ama i ban li, k faagu ba ki ye i maamɔni nni. **22** ñma n tie faagudaan o i, o faagudaan o tie yua yie ki jesu ki tie klistu i? li daan o tie klistu yibalo, yua nia ti baa yen o bijua. **23** Yua ki bani U Tienu bijua, ki bani U Tienu mɔ, yua tuo ki ga U Tienu bijua, o ga U Tienu mɔ. **24** Yin den gbadi ya maama hali ciliyogu yeni, ye i pala nni, i ji taani ki ye yeni U Tienu bijua i yen U Tienu. **25** Wan puoni k o bi ten ti yaali n tie: ya miali ki pia gbema. (aiōnios g166) **26** N dian i li bona ki li nua ya niba kpaani ki ban buon i. **27** Yinba wani, wan den ten i ya fuoñanba ye yen i. L ji ki buali ki nul n tundi ka; ama nani o fuoñanma n tundi a bona nni kuli ne, ki li tie maamɔnba n ye k k tie faagu ka yeni. Ya ye mani nani fuoñanma n tundi maama. **28** To, mɔlane, n yaabila, ya ye mani yeni klistu ki fidi ki ya pia li papaali ya yogunu k o t bu legd, k o legdm daali ki fee n da di ti, ki bi fagdi yen o. **29** I ya bani k o tie yua kuni o mɔnkundi, yin gɔ ya bani ki yua nte ti mɔnkundi kuli, U Tienu n mal li daan op.

3 Diidi mani U Tienu n bua ti maama, lan fidi k ban yin ti o bila! T go li tie mɔ. ñanduna ya ki

ban ti, kelima b k ban o. 2 N ruankaaba, molane ti ji tie U Tienu bila i, k tin bua ya tie yaaba da ki legdi(dɔgd), ti baa naani yen o, kelima wan li naadi, ti ba la o yeni. 3 Yua n pia li dandanli, o rani nani wan rani maama yeni. 4 Yua tie biid, k cɔln U Tienu maama, k t biid tienma tie U Tienu maama yema. 5 I bani ki jesu ba ki bua piini ti biidi, o naa gɔ pia tagiliba kuli. 6 Yua ga o maama ji kan tieni biidi, yua tien biidi, o k la o, k gɔ k ban o. 7 A bila, nul n da bond i. Yua maadi i mɔni, mɔn nani wani mɔ n mɔn maama yeni. 8 Yua tie biidi, tie sitaani yua i, kelima hali mi cilima yogunu, sitaan tie biidaano. U Tienu bijua cua ki bua wan biidi sitaani tuona. 9 Yua mal(ga) U Tienu nni, o ji kan tieni biid, kelima o ye yeni U Tienu yanfuoma, k o ji kan fidi ki tieni biidi, kelima U Tienu tie o baa i. 10 Li kani ki t bu bandi U Tienu yeni sitaani bila. Yua ki tuagi i maamɔni sanu yen yua n k bua o ninjua, k tie U Tienu biga. 11 Kelima yin den cili ki gbadi yaali, li tie k ti ya bua ti lieba. 12 K da naani yeni kayen yua den tie nibiigu, k kpa o ninjua. Be ya po i k o den kpa o? Kelima o tuona den bii, k o ninjua tuona rani. 13 N naataani lan da lid i, li ya tie ki rhanduna yie i. 14 Ti bani ki ti rani mi kuuma yo, ki ji pia li miali, ki dugni tin bua ti lieba yen po. Yua ki bua o lieba ye mi kuuma nni. 15 Yua ki bua o lielo tie nikpalo, ki bani ki nikpalo ki pia miakangbenli. (aiōnios g166)

16 O buama po i, k o cabi o miali ti po, yeni k ti mɔ bi lu ti miali ti naataani po. 17 Li ya tie k nul pia rhanduna ne piam, k nan nua k o ninjua ye mabli nni, k o kan tod o, be wangi k o pia U Tienu buama? 18 N bid, t buama n da tie nɔbun nni yen lanbu po ka, ama lan ya tie ti tuona nni yen i mɔni. 19 L kani k ti baa bandi yeni i mɔni tin ie yaaba, k ti pala n ya pa o po. 20 Li ya tie k tin tien yaali mabndi ti pala, t ban k U Tienu yabi ki cie ti pala, k o gɔ bani bonli kuli. 21 N bibuadi, li sua ki ti tuona ki mabndi ti, ti pia li papaali U Tienu kani. 22 Tin miadi yaali kuli ti laadi, kelima ti cɔlni o yikonba k gɔ tiendi o buama. 23 O yiko n ne: tin ya daani o bijua jesu yeli po, ki bua ti lieba nani o yikonba n wangi ti maama. 24 Yua cɔln U Tienu lanbona, o tie o yua i, k o ye yen o; ki ti bani k o ye yeni ti k dugni o fuɔɔnma yaali k o tien ti.

4 N buakaaba, bi niba boncianla yaaba n kubi mi tofaama laabaali wangi bi dogtieba lanyaa laabaalo i. Ama, li buali ke yin kpaagi borjanla

ki cengi ban tundi maama, yeni i, i ba bandi bi bangima rua U Tienu mɔmɔni bii maa rua i. 2 N ba waani yi yin ba tieni maama ki bandi nilo ya wangi ya mɔmɔni n rani U Tienu fuɔɔnma kani. Yaaba n kadi ki maadi ke Jesu Kirisiti rani U Tienu kani, ki tua nilo nani tinba wangi ya laabaali n rani U Tienu kani 3 Ama yaaba n ki kadi ki maadi yeni, ki wangi ya laabaali n rani U Tienu kani. Bi tie Kirisiti yiekaaba ya tundkaaba i. I gbadi ke bi niba bua ban pundi ti siiga. Bá mɔla, bi ji ye ne i. 4 Nani yinba r tie n buakaaba yeni i, i tie U Tienu yaaba i, ki yie kaa dugi ban wangi yaali, kelima U Tienu yua n paani i pala ke i tiendi wan bua yaali pia u paalu, ki cie rhanduna yua. 5 Ti ya diidi yaaba n wangi mi tofaama yeni, bani leni bi niba tie yaaba n yie ke bi kan kpiagi Jesu yeli i. Lani n cedi ke ban maadi yaali rani rhanduna ne niba kani i, lan n cedi ke li niba mo cengi ba. 6 Tinba wani tie U Tienu yaaba i. Yua n bani U Tienu kuli cengi tin tundi ba yaala. Ama ya nilo n ki tie U Tienu yua ki cengi tin wangi yaali. Tin ba tieni maama ki tieni mi paadima ki bandi yaaba n n tundi ya mɔmɔni n rani U Tienu kani, leni yaaba pua bi lieba mi tofaama. 7 N buakaaba, li buali ke tin ya bua ti lieba, kelima U Tienu paandi ti pala, ki puni ti u paalu, ke tin buadi ti lieba, ki pugni i, yaaba n bua bi lieba, bi dugikaaba ji tua U Tienu bila i, ki bani o. 8 U Tienu waani bi niba o buama. Lani n cedi ke yaaba n ki bua bi lieba, bidugikaaba ki bani U Tienu. 9 N ba waani yi U Tienu r tieni maama ki waani ke o bua ti: O sɔni o biyendga ke wan cua ki tinga po ki paani ti pala, tin baa ya miali n ki pia gbenma o yeli po. 10 U Tienu kadi ki waani ti yaali n tie ki rhan buadi nitɔa yeni i mɔni: Liki ki wangi ke ti bua U Tienu ka, ama ke U Tienu n bua ti. Li po n cedi ke o sɔni o bijua ke wan yidi o bá salga, ke wan fidi ki tieni ti tuonbiadi po sugli. 11 N buakaaba, nani U Tienu r bua ti maama ne, li tie ti po taladi tin ya bua ti lieba! 12 Nilobá kuli ki kpeli ki la U Tienu. Yeni lankuli i, ti ya bua ti lieba, li wangi cain ke U Tienu ye ti niinni, ke ti bua ti lieba nani wan bua tin ya tiendi maama. 13 N ba waani yi ke tin baa dugi maama ke ti ye U Tienu nui nni ke ti mo ye o nui nni: o puni ti o Fuɔɔnma. 14 Tinba bi tondiba la U Tienu Bijua, ki kadi ki maadi yaaba n sieni leni i mɔni, ke Ti Báa sɔni o ke wan faabi ya niba n ye ya fala n ki pia gbenma bi tuonbiadi po rhanduna nni. 15 Lanwani i, U

Tienu ye leni yaaba saa i mōni Jesu po. Bi yedi, “O tie U Tienu Bijua.” Lanwani i, bi ji li ye U Tienu nui nni **16** Ti la U Tienu n bua ti maama ki cegdi, ki ji dugi ke o bua ti. Lani n cedi ke ti bua ti lieba. Kelima U Tienu yenyienu tie ke wan ya bua bi niba i, yaaba n bua bi lieba kaa cedi ye U Tienu nuinni ke o mo ye bi nui nni. **17** Li buali ke tin buadi ti lieba leni payenli. Ti ya tieni yeni, ke u yogu pundi ke U Tienu n jia ti buudi leni ti baa daani ke o kan jalgi ti. Ti baa daani kelima ti ye nanduna nni U Tienu nui nni, nani Kirisiti wani o bá n ye U Tienu nui nni maama. **18** Ti kan ya jie U Tienu li ya tie ke ti bua o lini i mōni, kelima yaaba n bua U Tienu leni i mōni ba fidi ki kan ya jie o. Ti ba fidi ki ya jie kelima o ba ti dadi ti tuba. Lanwani i, yaaba n jie U Tienu ki bua o leni payenli **19** Ti bua U tienu leni ti lieba bi dugikaaba kelima U Tienu n kpia ki buadi ti. **20** lanwani i, yaaba n tua “N bua U Tienu” ama ki nan nani o lielo dugika pua tofaama i. Yaaba n ki bua bi lieba dugikaaba, yaaba ke bi nua ba, kan fidi ki ya bua U Tienu yua ke ba ki kpeli ki la. **21** Bili mani i yama nni ke U Tienu n bili ti po ya nōmaama n yeni. Ti ya bua o, ti baa li buali ke tin buadi ti lieba bi dugikaaba.

5 Yaaba kuli n tuo ke Jesu tie Kirisiti tie U Tienu bila yaaba ke U Tienu mali ba. Ke yua n bua Báa baa bua Báa bila ti lieba bi dugikaaba mo. **2** Tin ba tieni maama ki bandi cain ke ti bua U Tienu bila leni i mōni, li tie ti ya bua U Tienu ki colini o nōmaama lan buali maama. **3** N maadi lani, kelima, ki buadi U Tienu niima nni tie tin colni o nōmaama. Ki tieni wan buali yaali nan ki paa. **4** Tinba yaaba ke U Tienu cedi ke ti tua o bila fidi ki yie, kaa tieni yaaba n ki dugi n buali ti ke tin tieni yaali; ti pia mi tuama ki cie yaaba n ki nua U Tienu. Ti ba fidi ki yie mi tudma sanu kelima ti dugi Kirisiti. **5** nma n tie ya nilo n paa ki cie yaali n ki nua U Tienu? Li tie yua dugi ke Jesu tie U Tienu Bijua. **6** Yin maali Jesu kirisiti po. O tie yua n niani U Tienu kani, ki jidi ki tinga po. U Tienu kadi ki waani ke wani n sōni Jesu ya yognu ke Jan wuli Jesu mi nīma nni. Ama o kuuma puoli, mi sōma bo niani o gbanu nni. K U Tienu fojanma saa i mōni, ke Jesu Kirisiti niani U Tienu kani i. **7** Lani bona taa ne tie nani nibuoli taa n saa i mōni yeni. **8** U Tienu Fojanma jidi mi nīma nni Jan n wuli Jesu ya yognu, yeni Jesu sōma n niani o gbanu

nni, wan kpe ya yognu li dap. oonponli po. Lani bona taa kuli maadi ti bonyenli i, Ke Jesu niani U Tienu kani. **9** Ti maani ki dugi nitōba n maadi ti yaali. Ama ti bi baa dugi U Tienu n yedi yaali ke mabli bá ki ye. Ke o go tuodi ki waani yaali n nua o Bijua po **10** Yaaba n dugi U Tienu Bijua po bani bi yenyienu nni yaali n tie mōmōni, o po. Ama yaaba n ki dugi U Tienu n yedi yaali yi o mi tofaama daano i, kelima bi yie kaa dugi U Tienu n tuodi ki waani yaali o Bijua po **11** U Tienu n yedi ti yaali n ne: “N puni yi ya miali n ki pia ghenma” Ti baa tundi ki fo, li ya tie ke ti kubni ti bá o Bijua nui nni. (aiōnios g166) **12** Yaaba kubni biyuli U Tienu Bijua nui nni baa tundi k fo leni U Tienu. Yaaba n ki kubni bi yula o nui nni, kan ya tundi ki ye. **13** N diani ya tili ne yaaba n dugi ke Jesu tie U Tienu Bijua, lan fidi ki todi yin ya tundi ki ye. (aiōnios g166) **14** Tin kubni ti yuli o nui nni yeni, ti daani boncianla ke o cengi ti, li ya tie ke ti mia o ke wan tieni yaali kuli, o yen tuo i. **15** Ke ti ya bani ke o cengi ti, tin mia o yaali kuli, lanwani i, ti ba fidi ki ya daani ke tin mia yaali kuli. **16** Li ya tie ke a la a lieba, dugkaaba, ke bi tie yaal n ki nbanbi ki bia, ki ba paadi ba leni U Tienu, njan la yeni i, a ba fidi k mai bi po ke U Tienu n teni ba li miali, li tie wani yua ya biidi n kan paadi o leni U Tienu i. Ama, bi niba ye ki ba fidi ki tieni ya tuonbiadi nba paadi o leni U Tienu li bina leni li bina. N ki yedi ke ban jaandi wani yua n tieni lanyanya tuobiabuolu ka. **17** Tuonbiadi kuli ki niani U Tienu nunga nni, ama tuonbiadi kuli ka ba fidi ki paadi ti leni U Tienu hali mi kuuma. **18** Ti bani ke nilo ya tie U Tienu biga, o kan ya tundi ki tie ti tuobiadi, ki ledi. Kelima U Tienu Bijua guu o ke Setaani, o biado n da duoli o. **19** Ti bani ke ti tie U Tienu bila i, ama o biado n kubi nanduna kuli. **20** Ti go bani ke U Tienu Bijua cua ti siiga, ki puni ti u paalu ke tin gbadi i mōmōni; ti kubni ti yuli wani yua tie i mōni U Tienu Bijua, Jesu Kirisiti nui nni. Jesu Kirisiti tie U Tienu leni i mōni, ke wani n puni ti u paalu ke ti baa ya miali n ki pia ghenma. (aiōnios g166) **21** N yedi yi, yinba yaaba n tie n buakaaba, fangi mani i yula ki da nua ya tieni n ki pia paamonu

2 Jan

1 Mi u nikipeli n diani ya tili ne fi Kiria u tienu n gadi yua yen u bidi yi ku bua'b yen mōni. Min kukua ka buaba ama yaab bandi u tienu mumōni **2** U tinu momōni yua ye yen ti po k go baa ye yen ti yqgu kuli (aiōn g165) **3** T ŋanbidi, sugili yeni laafia n ya ye ti. **4** M pal den mangi min den lá ka bila bila cuoni e mōni sanu nani t ba yikodi n bo buali maama. **5** Mōda mi bua bual'a yaal, Kiria min diana ya tilii k tie mabli kaa m tie tin den pia yaama hali m cilma nni l tie tin ya bua liebi. **6** K m buam tie ti ya ŋua ti ba u tienu yikodi lan ya yikodi k ti baa ŋua nani ti bo bangi nandi i cilga. **7** M tulma damban ba cua k yadi u dogu nni kaa tuo k Jesus den cua k te nifosalo k pia gbanandi. lan nubuolu tie m tulma daano n yeni wan k tuo Jesus. **8** Cuo mani i baa, k daa biani i tuonl ŋuadi ama baa u paabu. **9** Yua ya caa banfagli kaa tuagi Jesus sanu wan ya bani k waa pia tienu ama yua tuagi o sanu pia ba yeni o bijua. **10** L ya tie k nul cua kaai kani kaa waani nani ti maadi maama ne yi daa ga'o i deni. yi bia daa fuod'o. **11** kelima yua maadi: i fuondi! mō tuuni t tuonbiidi sanu i. **12** m pia m maama boncianli k bua k diani i po ama mi bua k diani yeni o mag i o kadaaugu po. ama n bua cua yua kuli yaadeni k ti pagi yeni ti lieba ŋoba nni k yua kuli pal n mangi. **13** Anisalo yua k u tienu lugd'o yeni fuond ŋa.

3 Jan

1 Min o nikipelo, n diani li tili ne ki teni n buado Gayusi yua ke n bua o leni mòmòni. **2** N buado, n bua ñan ya pia laafia, ke a bona kuli ñ ya cuoni a yenyienu nni, nani ñan cuoni maama fini leni U Tienu siiga yeni. **3** N pali mangi a po, kelima a ninjaba Kristo yaaba den cua ne ki maadi nni, ke a ye i mòmòni sanu nni nani ñan den li ye lini maama yeni. **4** Lbá ki ñanbi ki mangi n pali nani min ti gbadi ke U Tienu bila kuli cuoni i mòmòni sanu nni. **5** N buado, a sòni lan buali maama ti ninjaba Kristo yaaba po, bá ban li tie bi canba mòno. **6** Ban yaaba n cua ki maadi nni ke a pia mi buama ku jaanddiegu yeni, n miadi a ke a todi ba U Tienu n bua maama ke ban gedi bi sanu. **7** Kelima Jesu Kristo po n cedi ke bi cuoni li sanu; kaa gaa lbá yaaba n ki bani U Tienu kani **8** Lan niba ke li dagdi ke tin gaa ba, tin ya taa ki ye, ki tie U Tienu tuonsónla i mòmòni sanu nni. **9** N den diani maama bá ki teni ku jaanddiegu, ama Diotrefi yua bua wan ya tie liiga yua yeni, ki tuo ti maama. **10** Lan ya po n cedi, ti ya ti cua, n ba togdi yi wan tie yua, leni wan maadi ti po ya mabiidi; laa dagdi o po, ke o gɔ ki gaani ti ninjaba Kristo yaaba, ki gɔ yen pani yaaba n bua ban gaa ba, ki beli ki ñani ba ku jaanddiegu nni. **11** N buado, da togdi bonbiigu tienma, se yaala n ñani. Yua tie yaala n ñani U Tienu bani o, yua tie yaala n bia kan lá U Tienu. **12** Bi niba kuli pagi Demetrisi, tinba mòno tie sieda o po, fin mòno bani ke ti sieda tie mòni. **13** N gɔ pia mi maama boncianla ki bua maadi ama n nan ki bua ke n diani ma li tili nni ki teni a. **14** N maali ki kan waagi leni min lá ña, ke tin ñanbi ki boe. Mi yanduanma ñ ya ye leni a. N donlinba fuondi a. Fuondi fuondi ti donlinba.

Jude

1 dude, jesu kilisu tuonsɔnl k go tie jak nijua, fuond yaab kul k o tienu yimb, k go bua yaab k kub b kul jesu kilisu nnin. **2** Ko ŋamu, n yanduam yen o tien buam n ya pugidi y po hal boncianla. **3** N buakaab, n den bua yi hal boncianla k diani y po yal tie t kul tan pia ya fabu. Ama n sua k li tie n po tila min diani k tundi yi k yin kɔni l dandanlin kɔnl, o tienu den ten ya nuba ŋan ya dandanl o yog kul. **4** Ya nub k e dian den maad k b bujial cuonaa b wuoni kua ti sinsigin. ba conl o tienu, b lebd o tienu ŋalbalg k l tie n cɔnma, b go yie yesu kilisu, wan bebe n tie t canba yen t yomdaano. **5** ŋa man min gua tiade ya bona k yi ban, t yomdaan den faab o buolu t yombd Esipit nnin. yomdan den yuand biid yaab den yie b kan cuonlo. **6** O tienu kub, k loliba yogu kul l bonbɔnlin hal l bujial dacianl dal, ya malekin baa na den kub ban pia ya yial. (aiɔdios g126) **7** S odom nub, gomod yen dogi ku kul yaab po, mon den kua n concom yen cangdi bul kul. l ya po b jii b mɔn ya mu k pia gbem, k b ji sua bonannangu. (aiɔnios g166) **8** In yen, l nubaa bontitiedi tie yemi: L dangd ced k b jɔgnd b ba k yie yomdaano paalu, k sug o malegba yaab pia t ciagd tanpolipo. **9** Ama misiel maleg mɔn den yie sitan k kɔn yeno mussa gbanand po. Ama wa den bua wan sugo, k den maado k yomdaano n mabno. **10** Ama l nub sugd ban k ban yaal. Ama ban ban yal yen n cagdm, nan t yand k pia l yanjagl, b biand b yula. **11** Yubɔl b po! b ŋɔd k tongn caïn sanu, nan in piam ya boam, b go gbad baa nan balaam mɔ yen; k san k ban bia, k go fiini n janjanma k bodi nan qor yen. **12** li tie bani n jɔgni yin n taani k di ya jiema. b yen di k go ŋu k l pend, ka jie fe, k nua bi ya yula bebe. b tie nan o faalu n tud ya tawalgbɔng ke tienn yi taag yen, b go tie nan l fal ya tiidin naa loniba yogunu, ama k kuodi k kpe kum lie k be ŋabi. **13** B nann nan n ŋiincianma kŋinguona n lengdi dɔgidi b tuona n pia ya fe k lu t ŋinpuvudi gbangbanl po, nan ya ŋmabia yaab gɔd k ye yogu kul tuu l bɔnbɔnlin. (aiɔn g165) **14** B mon go conl henok n den pua ya sawaalo, hal adam ya yabia bonbi lele k den yedi: diid man, yomdaano ba cua yen o maleg tudl. **15** yen wan jia o bud yua kul, yen k go maad yaab k den conlo kul, ban den tiendo yal kul k go den yieo yen l biid dam n den sugo, k

go maad yal kul o po. **16** L nub ye l pabienlin yogu kul, k mɔn b yul po, k l kuandb t bua biid. B kub a lanbongbenga k bɔndi b nub k bua ban laa b kan l baoli. **17** Ama yimb yaab tie n dɔnl ba, n gua tiade man yesu kilisu tuonsɔnl n den maad yal. **18** B den maade: «a dena jog yogu, yab ba ŋuad o tienu po, b baa te fuo b yul po buam k go yie o tienu”. **19** L tie lan nube! b cuon yen n paadm, b ŋua b gbanand bon buam kal, baa pia o tienu fuom **20** Ama yimb, n buakab, maman e mial, l dandanlŋanl l tanpul po. yaa jand man o tienu fo ŋam po. **21** ŋambi kub man o tienubuam k ya guu man ti yomdaano yesu kilisu o ŋamu po, o ba tienti ya mial n k pia gbem. (aiɔnios g166) **22** Yaa pia man n ŋiinum yab n tam tam po. **23** Fab man yab ba fiid k ya ye k ŋanb o mun, yab sieni yaa pia man b po n niŋim, ama yen o jijeogu, da nagdman k b bona n da puo yi. **24** Hal yua ba fiid k guud yi n da ba k go fiid wann yii o ciagd, yin da pia ban fid k nangu yal yen l pamenl cianl. **25** Otienu yend yua faab ti yen t yomdano yesu kilisu po, wan n pia t ciagd yen ti baad gbengd, o paalu yen yiko, yogu kul, mɔmonlan yen hal mial n kan gben yogu! amina. (aiɔn g165)

Mi Dəgdima

1 Ne tie U Tienu ń dəgdi yaali Jesu Kiristi po, ke wan waani o tondba yaali n ba tieni taladi, ki nagi mako. O səni o maleki o tondo Jan kani ke o waani o. **2** Jan tieni kasiedi ki kadi ki waani ke wan den la yaali kuli tie U Tienu maama yeni Jesu Kiristi kasiedi. **3** U Tienu ń yadi o yedjanma yua n ba cogi yeni yaaba n cengi ya sawali maama ne, yeni yaaba n cəlni li sawalli maama bi yema nni kelima u yogu nagi. **4** Jan n diani ya tisonkaali ne Kiristi jaancagleleda yaa n ye Asi diema nni po: U Tienu yua bo ye, ki ye, ki go ba cua, yeni o malekileleda yaaba ye o badigbandi nintuali nni, **5** yeni Jesu Kiristi yua n tie o kasiedmōno, yua n cindi ki mali bi tinkpiba siiga yeni ki tinga po badcianba ya badciamō ń puni yi li ńanbli yeni mi yanduanma. Wani yua n bua ti, ki daa ki faabi ti, ti tuonbiadi po yeni o sōma. **6** O cedi ke ti tua O Baa U Tienu po salga yidkaaba buolu; Ti yudandi yeni u paaciamu tie O yaali hali ya yogu n ki pia gbenma. Ami! (aiōn g165) **7** Wani n yeni, o ńani ti tawalgbandi nni; nunbu kuli ba la o, bayeni yaaba n den muu ki londi o kuli. Ki tinga po nibuoli kuli ba fabni o po. Nn! Lani n yeni, Ami! **8** O Diedo U Tienu yedi, "Mini n tie 'alfa yeni omega' lani n tie mi cilma yeni mi juodma, "Yua n bo ye, ki ye, ki go ba yuandi ki cua, u paaciamu daano." **9** Mini, Jan, i kpiilo yeni yua n taani ki ga yeni yi Jesu falaciamu, U tienu diema yeni ya juunli n ye Jesu nni, bi den səni nni ban yii ya kpendegli Patimosi po, U Tienu maama po yeni Jesu kasiedi po. **10** O Diedo daali, n den ye yeni Fojanma. N den gbadi n puoli po ya nialu n yabi, ki tie nani li naatunli yeni. **11** U den maadi, "Diani ńan la yaali tili nni, ki səni ki teni Jesu jaancagleleda yaaba n ye: Efesi po, Simirni po, Pergami po, Tiyatiri po, Sardesi po, Filadelifi po yeni lawodise po." **12** Ke n gbagi ki bua diidi ńma ya nialu n maadi yeni nni, min gbagi, n la wula fidsantuankaani lele. **13** I fisanuankaani siiga nni nilo den ye ki naani yeni o nisaalo bijua, ki la liadfadg dili ke li jiiidi hali o taabiamu, ke o benli ńaagi wula gbanńagdu. **14** O yuli yeni o yudi den pieni nani ti kunkundi yeni, ke o nuni tuudi u mupienu. **15** O taana den tie nani ti kudmōndi yeni, ban duadi ya kudmōndi u maafanu nni yeni, ke o nialu tie nani a ńinguona fuugu yeni. **16** O den

muubi ńmaabila lele o jienu, ke o ńobu nni ńa ya jugsiega n mani kaani lie kuli. O nunga den ńilgi ki tuudi nani u yensiińigdu yenkpaana yeni. **17** Min la o, ke n baa ki gbaani o nintuali nani n kpe yeni, ke o maani o nuujienu n po ki yedi nni, "Da jie. N tie yua n cindi yeni yua n juadi, **18** yeni yua n fo. N den kpe, ama diidi N fo hali ya yogu n ki pia gbenma! N go kubi mi kuuma yeni bi tinkpiba diema piemi. (aiōn g165, Hadēs g86) **19** Lanwani ii, ńan diani ńan la yaali kuli, yaali n ye mōla ne yeni yaali n ba yuandi ki cua. **20** Yaali n duagi ńan la ya ńmaabileleda nuujienu, yeni wula fidsantuankaani lele niima nni n ne: a ńmaabileleda tie kiristi jaancagleleda malekinba i, ke i fidsantuankaani mo tie li jaancagleleda."

2 Diani ne ki teni Efesi Kiristi jaancagli maleki: Ne tie yua n muubi ńmaabila lele o nuujienu, ki cuoni wula fidsantuankaani lele siiga nni ya lanbona i, **2** "N bani ńan tieni yaali yeni ńan səni ya tuoncianli yeni a juunli mōndli (ńaniali). N bani ke ńaa tieni niabiadba nunmanga. N bani ke a bigni yaaba n yedi ke bi tie tonda kaa tie ba, ki bandi ke bi tie faagu danba i. **3** N bani ke a mōndi ki juuni, ki go ga fala hali boncianla n ya yeli po, ama, li naa wadi a pali. **4** Ama, n ba jalgi a yeni ńan lindi a cincinbuama. **5** Lanwani ii, ńan ya tiani ńan cindi ki baa naani. ńan tuubi, ki guani ki ya tiendi ńan den kpia ki tiendi maama. A yaa tuubi, n ba cua a kani ki ńani a fidsantuankaanu, un ye naani. **6** Ama n bani yaali n tie a ńandi: a yie Nikolasi yaaba tuada, N mo ń yie yaali n yeni. **7** Yua n pia a tuba wan cengi fojanma ń maadi Kiristi jaancaga yaali. Yua n kōni mi jama, ki paadi, n ba puni o u sanu wan di li miali tibu yaabu n se U Tienu Diema nni." **8** Diani ki teni Simiirni jaancagli maleki: Yua cindi yeni yua n juodi, Yua n den kpe ki go ji fo lanbona n ne: **9** N bani a cacagma, yeni a namu ama a tie piado i. N bani yaaba n yedi ke bi tie Juufinba ki naa tie ba jonjongu. Bi tie Sutaani jaandiegu yaaba i. **10** Da jie ya fala n bili ki guu a. Diidi! Sutani bobindi ki ba cuo ki luoni i siiga nni nitianba li dansaldieli nni, yin la fala dana piiga. Yin ya dugi n po hali yeni mi kuuma, n ba puni a li miali badfegliga. **11** Yua n pia tubli wan cengi Fojanma ń maadi Kiristi jaancaga yaali. Yua n kōni mi jama, ki paadi, kan la mi kuuliema fala." " **12** Diani ki teni Pergami Kiristi jaancagli maleki: 'Yua n

kubi ya jugsiega n mani kaani lie lanbona n ne: **3** Diani ki teni Sardisi Kiristi jaancagli maleki: **13** N bani njan kua naani, Sutaani badigbandi n yua n kubi U Tienu malekinba lele yeni njanmaabila lele lanbona n ne: "N bani njan tieni yaali. A yeli doni ke a fo, ama, a kpe o. **2** Findi ki paagi yaali n sieni ki caa mi kuuma po, Kelima n naa la a tuonjana N Tienu nintuali. **3** Lanwani ii, njan ya tiani njan ga yaali yeni njan gbadi yaali. Ya colni li, ki tuubi. Ama a ya ki findi, n ba cua a kani nani suuro yeni, a kan bandi min ba cua ya yognu ki woli a. **4** Ama, bi niba ye waamu Sardi dogu nni, bani ki jogni bi tialakaadi. Banwani ba la ti tiapiendi, ki cuoni yeni nni, kelima bi dagdi yeni li. **5** Ya nilo n koni mi jama, ki paadi, o ba la ti tiapiendi, N kan piini wanya yeli li miali tili nni, n go ba taa o yeli n Baa yeni o malekinba nintuali. **6** Yua n pia tubli wan cengi Foñanma n maadi Kiristi jaancaga yaali." " **7** "Diani ki teni Filadelfi Kiristi jaancagli: Yua njan, ki go tie o momonmaano lanbona n ne - o kubi Dafidi dieludpiemi, o ya luodi obakuli kan fidi ki luoni, o ya luon i, obakuli kan fidi ki luodi. **8** "N bani njan tieni yaali. Diidi! N luodi a po ya bulnibu ke nilo bakuli kan fidi ki luoni. N bani ke a pia mi tuama waamu, yeni lankuli, a colni n nomama, kaa yedi ke a ki bani nni. **9** Diidi! Yaaba n tie Sutaani budieli yaaba, yaaba n yedi ke bi tie Juufinba, ki naa tie ba; bi pua faama i. N ba cedi ban cua ki gbaani a nunga nni, lani ke bi ba bandi ke n bua nja **10** Nnli njan colni n nomama, ki juuni ki ga fala, N mo baa kubi a ki guudi a mi biigma yognu, ya biginli n kpendi nanduna kuli po, ki ba bigni yaaba n ye ki tinga po. **11** N kpendi, li kan waagi. njan njanbi ki kubi njan pia yaali nilo bakuli n da ti fie a badfegliga. **12** Yua n koni mi jama, ki paadi, n ba seni o nani jaantalga yeni n Tienu jaandiegu nni, o baa tundi ki ye lankani kaa pia nama. N ba diani o po n Tienu yeli, n Tienu dociamu yeli (Jeruselema paano yua n niani n Tienu kani, o diema nni ki jiidi), yeni n yepaanli. **13** Yua n pia tubli wan cengi Foñanma n maadi Kiristi jaancaga yaali." " **14** "Diani ki teni Lawodise Kiristi jaancagli maleki: 'Yua n tie Ami, o kasiedidugika, o momondaano, yua n die U Tienu tagma kuli. **15** "N bani a tuona kuli, ke nja tuoni, a naa go songi mo. N bi sugni ke njan ya songi bii njan ya tuoni! **16** Lanwani ii, nani njan balgi yeni - nja tuoni, kaa go songi mo yeni - N ba siini ki niani a n nibu nni. **17** Kelima a yedi, 'N tie piado i, N den pia njanmani boncianla, n ji ki pia bonli kuli buama.' Ama

ɲaa bani ke fini n ɲanbi ki tie cacagdaano, ban jie yua mi niñima, luodo, juamo, ki ye mubima (niyyanli). **18** Cengi n cegli: ɲan daa n kani ban tongi ki duadi ya wula, ki tua piado, yeni ya tialakaadi n pieni ki ñilgi, ki la ki wuoni a mubili fee, daa mi kpama, ki səgi a nuni, ki fidi ya nua. **19** N tundi ki go bangi min bua yaaba, ki bangi ba ban baa ye maama. Lanwani ii, ɲan baa mi yama, ki tuubi. **20** Diidi! N se bu bulñobu kani, ki kuogi. Yua n gbadi n nialu, ki luodi li ganli, n ba kua o deni, ki di yeni o, wan di yeni nni. **21** Yua n kɔni mi jama ki paadi, n ba puni o u sanu, wan kali yeni nni n badigbandi po, nani min kɔni mi jama ki paadi, ki kaa yeni n Báa o badigbandi po yeni. **22** Yua pia tubli wan cengi Foɲanma n maadi Kiristi jaancaga yaali.”

4 Lanya bona n pendu, ke n diidi, ki la U Tienu Diema bulñobu ke li yaa, min bi cindi ki gbadi ya nialu yeni den maadi yeni nni nani bi piebi naatunli yeni, ki tua, “Do ki cua na, ke min waani a ya bona ne ya pendu yaali n ba tieni kaa pia pedma.” **2** Lanyognu, Foɲanma den taan nni, ke n la ke ti badigbandi bili U Tienu diema nni, ke o nilo kaa tipo. **3** Yua n den kaa tipo den naana ya wula tanli n tie Jasipa yeni Sariduani. U taanianu den kagni ki lindi ti badigbandi. Li taanianu (waakpeli) den naani emerodi. **4** Badigbandi piilie n tina den kagni ki lindi ti badigbandi, ke nikipelba piilie n bina kaa tipo, ki laa ti tiapiendi, ki ciibi wula badfeglimu bi yula po. **5** I taañigdi, ti taadunli yeni i taatatandi den ña ti badigbandi kani. Fidsanciandi lele den co ti badigbandi kani, li fidsandi den tie U Tienu cicɲamlelemu i. **6** Li mɔgli nani maduudiga yeni den bili ti badigbandi nintuali, ki pieni, ki ñilgi nani li tanciencienli yeni. Bonfuoda na den ye ti badigbandi kaalindma, ki pia a ninbina bi nintuali yeni bi puoli po kuli. **7** O bonfuodkpialo den naani yeni yanbɔli, ke o lielo naani yeni naabiga, ke o taalo den pia ja nunga i, ke o naalo naani yeni kapaciigu (jiebani yugdili). **8** Lanya bonfuodinaada yeni, yuakuli den pia fiabi luoba, ke i gbie yeni i nuni ipo yeni i kubinna nni kuli. Niagu yeni yienu kuli bi den maadi kaa cedi, ki tua, “o gagdiɲamo, o gagdiɲamo, O Diedo U Tienu tie o gagdiɲamo, O Paaciamu daano, wani yua n die likuli, ki bo ye, ki ye ki go ba cua.” **9** A bonfuoda ya jaandi ki dondi yua den kaa ti badigbandipo, ki kpiagi o yeli, ki tieni o balga ya yogu kuli, (aiñon g165) **10** bi nikipelba piilie n bina

yeni yi gbaani yua kaa ti badigbandi po yeni nintuali. bi den yi gbaani yua n fo hali ya yogu n ki pia gbenma nintuali, ki cibdi bi badfeglimu ki lu tibadigbandi nintuali ki yedi, (aiñon g165) **11** Ti Diedo yeni ti Tienu, A dagdi yeni, ti yudandi yeni ti kpiagdi yeni u paaciamu. Kelima fini n tagi bonli kuli, a yanbuama po i, ke li bona tagi ki go tundi ki ye”

5 N go den la yua n kaa ti badigbandi po yeni ke o muubi o jienu li tigbabkaali, ke li diani li faanunga po yeni ki puoli po kuli. bi den kpá li tanpɔnba alele. **2** N den la ke maleki paaciandaano ke o tandi yeni u paalu ki maadi, ki tua, “ɲma dagdi yeni wan gbandi li tigbabkaali ne, ki mudi o tanpɔnba?” **3** Obakuli tanpoli bii ki tinga po lanyaa ka ki tinga tiipo ki dagdi yeni wan gbandi li tigbabkaali na bii ki cogi li. **4** N den buudi li pabienbubuuli, kelima baa den la yua n dagdi, ki ba fidi ki gbandi li naa tigbabkaali bii ki cogi li. **5** Ama nikpeyendo den yedi nni, “Da buudi. Diidi! Juda buolu yangbanlo, Dafiidi benli bundpanma kɔni mi jama ki paadi, o ba fidi ki gbandi li tigbabkaali ne, ki mudi li tanpɔnba.” **6** N den la ke pebiga, ke ki se ti badigbandi yeni a bonfuoda yeni bi nikipelba siiga nni. ki den naani ke be kpa ga. ki den pia yina lele yeni nuni lele; yini n tie U Tienu foɲanleledma, wan sɔni yaama ki tinga po. **7** O den gedi ki ga li tigbabkaali yua n kaa ti badigbandi po nuujienu nni. **8** Wan den ga li tigbabkaali, a bonfuodnaada yeni piilie n nikipelba na yeni den baa ki labni ki pebiga nintuali. Bi siiga nni yuakuli den pia kogdigu yeni wula tadbuoga ke ki gbie yeni li ɲubɲanli, yaali n wangi bi dugkaaba jaandi. **9** Bi den yini yanpanbu, ki tua, “A dagdi yeni ɲan ga li tigbabkaali, ki mudi li tanpɔnba. Kelima bi den padi a, ki yidi a salga, ke a daa ki faabi bi niba U Tienu po yeni a sɔma, yaaba n ñani i nibuoli kuli, maalanma kuli, yeni i dogi kuli. **10** A cedi ke bi tua Badciamo diema yeni salga yidkaaba ki tuuni ti Tienu po ki baa die bonli kuli ki tinga po **11** N go den diidi ki gbadi malekinba boncianli niali, bi den kagni ki lindi ti badigbandi, a bonfuodnaada yeni bi nikipelba. Bi kuli ya cali den pundi miiliandi kobi lie **12** Bi den tandi ki maadi, “Ban den padi ya pebiga, ki yidi salga dagdi yeni wan ga u paaciamu, ɲalmani, mi yanfuoma, u fidu, ti yudandi yeni a donda.” **13** N go den gbadi ke tagma kuli yaama

n ye tanpoli, ki tinga po, ki tinga tiipo, yeni mi ñincianma nni - yeni yaali n ye kuli - ki maadi ki tua, "Fini yua n kaa ti badigbandi po yeni fini ki pebiga, ñ ga a donda, ti kpiagdi, tiyudandi u paaciamu yeni u fidu ki diedi bonli kuli li bina yeni li bina." (aiōn g165) 14 A bonfuodinaada yeni den yedi, "Ami!" ke bi nikipelba baa ki labni ki pugi.

6 N den diidi ki la ki pebiga ñ luodi tanponleleda yeni nni yendo, ki gbadi ke a bonfuodnaada yeni ke yendo tándi nani i taatantandi yeni ki maadi nni, "cua na!". 2 Ke n nonli ki sua tanpieno i. yua den jagi o den kubi li dabanli, ke bi teni o ki badfegliga. Ke o ñani nani jakondo yeni, ki ba kōni mi jama ki paadi. 3 Ki pebiga ñ luodi tanponlielo, ke n gbadi o bonfuodlielo yedi, "cua na!" 4 Ke tantiano ñani, ki tie tanmōno. Ke bi puni yua n jagi o u sanu ke wan fie mi yanduanma ki fagni ma ki tinga, biniba ñ ya kpa bi lieba. Bi den teni li tanjaglo ki jugsiecianga. 5 Ki pebiga ñ luodi tanpon̄taalo, ke n gbadi o bonfuodtaalo yedi, "cua na!" Ke n la ke tanbōno ñani, ke yua n jagi o kubi ki kelga o nuu nni. 6 N den gbadi u nialu ke u ña ni a bonfuoda yeni siiga ki yedi, "Kpanu tibii cilo yenli dagdi yeni bogdma piiga pani, ke olije kpanu tibii cilo ataa dagdi yeni bogdma piiga pani. Ama ñan da biidi mi kpama yeni ku daamōngu." 7 Ki pebiga ñ luodi tanpon̄naalo, ke n gbadi ke o bonfuodnaalo yedi "Cua na!" 8 Ke n la tantinbengu. o tanjaglo den yii mi kuuma, ke bi tikpiba diema ñua o. Bi den teni ba u sanu ke ban kpa ki tinga niba bogdma na, yeni ki jugsiega, mi koma, u yianu yeni ki tinga po bonfuodbiada. (Hadēs g86) 9 Ki pebiga ñ luodi tanpon̄muulo, ke n la li jaandbinbinli tinga, ban den kpa yaaba kelima U Tienu maamapo yeni ban kadi ki saa i mōmōni, ki tie ni kasiedi po. 10 Bi den tandi ki maadi ki tua, Li go ba waagi ya caa yeni u laa yognu i, fini yua n tie li bonli kuli diedo, yua n gagdi ki ñani, ki tie o mōmōdaano. Hali u laa yogu i ke a ba bu yaaba n ye ki tinga po, ki tuu ti soma panli?" 11 Ke bi teni yuakuli liadfadgpienli, ki maadi ba ke bi ba guudi waamu hali bi yegni, ban ba kpa ya tuonsōnba, bi ninjaba yeni bi ninsiaba ki pugni bi po nani ban den kpa bi mo maama yeni. 12 Ki pebiga ñ luodi tanpon̄luoblo, Ke n nuali ki sua ke mi timigcianma tieni. ke u yienu ga ki bōndi nani ti pakuatiabōndi yeni, ke o ñmaalo kuli

lebdi ki tua nani mi sōma yeni. 13 Tanpoli po ñmaabila den cenli ki baali tinga po nani ku faaciangu ñ yi figi bu kankanbu, a kankana ñ ya cenli ki baali maama yeni. 14 Ke tanpoli fuadi ki yaadi nani ban yi gbabi li tigbabkaali maama yeni. ke a juani yeni a kpendega kuli fii ki lie a kaani. 15 Ke ki tinga po badcianba, yeni a nikipiaga, sejegbanga yudanba, bi ñalmandanba, bi paatieba yeni yaaba n sieni kuli, i yonbi yeni yaaba n die bi yudandi kuli den sani ki wuoni a juana nni, ti tankuodi nni, i tanfali nni 16 Bi den maadi a juana yeni ti tangbaadi, "Baa mani tipol! Legni mani ti, tin da la yua n kaa ti badigbandi po nunga yeni ki pebiga pabincianli. 17 Kelima bi pabincianli daacianli pundi. ñma ba fidi ki ya ye e?"

7 Lani ñ pendi, ke i la ke malekinba bina se i tinkunnaadi kani, ki cuo ki tinga faama ki kubi, ke mi kan fidi ki figi ki tinga po, mi ñincianma po, bii i tiidi po. 2 N den la maleki tiano, ke o ñani puoli, ki kubi U Tienu yua n fo tanpon. Ke o tandi yeni u paalu, ki maadi yeni malekinba bina yaaba ke bi puni u sanu ke ban waani ki tinga yeni mi ñincianma fala, ki yedi ba: 3 "Dá da waani mani ki tinga, mi ñincianma yeni i tiidi fala hali mi ba tieni tanpon maalma U Tienu tuonsōnla yutuna po." 4 N den gbadi ban den tieni tanpon maalma yaaba ya yutuna po colí ñ dōa maama: Israyeli nibuoli kuli niba kobga n piina n tuda na n den baa tanpon maalma: 5 niba piiga n tude lie den ñani Juda buolu nni, ki baa li maalma piiga n tude lie den ñani Rubeni buolu nni, piiga n tude lie den ñani Gaadi buolu nni, 6 piiga n tude lie den ñani Aseri buolu nni, piiga n tude lie den ñani Nefitali buolu nni, piiga n tude lie den ñani Manase buolu nni, 7 piiga n tude lie den ñani Simeyōn buolu nni, piiga n tude lie den ñani Lefi buolu nni, piiga n tude lie den ñani Isakaari buolu nni, 8 piiga n tude lie den ñani Sabulōn buolu nni, piiga n tude lie den ñani Josefi buolu nni, piiga n tude lie den ñani Benjamini buolu nni, bani n den baa tanpon maalma bi yutuna po. 9 Lanya bona ñ pendi, ya niwulgu ke bi kan fidi ki cōdi bi niba ñ dōa maama - bi den ñani ñanduna diema nni kuli, i dogi kuli, nibuoli kuli yeni maalanbuoli - Ki se ti badigbandi kani, ki pebiga nintuali. Bi den laá liadfadgdiapiena, ki kubi ti biadi bi nui nni, 10 ki tandi yeni u paalu ki tua, "Mi faabma tie U Tienu yua n kaa

ti badigbandi po yeni ki pebiga yaama il!” **11** ya Malekinba kuli den se ki lindi ti badigbandi yeni bi nikpelba yeni a bonfuodnaada, bi den baa ki labni ti badigbandi nintuali, ki pugi U Tienu, **12** ki tua, “Ami! Ti Tienu n die ti kpiagdi, ti yudandi, mi yanfuoma, balga, li seli, u paaciamu yeni u fidu hali ya yogu n ki pia gbenma! Ami!” (aiñ **g165**) **13** Bi nikpelba yeni siiga, yendo den buali nni, “Bile n laá a liadpiena ne, bi ñani le í?” **14** Ke n jiini o, “Canbáa fini wani nan bani.” Ke o maadi nni, “Bi tie yaaba n ñani falaciamo janjanma nni. Bi ñuudi bi tialakaadi ke ti péndi ki pebiga sóma nni i. **15** Lanyapo i ke bi bi seé U tienu badigbandi kani, ki pugi o yienu yeni ñiagu kuli o diegu nni. Yua n kaa ti badigbandi po ba caani o badciagu, ki kuani ba ku niinni. **16** Koma ji kan cuo ba ki buali ñuñuunu. U yienu kan sia ba ki buali wulgu bakuli. **17** Kelima ki pebiga yua n ye ti badigbandi sinsiiga nni baa tie bi gobdika, o baa gobdi ba li miali ñinbunli kani, U Tienu ba fiadi bi ninsiidi, ki yendi bi nunga.”

8 Ki pebiga í mudi tanponlelelo, tanpoli diema nni den ñmini silbi ke li pundi mindi piitaa (md 30) **2** N den la ya malekileleedba yaaba n den seé U Tienu nintuali yeni, ke bi teni ba a naatuna. **3** Maleki tiano den cua, ki kubi wula tadkuaga, ki sedi li jaanbinbinli kani. Bi den teni o li ñubñanli boncianla ke wan ñubni, ki tieni i jaandi yeni bi dugkaaba kuli wula jaandbinbinli po, ti badigbandi nintuali. **4** Li ñubñanli muñii den ñani maleki nuu nni, ki yegi yeni bi dugkaaba jaandi ki doni ki pundi U Tienu nintuali. **5** Maleki den taa wula tadkuali, ki pádi li jaandbinbinli mu, ki luni ke u jiidi ki tinga po, ke i taatantandi, li taadunli, i taañigdi yeni mi tinmigma (tindigibima) tieni. **6** Malekileleeda yaaba n den kubi a naatuna yeni den bobindi ki ba piebi a **7** Malekikpialo den piebi o naatunli, ke n la ke ya taatana n ñmadi yeni u mu yeni mi sóma. Bi den yadi ke likuli jiidi ki tinga po, ke bogyenli buodi bøgdimaa taa siiga; tiidi taa siiga, tiyyenga den buodi, ke ti muasongdi kuli buodi. **8** O malekilielo den piebi o naatunli, ke bi tudi ki luni bonli ke li naani juacianli, ke li co u mu, mi ñincianma nni. Ke mi ñincianma bøgdimaa taalmaa taa tua sóma, **9** ya bonfuoda n ye mi ñiima nni bøgdimaa taalmaa taa kpe, ki ti ñinbidi bøgdimaa taalmaa taa mudi ki yoyodi. **10** Malekitaalo den piebi o naatunli, ke

ya ñmaabiga n gbengi ki tuudi nani fidtabkaali yeni ñani tanpoli ki jiidi ki baa i kpeni yeni a ñibuna bøgdimaa taalmaa taa po. **11** ki ñmaabiga yeni yeli den tie “U tonbiadu”, ke mi ñiima bøgdimaa taalmaa taa tóngi bagibagi, ke bi niba binciala kpe kelima ya ñiima n to bagibagi (nani bu kpegbu) yeni po **12** O malekinaalo den piebi o naatunli, ki pua ki bøndi u yienu, o ñmaalo yeni ti ñmaadi bøgdimaa taalmaa taa, ke likuli bøndi; U yienu yeni ku ñiagu bøgdimaa taalmaa taa den ki pia yenyenma. **13** N den nuali ki la ya maleki n den yugi ti tawalgbandi siiga nni, ke o tándi ki yii yaaba n ye ki tinga po yeni ki tua “hayaaa, hayaaa, hayaaa, falabiado kpendi ki tinga yaaba po, kelima malekitaadiba yaaba n ba piebi bi naatuna ki tieni ya fuuciangu.”

9 Ke o malekimuulo piebi o naatunli, ke n la ke ñmaabiga ñani tanpoli ki baá ki tinga po Bi den teni ga ki kpieninga caañuangu piemi. (Abyssos **g12**) **2** Ke ki luodi ki kpieninga caañuangu, ke ya muñii n tuoni begibegi ña u caañuangu nni nani u maafanu nni yeni. Ke u yienu yeni mi faama ga ki bøndi yeni ku kpienbuogu muñii. (Abyssos **g12**) **3** Ti naasuudiden ñani i muñii nni, ki lali ki tinga po, ke bi teni ti u paalu nani ki tinga po nami yeni. **4** bi den yedi ba ke ban da biidi ki tinga po muadi, ki da go biidi bonpiabli bii tiiga bakuli, ama ban ya woli ya niba n ki baa tanpon maalmaa bi yutuna po. **5** Bi den ki puni ti u sanu ke ban kpa ban woli ya niba, ama ke ban waani ba falabiado hali ñmaali mu. Bi lóbdí konu baa fuuni nani o namo í yi juni nilo yeni i. **6** Lanya dana nni, li niba ba lingi mi kuuma ki kan baa ma. Bi ba fáádi mi kuuma, ama mi baa sani ki fagdi yeni ba. **7** Li naasuudi den naani yeni ban bobni ya taami bu tóbu po yeni i. Ti yula po den pia bonli ke li tie nani wula badfegliga yeni, ke ti nunmu naani bi nisaalba nunmu. **8** Ti yudi den naani puoba yudi, ke ti ñiina tie nani yangbanli ñiina yeni. **9** Ti tóbtíadi den tie kudi tóbtíadi, ke bi fiabi fuugu tie nani ya taami yeni ya tantuidi n tiini bu tóbu nni yeni. **10** Ti juona denpia ti penlóbdí nani i nami yeni; ti juona nni den pia ya paalu n ba waani ti gbannandi fala hali ñmaali mu **11** Bi badciamo den tie ki kpieninga nni caañuangu maleki i. O yeli Ebrewu maama nni tie Abadon, Gileki maama n mo Apolion. (Abyssos **g12**) **12** Mi cincinyebiadma pendi n yeni. Diidi! lani ya pendi, janjanbiadma lie go ye, ki

kpendi. **13** O malekiluoblo den piebi o naatunli, ke n gbadi u nialu ki u ñani ya yina n ye li wula jaandbinbinli yaali n ye U Tienu nintuali yeni nni. **14** U nialu den maadi malekiluoblo yua den kubi li naatunli yeni, “Lodi ki ña malekinaada yaaba ke bi den loli ki kpa Efrati kpenciamu nni yeni.” **15** Ban den bobni ya malekinba ya yogu, ya binli, ya ñmaalo, ya daali yeni ya yognu (kudi) cima den pundi ke bi lodi ba ke ban kpa ki tinga po niba bogdima taalma taa. **16** N den gbadi Seje tanpuaba coli, bi den tie miiliyon kobilie. **17** Li bondogdikaali nni min den la i taami yeni a tanjagla maama n ne: Bi tobtadi den tie kudi, ki moni nani u mu yeni, ki boni nani bulo yeni, ki tie bo duudi nani (cidbili) yeni. I taami yula den tie nani yangbanyula yeni i, ke bi ñona nni ña u mu, i muñii yeni cidbili. **18** Bi niba bogdima taalma taa den kpe kelima lanyã janjanbiadma taa yeni po: ya mu, ya muñii yeni ya cidbili n ña bi ñona nni yeni po. **19** Kelima, i taami yeni paalu den ye bi ñona nni yeni bi juona nni i - kelima bi juona den tie nani wee yeni, ke bi go pia ya yula n bilgi a nala (ti yiadi) bi niba gbanu po. **20** Ya niba n den sieni, ban den ki kpa yaaba yeni bi yiadi, nan den ki tuo ki tuubi bi tuonbiadi, bi go den ki cedi kaa pugi i buli yeni mu cicibiadmu, wula, ti kudi, ti kudmõndi, ñanjilfa, a tana, yeni ti daadi yia; ya bona n ki nua, kaa gbia, kaa go cuoni mo. **21** Baa go den tuo ki tuubi bi nikpali po, bi suagu yeni bi ñogibiadi po, bi conconma po, bi subu yeni bi jodi dima po.

10 N den la maleki tiano, paaciamu daano ke ñani tanpoli, ki kpendi Ti taawalgbandi den pibni o, ke waakpeli ye o yuli po. O nunga den tie nani u yienu yeni, ke o taana tie nani u mu jaantalginba yeni. **2** O den kubi ya tigbabkaaga n gbabdi o nuu nni, o den seni o taajienu mi ñincianma nni, ki seni o taaganu ki tinga po. **3** O den yigni paama nani o yangbanlo ñ biegi maama. Wan den yigni, taatantandi lele den tandi ki waani bonli. **4** Taatantandi lele ñ den tandi ki waani yaali, n den bua diani, ama n den gbadi u nialu ke u maadi, “ñan pii ñasiili taatantandi lele sawali po, da diani lanyã maama.” **5** Min den la ya maleki ke o seé mi ñincianma yeni ki tinga po yeni, den duoni o nuujienu tanpoli. **6** O den poli yua n fo hali ya yognu n ki pia gbenma yeli po, yua tagi tanpoli yeni yaali n ye lipo, ki tagi ki tinga yeni yaali

n ye kipo, ki tagi mi ñincianma yeni yaali n ye mi niinni kuli, maleki den yedi, “Li ji kan waagi (yognu bakuli ji ki ye”. (aiõn g165) **7** Ama ya daali ke o malekileledo ba piebi o naatunli, lanyã daali i ke U Tienu yaalidgu tuonli ba sõi ki dudi, nani wan den tuodi ki waani o tondba bi sawalpuaba maama yeni.” **8** Minden gbadi ya nialu ke u ñani tanpoli po yeni go den yedi nni: “Gedi, ga maleki yua n seé mi ñincianma yeni ki tinga po yeni ñ muubi ya tigbabkaaga ke li gbabdi yeni.” **9** Ke n gedi maleki kani ki maadi o ke wan teni nni ki tigbabkaaga. Ke o maadi nni, “Ga ki tigbabkaaga ki ñmani ga. ki baa to a tugu nni, ama a ñõbu nni wani ii, ki baa malgi nani ti siadi yeni i. **10** Ke n ga kitigbabkaaga maleki nuu nni, ki ñmani ga. ki den malgi nani ti siadi yeni n ñõbu nni, ama min ñmani ki gbeni, ke n tugu nni ji to. **11** Ke bi yedi nni, “A go ba pua sawali, ki waani bi niba, i dogi, i nilanbuoli yeni bi badcianba diema boncianla nni.”

11 Bi den teni nni sabmuanu, ke min taa un tua bonbiigtiagu, ki yedi nni, “Fii ki biigi U Tienu jaandidiegu yeni li jaandbinbinli, yeni yaaba n pugi ku niinni. **2** Ama, ñan da biigi ku jaandidiegu cancanli, kelima bi cabi li bi nilanba. Bi ba ñmaa ki fanbi u dogcianñamu hali piina n ñmaali lie (ñm 42) **3** N ba puni n kasiedi tondba yaaba n laá ti pabõntiadi yeni, u fidu ban ya pua sawali hali tudli n kobilie n dana piiluoba **4** Lanyã kasiedinba tie Olifie tiliedi yeni ya fidsantuankaanlieda yia n den seé ki tinga Diedo kani yeni. **5** Ya nilo bigni ke wan tieni ba yaali n bia, u ba ña bi ñõbu nni ki biani bi yibalinba. Yua n bigni ke wan tieniyaali n bia kuli, o ba kpe yeni i. **6** Li kasiedinba pia u fidu yeni ban luoni ti taawalgbandi, ke taaga kan nii ya yogu ke bi pua sawali. Bi pia ya paalu ke bi ba cedi mi ñima ñ tua sõma, ki lu falaciamo janjanbuoli kuli ki tinga po, ban bua ya yognu kuli. **7** Bi ya tieni bi kasiedi ki gbeni, ki yanbiadga yagi n ba ña ki kpientinga buoñuangu nni ba pua bu tobu yeni ba, ki paadi ba, ki kpa ba. (Abyssos g12) **8** Bi gbannandi baa bili u dogciamu sanciamu po (ban tieni nannanli ki yini yuu Sodoma yeni Ejipti), naani ke bi den kpaã ki tabni bi Diedo. **9** Ya niba n ñani i nibuoli kuli, i dogi kuli yeni i maalanbuoli kuli baa nua bi gbannandi hali dana taa yeni bogdima. Bi kan tuo ban pii ba kuli nni. **10** Yaaba n ye ki tinga po baa mangdi bipala, ki tiendi

u badu bi kuuma po. Bi ba sɔni bi paabu ki teni biyaba kelima ya kasiedinba ne den wangi ki tinga po yaaba fala. **11** Ama dana taa yeni bɔgdima pendima, li miali faawaama ba ña U Tienu kani, ki kua bi niinni, ban fii ki sedi bi taana po. Ti jawaanciandi ba kua yaaba n ba la ba kuli. **12** Bi ba gbadi ke nialu ñani tanpoli, ki tándi ki yedi ba, “Do mani ki cua ne!” Lanwani ii, bi ba do tanpoli ti taawalgbandi nni, ke bi yibalinba nua ba. **13** Lanyognu, mi tinjegicianma ba tieni, u dogciamu bɔgdima taalma piiga ba libi. Niba tuda lele ba kpe li tinjegibma nni, ti jawaanciandi ba kua yaaba tindi, ban kpiagi tanpoli Tienu yeli. **14** Falabiado janjanliema pendi n yeni. Diidi! O falabiadtaalo janjanma kan waagi yeni mi cuama. **15** O malekileleedo den piebi o naatunli, ke u nialciamu ñani tanpoli ki yedi, “Ki tinga badciamo diema ji tua ti Diedo yeni o Kiristi diema i. O baa diedi ma hali ya yognu n ki pia gbenma” (aiōn g165) **16** Ke piilie n nikpenaadba yaaba n den kaa bi badigbandi po yeni baa ki labni. Bi den pugi U Tienu. **17** Bi den yedi!”Ti jaandi a, ti Diedo U Tienu, u paaciamu daano, Yua ye, ki bo ye, kelima a taa a paaciamu fidu, ki cili ki diedi bonli kuli. Li bonli kuli yudaano, yua ye, ki bo ye, ki go ba cua, **18** Li gaadli den cuo ki tinga po yaaba, ama a pabienli jiidi ki cua. U yogu pundi bi kpienba po, ke ñan jia bi buudi ki jaandi a tondba bi sawalpuaba yeni a paabu, bi dugkaaba, talginba yeni bi paatieba kuli yeni yaabi n den fangi a yeli. U yogu pundi ke ñan biani yaaba n den biidi ki tinga.” **19** U Tienu jaandidiegu tanpoli po den luodi, ke ñantaadi lolma kpagu nua ku niinni. I taanǐgdi yenyenma, li taadunli, i taatantandi, mi tinjegibma yen ki taacianga yeni a taatana den tieni.

12 N den la maalcianma tanpoli: pua n yeni, ke laá u yianu nani liali, ki ñmaa o ñmaalo po, ki yili badfegliga, ke ki pia ñmaabila piiga a lie o yuli po. **2** O den punbi, ki mɔa yeni u tugpunbyianu, ki gbaa ke wan mali. **3** N den maaltɔma mo tanpoli: Diidi! Bonfuodcincilingu yu bia, ki mɔni, ki pia yula lele yeni yina piiga, ki ciibi badfeglimu lele o yula po. **4** O juoli den baandi tanpoli po ñmaabila bɔgdima taalma taa ki lu tinga tinga po. O bonfuodcincilingu den seé o pua yua nbua mali yeni kani, ki guu, ke o ya mali, wan nali ki biga. **5** O den mali bonjaga, yua n ba ti diedi i dogi kuli, ki ya gobdi yeni ti

kudi badgbiamu. Bi den ñani ki biga, ki duoni ga U Tienu yeni o badigbandi kani, **6** ke o pua sani ki gedi mi tinfanpienma nni, U Tienu ñ den bobni u kaanu o po. Lanwanni ii, bi baa kubi o likani hali dana 1.260 7 Mɔla, bu tɔbu den pua tanpoli. Miiciheli yeni o malekinba den tuogi yeni o bonfuodcincilingu yeni o mo ya malekinba. **8** Ama o bonfuodcincilingu den ki pia paalu ki ba paadi. Lanwani ii, wani yeni o alekinba ji den ki pia kaanu tanpoli. **9** O bonfuodciamu, o cincilingu, ya waakpeli ke bi yii o bulo bii Sutaani, yua n den tulni ñanduna kuli, bi den tudi ki jiini, ki luni o, wani yeni o malekinba ki tinga po. **10** N den gbadi nialciamu tanpoli, ke u yedi: “Mɔla, mi faabma, u paaciamu, Ti Diedo badidiema yeni o Kiristi yikodi. Kelima bi tudi ki jiini ti kpiiba tonandaano, wani o tingbangbaabo yua n den kaa ti Tienu kani, yienu yeni ñiagu kuli, bi po. **11** Bi kɔni mi jama ki paadi o yeni ki pebiga soma yeni bi kasiedi lanbona, kelima bi den luni bi miana kaa jie bá mi kuuma. **12** Lanwani ii, Tanpoli yeni yaaba ye lipo ñ ya mangdi bi pala. Ama falabiado ki tinga yeni mi ñincianma po kelima mi biadma yudaano jiidi i kani. O gbie yeni pabienianli, kelima o bani ke wan pia ya yognu ji ki pia mayuli (o juodma ji ki fagi). **13** Ku bonfuodcincilingu ñ bandi ke bi tudi ki luni o ki tinga po, ke o ñodi ki woli ya pua n mali bonjaga yeni. **14** Ama bi den teni o pua ku kapaciigu fiabciandi, ke wan yugi ki gedi ban den bobni o po naakani mi tinfanpienma nni. Bi baa kubi o lanpo i, yognu bá, i yogni yeni u yognu bɔgdima, naani n fagi yeni o waaciamo ñ ye naani. **15** O waaciamo den wugdi mi ñima nani u kpenciamu yeni, ke man ñodi ki tugi o pua. **16** Ama ki tinga den yaadi ki ñɔbu ki nuudi ku bonfuodcincilingu ñ den siini ya ñincianma, ki todi o pua. **17** Lanyapo, ku bonfuodcincilingu den gaadi yeni li pabienianli, o pua po, ki gedi ki woli o pua puoljuani, ki pua bu tɔbu yeni ba, bani yaaba n cɔlni U Tienu ñɔmaama, ki tieni kasiedi Jesu po.

13 Ku bonfuodcincilingu den sedi ku tanbiingu nni, mi ñincianma jaali po. N go den la ke yanga ñani mi ñincianma nni. ki den pia yina piiga yeni yula lele. O yina po den pia mu badfeglimu, ke o yuli kuli po bi diani ya yeli n fanbidi, ki sugdi U Tienu. **2** Min den la ya yanga den tie nani naamunpieno

yeni. Ki taana den tie nani a bonpiena n yii ya yangbengli wursi taana yeni, ke ki ñobu naani yangbanñobu. Ku bonfuodcincilingu den puni ga ku paalu ku badigbandi yeni ku fidu ke gan diedi bonli kuli. **3** Ki yanga yuyenli den naani ke bi den kpa ga, ama ki kuuma yiagu yeni den gbeni, ke ki paagi. Li bonli den yaalidi ñanduna yaaba, ke bi ñodi ga. **4** Bi go den pugi ku bonfuodcincilingu, kelima ku den puni ki yanga yeni ku fidu. Bi den pugi ki yanga mo, ki maadi yognu kuli, “ñma tie nani ki yanga ne yeni?” bii “ñma ba fidi ki moa yeni ga?” **5** Bi den teni ki yanga ya ñobu n maadi mi japaamaama, ki sugdi U Tienu. Ki den baa u sanu ki ba bili o yema hali piina n ñmaali lie (ñm 42). **6** Lanwani ii, ki yanga den yi yaadi o ñobu, ki maadi ki sugdi U Tienu: ki fanbdi O yeli, Wan ye naani, ki sugdi yaaba n ye U Tienu diema nni. **7** Bi den puni ki yanga u sanu ke gan pua bu tabu yeni U Tienu dugkaaba, ki paadi ba. Bi go den puni ga u paalu ke gan diedi i nibuoli, diema, i maabuoli yeni i dogi kuli. **8** Yua n den ye ki tinga po kuli ba gbaani ki pugi ga, yua ke o yeli den ki diani li miali tili nni, ki pebiga, ban den kodi yaaga hali ban den taga ñanduna ya yogu ya tili. **9** Yua n pia tubli kuli, wan cengi. **10** Yua n tagi ke ban cuo o ti yonbdi, o ba gedi ti yonbdi. Yua n tagi ke ban kpa o yeni ki jugsiegs mo, bi ba kpa o yeni ki jugsiega. Ne tie kpaandi bi nigagdiñanba po, ke ban tieni li juunli, ki kani yeni mi jama ti dudugdi nni. **11** N den la yantianga, ke ki ñani ki tinga nni. Ki den pia yina lie nani pebiga yeni, ki maadi nani ku bonfuodcincilingu yeni. **12** Ki den bili ki go kubi ki yankpiaga yema, ke ki dá ye, ki cedi ke ki tinga yeni yaaba n ye kipo kuli gbaandi ki pugi ki yankpiaga yaaga ya yiagu n den gbeni, ke ki baa laafia yeni. **13** Ki den tiendi yaalidgu tuona boncianla. ki den cedi hali ke u mu ñani tanpoli ki jiidi ki tinga po asala siiga. **14** Yaaba n den ye ki tinga po den nua gan tiendi yaali i, ke ki tulni ba. Ki den yedi ba ke ban tagi ya yanga n pia ku yiagu ki nan tindi yeni nannanli. **15** Ki den baa u sanu ki ba kuani mi fuoma li nannanli yeni nni, lan ya maadi, hali ki cedi ban kpa yaaba n yie ke bi kan gbaaniki pugi ki yanga. **16** Ki go den mabni yuakuli, bi paatieba yeni talginba kuli, bi ñalmandanba yeni a luoda kuli, yaaba n yeni bi yudandi yeni i yonbi kuli, ke ban tieni bi nuujienu bii bi yutuna po ki yanga maalma. **17** Yua n den ki pia ki yanga maalma kuli, o den

kan fidi ki kuadi bii ki daa bonli. Li maalma den tie coli lanba i, ki tie ki yanga yeni yeli. **18** Li buali mi yanfuoma. Yua n pia li banma kuli, wan tieni li coli, ki bandi ki yanga yeni yeli coli. Kelima li tie nisaalo coli lanba i, lani n tie 666.

14 N den nuali ki la ki Pebiga ke ki seé n kani, Siyon juali po. Ya niba n den ye yeni o den tie 144.000, ke li diani bi yutuna po o yeli yeni o Baa yeli. **2** N den gbadi nialu ke u ñani tanpoli, ki fu nani ya ñingola yabi yeni i taatantandi ya fuugu yeni. Min den gbia ya fuugu den naani kogdipuala n pua bi kogdidi yeni. **3** Bi den yini ti baantiadi yanpaanbu ti badigbandi nintuali, a bonfuodnaada yeni bi nikpelba kani. Nilo bakuli ki fidi ki bangi lanyaa baantiayanbu, kase 144.000 yaaba ke bi daa ki faabi ki tinga po yeni. **4** Bani n tie yaaba n ki jogni biba mi conconma po, kelima bi den colni bi gbanu, ki pendi bi pala. Bani n den ñua ki Pebiga gan den caa naani kuli. Bi den daa ki faabi bani i, bi niba siiga nani a bonluoka -kpiala yeni U Tienu po yeni ki Pebiga po. **5** Baa den la tofaama bakuli bi ñobu nni, baa den pia jalgi bakuli. **6** N den la maleki tiano, ke o yugi hali tanpoli, o den pia ya laabaalñamo n ki pia gbenma hali ya yognu kuli tondu, ki bua waani yaaba n ye ki tinga po, diema kuli, nibuoli kuli, maabuoli kuli yeni dogi kuli yaaba. (aiōnios g166) **7** O den kpaandi paama, ki tua, “jje mani U Tienu, ki teni ti yudandi, kelima o buudi jiyognu pundi. Gbaani mani ku pugi o, wani yua n tagi tanpoli, ki tinga, mi ñincianma yeni a ñinbuna kuli,” **8** Maleki tiano, maleki lielo, den ñua, ki tua, “U baá, u baá, Babilona u dogciamu, yuu n den cedi ke diema kuli yaaba ñuni ya daamõngu ntie mi conconma daama, ki gaadi.” **9** Maleki tiano, malekitaalo den ñua ba ki tandi paama, ki tua, “Nilo ya gbaani, ki pugi ki yanga yeni ki nannanli, ki go cedi ke bi tieni ki maalma o yutunli po bii o nuu po, **10** o moko ba ñiu U Tienu pabenciali daamõngu, ya daamõngu ke baa ñmadi ñima, ki kuodi U Tienu pabienli tadiñukaaga nni. Ya nilo n ñuni gu, falaciamo, u mu yeni cidbili ba kuani o ti yanyagdi U Tienu malekiñanba yeni ki pebiga nintuali. **11** Bi fala munii do ki ña hali ya yognu n ki pi gbenma, ke baa pia fuodma yienu yeni ñiagu kuli, bani yaaba n gbaani ki pugi ki yanga yeni ki nannanli yeni ya nilo n li ga o yeli maalma kuli. (aiōn g165) **12** Ne tie kpaandi yeni cegli, ke yaaba n tie nigagdiñanba yeni yaaba n

colni U Tienu ñomaama, ki dugi Jesu po, ke ban juuni ki ga fala.” 13 N den gbadi nialu, ke u ñani tanpoli, ki yedi, “Diani ne: Mi yedñanma ye yeni yaaba kpe O diedo sanjɔdma nni.” “Nn,” Fojanma n maadi, “Lanyapo, bi ba baa m fuoma bi tuonɔjana po, kelima bi tuadɔjama baa ɔjua ba.” 14 N den diidi ki la taawalgbangiengu. Yua n den kaa li taawalgbandi po den tie nani O Ja bijua yeni. O den yili wula badfegluga, ki muubi ya muaciegu n mani o nuu nni. 15 Ke maleki tiano ñani ku jaandidiegu nni, ki tandi ki yini yua kaa ku taawalgbangu po yeni: “Taá a muaciegu ki cili ki ya ce. Kelima mi cema yognu pundi ii, ke ki tinga po kpaangu mo beni.” 16 Lanwani ii, yua n den kaa ku taawalgbangu po yeni den luni o muaciegu ki tinga po, ke ki tinga po kpaangu taani. 17 Maleki tiano den ñani tanpoli jaandidiegu nni, ki mo kubi ya muaciegu n mani. 18 Ke maleki tiano mako ñani li jaandbinbinli kani, ki pia u fidu u mu po. O den tandi paama, ki yini yua n den kubi ku muacemangu yeni, ki yedi, “Taa a muacemangu ki ce tinga po daamɔngu tiidi luana, kelima li luana ji beni o.” 19 Ke maleki luni o muaciegu ki tinga po ki taani ku daamɔngu tiidi luana. O den kuodi akuli U Tienu pabienli cunciangu nni. 20 Bi den tudi ki ñani ku cingu yeni u dogu nni, ki luni; ke mi soma wuli ki puubi hali boncianla ki pundi hali i taami tankpadi kani ki gbie ya tinfanma n pundi badu guadi tudli n kobiluoba, lani n tie cilo dajena kobitaa (km 300)

15 Lani n pendi, n den la maaltianma tanpoli, ya maalcianma n pia yaalidgu: Malekinba lele, yeni fala janjanma lele, yaama n tie fala janjanjuodkee, kelima yeni mani, U Tienu pabienli ba tieni ki dudi. 2 N den la yaali n naani kpalba mogli, ke li ɔmadi yeni u mu. li mogli yeni puoli po yaaba n den kɔni mi jama ki paadi ki yanga yeni ki nannanli yeni ki yeli colɔ lanba. Bi den kubi ya kogdimu ke U Tienu den teni ba. 3 Bi den yiini Moyiisi, U Tienu tond baantiyanyu yeni ki pbiga yanbu: “A tuona yabi ki go ɔjani, O Diedo, U Tienu, U Paaciamu daano. A sanu tiegi ki go ɔjani, ɔjanduna dogi kuli badciamu. 4 O Diedo, ɔjma kan jie ɔjma kan kpiagi a yeli? Kelima Fini a baba n tie yua n gagdi ki ɔjani. ɔjanduna niba kuli ba gbaani a nintuali, ki pugi a, kelima yuakuli bandi a tuadɔjama yaa tiegi.” 5 Lanya bona n pendi, n den nuali ki la ke U Tienu

yiko tili kpagu dieli luodi tanpoli. 6 Malekinba lele den ñi u kaangagdi-ɔjanmonu nni, ki kubi fala janjanleledma. Bi den laá ya tiadi n ɔjani boncianla, ki ñilgi. ki ñaagi bi bena po wula gbanñagdi. 7 A bonfuodnaada yeni nni yendo den teni malekinba lele yeni wula tadbuomu lele ke mu gbie yeni U Tienu yua fo hali ya yognu n ki pia gbenma pabienli. (aiɔn g165) 8 Ku jaandiegu den gbie yeni ya muñii n ña U Tienu yudandi yeni o paaciamu nni. Nilo bakuli kan den fidi ki kua hali yeni ya yognu ke fala janjanbiadleleda yeni kua ki dudi.

16 N den gbadi ke u nialciamu maadi yeni malekileleda, ki tua: “Gedi mani ki ban wuli U Tienu pabienleleda yaa n ye i tadkuana nni yeni, ki tinga po.” 2 Maleki kpialo den wuli yaali n den o tatkuali nni ki tinga po. Ya tugyiadi n kɔni boncianla den cuo yaaba n den pia ki yanga maalma bi gbanu po yeni yaaba n den gbaandiki pugi ki yanga yeni ki nannanli. 3 O malekilielo den wuli o tatkuali n pia yaali mi ñincianma nni. ke mi ñima tua soma, nani nikpiemo soma yeni, ke mi ñima nni bonfuoda kuli kpe. 4 O malekitaalo den wuli o tatkuali n pia yaali i kpeni yeni a ñinbuna nni ke i ñima tua soma. 5 N den gbadi ke mi ñima maleki yedi, “A tie yua n tirgi, yua ye, ki go bo ye, yua n gagdi ki ɔjani, kelima a jia ya bona ne buudi. 6 Kelima bi wuli a dugkaaba yeni a sawalpuaba soma, a teni ba mi soma ke ban ñu; ban dagdi yeni yaali n yeni.” 7 N den gbadi ke li jaandbinbinli jiini, “Nn, O Diedo, U Tienu, U Paaciamu daano, a buujiali tie mɔmɔni, ki go tiegi.” 8 O malekinaalo den wuli yaali n den ye o tatkuli nni u yienu po, ke li puni u sanu ke un sia bi niba yeni u mu. 9 Ku wulgu boncianla n den midi ba, ke bi jobni, ki sugdi U Tienu, yua n pia u paalu fala janjanbiadma ne po. Bi den ki tuo ki tuubi, bi go den ki teni o ti yudandi mo. 10 O malekimuulo den wuli o tatkuali n pia yaali ki yanga badigbandi po, ke ki bali diema ga ki bɔndi nani li ciñuuli yeni. Ke bi juni ki ɔjmani bi landi u gbannankɔnu po. 11 Bi den sugi Tanpoli U Tienu kelima bi gbannankɔnu yeni bi nankpieyiadi po, ki nan go li yie ke bi kan tuubi bi tuonbiadi po. 12 O malekiluoblo den wuli o yogdi o tatkuali u kpenciamu, Efrati nni, ke ñima kuli fuadi, ki bobni ya sanu ke ya badtieba n ñani puoli ba tɔgni ki cua. 13 N den la cicibiadmu taa, ke mu

naani ya sanpɔnda n ña o bonfuodcincilingu, ki yanga yeni sawalpuatofaadanba ñona nni yeni. **14** Kelima, bi tie sutaani ciciimu, ke mu tiendi yaalidgu maalma yeni a bona. Bi den ña ñanduna kuli badtieba kani, ki bua taani ki bobni bu tɔcianbu U paaciamu daano U Tienu daacianli daali. **15** (“Diidi! N kpendi nani o suudo yeni! Mi yedjanma baa ye yeni yua n bobni ki guu, ki laá o tiajandi, ki da ti ña mubima ban la o fee.”) **16** Bi taani ba ya kaanu n yii Ebrewu maama nni Armagedon **17** Lani ke o malekilelelo yogdi o tadjuali mi faama nni, ke u nialciamu ñani U Tienu diegu nni, ti badigbandi kani, ki yedi, “Li sɔni ki tii!” **18** I taañigdi yenyenma, li taadunli, i taatantandi yeni mi tinjegcianma den tieni, ya tinjegcianma n ki kpeli ki tieni yeni lanyapaalu hali ban tagi o nisaalo ke o ye ki tinga po. Li tinjegibima den pia lanyapaalu i. **19** U dogciamu den bogdi kaani taa i, ke i dogciamu libi, ki mumudi. Yeni ke U Tienu tiadi Babiloni U dogciamu po, ki teni lanya dogciamu ya ñunñutadga n gbie yeni ya daamɔngu n tie U Tienu pabianciali. **20** A kpedega kuli den bódi, ke baa ji nua juana mo. **21** A taacengbenga yaa ya kpiagu pundi cilo piitaa n na (kg 34) den baali ki tinga po ki ñgni bi niba, ke bi soli u tienu kelima lanya fala janjanbiadma den yabi boncianla.

17 Malekileleda yaaba n den kubi a tadjuana yeni siiga, yendo den nagni n kani, ki maadi nni, “Cua na, n ba waani a ban ba jia ya poconconkpeli yaali n kaá mi ñincianma po, ti buudi, ki cuo o ya cuonu. **2** Ki tinga po badcianba den tieni mi conconma yeni wani i. Ki tinga po nibima ñuni o ya conconma daamɔngu i, ki gaadi.” **3** Li maleki den taa nni ti dangdi nni, ki gedi yeni nni mi tinfanpienma nni, ke n la pua ke o kaá yanmɔnga po, ke ki kaani kuli gbie yeni ya yela n sugdi U Tienu. Li yanga den pia yula lele yeni yina piiga. **4** O pua yeni den laá tiamondi ke ti moni colcoli, ki lani ki go pili wula, a ligtana, a lanbila, laani yeni li biana yeni li biamu. O den muubi wula tadjukaaga ke ki gbie yeni ya bona n pia i sinsini yeni o conconma jogindi kuli. **5** O yutunli po den pia ya diani ya niima nni duagi: “Babiloni, u dogciamu, a poconcona yeni ban singi yaali kuli ki tinga po ya naá.” **6** N den la ke li pua ñuni bi dugkaaba yeni Jesu kasiedinba soma ki guo, ki gaadi. Min den la o, n yama kuli den ñmadi. **7** Ama maleki

den buali nni, be n cedi ke li yagni a yama? N ba waani a o pua yeni wan jagi ya yanbiadga niima nni, ya yanbiadga n pia yula lele yeni yina piiga yeni. **8** ñan nua ya yanbiadga ne bo ye, ama ki ji ki ye mɔlane, ama ki go ba ña ya buogu n ñua, kaa pia bianu nni, ki do ki guani ki ya ye. Ki ba guani ki tugni mi bolima sanu. Yaaba n kua ki tinga po, yaaba ya yela n ki diani li miali tili nni hali ban tagi ñanduna, ya la ya yanbiadga n den ye, ki ti bodi, ki go bobindi ki ba guani, li ba cuo ba ku yaalidgu boncianla. (Abyssos g12) **9** Ki fidiki gbadi ya bonli ne niima nni, li buali mi yanfuoma boncianla. Yula lele yeni tie juana lele yaa ke o pua kaá apo yeni i. **10** Bi go tie badcianba lele i. Badcianba mu baá o, yendo ye, yua n sieni dá ki cua; o ya cua mo, o nan kan waagi ki ye. **11** Ya yanbiadga n den ye, kaa ti ye ne mo tie badciamu i, o niilo n yeni; ama o tie badcianleleda yeni siiga yendo i, bi ba bolini o. **12** ñan la yina piiga yaa yeni, tie badtieba piiga yaaba n dá ki pia diema i, ama bi ba baa ti yikodi nani badtieba yeni, ki tieni nani kudyengu yeni yeni ki yanbiadga. **13** Bi pia yanjagyenli, ki puni ki yanbiadga bi paalu yeni bi fidu. **14** Bi ba pua bu tɔbu yeni ki pebiga, ama ki pebiga ba kɔni mi jama ki paadi ba kelima o tie bi diediba ya Diedo, bi badcianba ya Badciamu i, ke ban gagdi ki yini yaaba, ban lugdi yaaba yeni yaaba n dugi Jesu po kuli ye yeni wani i. **15** Maleki den yedi nni, “ñan la ya ñima li poconconli n kaá naani yeni, tie gogtieba hali yaaba n yabi, i dogi nibima yeni i maabuoli kuli. **16** Yina piiga yaa ke a la yeni, ñani yeni ki yanbiadga ba fiini mi yibalma yeni li poconconli. Bi ba kuani o i yanbani, ki cedi ban la o mubima, bi ba ñmani o gbannandi, ki sia o, wan di ki buodi u mu nni. **17** Kelima U Tienu bobni ki kuani o yanjagli bi pala nni, ke ban tuo ki teni ki yanbiadga bi bali, hali U Tienu maama n tieni ki dudi. **18** ñan la ya pua yeni, tie u dogciamu yu n diedi ki tinga po badtieba kuli i.”

18 Lanya bona n pendi, n den la maleki tiano ke o ñani tanpoli, ki jii. O den pia u paaciamu yeni u fidu, ke o yudandi yenyenma den yendi ki tinga kuli. **2** O den tandi yeni u nialciamu ki yedi, U baá, u baá, u dogciamu Babiloni! U tua mu cicibiadmu yekaanu, ti maalbiidi ciciimu wuonkaanu, yeni ya bonyugibiada n jogni, ke bi fali

kuli ya wuonkaanu. **3** Kelima i nibuol kuli ñuni o conconbiadma daamõngu ki gaadi Ki tinga po badtieba conbi yeni o. Ki tinga po kpenkpenda baa ñalmani kelima o paaciamu yeni o conconyema po i.” **4** N go den gbadi nialtianu ke u ñani tanpoli, ki yedi, “N buolu, Sani mani ki ña u niinni, ki da ti ga o tuonbiadi biinu, tin da ti cedi yin baa o fala janjanbiadma nni. **5** O tuonbiadi dogni dogni hali ki pundi tanpoli, ke U Tienu tiadi wan tieni ya biadma kuli. **6** Tuu u mani li panli nani wun tieni yi maama, Wun den tieni yi maama, yin tieni u yeni taalma lie, wun den ñandi ya tadñukaaga nni ke i ñuni yeni, yin mo ñ ñandi yeni taalma lie wun ñu. **7** Nani wun den dongi u yuli, ki ye u ñamu nni yeni, yin ñmiani u mi cacagma yeni u tonu. Kelima u yedi u pali nni, 'N kaá nani badpua yeni, mii tie pakuali, n go kan kali pakuadi mo'. **8** Lanyapo i ke daayenli, fala janjanbiadma ba naa u: mi kuuma, ti pakuadi pabõnli yeni mi konbiadma. U ba yidi ku buodi u mu nni, kelima O Diedo U Tienu tie U Paaciamu daano, ki ba buu ki cuo u.” **9** Ki tinga po badtieba yaaba n den tieni mi conconma yeni u, ke u diedi ba u yemanma po yeni, ya la u juubuodma muñii, bi ba buudi, ki fábní u po. **10** Bi baa seé hali fagma, ki nu u cacagma yeni ti jawaanciandi, ki tua, “Falaciamo, falaciamo u dogciamu po, Babiloni, U paaciamu dogciamu! Kelima kudyengu baba dagdi, a buudi ñ baa a yuli po ki cuo ña.” **11** Ki tinga po kpenkpenda buodi ki fábní u po, kelima obakuli ji ki daa u kuadma, **12** Ya kuadma n ten wula, ti ñanjilfa, ya ligтана n pia mayuli, i badlaani, a cabñiñila, a cabñana, ya caba n mõni colcoli, ya tiidi n nu ki mani, a kpagnama, a luonñina tiadi yeni a tadm, ya taaba yeni ya daadi n pia mayuli tiadi, ti kudmõndi, ti kudpiendi, a tanñiñila, **13** ya tulaale, yeni i kpinpadi, li ñubñanli, ku daamõngu, mi kpama, mi yondingma, kpanu tiibima, ti yanbidi yeni a yangbenga, i taami, ti turdi, i yonbi yeni bi nisaalba naani. **14** ñan den faadi ya bonluanli hali yeni a pali kuli sani ki fagdi yeni a. ñan den ye ya ñamu nni yeni a ya kpiagdi nni kuli yaadi ki ña a, a ji kan baa lany a yema palbu (hali abada). **15** Ya kpenkpenda n den pia li kuadma, ki baa ñalmani u yanbuama po, baa se hali fagma kelima u cacagma jawaandi po, ki buudi, ki fábní ninsiipiendi. **16** Bi baa tua, “Falabiado, falabiado u dogciamu po, yu n den laá ya tiadi n ñilgi, ki

ñani, ki mõni; ki bobi wula yeni ya ligтана n pia mayuli tiadi, a lanbila, i badlaani! **17** Kudyengu dagdi, ke a piana kuli bodi.” A ñinbiakudla kuli, ti ñinbiadi tuonsõnla kuli, yaaba n pia sanu mi ñima nni kuli yeni yaaba n li baadi ti ñuadi mi ñima nni cenli po kuli, den sani ki gedi ki sedi hali fagma. **18** Ban den la juuma muñii, bi den buudi, ki tua, “Ulaa dogciamu n tie nani ya gogciamu ne?” **19** Bi den yadi ti tandi bi yula po, ki buudi ki fábní, “Falabiado, falabiado u dogciamu po, yu ya baali po, ke yaaba n pia bi ñinbiadi mi ñima nni kuli den tua ñalmandanba. Kudyengu baba dagdi, ke u bodi cain.” **20** Yin mangi mani i pala u yema ne po, yinba bi nigagdiranba, Yinba bi dugkaaba, Jesu tondiba yeni bi sawalpuaba, yin mangi mani i pala, kelima U Tienu tuu i ya panli i ki buni ki cuo u!” **21** Ya maleki n pia u paaciamu den yugdi ya tangu n tie nani li naali yeni, ki luni mi ñincianma nni, ki yedi, “Maama ne i, ke bi ba lu u dogciamu Babiloni yeni ti jadi un jiidi, ki mii, ke bi ji kan la u palbu. **22** Bi ji kan gbadi ti kogirdi, mu yelmu, a naatuna, yeni ti baantiadi yani u niinni. Bi ji kan la tuonsõnbanlo bakuli a niinni. Bi kan gbadi naali fuunli a niinni jiga palbu. **23** Fidsanga yenyenma ji kan yendi a niinni. Bi ji kan gbadi pocaano yeni pocaancalo nialu a niinni, kelima a kpenkpenda den tie ki tinga po naabiiganba (badbijaba), ke a tulni i nibuoli yeni a suagu. **24** Bi den la u niinni bi sawalpuaba yeni bi dugkaaba soma, yeni ban den kpaá yaaba kuli ki tinga po soma.”

19 Lanya bona ñ pendí, n den gbadi u nialu tanpoli ke u tie nani ya nuwulgu n yabi fuugu yeni, ke u maadi, ki tua: “Aleluyaa. Ti Tienu n die mi faabma, ti yudandi yeni u paaciamu kuli. **2** O buudi jiana ti mõmõni ki go tiegi, kelima o jia ti buudi, ki cuo li poconconkpeleli yua n den tulni ki tinga po nibuoli yeni o conconma. O tuu li panli wani li poconconli ñ wuli o tondba soma yaama o yuli po.” **3** Bi go den yedi mi liema: “Aleluyaa! O muñii ña ki do hali ya yognu n ki pia gbenma” (aiõn g165) **4** Piilie n nikpenaadba yeni a bonfuodnaada yeni, den baa ki labni ki pugí U Tienu yua n kaa ti badigbandi po. Bi den tua, “Ami. Aleluyaa!” **5** Ke u nialu ñani ti badigbandi kani ki yedi, “dondi mani Ti Tienu, Yinba yaaba n tie Ti Tienu tondba, Yinba yaaba n fangi o, talganba yeni bi paatieba kuli.” **6** N go den

gbadi ya fuugu n tie nani ya niwulgu n yabi ya fuugu yeni, nani mi ñincianma ñingola, nani i taatantandciami yeni ke ku maadi ki tua, “Aleluyaa! Kelima O Diedo diedi bonli kuli, U Tienu yua n bili o yiko bonli kuli po, wani n die likuli. 7 Cedi mani tin mangi ti pala, ki ya ye li pamanli nni, ki pugi o yudandi kelima ki pebiga pocaajaama pundi, ki o pocaano mo bobni ki guu. 8 Bi puni o u sanu, ke wan bobi 'len tiadi', ya tiadi n yua, ki ñani cain, ki ñilgi ki tuudi, ki pia mi ñuadma” (Kelima len yuayuaga wangi ya nibuolu n gagdi ki ñani tuadtieginjama i.) 9 Maleki den yedi nni, “Diani ne: Mi yedjanma ye yeni ban yini yaaba ki pebiga pocaali badu (jaanma) po.” O go den yedi nni, “Ya maama ne tie U Tienu ya maamɔnma i” 10 N den baa ki labni o ki bua nugi o taana ki pugi o, ama o den yedi nni, “Da tieni lani! N mo tie a, fini yeni a kpiiba yinba yaaba n tieni Jesu po kasiedimɔno yeni, tuonsɔnlielo i. Gbaani ki pugi U Tienu kelima Fojanma n cedi ke bi teindi kasiedi Jesu po.” 11 N go den la ke tanpoli luodi, ke n la tanpieno. Yua n den jagi o den yii dugka yeni mamɔndaano. O jagi ti buudi yeni mi teginma, ki pua bu tɔbu. 12 O nuni den tie nani mupienu yeni, ke o yuli po ciibi ya badfeglimu n yabi. O den pia li yeli ke li diani o po, ke nilobakuli ki bani li niima nni, kase wani baba. 13 O laá ya liadfadgili ke bi ñua mi sɔma nni, keo yeli tie U Tienu Maama. 14 Tanpoli sejenba den ñua o, ki jagi tanpieni, ki laá len yuayuaga tapiendi yaadi n ñani cain. 15 O ñɔbu nni den ña ya jugsiega n mani kaani lie kuli, wan kubi yaaga ki pua ki jiindi i nibuoli, o ba diedi bikuli, ki ya gobdi ba yeni bi badba kudgbiamu. O ñmaa ban ñmangi ya kaanu ki ñangi ku daamɔngu yeni, yu n tie U Tienu, u paaciamu daano pabiencianli nni. 16 O pia yeli, ke li diani o liadli yeni o panli po: “bi badba Badciamo yeni bi diediba ya Diedo.” 17 N den maleki ke o seé u yienu nni. O den kpaandi yeni unialciamu, ki maadi yeni ti ti tawalgbandi nni bonyugrdi ki tua, “Cua mani, taani mani U Tienu badciamu kani. 18 Cua mani ki di bi badba gbannandi, bi paatieba gbannandi, u paaciamu danba gbannandi, i taami yeni i tanjagla gbannandi, yeni bi niba kuli gbannandi, i yonbi yeni die- n-yudandi danba, talganba yeni yikodanba kuli.” 19 N den la ki yanbiadga yeni ki tinga po badcianba yeni bi sejenba. Bi den taani ki bua pua bu tɔbu yeni yua n jagi o taamo yeni o sejenba. 20 Bi den cuo

ki yanbiadga yeni mi tofaama sawapuaba yaaba n den tiendi yaalidgu bona ki nintuali. Ki den taa li yaalidgu maalma i ki tulni yaaba n den tuo ki ga ki yanbiadga maalma, ki go gbaani ki pugi o nannanli. Bi den luni bani bilie kuli ya mubuogu n pia cidbili nni, ke bi dá fo. (Limnē Pyr g3041 g4442) 21 Yaaba n sieni wani i, ya jugsiega n ña yua n jagi o taamo ñɔbu nni yeni n den kpa bikuli. Ti bonyugrdi kuli den dini bi gbannandi.

20 N go den la maleki ke o ñani tanpoli ki jii. O den kubi ya fañuangu n ki pia banlu piemi, ki muubi i kudseseli. (Abyssos g12) 2 O den cuo o bonfuodcincilingu, waakpeli yua n tie mi tofaama yudaano bii sutaani, ki luoni o hali bina tudli. 3 O den tudi ki luni o u fañuangu nni, ki luoni ki kpali. wan baa ye naani ki ji da bɔndi ki tulni i nibuoli hali bina tudli. Lanya puoli po, bi ba luodi ki ña o wan tieni u yogu waamu. (Abyssos g12) 4 N go den la ti badigbandi. Yaaba n den kaá tipo den tie ban den cabi yaaba ti yikodi ke ban ya jagi ti buudi. N go den la ban den kpa yaaba kelima bi tieni kasiedi Jesu po yeni U Tienu maama po. Baa den tuo ki gbaani ki pugi ki yanbiadga bii ki nannanli, bi go den yie kaa ga o maalma bi yutuna bii bi nuu po. Bi den guani ki baa li miali, ki diedi yeni Kiristi hali bina tudli. 5 Ya kpienba n sieni den ki guani ki ba miali hali bina tudli yeni juodma. Lani n tie mi cincinyiedma. 6 Fojanma yeni mi gagdijanma ye yeni yua n baa lanya cincinyiedma! Mani ya pendi, mi kuuliema nan ki pia paalu bakuli b po. Bi baa tie U Tienu yeni Kiristi salga yidkaaba, ki diedi bonli kuli hali bina tudli. 7 Bina tudli yeni ya pendi, bi ba luodi ñani sutaani o kpaardieli nni. 8 O go ba ña ki ya bɔndi ki tulni i nibuoli ñanduna tinkunnaadi kuli, lani n tie Gog yeni Magog, ki yini ki taani ba ban pua bu tɔbu. Bi baa yabi nani mi ñincianma tanbiini yeni. 9 Bi den doni mi tinfanma po, ki sedi ki jia ki lindi bi dugkaaba jongu, u dogbuadu. Ama u mu den ñani tanpoli, ki jiidi ki dini ba. 10 Bi den luni mi tofaama yudaano yua n den bɔndi ki tulni ba yeni u mukpenu nni naani ke cidbili co, ban den luni ki yanbiadga yeni mi tofaama sawalpuaba naani yeni. Bi baa laadi falaciamo yienu yeni ñiagu kuli hali ya yognu n ki pia gbenma. (aiñ g165, Limnē Pyr g3041 g4442) 11 Lani n pendi, n go den la ti badigbanpien - ciandi yeni yua n kaá tipo. Ki tinga yeni tanpoli den sani ki fagdi yeni o ki naa ji bani ban caa naani. 12 N

den la bi tinkpiba, bi paatieba yeni talganba kuli, ke bi seé ti badigbandi kani, ke a tila pobdi ki bili. Bi den pobdi titöli mo, Li Miali Tili. Bi den jagi bi tinkpiba buudi ke li ñua yaali n diani a tila yeni nni, ki cölni bi tuada (tuona) **13** Mi ñincianma den cedi ke ya tinkpiba n ye mi niinni ñani. Mi kuuma yeni ki kpientinga mo cedi ke yaaba bi niinni mo ñani; bi den buu bi tinkpiba ke li cölni yuakuli n tieni yaali o yema nni. (Hadēs g86) **14** Bi den tudi ki luni mi kuuma yeni ki kpintinga u mukpenu nni. (Hadēs g86, Limnē Pyr g3041 g4442) **15** Ban den diidi kaa la yaaba ya yela L Miali Tili nni kuli, bi den luni ba u mukpenu nni i. (Limnē Pyr g3041 g4442)

21 Lani n pendi, n go den la tanpolpaano yeni ki tinpanga, kelima tanpolikpelo yeni ki tinkpelga wani den sani ki bodi, ke ñincianma mo ji den ki ye. **2** N den la ya dogciamu n gagdi ki ñani, Jerusalema paano, yuu n ñani tanpoli, U Tienu kani, ki jiidi, ke bi bobni u nani ya pocaano ki guu o calo yeni. **3** N den gbadi u nialciamu, ke u ñani ti badigbandi kani, ki tua, “Diidi! U Tienu yekaanu ye yeni bi nisaalba, O go baa ye bi siiga nni, yeni ba. Bi baa tie O buolu, ke U Tienu wani Obá baa ye yeni ba, ki tie bi Tienu. **4** O ba fiadi bi nunga nni ninsiidi kuli, ke kuuma ji kan ya ye, ki buali pabonli, bubuuli, cacagma, fala, a bonkpela kuli po taa; a ji kan ya ye. **5** Yua n den kaá ti badigbandi po yeni den yedi, “Diidi! N tieni a bona kuli bonpaana.” O den yedi, “Diani ya maama ne kuli, kelima mi pia ti dudugdi, ki go tie momoni.” **6** O den yedi nni, “Ya bona ne tieniki ti! Mini n tie Alfa yeni Omega, mi cilma yeni mi juodma. Nuñuunu ya pia yua, n ba teni o li miali ñinbunli ñima wan ñu faala, ke maa pia pani. **7** Yua n koni mi jama ki paadi, lanyu bona kuli ba tua o faali, N baa tie o Tienu, ke o mo tie N bijua. **8** Ama bi jawaandanba, yaaba n ki dugi n po, ti cancagindi danba, a nikpala, a concona, ti ñogibiidi danba, yaaba n ña i buli, yeni bi tofaadanba kuli, bi ya yekaanu baa tie u mukpenu, naani ke cidbili co. Lani n tie mi kuuliema.” (Limnē Pyr g3041 g4442) **9** Maleki lele yeni siiga, yua n den kubi tادkuana lele ke a gbie yeni fala janjanma yeni yendo den nagni n kani, ki yedi, “Cua na. N ba waani a o pocaano, ki pebiga pocaano.” **10** O den tugí nni ti dangdi nni ki duoni nni ya juacianli n kpedi po, ki waani nni Jerusalema ya dogciamu n gagdi ki ñani, yuu n ñani tanpoli, U Tienu kani,

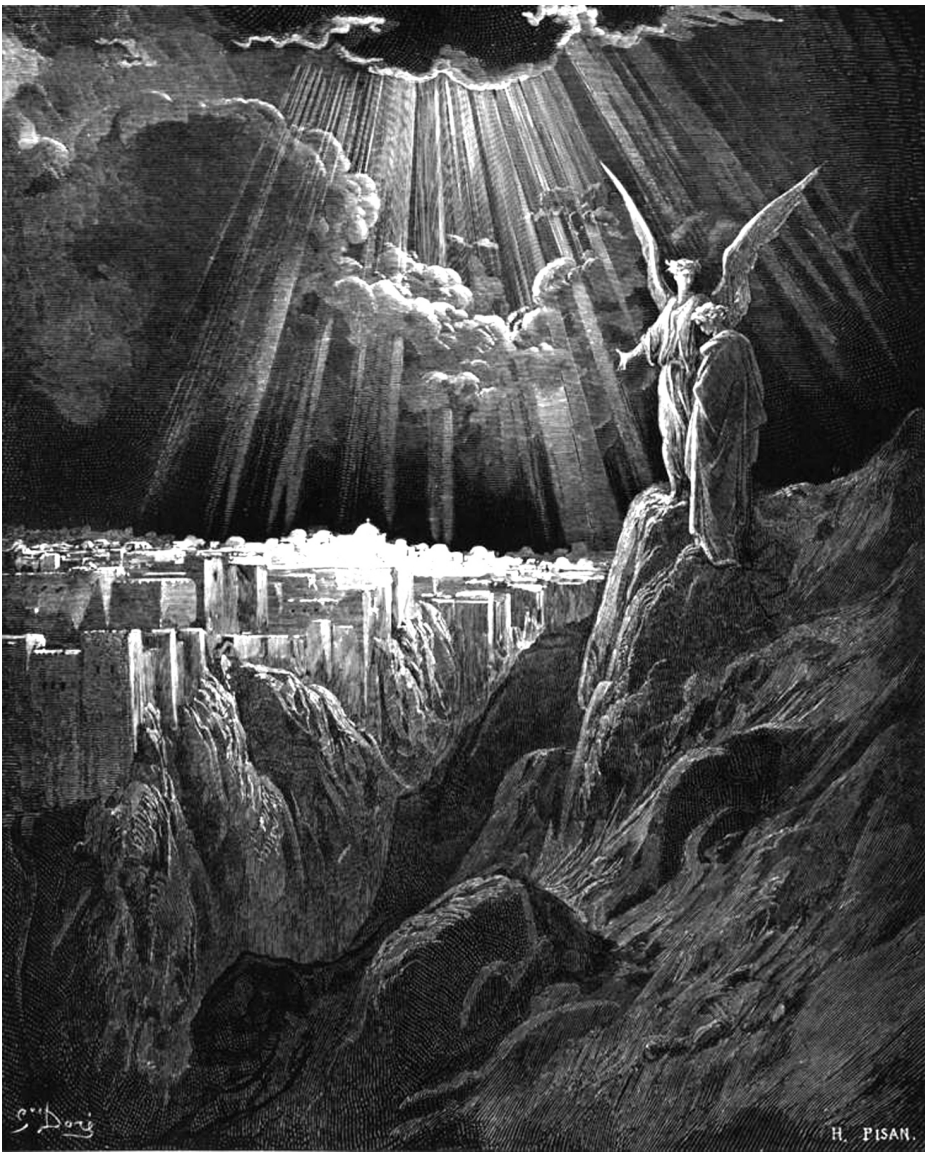
ki jiidi. **11** Jerusalema den pia U Tienu yudandi, ki ñilgi, ki tuudi nani ya liganli n pia mayuli yeni, ki tie nani jasipa liganpienli yeni. **12** U den pia bilinguoncianli, ke li pia bulñojala piiga a lie yeni malekinba piiga n bilie ke bi guu. Bi den diani a bulñojala po Israyeli piiga n nibuoliedi yela. **13** Puoli den pia bulñojala taa, yaanga, bulñojala taa, yanbangu, bulñojala taa, nintuali mo bulñojala taa. **14** U dogciamu bilinguonli den pia piiga n fiaga lie (tanpuuna), ke ki pebiga piiga n ñodkaaliedba yela taabi apo. **15** Yua n den maadi yeni nni den kubi bonbiigkaali ke li tie wula sabmuanu, ki bigindi u dogciamu, u bulñojala yeni u bilinguonli. **16** U dogciamu nannanli den tie bonñmabidagdili; ke u fagmu yeni piamu ñaa. O den bigindi u dogciamu yeni yeni u sabmuanu bonbiigkaali. U fagmu, u piamu yeni u kpedma den ñaa i, lani n tie sitadi piiga n tuda lie bii cilodajena tudalie n kobilie n dajena piilie (km 2220) **17** O go den bigni u bilinguonli piamu ke u tie nuukpanduna kobga n piina a na bii marinba piiluoba a luoba (m 66) bi nisaalba biginma ke (mi taa yeni maleki biginma). **18** Bi den maa li bilinguonli yeni jasipa liganli i, ki maa u dogciamu yeni wularjamo yaali n ñilgi ki tuudi nani maaduubga yeni. **19** Bi den ñmadi ya liganbuoli n pia mayuli boncianla i, ki maa li bilinguonli tanpuuna. Bi den cindi yeni Jasipa, ki tuani saafiiri, mi taama den tie kaliseduani, mi naama emerodi, **20** mi muuma den tie sardoniksi, li tanpuuluobli den tie sarduani, li leleli den tie krisoliti, li niinli den tie berili, li tanpuuyiali den tie topaasi, piiga po yaali dentie krisopasi, piiga n tanpuuyenli den tie hiyasenti, ke li piiga n tanpuulieli tie ametisti. **21** Li piiga n bulñojalieda den tie piiga n badlaani lie i; bulñojabu kuli den tie badlaanyendu i. U dogciamu sanjala den maa yeni walarjamo i, ke li ñilgi, ki tuudi nani ki maaduubga yeni. **22** Jaandiegu bakuli den ki ye u dogciamu nni, kelima O Diedo, U Tienu, U Paaciamu daano yeni ki pebiga n den tie u jaandiegu. **23** U dogciamu den ki buali yienu bii ñmaalo yenyenma po, kelima U Tienu yudandi n den yendi u niinni, ke ki pebiga mo tie u fidsanga. **24** Lanya dogciamu yenyenma n baa yendi i nibuoli ke bi cuoni. Ki tinga po badtieba ba cua yeni bi kpiagdi u niinni. **25** U bulñojala kan ya luo u yensiinu, ñiagu mo kan ya ye lankani. **26** Bi ba cua yeni i nibuoli kpiagdi yeni bi seli u niinni, **27** Bonbiili yeni yaali n ki

ɲani kuli kan kua lankani palbu. Ya nilo n tieni tuonbiadi bii cagindi tuonli kan kua lanyaa dogu nni, Ama kase yaaba ya yela diani Ki Pebiga Miali Tili nni baba.

22 Maleki go den waani nni li miali n̄ima kpciamu, ke u pieni ki n̄ilgi, ki tuudi nani li tanciencienli yeni. mi den n̄a U Tieniu yeni ki pebiga badigbandi kani, ki puubi 2 Mi den puubi u dogciamu sanjacionli siiga. Kpenjaali po kuli, li miali tibu den seé, ki luoni piiga n luobuoli lie, n̄maalo kuli, bu tibu yeni faadi tie tebgui i i nibuoli po. 3 Solindi ji kan ya ye. U Tieniu yeni ki pebiga badigbandi baa ye u dogciamu nni, ke o tuonsɔnba tuuni o po. 4 Bi ba la o nunga, o yeli n̄ ya taabi bi yutuna. 5 Niagu ji kan ya ye; bi ji kan ye bua fidsanga bii yienu yenyenma, kelima O Diedo U Tieniu baa yendi ba. Bi baa die boli kuli hali ya yognu n ki pia gbenma. (aiŋn g165) 6 Maleki den yedi nni, “Ya maama ne maadugikaama yeni mɔmɔni. O Diedo, Forjanma yeni sawalpuaba Tieniu sɔni o maleki ke wan waani yaali n ba yuandi ki tieni, ke li kan waagi.” 7 “Diidi! N ba cua ke li kan waagi! Mi yedn̄anma ye yeni yua n colni li tili ne sawalpuama maama.” 8 Mini Jan, mini n tie yua n gbadi, ki go la lanyaa bona. Min gbadi ki go la li bona, n den baa ki labni maleki taana po ki bua pugui ma o, wani yua n den waani nni lanyaa bona kuli. 9 O den yedi nni, “Fangi a yuli ki da tieni lani! N tie a tuonsɔnlielo i, fini yeni a kpiiba yeni bi sawalpuaba yeni yaaba n colni li tili ne maama kuli ya tuonsɔnlielo. Gbaani ki pugui U Tieniu!” 10 O den yedi nni, “Da wuoni li tili ne sawalpuama maama, kelima u yogu ji ki fagi. 11 Ya nilo n ki tiegi, wan tugni ki ya tie yaali n ki tiegi. Yua n jɔgni mo n̄ ya n̄ua ki tiendi o jɔgintuona. Yua n tiegi n̄ suagi ki ya tie yaali n tiegi. Ya nilo n gagdi ki n̄ani mo, wan suagi ki ya tundi ki tie nigagdin̄amo.” 12 “Diidi! N kpendi ke li kan waagi. N pani paabu ye yeni nni, ke n ba pa yuakuli ke li n̄ua wan sɔni maama. 13 Mini n tie alfa yeni omega, o kpialo yeni o juodka, mi cilma yeni mi juodma. 14 Mi yedn̄anma ye yeni yaaba n n̄uudi bi liadfagda, kiba baa u sanu ki di li miali tibu jiedi, ki go togni a buln̄ɔjala ki kua u dogciamu nni. 15 I sangbanli, a sɔla yeni ti n̄ɔgbiidi danba, yaaba n tiendi mi conconma, a n̄kpala, yaaba n n̄ua kipugui i buli yeni ya niba n n̄ua mi tofaama sanu kuli baa ye niinpo i. 16 Mini, Jesu, N sɔni n maleki ke wan tieni kasiedi

lanyaa bona po Kiristi nitaana kani. Mini n tie Dafiidi Jijnjali, yeni o puoljuanu, u siɲaafaanu n̄maabiga.” 17 Forjanma yeni o pocaaano yedi, “Cua na!” Ya nilo n gbadi kuli, wan yedi, “Cua na!” U n̄n̄uunu n̄ pia yuakuli, wan cua na, yua n bua ma kuli, wan cua ki baa li miali n̄ima faala ke pani bakuli ki ye. 18 N tieni kasiedi ki waani yua n gbadi li tili ne sawalpuama maama kuli: Ya nilo n pugni bonli li maama po, U Tieniu ba pugni o falabiado janjanma yaama n diani li tili ne nni. 19 Ya nilo n wadi bonli li tili ne sawalpuama maama po, U Tieniu mo ba wadi o biinu ban diani li miali tibu yeni u dogcian-gagdin̄amu yuu ya po li tili ne nni. 20 Ya nilo n tieni kasiedi ya bona ne kuli po, wani n yedi, “Nn, i mɔni! N kpendi ke li kan waagi.” Ami! Cua na, O Diedo Jesu! 21 O Diedo Jesu n̄anbli n̄ ya ye yeni yukuli. Ami.

N den la ya dogciamu n gagdi ki nani, Jerusalema paano, yuu n nani tanpoli, U Tienu kani, ki jüidi, ke bi bobni u nani ya pocaano ki guu o calo yeni. N den gbadi u nialciamu, ke u nani ti badigbandi kani, ki tua, “Diidi! U Tienu yekaanu ye yeni bi nisaalba, O go baa ye bi siiga nni, yeni ba. Bi baa tie O buolu, ke U Tienu wani Obá baa ye yeni ba, ki tie bi Tienu.”

Mi Dogdima 21:2-3

Reader's Guide

Gourmanchéma at AionianBible.org/Readers-Guide

The Aionian Bible republishes public domain and Creative Common Bible texts that are 100% free to copy and print. The original translation is unaltered and notes are added to help your study. The notes show the location of eleven special Greek and Hebrew Aionian Glossary words to help us better understand God's love for individuals and for all mankind, and the nature of afterlife destinies.

Who has the authority to interpret the Bible and examine the underlying Hebrew and Greek words? That is a good question! We read in 1 John 2:27, *"As for you, the anointing which you received from him remains in you, and you do not need for anyone to teach you. But as his anointing teaches you concerning all things, and is true, and is no lie, and even as it taught you, you remain in him."* Every Christian is qualified to interpret the Bible! Now that does not mean we will all agree. Each of us is still growing in our understanding of the truth. However, it does mean that there is no infallible human or tradition to answer all our questions. Instead the Holy Spirit helps each of us to know the truth and grow closer to God and each other.

The Bible is a library with 66 books in the Protestant Canon. The best way to learn God's word is to read entire books. Read the book of Genesis. Read the book of John. Read the entire Bible library. Topical studies and cross-referencing can be good. However, the safest way to understand context and meaning is to read whole Bible books. Chapter and verse numbers were added for convenience in the 16th century, but unfortunately they can cause the Bible to seem like an encyclopedia. The Aionian Bible is formatted with simple verse numbering, minimal notes, and no cross-referencing in order to encourage the reading of Bible books.

Bible reading must also begin with prayer. Any Christian is qualified to interpret the Bible with God's help. However, this freedom is also a responsibility because without the Holy Spirit we cannot interpret accurately. We read in 1 Corinthians 2:13-14, *"And we speak of these things, not with words taught by human wisdom, but with those taught by the Spirit, comparing spiritual things with spiritual things. Now the natural person does not receive the things of the Spirit of God, for they are foolishness to him, and he cannot understand them, because they are spiritually discerned."* So we cannot understand in our natural self, but we can with God's help through prayer.

The Holy Spirit is the best writer and he uses literary devices such as introductions, conclusions, paragraphs, and metaphors. He also writes various genres including historical narrative, prose, and poetry. So Bible study must spiritually discern and understand literature. Pray, read, observe, interpret, and apply. Finally, *"Do your best to present yourself approved by God, a worker who does not need to be ashamed, properly handling the word of truth."* 2 Timothy 2:15. *"God has granted to us his precious and exceedingly great promises; that through these you may become partakers of the divine nature, having escaped from the corruption that is in the world by lust. Yes, and for this very cause adding on your part all diligence, in your faith supply moral excellence; and in moral excellence, knowledge; and in knowledge, self-control; and in self-control patience; and in patience godliness; and in godliness brotherly affection; and in brotherly affection, love. For if these things are yours and abound, they make you to be not idle nor unfruitful to the knowledge of our Lord Jesus Christ,"* 2 Peter 1:4-8.

Glossary

Gourmanchéma at AionianBible.org/Glossary

The Aionian Bible un-translates and instead transliterates eleven special words to help us better understand the extent of God's love for individuals and all mankind, and the nature of afterlife destinies. The original translation is unaltered and a note is added to 64 Old Testament and 200 New Testament verses. Compare the meanings below to the Strong's Concordance and Glossary definitions.

Abyssos g12

Greek: proper noun, place

Usage: 9 times in 3 books, 6 chapters, and 9 verses

Meaning:

Temporary prison for special fallen angels such as Apollyon, the Beast, and Satan.

aidios g126

Greek: adjective

Usage: 2 times in Romans 1:20 and Jude 6

Meaning:

Lasting, enduring forever, eternal.

aiōn g165

Greek: noun

Usage: 127 times in 22 books, 75 chapters, and 102 verses

Meaning:

A lifetime or time period with a beginning and end, an era, an age, the completion of which is beyond human perception, but known only to God the creator of the aiōns, Hebrews 1:2. Never meaning simple endless or infinite chronological time in Greek usage. Read Dr. Heleen Keizer and Ramelli and Konstan for proofs.

aiōnios g166

Greek: adjective

Usage: 71 times in 19 books, 44 chapters, and 69 verses

Meaning:

From start to finish, pertaining to the age, lifetime, entirety, complete, or even consummate. Never meaning simple endless or infinite chronological time in Koine Greek usage. Read Dr. Heleen Keizer and Ramelli and Konstan for proofs.

eleēsē g1653

Greek: verb, aorist tense, active voice, subjunctive mood, 3rd person singular

Usage: 1 time in this conjugation, Romans 11:32

Meaning:

To have pity on, to show mercy. Typically, the subjunctive mood indicates possibility, not certainty. However, a subjunctive in a purpose clause is a resulting action as certain as the causal action. The subjunctive in a purpose clause functions as an indicative, not an optative. Thus, the grand conclusion of grace theology in Romans 11:32 must be clarified. God's mercy on all is not a possibility, but a certainty. See ntgreek.org.

Geenna g1067

Greek: proper noun, place

Usage: 12 times in 4 books, 7 chapters, and 12 verses

Meaning:

Valley of Hinnom, Jerusalem's trash dump, a place of ruin, destruction, and judgment in this life, or the next, though not eternal to Jesus' audience.

Hadēs g86

Greek: proper noun, place

Usage: 11 times in 5 books, 9 chapters, and 11 verses

Meaning:

Synonymous with Sheol, though in New Testament usage Hades is the temporal place of punishment for deceased unbelieving mankind, distinct from Paradise for deceased believers.

Limnē Pyr g3041 g4442

Greek: proper noun, place

Usage: Phrase 5 times in the New Testament

Meaning:

Lake of Fire, final punishment for those not named in the Book of Life, prepared for the Devil and his angels, Matthew 25:41.

Sheol h7585

Hebrew: proper noun, place

Usage: 66 times in 17 books, 50 chapters, and 64 verses

Meaning:

The grave or temporal afterlife world of both the righteous and unrighteous, believing and unbelieving, until the general resurrection.

Tartaroō g5020

Greek: proper noun, place

Usage: 1 time in 2 Peter 2:4

Meaning:

Temporary prison for particular fallen angels awaiting final judgment.

Glossary +

AionianBible.org/Bibles/Gourmantche---Gourmantche-Bible/Noted

Glossary references are below. Strong's Hebrew and Greek number notes are added to 64 Old Testament and 200 New Testament verses. Questioned verse translations do not contain Aionian Glossary words and may wrongly imply *eternal* or *Hell*. * The note placement is skipped or adjusted for verses with non-standard numbering.

Abyssos

Luka 8:31
Roma Yaaba 10:7
Mi Dɔgdima 9:1
Mi Dɔgdima 9:2
Mi Dɔgdima 9:11
Mi Dɔgdima 11:7
Mi Dɔgdima 17:8
Mi Dɔgdima 20:1
Mi Dɔgdima 20:3

aidios

Roma Yaaba 1:20
Jude 1:6

aiōn

Matiewo 12:32
Matiewo 13:22
Matiewo 13:39
Matiewo 13:40
Matiewo 13:49
Matiewo 21:19
Matiewo 24:3
Matiewo 28:20
Marka 3:29
Marka 4:19
Marka 10:30
Marka 11:14
Luka 1:33
Luka 1:55
Luka 1:70
Luka 16:8
Luka 18:30
Luka 20:34
Luka 20:35
Jan 4:14
Jan 6:51
Jan 6:58
Jan 8:35
Jan 8:51
Jan 8:52
Jan 9:32
Jan 10:28
Jan 11:26
Jan 12:34
Jan 13:8
Jan 14:16

Jesu Tondiba Tuona 3:21
Jesu Tondiba Tuona 15:18
Roma Yaaba 1:25
Roma Yaaba 9:5
Roma Yaaba 11:36
Roma Yaaba 12:2
Roma Yaaba 16:27
1 Korantien 1:20
1 Korantien 2:6
1 Korantien 2:7
1 Korantien 2:8
1 Korantien 3:18
1 Korantien 8:13
1 Korantien 10:11
2 Korentien 4:4
2 Korentien 9:9
2 Korentien 11:31
Galati 1:4
Galati 1:5
Efesia 1:21
Efesia 2:2
Efesia 2:7
Efesia 3:9
Efesia 3:11
Efesia 3:21
Efesia 6:12
Filipi 4:20
Kolɔsi 1:26
1 Timote 1:17
1 Timote 6:17
2 Timote 4:10
2 Timote 4:18
Tidi 2:12
Eblenba 1:2
Eblenba 1:8
Eblenba 5:6
Eblenba 6:5
Eblenba 6:20
Eblenba 7:17
Eblenba 7:21
Eblenba 7:24
Eblenba 7:28
Eblenba 9:26
Eblenba 11:3
Eblenba 13:8
Eblenba 13:21
1 Pieri 1:23

1 Pieri 1:25
1 Pieri 4:11
1 Pieri 5:11
2 Pieri 3:18
1 Jan 2:17
2 Jan 1:2
Jude 1:13
Jude 1:25
Mi Dɔgdima 1:6
Mi Dɔgdima 1:18
Mi Dɔgdima 4:9
Mi Dɔgdima 4:10
Mi Dɔgdima 5:13
Mi Dɔgdima 7:12
Mi Dɔgdima 10:6
Mi Dɔgdima 11:15
Mi Dɔgdima 14:11
Mi Dɔgdima 15:7
Mi Dɔgdima 19:3
Mi Dɔgdima 20:10
Mi Dɔgdima 22:5

aiōnios

Matiewo 18:8
Matiewo 19:16
Matiewo 19:29
Matiewo 25:41
Matiewo 25:46
Marka 3:29
Marka 10:17
Marka 10:30
Luka 10:25
Luka 16:9
Luka 18:18
Luka 18:30
Jan 3:15
Jan 3:16
Jan 3:36
Jan 4:14
Jan 4:36
Jan 5:24
Jan 5:39
Jan 6:27
Jan 6:40
Jan 6:47
Jan 6:54
Jan 6:68

Jan 10:28
Jan 12:25
Jan 12:50
Jan 17:2
Jan 17:3
Jesu Tondiba Tuona 13:46
Jesu Tondiba Tuona 13:48
Roma Yaaba 2:7
Roma Yaaba 5:21
Roma Yaaba 6:22
Roma Yaaba 6:23
Roma Yaaba 16:25
Roma Yaaba 16:26
2 Korantien 4:17
2 Korantien 4:18
2 Korantien 5:1
Galati 6:8
2 Tesalonika 1:9
2 Tesalonika 2:16
1 Timote 1:16
1 Timote 6:12
1 Timote 6:16
2 Timote 1:9
2 Timote 2:10
Tidi 1:2
Tidi 3:7
Filimo 1:15
Eblenba 5:9
Eblenba 6:2
Eblenba 9:12
Eblenba 9:14
Eblenba 9:15
Eblenba 13:20
1 Pieri 5:10
2 Pieri 1:11
1 Jan 1:2
1 Jan 2:25
1 Jan 3:15
1 Jan 5:11
1 Jan 5:13
1 Jan 5:20
Jude 1:7
Jude 1:21
Mi Dəgdima 14:6

eleēse

Roma Yaaba 11:32

Geenna

Matiewo 5:22
Matiewo 5:29
Matiewo 5:30
Matiewo 10:28
Matiewo 18:9
Matiewo 23:15
Matiewo 23:33
Marka 9:43

Marka 9:45
Marka 9:47
Luka 12:5
Jaki 3:6

Hadēs

Matiewo 11:23
Matiewo 16:18
Luka 10:15
Luka 16:23
Jesu Tondiba Tuona 2:27
Jesu Tondiba Tuona 2:31
1 Korantien 15:55
Mi Dəgdima 1:18
Mi Dəgdima 6:8
Mi Dəgdima 20:13
Mi Dəgdima 20:14

Limnē Pyr

Mi Dəgdima 19:20
Mi Dəgdima 20:10
Mi Dəgdima 20:14
Mi Dəgdima 20:15
Mi Dəgdima 21:8

Sheol

Genesis 37:35
Genesis 42:38
Genesis 44:29
Genesis 44:31
Numbers 16:30
Numbers 16:33
Deuteronomy 32:22
1 Samuel 2:6
2 Samuel 22:6
1 Kings 2:6
1 Kings 2:9
Job 7:9
Job 11:8
Job 14:13
Job 17:13
Job 17:16
Job 21:13
Job 24:19
Job 26:6

Psalms 6:5
Psalms 9:17
Psalms 16:10
Psalms 18:5
Psalms 30:3
Psalms 31:17
Psalms 49:14
Psalms 49:15
Psalms 55:15
Psalms 86:13
Psalms 88:3
Psalms 89:48

Psalms 116:3
Psalms 139:8
Psalms 141:7
Proverbs 1:12
Proverbs 5:5
Proverbs 7:27
Proverbs 9:18
Proverbs 15:11
Proverbs 15:24
Proverbs 23:14
Proverbs 27:20
Proverbs 30:16
Ecclesiastes 9:10
Song of Solomon 8:6

Isaiah 5:14
Isaiah 7:11
Isaiah 14:9
Isaiah 14:11
Isaiah 14:15
Isaiah 28:15
Isaiah 28:18
Isaiah 38:10
Isaiah 38:18
Isaiah 57:9

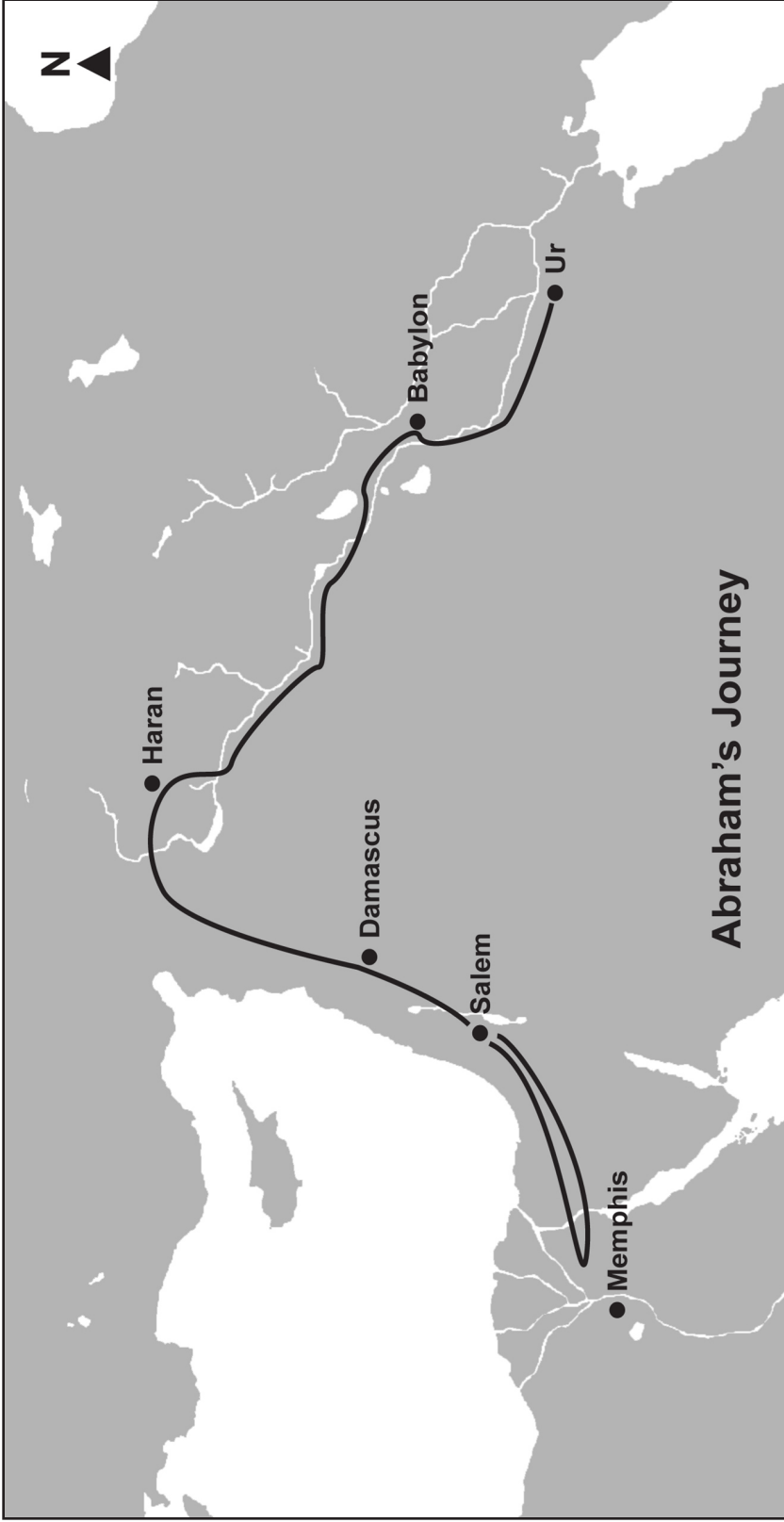
Ezekiel 31:15
Ezekiel 31:16
Ezekiel 31:17
Ezekiel 32:21
Ezekiel 32:27
Hosea 13:14
Amos 9:2
Jonah 2:2
Habakkuk 2:5

Tartaroō

2 Pieri 2:4

Questioned

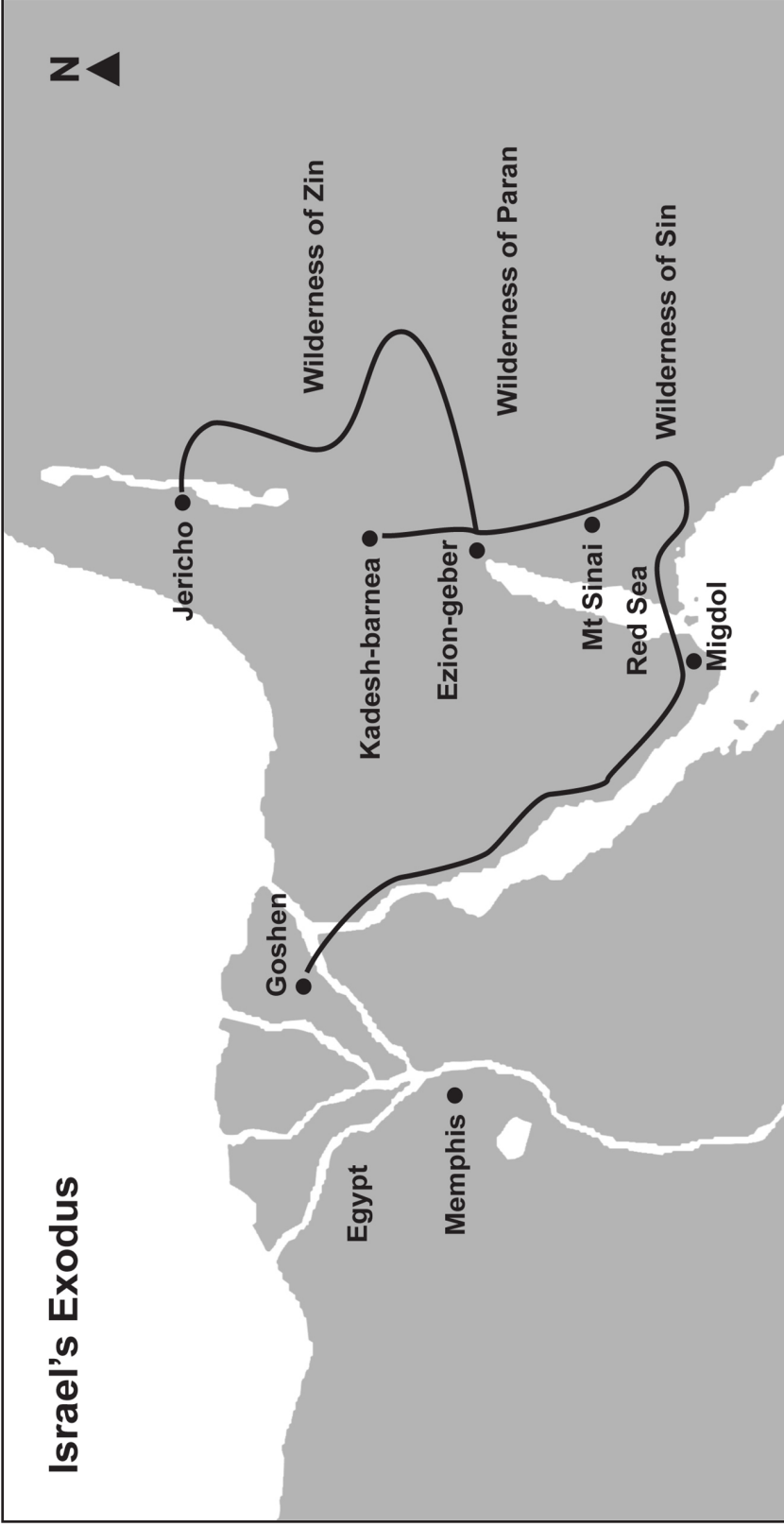
2 Pieri 2:17

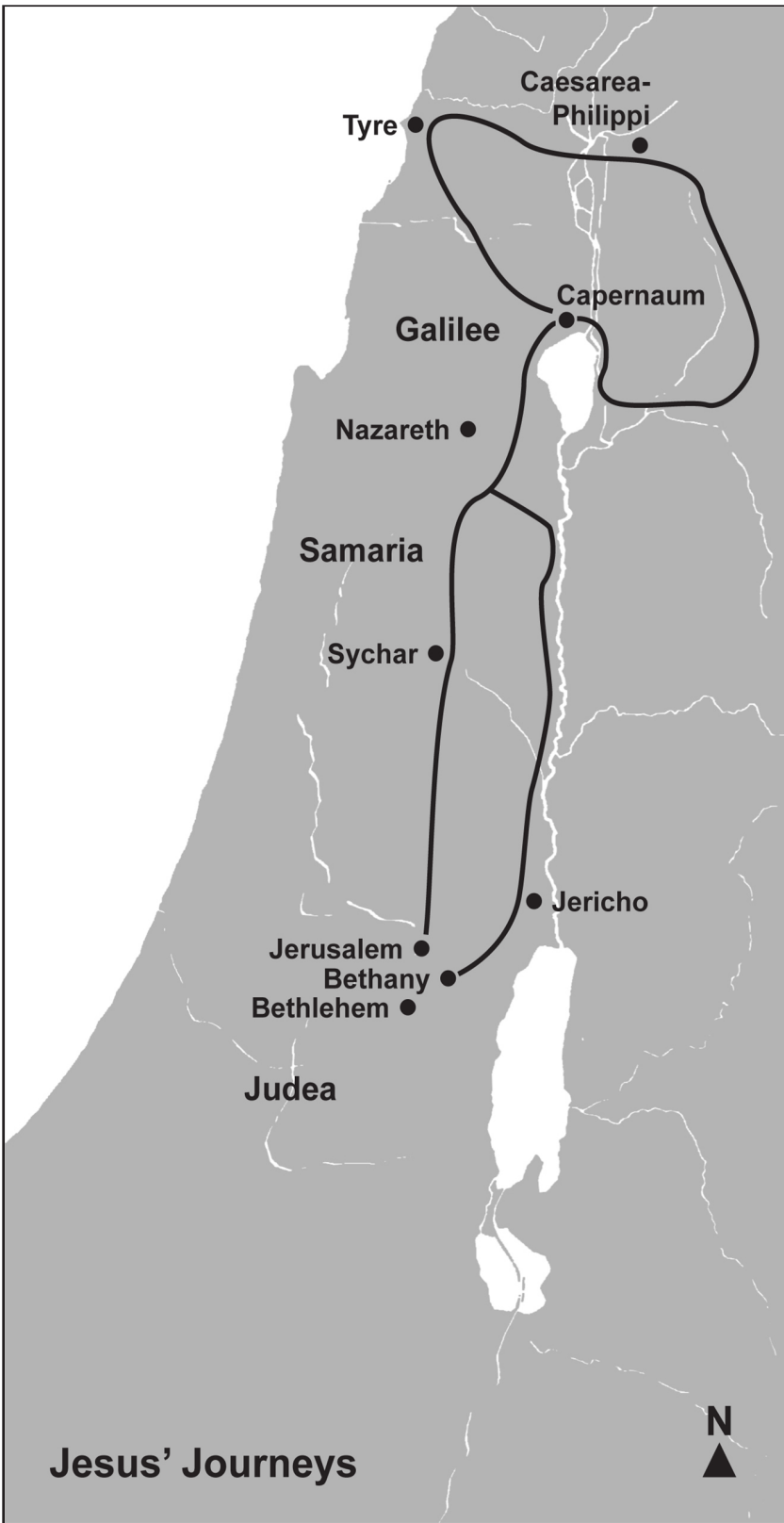
Li dandanli po i ke Abraham bo fidli ki gadi naani keo bo gaa o faali. O bo caa ke a bani wan caa naani. - Eblenba 11:8

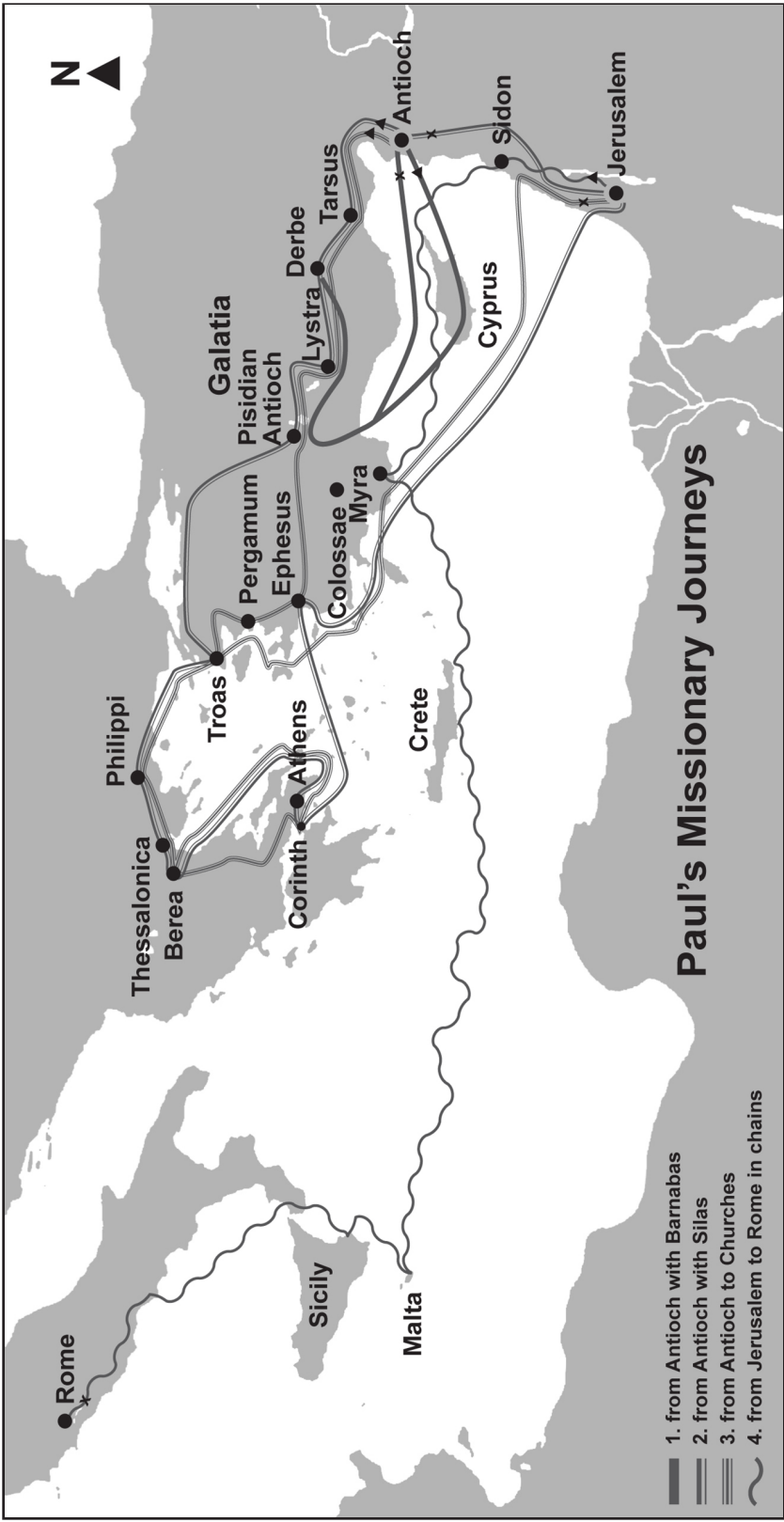
Israel's Exodus

"When Pharaoh had let the people go, God didn't lead them by the way of the land of the Philistines, although that was near; for God said, 'Lest perhaps the people change their minds when they see war, and they return to Egypt.'" Exodus 13:17

Kelima o nisaalo bija ki cua ki bua ban yaa sɔni o po ka, ama ki wani mono n yaa suani tianba po, ki go puni o miali ki kpe ki da ki faabi bi niba bonciala. - Marka 10:45

Mini Poli, Jesu Kiristu tuonsorilo, ke bi yini nmi ke min tua ya tondo ke o gagdi ki baawangi U Tienu laabaalyamo, - Roma Yaaba 1:1

Creation 4004 B.C.

Adam and Eve created	4004
Tubal-cain forges metal	3300
Enoch walks with God	3017
Methuselah dies at age 969	2349
God floods the Earth	2349
Tower of Babel thwarted	2247
Abraham sojourns to Canaan	1922
Jacob moves to Egypt	1706
Moses leads Exodus from Egypt	1491
Gideon judges Israel	1245
Ruth embraces the God of Israel	1168
David installed as King	1055
King Solomon builds the Temple	1018
Elijah defeats Baal's prophets	896
Jonah preaches to Nineveh	800
Assyrians conquer Israelites	721
King Josiah reforms Judah	630
Babylonians capture Judah	605
Persians conquer Babylonians	539
Cyrus frees Jews, rebuilds Temple	537
Nehemiah rebuilds the wall	454
Malachi prophecies the Messiah	416
Greeks conquer Persians	331
Seleucids conquer Greeks	312
Hebrew Bible translated to Greek	250
Maccabees defeat Seleucids	165
Romans subject Judea	63
Herod the Great rules Judea	37

(The Annals of the World, James Uusher)

Jesus Christ born 4 B.C.

New Heavens and Earth

- 1956 Christ returns for his people
- 1956 Jim Elliot martyrd in Ecuador
- 1830 John Williams reaches Polynesia
- 1731 Zinzendorf leads Moravian mission
- 1614 Japanese kill 40,000 Christians
- 1572 Jesuits reach Mexico
- 1517 Martin Luther leads Reformation
- 1455 Gutenberg prints first Bible
- 1323 Franciscans reach Sumatra
- 1276 Ramon Llull trains missionaries
- 1100 Crusades tarnish the church
- 1054 The Great Schism
- 997 Adalbert martyrd in Prussia
- 864 Bulgarian Prince Boris converts
- 716 Boniface reaches Germany
- 635 Alopen reaches China
- 569 Longinus reaches Alodia / Sudan
- 432 Saint Patrick reaches Ireland
- 397 Carthage ratifies Bible Canon
- 341 Ulfilas reaches Goth / Romania
- 325 Niceae proclaims God is Trinity
- 250 Denis reaches Paris, France
- 197 Tertullian writes Christian literature
- 70 Titus destroys the Jewish Temple
- 61 Paul imprisoned in Rome, Italy
- 52 Thomas reaches Malabar, India
- 39 Peter reaches Gentile Cornelius
- 33 Holy Spirit empowers the Church

(Wikipedia, Timeline of Christian missions)

Resurrected 33 A.D.

What are we? ▶			Genesis 1:26 - 2:3	
How are we sinful? ▶			Romans 5:12-19	
Where are we? ◀			Innocence	
			Eternity Past	Creation 4004 B.C.
Who are we? ▶	God	Father	John 10:30	Genesis 1:31 God's perfect fellowship with Adam in The Garden of Eden
		Son	God's perfect fellowship	
		Holy Spirit		
	Mankind	Living	Genesis 1:1 No Creation No people	Genesis 1:31 No Fall No unholy Angels
		Deceased believing		
		Deceased unbelieving		
	Angels	Holy		
		Imprisoned		
		Fugitive		
		First Beast		
		False Prophet		
		Satan		
Why are we? ▶			Romans 11:25-36, Ephesian 2:7	

Mankind is created in God's image, male and female He created us

Sin entered the world through Adam and then death through sin

When are we?

Fallen				Glory
Fall to sin No Law	Moses' Law 1500 B.C.	Christ 33 A.D.	Church Age Kingdom Age	New Heavens and Earth
1 Timothy 6:16 Living in unapproachable light				Acts 3:21 Philippians 2:11 Revelation 20:3 God's perfectly restored fellowship with all Mankind praising Christ as Lord in the Holy City
John 8:58 Pre-incarnate		John 1:14 Incarnate	Luke 23:43 Paradise	
Psalm 139:7 Everywhere		John 14:17 Living in believers		
Ephesians 2:1-5 Serving the Savior or Satan on Earth				
Luke 16:22 Blessed in Paradise				
Luke 16:23, Revelation 20:5,13 Punished in Hades until the final judgment				
Hebrews 1:14 Serving mankind at God's command				
2 Peter 2:4, Jude 6 Imprisoned in Tartarus				
			Revelation 20:13 Thalaasa	Matthew 25:41 Revelation 20:10
1 Peter 5:8, Revelation 12:10 Rebelling against Christ Accusing mankind			Revelation 19:20 Lake of Fire	Lake of Fire prepared for the Devil and his Angels
			Revelation 20:2 Abyss	

For God has bound all over to disobedience in order to show mercy to all

Destiny

Gourmanchéma at AionianBible.org/Destiny

The Aionian Bible shows the location of eleven special Greek and Hebrew Aionian Glossary words to help us better understand God's love for individuals and for all mankind, and the nature of after-life destinies. The underlying Hebrew and Greek words typically translated as *Hell* show us that there are not just two after-life destinies, Heaven or Hell. Instead, there are a number of different locations, each with different purposes, different durations, and different inhabitants. Locations include 1) Old Testament *Sheol* and New Testament *Hadēs*, 2) *Geenna*, 3) *Tartaroō*, 4) *Abyssos*, 5) *Limnē Pyr*, 6) *Paradise*, 7) *The New Heaven*, and 8) *The New Earth*. So there is reason to review our conclusions about the destinies of redeemed mankind and fallen angels.

The key observation is that fallen angels will be present at the final judgment, 2 Peter 2:4 and Jude 6. Traditionally, we understand the separation of the Sheep and the Goats at the final judgment to divide believing from unbelieving mankind, Matthew 25:31-46 and Revelation 20:11-15. However, the presence of fallen angels alternatively suggests that Jesus is separating redeemed mankind from the fallen angels. We do know that Jesus is the helper of mankind and not the helper of the Devil, Hebrews 2. We also know that Jesus has atoned for the sins of all mankind, both believer and unbeliever alike, 1 John 2:1-2. Deceased believers are rewarded in Paradise, Luke 23:43, while unbelievers are punished in Hades as the story of Lazarus makes plain, Luke 16:19-31. Yet less commonly known, the punishment of this selfish man and all unbelievers is before the final judgment, is temporal, and is punctuated when Hades is evacuated, Revelation 20:13. So is there hope beyond Hades for unbelieving mankind? Jesus promised, *"the gates of Hades will not prevail,"* Matthew 16:18. Paul asks, *"Hades where is your victory?"* 1 Corinthians 15:55. John wrote, *"Hades gives up,"* Revelation 20:13.

Jesus comforts us saying, *"Do not be afraid,"* because he holds the keys to *unlock* death and Hades, Revelation 1:18. Yet too often our *Good News* sounds like a warning to *"be afraid"* because Jesus holds the keys to *lock* Hades! Wow, we have it backwards! Hades will be evacuated! And to guarantee hope, once emptied, Hades is thrown into the Lake of Fire, never needed again, Revelation 20:14.

Finally, we read that anyone whose name is not written in the Book of Life is thrown into the Lake of Fire, the second death, with no exit ever mentioned or promised, Revelation 21:1-8. So are those evacuated from Hades then, *"out of the frying pan, into the fire?"* Certainly, the Lake of Fire is the destiny of the Goats. But, do not be afraid. Instead, read the Bible's explicit mention of the purpose of the Lake of Fire and the identity of the Goats, *"Then he will say also to those on the left hand, 'Depart from me, you cursed, into the consummate fire which is prepared for... the devil and his angels,'"* Matthew 25:41. Bad news for the Devil. Good news for all mankind!

Faith is not a pen to write your own name in the Book of Life. Instead, faith is the glasses to see that the love of Christ for all mankind has already written our names in Heaven. Jesus said, *"You did not choose me, but I chose you,"* John 15:16. Though unbelievers will suffer regrettable punishment in Hades, redeemed mankind will never enter the Lake of Fire, prepared for the devil and his angels. And as God promised, all mankind will worship Christ together forever, Philippians 2:9-11.

World Nations

Gedɔ mani i niɓuoli kuli nni ki ban batise ba, Baa yeni Bijua yeni U Tienu Fojamma yeli po, ban tua n jɔɔkaaba. - Matiewo 28:19

